حق دینی قرآن دیلی

Hak Dini Kur'an Dili

جلد

۲

حق دينى قرآن ديلى

يكى مآللى تفسير

جلد

٢

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا
عَلَيْهَا قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ●
وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ
عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ
الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِينَ
هَدَى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ●
قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ
وَاِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ● وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ
وَمَا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ
اَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ●

مآل شريفى

ناس ایچندە سفهاء طاقیمی « بونلری بولندقلری قبلەلرندن نە چویردی؟ » دیەجك، دیكە
مشرق دە مغرب دە اللەكدر، او كیمی دیلرسە طوغری بر جادەیە چیقاریر ● وایشتە بویلە سزی
طوغری بر جادەیە چیقاروب اورتەدە بر یول اوزرینە راست قیلدق كە سز بوتون انسانلر اوزرینە عدالت
امینی، حجت شاهدلری اولەسكز، پیغمبر دە سزك اوزریكزە شاهد اولسون ● قبلەیی بوقدەما
طوردیغك كعبە یاپمەمزدە صرف شونك ایچوندر. پیغمبرك ایزنجە كیدەجكلری؛ ایكی اوكچەسی

اونلرده گری دونه‌جکلر دییه آییرالم . او البته اللهک هدایت ایتدیکی کیمسه‌لردن ماعداسنه مطلقا آغیر گله‌جکدی . الله ایمانکزی ضایع ایده‌جک دکل . هر حالده الله انسانلره رأفتلی ، چوق رأفتلی رحیمدر ● حقیقةً یوزیکک سماده آرانوب طوردیغنی کوریورز ، آرتق سنی اول : سنی خوشنود اوله‌جغک بر قبله‌یه مأمور ایده‌جکز . هایدی یوزیکی مسجد حرامه طوغری چویر . سز ده — ای مؤمنلر — نره‌ده بولنورسه‌کز یوزیکزی اوکا طوغری چویریکز . کندیلرینه کتاب ویریلمش اولانلر ده هر حالده بیلیرلرکه او ربلرندن گلمه حقدر . و الله اونلرک یاپدقلرندن و یاپه‌جقلرندن غافل دکلدر ● جلالم حقیچون سن او کتاب ویریلمش اولانلره هر برهانی ده کتیرسه‌ک ینه سنک قبله‌کزه تابع اولمازلر . ا سن ده اونلرک قبله‌سنه تابع اولمازسک . بر قسمی دیکر قسمک قبله‌سنه تابع دکلدر .. جلالم حقیچون سکا گلن بونجه علمک آرقه‌سندن سن طوتارده اونلرک هوالرینه اویه‌جق اولورسه‌ک او تقدیرده سن ده مطلقا او ظلم ایدنلردنسکدر ●

قبله : اساساً انسانک هر هانکی بر طرفه توجه و استقبالی حالیدرکه تورکجه یون دیمکدر. عرفاً نمازده توجه اولنان سمته اسم اولمشدر.

جناب حق قبله‌نک تحویلنه و یکی بر صراط مستقیمک ارائه‌سنه و بو صورتله یکی بر امت تشکیلنه اشارت و بونک اوزرینه کندیلرینی بیلمزلر طرفندن سویله‌نه‌جک جهالتلی سوزلرک حکمتلکنی بیان ایچون ده شویله بیوریور :

[سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ] ناسک سفهاء طائفه‌سی ، خفیف عقللی ادراکسز حیاسزینه کردی دیه‌جکلرکه [مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا] «بونلری یعنی محمد و امتنی بولندقلری قبله‌لرندن — بیت مقدسدن — چویرن نه ؟» بو سوز نسخی انکار و تحویل قبله‌یه اعتراض ایتمک ایسته‌ین یهود و یا منافقین طرفندن صرف ایدلمش و آیت اونلر حقنده نازل اولمشدر . بالاده «الا انهم هم السفهاء» حکم جلیله‌سنه نظراً منافقینه

حقنده اولسی دها مناسبدر . یعنی بونی بویله سویلیه‌نلر دخی سویلیه‌جکلردر . [قُلْ] یا محمد !
سن او سفیهایه شویله سویله : [لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ] مشرق ومغرب ، کون
طوغوشندن کون باطیشنه قدر بوتون شرق وغرب اللهکدر . اونک هیچ بر مکانه اختصاصی
یوقدر . [يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ] بونلرک مالکی اولان او الله
دیله‌دیکی کیمسه‌یی ییکی بر صراط مستقیمه هدایت ایدر . موفق قیلار — بوراده طوغریدن طوغری‌یه
فاتحه‌ده‌کی « اهدنا الصراط المستقیم » دعاسنه صریح بر علاقه ، دقیق بر جواب واردر .
اولا : صراط مستقیمک نکره اولارق ایرادی ، بونک عظمتنه ویکیلکنه بر اشارتدر که
ایسته‌نیلدیکندن اعلا واره‌ده‌ر بو کیدیله کلمه اولان منعم علیهم صراطندن دها باشقه
ودها کوزل وغایه نعمت وسعادته دها سلامت وسهولتله کوتورن ، یعنی غضب وضلالدن
سالم بولنان بر طریق مستقیم دیمک اولور . ثانیاً ، بو صراط مستقیم هدایت ، صرف مشیت الهیه‌یه
ربط ایدلمشدر . خلقده مشیت الهیه‌یه مربوط اولمیان هیچ بر شی بولونمادیغی حالده بونک تصریحی
بویله بر صراطی احسانده وابتدا اولا هدایت ، قوللرک کسب ومشیتیله مقید اولمایوب محضا فضل الهی
اولدیغنه تنبیهدر . وبو صورتله بوراده کسب قانوننک بر قیدینه وبو ایشک مبدئی کسبه متقدم
بولندیغنه بر اشارت واردر . کسب مسئله‌سنده مشیت الهیه مشیت عبادی تعقیب ایدر . بو کبی دهی
اساسات‌ده ایسه عبدک کسبی مشیت الهیه‌یی تعقیب ایتمک ایجاب ایدر . حاصلی جناب الله هر شیئه
مالکدر . ودیله‌دیکی قولنی محضا مشیتیله پیغمبر یاپار . واوکا بسبتون ییکی بر دین وشریعت احسان
ایده بیلیر . وبوندن اونی منع ایده‌جک هیچ بر قوت یوقدر . وپیغمبرلک بر کسب ایشی دکلدر .
وبو بابده « لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت » قاعده‌سنک دائره شمولندن خارجدر .
او قاعده بو احساندن صوکره جریان ایدر . وبونی یاپابیله‌جک اولان الله تعالی‌نک
تحویل قبله‌یی امر ایتمسنده اعتراض ایده‌جک هیچ بر سبب یوقدر . وجناب حق رسولی محمده بو
هدایتی بخش ایتمشدر . [وَكَذٰلِكَ] وا امت محمد ! ایشته بویله بر صراط مستقیمه هدایت

هدایت ایتمك صورتیله [جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا] بز سزی وسط، مركز و هر طرفی دنك،
معتدل، خیرلی بر امت یاپدق [لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ] كه سز دیگر ناس اوزرینه
قولاً ویا فعلاً ویا حالاً شاهد عادل و نمونۀ امتثال اوله‌سكز.

شهداء، شهیدك جمعیدر، شهید ده شهادتدن «فعیل» بمعنی «فاعل» ویا «مفعول»
اوله‌رق شاهد یاخود مشهود معناسنه‌در. عرفمزده‌كی شهید «مشهود بالجنه» دیمكدر.
بوراده ایسه شاهد معناسنه‌در. شاهد، بر حقی اثباته شهادته، یعنی علم شهودی طریقیله
اخباره مراجعت اولنان و حكمنه اعتماد ایدیلن كیمسه‌در كه بوندن بالاستعاره اصطلاحده بر
حكم كلیی اثبات ایچون مراجعت اولنان امر جزئی‌یه ده شاهد اطلاق اولنور. شرعاً كندینك
دیگری علیهنه بر حقی اخباری، طلب ایتمكله دعوی ویا باشقه‌سنك كندی علیهنده حقی اخبار ایتمكله اقرار
دینلدیكی كبی بر باشقه‌سنك دیگری علیهنه حقی اخبار ایتمكده ده شهادت دینیلیر. بناءً علیه شاهد
اوراده متوسط، عادل و حكم، سوزی مسموع و معتبر بر كیمسه اولور. و بو مناسبتله فعلاً و حالاً
نمونۀ امتثال اتخاذ ایدیلن مقتدا كیمسه‌لره ده شاهد دینیلیر. «بو بویله‌در، چونكه فلان
اویله دییور، فلان ایسه شویله یاپیلیر، چونكه فلان فلان اویله یاپیور» طرزنده هر هانكی
بر حكم و قرارینه سند اتخاذ ایدیلن ذوات هپ شاهددر كه بونلره بیوك انسانلر دیمكدر.
البته جناب الله امت محمدی انسانلر آراسنده بویله حق‌شناس، حكم، عادل و مستقیم، حسنۀ اخلاقی
علم و عرفانی ایله ممتاز، شایان استشهاد و مركزی بر جاذبه‌یی و امامتی حائز، مقتدا بر جماعت
یاپمش و تام معناسیله عادل بر امت حالنه تشكیل ایتمك ایچون سایۀ احمدیه‌ده بویله بر صراط مستقیمه
هدایت بیورمشدر. و اقوام سائره آراسنده امت اسلام بو وظیفه‌لری اولو تمامیله ایفا ایده‌جكدر.
مسلمانلر شو طا بوله [اوجبه] اویونجه اولدقجه، دیگر اقوامه نمونۀ امتثال [و مرجع] اولمه‌لری لازم گلدیكه بونی تأمینه
ایده‌ن صراط مستقیم وحی اولدیغی حالده اونك اوزرنده بو نقطه‌ده یورومك بر امر كسبیدر.
و بونی اكتساب ایده‌ن امتك اجماعنده بر دلیل حجه، بر شاهد حقیقی اولور. فی الواقع بو شرائط التزم

بیوریه مسلمانلر و بالخاصه اصحاب کرام ، اقوام جهانک مرکز توجهی اوله‌رق او حقیقته حائز امامت برات کبری اولمشلردی . ایشته ای مسلمانلر : سز بویله ناس اوزرینه شاهد اولسکز [وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا] او رسول خدا محمد مصطفی ده سزک اوزریکزه شاهد و سزه مقتدا اولسون « لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة » مدلولنجه سز اونی اقوال و افعالکزده ، حرکات و سکناتکزده شاهد و امام و نمونهٔ امتثال بر متبوع همام اتخاذ ایدر و اونک کتیردیکی صراط مستقیم اوزرنده یوروریسکز . بتون انسانلر سزک ارقه‌کزدن کلیر و سزی جماعتکزله امام طانیر ، اقرباجه اجوبه سزه و سزک سوزلرکزه مراجعت ایدر . — بونلرک ایچون اجماع امتک دلیل اولمسی محمدک امتی اولمغه و اونک کتاب و سنتنه اتباع ایلمکه متوقفدر . — بونی یاپامیانلر امت اولماز ، باشقه ملتلرک ارقه‌سندن کیتمکه مجبور بر قوم تابع و محکوم اولور ، حریتنی غائب ایدر ، اسیر قالیر . حدیث شریفده روایت اولونمشدرکه (آخرتده دیکر امتلرک هپسی انبیانک تبلیغاتنی انکار ایده‌جکلر ، جناب الله برای محاکمه انبیانک تبلیغ دعواسنه بینه طلب ایده‌جک ، نهایت امت محمد کتیریله‌جک ، شهادت ایده‌جکلر ، دیکر امتلر « سز اونی نره‌دن بیلیورسکز » دیه‌جکلر ، امت محمد ده « الله بونی بزه کتابیله و رسول صادقنک لسانیله بیلدیردی » دیه جواب ویره‌جکلر ، بونک اوزرینه حضرت محمد صلی الله علیه و سلم کتیریله‌جک ، امتی کندیسندن صورولرق تزکیه ایده‌جک ، او ده اونلرک عدالتنه شهادت معناً تزکیه ایده‌جکدر) .

رسول الله افندیمز مکه‌ده ایکن کعبه‌یه متوجهاً نماز قیلارلردی . مدینه‌یه هجرتدن صوکره صخره‌یه متوجهاً نماز ایله امر اولونمشدی که بونده یهودیلری اسلامه بر نوع تأنیس وار ایدی . بونک حقنده بیوریلیورکه : [وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا] « القبلة » « جعلنا » فعلنک مقدم مفعول ثانیسی « التی » موخر مفعول اولیدر . قبله‌نک صفتی قله ایلمملیدر . یعنی سنک و قتیله اوزرنده بولندیغک کعبه‌لی قبله یاپمیز باشقه برشی ایچون دکل [إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ] آنجق پیغمبره اتباع

ایده جك اولانلری، كلدیكی ایزدن كیری دونه جك، ارتداد ایده جك اولانلردن تفریق و تمییز
ایتمك، خبیث ایله طیبی بر برندن آیرد ایلمك و بو صورتله هر برینك حالی سزم كبی سز قوللریمه
هیكسنك معلومی اولمه ایچوندر. بویله اولمسه ایدی اونلری یالكز بن بیلیردم، سز بیلمز، آیرد
ایده مزدیكز. — پیغمبر مدینه یه كلوب بیت مقدسه طوغری نماز قیلمغه باشلاینجه عربلك كوجنه
كلدی، بالاخره كعبه یه تحویل بیورلدیغی زمانده ده یهودیلرك كوجنه كیتدی. «كاه بورایه كاه
اورایه بو نه اولیور؟ بونده یقینه اولسه بویله اولمازدی» دیه ارتداد ایدنلر بولندی، منافقلر
سوز ایتدیلر، مسلمانلر «وفات ایدن اخوانمزك نمازلری نه اوله جق» دیه تلاش ایتدیلر. بوكا
قارشی دها طوغریسی تحویلك مقدمه سنده بو احوالك وقوع بوله جغنه اشارة بو آیتلر نازل
اولمشدر. ایشته بو مسئله ده بویله بر امتحان واردر [وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً]
كرچه بو حال، بو امتحان بیوك واغیر برشیدر [إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ] انجق
اللهك هدایت ایتدیكی، ایمانده ثبات نصیب ایلدیكی ذوات دكل، اونلره اللهك هیچ بر امری
آغیر كلمز. شونیده بیلیكزكه [وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ] الله سزك ثبات
ایمانكزی ویا ایمانكزك اثر وعلامتی اولان نمازلریكزی هیچ ضایع ایتمك ایسته مز. بناءعلیه
قبله تحویل اولنورسه بونده اول قبله یه قیلدیغكز نمازلر، وفات ایدن اخوانكزك نمازلری عند الله ضایع
اولماز [إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ] چونكه الله هر حالده انسانلره پك
رأفتلی بر رحیمدر. نه اجرلری ضایع ایدر، نه ده مصلحتلری (خیرلری) ترك ایلر. سزك شفقت
ورحمتنامه بیلدیكیكز شیدتك بو ده منبعی اودر. اونك نسخ امرلری، سزك خیریكزه
اوله جق وجهله ماقبلنه شامل اولماز. هر زمانده بحق اوزمانك حكمی جاری اولور. —
بو حكم زمانمزده ده «قانون ماقبلنه شامل اولماز، مكركه مخفف جزا اولسون» صورتنده
اولنان قاعده ٔ تشریعیك اساسیدر. نافع، ابن كثیر، ابن عمرو، حفص قرائتنده رؤف
همزه نك مدیله، متباقیسنده مدسز اوقونور، لكن معنی بردر.

ایشته الله بویله بر اللهدر. و سنده بو صورتله بر صراط مستقیم دیره جك و ثابت

بر قبله كوستره جكدر. رسول الله بو قبله یه دائر بر وارد اولمادن اشارت اولنمزدن تحویل قبله

ایچون وحینك ورودینه انتظار ایدیوردی، سماده جبریلی كوزه تیوردی و باباسی حضرت ابراهیمك

قبله سی اولان كعبه‌یی تمنی ایدرك دعا ایدیوردی، نهایت شو آیت نازل اولدی: یا محمد!

[قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ] بز سنك یوزینك صیق صیق سمایه دونوشنی

كوروییورز: [فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا] سنی آرزو ایتدیكك ممنون اوله جغك بر قبله یه قطعیاً

چویره جكز. بناءً علیه [فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] سن همان یوزیكی

طوس طوغری مسجد حرامك شطرینه یعنی كعبه طرفنه چویر — بو صورتله اسكی قبله منسوخ و بوكا

استقبال قبله فرض اولدی. یوزك طوس طوغری چویریلمه‌سی، بدنك اوك طرفندن تماماً

یونلمه‌سی دیمك اولدیغی آشكاردر. بناءً علیه یوزك و بدنك كعبه‌دن باشقه بر طرفه بوكولمسی

نمازی افساد ایدر. و بونك ایچوندر بالذات كعبه دینلمیوب مسجد حرام شطرینه بیورلمشدر،

مسجد حرام ایسه كعبه نك كندی و حوالیسنده كی حرم شریفدر. و بوراده قتال، تعرض

ممنوع بولندیغی و امن الناس مطلوب اولدیغی ایچوندر که «حرام» ویا «حرم» دینلمشدر.

شطر. بر شیئك نصفی و یا جزء متمایزی و یا بر جانبی معنالرینه كلیر، كعبه،

مسجد حرامك تام اورته سنده بولندیغی ایچوندر نصفی كعبه نك نصفینه منتهی اولور. و بونك ایچون

معتزله‌دن جبائی و قاضی عبدالجبار نمازده كعبه نك نصفینه اصابت شرط اولدیغنه و بر كنارینه

توجه غیر كافی اولدیغنه قائل اولمشلردر. فقط صحابه‌دن و تابعیندن، متأخریندن جمهور مفسرین

اوزاقدن مسجد حرام سمتنه توجه كافی بولندیغی و آنجق مكه‌ده و مسجد حرام ایچنده كعبه نك ذاتنی

بر طرفنه توجه واجب اولدیغی بیان ایلمشلردر كه بو كا كوره حاصل معنی مكلف اولدیغی قدر كعبه

طرفنه دیمك اولور. یعنی شطر، نفس كعبه‌یی و مسجد حرام، سمت كعبه‌یی افاده ایدر. و بونك

تفصیلی كتب فقهیه‌نك استقبال قبله بحثنه عائددر. براء بن عازب رضی الله عنه حضرتلرندن

لكن اوزاقده بولنانلر ایچون عین كعبه‌یه اصابتده شرط دكلدر

روایت اولونیور که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مدینه یه کلمسه و اوراده التی آی بیت مقدس طرفنه
نماز قیلمش ایدی. بعده کعبه یه توجه قیلندی. بو تحویلك بدر غزاسندن ایکی آی مقدم رجب یا شعبانده
زوال شمسدن صوکره واقع اولدیغی و رسول اللهك بنی سلمه مسجدنده اصحابیله برابر قیلمقده بولندیغی
اوکله نمازینك ایکی رکعتنی متعاقب نمازده ایکن چویریلوب «میزاب» طوغریسی یوننلدیکی
وارکککلرك قادینلر یرینه، قادینلرك ده ارککلرك یرینه نمازده تحویل مطابقه ایتدکلری
و بناءً علیه او مسجده «مسجد القبلتین» نامی ویرلدیکی دخی ذکر ایدلمشدر. مدینه اطرافنده بر
کیتمسه «مسجد قبا» ده دخی اهالی نمازده ایکن بری کلمسه و «رسول الله کعبه یه چویریلدی»
دیه باغیرمسه اولدیغی مرویدر.

تحویل قبله حقنده بالاده «ولله المشرق والمغرب فاینما تولوا فثم وجه الله»
کبی واقع اولان اشارتلر بو آیت ایله تماماً کسب قطعیت ایلمسه و بیت المقدسه توجه بتون بتون نسخ
اولونمشدر. بونك ایچوندر بعض علماء ناسخ اولان آیت «اینما تولوا» اولدیغنه ذاهب اولمش
ایسه ده طوغریسی جمهورك دیدیکی کبی ناسخ اشبو «فول وجهك» امریدر. جناب حق بو خطابی ذات
رسولی بو امر ایله تطییب بویردقدن صوکره اشخاص و امکنه یه تعمیماً ده بویوریور که [وَحَيْثُ
مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ] «هر نرده بولونورسه کز یعنی هر نرده نماز قیلارسه کز
یوزلریکزی او طرفه چویریکز، او طرفه یوننلیکز. — دیمك که نماز قیلمق ایچون بر مسجد کبی معین
بر محل ایله تقیید فرض دکلدر. فقط معین بر قبله اولارق مسجد حرام طوغریسی کعبه طرفنه توجه هر کسه
فرضدر. مکر که دشمن خوفی کبی ضروری بر معذرت قارشیسنده بولنده استطاعت بولونمسه
او زمانده بولابیلیرسه هانکی بر جهت ظنی اولور. ایشته «اینما تولوا فثم وجه الله»نك
معناسی ده بودر. — شمدی قبله نك بویله بیت مقدسدن کعبه یه تحویلنه سائر اهل کتاب نه
دیه جکلردر دیرسکز [وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ] مقصد ما کندیلرینه کتاب ویرلمش اولان
یهود و نصاری طائفه لری ده [لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ] هر حالده بیلیرلر که

بو تحویل امری ربك طرفندن بر امر حقدر. اونلر ایچنده هر نه قدر «ما ولّیهم عن قبلتهم»
دیه اعتراض ایتمك ایسته ین و نسخی انكار ایله ین سفهاء بولنورسه ده كتابه حقیقة آشنا
اولانلری بو كبی احكام انشائیه ده بر طرف الله نسخ و تبدیلك جائز و حق بر سنت جاریه اولدیغنی
و كعبه نك و قبلهٔ ابراهیم بولندیغنی بیلیرلر [وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ] والله تعالی
اونلرك عمللرندن غافل دكلدر. و جزالرینی ویره جكدر.» بناء علیه بو جمله اهل كتاب حقنده بر
انذاردر. ابن عامر، حمزه، كسائی، ابو جعفر، روح قرائتلرنده «تا» ایله «تعملون» تعملون
اوقونور. بو صورتده الله هیچ بریكزك عمللرندن غافل دكلدر دیمك اولوب مؤمنلر حقنده
تبشیر، كافرلر حقنده انذار اولور. [وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ]
یا محمد! والله سن او عنادجی اهل كتابه هر آیتی كوسترسك، اثبات حقیّت ایچون نه قدر دلائل
و معجزات ممكنه ایسه هپسنی كوسترسك [مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ] اونلر سنك قبله كه تابع اولمازلر.
سن اونلره عقلی و نقلی آیات و ادله ایله واضحی كوستردك، عقل و حكمت، عهد قدیم و بالخاصه
قصهٔ ابراهیم ایله شرف كعبه حقنده ارائه ایتمه اولدیغك بیانات واضحه لی و بونلر قطعی لی كلامه
ایسته مینلر هیچ بر دلیلی سمع اعتباره آلمازلر و بناء علیه سنك مأمور اولدیغك قبله یه اویمازلر.
[وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ] سن ده اونلرك قبله لرینه تابع اولمازسك. بوندن باشقه
[وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ] اونلر بربرلرینك قبله سنه ده تابع اولمازلر.
زیرا یهودیلر «صخره» یه، نصاری ده كونه طوغریسنه طورورلر. و بربرلرینه موافقت احتمالی
یوقدر. [وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ] والله سن
بو یهود و نصارانك حقه مخالف باطل اوزره كیتدكلری حقنده سكا كلن بو علمدن صكره فرض محال
اوله رق اونلرك هوالرینه، او حقه مخالف اولان كیفلرینه، آرزولرینه اویه جق اولورسك
[إِنَّكَ إِذًا] بو تقدیرده شونی محقق بیل كه سن ده [لَمِنَ الظَّالِمِينَ] البته حال
ظالملردن اولورسك. — و او زمانده عهد الٰهی یه نائل اولمازسك، ناسه امام اولوب

امت تشكيل ايده‌جكسكز. بنا برين سنك اونلره اتباعك حكم الهى ايله محالدر. اى اهل ايمان!
سز اونلرك نه قدر ظالم اولدیغنی بیلیرمیسکز ؟ ؛

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ
وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ●

مآل شریفی

اوكندیلرینه كتاب ویردیكمز اهل كتابك علماسی اونی — او پیغمبری — اوغوللرینی طانیدقلری كبی طانیرلر. بونلر ایله برطاقمی حقی بیله بیله كتم ایدرلر ●

[الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ] بزم كندیلرینه كتاب ویردیكمز، كتابی اوقومه نصیب ایدیكمز اهل كتاب علماسی [يَعْرِفُونَهُ] او پیغمبری بیلن كلدر. اونی طانیرلر، اونك او پیغمبر اولدیغنی [كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ] طبقی اوغوللرینی طانیدقلری كبی طانیرلر، بیلیرلر [وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ] و بونلرك برقسمی [لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ] هیچ شبهه‌سز بیله بیله حقی كتم ایدرلر. — بوراده پیغمبره خطاب ضمیریله «یعرفونك» بیورلمیوب ده غیابه التفات ایله «یعرفونه» بیورلمسنده دفعه برقاچ نكته واردر: اولا؛ بوآیت جناب الله طرفندن صورت غیابده بیطرفانه برشهادتی افاده ایدر. ثانیاً؛ توراتده حضرت موسایه كزده بر پیغمبر دیه توصیف بیورلمسه اولدیغی كبی اوده ده بر حال اهل كتاب طرفندن خاتم الانبیاء علیه السلام حضرتلری «النبی» یعنی او پیغمبر دیه یاد ایدیلیردی. بونی معروف ایدی «او» دیه كرك زمانه بونی آكلارلردی. آنجق اونك

حضرت محمد اولدیغنی کوسترەجك بر بینه یه، قطعی بر دلیله احتیاج واردی. حضرت محمدك کثیر دیکر آیات بینه و معجزات ظاهره ایله بوده محمد تأسیه ایلمشه ایدی. و بونلرك قارشیسنده بالخاصه او زمانکی علمای اهل کتابك هیچ بر وجهله شك و شبهه‌سی قالمامشدی. و بونی اولادلرینی بیلدکلری کبی قطعی بر صورتده بیلیورلردی. نته‌کیم حضرت عمر، عبدالله بن سلام حضرتلرینه بونی صوردیغی زمان «بن اونی اوغلمی بیلدیکمدن داها زیاده بیلیرم. چونکه اونده هیچ شك و شبهه محل یوقدر، فقط اولادیمه کلنجه نه بیلیرم بلکه والده‌سی خیانت ایتمش اوله بیلیر» دیمشدی. بونك اوزرینه حضرت عمر ده شارالیهك باشنی اوپمشدی. ایشته «یعرفونه» بیورلمسنده بو نکته‌یه معروفیته و «ابنائهم» عنوانندە بیوك بر تلمیح واردر. بو آیت بالخاصه شونی ده اثبات ایدیورکه ساده‌جه بیلمك صرف قلبی اولسه علم و معرفت ایمانه کافی دکلدر. ایمانده شرطی ایجوبده اذعان و انقیاد و بوندن باشقه حقی کتم ایتمیوب ظاهراً اقرار و اعتراف ایلمك دخی لازمدر. ایمانك کوکی بر کیفیت قلبیه اولمقله برابر اونك معتبر بر ایمان اولمسی او کوکك بر مانع بجبر بولنمادقجه ظاهرده آثارینه متوقفدر. اهل کتاب علماسی او پیغمبری قلباً یك ای طانیدقلری حالده مؤمن اولمامشلر بالعکس بر بیرکتم حقی ایتدکلرندن داها زیاده مذموم و مقدوح کفره صنفندن اولمشلردر.

ای رسالتی بو قدر ثابت و مبرهن اولان رسول اکرم:

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۝ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

مآل شریفی

او حق ربکدندر، آرتق شبهه‌یه دوشنلردن اولمایاسین ● هر برینك بر یوڭی
واردر. او اوڭا یونلیر. هایدی هپ خیرلره قوشوڭ (یاریشیڭ)، هر نرده اولسه‌ڭز الله سزی
طوپلار، بر آرایه کتیریر، شبهه‌سز که الله هر شیئه قادردر ●

یا محمد: [اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ] او حق ربکدندر، تقبیل اولنان قبلهٔ الٰهیه کلنجه
[فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ] بناءً علیه سن اصلا شبهه‌جیلر کروهندن اولمه. واوزرینك
هواسی کوزه‌ده‌ن آلدیغك امری همان انفاذ ده کیری طورما — شبهه یوق که بو خطابك
پیغمبره توجیهی عموم امتنی مخالفتدن تحذیر و بالخاصه امر قبله‌یی بر دها تقویه ایچوندر.
فی الحقیقه بر دین، بر ملت، بر امت ایچون قبله مسئله‌سنك پك بیوك بر اهمیتی واردر. زیرا
وجودده روح ایله جسمك دائما بر اختلاطی واردر. و بر تظاهر جسمانی اتخاذ ایده‌مه‌ین
روحانیتك هیچ بر حکمی یوقدر. روحك اڭ بیوك شعاری وحدت اولدیغی و عینی زمانده هر
قلب و وجداندن روحانی طوپلاییجی صرف کندینه عائد بولندیغی ایچون جسمانی بر تظاهرده بشریه
روحلر آراسنده بر رابطهٔ وحدت تظاهر ایده‌مز. و بناءً علیه ساده‌جه وحدت روحانیه اوزرینه موءسس
بر روح اجتماعی تصویری فائده‌سز و بلکه غیر ممکندر. متماثل روحلی افراد آراسنده وحدت روحانیه‌نك
موجودیتی، بینلرنده بر وحدت جسمانیه‌نك تظاهریله معلوم اولور. و بو صورتله روحانیت
جسمانیتده، جسمانیت روحانیتده متضاعف بر انعکاس ایله کسب قوت ایدر. و روح اجتماعی
بو سایه‌ده تشکل ایدر، ذات بو شکله ظهوره کلیر. بونك ایچون قبله رابطه‌سی وحدت روحانیه‌سنه
ضمانه اولرحیه الهك تظاهر جسمانی‌لی تأسیس ایدر. و قبله‌سز بر امت اولماز. فی الواقع [وَ
لِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا] آیتنده دیا افاده ایده هر برینك بر یوڭی واردر که اوڭا
یونلیر، ملت ابراهیمه اتباع ایتمك و بو صورتله اڭ بیوك واڭ کزیده بر امت معظمه معتقد اولمه

ایسته نیلرك یوزنی ده اك قدیم اولمقله معروف واك شمولیلی بر جهت وحدت اولمق لازم ایدی کی
وابراهیمك قبله‌سی بولنان کعبه‌در. بوراست معظم بوکا یوزلمیدیلر. و بو هرکسك یوزنه
کلیر. یر یوزنده‌کی اقوامده هر برینك ده بوکا یوزلجك بر جهتی، بر یوزنی واردر. مثلا
شمال خلقی کعبه‌نك شمال جهتنه، جنوب خلقی جنوب جهتنه، شرق خلقی شرق جهتنه، غرب خلقی
غربنه و آراده‌کیلر آراده بر جهته یوزلنیرلر. هپسنك جهتلری مختلف اولمقله برابر ینه جمله‌سی بر
کعبه اطرافنده طوپلانمش اولورلر. کعبه آلتنده اوستنده کوکلره قدر بر مرکز دوائر مادام که
توجه ایدیله‌جك اوراسی اوڭ اطرافنده صره صره بر صف مستدیر تشکیل ایدرك یکلنسه ایلاس، یلك اصل
بکبهرق بر جماعت کبری تشکیل ایده بیلیرلر [فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ] بنا علیه سزده
هر برکزك یوزتنه یوزلرك خیرلر یاپیشده مسابقه‌لر اجرا ایدیکز. زیرا قبله‌ده مقصد ده
بویله منتظم بر وحدت ایله خیر مسابقه‌سنه گیریشمکدر. سز بونی بیلکزده ادیان سائره اربابندن
زیاده خیرلر یاپیکز. واوزره سبعه ایدیکز. و مختلف جهتلرده باشقه باشقه یرلرده بولندیغکزده
طولانی آراکزده وحدت اجتماعیه یوقدر صانمایکز. زیرا [أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ
بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا] هر نره‌ده اولورسه‌کز اولیکز الله هپکزی برابر کتیریر. بر قبله‌یه
توجهکز سایه‌سنده اختلاف جهات رغماً هپکز جماعت واحده اولورسکز. وهپکز مسجد حرام ایچنده
نماز قیلیور کبی منتظم بر هیئات اجتماعیه حالنی اکتساب ایدیکز واجرکزده صورتله آلیرسکز. و بو بلیشی اولورمی دیمکیا
چونکه [إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] الله هرشیئه قادر اولدیغی کبی سزی بویله
طوپلامغه واجرکزی ویرمکه ده قادردر. حال حضرده بویله سفره کلنجه؛

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ
لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ • وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ

شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ • كَمَا اَرْسَلْنَا
فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ • فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ
وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ •

مآل شريفى

هم هر نره‌ده سفره چيقارسه‌ك همان كعبه‌يه طوغرى يوزيكى چویر. بولر شبهه‌دن صوڭره ربكدن اولديغى محقق. الله عمللريكزدن غافل دكلدر • هر نره‌دن يوله چيقارسه‌ك يوزيكى كعبه‌يه طوغرى چویر. و هر نره‌ده اولسه‌كز يوزيكزى او طوغرى چويرك كه ناسك ايچوڭزده عليهكزده بر حجت اولميه. آنجق ايچلرندن حقسزلق ايدنلر باشقه. سز ده اونلردن قورقمايك بندن قورقيڭ. هم اوزريكزده‌كى نعمتمى تماملايم هم كرك كه هدايته ايره‌سكز • نته‌كيم ايچيكزده سزدن بر رسول كوندردك. سزه آيتلريمزى اوقويور. سزى تزكيه ايدييور. سزه كتاب، حكمت اوكره‌تيور. سزه بيلمديككز شيلرى اوكره‌تيور. او حالده آكيك بنى، آكايم سزى. و شكر ايدك بڭا، نانكورلك ايتميك •

[وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ] و هر هانكى بر يردن سفره چيقارسه‌ك [فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] نمازده يوزيكى كعبه حرام شطرينه طوت. بو حضرده‌كى كبى كعبه طرفنه يونل [وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ] و بولر هر حالده ربكدن كلمه حقدر، و حكمته موافقدر. [وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ] و الله سزڭ عمللريكزدن اصلا غافل دكلدر.

كرك حضرده وكرك سفرده اولسوڭ بوراده كرك موافق وكرك مخالف بولنسوڭ عمللريڭزدن هيچ بر
اجرسز ويا جزاسز قالماز. — ابو عمرو قرائتنده «يعملون» اوقنور كه مخالفلر حقنده بر انذاردر.

قبله مسئله‌سی غایت مهم وتحویل قبله ایسه بر امر عظیم ومع الخصوص بونڭ متضمن اولدیغی
نسخ مسئله‌سی شیطانلرڭ فتنه وفساد ایچون وسیله تسویلات اتخاذ ایده‌بیله‌جكلری دقیقه بر مسئله بولندیغندن
طولایی قبله حقنده‌كی بو امرلر بر درجه‌ٔ آتی بر دها تكرار ایله تأكید اولنمشدر. ومع ما فیه متضمن اولدیغی
بعض حكمتلر دخی ابراز بیورلمق صورتیله بو تأكید آیرجه بر معنای مستقلی افاده ایده‌جكدر.
شویله‌كه: [وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ] یا محمد! هر نره‌ده اولورسه‌ڭ اولسون، اوزاقده
ویا یاقینده كرك حرب وكرك دیكر بر مقصد ایچون سفره چیقارسه‌ڭ دخی [فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] نمازده یوزیڭی مسجد حرام طرفنه چویر. [وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ] یا
وای مؤمنلر! سز اقطار ارضده هرهانكی بر یرده كرك مقیم وكرك مسافر اولارق بولنورسه‌ڭز كرك
[فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ] هپڭز نمازده یوزلریڭزی كعبه طرفنه چویریڭز واو طرفه دونیڭز.
[لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ] كه ناسڭ علیهڭزده بر حجه طوتونه بیله‌جكلری هیچ
بر دلیل قالماسین — یعنی تحویل قبله امرینڭ سزڭ اكلایه‌بیله‌جكڭز باشلیجه ایكی حكمتی واردر:
بریسی بودر: اهل كتاب ومشركینه كبی مخالفلریڭز اولدقچه بایاغی انسانلر طرفندن علیهڭزده استعمال ایده‌جكلری
هیچ بر حجت براقلمامه ایچوندر. چونكه كتب سالفه‌ده نظراً موعود اولان خاتم الانبیانڭ اوصافی
میاننده قبله‌ڭ كعبه‌یه تحویل ایده‌جكی حقنده دلالتلر ویا اشارتلر واردر. از جمله قصه ابراهیمده
نقل ایلدیكی اوزره عهد قدیمده كتاب الاشعیاده مكه‌نڭ استقبالنی تصویر ایدن آیتلر بوڭا واضحاً
اشارت ایتمكده‌در. بو سببله اهل كتاب «خاتم الانبیانڭ قبله‌سی مكه‌ده اوله‌جقدر. محمد
واصحابی ایسه حالا بیت مقدسه طوغرو دونیورلر» دیه شبهه ایده‌بیلیرلر. وبونی بر حجت نقلیه اولارق
دریان ایده‌بیلیرلر. صوڭره قبله‌ٔ ابراهیمه مخالفت، ملت ابراهیم دعواسیله متناسب دكلدر.
بونی ده مشركینه بر حجت عقلیه اولارق بحیه ایراد ایده‌بیلیرلر. ایشته تحویل قبله امرنده اولان سر

قارشی بویله عقلاً ونقلاً محو اوله بیله جك احتجاجلرك بسبتون رفع ایتمك و خصمكزه علیهكزده
هیچ بر حجت براقمامق حكمتی واردر . بوندن صوكره اونلرك هیچ بری بویله بر اعتراضه صاپدیره
اغزلری قالمایه . [اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ] انجق او انسانلر ایچنده ظلمی شعار ایتمش
اولانلر حقسزلر باشقه — اونلر حجت ، دلیل آرامادن اغزلرینه كلنی سویلرلر . محوه بر اعتراضه
اسلانری اولمادیغی حالده بوكبی ظالملرك اغزی طورمایاجق ، فقط بویله حجتسز ، برهانسز و صرف
حقسز سوزلرك ده هیچ قیمتی یوقدر . [فَلَا تَخْشَوْهُمْ] بناءعلیه سز اونلرك هیچ برندن
قورقمایكز ده [وَاخْشَوْنِي] بندن قورقیكز ، بنم امریمه مخالفتدن صاقینكز . ایشته
امر تحویل ناسه علیهكزده اویله بر حجت اعتراضه براقمامه . برده [وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ]
سزه نعمتمی تمام اسلام ایچوندركه [لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ] بو سایه ده نظر هدایت
اولمالی و طوغری یولده سالماً كیدوب غایه یه مرامه ایرمكی قویاً امید ایده بیلهسكز . — اصل نعمت
صراط مستقیم هدایت ایدی ، او قبله ده بو صراط مستقیمدندر . اتمام نعمت ، بر نعمتك نقصان
جهتی براقیلمایوب تمكنه اولانده كماله ایردیرمك دیمك اولدیغندن بو نعمتك اتمامی ده او یولده
طوغریجه كیدوب غایه یه فلاحه ایرمكدر . حضرت علی « تمام نعمت ، اسلام اوزرینه اولمكدر » بیوررسه
و تمام نعمت دخول جنتدر دیه ده بر خبر ده وارد اولمشدر . بو اتمام نعمت لطفی شوكا بكزر :
[كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ] نته كیم سزك ایچكزدن ، یعنی
ذریت ابراهیم و اسماعیل ایچنده سزدن ، یعنی سز انسانلر جنسندن كزیده بر رسول پیغمبر كوندردك
— نوع بشرك ینه بشر اولرق بر پیغمبره مظهریتی نه بیوك نعمتدر . شبهه یوقدر كه اللهك قوللرینه
كوندره جكی ایلچی صادقه مخلوقاتدن بری اولاجقدر . زیرا الله ایله قوللری آراسنده واسطه اوله جق
غیر مخلوقده بر اقنوم تالی معبودلر تصوری محالدر ، باطلدر . بناءعلیه اللهك انسانلره كوندره جكی
رسول انسانده یاخود دیگر مخلوقاتدن بری اولسه ایدی ، انسانلرك ناسنه بیوك بر شرف اولمازدی و محروم
ایچون ده اوقدر شایان استفاده ده بولونمازدی . بشره ینه ایچلرندن « ان انا الا بشر مثلكم » دیه

بر پیغمبر کوندرمسی نوع بشرك الله تعالی‌یه طوغریدن طوغری‌یه تقربنه، قصه‌ده ده بیان اولنان خلافتنه
الك بیوك برنعمت اولان بر شرف نامتناهیدر. او پیغمبرك ایچکزدن یتشدیکی قوم ایچنده ده بو شرف
البته داها بیوك و داها مضاعفدر. هم اویله بر رسول که [يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا]
سزه بزم بر معجزهٔ باقیه اولان آیتلریمزی تلاوت ایدیور. بونلر، او کلوب کچن معجزه‌لر کبی نعم زائله
قبیلندن دکلدرلر. بونلرله هر زمانده معارضلر الزام واسکات ایدیلیر، شبهه‌لر ازاله اولنور
وقایع تحلیل اولنور، بر حوصله تحمل ایدیلیر، بونلر کوزل کوزل تلاوت ایدیلیر، عبارتلری یالکز
حسن افاده‌نك الك بیوك وال جمعیتلی محرره‌لرینه ایدیلیر. [وَيُزَكِّيكُمْ] وسزی
هر درلو شرك ومعاصیدن، علویت انسانیه‌یه شبهه ویره‌جك مادی ومعنوی چرکینلکلردن
پاکلکلرده تمیزلیه‌جك، حقك، مزکی، مطهر بر شاهد عادل حالنه کتیره‌جك، تکثیر وتنظیم
ایده‌جك بر سیرته سوق ایدیور. [وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ] هم سزه بوتون
فیلسوفلره درس ویره‌جك کتاب وحکمت تعلیم ایدیور. امی ایکن سزه کتاب وحکمت بلدیریور،
هر درلو حکمتلری جامع اولان علم حقوق وشرائطی، حکمت تشریعی، معالی اخلاقی، اسرار اجتماعی
مصالح بشریه‌یی، علم مبدأ ومعادی، دولت لاعمانه جاری وحاکم اولان قوانینه وسنة الٰهیه‌نك
فن تدلیری وبونلرك طرز تطبیق واجراسنی سنت قولیه وفعلیه‌سیله اوکرتیور. [وَيُعَلِّمُكُمْ
مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ] وسزه هیچ بیلمه دیککز، فکر ونظرله بیلمك امکانی بوله‌میه‌جغکز
شیلری، اسرار غیبیه واحوال اخرویه‌یی طریق وحی ایله بیلوب تعلیم ایلیور. ایلیورده سزی
استاد عالم وحاکم جهان اوله‌جق وبوتون ناسه نمونهٔ امتثال بر امت وسط تشکیل ایده‌جك بر حاله
کتیریور. — ایشته شاید الوهیتمزله بز سزه ابراهیمك دعاسی وجهله بویله بر رسول کوندردیکمز
کبی قبله‌کزی تحویل وتثبیت ایتمك صورتیله ده سزه نعمتمی اتمام ایچون بو امر حقی ویردم. — محمد
علیه السلام انسانلغه نه کتیردی دیه سؤال اولنه‌جق اولورسه بو آیت اوقونمالیدر. بعثت محمدیه
دنیوی، اخروی بویله بیوك بر اتمام نعمت دادر. وشونی بیلمك لازم که کعبه‌نك قبله یاپیلمسی

دنیا وآخرتده بو كامیابكزه، بر اتمام نعمت ایچونده وسیله‌در. ادبولك امت وسطا بو سایه‌ده تشكل
ایده‌جك وفلاح كلی بونكله باشلایه‌جقدر. بناءعلیه سزه شكرك ایكی وظیفه‌سی واردر: برنجیسی
[فاذكرونی] بنی ذكر ایدیكز، تا كه بنده [اذكركم] بن ده
سزی بلا بدیل بر آكیشده آكارم، امداد وعنایتمی ادامه ایدرم. ایكنجیسی [واشكروا لی
ولا تكفرون] بكا شكر ایدیكز، نعمتلریمه قارشی، قلباً ویا لساناً ویا بدناً ویاخود هپسیله
بردن بكا تعظیم وبنم امرلریمه اطاعت ونعمتلریمی یرینه صرف ایله انتفاع ایدیكز. انكار وعصیان ایله
بكا كفر وكفران نعمت ایتمیكز، حاصلی اونوتقان ونانكور اولمایكز.

ذكر دخی شكر كبی یا لسانی ویا قلبی ویا بدنی اولور. ذكر لسانی الله تعالانك
اسماء حسناسیله یاد ایتمك، حمد ایتمك، تسبیح وتمجید ایلمك، كتابنی اوقومق، دعا ایتمكدر.
ذكر قلبی كوكلده آكمقدر كه باشلیجه اوچ نوعدر: برنجیسی، وجود الهی‌یه دلالت ایدن دلیللری
دوشونمك وشبهه‌لری دفع ایدرك صفات واسماء الهیه‌یی تفكر ایتمك، ایكنجیسی، احكام ربوبیت
ووظیفهٔ عبودیت یعنی اللهك تكالیفی، احكامی، اوامر ونواهیسی، وعد ووعیدی وبونلرك
دلائلنی تفكر ایتمك، اوچنجیسی، انفسی، آفاقی مخلوقاتی وبونلرده كی اسرار خلقتی تماشا وتفكر
ایله هر ذره‌نك عالم قدسه بر آینه اولدیغنی كورمكدر كه بو آینه‌لرده كی باقانلره كوزینه او عالم جلال
وجمالك انوارنك انعكاس ایدر. وبونلرده بر آن شعور ایچنده آنلره جمع اولانلر ذروهٔ شهودك بر لمحه‌سی
بیله چهار ذكر وبو مقام ذكرك هیچ نهایتی یوقدر. بو نقطه‌ده انسان كندندن وعالمدن كچر، بتون
شعوری حقده مستغرق اولور. حتی ذكر وذاكر دیه نام ونشانه قالمازده مشعور ایكن مذكور دیه عبارت
قالیر. كرچه بو مقامك لافنی ایدنلر چوقدر، فقط بولره ایرنلرك لاف ایله علاقه‌سی یوقدر. علیه الصلاة
والسلام افندیمز «لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملك مقرب ولا نبی مرسل» بنم الله ایله بر وقتم
واردر كه اوراده بكا نه بر ملك مقرب، نه ده بر نبی مرسل، هیچ بری یانا شاماز» بیورمشدر.

ذكر بدنی؛ بدنك جوارح واعضاسنده هر بری مأمور بولندقلری وظائف ایله مشغول

و مستغنی ده اولمه وهمی اولنقلری شیلردن خالی بولونمقدر. شکر ده بو رابطه ده هر برینه اجرا ایدیلیر. آنجق بونلرک شکر اولمسی ایچون شاکرک کندیسنه واصل اولمسه ولا نعمتی حس ایتمسی و بونلرک او نعمته مقابل بر وظیفهٔ تعظیم ادا ایدرده بولونماسی شرطدر. ذکر ایسه نعمتک بویله بر قید وصولی اولمقسزین علی الاطلاق بر حیثیتک، بر عشق کمالک اثریدر. شو حالده شکرک ذکره عطفی امامّاً عطف الخاص علی العام دیمکدر. لکن هر ایکیسی قید نعمته صوکره ذکر ایدلسه بولندیغندن بوراده عطف تفسیری قبیلندن اولور. بویله اولمامه ایچون شکرک شکر عرفی معناسنه حملی دها اوفقدر. اوده واصل اولان نعمتک هپسنی ما خلق له ئه صرف ایتمکدر. بنا علیه هر خطوهٔ ترقیده ذکر بدایت، شکر نهایتدر. سیدناتنا هیده بونی سؤالاً بربرینه تداخل ایدرک کیدرلر. الله تعالی بو انواع ذکرده هانکیسیله ذکر اولنورسه اوده او حالایله بر وجهله ذاکرینی ذکر و یاد ایدجکدر. بو نقطه‌یی افهام ایچون بو آیت مختلف تعبیرات ایله ایضاح ایدلشدر. از جمله؛

١ — بنی طاعتم ایله ذکر ایدیکز، بنده رحمتم ایله ذکر ایده یم.

٢ — بنی دعا ایله ذکر ایدیکز، بنده اجابت و احسان ایله ذکر ایده یم، بعض "ادعونی استجب لکم"

٣ — بنی ثنا و طاعت ایله ذکر ایدیکز، بنده سزی ثنا و نعمت ایله ذکر ایده یم.

٤ — بنی دنیاده ذکر ایدیکز، بنده سزی آخرتده ذکر ایده یم.

٥ — بنی خلوتلرده ذکر ایدیکز، بنده سزی محافلده ذکر ایده یم.

٦ — بنی رفاهکز زماننده ذکر ایدیکز، بنده سزی بلا و مصیبتکز زماننده ذکر ایده یم.

٧ — بنی طاعتله ذکر ایدیکز، بنده سزی معونتله ذکر ایده یم.

٨ — بنی بنم یولمده مجاهده ایله ذکر ایدیکز، بنده سزی هدایتله ذکر ایده یم.

٩ — بنی صدق و اخلاص ایله ذکر ایدیکز، بنده سزی خلاص و مزید اختصاص ایله ذکر

ايده‌يم.

١٠ — بنا بدايةً ربوبيت ايله ذكر ايتدى . بز ده سزه نهايةً رحمت عبوديت ايله ذكر ايده‌يم.
حاصلى بدايت عبوديت ذكر ، نهايت عبوديت شكردر « واخر دعويهم ان الحمد لله رب العالمين ».

ايشته جناب حق بتون قوللرينى خلاصه اوله‌رق بدايت و نهايتى جامع بو ايكى وظيفه ايله توظيف
بيورمشدر . بو وظيفه‌لرده ايفا ايدلكجه او نعمت ده بالكفاً مابلغ اتمام ايديلەجكدر . فقط ذكر معرفت
ايله شكرده نعمت ايله متناسب اولەجقدر . حال بوكه حقيقت الهيه‌يى بحقه معرفت اولنه‌مەسى كبى بيلنه‌مك
ديمك اولەجغندن بو متناهى علمده قوللر اجزيله نفى تمكندر « ما عرفناك حق معرفتك » كذلك
نعم الهيه نامتناهيدر . مثلا بر نفسده اجلى قيشلى ايكى نعمت موجوددر . ديمك كه هر نفسده ايكى
شكر واجبدر . بو حالده بحقه اداى شكرده غير ممكندر . « ما عبدناك حق عبادتك » ديمك كه
بو خطاب الهى قارشوسنده حس ايديلەن شى عجز و قدرت خالقه عرضه تسليميتدر . فى الواقع مبدأ ايمان
و اسلام بو ادراكدر . و افضل ذكر « لا اله الا الله » دىر . بو توحيدك و بو تسليميتك مقتضاسى
بو عجز ايچنده كنديى اوامر الهيه‌نك يالكز واسطهٔ اجرائيه‌سى بيله‌رك توجه ايدن وظيفه‌يى الكوزل
بر صورتده و اعظمى بر درجه‌ده ايفا ايچون يالكز اللهدن استعانه ايدرك حسن صورتده صرف
ايتمكدر . و بو صرف عينه شكردر . يعنى تكليف استطاعت و استطاعت ايله مشروطدر . فقط
او استطاعت اللهك بر معونتى اولديغى ايچون اونك ده نفس الامرده حدوديا بالكلى يوقدر .
بناءً عليه قول اللهى ذكر ايله اوندن استعانه ايدر . و كندينه ويريلن استطاعتى صرف ايله . او استطاعت
او فعليه برابر اللهك مرادى اوله‌جقدر . ايشته اسلام او عجزدن بو حيلى يا يا يه قدرت و استطاعته
انتقالدر . بو حالده هر شيده « اذكرونى » امرى قارشيسنده عجزينى حس ايدرك اولا « اياك
نعبد و اياك نستعين » ميثاقنى ياد ايده‌جك و بوكا شكر ايتمك ايچون اللهدن استعانه ايده‌جكدر .
بونك ايچون بتون اهل ايمانه خطاباً بيوريليور كه :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ • وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ
أَحْيَاءٌ وَلَٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ • وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ
وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ •
الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ • أُولَٰئِكَ
عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ •

مآل شریفی

ای اوبتون ایمان ایدنلر! صبر و صلات ایله یاردم ایسته‌یک. شبهه یوق که الله صبر
ایدنلرله برابردر • والله یولنده قتل اولنانلره «اولولر» دیمیک. خایر دیریدرلر. و لکن
سز سزمزسکز • چاره سز سزلری براز قورقو، براز آجلق، براز مالدن، جاندن
و خسته‌لقدن اکسیکلک ایله امتحان ایده‌جکز. مژده‌له او صبرلیلری • که باشلرینه بر مصیبت
کلدیکی وقت «بز اللهک و نهایت اوکا دونه‌جکز. انا لله و انا الیه راجعون» دیرلر •
ایشته اونلر، ربلرندن صلوات و رحمت اونلره. و ایشته هدایته ایرنلر اونلر •

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ای شرف اسلام ایله نمایان اولان کافه اهل ایمان!
هر حالده [اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ] سزه موعود اولان غایهٔ کمالاته
ایجونده هر شیده اول صبر ایله و صلات ایله استعانه ایدیکز. — اولا صبر و ثبات ایلیکز. نعمتلرک
کندی یرینه کوره کلفتلری ده واردر. اللهک بتون نعمتلرینه و هله نعم نامتناهیه‌نک تمامنه مفتاح
اولان نعمت ایمانه و اسلامه شکر ایتمک و بالخصوص بونی مرتبهٔ احسانده ادا ایده‌بیلمک البته قولای

دکلدر. سز بو سیر و سلوکده ابدی بر غایه‌یه یورویه‌جکسکز دیورورکه امتحانه کیره‌جک، بری داخلی، دیگری خارجی ایکی بیوک دشمنله چارپیشه‌جقسکز. بر طرفده نفسکزک هواسی، دیگر طرفده فلاکتلر، صوکره دشمنلرینک هجمات و اذاسی ایله اوغراشه‌جقسکز و بونلره مدافعه و مقابله ایتمک ایچون مجاهده‌یه، محاربه‌یه مجبور اوله‌جقسکز. بعضی زحمت، مشقت کوره‌جکسکز. روحاً بدناً ریاضت نفسیه یاپامازسه‌کز صبر و تحمله، ثبات و متانته آلیشمازسه‌کز، معونت الهیه‌نک ایصال وسیله‌لرنده بریغی ضایع ایتمش اولورسکز. تهلکه‌یه اوغرارسکز. الک اوفاق بر صیقنتی، بر الم قارشیسنده قورقمغه، صیزلانمغه باشلارسکز. یأس و فتوره دوشرسکز. شونی بیلیکز که صبر هر موفقیتک باشیدر. ایماندن صوکره طریقتک باشی صبر، اخلاقک باشی صبردر. علمک باشی صبر، عملک باشی صبر، حاصلی حکمتک باشی صبردر. — صبرسزلر، ایومک برآنده هر شیئی ایسته‌مکدر. حالبوکه مخلوقات زمانه‌لرله وتربیه قانوننه تابعدر. زمانه ایسه توالی دیمکدر. بونک ایچون مخلوقاتک کمال موفقیتی علی التدریج بر سلسله تعقیب ایدر. بو ایسه صبره متوقفدر. هر شیئی برآنده ایسته‌مک هیچ بر شیئی ایسته‌مکدر. حتی باشلامغه صبر ایتمکدر. علما صبری ایکی قسمه تقسیم ایدرلر: بریسی، الم مکروهه صبر و تحمل ایدرک حسنه‌یه انتظار. دیگری، لذت عاجله‌دن و شهوتلردن صبر ایله نتیجهٔ سیئه‌سندن توقیدر که بری مثبت، دیگری منفی صورتده صبردر. اولکیسی آجی علاجلرله تداوی کبی وظیفه‌یه اقدام، ایکنجیسی زهرلی طاتلیلردن صاقینمق کبی مضرتدن اجتنابدر. مع هذا بعضی احوال واردر که اوراده صبر مذموم و غیرت و جهددر. او کبی احوالده سرعتله مدافعه ایچون فدای حیات ده ارجح دیمکه واجبه اولور.

بو آیتده‌کی «الصبر»ک الف لامی عهد خارجی اولوب اوزره اقسام صبردن صیام و یا جهاد مراد اولندیغی نقل ایدلمکده‌در. لکن محققینک مختارینه کوره «لام» جنس ایچوندر، صیام و جهاد ایله برابر سائر انواع صبره ده شاملدر. حاصلی اخلاقده ایماندن صوکره صبر معونت الهیه‌نک ایصال طریقه استجلابیدر. صلات ده بویله‌در. صلاح روحانی، نظام جسمانینک، صبر ده قانونی روحی، بدنی هر وظیفه‌نک دنیوی و اخروی هر کمالک ناظمی اولدیغی کبی فردی، اجتماعی هر فضیلتی حائز

یاپامازسه‌کز
آلیشمازسه‌کز

ذات تشکیلاتنک اک برنجیسی و اک اساسلی تظاهری بولنان نماز ایمانک اک بیوک مؤیده‌سی
بتون عبادات و اعمالک باشی، مؤمنلرک معراجی، رب العالمینه جسم و جان ایله عرض حال ایله مناجاتی،
خلاصه ذکر و شکری جامع بر عبادت اولدیغی ایچون ده معونت الهیه‌نک اک مقدم، اک یاقینه طریقه‌ـ
استجلابیدر. قبله‌نک جائز اولدیغی اهمیت ده ایلک اول بونک ایچوندر. بو سببله نماز، صبرکبی
ساده بر واسطه دکل، عینی زمانده الله ایله بر وصلت اولدیغندن ده اک بیوک بر غایه ذوقدر. بو سایه‌ده
ماسوادن چکیلیر، الملر، کدرلر سیلینیر، عبد ایله معبود هم بزم وصال اولور. بونک ایچوندرکه
علیه الصلاة والسلام افندیمز «وجعلت قرة عینی فی الصلاة» بیورمشلر، اک بیوک ذوق
و سرورینک نمازده حاصل اولدیغنی کوسترمشدر.

بالاده قبله‌نک اهمیتی حقنده وارد اولان آیات جلیله، اونک موضوعی اولان نمازک عندالله
جائز اولدیغی قیمت قدسیه‌یی تفهیم ایتمک ایچون بولندیغندن بوراده‌کی لکن صبرک قیمتنی اشعار ایچون بیورلیورکه
[إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّابِرِينَ] زیرا شبهه یوقدرکه الله صبر ایدنلرله برابردر. — اونک اسماء حسناسندن
بری ده «صبور» اسم شریفیدر. هر کیمده صبر وارسه اونده قدرت الهیه‌دن بر شمه تجلی واردر.
هله بو اهل صبر بر یره کلوب بر جماعت اولورلرسه هر حالده عنایات الهیه‌یه ایررلر، الله اونلرک دائما
دوستی و ولیسیدر، دعالرینه، طلبلرینه اجابت ایچون نصرت الهیه دائما اونلرک یانلرنده طولاشیر.
بو معیتی کوسترمیه، اخطار ایدرشی او اهل صبرک مقرونه بولونمسیدر. مقارنت و مصاحبت افاده
ایدن «مع» کلمه‌سی مع الاکثر متبوعه داخل اولور. بناءً علیه الله صابرینک معیتنده‌در بیورلمسی
تنزلات الهیه‌نک (علویتی) کوسترن بیوک بر نکته واردر. ابو السعود بو نکته‌نک بیاننده «چونکه، دیمشدر
صبره حقیقةً مباشرت ایدن جماعت صابرین‌در. و بو حیثیتله بونلر متبوع کوسترلمش اولورلر. الخ»
یعنی بو معیت شؤنات کسبیه‌ده مشیت الهیه‌نک مشیت عباد آرقه‌سندن کلدیکنی افاده ایتمکده درکه
رحیمیتک حکمی اولان بو تنزل الهینک قوللر حقنده نه بیوک بر لطف اولدیغنی تأمل ایتمک لازمدر.
صبر سنده سنک بتون مفتاحی بو نقطه‌ده‌در. و شونده شبهه ایدلملیدرکه بو تنزل الهی بر لطف زائددر.

ایشته ای مؤمنلر، بونی بیلیرك ذکر و شکر یولنده صبر ایله استعانت ایدیڭز. بو بابده اللهڭ
دشمنلرینه مالاً بدناً مجاهده‌یه محتاج اوله‌جقسڭز اونی ده یاپیڭز و بو اوغورده تلفاتڭز اوله‌جق
اونلرڭ اجللرینه، قدرلرینه ده قاتلانیڭز [وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
اَمْوَاتٌ] و صاقین بویله الله یولنده قتل ایدیلنلره اولدیلر، امواتدرلر، اولولردر
دیمه‌یڭز — اونلری حقیقة اولمش ظن ایتمه‌یڭز و بونلر ایچون درجه متألم اولوب جزع و فزعه
دوشمه‌یڭز [بَلْ] خایر — اونلر اولولر دگل [اَحْيَاءٌ] دیریدرلر، هم حیات حقیقیه
ایله دیریدرلر [وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ] ولکن سز دویمازسڭز — اونلرڭ حیاتنی حس ایتمزسڭز
او حیات بو دنیاده‌کی مشاهده‌مزه ایله حس ایدیله‌جك بر حیات دگلدر. او بر حیات روحانی
دها طوغریسی بر حیات حقیقیه‌در که حتی عقل ایله بیله تماماً ادراك اولنه‌ماز، آنجق حس بقیه ایله
ادراك اولنور و حس ایله بیلینیر. شهدا حقنده بویله دها بر چوق آیتلر کلمشدر. حسن بصری
رحمة الله علیه حضرتلرندن مرویدر که « شهیدلر عند الله دیریدرلر، رزقلری روحلرینه عرض اولنور
کندیلرینه روح و فرح کلیر، نته‌کیم آل فرعونه صباح آقشام نار عرض اولنور ده کندیلرینه الم و وجع
کلیر.» الخ ... بو نقل شهیدلر حقنده سورهٔ آل عمرانده‌کی « لاتحسبن الذين قتلوا في
سبيل الله امواتا بل احياء عند ربهم يرزقون . فرحين بما اتيهم الله من فضله
ويستبشرون الخ » آیتیله، « حم » ده آل فرعون حقنده « النار يعرضون عليها غدوا ويستبشرون
وعشيا ويوم تقوم الساعة ادخلوا آل فرعون اشد العذاب » آیتنڭ مضمونیدر.

بو آیتده روحلرڭ باشلی باشنه قائم و محسوس اولمایان جوهر بدندن باشقه بر جوهری
بولندیغنه و بونڭ بعد الموت ادراك اوله‌رق قالدیغنه یعنی بقای روح مسئله‌سنه بر دلالت واردر.
جمهور صحابه و تابعین رضوان الله علیهم اجمعین حضراتنڭ ده قوللری بودر. بو طرز دلالت ایدن
دها بر چوق آیات و سنت واردر. او حالده بوراده بونڭ شهدایه تخصیصی مقاملرینڭ علوینه
یوکسکلگنی اشعار ایچوندر. بونلر برابر اسلامده مسئلهٔ آخرت بوندن عبارت دگلدر. بونی

دها زیاده توضیح و اتمام ایده جك اولان مسئلهٔ بعث، خلقت جدیده و بونا دائر کرمده کی کلمه
ایضاح اولنور. بوراده هنوز بونی تعقیب ایدن قبر و عالم برزخ مسئله‌سنه اشارت بیورلشدر. بو
آیتك اوسنده رده جیکنع اولان شهدا، بدر حقنده نازل اولدیغنه دائر بر قول واردر. لکن تحویل قبله‌یی
تعاقب و غزاه بدردن مقدم بر احضار اولمسی دها زیاده ملحوظدر.

حاصلی، ای اهل ایمان صبر و صلاته استعانه ایدیکز، چونکه [وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ
بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ] بز سزی
ابتلاء ایده‌جك اجری سبحك داونعمتی اتمام ایتمك اوزره سزی قورقوده، آجلقده، اموال و نفوس
و ثمرات اکسیکلکنده امتحان ایده‌جکز — آخرته «لاخوف علیهم ولا هم یحزنون» سری ایرکز
ایچون دنیاده بر آز بو محنتلری طادا جقسکز. دشمنك هجومی قورقوسی، قتلی و قحطلقده طولابی
آجلقده، محاربه و مصارف محاربه طولاییسیله مال، جانلر اکسیکلکی، قازانج و اولاد اکسیکلکی قبیلندن
هر حالده بر آز برشی ایله مبتلا اولاجقسکز. بو اطلاق ایچنده بو آیت دینه سلامده فرضیه قیلنه‌جق اولان
بعضی احکام و تکالیفه دخی اشارتی متضمندر. خوف، الله قورقوسنه، آجلق، رمضان اوروجنه، مال
اکسیکلکی اولاد وقازانج ضیاعنه اشارتدر. دیو الامام دخی هر برنده بویله بر آز نحیه ابتلا ایله
تکلیفت بونلرك کلی و عمومی صورتده استیلالرینه مانع اوله‌جق و آخرته بونلر بوك نعمتده ایصال
ایده‌جکدر. [وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ] یا محمد! سن صبر ایدنلره بشارت ده که [الَّذِينَ] اوصابرلر که
[إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ] کندیلرینه بر مصیبت اصابت ایتدیکی وقت «کل شئ یؤذی
المؤمن فهو له مصیبة = مؤمنه اذا ایده‌جك هر شی اونا بر مصیبتدر» حدیث شریفی موجبنجه
اذا ایده‌جك هر حالی بر ضرره گرفتار اولدقلری زمانده [قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ]
«انا لله وانا الیه راجعون» دیرلر — بز هر حالده اللهکز و نهایت حال اولمادوغ و اره‌جغز دیه
الله عرضه تسلیمیت ایله متسلی اولورلر صبر ایدرلر و بونی یالکز لساناً دکل، غایه خلوص و خلقی ده تقویه‌یده
بوتونه تمسك ایدوسویلرلر. «انا لله» بز اللهکز دیمکده اموال و انفس هر شی الله تسلیم و الله تعالانك

برآز برشیئله دها ایجه
و بویله بعضی محنتلرله امتحان

زکاة، نفس اکسیکلکی جهاد
مشقتاده و امراضه، ثمراتك
اکسیکلکی اولاد الخ

ملکی اولان هرشیده، حق جانان و بزلریزده بیله کیف ما یشاء تصرف حقی اولدیغنی و آجی طاتلی اونك
هیچ بر تصرفنه اعتراضه جائز اولمدیغنی اعتراف ایله تصرفات الهیه‌یه، قضا و قدره اظهار رضا واردر که
بو مقام پك بیوك بر مقامدر. بو مقامی احراز ایدن نفسه نفس راضیه تعبیر اولنور. «انا الیه راجعون»
دیمکده ایسه «بز دونوب طولاشوب نهایتده بهمه حال الله راجع اوله‌جغز. بدایة نوره ایکن الهدن
کلدیکمز کبی نهایةده ینه اوکا واره‌جغز» دیه صوری اولان وجود مستعارمزك موت ایله فنا و هلاکنی
و بونکله برابر غایه‌نك عدم مطلق اولمیوب وصال کلی اولدیغنه ایمان و بو ایمان ایله عند الله مرضی اولمه
امیدینی اظهار واردر که بو مقامه نفس مرضیه مقامی تعبیر اولنور. بو ایسه غایة المطلب و اقصی المراتب
اولان رضوان اکبردر. و لذت رضا اعظم لذائذدر. انسانك نفسی ابتدا نفس اماره ایکن
معارف دینیه و اخلاق محمدیه ایله ترقی ایدرك ثانیاً نفس لوامه، ثالثاً نفس مطمئنه، رابعاً نفس راضیه
خامساً نفس مرضیه اولور که سوره فجرده «یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضیة
مرضیة» خطاب الهیسی بونك بیانیدر. بو رجوعك بر مکان و جهته انتقال صورتیله اولمادیغی
آشکاردر. زیرا الله تعالی جهت و مکاندن منزهدر. بناءً علیه بونده اوچ معنی محتملدر:

١ — بو نفسك حقیقتده افراد فنادن کنایه‌در.

٢ — افراد بقادر.

٣ — بر وجهه فنا و بر وجهه بقای افراددر.

بزجه طوغریسی بر اوچنجیسیدر. زیرا هیچ بر ذاتك فناء ذاتیسی ایله بقا باللهی افراددر. بز
وقتیله خارجده نصل یوق ایکن علم الهیده وار ایدیسه‌ك ینه اونك کبی یوق اوله‌جغز و اولدیغمز کبی باقی‌کن
علم الهیده و صرف حکم الهیده موجود قاله‌جغز و بو بزم بزده‌کی وجودمز اولمیه‌جق، بزم عند الله
وجودمز اوله‌جقدر. انجق دنیایه کلدیکه موهوبات فطریه‌مزله کلمسه‌ك لطف زیاده فاریشماسه
یا یاپه‌جغمزی یاپامشده، کیدرکن ایسه ایی ویا کوتو قازانه‌جغمزی قازانمسه، ایلك ویا کوتولك
نامنه نه‌مز وارسه هپسنی ادو زیمزه آلمسه، مسؤلیتی یوکلنمسه اولدرده کیده‌جکز. حاصلی ذاتمز

علم الهی ایله. وجودیمز وجود الهی ایله، بقامز ده بقای الهی ایله قائم اولور. وجود الهی ایسه ازلی وابدیدر. بناءً علیه رجوع الی الله بو وجهله مظهر جمال ویا جلال اولرق بقا بالله دیمکدر.

رازی دیورکه " بو رجوع آخرته اشارتدر. بز دنیاده ایکن آز چوق کندیمز ویا باشقه‌لری منفعت ومضرتمزده ظاهراً مالک بولنیورزده، کیتدیکمز زمانده بوندن هیچ کیمسه‌نک حکمی کچمیه‌جک هر جهت اوزریمزده یالکز حکم الهی جریان ایده‌جکدر. " الخ... بو اعتبار ایله الله رجوعمز بعد الموت بتون احوالمزده یالکز اللهک حاکم اولمسی، واللهک مرجع احکام اولمسی دیمکدرکه بونک اوزرینه خلق جدید ایله بعث، حشر ونشر وسائر احکام اخرویه ترتب ایده‌بیله‌جکدر. واصل آخرت بعثدن صوکره‌کی حیات ابدیه اوله‌جقدر. حالبوکه بوراده‌کی رجوع، موتدن صوکره وبعثدن اولکی حالته ده شاملدر. بونی بعضلری بقای روح نامنی ویرسه، رجوعی، آخرتی اوقدر ایضاح ایتمک ایسته‌شدر. لکن بقای روح تعبیرنده بر بقای ذاتی شائبه‌سی واردر. رجوعده ایسه فنای ذاتی‌یی اعتراف مندرجدر. بونک ایچون الله رجوع مسئله‌سنده بقای روحدن باشقه بر معنی واردر. بونده بر زمانه اولوب روحک دخی فنایه کیده‌جکنی بر اعتراف بولنه دکلدر. بدنمزک فناسندن صوکره نیجه مدتلر روحمزک قاله‌بیله‌جکنی مسلم اولسه‌ق بیله قیامت کبری کبی بر کون کلوب روحلریمزده فنایه کیده‌بیله‌جکی "کل شئ هالك الا وجهه" مقتضاسنجه فنای ذاتیمز هر جهتجه تحقق ایده‌جکی واینجق عند الله معلوم اولان حقیقتمز هیچ بر وجهله ضایع اولمیه‌رق نفس الامرده هر درلو احکامه تابع اوله‌بیله‌جکی ودنیایه کلدیکمز کبی آخرتده ده بعثده، خلق جدیدله مظهر اوله‌بیله‌جکی ونهایت ابدی بر وصال وجود ایله جمال الهیدن متنعم دخی اوله‌جغمز آکلاشیله‌بیلور. اکر عند الله معلوم اولان حقیقتمز، روحمز ویا جسمز ویا هر ایکیسی دیمک ایسه بونلردن بریله واکر بونلرک ماوراسنده برشی ایسه اوصورتله بقایه نائل اوله‌جغمز وبو بقا حقیقةً کندی کندیمزده بر بقامز دیمک اولمایوب بقای الهی ایله ممکن اولان بر بقامز اوله‌جقدر. وبونک ایچون بزم طبیعی دینه‌بیله‌جک مقتضای ذاتیمز فانیلک ایکن مقدراتمز، نصیبمز، بقا بالله طریقیله مظهر جلال ویا جمال اولمقدر. ومقصد اقصی

وضوابط اكبر ايشته بو جمال ابديدر . فنك بقاء مدت قانوننه عظيمنده بو معنى ثابت ديمكدر .
ماده‌لر ، جزئى قوتلر هپسى معلولدرلر . بناءعليه هپسى سببلنير ، يالكز علت كل اولان حى و قيوم تعالى
ذات و صفاتيله ، قدرت بالغه سيله باقى قالير . و بقاء الهيه او سببلنه مواد و قوای فانيه نك هويت
و تعينات شخصيه‌لرى علم الله اولمه اوزره تماماً محفوظ اولدرده وجود علمى ايله ثابت و باقى قاليرلر .
دينه هر درلو اخطار موضوع اولدبيله‌جك بر حقيقى جائز بولنورلر . وايشته حيات آخره نك ضمانى بو
بقاء الله و بو بقا بالله‌در . و بو وجهله بقا بالله بقاء روحانى تعبيرينى قوللانانه فيلسوفلر حقيقت الهيه
روح و روح بشرى حقيقت الهيه دن كبى دوشوندكلرندن طولايى بقاء روحى اساس آخرت اولدرده تصور
ايتمشلر و حقيقى تشويشه ايلمشلردر . روح كرچه امر ربانيدن بر سردر . و بقاء روح بر امرينك
دكلدر . فقط بزم ابدياً بقاء روحمزله بقامزه حكم ايتمك بزه بر بقاء ذاتى اسناد ايلمكدر . بو
ايسه فناء ذاتيمزى اونوتمقدر . بو ده علت اولانى ، الله تعالى‌يى اونوتمقدر . شونى بيلمليدركه
حقيقت همه روحانيت و جسمانيتك فوقنده بر مرتبهٔ احديتدر . روح امر ربانى اولمغله رب امرينه
حاكمدر « والله غالب على امره » اونوتمامق لازم كلير . بناءعليه بزم وجود و بقامزك مرجع
و مبناسى اللهك وجود و بقاسيدر . بز كندى بقامزله دكل اللهك بقاسيله باقى اولدبيله‌جكز . حى
و قيوم اودر . « انا لله و انا اليه راجعون » ايشته بو بقا باللهى انلتمقدر . بو نه يالكز روحانى
نه يالكز جسمانيدر . بو ، هر ايكيسنك مبدأ ضمانى اولان بر بقاء حقيقيدر . و آخرت بو بقايه
مستنددر . الله موجود و باقى اولدقجه بزم ابجوبه تكيدلكى ؟ نجه نجه روحانيتده ، جسمانيتده
مقدرت دائمكله و نامتناهى تكندر . ئولورز . روحمز قالير ، عالم قبر و برزخده مثاب
و معاقب اولدبيلير . قالمسى و بر مدت صوكره اونك ده فناء كيتمسى نفسنده ممكندر . فقط علم اللهده
حكم اللهده ، بقا باللهده هيچ فانى تمكنه دكلدر . اصل ثواب و عقابك مرجعى بودر . و آخرت
ساده‌جه بر بقاء روح اولميوب حيات برزخيه‌دن صوكره باشقه‌جه بر نشأت ايله بعث اولمه‌جه و بوندن
غايه‌سى او نشأته كوره بر رجوع الى الله اولمجقدر . بناءعليه « انا لله و انا اليه راجعون » بر طرفدن

ضمانه آخرت اولا به بر رجوعی ، بر طرفندن ده آخرتده دخی اقصای امل و غایهٔ کمال اولان بر رجوعی
اطلاقیله متضمندر. و بویله بقا بالله ایله امید و مخافت ساده جه بقای روح نظریه سنه مؤسس امید
و مخافتدن حیوة بو کسك ، حیوة حقیقی ، حیوة علمیه در. هر شائبه دن بری بر توحید ، بر اسلام الی الله در
و سورهٔ یوسفده کلدیکی اوزره بو تسلیت ، امت محمدیه باشقه سنه ویریلمشدر. بویله بر توحید ایله
بتون امیدینی بقا بالله استناد ایتدیره رك راضیه و مرضیه مقاملرینه ایرمسه اولاجقلر هر شیده یه
لایقدرلر. بونلره ثوات ایله بشریات : [اُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَرَحْمَةٌ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ] ایشته ربلرینك صلوات و رحمتی بونلره مخصوصدر و ایشته
هدایه ایرمسه ، طوغری یولی طوتمسه اولانلر انجق بونلردر.

اللهك صلواتی : بتون گناهلرك مغفرتیدر. الله تعالی بونلرك گناهلرینی تماماً اورتر
و اونلری رحمتیله اویله شوباشه. اویله نعمتده ایصال ایدر که بونلر دنیاده نه گورولمش ، نه ایشیدلمش ، نه ده
بشرك خاطر و خیالنه گلمش شیلر دکلدر. بونلره « فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی » دینله جکدر.
ادعیه لر. انجق ایفاسی ممکن اولمایان شکر الهیده واقع اولاجق قصورلری ، گناهلری اورته جك و اونلرك
یرینه ثوابلر جلب ایده جك معونت الهیه دیرلر. مؤمنلر بونی بیلرك صبر و صلات ایله استعانه ایتدیلر
و راضیه و مرضیه مقاملرینی احرازه ایلمه لیدرلر. و نمازلرنده مسجد حرام شطرینه یوزلرك الله ذکرنگر
ایلمه لیدرلر که موعود اولان دینی و دنیوی نعمت اتمام ایدیلسین. اوده لذت رضا احسانه اولنسون.
بو قبله نك قدسیتی یالکز بونده عبارتده دکلدر. بونده نمازدن باشقه بر طریقه ذکر و عبادت
وسیله اولمیه باشقه جه بر صورت اجتماع و تقرب دها واردر. زیرا :

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ●

مآل شريفى

حقيقت، صفا ايله مروه اللهك شعائرندندر ● اونك ايچون هر كيم حج ويا عمره نيتيله بيتى زيارت ايدرسه طواف بونلرى ياپماسنده اوڭا بر گناه يوقدر ● هر كيم ده گوڭلندن قوه ايله بر خير ايشلرسه شبهه سز الله اجريله مشكور قيلار عليم در ●

[اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ] مسجد حرامك قارشيسنده بولنان صفا ومروه تپه‌لرى اللهك شعائرندندر. عبادت وقربت ايچون بلبيكلردن، علائم مخصوصه سندن، نشانه لرندندر. اساساً صفا قايا ويا طاشه، مروه، كوچوك ويومشاق طاشه ديمك اولوب، لام تعريف ايله «الصفا المروة» نكره معلوم ايكى تپه‌نك اسم علملريدر. حرف تعريفلرى البيت، النجم كبى لازمدر. علم ماده سندن علم وعلامت وعلائم كبى شعور ماده سندن «شعائر» شعيره‌نك ويا شعاره‌نك ويا شعيرك جمعيدر كه علم مخصوص، علامت مُشْعِرَه، بلديك معناسنه‌در. نته كيم حربده ايكى طرفك طانيشماسى ايچون قوللانيلان علامت واشارته ده شعار «پاروله» دينيلير. شعائر بعضاً عبادتك كنديسنه، بعضاً ده موضعنه اطلاق اولنور. اذان، جماعت ايله نماز، از جمله جمعه ويا بايرام نمازلرى، حج شعائر دينيه‌دندر. كذلك جامعلر، مناره‌لر، حجده كى مناسك مواضع مخصوصه مشاعر ويا شعائردندر كه ايشته صفا ايله مروه ده بونلردندر. بناءً عليه [فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا] بيت اللهى حج ويا عمره ياپان كيمسه‌نك طوافى بو ايكيسيله يعنى صفا ومروه ايله ياپمقله چاليشمسنده هيچ بر جهته، هيچ بر گناه يوقدر.

لغةً حج، قصد مخصوص معناسنه‌در كه بر شيئه چوقجه گيدوب گلمك معناسنى ده افاده ايدر.

اعتمارده زیارت دیمکدر. شرعاً دخی حج و عمره بیت شریفی وجه معروف اوزره بر قصد و زیارتدر که حجك وقت مخصوصی واردر، عمره‌نك یوقدر. تفصیلاتی کتب فقهیه‌یه عائددر. بوراده «ان یطوف» ایکی قیدی تضمن ایدر. بری اصل طواف، یعنی بیتك اطرافنده طولاشمه، دیگری تطوف، یعنی بو طوافده تکلفدر. چونکه «یطوف»، «یتطوف» ادغامیدر. و «بهما» قیدی ده بو قیده متوجه اولارق «لا جناح علیه» حکمی اصل طوافه دکل تطوفه متعلقدر. اصل طوافك فرض و رکن اولدیغنده اختلاف یوقدر. فقط بو طواف صفا و مروه‌نك علاوه‌سی و صفا و مروه بیننده سعی دینیلن قسم طواف حقنده «لا جناح علیه» بیورولمشدر. بو ایسه ظاهراً بر تخییری کوسترمکله برابر حقیقتده واجب، مندوب، مباح محتملدر. بوکا مقابل علیه الصلاة والسلام افندیمز حج شریفلرنده صفایه یاقلاشدقلری زمان «ان الصفا والمروة من شعائر الله ابدؤا بما بدأ الله = صفا ایله مروه اللهك شعائرندندر، اللهك باشلادیغی ایله باشلایکز» دیه امر ایتمش و کندیسی صفادن باشلایوب بیتی کوره‌جك قدر اوزرینه چیقمشدر. بر حدیث شریفنده ده بو بابده «ان الله کتب علیکم السعی فاسعوا» بیوره‌رق سعیك وجوبنی کوسترمشدر. بوراده کرچه معنای اصلیسی قوشمق دیمك اولان سعی، واجب اولمیوب «فاسعوا الی ذکر الله» ده اولدیغی کبی ساده‌جه یورومه‌نك کفایت ایده‌جکی دخی مسلم ایسه ده لایق قوشار کبی براز سرعت ایله «ارمال» دینیلن یوروییش طرزی مندوب و حاصلی طوافده صفا و مروه ایله تطوفك واجب اولدیغی ده آکلاشلمقده‌در. بوکا بناءً امام مالك و شافعی حضرتلرندن بو تطوفك دخی اصل طواف کبی رکن و فرض اولدیغی روایت اولونمشدر. بعضیلری بالعکس آیتك ظاهرینه تمسك ایدرك تخییره و بو تطوفك واجب اولمایوب نافله اولدیغنه ذاهب اولان فقها دخی بولونمشدر. لکن مذهب حنفیده مختار اولان شودر که آیتك ظاهری فرضیت معناسنه قطعی دکل وجوبه دلالت ایدر. عینی زمانده ذکر اولنان حدیثلر و تعامل ایسه وجوبی تأکید ایدر (?). بناءً علیه بو تطوف نه فرض قطعیدر نه ده نافله‌در. بلکه شبهه فرضیتی حائز بر واجب ظنیدر. فرض دینمز (?). چونکه «لا جناح علیه» ندب و اباحه‌یی ده شاملدر. نافله

وتطوعدر دیه‌رز. چونکه تطوعك مابعدنده آیریجه ذکر ایدلمسه اولسی برلا مانعدر. بو ایکیسی آیتك
حدیثك وجوبی ناطقدر. بنابرین اولرینك قدر مشترکی اولرق بو تطوف واجب ضمنیندر. او حالده آیتك
ظاهراً تخییر مفید کورونن «لاجناح علیه» نیچون وارد اولمشدر؟ جواب: بونك وجهی آیتك
سبب نزولنده‌در. چونکه روایت اولندیغنه کوره دور جاهلیده «صفا» اوزرنده «اساف»
نامنده بر پوت، مروه اوزرنده ده «نائله» نامیله دیکر بر پوت واردی. جاهلیه مشرکلری بونلرك
آراسنده طواف ایدر و بونلره مسح ایدرلردی. اسلام کلوب اصنامی قیردقدن صوکره مسلمانلر صفا
ایله مروه آراسنده طوافدن چکینمشلر، ناخوش کورمشلر. بونك اوزرینه بو آیت نازل اولمشدر که
قورقمایك بونده کناه یوقدر. بالعکس بونلر شعائر الهیه‌دندر دیه بو طوافه تشویق بیورلدی و بو
تشویقك بر نوع وجوب افاده ایتدیکی ده حدیثله بیان ایدلدی و طوافه صفادن باشلامق فرض‌ده
دکلده واجب اولدی. لکن امام شافعی فرض ایله واجبی تفریق ایتمدیکندن شافعیه‌جه فرض ده واجب
مساوی عد ایدلدی. حضرت عمر بر دفعه صفا ایله مروه آراسنده قوشمامش، ساده‌جه یورومش
و بیورمشدر که «یورودیورسه‌م رسول اللهی یورور کوردم، قوشارسه‌م رسول اللهی قوشارکن
کوردم». رسول اکرم افندیمز بر دفعه بالا صفا ایله مروه آراسنده طواف ایدرکن مشرکلره قارشی
قوتنی کوسترمك ایچون سعی ایتمش یعنی قوشمش ایدی. بونك خاطره‌سی اولمق اوزره قوشارکی یورومك
مسنون اولمش و بو تطوفه سعی اطلاق ایدلمشدر. دیمك که بونده اعدای دینه قارشی اظهار قوت
ایچون ریاضت بدنیه‌یه دخی بر ترغیب واردر. بونك اساس مشروعیتی و بو یرلرك شعائر الهیه‌دن
اولمسی ایسه مشهور اولان شو حکایه‌دن ناشی اولدیغی ده بیان ایدلمشدر که حضرت ابراهیم براقوب
کیتدکدن صوکره بو وادیده هاجر ایله اسماعیل صوسزلقدن صوك درجه‌ده بیتاب اولمشلردی. هاجر جکرپاره‌سنی
موقع حرده قویمش، صو آرامق ایچون تپه‌دن تپه‌یه قوشمشدی و بو صیره‌ده جناب الله عنایتنی اظهار
ایدرك زمزم قویوسنك یرندن صو فیشقیرمش و صوك درجه‌ده کلن حال ضرورتده امدادلرینه
یتشمش و بو صورتله شونی کوسترمش ایدی که الله تعالی دار دنیاده سودکلرینی بعضی محنتلره دوچار

ایدرسه ده کندیسنه دعاء التجارده آریلمیانده و بو بابده الندن کله جک چوق و سعی صرف ایدرک صبر و ثبات
ایدرسه، بالمآل وعده قریب فرج و فرجی احسانه ایله امداد ایدر. ایشته بو علامت اولمق اوزره کر
صفا ایرسه ده لی قیامته قدر شعائر اللهدن اوله‌رق کوسترلمشدر. بونده شویله ده اتفاقاً بیان ایدیلدیکی
اوزره بو یر برآز قورقو، آجلق و آز محن و مصائب ایله امتحانه اولندیغی زمانده مأیوس اولملی
کوچوک کیمسه‌لی و مرده صبر ایدرک ایجابه چالیشملیدرلر. مشکلات بر وقت بونلره بونتر قویمه
کبی تجاوزلری بله بو خاطره‌لی افنا ایده‌من، لطوانه بونلرک علاوه‌سی کناه دکل ثواب ایدر. بونده
باشقه [وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا] هرهانکی بر کیمسه مأمور اولمدیغی کوکللی اوله‌رق و صرف کندی
کوکلندن قوپارق بو قبیلدن دیا دیکرلرنه بر خیر یاپارسه [فَإِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ] مکافاتنی
کورور. چونکه الله شکر ایدنلری و شکرلرینک درجه‌لرینی بیلیر و اوکا کوره شکرلری مقابلنده برچوق
او نعمت و هبات شاکر قوللرینه قارشی محصه لطفندن مزید انعام ایله مقابله ایدرک شکر معامله‌سی یاپار.
بو معامله‌نک دنیا و آخرتده قیمتی نه قدر بیوک اولدیغنی تصور بیله ایده‌مزسکز. نته‌کیم بر حدیث قدسیده
شویله وارد اولمشدر: "لا يزال العبد (عبدی) المؤمن يتقرب الي بالنوافل حتى اكون سمعه الذي يسمع به
وبصره الذي يبصر به وقلبه الذي يدرك به" = مؤمن قولم تطوع و نافله‌لرله بکا تقرب ایده ایده
او درجه‌یه (نهایت) کلیر که بن اونک ایشیتدیکی قولاغی، کوردیکی کوزی، بیلدیکی قلبی اولورم، هر ایشیتدیکنی
بنمله قولاغمله ایشیدیر، هر کوردیکنی بنمله کوزمله کورور، هر بیلدیکنی بنمله بیلکیمله بیلیر. هیچ
باشنده شاشمه، یاکیلمه، آلدانمه، آلداتمه، طوغریجه مرادینه ایرر. الله ایله آراسنده
بو درجه یاقینلق و وصال پیدا ایدر. وظائفک اجراسندن باشقه صرف کوکلدن چوشه‌رق بو دوام
(بیلملیدره) ایدیلن نافله خیرلر، بو قدر بیوک و سعیدلکلی و سعادتلیدر، بونلری هرکس بیلملی و بیلنلر آکلاتوب
بلدرملیدرلر. چونکه:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ

مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ●
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ● إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ● خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ●

مآل شريفى

ایندیردیکمز بیناتی و هدایتی اولان آیاتی انسانلر ایچون بز کتابده بیان ایتدکدن صوکره کتم ایدنلر یوقمی، اونلره الله لعنت ایدر، لعنت شاننده اولانلرده لعنت ایدر. ● آنجق توبه ایدوب حالنی دوزلتوب حقی سویلینلر باشقه. بن اونلره باغیشلارم. اویله رحیم توابم بن ● اما آیاتمزی انکار ایتمش و کافر اولهرق جان ویرمش اولانلر، ایشته اللهک لعنتی، ملکلرک لعنتی انسانلرک لعنتی هپ اونلرک اوزرینه ● ابدیاً اونک آتشنده قالیرلر. نه عذابلری خفیفلتیلیر نه ده کندیلرینه گوز آچدیریلیر ●

انصاردن بر جماعت یهودیلره پیغمبرک توراتده کی اوصافنی و احکام شرعیه‌دن بعضی آیتلری صورمشلردی. یهودیلر کتم ایتدیلر، سویلمدیلر. اونلر حقنده بو آیت نازل اولمشدر. ابن عباس، مجاهد، حسن، قتاده، ربیع، سدی، احمدن بونلرک گرک یهود و گرک نصاری اهل کتاب علماسی حقنده نازل اولدیغی ده مرویدر. فقط سببک خصوصیتی حکمک عمومنه مانع اولمدیغندن حکم آیت امر دینه متعلق بیلدیکی هر شیئی بر حقیقتی کتم ایدوب سویلمیه‌نلرک هپسنه عام و شاملدر. بونک ایچون ابوهریره حضرتلری چوق حدیث روایت ایتدیکی سویلندیکی زمان، «قرآنده ایکی آیت ـــ که

بن بو ، دیکر ایکی صحیفه صوکره کله‌جك اولان بونك تفسیریدر آیت ــ اولسه ایدی هیچ بر حدیث روایت ایتمزدم » دیمسه ده بو آیتدر اونوتمشدر . بناءعلیه امر دینه متعلق هیچ بر علمی کیزلمه‌ملیدر . زیرا الله تعالی بیوریور که :

[إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ] بزم انزال ایتدیکمز بینه‌لری والهدی امرینه ، احکامنه ، ارشادینه و بونلره ایمانه و اتباعك وجوبنه دلالت ایدن وعقلیه وحسیه اولان آیات و دلائلی [مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ] او کتابده ویا بو کتابده کرك توراتده کرك انجیلده کرك قرآنده جنس کتابده ناسه بیان ایتدکدن صوکره او انسانلر ایچنده بونلری کتم ایدنلر ، یعنی اقرار واعتراف ایتمیه‌رك ، وقت حاجتده سویله‌میه‌رك ویا نشر ایتمیه‌رك ویا نشرینه مانع اولان ویا اونی کلیاً ویا قسماً تحریف و تلبیس ایتمك کبی هرهانکی بر صورتله کیزله‌ینلر کیم اولورسه اولسونلر [أُولَٰئِكَ] ایشته بونلر ، بو کتماندن طولایی مخصوص [يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ] الله بونلره لعنت ایدر [وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ] و بونلره لعنت ایده‌بیلجك ، لعنت دعاسی یاپه‌بیلجك اولانلرده بونلره لعنت ایدر ، حاصلی بونلر هر زمانده و هر طرفده بتون لعنته حقیق ملعونلردر ـ شبهه‌سز که محضر حقده سکوت ایدن دلسز شیطاندر « الساکت عن الحق شیطان اخرس » در. شیطان ایسه دائماً ملعون و مرجومدر . [إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا] انجق توبه ایدنلر [وَأَصْلَحُوا] توبه ایدوبده اصلاح حال ایدنلر [وَبَيَّنُوا] اصلاح حال ایدوبده کتم ایتدیکی حقیقتی بیان ونشر ایدنلر [فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ] ایشته بن الله عظیم الشان ده بونلرك توبه‌لرینی قبول ایدرم و بونلره عطف نظر ایدرك کندیلرینی لعنتدن استثنا ایدرم [وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ] تواب رحیم انجق بنم . بن بندن زیاده توبه قبول ایدن هیچ بر رحیم تصور اولنه‌ماز ـ بوراده قصه آدمده ، کلمات توبه‌یه بر ارجاع نظر بولندیغی آشکاردر . « تابوا و اصلحوا » دن صوکره « و بینوا » بیورلمسی ، کتم کناهندن توبه‌سی هر حالده حقی اولان بیان و تبیینه توقفی ایشلنمك (ایله) شرط بولندیغنی افهام ایدر . دیمك که هر کناهك کندینه مخصوص بر توبه‌سی ده هر نوع

كفرك بر طرزى ايمانى واردر. مع الاطلاق هر توبه هر كسانك توبه سى اولماز (اولاماز). حاصلى هر جرمى
كتم ايمك كفردر، وايمانده ده اظهار معتبردر. ولهذا الكفر اظهار جهتيله توبه وايمانده مقبولدر.

توبه ايتمين بويله، ساعدسنه گلنجه: [إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ] اللهك
انزال ايتديكى بينات وهدايه ويوجملهدن اولارق بتون انبيا وكتابلره برابر نبوت محمديهيه وقرآنه
ايمانه ايتمهيوب ده كفرده اصرار وكافر اولدقلرى حالده وفات ايدنلر [أُولَٰئِكَ] بونلرده ايشته
[عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ] بونلر ملعونلردر. اللهك ملكلرك
انسانلرك هپسنك لعنتى اونلرك اوستنهدر. [خَالِدِينَ فِيهَا] بو لعنتده مخلد اولارق قاليرلر
[لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ] وبونلردن الى الابد عذاب تخفيف ايدلمز [وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ] بونلره هيچ بر مهلت ومساعدهده ويرلمز. — هر كفر بر كتم جرم (ديمك) اولديغنه گوره بو
آيت اولكى آيتدهكى توبه ايله استثنا اولنانلردن ماعدا كتم جرم ايدنلر حقندهكى حكم لعنتى تأكيد و
لاعنونى تفسير ايتمش اولمقله برابر ديگر جهتدن اوندن اعمدر. زيرا لساناً ويا فعلاً حقى سويلمسه ويا
يازمسه اولمقله برابر قلباً ايمانه ايتمهيوب كافر قالانلر ويو كفرلرندن توبه ايتمهرك اولنلره بو جزايى
لعنتك شمولى جاى نظر اولديغى حالده بو آيت مع الاطلاق كافرلره صراحةً عام وشاملدر.

اى انسانلر! سز آرتق بويله كفر وشقاوتدن وازگچوب هپكز دائرهٔ توحيده گيريكز چونكه:

وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ●

تأمل شريفى

هر حالده هپكزك تاكريسى بر تاكريدر، باشقه تاكرى يوقدر انجق او، او رحمن رحيم ●

[وَإِلَهُكُمْ] ای انسانلر هپکزك عبادت و عبودیتنه لایق و مستحق اولان
حقیقی معبودیکز [إِلَهٌ وَاحِدٌ] برتك معبوددر. واحد صفتیله متصف بر الهدر که
الوهیتده تکدر. هم سزده باشقه لرینك ده دیکر بر الهی وار صانمایکز [لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ]
اوندن باشقه هیچ بر اله یوقدر. اوندن ماعدا معبود طوتیلانلرك هیچ بری الوهیته لایق دکل،
هپسی بوشدر، هپسی باطلدر. — اونك فوقنده ویا مساویسی بر اله تصوری محال اولدیغی کبی اونك
مادوننده اولمه شرطیله ده الهیته اشتراك ایده جك معبودلر ناکزیر یوقدر. الوهیت
قابل اشتراك دکلدر. ومجموع اله آنجق او واحد ناکزیردر. اونك بتون مخلوقاته مبدأ اولان بر چوق
اسماسی و صفاتی وارسه ده بونلر ذاتنده مجموع تعدد ممکن دکلدر. حقیقت هر درلو ترکیبدن آزاده
او فرد واحد ناقابل توصیفدر. چونکه وصف موصوف ایله صفت بیننده آز چوق بر مغایرت اقتضا
فردانیت
ایدر. غیریت اولوبده فردیت قالماز. بر ده اخبار بر مخبر عنه ایله بر مخبر به ایستر، بو ایسه فردانیته
منافیدر. بونك ایچوندر اسماء مشتقه نك هپسی حقیقت حقك کنه احدیتنه وصولده قاصردر. اونك
ذاتنه نهایت نهایت «هو» دینه بیلیر. بتون منبع جلال و عزت، جمیع جهات کثرتدن مبرا اولان
ذات آنجق «هو» دیه افاده اولنه بیلیر ذات احددر. اونك ذاتی صفت ایله تعین ایتمسه اولیوب
بالعکس کمال ذات، صفوت کمالی استلزام ایتمشدر. ایشته «هو» او منبوع رحمت و عزته، او
مبدأ اعلای احدیته ایصال ایدر. بونك ایچوندر «هو» کلمه سی بر ضمیر اولدیغی حالده اونك ذاتنه دلالت
اسمی
ایدن الك بیوك اسم کبی اولمشدر. توحید ذکرینه طالبسه اولانلره «هو الله» عندنده بو اسمك اهمیتی پك
بیوکدر. بوکا اسم اعظم دینلرده واردر. مع مافیه اسم اعظم «الله» اسم شریفیدر دینلر
دها چوقدر. زیرا الله اسمی ذات و بتون صفات مجموعنه دلالت ایتمك اعتباریله دها جامعیتلیدر.
هو ایسه مقام توحیدده اعظمدر. «هو، یا هو، یا من لا هو الا هو» تعبیری مأثور اولان
اذکار توحیددندر.

ایشته هپکزك مجموع معبودی بتون کثرتك مبدئی اولمقله برابر ذاتنده ترکیب و کثرت

بولونمیان، الوهیتده، وجوب وجودده هیچ بر شریك و نظیری اولمیان او اله واحددر. هیچ بر مخلوقك
بونك دائرهٔ الوهیتنده حصه‌سی یوقدر. بوتون بو عظمت و کبریاسیله برابر او [اَلرَّحْمٰنُ
الرَّحِيمُ] هم رحمن، هم رحیمدر. بوتون رحمتلر اونك، الك رقیق مرحمتلر اونکدر. شرك ایدنلر
بویله بر اله واحده شرك اتمکله، کفر ایدنلر بویله بر رحمن رحیمه کفر ایتمکله اولیورلر. و بو سببله کندیلرینی
بو رحمت ازلیه و ابدیه‌دن محروم ایدرك لعنته مظهر قیلیورلر. بناء علیه او شرك و کفردن صرف نظر
ایتملیده الله والهك سزالاننه ایمانه ایلملی و دائرهٔ توحیدده بو رحمتده ابدیاً ایرملیدر.

دینلیورکه کعبه اطرافنده مشرکلرك اوچ یوز آلتمش دانه پوترلری واردی. بو آیتی
ایشیتدکلری زمان تعجب ایتدیلرده «یا محمد! اگر صادق ایسه‌ك بر آیت - بر دلیل قطعی - گتیرده
بونلرله صدقکی بیله‌لم» دیدیلر. ابن جریرك عطادن بالروایه بیانه گوره علیه الصلوة والسلام
افندیمزك مدینه‌یه قدومنده «والهکم اله واحد» آیتی نازل اولمشدی. مکه‌ده کفار قریشه
«بو قدر انسانه بر اله نصل یتیشیر» دیدیلر. بونك اوزرینه شو آیت نازل اولدی:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ
الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا
بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ
وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ●

تأمل شریفی

شبهه‌سز گوکلرك و یرك یارادیلشنده، گیجه ایله گوندوزك بر برینك آردنجه گلیشنده،
انسانلره یارار شیلرله دکزده آقان گمیده، اللهك یوقاریدن بر صو ایندیروب ده اونکله

ارضی اولدکدن صوکره دیریلتمه‌سنده، دیریلتوب ده اوزرنده دیره‌نه حیوانانی یایماسنده، روزکارلری دکیشدیرمه‌سنده، کوك ایله یر آراسنده مسخر بلوطده، شبهه‌سز هپ بونلرده عقللی اولانلره بر امت ایچون البت الاهك برلکنه آیتلر وار ●

سعید بن جبیر حضرتلرندن روایت اولندیغنه کوره: قریش "یهودیلره موسانك کتیردیکی آیتلر نه ایدی؟" دیه صورمشلر، اونلرده عصاسی ویدبیضاسی آکلاتمشلر. نصارایه‌ده صورمشلر، اونلرده "اکمه وابرصی ابرا واموتی احیا" معجزه‌لرینی آکلاتمشلر. بونك اوزرینه قریش حضرت پیغمبره "سن ده اللهه دعا ایت بزه شو صفا تپه‌سنی آلتون یاپیورسین ده یقینمز ده دشمنلریمزه قارشی قوتمز تزاید ایتسون" دیمشلر. بنا علیه رسول الله بونی رب‌لرندن نیاز ایتمش، الله تعالی ده وحی ایله "بونی یاپارم، لکن بوندن صوکره ینه تکذیب ایدرلرسه اونلره عالمینده هیچ برینه یاپمادیغم بر عذاب ویررم" بیورمش. بونك اوزرینه علیه الصلاة والسلام "یارب قومیمی دینی حالنده براق، بن اونلری کوندن کونه دعوت ایده‌یم" دیه دعا ایتمش، مبنی جناب الله بو آیتی انزال بیوره‌رق سماوات وارضك خلقی وبونلرك متفرع جریاننده خلقتك صفانك آلتونه قلب ایلمک کبی ایسته‌دیکلری معجزه‌لردن ده‌ها بیوك، ده‌ها نافع، ده‌ها اعجازکار اولدیغنی بیان بیورمشدرکه بوده معجزات مسئله‌سنده قرآنك فکر بشری نه کوزل تربیه ایتدیکنی افهام ایتمکه کافیدر.

سن اونك برلکنه، قدرت و رحمته وبو قدر انسانلره کفایت ایده‌بیله‌جکنه شبهه ایدوب ذات وصفاته دلیل ومعجزه محاسبه‌سی بوریکز؟ [إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ] شو اوستوکزده‌کی بعد محیط ایچنده حسابسز اجرام علویه‌سی و آرالرنده‌کی ابعاد و بو ابعادی اشغال ایدن هوا وضیا کبی مرئی ویا غیر مرئی اجسام ویا کیفیات لطیفه واثیریه‌سی و هر برینك سیر و حرکتلری ایله چیزدکلری طبقه طبقه مدارلری و (محورلری) نظام اجتماعیلری ایله تشکیل ایتدکلری جابجا منظومه‌لری، برچوقلری ایله شو سماوات (ظاهره‌ده) واجرامندن بری اولوب دکزلریله، قارالریله، دره‌لریله

اووالريله، چوللريله، ييلالريله، ايرماقلريله، معادنيله، نباتاتيله، اورمانلريله، سيرانلريله
وبتون او سماوات ديركسز، فوقانى ارتباط ونظام سببيله آياغيكزك آلتنده يووارلانان شو ارضه
بر باقيكز. البته سماده ديكنده فضاده بر كرهنك ايچنده هيئت عالم نامنى آلان بو سماوات وارضك
خلق وابداعنده، نظام خلقتنده [وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ] كيجه ايله كوندوزك
دكيشمسنده، اوزايوب قيصالمسنده، بربرى آرقهسندن تعاقب ايتمسنده وبو تعاقب وتوالى
ايله تجلى ايدن وضع سماويده، هر زمانده ومحل واحدده توارد اضدادده [وَالْفُلْكِ الَّتِي
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ] وانسانلره نافع حمولهلرله دكزده آقوب كيدن و
اجرام سماويهنك بعد كبود سماده سيرلرى اكدر ايله كميلرك جريانده وجريانه ايتديكى دكزلرك
هر فلقتنده، بونلرده كى بو جريانه ايله تجلى ايدن حركت وسكون قانونلرنده وبو قانونلرك انسانده
تأسيس ايتديكى منافعك طرز حصولنده [وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا] اللهك يوقاريدن ايندرديكى صوده، ايندردكده قورى طوپراغى اولوسندن
صوكره صوايله تكرار حيات ويرمسنده وبو حيات نباتيهنك طرز تكوننده [وَبَثَّ فِيهَا مِنْ
كُلِّ دَابَّةٍ] وبو ارضده ذوى العقولدن ارضه قدر هر درلو حيواناتى صنف صنف جنس جنس
نوع نوع تفريق وتصنيف ايدوب ياىماسنده وبو حيات حيوانيهنك حصولنده [وَتَصْرِيفِ
الرِّيَاحِ] دورلو دورلو روزكارلرى برطرفدن برطرفه، برحالدن ديكر حاله چويروب چويرمسنده
[وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ] سما ايله ارض آراسنده مسخر اولان بولوتلرده
[لَآيَاتٍ] هيچ شبههسز بر چوق آيتلر، مادى معنوى، دينى دنيوى نعمتلر، ابسنه ديكلرده
دها اعجازكار معجزهلر واردر. واردر اما [لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ] عقل ايدهجك بر قوم
ايچون. يعنى عقللى اولان وعقلندن استفاده ايدهبيلنلر ايچوندر. بناءً عليه عقل ده بو آيتلك برى
وبلكه اك بويوكيدر.

عقل: معنوى قلب ودهده، شعائر دماغده بولنان بر نور معنويدر كه انسان بونكله

محسوس اولمیان شیلری ادراك ایدر. تعقل ایتمك؛ اسباب ایله مسببات، اثر ایله مؤثر آراسنده کی علاقه‌یی، یعنی علیت قانونی و اوندن متفرع لزوم علاقه‌لرینی ادراك ایدرك اثردن مؤثره ویا مؤثردن اثره ویاخود بر مؤثرك ایکی اثرینك برندن دیگرینه انتقال ایتمکدرکه منطقده دنیلن بو انتقال سایه‌سنده بر اثر محسوسدن غیر محسوس اولان مؤثره، مثلا محسوس بر حشیشدن غیر محسوس بر حیوان ویا محسوس بر مؤثردن غیر محسوس اثره، مثلا کوروله‌دن بر بال آریسندن غیر محسوس اولان بال، یاخود محسوس بر اثردن علاقه‌دار بولندیغی دیگر بر اثر، مثلا کوروله‌یه بر آرینك دیزیلیشندن هنوز غیر محسوس بولنان بالی ویری کشف وادراك اولنور. واشته بویله محسوسدن غیر محسوسه انتقاله وسیله اولان ویا غیر محسوسك معنالری بالذات وبالبداهه کشف ایدن آلت ادراکه عقل تسمیه ایدیلیر. وبو انتقالك باشلیجه اوچ نوعی واردر: برنجیسی جزئیدن جزئی‌یه، فرددن فرده انتقالدرکه بوکا تمثیل ویا قیاس فقهی دنیلیر. ایکنجیسی، جزئیدن کلی‌یه، واحد فردیدن واحد نوعی‌یه، ویا واحد نوعیدن واحد جنسی‌یه انتقالدرکه بوکا استقرا تسمیه ایدیلیر. قضایای کلیه‌نك وقواعد فنونك اکثریسی وبلکه عمومی بو طریقه ایله کشف ایدیله‌کلمشدر. بونده مشاهده وتجربه‌نك اهمیتی بیوکدر. اوچنجیسی کلیدن جزئی‌یه، واحد جنسیدن واحد نوعی‌یه ویا واحد نوعیدن واحد فردی‌یه انتقالدرکه بوکاده معنای مخصوصیله استنتاج ویا قیاس منطقی ویا ساده‌جه قیاس تعبیر اولنورکه بوتون علوم وتطبیقات فعلیه‌یی بونکله یاپیلیر. استقرانك نتائج عملیه‌سی بونکله استحصال اولنور. وطرق علمیه‌نك الك قوتلیسی بودر. چونکه بونده بر طرفدن تأسیس، دیگر طرفدن تأکید واردر.

بوتون علوم وفنونك وهر درلو نظریات بشریه‌نك مداری اولان علیت قانونی حسه ادراك وتطبیقی سایه‌سنده عقل، بر آیتدن بر طریقله وجود و وحدانیت الهیه‌یی و حکمت شامله‌سنی بالضروره آکلار، کشف ایدر. بو طریقده برنده ویا هیچنده یوروین عقلك ده باشلیجه ایکی نوع سیری واردر. برنجیسی آغیر، تدریجی وزمانی اولان تأملی سیردرکه بوکا فکر تسمیه اولنور. دیگری ده بر لحظه‌ده، بر حمله‌ده مطلوبه واصل اولویره‌جك درجه‌ده سریع اولان آنی

سبب یه که بوکا ده حدس تسمیه ایدییه. بو حدس ده ایکی قسمدر: بریسی، هر برنده موضوعنه کوره
اوزون مدت واقع اولان تحصیل، تجربه ومداومه‌دن متحصل ملکهٔ اعتیادیه که کسبیدر. نظری علمی تحصیل
ده‌بیه عملیه بو غایه‌یه ایرمك ایچوندر. بوکا عقل مکتسب دخی دینیلیر. دیکری طوغریدن طوغری‌یه فطرتده
رکوز وصرف وهب الهی اولان ملکه‌در که بوکاده قوهٔ قدسیه ویا عقل مطبوع ویا غریزی تسمیه
اولنور. بونده اساس اعتباریله سعی وکسبك هیچ حکمی یوقدر. وهرکسك بو نوع حدس وعقلدن
آز چوق بر نصیبی واردر. بو اولماینجه اوبری عقل مکتسبك هیچ حکمی اولماز. بونك قابل تجزیه اولمیان
بر چوق مراتبی واردر که بر ذکاء بسیطدن عقول انبیاء مرتبه‌لرینه قدر کیدر. الڭ یوکسك مرتبه‌سنه
عقل اول دینیلیر که مبدأدن غایه‌یه، غایه‌دن مبدئه، اولدن آخره، آخردن اوله کمال یقینیله کورن
بو عقل اول کلم [قلم] الهی ونور محمدیدر. نته‌کیم حدیث شریفده «اول ما خلق الله نوری» «اول ما قلم الهی
خلق الله القلم»، «اول ما خلق الله العقل» بیورولمشدر. عقولك درجاتنده‌کی اختلاف
نقصانلرندن منبعثدر. یوقسه اساس اعتباریله عقول ایچون طریق بردر. اوده طریق حقدر. بزم
عملیت مبدئی، تناقضدن مبدئی کبی ادراك حقه وسیله اولان اسباب اصلیه حقنده‌کی ادراکات بدیهیه
عقل اولك کنه ادراکنی کوسترن بر رحمه منزدر. بز بوسایه‌ده هر نوع معلوماتی بوبله بر طرز بداهتله
ادراك ایدن عقل اولك، قوهٔ قدسیهٔ مطلقه‌نك کمالنی اثباته بر حجت بولورز. بزم نسبی وجزئی اولان
قوهٔ حدسیه‌مزله عقل اول بوبله بر اتصالمز وبوسایه‌ده حقه بر وصولمز واردر. بونده را تبیله
حدس وهبی، کسبی اولمادیغی ایچون بونده سعی واراده‌ٔ بشر عامل دکل ایسه‌ده بونده لطف تعالی
مالك اولدیغمز حصه‌مز نسبتنده عقل فکری وبو بابده‌کی مدید تجربه‌دن متحصل حدس اعتیادی ملکه‌سی
کسبی اولدیغندن قرآنده جناب حق عموم انسانلری بو طریقه هدایت ودعوت ایچون «لآیات لقوم
یعقلون» بیورمش وعقل اولماینجه طوغریدن طوغری‌یه حسلرده اجرای تأثیر ایده جك اولان معجزاتك
بیوك بر فائده‌سی اولمیه‌جغنی آکلاتمشدر. قرآنك بوکبی آیتلرنده انسانلری ادراك واستدلال ایچون
معجزاتدن زیاده معقولات کلیه‌یه سوق واردر. وبونك ایچوندر قرآن اعظم معجزاتدر. فقط بونده

دكوسترمیه‌جكه

بعضلرینك ظن ایتمك ایسته‌دیكی كبی معجزات انبیانك استثنائی و خاتم الانبیا افندیمزك مادی
معجزه‌لر كوسترمدیكنه اشارت كبی بر معنی چیقاریلمق قابلیتنده ده طوغری دكلدر. چونكه بو آیت
اجمال ایله و هر بر نفس لامرده الك بیوك خارقه بدیعه اولان آثار و آیاتی اظهار ایدن
قدرت یالكز دوشونولدیكی زمانده، صفا تپه‌سنك آلتونه قلب ایدیلمه‌سی بو قدرته نظراً
هیچ بر اهمیتی حائز اولمیه‌جغی و بر محال تشكیل ایده‌میه‌جكی سهولتله آكلاشیلیر. بناء علیه جنابحقه
سبب نزول نقطه نظرندن بو آیتلر شونی ده آكلاتمقده‌دیر كه سماوات و ارضك خلقه و ابداعی
و بونلر اره‌سنده ذكر اولنان تصرفات بدیعه‌نك اجراسی كبی الك بیوك معجزه‌لر و مستمر اولان بو
معجزه‌لرك ادراكنده حاصل اولاجق فائده‌لرك یاننده صفانك آلتونه قلب ایدیلمه‌سی كبی موقت
و منفرد بر حادثه خارقه پك كوچوك بر شیدر. بو بیوك و مستمر معجزه‌لری ادراك و مطالعه
ایدنلر و بو مطالعه ایله خالق تعالینك قانونلرینه وقوف ایله اتباع ایدنلر صفا تپه‌سنی آلتونه یاپمق
كبی بر مطلوبی بالآخره كندیلری بیله یاپا بیلیرلر. چونكه بو سایه‌ده یالكز صفانك دكل، بتون مكه
طاغلرینك آلتونه دوشمه‌سی بیله ممكن اولور. الله تعالی بونك ده یولنی یاپمشدر. یالكز سعادت
قانونلرینی ایجه ادراك ایتمك بو مطلوبه كافی كلیر. بناء علیه اللهدن و پیغمبردن داها بیوك، داها حیاتی
قدسی، كلی و ابدی مطالب ایسته‌مك اقتضا ایدر.

«لآیات لقوم یعقلون» ده آیات، علامات واضحه و دلائل قطعیه قارشیلغنده جدی
اولدیغنده هیچ بر سوز سویلمك احتمالی بولونمیان معجزه باهره دیمكدر كه قرآنك آیتلرینه آیت دینلمه‌سی
بو معنی ایله علاقه داردر. دیمك كه الله تعالینك ایكی نوع آیاتی واردر. بریسی كتاب تكوینده
و خلقتده‌كی آیات فعلیه، دیكری ده كتاب منزلده‌كی آیات قولیه‌در. بونلرك ایكیسی ده ذات
و صفات و احكام و ارادات الهیه‌یه دلالت ایتدكلرندن طولایی آیت تسمیه اولونمشدر. بو ایكی
كتابك و بو ایكی نوع آیاتك متقابلاً یكدیكرینه دال و مدلولی، شرح و تفسیریدرلر. كمال معرفت
كتاب منزلك آیات قولیه‌سنده كتاب خلقتك آیات فعلیه‌سنی و اونده حق تعالینك ذات و صفاتی

او قويوب اكلامسه واكوادقده صوكره اونك قانونلرينه ، اوامرينه ، احكامنه اتباع ايدرك
طريق مستقيمده راضيه ومرضيه مقابللريني احراز ايله بقا بالله واصل اولمقدر . ايشته قرآنك بو
آيت قوليه سی بزه برچوق آيات فعليه يی اجمال وارائه ايدرك بو دولت كائناتك حدود ونهايتسز
اختلافاتی مستمر برنظام اعجازكار ايله ابداع وتنظيم وتنسيق ايدن خالق ومدبرك وعقل ايله معقولك
خارج ايله ذهنك نقطهٔ انطباقنده قيوم كل اولان وجود واحدی اظهار ايدن حق تعالينك
ذات احديتنه ، وقدرت ورحمت شامله سنه وبناءً عليه بوتون انسانلرده وكافهٔ موجوداته كافی ووافی
شريك ونظيردن منزه براله اولديغنه دلالت ايدن برچوق ادله يی غايت وجيز ووجازتيله
برابر غايت بسيط وواضح صورتده جمع ايدييورشدكه بونده مكشوف وغير مكشوف نيجه نيجه علوم
وفنونك موضوعی وغايه لری واردر . بونی اك عادی واك بسيط برعقل طويابيلير . واك يوكسك عقللر
بونده ابدی برغايهٔ تدقيق ومشاهده بولور . وبالنتيجه هيچ برعقل بوقراردن طيشاری چيقهماز .
ايشته قرآن اك يوكسك مطالب علوم وفنونی بو وجهله جذری اولهرق بوتون خواص
وعوامك وضوح ايله اكلايه بيلهجكی درجهده بسيطلشديرهرك تعليم ايدييور . وهم وخيالك شعری
ارابه سنده هيچ برحقيقته انطباقی اولميان وبعضاً پك ابداعكار گورينن وقوهٔ واهمه نك كلوب
كچيجی برلحظهٔ كاذبه سنی اوقشايه رق انسانی برآن ايچون دبردها تكرار ايتمه مك شرطيله چارپوب
كچن بوسسلی عالمرنده بر ذوق تسلی آرامق آليشقن اولانلر دخی ، قرآنك بوتون فطرت وأن
اولان نظم بديعنده اعجازكار بريوكسكلك طويمازلرسه بونك سببی ذوق وفطرتلرينك وعقللرينك
هوائيات ايچنده افلاس ايتمش اولمسنده آراملیدر . بوكبيدن حقی هپ آجی ديه تلقی ايتمش
وعقلی حقه وصول ايچون برآلت طانيه جق يرده اونی حقی رد وابطال ايله مغلوب ايده بيله جك
غدار برسلاح گبی قوللانمغه آليشمش ظالم مشركلردر . فی الحقيقه :

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ

وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ
أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ● إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا
مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ● وَقَالَ
الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ
يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ●

مآل شريفى

انسانلردن کیمی ده اللهدن بریده بر طاقیم صنملر ایدینیورلر ده اونلری الله سودرکبی سودیورلر. ایمان ایدنلر ایسه الله ایچون سوکیده داها قوتلیدرلر. کورسه‌لردی او ظلم ایدنلر: عذابی کوره‌جکلری وقت حقیقةً قوت، بتون قوت اللهکدر. وحقیقةً الله پک شدید العذابدر ● او وقت او متبوع اولانلر عذابی کوره‌رك تابع اولانلردن تبری ایتمشلردر، آرالرنده‌کی بتون رابطه‌لر دیدیك قوپمشدر ● تابع اولانلرده شویله دیمکده‌در: آه بزم ایچون دنیایه بر دونوش اولسه‌ایدی ده اونلرك بزدن تبری ایتدکلری کبی بزده اونلردن تبری ایتسه‌ایدك. ایشته بویله الله اونلره بتون عمللرینی اوزرلرینه بیغیلمه حسرتلر حالنده کوستره‌جکدر. واونلر او آتشدن چیقه‌جق دکلدر ●

وحدانیت وقدرت الهیه بو قدر آیات فعلیه وقولیه ایله ظاهر وباهر ایکن بوکا قارشی [وَمِنَ النَّاسِ مَنْ] انسانلردن بعضلری واردرکه [يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا] الله قارشی دیگر نظیرلر طوتارلرکه [يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ] اونلری الله سودرکبی سورلر. امرلرینه، نهیلرینه، آرزولرینه اطاعت ایدرلرده الله عصیان ایدرلر. — شبهه یوقکه بویله یاپمیه،

کرك اللهی انکار ایدن اولسون وکرك اولماسین معنای الوهیتده اونلری الله اندادی یاپمقدر.
بونلرك بر قسمی بو شرکی تصریح ایدرلر. فرعونلر، نمرودلر، پاپه‌لری کبی اونلره آچیقدن آچیغه
اله، معبود نامنی ویرنلرده چیقمشلردر، ربنا، تاکری دیرلر وحتی الهلرینك تولد وتوالدینه
قائل اولانلر اونلره عینی جنسدن معبودیه بنده اوغوللر، قیزلر تصور واسناد ایدرلر. دیگر بر قسمی
تصریح ایتمه‌دن عینی معامله‌یی یاپارلر، اونلری اللهی سوور کبی سورلر، ولی نعمت طانیرلر، اونلرك
محبتنی مبدأ حرکت اتخاذ ایدرلر، اللهه یاپیله‌جق شیلری اونلره یاپارلر. الله رضاسنی دوشونمه‌دن اونلرك
رضالرینی استحصال ایتمکه چالیشیرلر، الله عصیان اولنان شیلرده بیله اونلره اطاعت ایدرلر.

بو آیت بزه کوستریورکه معنای الوهیتده صوك درجه محبت بر اساسدر. ومعبود اك یوکسك
محبوبدر. وبویله صوك درجه سویله‌جك شی نه اولورسه اولسون معبود اتخاذ ایدلمش اولور. محبتك حکمی
ایسه اطاعتدر. وبونك ایچون معبود صوك درجه مطاع اولور. وهر انسانك سیرنده مبدأ حرکتی
اولان معبودیدر. انسانلر طرفندن بویله محبت ایله معبود یاپیلان انداد اوقدر متنوعدرکه
بر طاشدن، بر معدن پارچه‌سندن، بر اوت، بر آغاجدن طوتده اجرام سماویه‌یه، روحلره، ملکلره
قدر چیقار. مع مافیه «یحبونهم» ده ذوی العقوله راجع اولان «هم» ضمیری بونلرك بالخاصه
ذوی العقول قسمنی تصریح ایتمکده‌در. بو ذاتلر دیرکه مفسرین کرام بو اندادی «الله معصیتده اطاعت
ایتدکلری سادانلری، رئیسلری، بیوکلری» دیه بیان ایتمشلردر. بو ضمیرك تغلیب صورتیله
سائره‌یه ده شمولی تقدیرنده بیله بو معنی ظاهردر. فی الواقع ثروت وسامان، حشمت
وقوت، جاه واقبال، حسن وجمال کبی هرهانکی بر امیده سبب عد ایدیلن دلبرلر، قهرمانلر،
حکمدارلر کبی اونلری الله کبی سون وداها اوغورنده هرشی کوزه آلدیرانلر نه کثیرلر واردرکه
بو نقطه شرکدر، بت پرستلك اساسی، بشریتك اك بیوك یاراسنی تشکیل ایدر. یونانده، رومه،
آوروپا مدنیت وادبیاتنده بویله محبت معبودلرینك حد وحسابی یوقدر. بو حس زمانه کوره دورلو
دورلو شکللرده ظهور ایدر. خرستیانلق ده دخی بو روح ایله مشبوعدر. هله آوروپا روحنده

اوروپا ادبیاتنده بو نوع شرك او قدر ایلری کیتمشدر که هر الینه بر قلم آلان و هرهانکی بر شعر سویلمك
ایسته‌ین کیمسه محبوبه‌سنه الٰهه‌سی دیمکی و اك اوفاجق بر شیئی مدح ایچون همان یاراتمه قدرتی اسناد ایتمکی
بر هنر، بر شرف عد ایدر. یریوزنده‌کی منازعات بتون بو مختلف و متضاد معبودلرك مجادله‌لری
یوزندندر. بو شقاق و اختلاف هر برینك آرقه‌سنده‌کی بیکلرجه پرستشکار طرفندن کوروکلنیر
و بشریت کوندن کونه سقوط اخلاقیه سوروکلنیر. علملرك، فنلرك، صنعتلرك ترقیاتی بوکا
چاره بولمامش. بالعکس هپسی بو شركك اوجاغنی یاقمق ایچون غاز و بنزین یرینه قوللانیلیر.
بونلر حقیقتده نه الٰهه‌در، نه پیغمبر. هر برینك کوکلنده زمان زمان بر ویا بر قاچ مخلوقه یر
طوتمشدر، اونلری الله سودیکی سورلر و اونلره معبود معامله‌سی یاپارلر. اونلره اطاعت ایتمك
ایچون الله‌ه عصیان ایدرلر. «یحبونهم کحب الله» بوتون بونلری تصویر ایدر. و بوراده اولیاء
و انبیایی معبود درجه‌سنه چیقارانلر ده داخلدر. بونلر ایچون الله‌ك اولیاسی، انبیاسی،
ملکلری کبی سوکیلی قوللرینی سوِرکن نظم جلیلك مضمونی ایله دوشونملی. محبتلرینی الله محبتی
درجه‌سنه وار دیرمکدن احتراز ایتملیدر. زیرا الله ایچون سومکله الله سودیکی سومك آراسنده‌کی
فرقی بیلمك لازم کلیر. الله‌ی سونلر الله‌ك یولنده کیدن سوکیلی قوللرینی ده سورلر، لکن الله کبی
دکل، الله ایچون سورلر. و بو سوکی ایله الله یولنده اونلره اتباع ایدرلر «قل ان کنتم تحبون
الله فاتبعونی یحببکم الله». بناءً علیه الله‌ك سودیکی قوللرینی سومك و اونلره اتباع ایتمك
کناه و شرك دکلدر. بالعکس محبة الله دلیل اولور. و فقط بو محبت هیچ بر زمان الله محبتی کبی
اولمالی. یعنی خرستیانلرك حضرت عیسی حقنده یاپدقلری کبی اونلری معبود درجه‌سنه چیقاره‌جق
بر تعبد صورتنی آلمامالیدر. بونك اك کوزل مثالنی مسلمانلغك مفتاح ایمانی اولان کلمهٔ شهادتمز
و رأس عبادت اولان نمازده بولورز. بر مسلمان «اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً
عبده ورسوله» دیرکن الله‌دن ماعدا بوتون معبودلرك هپسنی رد و نفی ایدرده بو قلبیاتی ایله
بیلدیریر، حضرت محمدك ده عبودیت و رسالتنه اضافتنی تصدیقله و الله ایچون بو حقه عرضهٔ شهادت

ایلرکه بو شهادتده اللهه صوکره پیغمبره بر علاوه محبت واردر . وایمانده بو محبتله تمام اولور .
وفقط محبة الله توحید کبریای الوهیت ایله و بونک یاننده محبت محمدیه ، اللهه عبودیت و رسالتی
حیثیتیلهدر . ایشته الله ایچون محبتک اک بیوک نمونهسی ... کذلک نمازده اللهدن ماعداسنی
ولو جزئی بر وجهله اولسون نیته قاریشدیرمق کفردر . و نمازی مفسددر . نمازده پیغمبردن
واللهک صالح قوللرندن هیچ برشی ایستهنمز ، نهایت تحیاتده اونلر حسابنده اللهدن سلام وصلوات
رحمت و برکات نیاز ایدیلیرکه بو دعاده رسول الله و عباد صالحینه البته بر اظهار محبت موجوددر .
لکن مصلی حضور الهیده اونلردن برشی ایستهمک موقعنده دکل . اونلره دخی زیادهٔ درجات
ایچون رحمت الهیهیی ایستهیورلک ، حیاتنده اونلره اکرام ایتمک موقعنده بولنمقدهدر . وسلمی
بوتون عمرنده بو خط حرکتی اساس سیرت عادیه ایده جکدر . بوکا مقابل اولیاء وانبیایی ویا ارواحی
ویا ملکلری شریکلر ، متوسط معبودلر کبی بر حصهٔ الوهیته صوملق ، اونلری ده درگاه الٰهی
واللهک امرلرینی اونوتمق ، اونلر نامنه قربانلر ، آیینلر یاپمق ، اونلرک اسملرینی «بسم الله» کبی
فاتحه اولوب اتخاذ ایتمک «یحبونهم کحب الله» منطوقیله برشرک وکفر اولدیغنده شبهه یوقدر .
وبویله یاپمق اونلردن ده اوزاقلاشمقدر . چونکه اونلر انجق اللهی سومشلردر . مع التأسف مسلمانلر آراسنده
دخی بویله باطل بر عقیدهٔ محبته طوتونلر و بونکله دینلرینی یاپیورز ظن ایدن بر طاقم ارباب غفلت
ظهور ایتمشدر . بونلر مع الاکثر علم دینک الی تحصیل اولنمدیغی و معلومات دینیهنک اساسی بلنمدیکی
آنلرده آغزده بر افسانه کبی طولاشدیرلدیغی جاهلیت دورلرنده ، جاهلیت نشئهلرنده ظهور
ایده کلمشدر . چونکه حس عبودیت انسانده فطری اولدیغندن طولایی مستقیم و نشانلی علم دینه صونمجه
انسانلر جاهلیت اولی دورندهکی افسانهلره کوکلنهرک دوغان هواییات عجیبه ایچنده تقیده چالیشیر .
خرافات ایله بوغولورکیدر . بونلری دیادیر ، جاهلی ویا جاهلنه یوتره باغلانیر . مع مافیه بو فضلانک
فلسفی طریقه ایله علم ومعرفت نامی آلتنده انتشار ایدنلری ده بونده دکلدر . والبته بو دها مهمدر .
بوراده منکر الوهیت اولاندن تعطیل «اتئیزم» فیلسوفلرنده بحثه لزوم کورمیورز . اک دریه جهالت

مساوی وحتی دها بارز اولان تعطیل فلسفه لرینك شناعتی بالوجوه اخطارده سنفی اولدیغی کبی علمی وفلسفی حیثیتیله تکلیفده یوقدر. فقط فلسفهٔ الهیه ده وحدت وجود نامی آلتنده کیزلنه‌ن بر فلسفهٔ تعطیل واردر که دینه واخلاقه نسبه علمی وحکمی شکلده اك بیوك ضرر بونده نشأت ایده کلمشدر. وهرزه؟ برشرك واره بونکله آزچوقده برعلاقه‌سی واردر. اوله‌شونی قید ایده‌لم که «والهکم اله واحد لا اله الا هو» آیتنده رمز صریح اولدیغی اوزره دین اسلامده امر اولنان عمومی موضوع ایمان «لا اله الا الله» توحیدی، یعنی توحید الوهیتدر. «لا موجود الا الله» دیه افاده ایدیلن توحید وجود دکلدر. بو اولسه اولسه طریقه معرفتده قطع مراحل ایتمش خواصك ایمانی موضوع اوله بیلیر. وبزم نظریمزده توحید وجود مع الاطلاق منکر دکل، بلکه کشفا مثبتدر. لکن «اللهدن باشقه موجود یوقدر» دیمکله «هر موجود اللهدر» دیمك آراسنده پك بیوك فرق واردر. اولکیسی توحید محض اوله بیلیر، لکن ایکنجیسی شرك محضدر. اللهدن باشقه موجود یوقدر دینلدیکی زمان ما سوایه اسناد ایدیلن وجودك حقیقی اولمایوب خیالی، وهمی، شعوری
٩ منعکس بر امر ظلی اولدیغی و وجود حقیقینك آنجق الله مختص بولندیغی اقرار و عالمك بذاته ولذاته وجود حقیقیسی نفی ایدلمش اولور که بو وحدت وجوددر. چونکه کشفا ثابت اولدیغی اوزره بز عالم نامنه نه بیلیورسه‌ق حسی محسوساتز، خیالات، صور ذهنیه و انطباعات روحیه مزدن عبارتدر. بونلری عیان تصور ایتمزدن وبالاضافه هو دیه بیلمزدن ذاتنده واحد اکمل اولان هو مفهومنك ازلا وابدا تحققی تصدیق سایه‌سنده ممکن اوله بیلیر که بونی خاتمه‌ده ایضاح ایتمش ایدك، بناء علیه وحدت وجود توحید وجودیسی اشباح عالمك ظلی وخیالی اولدیغی کورمك واونلرك غیب ماوراسنده کی هو واحدك وجودینه ایمان ایلمك ایله ممکن اولور. نته کیم «لا اله الا الله» اللهدن باشقه اله یوقدر دیدیکمز زمان ده بر طاقم پوتلرك، بر چوق کیمسه‌لر طرفندن معبود اتخاذ ایدلدیکنی انکار ایتمش اولمیورزده بونلرك هو اولمادقلرینی اعلان و آنجق بر اللهی اثبات وقبول ایتمش اولیورز. لکن «هر موجود اللهدر» دینلدیکی زمان وجودده حقیقی بر کثرت قبول ایدلمش و هیسنه اله اولدیغی

ادعا ایلسه اولورکه بونده توحید یوقدر بالعکس اللهی تکثیر ایله اشراک واردر. بوده وحدت وجود دکل اتحاد وجود ویا حلول نظریه‌سیدر. ویاخود اللهی انکار ایله اتحویه عالمی اثباتدر. «بر» «هر» دیمکدر. لاشریک له اولان اللهه نامتناهی شریکلر اثبات ایتمک، موجودات خیالیه‌یی موجد حقیقی فرض ایتمکدر. بونلار زیاده «پانته‌ئیزم»؛ «اتحاد الهیت» دینیلرکه بو نظریه‌ده الله وجود حقیقة هر شی ایله متحددر ویا هر شیئک ایچنه حلول ایتمشدر. حاشا مع الله، ولی الله، فرعون الله نمرود الله الخ... هر شی الهدر. بونده اثبات عالم ونفی صانع واردر. ایشته بر طاقم جهله ونصلا جهده حکمت الهیه ناسیله محال اولان بو اتحاد ویا حلول ویا تعطیل نظریه‌سنی وحدت وجود ومحض توحید دیه الدیرده «لا اله الا هو» دیمک «لا موجود الا هو» دیمک اولدیغنده اصرار ایدر ویونلرده «هر موجود اودر» معناسیله تفسیر ایلر وحتی کلی مجموعی ایله کلی افرادی تفریق ایتمه‌رک «همه اوست» درلر. هر شیده ماوراسنده اللهی کوره‌جک یرده هر شیده وحتی هر شیئی الله کورمک ایستر. «هو الاول والاخر والظاهر والباطن» آیتنک بیاننده ایکی رتبه جمعی رتبه فرقده آیردارینی سویلر وبوصورتله کندینی الله کورمک وکوسترمک ایچون کامل انسانلری بالذات الله کبی کوسترير. آرتق اونلر، اولیالر، بر الهلر جماعتی منظره‌سنده تخیل اولنور. حال بوکه بو نظریه‌نک اساسنه کوره شیطانلرک دیللرنده، کافرلرک مؤمنلرده فرقی قالماسی لازم کلیر. چونکه هر موجود اوصاییلیر. ایشته «ومن الناس من یتخذ من دون الله اندادا یحبونهم کحب الله» آیت کریمه‌سی بالخاصه بونلری ده رد وابطال ایچوندر. ذاتاً عیسایه الله ویا ابن الله دیلمسی ده مصرده، هندده، یونانده، ورمادده کلمه بو اتحاد نظریه‌سنک بر فرعیدر. بر افراط وتلبیسدر که قاچینمق ایچون ایدی اخیراً عالم اسلامده حنبلیلر ایچنده وهابی مذهبی ظهور ایتمسه ویو مذهب الهیه‌یه ماعدا هرکیم اولورسه اولسون اونلره حرمت ومحبت ایتمک شرک اولدیغنی ادعا ایلمسه وبونلره بناءً مقابره حرمت ایتدیلی بیله شرک تلقی ایتمشدر. بو حرمت ومحبت «یحبونهم کحب الله» مضموننه ماصدق اولاجق درجه‌ده اولورسه بزم دخی بونلری شرک نظریله باقدیغمزه

شبهه یوقدر ایسه ده ، بونده علی الاطلاق حرمت و محبتك انظاری سماسنی چیقارمسیله قلوب مؤمنینده
ایمانك و عبادة صالحه‌نك محبتلرینی سلب ایتمکه چالیشمسی دخی بر افراط و محبت الهیه ایله ناقابل توفیق
بر امر خطرناك اولدیغنده اشتباه ایتمه یز . بوده مسنون قبر زیارت ایتمك ، امواته الله رضاسیچون
حرمت ایتمك ، امواتك هپ اولدیغی آثارندن ، افکارندن استفاده ایتمك ، روحلرینی خیر ایله یاد ایدرك
شاد ایتمك و اونلر ایچون الله دعا ایتمك و بو دعا ایله کسب فیض ایلمك اونلری اللهی سور کبی سومك
دکل ، الله ایچون اللهك قوللرینی و مخلوقلرینی سومك اولدیغی آشکاردر . علی الخصوص قبر زیارتی
یاد موت دیمکدر . « اکثروا ذکر هادم اللذات » حدیث شریفی موجبنجه یاد موت
مشروع و مأموربه اولدیغی کبی صاحب قبرك فانیلکنی ده بالمشاهده تصدیق دیمکدر . و قبر زیارتی
الله زیارتنه بکزه‌تمکده الله ایچون حاشا قبر توهمنی تجویز ایتمك کبی بر شائبهٔ کفر واردر . بوده
« یحبونهم کحب الله » مضمون جلیلنی اولولر ایله دیریلری تقریبه ایتمسه دیکر اولولرده زیاده
دیریلره اشارت ایتمشدر . بناء علیه اموات و مقابره حرمت و محبتی علی الاطلاق کسمك ایسته‌ینلر
دها اول بونده دیریلریله قطع علاقه ایتمك ، مشروع ویا غیر مشروع هیچ بر آیره [امیره] حرمت ایتمه‌مك ایجاب
ایده‌جکدر . او حالده اکابر اسلامك قبرلرینی یقانه و زیارتلرینی منع ایدن دها بیلدرك بر حیات
اولدقلری آمرلرینه [امیرلرینه] دخی محبت و حرمت ایتمسلر ، زیارت و تعظیم ایلملرینی اقتضا ایلر .

حاصلی رئیسلرینی و بیوکلرینی الله سور کبی سورلر و اونلرك ارجمند مخالف امرلرینه اطاعت
ایدرك الله عصیان ایدرلر ، بونلری الله نظیر و امثال اتخاذ ایتمش اولورلر که بونده تعبیر مستقلاً اساسی
بونلر نجسده‌در . و اللهك وحدانیتنه قارشی بویله یاپانه بر قاچ انسان واردر . بونلر رئیسلرینی
سوعلرینی الله ایچون دکل الله کبی سورلر . [وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ] حال بوکه
مؤمن اولانلرك الله محبتی ، الله ایچون محبتی هرشیدن زیاده و او مشرکلرك پرستش ایتدکلری
انداد و امثاله و حتی وارسه الله محبتلرندن دها شدتلی و دها قوتلیدر . چونکه مؤمنلر انجق اللهه
تضرع ایدرلر ، مشرکلر ایسه ایك مشقتلری و محتاج اولدقلری زمانده اللهی خاطرلارلر و احتیاجلری

حر

زائل اولنجه انداد اولورلر . بناءً عليه مؤمنك كرك ضرّاده كرك سرّاده ، كرك طارلقده كرك
كنيشلكده الله محبتی باقیدر . كافر ومشرك ايسه بعضاً ربنه اعراض ايدر ، مشركلر طوتارلر
بر بوته طاپارلر ، صوكره اوندن ده كوزل بر شی كوردكلری زمان اولكی براقير بوكا پرستش ايدرلر .
وحتى جاهليتده بعضلری سنك يايمه كبى آجيقدقلرى زمان معبودلرينى يرلر . بوصورتله محبوب ومعبود
دكيشدير كيدرلر . بناءً عليه بونلرك مؤمنلر كبى پايدار بر محبتی اولماز ، مؤمنلر موحد اولدقلری ايچون
بتون محبتلری بالذات الله ده طوپلانير ؛ واللهك مخلوقاتنه محبتلری ده بو مبدأدن توزيع اولنور .
يعنى سودكلرينى الله ايچون ، رضاسى ايچون سورلر ، كافرلر ، مشركلر ايسه بر معبودك ويا بر بوتك مقابلنده
ديكر معبودلرى وبوتلرى دخى رأساً سودكلرى وبتون محبتلرینی انه محبتيله ، انه رضاسيله اولمديغلری
ايچون محبتلری طاغينيق ومتقاسمدر ، وشبهه يوقكه طاغينيق ومتحول محبتلر طوپلی وثابت محبته نظراً
هيچ ديمكدر . بناءً عليه مؤمنلرك بتون اولان وصرف الله ايچون سوديكى بر شيلر ، مقتدالر ،
نه قدر مسعوددرلر . شبهه يوقدركه بو محبتلرينده مفرد اولمه دخى محبت مؤمنه موحد اولمقه وتوحيده
وحتى كندينده اول اللهى سودكى اللهك قانونلرينده ده الله ايچون معامله ايتمكه والله ايچون بذل محبت
ايتمكه متوقفدر . باشقه صورتله افراط ويا تفريط ايدنلر ظلمدن قورتلمازلر . [وَلَوْ يَرَى
الَّذِينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ] بويله اتخاذ انداد ايله ظلم ايتمش ، معذب اولمش
اولانلر — يعنى اللهدن فارغ باشقه لرینی انداد وامثال طوتمقله ، انلرى اللهى سودكى كبى سومك
والله مقابل انلرى بالذات متبوع اتخاذ ايدرك امرلرينه اطاعت ايلمك ، منحصراً الله تعالانك
حقى اولان صفت الوهيت ومعبوديته باشقه لرينى تشريك ايتمك الك بيوك ظلمدر . « ان
الشرك لظلم عظيم » وبونى ياپانلر موك درجه ظالملردر . زيرا سماوات وارضك خالقى
وسلطنت كائناتك حاكم مطلقى اولان الله تعالانك حقنه تجاوز ايتمك جرأتنده بولنانلر
هانكى ظلمدن صاقينيرلر ؟ واللهك قوللرينه ، عاجز مخلوقلرینه نه ريا ايچه لسته مزلر . بوكا بناءً كريم
لسانمزده « قورقمه اللهدن قورقمياندن » ديه بر مثل واردر . — البته بويله ياپانلر ظالملر ،

برگون كلەجك اللهك عذابنی كورەجكلردر. بو ظالملر ایشتە او عذابی بالفعل كورەجكلری وقت [انّ القوّة لله جميعًا] بتون قوت و قدرت وار ایسە هپسی اللهك اولدیغنی [وانّ الله شديد العذاب] و اللهك عذابی نە قدر شدتلی اولدیغنی بر كورەجك اولسەلر ... ——

بورادە اشبو « ولو يرى الذين » جملهٔ شرطیەسنك جزاسی تهویل ایچون حذف ایدلمشدر. نتەكیم لسانمزدە دخی بویلە تهدید مقامندە « باشكە كلەجكی بیلسەك ... » دیرز و جزاسنی حذف ایدرز كە بو حذفدن مقصد بو جزادە ناقابل توصیف اولان بوتون تهلكەلری طوپلامقدر. یعنی او كون بونلرك معروض اولەجقلری الم و ندامت و حسرت او قدر دهشتلیدر كە شدتیلە توصیفی قابل دكلدر. نەلر اولەجق نەلر چكیلەجك ؟ ...

علی الخصوص [اذ تبرّأ الذين اتُّبعوا من الذين اتَّبعوا] او اللهدن دركیی ـە دوب آرقەلرینە دوشولەن متبوعلرك آرقەلرینە دوشەن او تبعەلرندن (تابعلرندن) تبری ایتدكلری [و رأوا العذاب] و عذابی كورەرك امان امان بونلر بزدن دكل دیە رد ایدوب قاچیندقلری [وتقطّعت بهم الاسباب] آرالرندەكی بوتون اسباب مواصلەنك كسیلدیكی، تابعیت و متبوعیت و بونلرە بناءً اولان آمال و اغراض كبی هر درلو رابطەنك تماماً منقطع اولدیغی [وقال الذين اتّبعوا] و او آرقەدن كیدن تابعلك [لو انّ لنا كرّةً فنتبرّأ منهم كما تبرّؤا منّا] آه نە اولوردی بزم ایچون بە كیمی دنیایە بردها دونوب سە ممكن اولسەیدی اونلرك بزدن تبری ایتدكلری كبی بزدە اونلردن تبری ایتسەیدك دیە فغان ایتدكلری كوندە، او صوك پشمانلق كونی ... [كذلك يريهم الله اعمالهم حسراتٍ عليهم] ایشتە الله اونلرە بوتون عمللرینی بویلە هر طرفلرینی استیلا ایتمش بیوك حسرتلر، صوك درجە آجی و فنا ادەسن ندامت حالندە كوسترەجكدر. [وما هم بخارجين من النار] و اونلر بو آتشدن چیقەجق دكلردر. —— بناءً علیە انسانلر بوتون بو قوت و قدرتك مالكی بولنان بر اللهدن باشقە معبودلر طانیماملی و اونك امرندن باشقەسنە اطاعت و اتباع ایتمەملی و بوتون محبتنی آنك محبتندە طوپلامیلیدر.

یكانە صاحب و مالكی

جناب الله مقصود ارائهٔ آیات قدرت و رحمت، حسیاتمزی درجهٔ محبت و مخافت
تلقیه ایدرك تبشیر و انذار و ترغیب و ترهیب ایچنده وحدانیتی عقلاً و حساً اثبات و علی العموم
انسانلره هر نوع شرکدن تحذیر ایله ایمان توحیده دعوت ایتدکدن صوکره آثار الوهیت و ربوبیتی
ایچریده بسط ایدهجك تشریع نقطهٔ نظرندن دخی کوسترمك ایچون بیوریورکه:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ● إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ
وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ● وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ● وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ
بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ●

مآل شریفی

ای انسانلر بوتون ارضده کی نعمتلردن حلال اولمق، پاك اولمق شرطیله ییڭز. فقط
شیطانڭ آدیملرینه اویمایڭ، چونکه او سزه جلی بر دشمندر ● او سزه هپ چیرکینه و مردار ایشلری
امر ایدر. و الله قارشی بیلمدیککڭز شیلر سویلمڭزی ایستر ● اللهڭ ایندیردیکنه اویوڭ دنیلدیکی
وقتده ده اونلر، بوکا دیدیلر: آتالریمزی نه یك اوزرنده بولدقسه اوکا اویارز. یا آتالری
بر شیئه عقل ایردیرهمز و طوغری یی بولهمز ایدیسهلر ده می؟ ● او کافرلرڭ مثلی ساده بر چاغیرمه
ویا باغیرمهدن باشقه سنی دویمایان بر قولاقله هایقیران کیمسهنڭ حالنه بکزر، صاغیردرلر، دیلسزدرلر
کوردرلر، عقل ده ایتمزلر ●

[يَا أَيُّهَا النَّاسُ] ای انسانلر ! سزك جملکز بوتون بر اللهك مخلوقی و خطابنه
لایق کورولمش فردلرسکز . و تابع ، متبوع هپکز بر ، ایچکزده محتاج عاجزلرسکز ، بناءً علیه الله
عبودیت ایده جکز دیه کندیکزی محدود بشره اتعاب ایتمه ییکز ، او رحمن رحیم اولان ربکز سزه شویله
مساعده ایدیور : [كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ] شو ارضده بولنانلردن شیلردن یییکز
لکن کیفما اتفق و هر الیکزه کچنی دکل [حَلَالًا طَيِّبًا] حلال خوش ، تمیز اولرق
یییکز ، بر یکیکزه شی پیس ، ملوث ، سزك بونك صحتی کچمیه طبعاً و شرعاً ممنوع و یا شبهه‌لی شیلر
اولماسه ، حلالندن قازانکز ، حرام ، پیس ، شبهه‌لی شیلره صاپیقیسکز ، اونلره تنزل ایتمه ییکز
[وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ] و شیطانك آدیملرینه اویمایکز ، یعنی اونك ازینده
ازینه کیتمه ییکز [1] . [إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ] چونکه او سزك هر حالده آچیقده
بر دشمنکزدر . کندیسی هر نه قدر کوزلریکزه کورونمز ، کیزلیدن کیزلیه قانکزه ، ایلیکلریکزه ایشله‌یرك
قلب و فکریکزه صوقولورسه ده اونك سزه دشمن اولدیغنده و القاآتنده هیچ برینی حمد و خیره
معطوف اولمیه جغنده شك و شبهه‌یه محل یوقدر . فطرت سلیمه ، عقل کامل ، قلب صافی اربابی ایچون
اونك عداوتی و القاآتنك فنالغنی آکلامق هیچ ده زور دکلدر . زیرا [إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ
بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ] او سزه انجق کوتو و غایت چیرکین شیلر [2] [وَأَنْ تَقُولُوا
عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ] و سزه عندالله دلیلی اولمادن کندی کندیکزه بیلمیه جککز شیلری الله
قارشی افترا اولرق سویلمکزی امر ایدر . او اوامر الٰهیه حقنده خیال و اوهام ایله ، تشهیات ایله
سوز سویلمکه تشویق ایدر . — شیطانك باطلی حقیقت ، شری خیر کبی سویله‌یرك انسانك خیال

[1] فتح ایله خطوه آدیم آتمق ، ضم ایله خطوه ده آدیم یعنی ایکی آیاق آراسنده‌کی مسافه‌در . و آدیم آدیم ارقه‌سنه دوشمکدن
بورده سوزینی دیکله‌مك ، امرینه طابع اولمقدن کنایه‌در .
[2] سوء فی الاصل کوتولك ایتمك یعنی حزن و غم و تألم ایده جك بر شی یاپمق معناسنه مصدر اولوب بالآخره بوکا سبب اولان
هر نوع معاصی‌یه اسم اولمشدر . فحشاء ، بونك فحشی ، الا فناسی ، حدینی آشمشی دیمکدر .

ووهمه مرصه ایله تهییج وتشویقی امره تشبیه ایدلمشدر. نته کیم نفسك شدتلی آرزولری حقنده "نفسم بکا بونی امر ایدیور" دینیلیر که نفس اماره تعبیری بوندندر. بو تشبیهده وسوسهٔ شیطانیه‌یی قبول ایدوب اطاعت ایدن انسانلرك شیطانك مأمورلری وتبعه‌سی منزله‌سنده اولدقلرینه رمز بیورلمشدر.

بیلنمیه‌جك شیئه گلنجه بونلر ایکیدر. بریسی: ذات وحقیقت الهیه‌در. حقیقت الهیه‌یی عقلوبشر احاطه ایده‌جك وجهله بیلمز ونوذك ایچون حدیث شریفده "سز ذات اللهده بحث ایتمکده‌سکز" بیورلمشدر. شیطان ایسه انسانی بو خصوصده تشویق ایدر، وهم وخیال ایله بعض سوزلر سویلتیر. دیگری: الله اسنادی جائز اولوب اولمیه‌جغی شیئلردر که اکثر اوامر الهیه، حل وحرمت گبی احکام فرعیهٔ شرعیه بو قبیلدندر. چونکه احکام شرعیهٔ فرعیه‌نك عملیاتده اولدیغی نتائجك گوزللکی، منع اتدیگی شیئلرك مستلزم اولدیغی فنالقلری ادراك ایتمك ایچون عقل وتجربهٔ شخصیه کافی گلمز. فروعات عملیه‌یه متعلق قوانین الهیه‌ده اویله‌لری واردر که نتائجی تمامیله آکلایوب فرق ایتمك ایچون عصرلر بیلمز کافی گلمز. بونلرك طرف الهیدن نصب وانزال بیورلمسی دلیللری واردر. وذاتاً قانون گوزلك ایسه‌ده انسانلرك قناعتی تجربه ایتمکه قالقیشمه‌لری ده گوزلکه گوره حکم ایتمگه تشویق ایدر. آدامك فلان شیئی یمك نه‌یه حرام اولسون، فلان ایشی یاپمق نه‌یه ممنوع اولسون دیدیریر. وبو صورتله انسانی اللهك امرینی، اللهك قانونی تحری ایتدیرمه‌ده، کندی کندینه یالاندن قانونلر ایجاد ایتدیرر، قانون حقه مخالف ایشلر یاپدیرر. ونهایت باشنی بلایه صوقار. علمی بر دلیله دلیلسز آرامیان، اللهك امرینی گوسترن دلیلی بولمادن کندی کندینه بیلمدیگی شیئلر حقنده شیطانك القاآت فاسده‌سنه گوره سوز سویلین نیجه انسانلر واردر که بعضی بوقدر الله قارشی انداد اتخاذ ایدن جمله‌سندندر. نته کیم [وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ] اوانسانلره اللهك انزال بیوردیغی دلائل ظاهره وبینات باهره‌یه وبونلرك احکامنه اتباع واطاعت ایدیکز دینلدیگی زمان [قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا] خایر بز اوله دگل، آتالریمزی اوزرنده بولدیغمز اسکی عادتلره اتباع ایدرز دیرلر. یعنی آتالردن قالمه اسکی عادتلرك ارجحه، حکم الهی‌یه موافق اولوب اولمادیغنی

آرامازلرده صرف تعصب ایله اونلره هرچه باد آباد تعقیب و اتباع ایده جكلرینی سویلرلر . عجبا
[اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ] آتالری هیچ بر شیئه عقللری
ایرمز و طوغری یوله کیتمز اولسه‌لر بیله می ؟ اونلرك بولندیغی حاله اویاجقلر ، جهل و ضلالتی ده می
تقلید ایده جكلر ؟ — فی الواقع اساس تاریخ و نقل و آنجق نقول علمیه نك تثبیت ایده جكی بر چوق
عصرلرك تجاربنه و دها طوغریسی اللهك نصب و انزال بیوردیغی دلائله متوقف اولان احكام ده
ماضی‌یی پرستوده ایتمه و اوندن تغافل ایدرك هیچ بر شیئی آراشدرمه دخی طوغری دكل ایسه ده كوركورینه
ماضی پرستلك یاپمه ، هرچه باد آباد آتالر یولنی طوتمه و بالخاصه علمده ، دینده بهره سی اولمیان
و خطا و ضلالتلری آشكار و هر طرفدن مبین بولنان آتالری تعصب ایله تقلید ایتمك ده اونلری
اللهه انداد و امثال كبی طوتمه و جهل و ضلالته بوغولوب قالمقدر . بو بابده آرانه جق اولان شی ،
حق و باطل ، منفعت و مضرت ، خیر و شر ، حسن و قبحدر . منفعت بحثی منفعت ، خیر بحثی خیر
حسن بحثی حسن اولمق ایچون ده حكم الهی‌یی ، دلیل حقی بولمق لازم كلیر . بناءً علیه سبب اتباع اسكیلك
یكیلك و یا آتالر یولی اولوب اولمامق دكل ، امر حقه مطابقت ، دلیل حقه موافقت اولمقدر . امر حقه
اویان و یا اویدیغی بیلینن آتالره اویولور ، بالعكس امر حقه طابق اولمیان و یا اویدیغی بیلنمینده آتالر دخی
اولسه اویولماز . بو حیثیتله اسكیلرده بویله اولدیغی كبی یكیلرده ده بویله در . بونك ایچوندر كه
« ضرر قدیم اولماز » دیه بر قاعدهٔ كلیه واردر . « قدیم ، قدمی اوزره ترك اولنور » قاعدهٔ كلیه‌سی
بونكله مقیددر . بناءً علیه قدیم علی الاطلاق قدیم اولدیغی ایچون دكل ضرر بینی بولونمامق حیثیتیله
معتبر اولدیغی كبی خیر و حسنی اسباب علمیه ایله بیلینن و دلیل حقه موافق اولان حادث و جدید دخی
معتبردر . حاصلی معیار حسن و خیر نه قدم و حدوث نه جهل و هوادر . امر الهی و دلیل مستند علمدر .
بناءً علیه اسكی اولسون یكی اولسون اللهك انزال ایتدیكی دلائله باقمایوب ده آتالرك حالنی یالكز آتا
اولدقلرندن طولایی تقلید ایتمك اونلری اللهه انداد اتخاذ ایلمك و حقی براقوب خیالات و اوهامه
شیطانك امرلرینه اویمق ، ایزینه كیتمكدر كه بوكا تعصب دینیلیر . بو آیت كوستریور كه اجمالی و یا تفصیلی

بر دلیل حقه استناد ایتمه‌ین تقلید محضه دینه حقنده ممنوعدر . جلی بر جهالت ، ضلالته اتباع و تقلید
عقلاً باطل اولدیغی کبی مشکوك اولان خصوصاتده ده دلیلسز تقلید شرعاً غیر جائزدر . بداهةً معلوم
اولمیان خصوصاتده دلیلسز سوز سویلمك و اویله حرکت ایتمك بیلمدیکی برشیئی الله افترا اولرق
سویلمك و شیطانه اویوب جهل ایله حرکت ایتمکدر . نته‌کیم اللهك انزال بیوردیغی قرآنه و سائر حجج ظاهره
و بینات باهره‌یه « بونلرك احکامنه تابع اولیکز » دینلدیکی زمان عرب مشرکلری تعصب ایله بویله یاپمش
و بویله سویلمشلردر که بو آیت بو سببله نازل اولمشدر . بر روایتده ده بویله دینلمك و آیتك نزولنه
سبب اولانلر یهودیلردن بر طائفه‌در . اللهك ایندیردیکنه اتباع ایدیکز دینلدیکی زمان بونلر « خایر
بز بابالریمزی نه یولده بولدقسه اوکا اتباع ایدرز . چونکه اونلر بزدن ده خیرلی بزدن اعلم ایدیلر »
دیمشلر و واقع اولان اشبو تکلیفده‌کی آیات و دلائلی هیچ ملاحظه ایتمه‌یرك تعصبه صاپمشلردر .

بناءً علیه بویله تعصب و تقلید جاهلك مشرکلرك ، کافرلرك شعاریدر . بو کافرلرك
حالی نیه بکزه‌ر بیلیرمیسکز ؟ [وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا] بتون بونلرك حالی
[كَمَثَلِ الَّذِي] او چوبانك حالنه بکزه‌ر که [يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَاءً وَ
نِدَاءً] باغیروب چاغیرمه‌دن باشقه برشی ایسته‌مه‌یرك هایقیرر ، دوکوب دینلدیکی قدر بر -
سس ، چیقاردیغی نه قوری سسدر . معنادن خبری یوقدر . [صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ]
اونلر برطاقیم صاغیرلر ، دیلسزلر ، کورلردر . [فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ] بناءً علیه هیچ برشی آکلامازلر -
ساده های هوی قوری کورولتولرله چانك صداسنه ، قوال سسنه قولاق ویررلر هایقیریرلر .
بونلره سوز سویله‌ینك ، طریق حقه دعوت ایده‌نك اولانلرك حالی ده او چوبانك چوبانلق حالنه
بکزه‌ر ، اویله ده راعیلك ایتمك اقتضا ایدر . چوبان اونلره انسانه کبی « یه‌یکز ، ایچیکز ، یاپیلکز »
دیرسه آکلامازلر ، معناسز سسلر ایشیدیرلر ، دودوك چالار ، باغیروب چاغیره‌رق زجر
ایدر ، سورر ، چالیلارسه برشی دویارلر . ایشته کافرلرك حالی ده بویله‌در . بونلر اللهك
پیغمبرده برشی آکلامازلر ، معنالی سوزلری دویمازلر ، چانك دودوك سسلری آرقه‌سنده

طوبلامشیدلر. بونلری ایشیتدکلری زمان هایقیریرلر، هوکورورلر و سوب ایچمک، یایلیمه ایچون یوله کلیدلرسه زجرایله هایقیرهرده باغیروب چاغیرسقله کلیدلر. الله اعلم بالله "لاتقولوا راعنا" بیورلسنده بونکته یه ده ایما واردر.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ● إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ●

مآل شریفی

ای او بتوبه ایمان ایدنلر! سزه قسمت ایتدیکمز رزقلرک خوشلرندن ییک و الله شکر ایلییک، اگر انجق اوکا طاپیورسه کز ● او سزه یالکز شونلری حرام قیلدی: میته، قان، خنزیر اتی، برده اللهک غیریسنک نامنه کسیلنه. صوکره کیم بونلردن یمکه مضطر قالیرسه دیگرک حقنه تجاوز ایتمه‌مک و ضرورت مقدارینی کچمه‌مک شرطیله اوکا ده گناه یوقدر. تیمنه، چونکه الله غفور، رحیمدر ●

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ای مؤمنلر! سز اوحیوانلر کبی اولمایکز [كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ] سزه قسمت ایتدیکمز رزقلرک مادة معنا تمیزلرندن ویمه‌نک حقی کچمه‌یه‌رک صورت مشروعه‌ده قازانیلان حلاللرندن انسانجه ییکز، هم حیوانلر کبی پیس بوغاز اولمایکز، هم ده برطاقملرینک یاپدیغی کبی حلال و خوشنی و تمیزینی ده کندیکزه

بیلگین زیرا عالم تکوینده رزقه حرامیده و احلالیده بیلده وار تمیزینده فقط بز... تمیزلرینه راجع

محروم ایتمه‌ییکز، تمیز تمیز، حلال حلال ییکز [وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ] ده او نعمتلری
یارادانه، ویرنه الله شکر ایدیکز، او حلال و پاك رزقلرله بسلنن وجودکزی، اعضا و قوه‌لره
و باطنه‌کزی ما خلق لهلرینه، یعنی غایهٔ خلقتلرینه صرف ایدیکز. — چونکه بالاده بیان اولندیغی
اوزره حقیقت شکر، نعمت منعمه بو صورتده مقابله ایدرك تعظیم ایتمکدر. و اعضانك بر ندهٔ هر برینك
بر حکمت خلقتی واردر که بونك بر قسمی صورت عمومیه‌ده هرکس ایچون بدیهی، دیگر قسمی ده علم منافع الاعضا
دینلن علمده پك درین تدقیقه ایتمك ممکندر. مثلا ابقای نسل ایچون احسان ایدلمش اولان بر عضوی
تضییع نسل ایچون قوللانمق، کذلك کشف حقائق ایله معرفة الله ایچون بخش ایدلمش اولان عقلی
ترویج مفاسد و ابطال حقوق ایچون صرف ایتمك بیوك بر کفران نعمت اولدیغی نه قدر ظاهردر.
انسانلرك قیمتنی بیلمه‌ین پس و حرام مشتلر ییندن بو یه کفران نعمة دوشه‌جکلری کبی کفران نعمت
ایدنلرده مادی و معنوی پیسلکلردن قورتوله‌مازلر، بر برلرینی قورودوب دیگرینه باهم جاهل بولاشیرلر.

بعضیلری دیورلر که برنجی «کلوا» امری اطلاقنه نظراً اباحه، ایکنجی «اشکروا» امری
وجوب ایچوندر. زیرا علم اصولده مبین اولدیغی اوزره اکل و شرب کبی صرف قوللرك لرینه
انتفاع مشروع بخشنه ایدن امرلر وظیفه دکل بر حق تشکیل ایدرلر. بونلر وظیفه کبی واجب تلقی
ایدیلمك اولورسه ترکنده جزا لازم کلیر. بوایسه لهه اولدیغی فرض اولنان بر امرك علیهه انقلابی
اقتضا ایدر که بر کاتب موضوع دینلیر، تناقضه اولور. بناءً علیه حلالندن اکل بر حقدر، فقط
حرامدن اجتناب و الله شکر بر وظیفه‌در. آنجق «کلوا» امرینك اطلاقی اباحه ایچون اولمسی
زماننده کی بعضی اقسامنك واجب اولمسنه مانع دکلدر، چونکه اباحه وجوبدن اعمدر و بونك ضمننده
اکلك مراتب مختلفه‌سی بولنه بیلیر. فی الواقع فقهده تفصیل اولندیغی اوزره اکلك فرض اولان
و وظیفه بولنان قسمی ده واردر. بر انسانك اولمیه‌جك قدرینی فرضدر، حتی که ییمیه‌رك آچلقندن
اولورسه انتحار ایتمش قتل نفس کناهیله آثم اولمش اولور. صوکره سد رمق مقدارندن فضله اولرق
طاعته قوت اکتساب ایچون ییمك مندوبدر. تام طویه‌جق قدر ییمك مباح، اوندن فضله‌سی حرامدر.

وانشته «کلوا» امری مباح مرتبه سنده در. راتب اکلی متضمندر. واباحه‌یه مصروف اولمقله برابر فرضی ده محتویدر.

ای مؤمنلر! بویله نعمتلری بخش ایدن الله‌ه شکر ایدیگز [إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ] اگر سز حقیقةً یالگز الله‌ه عبادت و عبودیت ایدیورسه‌گز بویله یاپیگز. چونکه مؤمنلره موحد اولانلر بویله یاپارلر.

شمدی سزه حرام قیلینان شیلری ده اجمالاً بیلدیریگز: [إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ] الله تعالی سزه آنجق شونلری حرام و ممنوع قیلمشدر: [الْمَيْتَةَ] میته، یعنی ذبح اولونمق شانندن اولدیغی حالده ذبح اولونمادن کندی کندینه ویا ذبح یرینه کیمه جک دیگر بر سببله اولن هر حیوان بر اولو، حتی بالیق ذبحه محتاج اولمادیغی حالده اولوب صو اوستنه چیقمش اولو بالیغه «سمک طافی» دیرلر. [وَالدَّمَ] قان، یعنی دم مسفوح، آقار قان [وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ] ده طوموز اتی، یعنی گرک میته و گرک مذبوح اولسون مع الاطلاق طوموز اتی که بونک باشدن باشه رجس و هر شیئی پیس اولدیغی گوره‌جکسکز. [وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ] برده الله‌دن باشقه‌سنک نامنه ذبح اولنان. اهلال اساساً رفع صوت دیمکدر. مشرکلر معبودلرینه قربان کسدکلری زمان لات نامنه، عزی نامنه دییرک اونلرک اسملرینی یوکسک سسله یاد ایدرلر و بویله رفع صوت ایله ذبحه اهلال دینیلیردی. بالآخره اهلال ولو سسنجه اولسون مطلقا ذبح معناسنه قوللانیلمشدر که آیتده ده بو معنایه‌در. بناءً علیه گرک گیزلی گرک آچیقدن الله‌دن ماعداسی نامنه کسیلن قربانلرک، حیوانلرک اکلی حرامدر. مثلا فلان تربه‌ده الله ایچون قربان کسمک جائز و اکلی حلال اولور ایسه ده فلان تربه ایچون و اونک نامنه کسیلن قربانک اتی یمز، بونلر حرامدر. بونلرک یلمه‌سنده‌کی مضرتلر حساباکلمه بیتمز. بناءً علیه صوک درجه بر ضرورت حیاتیه بولنمادقجه بونلردن یمک قطعیاً ممنوع و گناهدر.

مع مافیه [فَمَنِ اضْطُرَّ] هرکیم مضطر اولور، ویمدیگی تقدیرده هلاک اولاجغی محقق بولنور. بو مضطر [غَيْرَ بَاغٍ] باغی اولمادیغی یعنی کندی کبی دیگر بر مضطرک اولومنی دفع ایده‌جک قدرلنده

بولنانه صالدیره‌رق کندینی قورتاره‌جق حالده اونك هلاکنه سبب ویرمدیکی [وَلَا عَادٍ] تجاوزده
اولمادیغی، یعنی تولنمك احتیاجیله اقتضا ایدن ضرورت مقدارندن فضله‌سنه کیرمدیکی حالده [فَلَا إِثْمَ
عَلَيْهِ] اوکا کناه یوقدر. بوده بر مضطر احتیاجیله بونلردن هانکیسنی بولور ایسه ضرورت مقداری
یعنی تولنمه‌جك قدر یمکه رخصت واردر. بونده بو رخصتی ترك ایدرسه آثم اولور. — علم فقهده
«ضرورتلر حرام اولان شیئلری مباح قیلارلر» و «ضرورتلر کندی مقدارنجه تقدیر اولنور.» قاعدهٔ کلیه‌سی
بو و امثالی آیتلرك مضمونیدر.

ایشته شمدی‌یه قدر حرام اولان شیئلر اجمالاً بونلردن عبارتدر. ایلریده دها زیاده تفصیلات
کله‌جکدر. مؤمنلر بونلری و حرام اولان شیئلری بر قیسملرده حلاللرندن تمیز تمیز فارقنه واروب بیلسونلر
اللهك امری خلافنه کندی کندیلرینی محروم ایتمه‌سینلر و اللهك امرلرینی صاقلامه‌سینلر. زیرا اکیداً
بیلیکز که:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا أُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ● أُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ● ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ
نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ●

مآل شریفی

اللهك ایندیردیکی کتابدن برشیئی کتم ایدوب ده بونکله بر آز پاره آلانلر محققکه اونلر قارینلرینه
آتشدن باشقه برشی یمزلر. وقیامت کونی الله اونلره نه سویلر نه ده کندیلرینی تزکیه ایدر. اونلره ساده

بر عذاب اليم واردر ● اونلر ايشته هدايتی ويروب ضلالتی، مغفرتی براقوب عذابی صاتون آلانلر كيمسه‌لر. بونلر آتشه نه صبرلی شيلر!... ● زيرا شبهه سزكه الله كتابی حق ايله اينديردی، كتابده اختلاف ايدنلر ايسه شبهه سز حقدن اوزاقده بر شقاوت ايچنده درلر ●

[إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ] اللهك انزال بيوردیغی كتابی — احبار يهودك ياپديغی كبی — كتم ايدنلر [وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا] و بو كتم سببيله ثمن قليل، يعنی نه قدر چوق ده كورونسه نفس الامرده آز اولان دنيوی بر بدل، پاره ويا مال وجاه مقابلنده آلانلر، حاصلی دينارلرينه ايرمك ايچون اللهك كتابنی ويا او كتابك احكامنی كتم وتحريف حقيقت ايدنلر يوقمی؟ [أُولَٰئِكَ] بونلر [مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ] قارينلرينه طولدورديقلری آتشدن باشقه برشی دكلدر، بويوزدن الدقلری بدللر، بر كون شديد ايچلرنده عينی آتشه اولاجق، اونلری ياقه جق وتمارياً ياقه جقدر. زيرا شرع حقه خلافنده واقع اولان هر عملده معنوی بر شرارهٔ ناريه واردر. اونك اساسنده كتم ايتمك صورتيله الده ايديلن متاع دنيا البته آتشدن باشقه برشی اولميه جقدر. [وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ] ويوم قيامتده الله اونلره سوز سويليه جك، يعنی رحمتله التفات ايتميه جك. زيرا «وجزاء سيئة سيئة مثلها» در. بونلر ايسه اللهك كلامنی كتم ايتدكلرندن آخرتده كلام رحمتندن محروم قاله جقلردر. [وَلَا يُزَكِّيهِمْ] اونلری تزكيه ايتميه جك، كناهلرندن تميزله ميه جك، مؤمنلری ياپاجغی كبی مغفرتندن نصيبه دار قيلميه جق، اولدقلری كبی بتون ملوثلكلريله حشر ايديله جكلردر.

[وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ] و بونلرك حقنده اليم بر عذاب دائمدر. چونكه [أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ] بونلر هدايتی ضلالته، مغفرتی عذابه صاتمشلر، هدايت بدلنه ضلالتی، مغفرت بدلنه عذابی آلمش كيمسه‌لردر. آرتق ضلالت وعذاب اونلرك ابدی ملك مستبدلری اولمشدر. [فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ] بونلر آتشه قارشی نه صبرلی شيلر؟!...

خیر وحسناته ، ایلکلره ، استقامته ، بالخاصه حقیقته ، دوغرویه دنیاده بر بنی فدا ایله مصلحتی

ایده‌مه‌یه بو آدملر ، آتشه صائقه اولان عملره یاپیشدقده نه صبرلر کوستریورلر ، والی الابد آتشه

یانمغه نیجه‌ده نه‌لر نه‌لر یاپیورلر ! — طبیعت بشریه مقتضاسنجه قابل تحمل اولمیان آتشه قارشی بونلرك

اصرارلرینه اظهار تعجب ایله طرف الٰهیدن تهکمدر . بونلرك عاقبتی سلامت اولان بر صبر دکل ، ابدی بر فلاکت

اولان ناچارلقدر . [ذٰلِكَ] بو عذابلرك سببی وحقنده‌ده شودر . چونکه [بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ

الْكِتَابَ بِالْحَقِّ] الله ، جنس کتابی شبهه‌سز حق ایله ، حقه ملابس ، حقی ناطق اولارق ایندیردی ،

بونلر ایسه کتابی تکذیب ویا کتم ایدنلر حقی آنسه اولور . بر ده [وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اخْتَلَفُوا

فِي الْكِتَابِ] کتابده اختلاف ایدنلر ، الٰهك ایندیردیکی کتابلرك هپسنه ایناغمیوب ده کیمی توراته

کیمی انجیله اینانانلر وصوکره بر کتابك بر قسمنه اینانوب بر قسمنه ایناغمیانلر [لَف۪ي شِقَاقٍ بَع۪يدٍ]

البته حقدن ، صوابدن چوق اوزاقده بر خلاف وشقاق ایچنده‌درلر . حقدن بوقدر اوزاقده بر خلاف

ایچنده بولنان اولانلر اصلا باطلدن حقی‌ده تمییز ایده‌مزلر . ایشته بو سببله بونلر او عذابلره مستحقدرلر .

بو آیت بزه شونی افهام ایدیورکه : جنسلرنده معمول به واختلاف ایتدکلری زمانده حکم اتخاذ

ایده‌جك بر کتابه حقاً ایمان ایتمه‌مش اولانلر نزاع وشقاقدن قورتوله‌میه‌جقلری کبی کتابجه آیری آیری

اولانلرده آرالرنده بر جامعهٔ وحدت بوله‌میه‌جقلرندن خلاف وشقاقلری ابدی اولور . تابع کوروندکلری

کتابك تمامنه حقیقةً مؤمن اولمادقجه اولیه‌رق اونی کندی کوکللرینه ، هوالرینه کوره آکلامغه ایسته‌ینلرده

کتابلرینك بر قسمنه اینانیر دیکر قسمنه ایناغمازلر وبو صورتله بر بیرینك ایناندیغنی دیکری انکار ایدر

بونلر ده هوالرینك اختلافی نسبتنده اختلاف ایدرلر . بونك نتیجه‌سی ده کتابسزلق واك بیوك نزاع

وجداله مؤدی اولور ، حقدن تباعد ایتدیرر ، بونده جمعیتلری پریشان ایدر وعذاب ابدی‌یه سوق ایدر .

هر نه یاپیلیرسه یاپیلسین انلر ایچین حقدن باشقه جهت وحدت وحقدن تباعددن باشقه سبب شقاوت

یوقدر . اصل کتابده اختلاف ایتمه‌رك داونی هواسنه کوره ومنافع دنیویه‌سنه صاتقه سیله انکار وتأویل

وتحریف ایدکتمه قابلیتیه رده حسن نیت وکمال حقانیتله آکلامغه چالیشدقلری حالده حسب البشریه

اختلاف ایدرلر ایسه وحدت اصلیه لرینه خلل گلر. و بونلرك اختلافلری شقاقه بعید اولماز. هر حالده ناسخ و منسوخنی اللهك كتابلرینه اینانمامقده و كتاب حقك برقسمنی طانیمامقده حیالیشمه قلماكتك باشیدر. اللهك بوتون كتابلرینه ایمان ایتمك و كتابده اختلافدن احتراز ایلمك ایمانك و اسلامك شرطلرندندر. نتكه اولانه بوتون وسعنی صرف ایدرك بمجرد اجتهادات علمیه طریقلرینده واقع اولان اختلافات ایسه احداث خلاف قصد ایدلمامك شرطیله معاف وحتی بر حدیثده اشارت بیورلدیغی اوزره تیسیر و توسیع نقطه نظرندن وسیله رحمت ده اولور. او شرط ایله كه بونلرده عمل ایده جك اولانلر اختلافی تركله جهت اتفاقی تحری وظیفه سنی اونوتماسینلر. بونك ایچون بر فردك مضطر بر زمانده مجتهد فیه بر قیل قولی ایله عمل ایتمسی لابأس بر گورولورسه ده اجتماعی خصوصلرده جهت اتفاقه تحری ایله دیه قیل قولی ایله افتا ایلمسی شعار توحیده منافی و بو آیتك انذارینه داخل اولور. بالخاصه صاحب فهم و كلام اولانلر، تحریر و تألیف ایله اشتغال ایدنلر، امر و نهی، تعلیم و تربیه اوزرنده بولنانلر بو آیتدكی نظر دقتلرندن اصلا دور طوتمامالی، كتم حقك، اختلافك، شقاقك نه قدر عاقبتی اولدیغنی دوشونمه لیدرلر. كعب بن اشرف، كعب بن اسد، مالك بن صیف، حیی بن اخطب و ابی یاسر بن اخطب كبی توراتده كی نعوت محمدیه حقنده كی آیاتی و دیگر بعض احكامی كتم ایدن و بو سببله هم جنسلرندن هدیه لر آلان رؤسای یهود حقنده نازل اولان بو كتم آیتی و بالاده كی نظیری مسلمانلر ایچون ده پك عبرتلی بر درس اخلاقی یی متضمندر.

حاصلی سعادت انسانیه، حق قربیت، شركده، كفر و كفرانده، جهلده، تقلید و تعصبده، حیوانلقده، حیوان كبی حلال و حرام طانیمامقده، ایس پیس شیلنمكده، شیطانه اویوب خبیثلره شیشد یالیده و بیلمدیكلرینی الله اغزینه گلنی سویلمكده، حقی كتم ایتمك، كتابده اختلاف ایلمك، حقه قارشی خلاف و شقاقه چیقارمقده دكل تام معناسیله بر واحدده، یول ایلمكده در. او حالده اصل بو نه در؟.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ
مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ
عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِۙ وَالسَّٓائِلٖينَ وَفِي الرِّقَابِۚ
وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِرٖينَ
فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحٖينَ الْبَأْسِۜ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ صَدَقُواۜ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ ●

مآل شريفى

ایولك دكل : یوزلریڭزی كاه كونش طوغان طرفنه چویرمڭز كاه باطی ، ولكن ایو اوكیمسه در كه اللهه ، آخرت كوننه ، ملائكه یه ، كتابه ، و بتون پیغمبرلره ایمان ایدوب قرابتی اولانلره ، اوكسوزلره ، بیچاره لره یولده قالمشه ، دیلنجیه ، و اسیرلری قورتارمغه سوه سوه مال ویرمكده ، هم نمازی قیلمقده ، هم زكاتی ویرمكده ، بر ده آنلاشدقلری وقت عهدلرینی یرینه كتیرنلر ، هله صیقنتی و خسته لق حاللرنده و حرب شدتی زماننده صبر و ثبات ایدنلر ایشته بونلردر او صادقلر و ایشته بونلردر او قورونانلر متقیلر ●

قرائت — «لیس البر» حمزه و عاصمدن حفص رانك فتحیله ، متباقیسی رانك ضمیله اوقودیلر اولكنده «البر» ، «لیس» ـنك خبری ، ایكنجیده اسمیدر. «ولكن البر» نافع و ابن عامر نونك تخفیف و كسری و رانك ضمیله و متباقیسی نونك تشدید و فتحی و رانك فتحیله اوقودیلر. «لن تنالوا البر» بابنه !.

سبب نزولی — اهل كتابك تحویل قبله مسئله سنده دیدی قودیلری ایری كوتورولری و یهود و نصارادن هر برینك كندی كندیلرینه توجهك خیریتی ادعاده اصرار ایلملری اولمشدر. بنا علیه

بونده دخی بو وسیله ایله عموماً خطاباً بویورلیورکه :

ای انسانلر : [لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ]
یوزلریگزی مشرقه ومغربه طوغری چویرمگز نفس الامرده مطلوب اولان بر خیر دکلدر — دیکر
قرائته گوره — اصل مطلوب اولان بر خیر یوزلریگزی مشرقه ومغربه طوغری چویرمگز دکلدر.
بر کره مشرقه ومغربك قبله اتخاذ ایدلمسی نسخ ایدلمشدر. ثانیاً مشرقه ومغربه دونمك حد ذاتنده احراز
ایدلمسی لازم گلن بر بر وخیر فضیلت اولمامقدهدر. قبله مسئله‌سنك وحتی کعبه‌یه بیله توجهك اهمیتی لذاته
مقصود بر بر اولدیغنده دکلدر. [وَلٰكِنَّ الْبِرَّ] ولکن نفس الامرده صاحب بر، حقیقةً
ایی ایرن [مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَ]
الله وصول مسئولیت گونی اولان آخرت گوننه وملائکه‌یه وکتابه وپیغمبرلره ایمان ایدنلر [وَاٰتَى
الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ] وحلالندن سوگیلی فانی مالنی سوه سوه [ذَوِي الْقُرْبٰى] هرحالده بر قرابت
صاحبی بولنان اقربالرینه [وَالْيَتَامٰى] ومحتاج اولان یتیملره [وَالْمَسَاكِينَ] وفقیرلکدن
قیملدانمیه‌جق حالده بولنان مسکینلره [وَابْنَ السَّبِيلِ] ویول اوشاغنه یعنی اوزون یولدن
یولده کلمش مسافره [وَالسَّٓائِلِينَ] وحاجت وضرورت الجاسیله دیلمك ذلتنه دوشمش
دیلنجیلره — که بر حدیث شریفده «اعطوا السائل ولو جاء على فرس» = سائله آت اوزرنده بیله کلسه
ویریگز» دیه وارد اولمشدر. — [وَفِي الرِّقَابِ] رقاب، رقبه‌نك جمعیدر، رقبه لغةً
بویونه گوکل دیمك اولوب مجازاً انسانده قوللانیلیر که بوراده بو معنایهدر. یعنی ورقبه‌لر اوغرنده؛ وشرعاً حریتی ضایع اولمش انسانده
یعنی رقیته دوشمش انسانلرك قورتولوب آزاد اولمسی خصوصنده؛ کتابت کسیلمسه اولانلرك بدل کتابتلرینه
معاونت ایتمك ویا صاتون آلوب اعتاق ایتمك ویا اساساً اسارتده فدیه ایلمك اوزره صلح ویا صدقه
اولهرق مال ویرسه [وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ] وفرض نمازلرینی طوغری درست قیلسه، دینك
دیره‌کی دیکسه [وَاٰتَى الزَّكٰوةَ] زکاتی ده ایرنجه ویرسه، اسلام کوپروسنده کچیسه اولان
کیمسه [وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُوا] بر خصوصده معاهده یاپدیلر، قطعی سوز ویردکلری

وقت عهدی ایفا ایدن وفاكارلر [وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ]
و على الخصوص فقر و شدت، خسته لك و كوتورملك كبی ضرورت حاللرنده و بر ده دشمنه قارشی محاربه
وقتنده، حرب بوتون شدتنده صبر ایدن صابرلردر. جوزاتنده بر وجه، حقیقی ایلك بونده بو تعداد
اولنانلرده ذواتك برید، بونلرك ایلكلریدر. لسان عربده مدح صورتیله واقع اولان تعدادلرده اعرابك
رفع ونصب ایله اختلافی مدحه جلب دقت ایچوندر. بر عادتدر. «والصابرین» بو قبیلدن اولمق اوزره
«یاء» ایله منصوب اولمشدر كه مقدر فعلك مفعولیدر. [أُولَئِكَ] ایشته بو اوصاف جمیله
ایله موصوف اولانلر یوق [الَّذِينَ صَدَقُوا] اوله ذاتلردر كه دینده، حقه اتباعده، تحریده
و خیرده صدق و صداقت یاپمیه، طوغریلقلرینی اثبات ایتمشلردر. [وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ] وایشته متقیلر دینیلمه كلدیككن مسعودلرده انجق بونلر، بو تر صدقات
صاحبلریدر. الله شكرده بویله صدق وصداقتی یاپیلیر— كورولیور كه بو آیت كریمه صراحةً
ویا دلالةً بتون كمالات بشریه‌یی حاویدر. بو اشارة علیه الصلاة والسلام افندیمزده «من
عمل بهذه الآية فقد استكمل الايمان = هر كیم بو آیت ایله عمل ایدرسه ایمانی كمال ایتدیرمش اولور»
بیورمشدر. بوندن اوزرینه احكام عملیه‌یی تفصیلاً موجبات و حفظ نفوس ایله علاقه‌دار
اولمق اوزره بویله بیوریلیور كه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى فَمَنِ
بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ● وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ●

مآل شریفی

ای او بتون ایمان ایدنلر! مقتوللر حقنده اوزریکزه قصاص یازیلدی: حره حر، کوله یه کوله، دیشی یه دیشی. بوندن اوزرینه هرکیم قارده شندن جزئی بر عفوه مظهر اولورسه او وقت وظیفه برینك او معروفی تعقیب ایتمسی، برینك ده اوکا بورجنی کوزللکله اوده مسیدر ● بو، ربکزدن بر تخفیف و بر رحمتدر. هرکیم بونك آردندن ینه تجاوز ایدرسه آرتق اوکا الیم بر عذاب واردر ● هم سزه قصاصده بر حیات واردر، ای تمیز عقللی، تمیز اوزلی اولانلر! اکرکه قورونورسکز ●

سبب نزولی — بعثت سنیهٔ محمدیه دن اول قتل نفسه قارشی نصارانك یالکز عفوك وجوبنه قائل اولیورلردی، یهودیلرك احکامنده ده عفو یوقدی یالکز قتل واردی. مع مافیه بخاری و نسائینك روایتنده وجهله بنی اسرائیل دیتی قتلدن مقدم طوتیورلردی، عربلر ده اونلرله برابر بادیه لرك بر قسمی بعضاً قتلك وجوبنه، بعضاً ده دیتك وجوبنه حکم ایدیورلر، لکن بو ایکی حکمده هر برنده تعدی یاپیورلردی، شویله که: قتلده؛ بری دیکرندن داها شرفلی اولان ایکی قبیله بیننده بر قتل واقع اولنجه اشرف اولانلر هر حالده بزدن بر کوله مقابلنده اونلردن بر حر، و بر قادینه مقابلنده بر ارکك و بر ارکك مقابلنده ایکی ارکك اولدیره جکز دیرلر و کندی جریحه لری خصملرینك جریحه سنك ایکی قاتی عد ایدرلر و بعضاً داها ایلری کیدرلردی. روایت اولنیورکه برکره بریسی اشرافدن بر انسانی قتل ایتمشدی، قاتلك اقرباسی مقتولك باباسنك یاننده اجتماع ایتدیلر، و نه ایسترسك؟ دیدیلر. اوده اوچیدن بری دیدی، نه در اونلر دیه صوردیلر. «یا اوغلومی دیریلتیرسکز ویا آسمانك یلدیزلریله طولدورورسکز ویا بتون قومکزی بکا تسلیم ایدرسکز، هپسنی اولدوررم صوکره ده اوغلومه بر عوض آلدیغمی رأینده بولنمام» دیمش ایدی. دیته کلنجه؛ اونده ده ظلم ایدرلر

واکثریا اشرافدن اولانلرك دیتی دیکرلرینك بر قاچ قاتی یاپارلردی. ایشته بویله قبائل عربدن نضیری
ایکی قبیله‌سی آراسنده جاهلیه دورنده قاتل قاتله دعوالری واردی. و بر طرف شرف و قوتنه کوره زیاده
دیکرینه قارشی ادعالر کیسدوب بزدن بر کوله مقابلنده سزدن بر حر و بر قادینه مقابلنده بر ارکك اولدیره‌جکز
دیه یمین ایتمشلردی. بعد الاسلام رسول الله کلوب محاکمه اولمق ایسته‌دیلر و بو سببله اشبو آیت نازل
اولدی. قصاصك وجوبنی و بو وجوبك آنجق اهلنده عفو ایله ساقط اوله‌بیله‌جکنی و بو عفوك
افضلیت و اولویتنی و بو تقدیرده معفو عنه سنده مال اوزرینه مصالحه‌نك ده جوازینی تثبیت ایدرك
یهودیلرك عفوك عدم مشروعیتنه و دیتك قصاصه تقدیم بولندیغنه دائر اولان ادعاسنی و قصاصاً
قتلك اصلا عدم مشروعیتنه قائل اولان نصارانك ادعاسنی و انسانلرده مساواته رعایت ایتمیوب شرف
دعواسیله تحدی و تجاوزده کیدن عرب عادات و ادعاسنی رفع ایلدی و جمله جهانده مساواتی تأسیس
و اعلا ایلدی. کلملرك معناسنه:

قصاص، لغةً مقابله بالمثل، هرهانکی بر حقی مثلیله تقاص ایتمك دیمکدر. «قتلی»
قتیلك جمعیدر. قتیل ده مقتول دیمکدر. «فی القتلی» ده «فی» سببیت ایچوندر.

[یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا] ای اهل ایمان [کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِصَاصُ فِی
الْقَتْلَی] مظلوماً مقتوللر حقنده، یعنی بونلرك قتلندن طولایی بالمقابله قاتللرینه قصاص
قانونده ملحوظ اولدی قصد قتلی
اجراسی اوزرکزه یازیلدی — بناءً علیه عمداً قتل نفسك موجب اصلیسی قصاصدر. «القتلی»
جمع محلا بالکلام اولدیغندن عمداً و مظلوماً مقتول اولانلرك حر، عبد، ارکك، دیشی، مسلم،
معاهد جمله‌سنه شاملدر. هر برینك قاتلی کیم اولورسه اولسون مقابلنده قصاص اولنور. و بیان
اولنه‌جغی اوزره سبب مسقط اولان عفو و یا مصالحه واقع اولمادقجه بو قصاصك اجراسی عموم اهل ایمانه
فرضدر. بالخصوص [اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰی بِالْاُنْثٰی] حر حره
کوله کوله‌یه، دیشی دیشی‌یه. یعنی بر حر بر حره، بر کوله بر کوله‌یه، بر دیشی بر دیشی‌یه اولدیردیکیله
او مقتول حر مقابلنده او قاتل حر، او مقتول کوله مقابلنده او قاتل کوله، او مقتول دیشی مقابلنده

او قاتل دیشی و حاصلی هر مقتولك مقابلنده كندی قاتلی مثالسویه قتل اولنور. و بو قتل قصاص ثانی
اولور. جاهلیه عادتی كبی شرف و قیمت دعواسیله قاتلدن باشقه سنك قتلنه قالقیشلمامز. — بو
قیدلر سبب نزول اولان حادثه ده اولدیغی كبی قاتلدن ماعداسنك قتلندن احترازی ایجوندر. و بوندن
باشقه بر مفهوم مخالفی مقصود اولمادیغنده اتفاق واردر. بز حنفیه جه ذاتاً مفهوم مخالف
مقام روایتده معتبر دكلدر. مكركه سیاقه كبی بر قرینه ایله ظاهر بولونمش اولسون. او زمانده ده
مفهوم مخالف كلمۀ توحیدده اولدیغی كبی منطوق عدادینه داخل اولور. بوراده ده بو قبیلدن اولمق
اوزره ده سبب نزول قرینه سیله قاتلدن باشقه سنك نفی قتلی حقنده مفهوم مخالفی معتبر اوله بیلیرسه ده
ماعداسی حقنده مسكوت عنه قالیر. اصل سابقه ایله عمل ایدیلیر. بنا علیه آیتك باشنده كی عمومی تخصیص
ایتمز. و حرك عبده، ارككك دیشی یه و بالعكس قصاص ایدیلمه لرینی منع ایلمز. بونك ایجوندر كه دیشینك
اركك، ارككك دیشی مقابلنده قصاصاً قتل اولنه جغی بین الائمه متفق علیهدر. بونی مؤید
و مفسر اولمق اوزره سورۀ مائده ده كی قصاص آیتنده « النفس بالنفس » بیورلمشدر و بونكله
قصاصده مطلوب اولان مماثلت و مساوات، نفس و حیاتده مماثلت اولدیغی كوسترلمشدر. وحدت حیات
هركس ایجون بر مساویدر. و قصاص بو مساواته مبتنیدر. مقتول كیم اولورسه اولسون اونك قاتلی و یا متعدد
قاتللری او مقتولدن فضله بر حق حیاته مالك دكلدر. ایشته بو وجهله آیتك باشی عام « الحر بالحر
والعبد بالعبد والانثی بالانثی » منطوقی ده « النفس بالنفس » مماثلتیله تسویۀ نفوسی بیان ایله تجاوزدن
احترازی ایجوندر. مع مافیه امام مالك و امام شافعی حضراتی اركك دیشی آراسنده تفاوت قائل اولمادقلری
و حر مقتول مقابلنده عبد قاتلی دخی قصاص ثانی كوردكلری حالده عبد مقتول مقابلنده حر و غیر مسلم
مقتول حقنده مسلمك قتلنی تجویز ایتمهمشلر. و لكن بونی اشبو آیتك مفهوم مخالفندن استنباط ده
ایتمهمشلردر. زیرا « الانثی بالانثی » نك مفهوم مخالفنه علی الاطلاق و « العبد بالعبد » ك
مفهوم مخالفنه هیچ بر وجهله اعتبار ایتمدكلرنده سوز یوقدر. بونلره مقابل « الحر بالحر » ك مفهوم مخالفی
معتبر اولمسی ده تناقض اولور. انجق مشارالیهما بو خصوصده حضرت علیدن مروی اولان توجیهلره

تمسك ایتمشلردر : بیورمشلرکه :

١ — « بر رجل کولەسنی قتل ایتمش ایدی ، رسول الله اونی جلب و بر سنه نفی ایلدی ، قود یعنی قصاص یاپمادی » .

٢ — « من السنة ان لایقتل مسلم بذی عهد ولا حر بعبد = ذی عهد مقابلنده مسلم و عبد مقابلنده حر قتل اولنمامق سنتدندر » .

بونده حضرت ابی بکر و عمر رضی الله عنهما عبد مقابلنده حری قتل ایتمزلردی ، اصحابدن بوکا اعتراض ایدن ده اولمامشدر دیه استدلال ایلمشلر و بونی قصاص اطرافه قیاس ایتمشلردر . فقط بز حنفیه جه عبد مقابلنده مالکی اولمیان قاتل حر ، کذلک ذی عهد اولان مقابلنده قاتل مسلم دخی قصاصاً قتل اولنور . چونکه « ان النفس بالنفس » بیورلمشدر . برنجی حدیث کولەنک مالکی حقنده خاصدر دیکرلری ده بو نصی نسخ ایده جک درجه ده قوتی حائز دکلدر ، علیه الصلاة والسلام افندیمزک بر ذمی مقابلنده بر مسلمی قصاص ایتمش « وانا احق من وفی بذمته » بیورمش اولدیغی ده اوزاعی سندیله ابو هریره دن روایت ایلمشدر . وسائر خبرلرده واردر . قصاص حرمت حیاته ، عصمته ، مساواته ابتنا ایدر . بو عصمت ده دین و دار ایله ثابت اولور . اونلر ایسه بونلرده مساویدرلر . بوراده شوده آکلاشیلیرکه اوصاف کبی عددده تفاوت دخی عصمتده مساواتی اخلال ایتمز و بناءً علیه بر شخصی متعدد کیمسه لر مشترکاً قتل ایتسه لر مجموعی ده بلا تفاوت قصاصاً قتل اولنور .

تنبیه — اولا ، سورۂ اسراده « ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لولیه سلطانا فلا یسرف فی القتل » آیت موجبنجه بوراده کی « قتلی » دن مراد معصوم الدم اولدیغی حالده مظلوماً قتل اولنانلردر . بناءً علیه شرعاً معینه اولان اسبابدن بریسیله قتل مستحق اولان کیمسه لرك دیاتی ببتك قاتله قصاص لازم کلمز . ثانیاً معصوم الدم اولانلر حقنده ده اکریده کله جك اولان آیت موجبنجه قتل خطا ، قصاصدن مستثنا اولرق آیریجه احکامه تابعدر . ثالثاً « ادرؤا الحدود بالشبهات »

حدیث شریفی مشهور و مجمع علیه در. قصاص دخی حدودده ملحوظ اولدیغندن بالاجماع شبهه ایله قصاص مندفع
اولور. بناءً علیه اولادی مقابلنده آنا و بابا و بالاده کی برنجی حدیث شریفک دلالت ایتدیکی اوزره
کوله‌سی مقابلنده مالکی قصاصاً قتل اولنماز. تقرر ایدیلدی. ایشته بو صورتله اجرای قصاص، امت
و امامه فرضدر. امامک کندیسی ده بعض جهته برقتل یاپارسه بو حکمدن مستثنا دکلدر. او دخی عینیله
قصاص اولنور. دار اسلامده کرک مسلمانلرک و کرک عهد ایله طوران غیر مسلملرک هم حیاتلری بو
صورتله علی السویه محترم و نفسلری تجاوزدن ده علی السویه معصوم و مصوندر.

ایمدی بوکا عمداً تجاوز ایدن قاتله قصاص اجراسی قتل نفسک موجب اصلیسی اولدیغی بالاده
معلوم اولدقدن صوکره [فَمَنْ] کلمه‌سی هانکی بر قاتل [عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ] ایچونده
قارداشی طرفندن جزئی بر شی عفو یاپیلمسه بولنورسه [فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ] قصاص
همان ساقط اولورده ایسه آرتق او قتل حقنده ولی قتیل طرفندن عقلاً و شرعاً معروف اولان ایلکه
اتباع ایتمک [وَاَدَاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ] قاتل طرفندن ده او معروفی ولی قتیل اولان قارداشنه
کوزللکله ادا ایلمک مقصودلرندن عبارت قالیر. — اکر عفو، حرده دیت، کوله‌ده قیمت کبی آز
چوق بر مال اوزرینه بر شرطدن سالم ایدلکسزین علی الاطلاق واقع اولمش ایسه وارثک بو ایلکه مع الالائه
تابع اولمسی و عفوه مقابل دیت و سائره کبی بر شی طلب ایتمکه قاتلی الزامی ایجاب ایدر. و اکر تماماً و یا قسماً
دیت و قیمت و یا دیکر بر مال ویرلمک شرطیله مصالحه طرزنده بر عفو ایسه قاتلک ده بونی قبول
و کوزللکله تأدیه ایلمسی لازم کلیر. نفس، تجزی قابل اولمادیغندن ولو بر قیلنک بیکده برینک
عفوی کبی الجزئی بر عفو بیله تمامی عفودر. کذلک ورثه‌دن برینک عفوی هپسنک عفویدر.
بوراده «من اخیه» ده قارداشدن مراد «ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لولیه سلطانا فلا یسرف
فی القتل» آیتی موجبنجه مقتولک وارثی اولان ولیسیدر. قاتلک خصمی اولان اشبو ولی قتیل بوراده قاتله
قارداش اولمقله توصیف ایدلمشدر که بو اخوتدن مراد دینی و یا وطنی قرداشلقدر. بناءً علیه بو توصیفده
دار اسلامه مجیزه بولنان حر و یا عبد، ارکک و یا دیشی، مسلم و یا معاهد انسانلرک هپسنک قاتلری

جانیدر ، حق حیاتده قارده شنه کبی معصوم و محترم بیلمك لازم کلیرکن و بونلرك بر برینی قتل ایتمسی
قارده شنی قتل ایتمك کبی فنا بر شی اولدیغنه اشارت اولنمقدر . بو معنی زمانده ولی مقتولی انسانی ، اخلاقی
اجتماعی درجهٔ رفیعه ایله عفوه تشویق و ترغیب ایچون ایراد بیورلمشدر . « اتباع بالمعروف » اشبو
معنای اخوتی تقدیر ایدرك عفو ایده جك اولان ولی مقتولك مسامحه و عفوینه عوضنی طلبنده شدت ابراز
ایتمیوب نهایت عادات مألوفه دائره سنده معروف وجهله دیت مطالبه ایتمسی توصیه و « اداء الیه
باحسان » دخی عفو اولنان قاتلی بو عفوك و بو تقدیر اخوتك قیمتنی طانیه رق بالمقابله بو حسن
تشکرات حسیات نفسیه سنه کوزلجه و خصلت احسان دائره سنده تأدیه یه مجبور ایلمکدر .

[ذٰلِكَ] عفو و دیت حقنده کی بو حکم [تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ]
ربکز طرفندن بر تخفیف و بر رحمتدر . بناء علیه [فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ] بوندن صوکره هر کیم بو
حکم و بو ارلرده رعایت ایتمیه رك حدینی تجاوز ایدر ، قاتل اولمیانی قتل ایدر ، یاخود قاتلی عفو ایدر
و یا دیتی آلدقدن صوکره قتل ایدرسه [فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ] اونك ایچون عذاب الیم واردر . دنیاده
قصاص اولنیر ، آخرتده نار جحیمه آتیلیر . — یعنی « کتب علیکم القصاص » نصنده دخی مستفاد
اولدیغی اوزره قتل نفسده اصل حق و موجب اصلی قصاصدر . قاتل بیلمك لازم کلیرکه اولدیردیکی
انسانك حر ویا عبد ، ارکك و یا دیشی کیم اولورسه اولسون او ده کندی کبی بر عبادده محترم بر حق حیات
صاحبی بر بنای الهی ایدی . هم حق الله و هم حق عبد اولان بو محترم و معصوم بر حق حیاته تجاوز و بو
بنایی قتل ایدوب یقمق قانون عدل و موازنه نك مقتضاسی اولان « وجزاء سيئة سيئة مثلها »
حکمنجه کندی ده حق حیاتندن محروم ایتمکدر . حق حیاته تجاوز ، حیات مطلقه تجاوزدر . بو ایسه تجاوزی
مطلقه بولندیغی ایچون بونك ایلك اثری تجاوزك کندنده ظهور ایتمك لازم کلیر . بناء علیه قتل نفسك
مجرد حکم اصلیسی قصاصاً قتل نفسدر . « اولدورن اولدورلمکه مستحقدر » . عزیمت اوزره دوشونلدیکی
زمانده قتل نفسك بوندن باشقه حکمی و موجبی اولمامق اقتضا ایدر . نته کیم ابتدا توراتده ده یالکز قصاص
مشروع قیلنمش ایدی ، فقط اصل حیات صرف عطیهٔ الهیه اولدیغی جهتله جناب الله امت محمده قصاصی

و قصاصده حق عبدده باشقه بر جهت الهی بولندیغی

یازارکن بر تخفیف و رحمت اولمق اوزره عفو و دیتی ده مشروع قیلمش و بو عفوی صاحب حق اولان مقتولک وارثی و خلفی یدینه ویرمشدر. قصاصه نظراً بو تشریعک قاتل حقنده ده بر تخفیف و رحمت اولدیغی شبهه‌دن آزاده‌در. چونکه اوزرینه قصاص عفو ایتمک، حق حیاتی اعاده ایدرک یکیدن احیا ایلمک دیمکدر. بو عینی زمانده ولی قتیل حقنده ده بر تخفیف و رحمتدر. زیرا هرنه اولورسه اولسون بر انسانی اولدورمک هر کوکلک و علی الخصوص اهل ایمانک آرزو ایده‌جکی، سوه سوه یاپه‌جغی بر شی دکلدر. و قصاص بذاته دوشونلدیکی زمانده نفسنده آغیر بر حکمدر. مع ما فیه علی الاطلاق عفو مجبوریتی اکثریا بو طرف حقنده قصاصدن دها آغیر بر تکلیف اولور. و قصاصک بر حق اصلی اولدیغی بیلنمه‌دکجه عفوک معناسی اولماز. بناءً علیه نه توراتده اولدیغی کبی یالکز قصاصده، و نه انجیلده اولدیغی کبی یالکز عفوده اصرار ایدیلمه‌یرک ایجاب حال و مصلحته کوره ایکیسندن برینک تطبیقنه اسلامده بر قابلیت ابقا ایدیله‌رک ولی قتیله عفو مقابلی دیت و سائره کبی معروف وجهله بر عوض مالی اخذینه ده مساغ کوستریلمش بولونمسی هر ایکی طرف حقنده ده بر تخفیف و عینی زمانده دنیوی و اخروی بر چوق منافعی متضمن ایدن بر رحمت الهیه اولدیغنده شبهه یوقدر. عفوک افضل و اولی اولمسی قصاصک موجب اصلی اولمسنه مانع اولمیه‌جغی کبی بو بابده ولی قتیله حق خیار دخی موجب اصلینک قصاص ایله دیت بیننده متردد واجب مخیر اولمسنی اقتضا ایتمز. چونکه اولا «کتب علیکم القصاص» بیورلمش، ثانیاً عفو «فمن عفی له» دیه فاء تعقیبیه ایله ایراد ایدلمش و دیت بونک ضمننده کوسترلمش، ثالثاً بونک بر تخفیف و رحمت اولدیغی ده تذییل قیلنمشدر. اوحالده قبل العفو قصاصه مقابل دیتک حکم ثبوتی یوقدر. و علی الاطلاق عفو ایدنده وارثک شافعینک دیدیکی کبی دیت طلب ایتمکه حقی قالماز. انجق عفو ایتمه‌یه دیکر وارثلر وار ایسه اونلر دیت آله بیلیرلر. کذلک دیت و یا دیکر بر عوضه مقابلی عفو ایدنده وارث ده بونی آله بیلیر. حاصلی قصاص بر حق اصلی و بر وجیبه اولیه، عفو ایسه بونک اوزرینه ترتب ایده بیله‌جک بر فضیلتدر. بو فضیلت یا کامل اولورده علی الاطلاق و بلا عوض و یاخود نقصان اوله‌رق دیت و عوضه مقابلنده یاپیلیر. بو صورتده قصاص واجب اصلی اولرق مشروع اولمسه ایدی عفو بر فضیلت دکل، قتل نفوس جنایتی مباح بر اذن عمومی ایله بر اهمال اولوردی.

دها طوغریسی قصاص مشروع اولماسه ایدی سویله دیکز وجهله عفوك هیچ بر معناسی قالمازدی ، بناءً علیه
توراتده کی وجیبهٔ قصاص مرعی الاجرا بولونسه ایدی انجیلده کی عفوك هیچ بر معناسی قالمازدی. بو
عفوك قتل نفوسی مباح تلقی ایدیره جك بر سائقهٔ جنایه حالنی آلماسی ایچون ده حکم انجیلك حکم تورات
ایله برابر ملاحظه ایدلمك شرطیله مشروع تلقی ایدلسی لازم کلیر که بو ده عفوك نصارانك فهم ایتدیکی کبی
بر وجیبه اولمه‌دیغنی اثبات ایدر. وانشته قرآن بو حقیقتی تثبیت ایدرك قصاصی مقتول ایچون بر حق و عموم
ایچون بر وظیفهٔ اصلیه ، عفوی ده ولی مقتول ایچون بر فضیلت ،، المعروف والاداء ،، کلمه‌لری آلتنده
افندیسی ده بر رخصت اولمق اوزره تشریع ایتمشدر. شو حالده آکلاشیلیر که عفو دیمك بر تخفیف
بر رحمت اولمه‌سی قصاصك واجب اصلی اوله‌رق بقاء مشروعیتنه متوقفدر. بناء علیه ،، مادام که
عفو بر رحمت و فضیلتدر، او حالده قصاصك بستون نسخ و رفعیله یالکز عفوك واجب قیلنمسی دها زیاده
بر رحمت اولوردی ،، کبی بر سؤال ممکنه دکلدر. و بویله بر خاطره ایله حکم انجیلك حکم قرآندن دها اخلاقی
اولدیغی فهم ایدلمه‌ملیدر. زیرا عفوك اخلاقیتی قصاصك حق اصلی اوله‌رق بقاء مشروعیتنه
متوقفدر. بونك ایچون ده محاسنهٔ قصاصی بیان حقنده بیوریلیور که :

سزه قصاص یازیلدی [وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ] [١]

و سزك ایچون ده قصاصده بیوك بر حیات واردر ای اولو الالباب ، ای عقل صاحبلری ـــ بناء علیه
قصاصی عدل و رحمت الٰهیه‌یه اشتمالدن فنا بر شی فهم ایتمیکز ده « فی القصاص حیوة » وجیزهٔ بالغه‌سنی
دستور اصلی طانیینکز. بونی بویله طانیدقدن صوکره عفو ایله عمل ایدرسه‌کز حیوه ده بیوك بر فضیلت
اولور. عکس حالده عربك یاپدیغی کبی حد قصاصدن فضله بر تجاوزله مقابله بالقتل و دیکر اشکنجه
و عذاب ، نفس بر ظلم و جنایت ایسه قتل نفسه قارشی حکم الهی یالکز عفودر دیمك دخی بشریتك
حق حیاتنی سلب ایده‌جك بیوك بر جنایت اولور. قصاص حق حیاتك و عصمت نفسك مقتضاسیدر.
مشروعیت قصاصده ذوی العقول اولانلر ایچون ده بیوك بر حیات واردر. و عفوك قیمتی بوکا
متفرعدر. کرچه نفس قصاص ازالهٔ حیاتدر. و ازالهٔ حیاتك عینی حیات اولمسی تناقض کوریئور.

لکن عینی زمانده بعض جهتله ازالهٔ حیاته قارشی ضد حیات اولان قصاصك مشروعیتنده حیاتك
وجود حیاتك نه بیوك تأثیری واردر. اولا، بو هم قاتل اولمق ایسته‌یه جك کیمسه، هم ده قتل ایدلمك
ایسته‌نیله‌جك کیمسه حقنده حفظ حیاته رعایته سوق ایدر. چونکه قاتل اولمق ایسته‌ین اولدیررسه اولدیریله‌جکه
مستحق اولدیغنی بیلمیه اولورسه، بر مقتضای عقل قتلدن واز کچر و بنا علیه هم کندیسی زی حیات قالیر
هم ده قارشیسنده‌کی. ثانیاً، بونده بو ایکیسندن باشقه عمومك جمله حیاتنده ده بر تأثیری واردر. چونکه
بر صورتده قتلك اوکنه کچیلمسی بو ایکیسندن باشقه بونلرله اوزاقدن یاقیندن علاقه‌دار اولمسی ملحوظ
بولنان انسانلرك دخی بقای حیاتنه و امنیتنه بر ضماندر. زیرا بر قتل، قاتل ایله مقتولك علاقه‌دارلری
بیننده خصومت و فتنه‌یه و بونده بیوك محاربه‌لره سبب اوله‌بیلیر. ارباب عقول ایجوبه بو قتلك مانع اوله‌جق
اولان بحجه قصاصك مشروعیتی، بوده بو فتنه‌لرك و هیجانلرك اوکنه کچه‌جکی ایجوبه عمومك حیاتنه سبب
وجود حیاتنه ضمان اولور. بو فائده ایسه بحجه قصاص صورتیله اولمیانه تجاوزات قتللرده و عفولك
مجبوریتی تقدیرنده موجود دکلدر.

ایشته قصاصك مشروعیتی بو قدر مهم بر سبب حیات اولدیغی کبی اشبو «فی القصاص حیوة» جمله‌سی
بلاغتك درجات قصواسنه بالغ اولمسیله بر دستور ایجاز و اعجازدر. بونك بیوك بر جمعیت معانی‌یی
صوك درجه بر اعجاز ایله افاده ایدیورسه اولدیغنده بلغای عرب و علمای بیانه اتفاق ایتمشلردر.
زیرا بوندن اول عربك بو بابده بعضی جمله‌لری واردی؛ ازجمله: «قتل البعض احیاء للجمیع =
بعضی قتل جمیعی احیادر». کذلك «اکثروا القتل لیقل القتل = قتلی چوق ایدیکز قتل آز السون»
دیرلردی. و بوکبی جمله‌لر بیاننده ان کوزل صایدقلری ده شو ایدی: «القتل انفی للقتل = قتل قتلی
انفادر. یعنی قتلی ان زیاده نفی ایدن قتلدر». حال بوکه «فی القصاص حیوة» دستورینك
بوندن ده بالوجوه افصح و ابلغ اولدیغی ظاهر و متفق علیهدر: اولا، هپسندن ده مختصردر.
ثانیاً، تکراردن آزاده‌در. ثالثاً، بونده طباق دینلن بدیعی صنعت تضاد، قصاص و حیات
کلمه‌لریله ان کوزل بر طرز معقولده تطبیق ایدلمسی اولدیغی حالده اودرلری ظاهراً اعنی معقول تناقضه محال

صورتنده در. قتلك نفی قتل، كثرت قتلك قلت قتله سبب كوستريلمسی ظاهری اعتباريله بر شيئك نفسنك انتفاسنه سبب كوسترلمك ديمكدر كه بونده بعضی ذوقلره نظراً بر شعريت اولسه بيله هيچ بر حكمت يوقدر.

رابعاً، قصاص، قتلدن بر وجهله اعم و بر وجهله اخصدر. اعمدر، زيرا جرحلره ده شاملدر. اخصدر: زيرا هر قتله قصاص دينلمز و قتلك هر نوعی قتله مانع اولماز. بالعكس تجاوزانه قتللر، قتلی تشديد ايدرك هرج ومرجه سبب اولور. او حالده «القتل» لام عهد ايله قتلك بر نوعنه يعنی قصاصه تخصيص ايدلدكده وجيزه صحيح اولماز، بو صورتده ايسه قصاصك جروح قسمی خارج قالير. بناءً عليه «فی القصاص حيوة» بو نقطهٔ نظردن اوچ وجهله ابلغدر. چونكه هر وجهله صحيحدر، صريحدر، اشملدر.

خامساً نفی بر غايهٔ منفيه، حيات ايسه مثبت بر غايهٔ مطلوبه در. و نفی قتل حصول حياتی تضمن ايتديكندن طولايی بالتبع مقصود اولور. بناءً عليه آيت مقصود اصلی اولان غايهٔ مثبته يه دلالت و اولا توجيه نظر ايتديكی ايچون ده يوكسكدر. سادساً «حيوة» نكره اولارق ايراد ايدلمسيله بولنديغی ايچون ده تنوين تعظيم ايله حياتك بر نوع عظيمنه، يعنی حيات عامه يه و حيات آخره يه و جمعيت حياتك عظمتنه اشارتی محتويدر. او برلری ايسه بيك عالمی اولان بو سر حقوقی و دينيدن محرومدر. ايشته دها بونلر كبی بر چوق وجوه ايله شو وجيزهٔ قرآنيه نك ديكرلرينه رجحانی و بو قدر شمول معانی ايله حد اعجازده كی ايجازی بلغای عربی تحير ايده جك اسبابدن بری اولمشدر. و مشروعيت قصاصك محاسنی بر طرف الله بو دستور ايله بيان بيورمشدر.

ايشته بو ايكی متضمن اولديغی مقاصد و محاسنه حياته اعتباريله بيك حكم قصاص سزه فرض قيلنمشدر كه [لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ] قورونه بيله سكز، قتلدن، قصاصی اهمال و ياخود استعمالدن صاقينوب حياتكزی و جمعيت حياتكزی محافظه ايده بيله سكز و بو حياتده مساوات ايله اتقا ايدرده حيات آخرده نائل فلاح اولورسكز.

شمدی احكام قتل مناسبتيله مع الاطلاق هر كسك باشنه كلمسی مقرر اولان موت زماننده كی وظائف دينيه دن اولمق اوزره شونی ده بيلكز كه:

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ● فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ
فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ● فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ
جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ●

مآل شریفی

بریکزه اولوم کلدیکی وقت بر خیر – بر مال – براقەجقسه باباسی و آناسی و اك یاقین اقرباسی ایچون مشروع بر صورتده وصیت ایتمك متقیلر اوزرینه اجراسی واجب بر حق اولمق اوزره سزه یازیلدی ● ایمدی هر کیم بونی دیکلەدکدن صوکره اونی دکیشدیریرسه هر حالده وبالی صرف اونی دکیشدیرنلرك بوینونەدر، شبهه یوق که الله ایشیدیر، بیلیر ● هر کیم ده وصیت ایدەنك بر جهته اکیلمسندن ویا بر کناهه کیرمسندن اندیشه ایدرده طرفینك آرالرینی دوزه‌لتیرسه اوکا وبال یوقدر. شبهه‌سز الله غفور، رحیمدر ●

ای مؤمنلر! [كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ] هر هانکی بریکزه اولوم حاضر اولدیغی، یعنی یاقلاشوب اماره‌لرینی کوستردیکی زمانده، بر چوق سوزده لفظا سزه [إِنْ تَرَكَ خَيْرًا] اکر بر خیر ترك ایدرسه: بعد الموت مال براقەجقسه، حتی چوق ده بر مال براقەجق اولورسه [الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ] ابوینی و یاقین اقرباسی ایچون معروف وجهله یعنی افراط و تفریطدن توجهسه وانکساری موجب جوردن عاری عدالت دائره‌سنده وصیت یاپمه اوزریکزه یازیلدی، بونك تنفیذ و اجراسی [حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ]

متعلق اوزرینه حقاً واجب اولدی.

وصیت، لغةً: مصدر یعنی ایصاء و توصیه معناسنه بر اسمدر. صوکره موصی به معناسنه اسم اولمشدر. ایصاء و توصیه، لغةً بر کیمسه‌نک حیاتی ویا مماتی ایله غیبوبتی حالنده دیگرلرندن برشی یاپمه‌سنی طلب ایلمکدر که تورکجه ایصالاریله تعبیر اولنور. شرعاً ایصاء «لفلان» کبی لام ایله ویا «الی فلان» کبی الی ایله استعمالنه گوره ایکی معنایه گلیر. لام ایله استعمالنده اولورسه صوکره مالکنی باشقه‌سنی مالک قیلمه، الی ایله استعمالنده ده «اولدکدن صوکره مالنده و چوجقلرینک مصالحنده تصرفی باشقه‌سنه تفویض ایلمک» معناسنه‌در. بو آیتده ایسه لام استعمال ایدلمش اولدیغندن برنجی معنایه‌در. صوکره بو آیتده‌کی «خیراً» مال معناسنه اولدیغی متفق علیهدر. زیرا لغةً خیر، انتفاع اولنان هرهانکی برشی دیمکدر. مال ده بویله‌در. قرآنده «لما انزلت الی من خیر فقیر» نظم جلیلنده اولدیغی کبی بالخاصه مالده استعمالی ده واردر. بوراده ده بویله اولدیغنده روایتلر اتفاق ایتمشدر. انجق بوراده خیر دنیلن مال آز چوق شامل علی الاطلاق مالمیدر؟ یوقسه مال کثیرمیدر؟ بونده اختلاف ایدلمشدر. زهریدن روایت اولندیغی اوزره مطلقا دینلر چوقدر. فقط حضرت علیدن روایت اولنیور که شا الیه بر گوندن آزادلی بر قولسنک برحسته بوتنده یاننه گیرمسه ایدی، التی یوز ویا یدی یوز درهم مالی وارسه «وصیت ایتمه‌یمی؟» دیه صورمسه، حضرت علی، «خایر، الله تعالی "ان ترک خیراً" بویرمشدر. سنده ایسه چوقده مالک یوقدر» دیمشدر. کذلک حضرت علیدن مرویدر که «درت بیک درهم ویا دونی نفقه‌در» دیمیه، ابن عباس حضرتلری «سکز یوز درهمده وصیت یوقدر» دیمیه، حضرت عائشه رضی الله عنها رضی وصیت ایتمک ایسته‌ین چوجقلی وار، مالی ده آز دیه اهلی طرفندن منع اولنان بر بیه حقنده «قاچ چوجقی وه نه قدر مالی وار؟» دیه صورمسه، «درت چوجقی واوچ بیک درهم مالی وار» دیمشلر. بونک اوزرینه «بو مالده فضله‌لوه یوقدر» دیمشدر که بونلر خیرک مال کثیر معناسنه اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در. فی الواقع بویله اولمسه ایدی «ان ترک خیراً» شرطی بیک مفید اولمازدی.

زيرا بر آكلك ويا سنه محورت ايده جك بر بزيارچه سى اولسونده، مال قليل ترك ايتمه دنده جيرجيلاوه
ئولسه انسانه بوى دينه جك قدر ازدر. بو يله حيب، معروف كبى تقديره، رأى واجتهاده توقف
اولنه بعض شرطلر دينه طولايى بو وصيتك واجب دكل، مندوب اولديغنه قائل اولانلر دخى بولنمسه
ايسه ده طوغرى دكلدر. زيرا «كتب، عليكم، حقا، على» كلمه لرنده هر برى وجوبه
دالدر. بناءً عليه مال صاحبلرينك ابوينه واقربينه وجه معروف ايله صورت لائقده بر وصيت ماليه
ياپمسى بر فريضهٔ دينيه اوله رق تشريع قيلنمش ايدى. بو وجوبك مناطى وحكمتى ايسه ولادت وقرابت
دها طوغريسى اقربيت حقى وجامعهٔ قرابتك قوت ودرجه سنه كوره خلللرده وقايه سى اولديغى ده
لازمك معناسنده آكلاشلمقده در. آنجق بو حقك معروف وجهله تعيينه مقدارى وفات ايده جك
كيمسه نك رأينه ووصيتنه براقيلمش ايدى. بالآخره سورهٔ نساده كله جك اولانده ميراث آيتلرى ايله
جناب الله بو حقك مقدارلرينى بالذات تعيين ايتمش وقوللرينى صوك نقطه ده بوكا عائد رأى ووصيت
مجبوريت ومسؤليتندن واقربا آراسنده بو يوزدن ظهورى ملحوظ انكسارلر تهلكه سندن
قورتارمشدر. بو صورتله بوراده وجوبى تأكيداً كوسترلمش اولان قرابت وولادت دها زياده
تقويه ايدلمش وفقط وارث اولمايان اقربا حقنده وصيت نسخ ايدلمشدر. بونك ايچوندر كه عليه الصلاة
والسلام افنديمز حجة الوداع سنه سنده كى خطبه سنده «الا ان الله اعطى كل ذى حق حقه
فلا وصية لوارث = محققا بيليكز كه الله تعالى هر حق صاحبنه حقنى ويردى، ابديا وارثه وصيت
يوقدر.» بيورمشدر كه بو حديث شريف امتده مشهور ومستفيض اولديغندن طولايى متواتر حكمنده در
وامت بونى اتفاق ايله تلقى بالقبول ايدرك معمول به طوتمشدر. كذلك عليه الصلاة والسلام افنديمز
«لا يجوز لوارث وصية الا ان يجيزها الورثة = وارثه وصيت جائز اولماز، مكر كه سائر ورثه
اجازت ويرسين» بيورمشدر كه احكام القرآنده بيان اولنديغى اوزره بو حديثى ده صحابه دن
بر جماعت روايت ايلمشدر. بناءً عليه وارثه وصيت ميراث آيتلرينك اشارتى ويا بو حديثلرك عبارتى
ايله منسوخ اولمشدر. عجبا وارث اولميانلر ديكر اقربا حقنده وظيفهٔ وصيت الآن باقى دكلميدر؟ يعنى

بو آیتده کی وجوب وصیت حکمی کلیاً می منسوخدر، یوقسه قسماً می؟ آنجق بو نقطه‌ده سلفك اختلافی واردر. اکثر مفسرین و فقهای متقدمینه گوره باقی دکلدر، نسخ عمومیدر. سلفدن بعض مفسرین و فقهایه گوره ایسه وجوب وصیت وارث اولان اقربا حقنده منسوخ، اولمیان اقربا حقنده باقیدر. نسخ کلی دکل جزئیدر. حسن بصری، مسروق، طاووس، ضحاك، مسلم بن یسار، علاء بن زیاد، حضراتی بو رأیه قائلدرلر. ابن عباس حضرتلرندن ده بری اکثریته، بری اقلیته برابر اولدیغنه دائر ایکی روایت واردر. حتی مفسر شهیر ضحاك دیمشدر که: "اقرباسنه وصیت ایتمدن وفات ایدن کیمسه عملنی معصیت ایله ختم ایتمش اولور." طاووس دخی "برکیمسه اقرباسنی براقوب ده اجانبه وصیت ایدرسه اجانبدن نزع اولنور، اقرباسنه رد ایدیلیر" دیمشدر. بونلرك ایکی دلیلی واردر. اولا بو آیت علی العموم اقربایه وصیتك وجوبنه دالدر. وارث اولان اقربا حقنده میراث آیتی ویا "لا وصیة لوارث" حدیثی ویا اجماع ایله بو وجوب مرتفع اولمش ایسه ده غیر وارث اقربا حقنده بر دلیل ناسخ یوقدر. بناءً علیه "الاقربین" لفظ عامی تحتنده غیر وارث اقربایه وصیت وظیفه‌سی غیر منسوخ اولارق باقیدر. ثانیاً، بر حدیث نبویده "ما حق امرئ مسلم له مال ان یبیت لیلتین الا و وصیته مکتوبة عنده" = مالی بولنان مسلمك وصیتی یازلمش اولارق یاننده بولنمقسزین ایکی کیجه یاتمسی جائز دکلدر" بیورلشدر. اجانبه وصیت واجب اولمادیغی مجمع علیه بولندیغندن بو وصیت واجبه‌نك اقاربه مختص اولمسی لازم کلیر. ولو وصیتك وجوبنده سنت، قرآنی مؤکددر دیمشلر.

جمهورك استدلالنه کلنجه بو ده شویله‌در. اولا بورا‌ده "الوالدین والاقربین" بیورلدیغی کبی میراث آیتنك باشنده ده "للرجال نصیب مما ترك الوالدان والاقربون وللنساء نصیب مما ترك الوالدان والاقربون مما قل منه او کثر نصیبا مفروضا" بیورلشدر. والدین و اقربین عنوانی هر ایکیسنده مساویدر. و بونلرك آنجق یا حقوق ترکده فرضیه بر نصیبلری بولندیغی ابتداءً اجمالاً کوسترلمش، ثانیاً تفصیلاً تعیین ایدلمشدر. بناءً علیه وجوب وصیت آیتنك متعلقی اولان والدین و اقربین عینیله مفهوم و متناول ایله ذکر ایدلمش و فرضه زیاده و نقصانی قبول ایتمه‌جکلندن

حصه ، وصیتده میراثه تبدیل ایلمشدرکه بو بر نسخ کلی بالمقدر . بعده تفصیلات آتیه بونی بیانر.
ثانیاً وصیتی ایجاب ایدن حصه قرابتی میراث آیتی تعیین ایتمشدر . بونکله میراثه داخل اولمیان اوزاق
اقربانک صاحب حصه اولمادیغی ده تنبیه ایلمشدر . اوحالده اشبو وجوب وصیت آیتنک وارثلردن
باشقه‌سنه تناولی یوقدرکه وارثه وصیتک نسخندن صوکره باقی قالسین . تعبیر آخرله «الاقربین»
اسم تفضیلی اضافی بر معنی افاده ایدرک الآیاتیه اقربایی کوستریر . میراث ده بونلر حقنده در .
بناءعلیه اوزاق اقربانک اساساً وجوب وصیتده دخولی مسلم دکلدرکه نسخ جزئی یه بر وجه قالسین .
ثالثاً اقربینه ، اقربادمک اولدیغنه کوره میراث آیتنده «من بعد وصیة یوصی بها او دین» بیورلمشدر
ده بو وصیت نکره اولدیغندن طولایی بوندن مراد بوراده واجب اولان «الوصیة» در دینلمز .
بناءعلیه شرعاً وصیت بولوندیغی بیلین و بر وصیت بولنمادیغی تقدیرده بتون ترکه وارثلرک حصه شرعیه‌سی
اوله‌جقدر . بوایسه بالاشاره دیکرلرینک بر حقی بولنمادیغنی و بناءعلیه بونلر حقنده ده وصیتک واجب
اولمادیغنی بالاستلزام افاده ایدر . بونی فخرالدین رازی قیاس اولمق اوزره نقل ایتمش ایسه ده
بو بر قیاس دکل ، اشارت نصدر . واشارت نص دخی نسخی افاده ایدر . و بو وجهیسنده اجوددر
دینیلور . اوحالده وارث اولمیان اقربایه وصیت ، اجانبه وصیت احکامنه تابع اولهرق جائز کیشیده
معتبر اولورده واجب اولماز . رابعاً ، ذکر اولنان حدیث شریف دخی بو آیتی احکام میراثیه
اول وارد اولمشدر ، وجوبی منسوخدر . مع مافیه بو اختلافدن شو نتیجه‌یه واصل اولورزکه غیر وارث
اقربایه وصیت لائق مندوبدر . مفسرینه نجیده یالکز ابو مسلم اصفهانی اجماعه مخالفت ایدرک
بو آیتده‌کی وجوب وصیت حکمنک منسوخ اولمادیغنه قائل اولمش و دیمشدرکه بو آیت میراث آیتلرینه
بالضروره مخالف دکلدر . اولا بو وصیتک معناسی باشقه دکل والدین و اقربین حقنده «یوصیکم
الله فی اولادکم» آیتنده‌کی وصیت الهیه اولاده میراثدر ، یا زیاده بودر . ویاخود والدین و اقربینه
وصیت الهیه اولاده حصه آتیه‌لری کمالیله نقصانسز اولهرق ویرلمک یعنی ترکه‌ده مال قاچیرلمامق
خصوصنی وصیت ایتمسی حکمنده فرصه قیلنمسه دیمک اولور . ثانیاً میراث ایله وصیتک جمعنده منافات یوقدر .

میراث عطیهٔ الٰهیه ، وصیت ده عطیهٔ مختصه اولور . وارث ده ایکی آیت حکمنجه بونلرك ایکیسنی ده آله‌بیلیر . ثالثاً منافات بولندیغی فرض ایدلدیکی تقدیرده آیت میراث بونی نسخ دکل تخصیص ایتمسی ممکندر . زیرا بو آیت اقربایه وصیتی واجب قیلیور . صوکره آیت میراث وارث اولانلری اقربادن اخراج ایدر ، وارث اولمیان اقربا ده بو آیتك تحتنده قالیر . چونکه ابوینده وارث اولانلر بولندیغی کبی اختلاف دین ، رق ، قتل کبی اسباب مانعه طولاییسیله وارث اولمیانلرده بولنه‌بیلیر . اقربانك دخی اصحاب فرائضدن اولدقلری حالده اشبو اسباب مانعه‌دن طولایی وارث اولمیانلری بولنه‌بیله‌جکی کبی بعضیسی احوالده ثابت و بعضی احوالده کندیسندن اول و اقدم بولندیغی زمانده ساقط اولانلری و کذلك ذوی الارحام کبی فریضه‌دن علی الاطلاق ساقط اولانلری ده واردر . بناءً علیه بونلرده وارث اولانلره وصیت جائز اولمازسه ده وارث اولمیانلره صلهٔ رحم ایچوندن وصیت واجب اولور . فی الواقع الله تعالی « واتقوا الله الذی تساءلون به والارحام » ، « ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی » قول کریملریله بونی تأکید ده ایتمشدر .

ایشته ابو مسلم مذهبنك تقریری بودر . و بو اوچ وجهله نسخی انکار ایتمشدر . کوریلیور که بو ذات الك نهایت قسماً نسخه قائل اولانلردن اقلیت مذهبنی مدافعه ایتمش و فقط بوکا نسخ دییه‌جك تخصیص تعبیر ایلمشدر . حال بوکه تخصیص تاریخاً مقارن ده یا تاریخلری مجهول اولمقله مقارنته محمول اولان ایکی دلیل بیننده ملاحظه اولنور . میراث آیتلرینك نزولی ایسه بو آیتدن متأخر اولدیغی بالاتفاق معلومدر . بو صورتده ایسه تخصیص دکل نسخ اولان بر حکمك قسماً نسخی تحقق ایتمش اولور که اقلیت مذهبیدر . ایکنجی وجهنده ثبوت میراث ایله ثبوت وصیت بیننده منافات یوقدر جمعلری ممکندر دیمسی ده علی الاطلاق طوغری دکلدر . ارث حقنده « نصیباً مفروضاً » ، « فریضه » بیورلمسی ولسی زیاده و نقصانی قطعیتله مانع اولدیغندن یالکز وجوب میراث وجوب وصیته منافیدر بونك ایچوندر « لا وصیة لوارث » بیورلمشدر . سائر ورثه‌نك اجازتی شرطیله مقید اولان جوازاً اجتماع ایسه اطلاقده حالنده کی منافاته مانع دکلدر . بونك ایچون کندیسی ده بونی فرض ایتمکله لزوم

كورمشدر. برنجى وجهه كلنجه بوده بو آيتك ميراث آيتندن ده باشقه حكمى ومعناسى يوقدر ديمكدر.
بويله ديمك بو آيتى نسخدن قورتاره رق اهمال ايتمك دكل اهمال ايتمكدر. زيرا موضوع مناقشه اولان حكم
ومعنانك كلياً نسخنى اعترافه مساويدر. بو اسبابه بنادر كه ابو مسلم نهايت اقليت مذهبنه رجوعه مجبور
اولمسه دائماً بوكا نسخ ديه يوب — بعضاً جهة — تخصيص ديمشدر. ابو مسلمى بوكا سوق ايدن
سائقه اصلى «ما ننسخ من آية» آيتنده ثابت اولان نسخى سياقه قرينه سيله كتب وشرايع سالفه يه قصر وتخصيص
ايله قرآنده حكمى منسوخ آيت بولنماديغى بر قاعده كليه حالنده ادعا ايتمسى اولمسيدر كه زمانمزده مصريلردن
بعضيسنك ده بوكا اتباع ايتمك ايسته ديكنى كورديكمزده بالاده بونك ظاهر نصى انكار ديمك اولديغنى
قيد ايتمشدك. بويله بر فكر علم اصولده مبين اولان نص ايله ظاهرى تميز ايده مه مكدن منبعث بر تعصب
اولور. «ما ننسخ من آية» نظمى اطلاقنده ظاهر، ماسيق لهنده نصدر. وسياق نص ظاهرى تخصيص
وتأكيد ايتمز. بوكا قائل اولمق، قرآنده نسخى انكار ايتمك ايچون «ما ننسخ من آية» آيتنك اطلاقنده
بلاسبب بر نسخه قائل اولمقدر كه تعصب سائقه سيله دوشولمش بر تناقضدن باشقه بر شى دكلدر. بعضيلرده
دعاظم فقهاء حنفيه دن جصاص ابوبكر رازى حضرتلرى احكام قرآن نام تفسيرنده بو ذات حقنده
ديركه «اصول فقهده اوليان متأخرين دن بعضيسى شويله بر زعمده بولونمشدركه: پيغمبريمز محمد مصطفى
صلى الله عليه وسلم شريعتنده نسخ يوقدر. وبونده نسخ ناميله مذكور اولانلردن هپسندن مراد، سبت
طوتمه وشرقه وغربه نماز قيلمه كبى انبياء متقدمه نك شريعتلرينك نسخيدر. چونكه پيغمبريمز آخر انبيادر
وشريعتى قيامته قدر باقيدر ديمشدر. بو زعمده بولنان بو آدام بلاغتده وعلم لغتده چوقلقدن
نصيبه دار اولمقله برابر بونك علم فقه واصول فقهده حظى يوقدى. مع مافيه سليم الاعتقاد ايدى،
امر غير ظاهر وسوء فهم ايله غير متهم ايدى، لكنه اوراده بويله بر سوز آتمسنده سوقه اولمسه، توفيقده
دده اولمشدر. بويله بر سوز بوندن اول كيمسه دن صادر اولمامشه، بالعكس امتك سلفى وخلفى اللهك
دينى وشريعتنده بر چوقلرى احكامك نسخنى عقل ايدرلرسه وبزه نقل ايلسه و بو بابده ارتيابه دوشمسه
ونسخك تأويلنى ترويج ره ايتمه مشلردر. قرآنده عام وخاص، محكم ومتشابه بولنديغى نصل شبهه ديه

آزاده اولهرق قطعیاً بیلمسه، آکلامسه، بیلهمشلر. نسخی ده طبقی اویله آکلامسه بیلهمشلردر.
بناءً علیه قرآنده نسخك وجودینی رد ایدنه طبقی قرآنك عام وخاصنی، محکم ومتشابهنی رد ایدنه کبی اولمشدر
چونکه هپسنك ورودی ونقلی عینی طرزدهدر. بو آدام ایسه منسوخ وناسخ آیتلرده وبونلرك احکامنی
اسلافك متفق علیه افادهلرندن خارج برطاقم شیلر ارتکاب ایتمسه وبونلره برابر دریایه اینجی صفالرده
تعسفه دوشمسه، ظاهرك طوزسز برشیله یاپشدر. بونی بوکا سوق ایدهن نه ایدی بیلمیورم. انجق
اکثر ظنم شودرکه بو آدام بونی — علمك شأننده اولان جریانه تاریخنه — بو بابده کی نقول علما
قلت علمندن وسلفك سویلهدیکی، امتك نقل ایتدیکی معلومات اساسیهیی بیلمکسزین کندی رأیی استعمال
ایدیوردی. بوده سندن ناشی یاپیلمه و «من قال فی القرآن برأیه فاصاب فقد اخطاء» قرآنده ساده رأیله
سوز سویلیه ایصابت ده ایتسه خطا ایتمش اولور» حدیث نبویسنك مضمونه ماصدق اولمشدر. الله مغفرت
ایله. وجوه نسخ حقنده کی تفصیلات ایچون ده اصول فقهده کی کتابلره مراجعت اولنه «الخ...» العموم
اصول فقه کتابلرنده وتفسیرلرده کورولدیکی اوزره اول وآخر علمای اسلام ایچنده بو صورتله نسخی انکار
ایدن ابو مسلم اصفهانیدن باشقه برکیمسه یوقدر. بونك رأیینه کوره ده میراثی حسابه قاتمق شرطیله بو آیت
ایله حکمی ساقط اولمیور. حاصلی بدایت اسلامده بو آیت موجبنجه یا میراث هیچ یوقدی ده اولادده داخل
اولدیغی حالده والدین واقربایه بر وجه معروف بر وصیت فرضه قیلنمش ایدی ویاخود میراث یالکز
اولاده منحصر دی، اولاددن ماعدا والدین واقربایه بر وجه معروف بر وصیت فرضه قیلنمش ایدی کی
بو صورتده والدین کبی اولاد دخی اقربین مفهومنه داخل دکلدر. عرف ده بویلهدر. بالاده
حضرت علی وحضرت عائشهدن مروی اولان کلاملر دخی بونی تأیید ایلمکدهدر. وهر حالده اولاددن
غیر وارث اوزاق اقربانك «اقربین» مفهوم عامنده دخوللری قطعی دکل مشکوك ویا مظنوندر.
میراث آیتلری موجبنجه ارثك اولاددن ماعدایه ده تشمیلی ایله بو آیتده قطعی اولان وجوب وصیت نسخ
ایدلمسه وبعضاً فیه حمد قرابت دها زیاده توثیق اولنمشدر. وبو آیتده کلیاً منسوخ اولدیغی بیان ایدیلمه
حکمده یالکز بو وجه وصیت مالیهنك وجوبنه عائد بولنانه ویا بعباره ثابت اولانه حکمدر. اشارات

و دلالات سائره وسیله قواعد اصولیه دائره سنده عمل ایدیله بیلیر . « خیراً » کلمه سی بالعباره مال ایله مفسر اولمقله برابر اشارت و یا دلالتیله دها واسعدر . دینه حقوق عباد و حقوق الهیه یه متعلق دیونه و امانات و سائر حقوقك قضاسنه متعلق بعض وصیتلرك واجب اولدیغی احوال و اشخاص ده واردر . و بو جهتله بو آیت مع الاطلاق وصیتلر حقنده بعض احکام فقهیه استنباطنه مأخذ ده اولمشدر .

معلومدر که وصیت برایسه ، یاپیلان بر وصیتی تنفیذ و اجرا دیکر برایشدر . اساسی کرك واجب و کرك مندوب و یا مباح اولسون بر وجه معروف یاپیلمش اولان بر وصیت مشروعه نك تنفیذی موصیدن باشقه دیکر علاقه دارانه عائد بر وجیبه تشکیل ایدر « وحقاً علی المتقین » ایله بوکا اشارت ده ایدلمشدر . بناءً علیه کرك واجب اولسون کرك غیر واجب اولسون معروف وجهله بر وصیت شرعیه یاپیلدقدن صوکره اونی ابقا ایله دکل تبدیل ایتمه نك صلاحیتی یوقدر . [فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ] بناءً علیه وصیلردن و یا شاهدلردن و یا حکام و سائره دن هر کیم اونی ، او وصیت شرعیه یی بالذات ایشتدکدن و یا ایشتمش کبی بیلدکدن صکره تبدیل و تغییر ایدرسه [فَإِنَّمَا إِثْمُهُ] او تبدیلك کناه و وبالی آنجق [عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ] اونی تبدیل ایدنلرك بوینونه در . بونلر اللهك حکمنه قارشی کلمش اولورلر [إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] شبهه سز که الله سمیعدر ، علیمدر ، او وصیتی ایشتمشدر . اونی تبدیل ایدنلرك و بوتون کیزلی آچیق قوللرینی فعللرینی بیلیر . اوکا کوره هر برینك جزا و سزاسنی ویرر . — وصیتی تبدیل ایدنلر حقنده بو صورتله بلیغ بر انذار الهی واردر . شو حالده شاهد بولنماسه بیله وصی اولان ذاتك بالذات موصیدن ایشتدیکی وصیت شرعیه یی بلا حکم انفاذ ایتمسی جائزدر . وصی مختارك ولایت خاصه سی حاکمك ولایت عامه سندن اقوادر . وصینك میتدن ایشتدیکی دیکر خصوصاتده ده حکم بویله در . مثلا میت وصیسی نزدنده بر شخص معینه بو برج اقرار ایتمش اولسه او وصینك اعطاسی بولنجه بو بورجی وارثك ، حاکمك و سائره نك علم و اجازتی لازم اولمقسزین قضاءً صلاحیتی واردر . دیانةً ده بو اوکا بر وظیفه اولور . چونکه استماع ایدرکه ترکی وصیتی بعد السماع تبدیل دیمکدر . مع ما فیه بونی یوقسه بویله یاپمیه وصی ایچون بالآخره قضاءً ضرری ضمانی موجب اوله بیلیر . وارث بوکا آکاه اولور . وصینك بویله بر وصیت و اقرارنی انکار ایدرسه

وصيتك علم مجردى اثباته قابل كلمزده قبولدن اوزرينه اقراريله الزام وضمانه محكوم ايديلير . بوكبى دقايقه
طولاييسيله وصى اولمق ديانةً سهل ، زوره بر ايشدر . ايشته اولكى آيتده كى وجوب وصيت منسوخ اولمقله برابر
بو آيتده نسخ يوقدر ، وجوب تنفيذ باقيدر . لكن بوده مشروع اولان وصيتلر حقنده در . بناء عليه مشروع
اولميان ومعروفى دكل جورى متضمن بولنان وصيتلرك انفاذى واجب دكلدر . او حالده [فَمَنْ
خَافَ مِنْ مُوصٍ] - عاصمدن شعبه ، حمزه ، كسائى ، يعقوب ، خلف عاشر قرائتنده «واو»ك
فتحى و«صاد»ك تشديديله «مُوَصٍّ» [جَنَفًا اَوْ اِثْمًا] قورقيم ، يعنى قورقانلكه بر ولى ويا وصى
بر موصينك خطاءً ويا عمداً حقدن ميلنى ، عدل ومعروفدن انحرافنى بيلير ، مثلا وجوب وصيتك نسخندن
مقدم باقيه اقرباسى براقوب اوزاقلرينه ويا اقرباسى براقوب اجنبيلره ويرمك وبعد النسخ وارث
اقرباسندن بعضيسنه ارثندن فضله بر وصيت ياپمق ويا وارثه مال قاچيرمق كبى خلاف شرع بر وصيت
ياپديغنه ويا ياپمق جهتنه واقف اولور ، حاصلى بر فنالقدن قورقارده [فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ] علاقه دارلرك
بينلرينى اصلاح ايدر ، جورى عدله ارجاع ايله آراده كى فنالغى قالديررسه بويله بر تبديلده [فَلَٓا اِثْمَ
عَلَيْهِ] اوكنه اوزرينه اثم ووبال يوقدر . - ابن عباس حضرتلرندن «الاضرار فى الوصية من
الكبائر = وصيتده اضرار كبائردندر .» حديث موقوفى وعقبنده «تلك حدود الله فلا تعتدوها»
آيتنى قرائت روايت اولنمشدر . كذلك ابو هريره دن بر حديث نبويده «ان الرجل ليعمل بعمل اهل
الجنة سبعين سنة فاذا اوصى حاف فى وصيته فيختم له بشر عمله فيدخل النار وان الرجل ليعمل
بعمل اهل النار سبعين سنة فيعدل فى وصيته فيختم له بخير عمله فيدخل الجنة» روايت ايدلشدركه
مآلى «بر آدم يتمش سنه اهل جنت عملى ياپار ، صوكره وصيت ايتديكى زمان وصيتنده حقسزلق ايدرده
شر عملى ايله ختم اولنور ، وبو سببله آتشه كيرر . بر آدم ده يتمش سنه اهل نار عملى ياپار ، صوكره وصيتنده
عدالت اجرا ايدرده خير عمليله ختم اولنور ، جنته كيرر» ديمكدر . كذلك «من بعد وصية يوصى بها
او دين غير مضار» آيتنده اضرار طانانه وصيت تعقيب طوتولمامشدر . بناء عليه بويله بر تبديلده ده كناه
يوقدر . [اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] چونكه جناب الله غفور ، رحيمدر . بويله بر مقصد حسنه ايله

تبدیل وصیت ایدن اصلاح نیتیله ایدیه کیمسه‌نك بو تبدیلدن نشئت کناهنی الله مغفرت ایدر ، بلکه ثواب ویرر اولکی تبدیل ایسه بویله دکلدر . – کورولیورکه جناب الله ، اوکیمسه بو وصیتی حقه ردیله اصلاح نیتیله ایتسه ده اجر آلیر ویا ثواب ایدر دیمیورده بویله یاپارسه اثم یوقدر بویوریور . چونکه فعل تبدیل اساساً ثواب جنسندن اولمادیغنی ویرده مقصد اصلاح ، رأی وظن غالب اوزره یاپیله‌بیله‌جکی ایچونده آنجق بر رخصت اولارق مشروع قیلنمشدر . دیمك که سوقوع اولمادیغی تقدیرده بویله بر مؤاخذه‌دن تهلکه‌لیدر . ایشته تنفیذ وصیت بوقدر مهم ومقدس ایکن ده اونك تبدیلی تهلکه‌دن غیر سالمدر . وبو آیتده هیچ نسخ یوقدر . شونی ده اخطار ایده‌لم که وقفده مابعدینه قیاس ایدنلر ایچونده بر معنای وصیتی متضمندرلر . حتی امام اعظم وقفی آنجق وصیته تفریع ایتمشدر . بونك ایچونده «فمن بدله» آیتنك انذاری ، لازم اولان وقفلره ده شاملدر . بوسببله حنفیلرده بو آیتك درجی متعارف اولمشدر . استبدال وقف وشروط وقف مسئله‌لرده ده «فمن خاف» آیتی متفرعدر . جائز اولانلری ثواب اولارق دکل ، نهایت بر رخصت اولارق یاپیله‌بیله‌جکی اونوتمامالیدر .

ایمدی بوکبی احکام شرعیه واوامر ونواهی الهیه‌یی کوزلجه رعایت ایده‌بیلمك ایچون بر تربیه نفسیه‌یه متوقفدر . بو ایسه انسانده صبر ونفس اماره‌یی ضبط ایله اوامر الهیه‌یه انقیاد ملکه‌سی حصوله کتیره‌جك مؤثر بر عبادته احتیاج کوستریر . ایشته جناب الله ده «کلوا واشکروا» امرلریله باشلایان احکام شرعیه‌سنی صیانت ایچون شیمدی بوراده اجمالاً بیان ایدرکن تام بو نقطه‌ده مؤمنلره یکی بر عبادت ، وجیبه تبلیغ ایده‌جك اولان صیامی فرض قیلارق بویوریورکه :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ● أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا
فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ●

تأمل شریفی

ای الله‌ه ایمان ایدنلر! اوندن اولکیلره اوروج یازلدیغی، نته کیم سزه ده اویله یازلمشدی، گرک که قورونه سکز ● صایلی کونلر، ایچکزده خسته اولان ویا سفرده بولنان ایسه دیگر کونلرده صاییسنجه، اوروج طوتامایان قالانلر اوزرینه ده فدیه، بر مسکینی دویورمق. هرکیم ده خیرینی آرتیرسه حقنده خیرلیدر. بونکله برابر اوروج طوتمکز سزک ایچون خیرلیدر اگر بیلیرسه کز ●

اوروج دینک اعظم ارکانندن و شرعیتک الک قوتلی قانونلرندندر. نفس اماره بو مجاهده ایله تهذیب اولنور. فلاکت اولان هر شی بونکله تسکین ایدیلیر. اوروج اعمال قلب و نیته کوره ماکولات و مشروبات و مناکحات کبی شهواتدن کف نفسدن مرکب مقدس بر مجاهده‌در. حیاتک لذتی، اراده‌نک قیمتی طانیرلر الک کوزل بر خصلتدر. فقط نفوس بشریه‌یه تکالیفک الک مشقتلیسی کورونور. بونک ایچون حکمت الهیه ربانیه ایله تدریجی اولان تکالیفک الک خفیفی اولا صلاتک، ثانیاً اوسطی اولان زکاتک، ثالثاً الک زوری اولان صیامک تشریعی اقتضا ایتمش و بو صورتده تکلیفنه بر ترتیب یاپیلمشدر. بونک ایچون «الخاشعین والخاشعات والمتصدقین والمتصدقات والصائمین والصائمات» آیتنده مقام مدحده دخی بو ترتیب کوزدیلدیکی کبی بنای اسلام حدیثنده ده «شهادت، اقامه صلات، ایتای زکات، صوم رمضان، حج بیت» دیه بو ترتیب کوسترلمشدر.

مدینه‌یه هجرت نبویه بدایتنده طرف نبویدن هر آیده اوچ کون، برده یوم عاشوراده اوروج طوتمق تطوعاً امر اولنمشدی که بونلره صیام (صوم) اول تعبیر اولنور. هجرت سنیه‌دن بر بچوق سنه صوکره تحویل قبله‌یی متعاقب عشر شعبانده صوم رمضان فرضیتی قیلنمشدر. بعضیلر بو آیتدن و بوندن کی ایام معدوده‌نک صوم اول حقنده اولدیغنه و بونک رمضان آیتیله تماماً منسوخ بولندیغنه ذاهب اولمشلرسه ده صحیحی بو آیتلرک رمضان اوروجی حقنده نازل اولمشدر. شویله که:

[یا اَیُّهَا الَّذینَ اٰمَنُوا] ای ایمان ایله مکلف بولونوب ده ایمانه تمسه اولانلر ، ای
عاقل و بالغ اهل ایمان [کُتِبَ عَلَیْکُمُ الصِّیَامُ کَمَا کُتِبَ عَلَی الَّذینَ مِنْ قَبْلِکُمْ]
سزدن اولکی انبیایه و امتلرینه یازیلدیغی کبی سزک اوزریکزه ده صیام یازیلدی ، یعنی فرضیتی قیلندی
بناءً علیه اوروج طوتمق سزه تحمیل ایدیلیور ظن ایدوب ده قورقمایکز . اوروج اوته دنبری
تطبیق ایدیلکلن بر قانون الهیدر . بولا بشریتک تربیه و تهذیب نقطهٔ نظرندن بیوک بر احتیاجی
و تطبیقنده حسابسز منافعی واردر . — لسانمزده اوروج دیمک اولان صیام ، صوم ، لغةً
نفسی میل ایتدیکی شیلردن ولو بر سوز اولسون امساک ایتمک ، یعنی کندینی طوتمقدر . « انی نذرت
للرحمن صوما » بو معنایه در . علی الاطلاق امساک معناسنه ده کلیر . « خیل صیام و خیل غیر صائمة »
کبی . بو بابده کی آیتلردن و تعلیم نبویدن اکلاشلدیغنه کوره شریعتده معناسی ایسه ، نفسک اک
بیوک اشتهاسی اولان اکل و شرب و جماع کبی مفطرات معهوده دن نیت مقارن اولارق بتون کوندن
امساکدر . حد تحلیلی تعریف اولنمه اوزره ، اهلیتلی بر انسانک اول صباحدن غروبه قدر باطنه حکمی
جائز اولان داخلنه هر هانکی بر شیء ادخالندن و جماعدن عبارت نیتلی نفس امساک ایتمسی ، یعنی کندینی
[بوزماز]
طوتمسیدر . بناء علیه آغزینه و یا بورننه بر شی کیدرسه بوزولماز ، لکن دماغنه و داخل بدننه بر شی کیررسه
بوزار . دیمک که بوز شیرنغه ، آشاغیدن احتقان دخی مفسددر . سوز اوروجی بوزماز ، لکن
مجاهدهٔ نفس ایچوندر سکوت ، ذکر و فکر مندوب و افضلدر . نیتسز و یا اکثر کیجه لردن امساک شرعاً
اوروج دیلمز . بو صورتده صیام شرعی ، صیام لغویدن اخصدر . بوراده امم سالفه یه تشبیهدن مراد
[صوم]
اصل وجوبده و صفت صیامده و یا عدده و یا وقتده اولمه محتملدر . بر روایة کوره صیام رمضان
و یا خود عینی مقداری یهود و نصارایه ده مکتوب ایمش ، یهود بونی ترک ایتمش و سنه ده بر کون
اوروج طوتمغه باشلامشلر و بو کون ده فرعونک غرقی کونی اولدیغی زعمنده بولونمشلردر . حال بوکه
بونده ده یاکلمشلردر . زیرا فرعونک غرقی یوم عاشوراده واقع اولمش ایدی . نصارایه کلنجه
بونلر ده رمضانده اوروج طوتارلر ایمش ، بونک اوزرینه یازلا قیشه بینده معتدل ، ثابت بر موسمک

[زیاده سیله شدتلی بر صیجاغه تصادف ایتمشلر [illegible]]

تعیینده عالملرینك رأیی طوپلانه‌رق بهاره تخصیص ایتمشلر و بو تبدیله کفارت اولمق اوزره ده اون
کون ده ضم ایتمشلر، قرقه بالغ اولمش. صوکره حکمدارلری خسته‌لانمش و یاخود آغزلرنده «ثؤلولات»
واقع اولمش، بونك ایچون ده اون کون ده ضم ایتمشلر. اللی‌یه ابلاغ ایلمشلر. داها صوکره‌لری کیفیتنی
تعدیلات یاپیله‌رق بوکا «رهبنت» دینلمش. ایشته بو اراده بو تبدیلاته صرف نظرله اساس اعتباریله
صفت صیامده و یا عدده و یا وقتده اولمق اوزره اوچ نقطهٔ نظردن بر تشبیه یاپیلمش و بونلرك
قدمی کوسترلمشدر. لکن بو تشبیه محمول اولدیغندن بیانه محتاجدر، و بر وجه آتی بیانی یاپیله‌جقدر.

ایشته ای مؤمنلر سزه ده اوروج فرض قیلندی [لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ] که ٩٢
قورونه‌بیلیرسکز. اوروج سایه‌سنده نفسکزه و شهوتکزه حاکم اولمق ملکه‌سنی استحصال ایدرك
معاصیدن، تهلکه‌لردن صاقینوب رتبهٔ تقوایه ایره‌بیلیرسکز — زیرا اوروج شهوتی قیرار،
هوای نفسانی‌یی مغلوب ایدر، آز ییلمکدن، فواحشدن منع ایلر، لذائذ جسمیه و دنیویه‌یی، جاه
و نفوذ و موالری استحقار ایتدیرر، حیاتك لذتنی طاتدیرر، قلبك الله‌ه انجذابنی آرتیرر، اوکا تکلکی
بر ذوق و صفا بخش ایلر. چونکه «المرء یسعی لغاریه بطنه و فرجه = کیشی ایکی دلیکی ایچون قوشار؛
فارنی و فرجی» مثل معروفی حکمنجه انسانلری هر درلو سفیلانه شهوتلرك اساسی بطن و فرج شهوتیدر.
انسانك انسانلغی ده بونلره حاکم اولمسنده‌در. اوروج ایسه ایلك اول بو ایکیسنی قیرار، تعدیل ایدر، اونلری
الجاآتی اضطراردن اختیاره تحویل ایدر. او صورتله که اوروج طوتمیانلر انسانك شهوتلرینك اوکنده بر اویونجاق
کبی یوارلانوب قیورانرلری و عقل و اراده‌لرینه صاحب اوله‌رق کلیشی کوزل معاصی‌یه سوروکلندکلری
حالده اوروج طوتانلر بالعکس بونلره حاکم اولور. کندینی ضبط ایتمکی و نفسنی ده لزومنه کوره قوللانمغی
بیلیر. بونك ایچون علیه الصلاة والسلام افندیمز، نفسلری آزغینه اولانلر حقنده «فعلیه بالصوم
فان الصوم له وجاء = اوروج طوتسون، چونکه اوروجك بیوك بر حسنهٔ تأثیری واردر» بیورمشدر.
اوروج طوتمیانلر صبر ایتمکی بیلمز، اقتصاد نفسانیسی کوزتمز، هر رفاه ایچنده یاشایانلر هیچ اوروج
طوتمازلرسه بتون حیثیتی شهوتلرینه قاپیلیرلر. شونك بونك عرضنه و مالنه تجاوزدن کندیلرینی آلامازلر.

حرام، حلال سچمزلر، حتی وجدانلری ده ایسته‌یه ایسته‌یه رذالتلره آتیلیرلر، نهایت کندیلرینه ده ظلم ایدرلر، کندیلرینی ده عقل و وجدانه، دین و ایمانه خلافنه تلف ایدرلر:

کیمی وجدانه طوقوندی کیمی جسم و جانه
ذوق نامنه نه یاپدمسه پشیمان اولدم

دیه‌رك اینگلرلر کیدرلر. بویله‌لری ایسه شهوت اولانلر اوقدر حریص و اوقدر آچ گوزلی اولورلرکه بر گون آچ قالمقله همان ئولورز دیه‌جك فزع ایدرلر و بو فزع ایله اوروجی بر عذاب ایمش کبی تلقی ایدرلر. حال بوکه اوروج کرك فردی و کرك اجتماعی نقطهٔ نظردن بیوك بر تربیهٔ روحیه‌یی حائز اولدیغی کبی عینی زمانده سنه‌ده بر آی معده‌نك استراحتی ایله صحی و طبی بر طاقم فوائد جسمانیه‌یی مستلزم بر ریاضت بدنیه‌یی متضمندر. اوروج «ولنبلونكم بشیء من الخوف والجوع» آیتنده اشارت بیوریلان جوع بسببیله بر حصه‌درکه بوسایه‌ده اوروجلیلره آخرت آجلغندن اوکنی کیده‌جك بیوك صبر ثمره‌لرینه ایرشیله‌جکدر. تاریخ بشرده اویله زمانلر اولورکه کونلرجه آجلیغه تحمله اعتیاد ایتدیره‌بیله‌جك بر تربیهٔ بدنیه‌نك لوازم حیاتیه‌دن بیریسی اولدیغی تقدیر اولنور. ازجمله بیوك محاربه دورلرنده بویله بر ادمانك لزومی دائما حس ایدیله‌کلمشدر. بو نقطهٔ نظردندر «الصوم جنة من النار = اوروج آتشدن قوریان بر قالقاندر» حدیث شریفی وارد اولمشدر. اوروجك بو وجهله بر نقاوت متانت، انقیاد نفسانی بخش ایدن بر طاقم فوائد جسمانیه و روحانیه‌سی، حیاتك و انسانلرك طادینی طاندیران و فقرانك احوالنی حس ایتدیرن اجتماعی و اخلاقی منافع حسنه‌سی بولنمقله برابر بونلرك هپسی بر فائده اولوب علت و حکمت وجوب دکلدرلر. اوروجك اصل حکمت وجوبی امر الهی‌یه انقیاد ایله ذوق عبودیتی طاتمق، روحی آثار ریادن تطهیر ایدرك قوت و اخلاصی آرتیرمق و کندینی بالذات وقایهٔ الهیه‌یه تودیع ایتمك ایچون مجاهدهٔ نفس ایلمکدر. نته‌کیم جناب الله بر حدیث قدسیده «الصوم لی وانا اجزی به = اوروج بنم ایچوندر، واونك مکافاتنی آنجق بن ویریرم» بیورمشدر. بو صورتله «لعلكم تتقون» نظم مجیدی حیاتك حکم و منافعی، فوائد و مصالحی، علت و مقاصدینی بتون تکمیلیله

افاده ایدن بر بایه الهیه کرهینی، مادی معنوی، دینی و دنیوی مقامنه شامل اولان خصلت اتقای
اجمال ایتمشدر.

ایشته کوچ کبی کورونه جک اولان اوروج بوقدر کوزل بر عبادتدر. هم بو هر زمان دکل
وجوبه بر سنت ده دکلدر. سنه ده فرض قیلنان اوروج [أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ] صایلی کونلرده؛
یعنی سنه نک کونلرینه نظراً آز و محدود کونلرده در. هم ده سزک صحتکزی اخلال ایتمه جک و طاقتکزی
توکتمیه جک بر وجهله سزک ده کوزه ترک مشروع قیلنمشدر. [فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا] ایمدی
بو کونلرده سزدن هر هانکیکز اوروجدن ضرر کوره جک درجه ده خسته اولور [أَوْ عَلَى سَفَرٍ]
یاخود بر سفر اوزرنده بولنورسه بو کونلرک فرضی [فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ] دیکر کونلرده یعنی ایاولدیغی
و سفرده نه کلدیکی کونلرده عینی مقداردر. — بو صورتله مریضه و یا مسافره ادا فرضیه دکل، تکیه رخصت
واردر. بونلر ایسه افاقت بولدقده و یا اقامت ایتدکده موکوره قضا ایدرلر. وجوب ادا افاقت
و اقامت اوزرینه ترتب ایلر. سفر، اساساً کشف معناسنی متضمندر. بونک ایچون نه سفار، یوزنی
آچمه و یا پارلامه معناسنه در. اوزاقه بر یره کیتمک ده یولجینک هر درلو احوال و اخلاقنی میدانه چیقاردیغی
ایچون نه سفر تسمیه ایلمشدر. بو ایسه بر کونه ایکی کونه کبی آز بر زمانده بتیه ایده من؛ و فی الواقع عادة ده مسافه‌-
قریبه یه سفر اطلاق ایدلمز. انجق اوچ کونلک یوللک شرعاً سفر صحیح اولدیغنده اتفاق ایدلمشدر. و هر کونده
ایچون نه معتدل یورویشله آلتی ساعتلک مسافه مقیاس اتخاذ اولنمشدر. بناءً علیه بونک مادوننده سفر
اسمی قطعیتله ثابت دکلدر. مراکب بریه و بحریه کبی واسطه لر ایله کیدیلر ایچون ده عادة عمومی و متوسط اولان
وسائطک طبیعی و عادی سیری مقیاسدر. فوق العاده سریع و یا فوق العاده بطی اولان خصوصی
واسطه لره اعتبار یوقدر. چونکه حکم و حکمت فرده دکل جنسه اعتبار اولنور. بونک ایچون نه قاراده
یایا و یا قاطر یاننده یورویشی و دکزده ده معتدل روزکارلی یورویشی مقیاس اولمشدر. بو سببله اخیراً
شمندوفر و واپور سرعتی ده فوق العاده وسائط قبیلندن عد ایدلمشدر. فی الواقع اسکی آتلر و بوکونکی
طیاره لر کبی بونلرک فوق العاده وسائطدن اولدیغی ذکر اولمشدر. لکن زمانمزده هر جهتده بر یرده بونلر

تعمیم وتقریر ایدرك عموم اجویه واسطهٔ معتاده حالنی کسب ایتمسه ودیکرلرینه غلبه ایلمسه اولدیغنده
شبهه یوقدر. اوحالده یلکن کمیسی یرینه واپورلر، قاره واسطه‌لری یرینه شمندوفرلر سفرِ غالب
ومعتاد اولان مواقعده اجویه ده بونلرك مقیاس اتخاذ ایدیلمه‌لری نصك سفر حقنده‌کی معناسنه اویغون اولدیغی
ظاهردر. بناءعلیه شمندوفرله ویا واپورله یولجیلق یاپانلرك اون سکز ساعتنی واپور ویا شمندوفرك
سیر وسط ومعتدلیله حساب ایلمك ایجاب ایده‌جکدر. بونلر، نصك معناسی تبدل ایتمکسزین اختلاف ازمان
ایله تبدل ایدن اصطلاحده اولدیغی انکار ایدیلمز. چونکه حکم نص «سفر» کلمه‌سنده‌کی معنای معتاد
اوزرینه مبتنیدر. شبهه یوقدر که اصل مسئول یولجینك کندیسیدر. اونك کندی معذوریتنك درجه‌سنی
کندیسی تقدیر ایتمك لازم کلیر. اراءهٔ مقیاس ایسه شرعك اوکا بر تسهیلیدر. شمندوفر و واپورك
وسائط معتاده حالنی اکتساب ایتمسه اولدیغنی انکار ایتمك ایسه بوکونکی زمانی بیلمه‌مکدر. مثلا اسکیشهر
ایله استانبول آراسنده کلوب کیدنلر شمندوفر یولجیلریدر دیکر یولجیلر مقایسه ایدیلیرسه شمندوفرك نه قدر
اغلب ومعتاد اولدیغی بدیهیدر. فقط طیاره و اوتوموبیل بویله دکلدر. اوتوموبیل الیوم سابقا زمانه
قوشانه آتلری مشابه‌سنده‌در. طیاره ده هنوز وسائط عمومیه درجه‌سنده دکلدر. مع مافیه بونك دکزده‌کی
اسکی کیدکلری هوا طریقنده بطانه بر واسطهٔ معتبره عدایدلسی ده قیاس واحتیاطه موافقدر. بونلر
برابر شمندوفر و واپور معتاد اولان یرلرده ده یایا ویلکنله ایله کیدن یولجینك حالی کمافی السابق
اعتبارندن اسقاط ایدیلمز. چونکه بونلر برکره شرعك اعتبار ایتدیکی مخصوص اولان طبیعی وعادی مقیاسلردر.
اونلرك بحکم العاده معنای لغتده (بالغلبه) بونلره الحاقی بونلرك اصالتنی ابطال ایده‌میه‌جکدر.

مریضه ومسافره بو وقت معذورلر بویله، دائمی اولانه کلنجه: [وَعَلَى الَّذِينَ
يُطِيقُونَهُ] کرك اداءً وکرك قضاءً صیامه زورله طایانه بیلنه، اوروجی کوجسونه یعنی اوروج
طاقتدن توکنه‌جك اولانلر مثلا پك اختیارلامسه ویا افاقتی امیدسز بر خسته‌لغه مبتلا اولمسه
بولنانلر اوزرنده [فِدْيَةٌ] یدیکلری هر اوروج یرینه بر فدیه یعنی [طَعَامُ مِسْكِينٍ]
بر مسکینه طعامی فرضدر. — نافع وابن جعفر قرائتنده وابن عامرده ابن ذکوان روایتنده طعامِ

اضافتله «فدیه» تنوینسز «طعام» مكسور اوقونور. اضافت بیانیه اولمق اوزره بر مسكینك طعامی فدیه
دیمك اولور. یینه نافع و ابن عامر و ابوجعفر قرائتلرنده جمع صیغه‌سیله «مساكین» اوقونور كه
مسكینلرك طعامی فدیه دیمكدر. اولكنده هر اوروجك فدیه‌سی، ایكنجیده مجموعنك فدیه‌سی اكلاشیلیر.
بر مسكینك طعامی شرعاً صاع دینیلن اولچك ایله بغدایدن یاریم اولچك آرپه، خرما، قورو اوزوم
و سائره‌دن ده بر اولچكدر. بر صاع، درهم شرعی ایله بیك سكسان درهمدر. درهم شرعی، اونی
یدی مثقال گلن وزن سبع دینیلن درهمدر كه بزم شمدیكی درهملریمزدن ایكی قیراط قدر كوچكدر.
بناءً علیه یاریم صاع بغدای اوتوز آلتی قیراطلق درهم عرفی ایله بر اوقه تمامنه ایكی یوز درهم دیمكدر.
دیمك كه شریعت اسلامیه نظرنده اك فقیر بر كیمسه‌نك ایكی اوكون اعتباریله بر كونلك یمكی بودر. بو
مقدار صدقهٔ فطر و سائر بعض كفاراتده اساسدر. انجق بو حساب صدقهٔ فطر كبی فقیرك یدینه ویرمك
قیمةً تملیك تقدیرنده در. حالبوكه بعضا اباحه ایله اطعام ایلمك ایسته‌دیكی زمان بر فقیرك
ایكی كونده طویا بیلدیكی قدر یمسی یعنی دیكر انسانه كوره دها آز ویا دها چوق ده اوله بیلیر. بو فدیه‌ده
ایسه اباحه جائزدر. فدیه بر شیئك مقامنه قائم اولمق اوزره ویریلن بدل دیمكدر. بو كلمه و معناسنده‌كی
بدلیت اولماسه ایدی بو طعام مسكینك صدقهٔ فطر اولمسی تبادر ایدردی. لكن فدیه كلمه‌سی بونك فطره‌دن
باشقه و اوروج یرینه ویریله‌جك بر بدل اولدیغنه و اوروجك اصالتنه دلالت ایتمكده‌در. «علی»
حرفنده وجوب افاده ایدر. دیمك بوراده اوروج اصل و فدیه بونك تعذری تقدیرنده واجب
بر بدلدر. یعنی مریضه و مسافرك ایام اخرده قضاسی كبی قضاسی تعذرنده بر بدلدر. مع مافیه بونك
اصل وجوبده بر رخصت اولمسی و بناءً علیه صوم اَوْلی اولمق اوزره بر وجوب تخییر افاده ایتمسی ده ممكندر.
بر چوقلری تفسیرده اشبو وجوب تخییر صورتنی قبول ایتمشلر و آتیده‌كی «فمن شهد منكم الشهر فليصمه»
آیتنك اطلاقیله تخییرله بو وجوب تخییرك هر حالده آیتده مریضه و مسافر سیاقنده اهل معذرت
ایچوندر بر رخصت اولمق اوزره منسوخ اولدیغنده شبهه یوقدر. مریض و مسافرده یالكز اداء
معذرتی موضوع بحث ایكن بونده اطلاقیله اوروجك هم اداء و هم قضا معذرتی موضوع بحث ایكن

بر مثقال یوز آرپه
درهم یتمش آرپه
بناءً علیه
اون درهم یدی یوز آرپه
یدی مثقال یدی یوز آرپه

اوونده

فدیه‌دن

منسوخ اولدیغنه قائل
اولانلر دها ایكی حالده

برنده اطلاقیله اوروجك هم ادا وهم قضا معذرتی نظر اعتباره آلنمشدر. چونکه فدیه مطلقا اوروج برلی اولنجه ادا وقضایه شامل بر معذرت زماننده ویریله بیلمك لازم کله جك وبونکله برابر بونده بر نوع ادا معناسی ده بولنه جقدر. بناءً علیه وجوب مخیر محتمل اولمقله برابر شوله اول مرجحدر. یعنی بونده کیفیتی بر معذرت طولاییسیله ادا وقضایه استطاعه حائل بولنمادیغی تقدیرده قضا قسماً ده ادا معناسنده ده ادائیه مشروع قیلنمشدرکه «الذین یطیقونه» بو معذرت دائره اربابیدر. وبونده نسخ یوقدر. شمدی بونی ایضاح ایده لم:

یطیقونه: افعال بابنده و «اطاقه» مصدرینه فعل مضارعدر. اطاقه، طاقه وطوقدندر طوق «طا» نك فتحیله طاقت، «طا» نك ضمیله ده بویونه طاقیلان کردانلق ویا آغیر بر دیمکدر. طاقت وسع واستطاعت معناسنه مرادف ایسه ده اساساً آرالرنده بر فرق واردر. وسع طاقتك فوقنده در. چونکه وسع بر شیئه سهولتله قادر اولمق، طاقت ده شدت ومشقتله قادر اولمقدر. زور طایانمه حتی طایانه بیلمه معناسنه درکه بوکا تطویق، تطوق، تطویع، اجهاد دینیلیر. بناءً علیه بوراده اطاقه یا استطاعه ویا تطویق معناسنه اوله جقدر. استطاعه معناسنه اولورسه کوچی یتنلر اوروج طوتمادقلری تقدیرده فدیه ویرسینلر دیمك اولورکه وجوب مخیر افاده ایدر وصوم مرجح اولور. اطاقه یه بو معنی ویریلیرسه «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» امریله اطلاقه وتخییرله منسوخ اولدیغنده شبهه یوقدر. بونك ایچوندر بو تفسیره قائل اولانلر بونك منسوخیتنده ده اتفاق ایتمشلردر. حال بوکه بو معنی فده هر بلا اولسه اراده سنه مانع قرینه واردر. زیرا «یطیقونه» ده کی «ه» ضمیری هرحالده صیامه راجعدر. مابعدنده کی فدیه یه رجوعی جائز دکلدر. کرچه بونده رتبةً اضمار قبل الذکر یوقدر. فدیه مؤخر مبتدا اولدیغی ایچون رتبةً مقدمدر. فقط فدیه کلمه سی مؤنث اولدیغندن بوکا مذکر ضمیری کوستریلمز. اوندن صوکره کی طعامه ارجاع ایتمك ایسه جزالت نظمی اخلال ایده جك بر رکاکتدر. ومتبوعه تابعه کوره فدیه نك بدلیت معناسی اونوتدیریلیر. وبر اضمار قبل الذکر معناسنده در. ضمیرك فدیه وطعامه ارجاعی جائز اولمادیغندن معنی «فدیه یی کوچی یتنده

بناءً علیه اطاقه کوچ چکمك طاقتی معناسنه کلیرسه ده اساسنده کوچ چکمه کوچ تو کنده

اولامازدى

فديه واجبدر » ديمك اولماز . ضميرسز « كوجى يتنلره فديه واجبدر » كبى آكلاشيلمه‌سى صحيح جائز
اولامازدى
اولماز . « وعلى الذين يطيقونها » بويورلمادیغی كبى « وعلى الذين يطيقونه » ده بويورلمشدر .
اكر مراد بو اولسه ايدى بو نحوده بر سويلمك ايجاب ايدردى وضميرك حذفى دها واجب اولوردى .
اميدى ضمير ، صيامه راجع اولديغى حالده اطاقه‌يى وسع و استطاعت معناسنه حمل ايله‌جك اولورسه‌ك
معنى شويله اوله‌جقدر : « صيامه كوجى يتنلره فديه واجبدر » بويله ديمك ايسه غير معقول بر تناقض
تشكيل ايدر . چونكه صيامه كوجى يتنلره فديه واجب اولنجه « كتب عليكم الصيام » موجبنجه اوروج طوتمسى
لازم كلنلر صيامه كوجى يتميه‌جك ده بو عبارت خالصه اقتضا ايده‌جكدر . بوكا قارشى فديه‌نك وجوبى
صيامك وجوبنى نسخ ايتمشدر ده ديه‌مز . زيرا نظمك سياقى معذرتده وارد اولمسى ، كذلك فديه كلمه‌سى
منكره ناسخ منسوخ اجتماع ايتمز ايكن « وعلى الذين » ده جمله دلالت ايدر (و) بوكا مانعدر . بر بعض
ومسافره قضا واجب اولديغى حالده صحيح وضعيفه مخير اولمسى ده ديكر بر تناقضه ديمكدر . كلام بليغ
بويله غير معقول منافات اوليه قطعى بر قرينه مانعه‌در كه بونكله اطاقه‌نك كوج يتمك معناسنه اولماديغى
قطعياً تعين ايدر . بونده باشقه معناى مرادى كوستره‌جك بر ده قرينه معينه واردر . چونكه بونك
سياقى معذرت و رخصت سياقيدر . زيرا ما قبلنده مريض ايله مسافر حقنده‌كى رخصت ذكر ايدلمشدر .
ديمك كه بونده مراد اونلردن باشقه و فقط اونلره شبيه ويا خود اونلر كبى ايام اخرده قضا ايده‌بيله
بوله‌ميانلر بر صنف اوله‌جقدر . ايشته او قرينه مانعه و بو قرينه معينه ايله بوراده اطاقه‌نك تطويق و اجهاد
كبى صوك درجه كوج صونك ، كوچ توكنك ، زور طايانمق ، حق طايانامق معناسنه اولديغى تعينه ايدكه
درايةً بويله اولديغى كبى روايةً ده بونك « يطوقونه اى لا يطيقونه » ديه تفسير ايدلمسى بولنديغى
كوريورز . صوكره قراآت شاذه اولرق « يطوّقونه ، يطّوقونه ، يتطوقونه ، يطيّقونه ، يطّيقونه »
ديه بشقه قرائت دها وار اولديغى و بونلرك هر بر قرائت اعتباريله شاذ اولسه‌لر بر مجموعنك تفسير
نقطه نظرندن مهم بر قوت افاده ايتديكنى ده آكلايورزكه بونك حاصلى و تفسيرى دليل اوزره مردود
بولنان « يطوقونه اى لا يطيقونه » اوروج حقنه كوجسونور يعنى طايانامازلر ديمكدر . بو معناده

1 بو معنا مجاز اولسه ايدى
نه غرده‌دى اولاجقدى
فى الواقع

منسوخ اولماديغنده اتفاق واردر. وكلمه‌نك بويله بر نفی معناسنی تضمنی، حاصل معنی اعتباریله‌در.
بالذات «لا» محذوفدر، ديمك ضروری دكلدر. نته‌كيم لسانمزده ده «فلانه بوكا زور طايانير»
ديمك «طايانامان» ديمكدر. دها آچيغی لسانمزده‌كی طايانمق كلمه‌سی ده عينيله جمله‌ده هم مثبت
هم منفی معنايه كلير. مثلا «فلانه بوكا طايانير» ديمك تحمل ايدر ديمك اولديغی كبی «طايانيرمی،
طايانه‌جق = طايانمز قالير، طايانوب قاله‌جق» تحمل ايده‌مز، تحمل ايده‌ميه‌جك ديمكدر. ايشته
بو آيتده اطاقه كلمه‌سی ده بوكا شبيهدر. ذكر اولنان قرينه‌لر موجود ايكن «وعلى الذين يطيقونه»
«وعلى الذين يستطيعون» ديمك اولماز. عرفا بونلرك مرادف كبی قوللانيلدقلری انكار اولنه‌مازسه ده
اساسده فرقلری واردر. بالخاصه قرينه بولنديغی زمان بو فرقه اعتنا ضروريدر. قرآنده كوچ ديمك
معناسنه همان عموميتله استطاعه قوللانيلديغی حالده بورده «يستطيعونه» بيورلميوبده «يطيقونه»
بيورلمسی ده آيريجه بر قرينه ديمكدر. بو مفهومی اكلادقدن صوكره شمدی ده بونلرك ماصدقلری يعنی
مريضه ومسافره دن صوكره بو صنف معذورت صاحبلرينك كيملر اولديغنی تتبع ايده‌لم:

١ — تفسير احمدی، بونلرك دخی مريض ومسافر حقنده اولديغنی كوسترلشدر. چونكه ديمش
مريض ومسافر باشليجه ايكی قسمدر. بر قسمی مرض وسفر حالنده اوروج طوته بيلير، بر قسمی طوتاماز.
اولا طوته‌ميه‌جك اولانلر حقنده «فعدة من ايام اخر» ديه قضا فرضه قلنمشدر، ثانيا طوته‌بيله‌جك
اولانلرده وجوب تخيير صورتيله طوتمق ويا فديه ويرمك جهتنده بر رخصت ويرلمشدر. بناءعليه «كتب
عليكم» صحيح ومقيم اولانلره وجوب تحتمی افاده ايدر. «وعلى الذين»، «فمن كان» ده ايكی
نوع مريض ومسافر معذورينه عائددر. بونده اطاقه حال معذوريتده اداء استطاعه ايله تفسير ايدلمسنه
فقط قرينه مذكوره دن طولايی بو معذوريت مريض ومسافره تخصيص اولنمشدر. بو قول معتبر دكلدر.

٢ — امام مالكك مصدرلری بونلرك «رمضانه كلديكی حالده اوزرنده كچن رمضانك
اوروج بورجی قالمسه وبو صورت قرننده قضايه مقتدر اولديغی حالده قضا ايتمسه بولنانلر كيملر»
حقنده اولديغنه قائل اولمسه وشيخ فانی يه فديه واجب دكل فقط ويرسه حسن كورورم ديمشدر.

دیمک اولور که مشار الیه بونک سیاقه مغایرتده اولدیغنی ملاحظه ایله «یطیقونه» ضمیرینی یالکز
صوم قضایه ارجاع ایدرک تأویل ایتمش و بو صورتده اطاقه‌یی قضایه استطاعه معناسنه حمل ایلمشدر.
و بونک ضمننده ایکنجی رمضانک حلولیله سنه ظرفنده قضایه استطاعه قالمامش اولدیغنی ده دوشونمدیکی
جهتله اطاقه‌نک عدم استطاعه معناسنی دخی ملاحظه ایتمش دیمکدر. بویله اولنجه ده بو تخصیصک
وجهی ظاهر اولماز. بر ده بونک معناسی «فعدة من ایام اخر» ده مطلق اولان ایام اخری سنه
کونلری دیه تقیید ایدرک سنه‌سی ظرفنده قضانک وجوبنه حکم ایتمکدرکه بزجه طوغری دکلدر. زیرا
مطلقک حکمی اطلاقی اوزره جریان ایتمکدر. تقییدی ایسه ناسخ اوله‌بیله‌جک بر دلیل ایله اوله‌بیلیر. بو
ایسه یوقدر. بناءً علیه وجوب قضا موقت دکلدر.

٣ — بر چوق مفسرین بوراده صیامه اطاقه‌نک استطاعه معناسیله تفسیرینی و وجوبی تخییرله
صحیح و مقیم حقنده تلقی ایدرک کورمشلر و فقط بونک «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» آیتیله کلیاً منسوخ
اولدیغنه قائل اولمشلردر. بونلر نسخ حقنده اتفاق ایله برابر سبب نزولده اختلاف ایتمشلردر.
بعضیلری «کتب علیکم الصیام» رمضان حقنده اولمایوب ایام معدوداتک بدایت هجرتده‌کی
عاشوراء و ایام بیض اولدیغنه و شهر رمضان ایله تماماً منسوخ بولندیغنه ذاهب اولمشلردر. اکثریسی
ایسه او کونلرک اربعین ایله طوتولدیغنه و «کتب علیکم» رمضان اوروجی حقنده اولدیغنه و انجق
صیام رمضانک ابتداءً مخیراً واجب قیلنوب بعده «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» آیتنک نزولیله
خیار و فدیه نسخ ایدیله‌رک صیامک عموماً تحتیم قیلندیغنه و بناءً علیه «و علی الذین یطیقونه فدیة» منسوخ
اولان حکمی خیاره متعلق بولندیغنه حکم ایتمشلردر. بو ایکی قولده اک فقهی کورونن نقطه اطاقه‌نک
وجوب تخییر اوزره استطاعه معناسیله تفسیرینه بر اساس کوره‌بیلمش اولمسنده‌در. فقط بو معنی
دیکر جهتده بالوجوه خلاف فقهیدر. اولا بو معنی‌ده شیخ فانینک وجه دخولی ظاهر اولماز.
حالبوکه شیخ فانی حقنده وجوب فدیه مجمع علیه کبیدر. «فمن شهد» نسخنک بوکا شمولی بولنمادیغنه
اتفاق واردر. ثانیاً «کتب علیکم الصیام کما کتب» مجمل اولمقله برابر صومک مطلوب

تجزیه‌سنده

بر وجوب تخییریده ظاهردر. کذلك «فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر»
مریضه ومسافر اولانلر حقنده یالکز صیامی کوسترسه و انجق ادا ویا قضایه بر رخصت ویرسه،
فدیه‌یه مساغ براقمامشدر. بوکا قارشی صحیح ومقیم اولانده اهل طاقته فدیه ایله تخییرلك ایکی جهتدن تناقضه
ویا تمانعه افاده ایدر. ضمیر فدیه‌یه ارجاع ایدیلسه ایدی بو معنی ممکن اولوردی. حال بوکه ضمیرك لفظاً
ارجاعی تجویز ایدیلسه ده بالانفراد صیامه کوندرلمشدر. ثالثاً بوندن مریضه ومسافر کبی سیاقده مغایرت
اولدیغی ظاهر ایکن حال صحته حملی خلاف ظاهردر. دها صوکره نسخ روایتنك منشأی شودر. ابن ابی لیلا
معاذ بن جبل رضی الله عنهدن روایت ایتمشدرکه «علیه الصلاة والسلام افندیمز مدینه‌یه تشریف ایتدیکی
زمان عاشورا کونی ویرده هر آیده اوچ کون اوروج طوتمش ایدی. صوکره الله تعالی شهر رمضانی
فرض قیلدی «یا ایها الذین امنوا کتب علیکم الصیام» ی انزال بیوردی «وعلی الذین یطیقونه فدیة
طعام مسکین» ی ده تبلیغ اولندی. بونك اوزرینه دیلیین اوروج طوتیور، دیلیین بر مسکینه اطعام
ایدیوردی. دها صوکره صحیح، مقیم اولانلر حقنده صیام فرض قیلندی و اطعام انجق صومه استطاعتی
اولمیانه، پیر و اختیار کیمسه‌لر حقنده ثابت قالدی ده الله تعالی «ومن کان منکم مریضا او علی سفر الخ»
آیتنی انزال بیوردی». ینه ابن ابی لیلا روایت ایتمشدرکه «رسول الله مدینه‌یه تشریف بیوردیغی زمان
هر آیده اوچ کون تطوعاً وفرض اولمیه‌رق اوروج طوتولمسنی امر ایتمش ایدی. صوکره صیام رمضان نازل اولدی.
حال بوکه او زمان قوم هنوز اوروجه آلیشمامش ایدی. اوروج کندیلرینه پك شاق، پك کوچ کلیوردی.
بناءً علیه طوتمیانلر بر مسکینه اطعام ایدیوردی. بوندن صوکره «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» آیتی نازل
اولدی. بناءً علیه رخصت انجق مریضه ومسافره منحصر قالدی. هپمز صیامله مأمور اولدق»، بو جهتده بر نسخ
اشارتی واردر. فقط بونك شیخ فانیه مساعدسنده اولدیغی اولکنده صریحدر. عینی زمانده بونلره
«وعلی الذین یطیقونه» اوروج کندیلرینه کوچ کلن یعنی طایانامیانلر دیمکدر. انجق بو کوچ کلمك
طایانامق سفرده، خسته‌لکده، اختیارلقده بعضاً ایله ادا وقضایه جداً طایانامیانلره دائماً شامل
اولدیغی کبی صحیح ومقیم اولدقلری حالده حدود عدم اعتیاددن ناشی فی الحال طایانامیانلره ویا پك چوق

ز دیرلقا طایانمز بیلنده دخی سوقة شامل کوسترلمشدر . بو ده نظراً اجباب الله ، صحیح ، مقیم اولانلرک
عدم اعتیاددن ناشی طایانمز سالکره حقیقی اولیوب بر وهمدن عبارت بولندیغی جزئی بر صورتده ایچنده
عموم بالتجربه اثبات بیورلدقدن صکره « فمن شهد منکم الشهر فلیصمه » آیتیله فرضیت اطلاقیله تعمیم
ایتمسه دائماً مریضه و مسافره بحرده افطار و قضایه رخصت ویرمسه ، شیخ فانی دینلن و حسب العاده
کوندن کونه ضعفه طوغری کیدن اختیار ویا فانیه اختیار . و بونلر حکمنده اولانلر در که بونلرده « وعلی
الذین یطیقونه فدیة » مضموننک حقیقی ماصدقی اولارق باقی قالمشدر . بناءً علیه بونک منسوخیتندن
بحث ایدلدیکی زمانده بو نسخک شیخ فانی و امثالندن ماعداسی حقنده اولدیغی اونوتولمامه و بونک
شیخ فانیه ده وجهله صادر اولدیغی ده دوشونلمک لازم کلیر .

٤ — « وعلی الذین یطیقونه » لفظم رسیده اولانلر شیخ فانی و شیخه فانیه حقنده نازل
اولمشدر . و بونده بونک نسخی حقنده اصحابدن هیچ بر روایت یوقدر . بالعکس بو آیتک منسوخ
اولمادیغی صراحةً مرویدر . بخارینک دخی روایت ایتدیکی وجهله ابن عباس حضرتلری « بو آیت
منسوخ دکلدر . صومه استطاعتی اولمایان شیخ کبیر و مرأۀ کبیره حقنده در . بونلر هر کون ایچون بر مسکینه
اطعام ایدرلر » دیه تصریح ایتمشدر و بو ، حضرت علیدن ، ابن عمردن و سائر صحابه‌دن دخی روایت
اولنمشدر . احکام قرآنده و فخر الدین رازینک تفسیرنده و ابن همامک فتح القدیرنده ذکر اولندیغی
اوزره شیخ فانی حقنده بو معنی اصحابدن خلافی روایت اولنمیه رق اجماع اولمشدر . اصحاب کرامدن
خادم نبی حضرت انس دخی یوزی متجاوز اولدقده عمرینک صوک ییللرنده بوکا عمل ایدر ، اوروج طوتامایز
مسکینه اطعام ایدردی . حاصلی بو آیتک سبب نزولی شیخ فانیدر . و بناءً علیه اطاقه نک منطوقی استطاعه
دیمک دکل ، ادا و قضا هر ایکیسی اعتباریله اوروج طوتامامق و یا طایانامامقدر . و بو معنی شیخ فانی
و فانیه کبی ضعیف و مریضه زمنه ده شاملدر . بو ایکیسنده حرج ، طایانامامق ظنی سنده مستند اولدیغندن
وهم دکلدر . عدم اعتیاددن ناشی طایانامامق ظنی ایسه وهمدر . ادا و قضا اعتباریله معذرت دائمه
منطوقنده داخل دکلدر . و بو معنی متفق علیهدر . ایشته قول صحیح بودر . مذهب حنفیده بونک اوزرینه‌در

بزم مختاریمزه كوره بوراده وبالخاصه بو نقطه‌ده اصلا نسخ یوقدر. شافعی حضرتلری دها توسیع
ایدرك كبه ویا امزیكلی اولانلر فدیه‌دن‌ده كندی حسابلرینه دكل اولادلرینك تخوفندن قورقه‌رق اوروج
یه‌دكلری زمانده بو آیه‌ده ادخال ایتمشلر، فدیه‌یه تابع طوتمشلردر. حنفیه‌جه ایسه بونلر مجوزه‌لره قیاس ایدیلمز
مریض حكمنه تابعدرلر. گرك كندیلری و گرك اولادلری قورقوسیله افطار ایدرلرسه مریضه كبی یالكز
قضا لازم كلیر، نه كفارت و نه فدیه واجب اولماز. چونكه فدیه مثل غیر معقولدر. شیخ فانی بو نص
ایله خلاف قیاس اوله‌رق ثابت اولدیغندن مقیس علیه اولماز. دیمك زمانده هیچ بر حسابه فدیه‌نك معناسی
یوقدر. زیرا اختیارلر اساساً «یا ایها الذین امنوا» كبی عموماتك ایچنده خطاب صومه داخلدر. فقط
هیچ بر وجهله دكلدر. خلاصه بوراده الطاقة استطاعت و وسع معناسنه دكل، او وجه زور طایانمق
یعنی هم ادا و هم قضا حالنه نظراً معذرت دائمه سببیله طایانامامق معناسنه‌در. بونی فدیه كوچ
بتمك معناسنه تأویل‌ده اصطلاحه یوقدر. گرچه اوروج زورله طایانانه فدیه‌نك وجوبی ایچون فدیه كوچ
بتمك شرط ایسه‌ده بو شرط «یطیقونه» نك معناسی دكل، «فدية طعام مسكين» تكلیف [illegible]
موجبی اوله‌رق ثابتدر. معنی «وعلى الذين يطيقون الصيام اداء وقضاء فدية طعام مسكين ان
استطاعوها» مآلنده‌در. صرف عدم اختیارلرندن ناشی اوروجه طایانامایان بعض فدیه ایدنلر،
فرضیه حسابنه فدیه ایله قورتوله‌مازلر. بونلر بر عزم ایله كندیلرینی اوروجه آلیشدیرویرمكلری حالنده
كوره‌جكلردركه چوجقلر ایچون بیله تحمل اولنان اوروجك اهمالكارلری واردر و استقباله تأخیری
اولمق حقلری یوقدر. بو كوبه طوتمادقلری دكر كونده قضا ایتمه‌لیدرلر. بدایت اسلامده بونی
بر طرفدن اثبات ایچون سعی ایدیلن بو وقت بر تجربه دوره‌سی، تكرار تكرار تجربه‌یه قالقیشمغه حاجت یوقدر،
«من جرب المجرب حلت به الندامة» ... «شهر رمضان الذى» آیتنك نزولندن صوكره بویله
بر فكره ذاهب اولان مسلمان یوقدر. و اولماز، آنجق ارباب معذرت مستثنادر. جناب الله
بونلری بر قسمی مریض و مسافر كبی معذرت موقته، بر قسمی ده طاقت كتاران معذرت دائمه اصحابی اولمق اوزره
ایكی صنفه آیرمش، برینه قضا برینه ده فدیه رخصتنی كوسترمشدر. بناء علیه معذرت صیام، مریضهم،

سفر بعید مفهومنه داخلدر . ولو معذرتی ایچنده ده صوملق عذر ویریسی مظنون مرضده مأمول اولان خلاف قیاس
برمسامحه‌در . احتمق اولمیان داوره‌جیل مضرت دکل بالعکس منفعت کوره‌جك اولان
مرضلر «مریضا» کلمه‌سنك تونیننده خارجدرلر . اوروج جداً مضر اولان مرضلر ایسه ساعی
برقیاس معذرتدر . بوکا بنا حمل ، ارضاع کبی درجه حکمنده بولنان عذرلر مرضه ملحقدر .
فقط سفر وفدیه اوزرینه قیاس جریان ایده‌من . بونلر اشکالسز معذرتدر . ایشته نزد کبی کورونن
اوروج انسانلرك بویله ظاهر وباطنه جدی معذرت شروعلری کوزه دیلرك نزعه قتلنانه دانسنه
حیاتك دانسنه‌نك لذتی طاتدیره ره اودنده بر جوهره منافع تامیه ایده‌جك دایدی تهلکه‌لرده
فناالقدده قوردیره‌جه اولان قدرم بر فریضه الهیه ، برکسه دینیدر .

ایمدی [فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا] هر کیم کندی کوکلیله تطوعاً هرهانکی بر خیر یاپارسه واجب
فدیه ویرمك لازم کلدیکی حالده فدیه‌یی مسکینه طعامندن دها فضله ویررسه ، یاخود هم فدیه ویرر
هم اوروج طوتارسه [فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ] بو کندیسی ایچون دها خیرلیدر . [وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ
لَكُمْ] و نزدرده اولسه اوروج طوتمانکز سزك ایچون فدیه ویرمکدن ویا قضایه برامقدن خیرلیدر .
[اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ] اکر اوروجك فضیلتنی بیلیرسه‌کز بویله یاپارسکز . طوتمامغه جائز
اولان نزدرده دخی طوتارسکز .

شمدی بو صایلی کونلر «ایاماً معدودات» هانکی کونلردر ؟

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ
الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا
الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ●

مآل شریفی

او شهر رمضان که انسانلره ارشاد ایچون، هم ده فرقانی، هدایت دلیلی بینه‌لر حالنده قرآن اونده ایندیرلدی، اونک ایچون سزدن هر کیم بو آیه شهودده — یعنی حضرده — ایسه اونی اوروج طوتسون، کیم ده خسته و یا سفرده ایسه طوته‌مادیغی کونلر صاییسنجه دیکر کونلرده قضا ایتسین. الله سزه قولایلق اراده بیوریور، زورلق اراده بیورمیور، هم بیوریور که صاییی اکمال ایده‌سکز ده سزه هدایت بیوردیغی وجه اوزره اللهی تکبیر ایله بیوکله‌یه‌سکز و کرکدر که شکر ایده‌سکز •

شهر، اساسنده شهرتدن مصدر اولوب بر شیئی اظهار ایتمک معناسنه‌در. «شهر السیف» دیرلر که قلیجی قینندن چیقاروب اظهار ایتدی دیمکدر. نته‌کیم لسانمزده ده «تشهیر سلاح» دیرلر. بو معنادن اخذ ایله اولا سماده هلالک اولرده ظهور ایده‌نه، ثانیاً بو آیک ظهوره استناده و نهایت اختصار و تکرار طلوعی صورتیله بر دورنده عبارت اولان مدت زمانیه شهر تسمیه ایدلمشدر که یکرمی طقوزیله اوتوز کون بیننده دوران ایدر. تنجیمه بونی قمرک شمس ایله ایکی اجتماعی بیننده گچن زمان اولان مدت دیه تفسیر (تعریف) ایدرلر. لکن بو تعریف خواصه مخصوص اولوب عموم ایچون شهر کلمه‌سنه موافق اولان مشهور معنی هلالک ایکی ظهوری بیننده‌کی مدتدر. و مبنای لغت بودر. ثالثاً هلاله نظر اعتبار ایتمه‌یه‌رک صرف حساب ایله اوتوز کونلک (کونه) مدته دخی عرفاً شهر اطلاق اولنور. سنه شمسیه‌نک اجزاسنده بهر بیره آی، شهر، ماه تسمیه‌سی ده بوندن مأخوذدر.

رمضان کلمه‌سنده ایکی قول واردر: برنجیسی؛ مجاهددن مروی اولدیغی اوزره اسماء الهیه‌دن بر اسمدر. و شهر رمضان دیمک شهر الله دیمکدر. و بر حدیث نبوی اولمق اوزره شویله روایت ایدلمشدر: «رمضان کلدی، رمضان گیتدی، دیمیکز، «شهر رمضان کلدی، شهر رمضان گیتدی» دییکز، چونکه رمضان اللهک اسملرندن بر اسمدر.» مع مافیه بیهقی بو حدیثه ضعیف دیمشدر.

ایکنجیسی ؛ رجب ، شعبان ، رمضان کبی شهر خصوصنک اسمیدر .

اولکنه کوره شهر داخل اولرق «شهر رمضان» ترکیبنک مجموعی بر اسم علمدر . ایکنجیه کوره اسم یالکز رمضان اولوب شهر رمضان عامک خاصه اضافتی قبیلندن بر اضافت بیانیه‌در . تحقیقه کوره شهور قمریه‌دن اوچی : شهر رمضان ، شهر ربیع الاول ، شهر ربیع الآخر ، شهر کلمه‌سیله برابر اسم علمدر . شو فرقله که تخفیفاً شهر کلمه‌سنک حذف اولندیغی واردر . رمضانده شهرک حذفی تنزیهاً مکروه اولدیغی امام محمددن دخی مروی ایسه ده سوء ایهام و التباس اولمیانده موافقده تخفیفاً ساده‌جه رمضان دیمک مکروه دکلدر . نته‌کیم حدیث نبویده دخی «من صام رمضان ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه» بیورلمشدر . متباقی طقوز آیک اسملری : «محرم ، صفر ، جمادی الاولی ، جمادی الآخره ، رجب ، شعبان ، شوال ، ذی القعده ، ذی الحجه» شهرسز اولرق اسم علمدر . یالکز شهر رجبک دخی رمضان کبی اولدیغی ده سویلنمشدر .

رمضان اسمنک اشتقاقنه کلنجه : بونده ده درت وجه ذکر ایدلمشدر :

١ — امام خلیلدن نقل اولندیغی اوزره یاز صوکنده کوز موسمنک اولنده یاغوب یریوزینی توزدن تطهیر ایدن یاغمور معناسنه «رمضی» دن مأخوذدر . بو یاغمورک یریوزینی ییقادیغی کبی شهر رمضانده ده اهل ایمانی ذنوبدن ییقایوب قلبلرینی تطهیر ایتدیکی ایچون بو اسمله تسمیه ایدلمشدر .

٢ — اکثریت قولنه کوره رمضان «رمض» دن مأخوذدر . رمض شمسک شدت حرارتندن طاشلرک غایت قیزماسیدر که بویله قیزغین یره ده «رمضاء» دینیر . بناء علیه رمضان «رمضاء» ده احتراق معناسنه «رمضه» فعلنک مصدریدر . یعنی قیزغین یره یالین آیاقله یورومکله یانمق دیمکدر . «یقال رمضت قدمه اذا احترقت من الرمضاء» . اولنه شهر کلمه‌سی رمضان قیلنه‌رق «شهر رمضان» بو شهر مبارکه اسم خاص یاپلمشدر . چونکه بو آیده آجلقدن صوسزلقدن حرارتندن اضطراب چکیلیر ، ویاخود حرارت صیام ایله کناهلر یاقیلیر . بورده دینلیورکه

ویلر، آیلرڭ اسملرینی لغت قدیمه‌لرندن تحویل ایتدکلری زمانده هر آیڭ تصادف ایتدیکی موسمه کوره تسمیه ایتمشلردی. لغت قدیمه‌ده «ناتق» اسمیله یاد ایدیلن بو آی ده اوسنه شدتلی بر صیجاغه تصادف ایتدیکندن بوکا «شهر رمضان» نامنی ویردیلر.

۳ — ازهریدن نقل اولنان قوله کوره رمضان «رمضت النصل رمضاً» فعلندن مأخوذدر که قیلیجڭ نامولوسنی ویا اوقڭ دمیرینی اینجلتوب کسکینلتمک ایچون یالاسیه ایکی طاش آراسنه قویوب دوکمکدر. بو شهره بو اسمڭ ویریلمسی ده عربلرڭ بو آیده سلاحلرینی بیله‌یوب حاضرلادقلرندن طولاییدر.

۴ — رمضانڭ اسمڭ اسماء حسنادن اولدیغی صحیح ایسه شهر رمضان بالذات بونکله تسمیه ایدلمسه ویا بونده بالخاصه رحمت الهیه ایله کناهلرڭ احتراقی نظر ملاحظه‌یه آلنمشدر. ده بو معنی ایله اوروج شهری الله شهری اولمشدر. حاصلی رمضانڭ معنای لغویسنده تمیزلک، احتراق، کسکینلک معنالری بولندیغی کبی اعتبار دینیسنده احتراق ذنوب و اضافت الهیه معنالری حاصل اولمشدر. بر حدیث نبویده «اولی رحمت، اوسطی مغفرت، آخری آتشدن آزادلق» دیه توصیف اولنان شهر رمضانڭ المبارك بر کیجه‌سی نزول قرآنه ده مبدأ اولمشدر. بو آیتده ده بالخاصه بو وصف ایله توصیف بیورولمشدر.

القرآن، پیغمبریز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلمه صورت مخصوصه‌ده انزال اولنوب بزه تواتراً نقل ایدیلن کلام اللهڭ اسمیدر که مصحفلرڭ دفتینی بیننده مکتوبدر. بو اسمده ایکی قرائت واردر. ابن کثیر قرائتنده وقف و وصلده و حمزه قرائتنده یالکز وصلده همزه‌سز اولەرق، مابقی قرائتلرده همزه ایله اوقونور. همزه‌لیسی قرائتدن، همزه‌سزی «قرینه»دن مأخوذدر. همزه ایله «مقروء» یعنی تلاوت اولنان، همزه‌سزده اجزا و مضمونی بربرینه تقارن و بربرینی مصدق و متناسب دیمکدر. امام شافعی حضرتلری بونڭ همزه‌سز اولەرق تورات انجیل کبی بلا اشتقاق اسم کتاب الله اولدیغنی سویلمشدر.

قتاده وعطا بالاده کی «ایاما معدودات» ك رمضاندن اولمیوب صیام اولینی هر آیده اوچ کون ویا بونلرله برابر یوم عاشورادن عبارت بولندیغنه ذاهب اولمشلر و بونك ابتدا تطوع، بعده فرض، ویاخود ابتدا فرض قیلنمش اولماسنده اختلاف ایلمکله برابر بالآخره بو آیتله صوم رمضان فرض قیلنمزدن اول قیلنمش تماماً نسخ ایدلمش اولدیغنده اتفاق ایتمشلردر. حضرت معاذك قولی ده بو اولدیغی سویلنمشدر. بونلره کوره صیام رمضانك دلیل فرضیتی «یا ایها الذین امنوا کتب علیکم الخ» دکل «شهر رمضان الذی»، «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» ارشادی اولمش اولور. لکن جمهوره کوره صوم اول سنت ایله ثابت اولمش و رمضاندن ده فرضیتی بلا بروجه «کتب علیکم» آیتیله باشلامشدر. و «ایاما معدودات» دن مراد رمضاندر. «شهر رمضان الذی» بونی بیاندر.

اوحالده معنی :

سزه صیامی فرض قیلنان ایام معدوده [شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِی] او مبارك شهر رمضاندر که [أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ] آیتلری فرقاندن و هدایتدن عبارت بینات، مجموعی بتون انسانلره عینیله هدایت اولرق قرآن بو آیده انزال اولندی.

انزال، دفعةً، تنزیل ده تدریجاً ایندیرمك دیمکدر. قرآن یکرمی اوچ سنه‌ده تدریجاً تنزیل بیورولمش اولدیغی حالده بوراده شهر رمضانده انزالنك بیان بیورلمسی شایان دقتدر. اکثر تفسیرلرده روایات وارده‌سنه کوره شهر رمضانك قدر کیجه‌سی دینلن بر لیلهٔ مبارکه‌سنده سماء دنیایه، بیت العزه‌یه دفعةً انزال، بعده یکرمی اوچ سنه‌ده تدریجاً پارچه پارچه ارضه تنزیل بیورولمشدر. دیمك که حقیقت قرآنیه ارضه نزولندن اول عالم کونده و ارضك باقیسی اولان سماده بر رمضان کیجه‌سی طوپیه تجلی ایتمش و بوندن نه نزولی اونی تعقیب ایلمشدر. ایکنجیسی قرآنك بو آیده انزال اولونمغه باشلادیغی دیمکدر. ذکر کل و اراده جزء قبیلندن مجاز اولمقله برابر محمد بن اسحاقده ده

آیتنك

مروی و مع مافیه خبر کبیردر. بو صورتده غار حراده «اقرأ باسم ربك» نزولی رمضان شریفك قدر
گیجه‌سنه مصادف اولمشدر. غار حرا، حرارت رمضان، تضییقیله یك بیوك بر انكشاف لاهوتینك
مبدئی اولمسی و بونده اعتباراً قدر گیجه‌سی محمدی آیات بینات و معجزات واضحه‌لریله بتونه موجودیته
اظهار و املایه بوروندیلمشدر که بونده :

مبتلای غم صوره کیم گیجه‌لر قاچ ساعت

دیه جك اهل غمه «یا ایها الذین آمنوا استعینوا بالصبر والصلوة ان الله مع الصابرین»
مضمونی اوزره نه بیوك بر تبشیر واردر!... بو صورتله اهل دله حضور الهیده قائمی گوزیاشلری
رو گذریله ترجیح لیالی اصطبارك یك بیوك بشارتیدر، سعادتلره مبدأ اولدیغی واقعدر. نه حکمت سبحانیه‌در که
انوار سعادت، گوندوزلرك ناصیه تابناکنده زیاده گیجه‌لرك سیمای حزیننده طوغار. چونکه گولنلر
آغلامغه نامزد اولورکه آغلایانلر، هلاصه بولنده آغلایانلر گولمکه استحقاق قازانیرلر. اوچنجیسی
«انزل فیه القرآن» حقنده بو وجهله قرآن انزال ایدلمسی بولناندن شهر رمضان دیمکدر. فی الحقیقه
قرآن عظیم الشانده بو مبارك آیدن باشقه بالخاصه مدح جلیل الهی‌یه مظهر اولارق اسمی تصریح ایدلمش آی بر
یوقدر. ایشته شهر رمضان بویله مبارك بر آیدر. و بوندن ایچوندر صیامك فرضیتی ده بو آیه تخصیص
ایدلمشدر. ذکری سبقت ایدن ایام معدوده و محدوده ایشته بونك گونلریدر.

بناءً علیه [فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ] سزلرندن ده هر کیم بو مبارك
آیه شاهد و حاضر و یا بو مبارك آیه شاهد اولورسه بونده اوروج طوتسون. — شهود، اساساً
غیاب مقابلی حضور دیمکدر که شهادت و مشاهده ده بو حضور جهتیله‌ندر. شهر، مدت زمانیه
اولارق بوندن مفعول فیهی ویا مفعول بهی اولمسی محتملدر. اولکنه گوره بو آیده بالفعل حاضر اولان
یعنی وطننده مقیم اولوب مسافر اولمیان دیمکدر. ایکنجیسنده شهری حضور علمی ایله مشاهده ایدن دیمك
اولور. زمانه ایسه مشاهده اولنمیه جغندن بوراده شهود حضور عقلی دیمك اولان علم یقینه ویا خود
هلالك شهودی معنالرندن برینی افاده ایدر. بو ده ایکی معنایه محتملدر. بریسی هرکیم گوررسه

هلالی شهادت ایدن هر بری

طوتسون دیمکدر. بوڭا کوره بو نظر سکوت عنهدر. دیکری ده هر حالده بریکز طوتسون دیمکدر. بونده؟ شهود و شهادت، اسباب علم اولدرده ثابت و معتبر بر شاهد ایله ده رمضانه طوتولمق بیله جائز اولور. بناءً علیه «فمن شهد منكم الشهر فليصمه» شو معنالره محتملدر.

١ — سزدن هر کیم رمضانده مقیم ایسه اونی طوتسون.

٢ — سزدن هر کیم رمضانی یقیناً بیلیرسه اونی طوتسون.

٣ — سزدن هر کیم رمضانڭ هلالنی کورورسه اونی طوتسون.

برنجی و ایکنجی معنایه کوره شهر حقیقتنده کلی مصدوق اولورسه وجوب تمامنده توجه ایده جکندن رمضانده اوروج طوتمق ممکن اولماز. حال بوکه فرضه اولان بودر. بناءً علیه شهود شهر، شهود جزئی شهر معناسنه‌در. بو ایکی معنایه کوره اسباب علم سکوت عنه‌در. ایکنجی راجح جمیع کله‌جك مسافر فقره‌سی تخصیص، اولکنده عد ایلدر. فخر الدین رازی دیرکه: «واحدی و صاحب کشاف کبی اکثر محققین برنجی معنایه ذاهب اولمشلردر. لکن بنم عندمده ایکنجی اولی‌در. زیرا حذفدن سالمدر.» الخ... خلاصه بوراده شهود هلال معناسی ضروری دکلدر. او حالده اسباب علم مسکوت عنهدر. بونی تحری ایتمك لازم کله‌جکدر.

بو مسئله‌ده اسباب علم ایچون اجتهاده مساغ وارمیدر؟ شهود، حضر ایله ویا حضور عقلی دیمك اولان علم یقینه ایله مفسر اولدیغی تقدیرده بعد التحری بو بابده باشقه بر نص یوقسه اسباب علم حقنده اجتهاده مساغ اولمسی لازم کلیر. بوندن ایچون بعضلری باشقه نص یوقسه ظنیده حسابات نجومیه ایله دخی عمل اولنه بیله جکنه قائل اولمشلردر. لکن جمهور اسلافه کوره باشقه جه نص موجود اولدیغندن بو مسئله بورده اجتهاد دکلدر. زیرا بو آیت بو تفسیره کوره ساقط ایسه ده بو بابده کتاب و سنتده متعدد نصلر واردر. اولا کتابده «یسئلونك عن الاهلة قل هی مواقیت للناس» آیتی کله‌جکدر. بونده قطعیاً کوستریرکه شرعاً وقت تعیینه ایدن دلیل هلالدر. هلال ایسه کوره جکز و جهلا رؤیتك اسمیدر. بوندن باشقه هلالك نصل بیلنه‌جکنی احادیث شریفه کوسترمشدر.

١ — « الشهر تسعة وعشرون لا تصوموا حتى تروه ولا تفطروا حتى تروه فان غم عليكم فاقدروا له = آى يكرمى طقوزدر، كورمدكجه طوتمايك وكورمدكجه افطار ايتمه‌يك، اكر اوزه‌ريكزه بولوطلانيرسه مقدارينى حساب ايديكز » معنا بو مقدارى حساب ايديكزدر. بونى ده شو حديث كوسترمشدر:

٢ — « لا تصوموا حتى تروا الهلال فان غم عليكم فاقدروا ثلاثين = هلالى كورمجه‌يه قدر اوروج طوتمايك، اوزه‌ريكزه بولوطلانيرسه اوتوزه مقدار ايديكز »

٣ — « صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته فان حال بينكم وبين منظره سحاب اوقترة فعدوا ثلاثين = رؤيتى ايچون طوتيكز ورؤيتى ايچون بوزيكز. اكر سزكله منظرهٔ هلال آراسنه بر بولوط ويا بوص حيلولت ايدرسه اوتوزى صاييكز ».

٤ — « صوموا رمضان لرؤيته فان حال بينكم غمامة او ضبابة فاكملوا عدة شهر شعبان ثلاثين ولا تستقبلوا رمضان بصوم يوم من شعبان = رمضانى رؤيتى سببيله طوتيكز، اكر آراكزه بر بولوط ويا سيس كيررسه شهر شعبانك عددينى اوتوزه اكمال ايديكز ورمضانى شعباندن بر كون اوروج طوتارق قارشيلامايكز ».

٥ — « الشهر هكذا وهكذا الخ = يعنى آى كاه اوتوز وكاه يكرمى طقوز اولور. كورورسه‌كز طوتيكز، كوردكده‌كز بوزيكز، اكر بولوطلى اولورسه اوتوزى صاييكز ».

ايشته بونلر وامثالى احاديث صحيحه « يسئلونك عن الاهلة قل هى مواقيت » آيتنه مطابق اولدوغى كبى « فمن شهد منكم الشهر فليصمه » ده‌كى شهود شهرك اسباب معتبرهٔ شرعيه‌سى بياننى اكمال ايتمشدر. بنا برين مسئله‌ده اجتهاده مساغ يوقدر. بو نصوص كوستريور كه شرعاً بر هلالدن اعتباراً شهرك مقياس اصليسى اوتوز كوندر. اوتوزك تمام اولديغى معلوم اولنجه باشقه هيچ بر دليله احتياج يوقدر. فقط شهر بعضاً يكرمى طقوز ده اولور، او زمان ده دليله احتياج واردر. بو دليل رؤيت هلالدر، يعنى علم استدلالى دكل علم شهوديدر. علم شهودى ممكن اولانه قدر هلالده

بوکا سنند اولان شهادتك ده صورت عمومیه ده معتبر بر بینه اولدیغنده شبهه یوقدر. استقراء وضعه نظراً
سماع شهادت ایله عمل، علم شهود ایله عملدر. بوندن باشقه «یا ایها الذین آمنوا»، «من»، «منکم»
ایله خطاب صوم، خطاب عامدر. و بونکبی احکام شرعیه و حقوق الهیه ده واحدلره ده حکم جماعت اوزره
حکمدر «حکمی علی الواحد حکمی علی الجماعة». بونك ایچون هرهانکی بر کیمسه اوزرینه شهود هلال
ایله صومك واجب اولدیغی ثابت اولنجه بالدلاله دیگرلرینه ده واجب اولور. بو وجوب و ثبوت ایسه انجق
اوکوسنك شهود و شهادتیله اولور. بو شهادت فردی صورتده ایسه وجوب یالکز ایشیدنلره سرایت ایدر.
یوقسه اکر اجتماعی صورتده بر محکمه حضورنده ثابت ایسه او زمان ده عموما سرایت ایدر. او حالده شهودده
شهادة نقل کلام ایده‌لم. صوم، محضه حقوق، افطار و بایرام حق عبددر. و اصول شرعیه یه نظراً
حق عبد تعلق ایدن خصوصاتده عمل لااقل ایکی شاهد عادله متوقفدر. فقط حقوق عباد تعلق ایتمیه
و یالکز حق الهی اولوب دیانت محضه قبیلندن بولنان خصوصاتده بر شاهد عادلك خبر واحدیله دخی عمل
جائزدر. بناءً علیه بایرام ایچون شهادت واحده اعتبار کافی ایسه ده رمضان ایچون بونك جوازی
افاده ایده‌بیلمسی کافیدر. انجق بونك فی نفس الامر ایله تکذیب اولنمامسی ده شرطدر. فی نفس الامرك
تکذیب ایده‌جکی خبره خبر صحیح نظریله باقیلماز. بناءً علیه ائمهٔ حنفیه بالاتفاق دیمشلردرکه سماده
بر علت بولندیغی یعنی هوا آچیق اولمادیغی زمان شوال و ذی الحجه ایچون لااقل ایکی عادلك، رمضان
ایچون یالکز عادل بر آدمك دخی شهادتی قبول ایدیله‌بیلیرسه ده سماده علت بولنمادیغی زمان اخبارلری
علم افاده ایده‌جك بر جماعت کثیره‌نك شهادتی لازمدر. ماعداسی قبول ایدیلمز. زیرا آیك
یکرمی طقوزنجی کونی تحریٔ هلال عموم یوزنده فرضدر. بناءً علیه بونی بر چوق انسانلر دقیقله آرایوب
کوزتدیکی و سماده بر مانع ده بولنمادیغی حالده بر قاچ کیمسه‌نك کوروب ده دیگرلرینك کوزلری
صاغلام و مانعدن آزاده بولنمقله برابر کورمسه اولملری عادةً ممکن اولماز. بناءً علیه بو حال
کوردك دیه‌ن بر قاچ کیشینك شهادتی تکذیب ایدر. بونلرك غلطه و یاخود خیاله کوره هلال
صاندیغنه و یا اسطاره عقلیسنه بناءً یالان سویلمسه اولدقلرینه احتمال ویریلیر. احکام قرآنده دیرکه

بو بر اصل صحیحدر. معقلا صحنه حکم ایله و ارث شریعتك مبناسی ده بونك اوزرینه در. بونده خطا
بیوك ضرره باعث اولور. بویوزدن خلقه شبهه‌لر القا ایدرك دینلرینی تشویشه ایده بیلیرلر. بونك
ایجوبه ائمهٔ حنفیه احکام شرعیه‌ده عموم ناسك بیلمکه محتاج بولندیغی خصوصاتك طریق ثبوتی استفاضه
و موجب علم اولان خبرلر اوله بیله‌جکنه و بونلرك اخبار آحاد ایله اثباتی جائز اولمادیغنه قائل اولمشلردر:
فقط سماده علت بولندیغی زمانده بویله ظاهر حالك تکذیبی اودقیه جهتنده عمله اولان رمضانده بر چوقلرینه عباد
اولان باریلمالرده ایکی عادلك شهادتی تکذیب ایتمکده معنا یوقدر. بوندن شوده اکلاشیلیرکه ظاهر حالك
تکذیبی سوزندك ایفادی فریضه ایجوبه فوج فوج تحری هلال ایچیقدقلری زماندر. یوقسه بو وظیفه‌یی اهل
بر اقلیمده تحری ملك ترك ابر قاچ کیشی‌یه قالیرسه سماده علت بولنمادیغی حالده ایفای وظیفه ایتمه‌یندك
ایدنلری تکذیبه حقلری قالماز. فی هر حال او بر قاچ کیشیلی مکذب اولماز. متأخرین بودرکه، دوشکلری
ایجوبه جم غفیر شرطنه صرف نظر ایدرك دیگر مذهبلرده اولدیغی کبی علی الاطلاق ایکی شاهد عادل ایله
اکتفایی لزوم حس ایتمشلردر. حاصلی صوم عموم فریضه عینیه اولدیغی ایجوبه شرعاً شهرك سبب ثبوتی ده
عموم ایجوبه ممکن اولان مشهود هلاله، اولمادیغی حالده اوتوز تکمیلنه ربط ایلمشلردر. بناءً علیه
ایلك یکرمی طقوزنده تحری هلال ده عموم لایق فریضه کفایه اوله‌رق فرضدر.

حسابات نجومیه‌یه کلنجه: اولا بو حساب اوزره آی صورت عمومیه‌ده یا یکرمی طقوز یاده اوتوزدر.
ایکی اجتماع ویا ایکی هلال بیننده‌کی شهر نجومی یکرمی طقوز ایله اوتوز آراسنده دائما کسرلیدر. وسطیسی
ایسه یکرمی طقوز بچوق کوندر. حال بوکه صوم ثابت اولوبه ایجوبه کوره معیارینه مربوطدر. بناءً علیه
حساب نجومی اساس معیارده خارجدر. ثانیاً حساب نجومی ایله ادراك هلال، علم شهودی دکل علم استدلالیدر.
بناءً علیه استدلال موقعلرنده شرعاً دخی معتبر اولسه ده شهود موقعنده اولماز. ثالثاً بو علم استدلالی
اهل فنه اولان خواصه مخصوصدر. بو اساس اتخاذ ایدلدیکی تقدیرده عوام تقلیده جبر ایدلسه وظیفهٔ
صومیه‌لرینی ادا ایجوبه عبارتنده باهم حال خواصك وساطتنه مجبور قالمسه و علم شهودی ذوقندن محروم
ایدلسه اولور. بویله اولمامق ایجوبه هلال حسابی اکلایه‌جق قدر علم نجوم تحصیلی دخی مسلمانلره حیسنه

فرصه عیبه قیلمق لازم کلیر که بو ده عمومی اولان دین اسلامک یسر اساسنه مخالف بر تکلیف اولور.

رابعاً اجتماع نیرین امور خفیه واضافیه دندر. بونک دلیل ظاهریسی شهود هلالدر. شرعاً امور خفیه ده بر شیئک دلیلی اوشی مقامنه اقامه اولنه جغندن شهوده اعتبار ضروری اولمق لازم کلیر. حال بوکه حساب اساس اتخاذ اولندیغی تقدیرده اعتبار هلالک ظهورینه دکل اجتماعک وقوع وختامنه اولمق لازم کلیر. بناءً علیه حساب نقطهٔ نظرندن رؤیت هلال اعتبارینک نه نصاً نه شرعاً بر معناسی اولماز. بوکبی حکمتدن سنی حساب نجومه اعتبار حقنده بر نص وارد اولمامشدر. بو ده فنک علی الاطلاق قیمتسز تلقیسندن دکل، بلکه موضوع حسابک نقطهٔ نظرندن عمومی اولمه‌سی ایچوندر. علم نجوم تحصیلی هرکسه فرض قیلنمیه ابتدائی تحصیللرده اولمیه‌جغی ایچون بوکا بقابلسه‌نک بعضی مقدس کونلرده مسلمانه تحری هلالی تسهیل ایده جک رصدخانه‌لر بنا ایده‌رک هرکسک بونلردن طاتمه‌سی ایچون تشویقاتده بولنمه البته دها کوزلدر. کوریلیورکه معتبر اولان خبر، علم شهودی نقل دیمک اولان وظاهراً تکذیب ایدیلمیه جک اولان شهادت عادلدر. بونده هیچ کیمسه شبهه ایتمزکه یارا ایچوندیه وجدانی حساب بالادن ده شهادت ایده بیله جک بر فاجر فاسقک اخبارینه اعتماد ایتمکدن ایسه حساب ایله عمل ایتمک اولادر. ونهایت بز شعبانک صوک کونی اوروجیله رمضانی قارشیلادیده هم بوردیغی ایچون شعبان اولدیغی معلوم بولنسه بر کونده بالادن بر خبر ایله اوروج طوتمه ویا رمضان اولان بر کونده بالادن بر خبر ایله بایرام یاپمقده ده کناه اوله جغندن بو بابده احتیاط ده لازمدر. بناءً علیه حکم نفیسک شهادتی بولمادیغی زمانده دیکلنه جک شاهدلر حقنده حساب نجومی یی ظاهر حال کبی معتبر طوتمه زمانمزک حالنه موافقه اوله جقدر. ومسلمان اولانلر هرحالده هلالی تحری ایتمک فریضه‌سنی اونوتمامالیدرلر.

خلاصه صومک سبب وجوبی شهود شهر، دها طوغریسی شهود جزء شهردر. یکرمی طقوزنده رؤیت هلال ایله، بو اولمادیغی تقدیرده تکمیل ثلاثین ایله حال حضرده شهر رمضانه کیرمسه اولان هر مؤمنه مکلفه بو آیده اوروج طوتمق فرضدر. [وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا] وهر کیم ایسه خسته [أَوْ عَلَى سَفَرٍ] یاخود بر سفر اوزرنده ایسه [فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ] بونک

اوروجی ده رمضانه باشقه کونلرده صایمسیدر. — یعنی بونلره رمضانده رخصت واردر.
طوتمیه بیلیرلر وطوتمازلرسه دیکر کونلرده محدود عددینی قضا ایتمه‌یه بورجلیدیرلر. قضا ایتدکلری
تقدیرده آثم اولمازلر. فقط مقیم وصحیح اولانلره بو رخصت یوقدر. اونلر قضایه برابر
فرضی ترک ایتمکله آثم اولورلر. وعمداً نقض ایتدکلری تقدیرده قضادن باشقه کفارت ده لازم
کلیر. ایشته یازیلمسی اولان صیامک ایام معدوده‌سی شهر رمضان ایله بیان وفرضیتی تنجیزاً تأکید
اولندقدن صوکره معذورلرک اعتبارندن سقوطی توهم اولنمامق ایچون مرض وسفر معذرت رخصتلری ده
تکرار ذکر ایدلمشدر. بو تکرار طولاییسیله بالاده‌کی آیتک صوم رمضان حقنده اولمادیغی واولسه بیله
ابتداء حاله عائد اولان وجوب تخییر حقنده اولوب بو تنجیز ایله منسوخ بولندقلری مبنی علیه «وعلی الذین
یطیقونه فدیة» فقره‌سنک تکرار ایدلمدیکی جهتله کلیاً منسوخ اولدیغی اطاقه‌یی استطاعه ایله تفسیر
ایدنلر جمهور معظمیه‌دن فرقنده دریافته ایدلمشدر. لکن بوراده اطاقه‌نک معناسی تقطویه اولوب بونک
منسوخ اولمادیغی ولااقل شیخ فانی ومریض مأیوس حقنده منسوخ اولمادیغی ثابت وشافعی‌یه کوره حمل
ومرضعه‌یه دخی شامل وحتی شیخ فانی‌یه فدیه‌یی واجب کورمه‌ین امام مالکه کوره بو نص قضا بورجی اولوب
مقدار ایکنجی سنه‌سی فرضنده قضا ایتمه‌ینلر حقنده ثابت اولدیغی یوقاریده ایضاح ایدلمش ایدی. بوراده
تکرار ایدلمسی منسوخیتندن دکل ادایه مخصوص بر وقت معذرت اولان مرض وسفرک ذکریله ادا وقضایه
شامل دائمی معذرت اولان ضعف طاقتک اولویتی شوقی آکلاشیلمه‌سی مبنیدر. ودبو نقطه‌یی شوده
تأیید ایدر: [یُرِیدُ اللّٰهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیدُ بِکُمُ الْعُسْرَ] الله بو بیورودجی
فرضه قیلمقده سزه کولق نودره، صیقینتی‌یه کرفتار ایتمک ایسته‌مز، بالعکس سزه قولایلق ویرمک ایستر.
— مرض وسفرده صوم ایسه بعضاً عسرت اوله بیلیر، بونک یسرده افطاره رخصتدر. بو اعتبار
موجب ضرر وحرج اولمجه معذرتر حقنده رخصتدر ویرشدر. بو حکمت مبنیدرکه اوروج نیت ایدوبده
اوروجلی اولدیغی اوتوره‌رده یوب ایچمه ویا معالجه ایچه بابا به ناسیک اوروجی بوزولمه‌حیغی
حدیث بونده بیانه بیوروله ودبو ضیافة الله اطلاق ایدلمشدر. نه بویله اساسه نبی عنة، جنونده کی

موانع تکلیف بولونمیانلر و آز چوجقلر خطاب عالیهٔ مکلفیه میاننده داخل بولنانلر عقلی باشنده و فقط
ادا اولسون قضا اولسون اوروجه زور طایانه بیله‌جك، اوروج بتون طاقتنی توکتوب صفر ویره‌جك
اولانلر و حسب العاده کوزدکی کونه بیر اینوب فنایه طوغری کیدن پك اختیار ارککلر و قادینلر. کذلك
کنج اولدیغی حالده افاقتی امیدسز بر مرض مزمنه طوتولمش اختیارلر کبی طاقتسز بولنانلر ضعیفلر حقنده
قدرت مالیه‌لری بولنمق شرطیله بالاده‌کی فدیه حکمی اولدیغی ثابتدر. چونکه بونلر ابدیه قضادن عاجزدر
اولمش اولدقلرندن یسر فدیه صورتنده‌در. حاصلی جناب الله زورلکی کورونن اوروجی فرض قیلمقله اساساً
مؤمنلر قوتلرینی مجادلهٔ حیاتده مسرتله قورتاروب یسر و سهولتله مظفر قیلمغی اراده بیورمشدر. اوروجله
قولای قولای مجاهدهٔ نفسه آلیشیله‌جق، لزومنده صبر ایتمکی اوکره‌نیله‌جك، متاعب حیاته چکیله‌جك
سعادت اخرویه‌یه ایریشیله‌جکدر. فقط بونی عسرتی یسره تبدیل ایده‌جك اولان اوروج مرض و سفر
و اختیارلق کبی بعض احوالده یسر اولمازده عسر اولابیلیر. ایشته او زمانده قضا و یا فدیه یسر حکمی
شروع قیلنمشدر. حتی ظاهریه بو آیتک ظاهرینه باقه‌رق سفرده قصر صلات کبی سفرده افطار صومک
وجوبنه بیله قائل اولمشلر، مسافر اولان باشقه کونلرده اوروج طوتمغه فرضدر دیمشلر. «لیس من البر
الصیام فی السفر» حدیثیله ده استدلال ایتمشلردر. ابو هریره رضی الله عنه دخی بو بابده «سفرده
صائم اولانه ینه قضا لازم کلیر» دیمشدر. لکن بونلرک ماعداسی اولان صحابه و تابعین و فقها، سفرده
صومک نماز کبی اولمایوب جائز اولدیغنده و طوتارسه قضا لازم کلمیه‌جکنده متفقدرلر. بو بابده
ابو هریره شاذدر. چونکه علیه الصلاة والسلام افندیمزک سفرده اوروج طوتدیغی خبر مستفیض ایله
ثابتدر. ابو سعید خدری، انس بن مالك، جابر بن عبدالله، ابو الدرداء، سلمة بن المحبق و ابن عباس
رضی الله عنهم سفرده صیام نبوی‌یی روایت ایتمشلردر. بونلردن باشقه حمزة بن عمرو الاسلمی رضی الله عنه
رسول اللهه «بن سفرده اوروج طوتارم» دیدیکی زمان رسالتپناه افندیمزک «ان شئت فصم
وان شئت فافطر = دیلرسه‌ك طوت، دیلرسه‌ك یه» بیوردیغی ده ثابتدر. نشاله حمزه و عروة بن الزبیر
و ابو مراوح سفر و حضرده صوم دهر طوتارلردی. بو آیتده ایسه مریضه و مسافره افطارک وجوبنه

دلالت یوقدر. بناءً علیه «لیس من البر الصیام فی السفر» حدیثنده بعض احوال مخصوصه‌یه مقصوردر.
نته‌کیم فتح مکه سنه‌سی پیغمبرله برابر اصحاب، رمضانده اوروج طوتمشلردی. صوڭره رسول الله «دشمنکزه
یاقلاشدیکز، فطر سزک ایچون دها قوتلیدر، بناءً علیه افطار ایدیکز» بیوردی. ابو سعید خدری
«والله بن بوندن اول کوریوردم که رسول الله ایله برابر طوتیوردم» دیمشدر. بو سفر رمضانک
اوڭ یدیسنده صوڭره واقع اولمش و افطار ایسه «عسفان» ایله «امج» آراسنده «کدید» نام محلده
ویرلمشدر. دیمک که «لیس من البر» حدیثی بوکبی اسباب مخصوصه‌یه مقصوردر. بناءً علیه سفرده اوروج
ممنوع دکل بلکه «وان تصوموا خیر لکم» افاده‌سنجه افضلدر بیله. حضرت انس ده «بز» «ومن کان
مریضا او علی سفر» آیتی نازل اولدیغی وقت سفرلریمزده آج آچیق کیدر، وقوزیغمز زیاده‌ده قاپیمز
طوتمازدی. فقط بوکونده طوقوق اولنلر کیدیورز و طوقوق اولنلر قوتلنیورز» دیمسیله واد شاعنه
سفرده اوروجی اشارت ایتمشدی. جناب اللهک بو رخصتی تیسیر ایچوندر. سفرده صلوات کبی عزیمت بناسنده
دکلدر. مریضه ایچون افطارک واجب اولمادیغی متفق علیه ایکن ظاهریه‌نک سفرده افطاری واجب عد
ایتمسی طوغرو اولماز. زیرا اوله‌رکه مریضه و مسافر ایچون وقتنده لطف ایله برابر اداءً طوتمق بالاخره
یالکز قضاءً طوتمقدن دها عزیمتلی اوله بیلیر. بو ده اراده یسره مخالف اولور.

حاصل الله، یسر ایستر. بونده [وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ] شهرک عدد ایامنه کوره اداءً
ویا قضاءً صومک عددینی اکمال ایتمکز، عاصمدن ابوبکر شعبه روایتی و یعقوب قرائتنده «کاف»ک
فتحی و میمک تشدیدیله «ولتکملوا العدة» اوقونیغنه نظراً عددی تکمیل ایتمکز [وَلِتُكَبِّرُوا
اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ] و سزه هدایت ایتمسنه ویا هدایت ایتدیکنه حمد ایدرک الله اکبر دیه تعظیم ایتمکز
[وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ] و سزک کبی مؤمنلردن مأمول اولان شکری ده ایستر. — بو ربطه
کوره «ولتکملوا»، «ویرید لتکملوا» دیمکدرکه «لام» لر تعلیل اولور «یرید لیطهرکم»
«یریدون لیطفئوا» آیتلرنده‌کی «لام» لر کبیدر. فقط «لام» لری تعلیله حمل ایدرک آیتک تمامنی
«شرع کل ذلک» تقدیریله بر لف لطیفی تضمن ایتمکله دها بلیغ اولدیغی صاحب کشاف بیان ایدر.

بو صورتده معنی : « الله یسر ایستر عسر ایستمز و عددی اکمال ایتمکز ایچوندر و اللهک سزه هدایتنه حمد ایدرک کندینی تکبیر و تعظیم ایتمکز ایچوندر و بو ده شکر ایده‌سکز دیه‌ده‌رک جناب حق بوکا بونلری بویله تشریع ایلدی » . یعنی شاهد صوم شهری ، مریض و مسافره ایام افطاری و افطار ایتدکلری تقدیرده عینی عدده رعایتله قضاسنی تشریع ایلدی . اکمال عدد ، مراعات عددک . تکبیر ، تعلیم ایلدیکی کیفیت قضا و عهده‌ـ فطرده خروجک ، شکر ده ترخیص و تیسیرک علتی اولور . هر ایکی سنه‌ده رمضان اوروجنک عدد ایام ایله طاماً طوتولسی و بایرام آی کورولدکجه اوتوزک تکمیل ایدلسی مطلوب الهیدر . قضاده مراعات عددک مطلوب اولسی اداده اکمال عددک مطلوب اولسنه مترتب و قضانک سبب وجوبی ، ادانک سبب وجوبندن عبارت بولنماسنه منبعثدر . عددلر کونک کندی اوروجنه سبب و معیار اولدیغنی کوستریر . او حالده شهود شهر سبب اجمالی اولمقله برابر سبب تفصیلی ایامدر . و بونک ایچون اوروج اولنامش ده ایام معدوده اولمه اوزره قرصه قیلنسه و شهر بونک بیانی اولمشدر . « ولتکملوا العدة » شهری عدد ایامه ربط ایتمشدر . بنا علیه رمضانده بر قاچ اوروج ییه‌ن کیمسه‌نک بتون شهری قضا ایتمه‌سی لازم کلمز . بالاده « ایاما معدودات » نهایتده « ولتکملوا العدة » دینمیوبده ساده « ولتکملوا الشهر » دینلسه‌ایدی بویله اولمه‌سی لازم کلیردی . و حتی کیجه‌سیله کوندوزیله بتون آیی برابر اوروج اولسی اقتضا ایدردی . دیمک که رمضانک ایچنده تحول تکلیف معتبردر . اورته‌سنده بالغ اولان مکلف اولدیغی کبی شرائط تکلیفی ضایع ایدنلرده دخی ساقط اولور . کذلک رمضان بایتنده مقیم اولدرکیمسه رمضان ایچنده سفره چیقارسه نه رخصته نظر در . ایچنده اوروجلی اولدرده چیقدیغی کونی بو رخصته داخل اولماز . زیرا « او علی سفر » بیوریلمشدر . عدد ده کونلر اوزرینه مرتبدر . سبب وجوب یالکز اولسنده شهود شهر اولسه ایدی بونلر جائز اولمازدی . مع ما فیه اولسنده تمامنه بر نیت ایله ده اوروج صحیح اوله بیلیر . چونکه شهود شهر بر سبب اجمالیدر .

الله‌ی تکبیر ، اساساً الله‌ی تعظیم دیمکدرکه اوچ معنایه اولور : عقد قلب ، قول ، عمل . عقد قلب ، اللهک وحدانیتنه و عدلنه اعتقاد ایله صحت معرفت و زوال شکوکدر . قول ، صفات علیه و اسماء حسناسنی اقراردر . عمل ده صلات و صوم و سائر مفروضات و مشروعات کبی اعمال عبودیت ایله

عبارت ایمکدر. بو قول و عملك مقبول اولمسی ده اعتقاد قلبیه یعنی ایمانه متوقفدر. زیرا «ومن اراد الآخرة وسعی لها سعیها وهو مؤمن فاولئك كان سعیهم مشكورا» آیتنده مشكوریت سعی مؤمن اولمه حالیله تقیید ایدلمشدر. اعتقاد و ایمانه صوم مخصوص اولمیوب هر عبادتده جاری اولدیغی و عبادات سائره اسباب مختلفه یه مربوط اولوب صیام رمضانه مبتنی بولنمادیغی جهتله بو آیته مناسب اولان یعنی بو تكبیرك عدد رمضانی اكمال متعلق اولدرده بایرامه اشارت اولمسی و بو اولی اولانده لفظ تكبیرك اظهار ایدلمسیدر. لفظ تكبیر «الله اكبر» دیمكدر. بونك اكمل بر صورتی ده تهلیل و تحمیدی دخی مشتمل اولاندر «الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله والله اكبر الله اكبر ولله الحمد» دیه تكبیر نامیله متعارفدر. بو آیتده تكبیرك «علی» ایله صله لانمسی ده معنای حمدك تضمینه مبنی اولدیغنه بو حالك مناسبیدر. بو تكبیر ایسه انسانك هلال شوالی رؤیت زماننده كندی نفسنده یا جمعی تكبیر اولمه كبی جائز اولدیغی سلفدن بر موقفك اكلادیغی وجهله بایرام نمازینه چیقاركن یایلا یه تكبیر و یاخود بایرام نمازینك تكبیرلری اولمه ده جائزدر. یعنی هر بری محتملدر. بونلردن برینه دلالت مخصوصه یوقدر. بناء علیه بونلردن بری بو آیت ایله واجبدر دینلمز. جهر و اخفاسی واجبدر هیچ دینلمز. ابن عباس حضرتلرندن روایت اولندیغی كبی «مسلمانلر شوال هلالنه باقدقلرنده بایراملرندن فارغ اولنجیه قدر تكبیر آلمالری اونلرینه حقدر. چونكه «ولتكملوا العدة ولتكبروا الله علی ما هدیكم» بیورولمشدر. حضرت علی، ابو قتاده، ابن عمر، سعید بن مسیب، عروه، قاسم، خارجه بن زید ونافع بن جبیر بن مطعم و سائر اصحاب كرامدن دخی مرویدر كه بایرام كونی مصلایه چیقدقلری وقت تكبیر آلیرلردی. ابو بكر رازی احكام القرآنده بونلری نقل ایتدكدن دیركه «ابن عباسك مولاسی شعبه شویله دیمشدر: بن ابن عباسی مصلایه یدیب كوتوردم. ناسك تكبیر آلدیغی ایشیدیر «ناسه نه اولیور، امام تكبیر می آلدی» دیردی، بن خایر دیردم. اوده «ناس دلیمیدیرلر» دیردی. بوندن اكلاشیلیر كه ابن عباس طریق مصلاده تكبیری خوش كورمامشدر. و بو دلالت ایدركه اونك عندنده آیتده كی تكبیردن مراد، امامك خطبه ده آلدیغی او تكبیردر كه ناس دخی برابر آلیرلر. هلال تكبیری روایتنده ده عیدك وجوبنه دلالت یوقدر» الخ...

بو دليللرڭ حاصلي اولمق اوزره مذهب حنفيده مختار اولان شودركه بو تكبيرلرڭ هيچ برى واجب دكلدر. بايرام هلالنى كورنجه سنةً رمضانى اتماميله بر تكبير مستحب ايسه‌ده وجوبا و اثناده سرور اولديغى ايچون بايراملرده مصلايه كيدركن تكبير سنتدر. انجق رمضان بايرامنده سرًّا قربان بايرامنده جهرًا آلمق مستحبدر. آيتده كى تكبير مطلق اولديغى ايچون بتون بونلره شامل اولورسه‌ده هيچ برينڭ وجوبنى افاده ايتمز. نهايت بايرامڭ حلولى ايله مطلقا بر تكبيرڭ وجوبنى افاده ايدرسه اوده بايرام نمازى وارنده كى تكبيرلر اولابيلير. شو حالده حاصل معنى: «رمضانى اكمال ايدوب تكبير آلهرق بايرام نمازى قيليڭز» ديمك اولور. «ولعلكم تشكرون» ده بايرام سرورينه و بايرامڭ بر طرز شكران ايله ياپيلمسى خصوصنه اشارت مخصوصه‌سى جائزدر. — و بو صورتده فريضهٔ صيامڭ تأليو قاريه‌كى «كلوا واشكروا» امرلرينه تناسقى نقدر مغنيدار اولمشدر. و بو جمله‌لر بو آيتده جبريه مذهبنى ابطال ايده‌جك دليللر واردر.

روايت اولنديغنه كوره اعرابيدن برييسى رسول الله صلى الله عليه وسلم «اقريب ربنا فنناجيه ام بعيد فنناديه = ربمز ياقينميدر، كيزليجه مناجاتمى ايده‌لم، يوقسه اوزاقميدر باغيره‌لم مى؟» ديه صورمشدى. بو سببله جناب الله صومده تكبير و شكر ايله اولان ذات الوهيتنى تعريف و توصيف ايدرك دعانڭ صوم شدت مناسبتنى افهام و احاطه‌سنڭ رعيت اجراسنى ايچون توجيه خطاب ايله رسولنه بيورمشدركه:

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادٖى عَنّٖى فَاِنّٖى قَرٖيبٌ اُجٖيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجٖيبُوا لٖى وَلْيُؤْمِنُوا بٖى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ●

مآل شريفى

وشایه قوللرم سنی بنده سؤال ایدرلرسه محققکه بن چوق یاقینم‌در . بنی دعا ایدنجه
دعاجینك دعاسنه اجابت ایدرم ، او حالده اونلرده بنم دعوتمه قوشسونلر و بنی حقیله ایمان
ایتسینلرکه رشاده کیده بیلسینلر •

[وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِی عَنِّی] قوللرم سنی بنده سؤال ایتدکلرنده جوابی شودر :
[فَاِنِّی قَرِیبٌ اُجِیبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ] بن حقیقةً یاقینم ، یعنی بنی دعا ایدیکی
وقت دعا ایدنك دعاسنه اجابت ایدرم ، اونی هر حالده بر جواب ایله قارشیلارم — دیمکدرکه اللهك
یاقینلغنك معناسی بو وجهله سرعت اجابت دیمکدر . قرب مکانی ، قرب جهت دیمك دکلدر . ذات الوهیت
بو وجهله توصیف و تعریفنده اولا خالق کائنات اولان حق تعالی‌یی بیلمز ، اشیتمز ، کورمز غیر بر قوت فرض
ایدرك نماز ، اوروج ، دعا کبی عبادتلرده بر جهتدن فائده‌سز ، لزومسز کبی زعم ایدن جهلهٔ طبیعیونه ، کذلك
سبب اقتدار اولان علم الهی‌یی و سبب اقتضا اولان ارادهٔ الهیه‌یی دخی بر قدره تابع طوته‌رق اختیار الهی‌یی انکار
ایدن ایجابیه‌یی شامل بر رد واردر . یارادیجی قدرتی انکار ایتمك جهل محض اولدیغی کبی یارادانك جهلنی ،
علمی حقنده یارادیجیلغنی انکار ایتمك ده عینیله جهل محضدر . ثانیاً اللهی دور بیلیر و دور ایشیدیر
کبی فرض ایدوب ده دعا و عبادتنده باغیروب چاغیرانلره ، کورولتی پاطیرتی ایدنلره رد واردر . نته‌کیم
بو آیتك اسباب نزولی بیاننده روایت ایدیلشدرکه بر محاربه‌ده اصحاب کرام سسلرینی یوکسلته‌رك تکبیر ، تهلیل
دعا ایدیورلردی ، علیه الصلاة والسلام افندیمز « سز صاغره و یا غائبه دعا ایتمیورسکز ، هر حالده
بر سمیع قریبه دعا ایدیورسکز » بیورمشدی . و بالاده ذکر اولنان سبب نزولده‌ده اکلاشلدیغی اوزره
بو آیت ، اللهی اوزاقده فرض ایدوب ده دعالرنده باغیرانلری رد ایچون نازل اولمشدر . جهلهٔ طبیعیون
و ایجابیه‌یی رد ایتمسی بوندن لازمی اولرق ده اولویتله ثابتدر . بوندن ایچوندر دعانك شرائطندن بری ده
خضوع و خشوعدر . زیرا انسان اللهدن اوزاقده اولسه‌لرده « الله قریب » در . بزه شاه داماریزدن

دها قریبدر. «ونحن اقرب الیه من حبل الورید» حتی بزه بزدن زیاده قریبدر.

امام فخر الدین رازی دیرکه: «اشبو «فانی قریب» قولنده بر سر عمیق واردر.
شویله که: ماهیات ممکناتك وجودلرینه اتصافی آنجق ایجاد صانع ایلهدر. بناء علیه ایجاد صانع ممکناتك
ماهیتلریله وجودلری بیننده متوسطدر. و بناء علیه صانع تعالی هر ممکنك ماهیتنه او ماهیتك وجودندن
اقربدر. حتی بو مقامده دها یوکسك بر کلام واردر: «صانع او ذات اعلادر که ماهیات ممکناتك
موجود اولمسی اونك ایجادیلهدر. بر برینك اولدیغی گبی جوهرك جوهر، سوادك سواد، عقلك عقل، نفسك نفس
اولمسی ده اونك ایجادیلهدر. ماهیاتك موجود اولمسی، اونك تأثیر و تكوینی ایلهدر.» بناء علیه صانع تعالی
هر ماهیته کندندن دها قریبدر.» الخ... رازینك برنجی تقریری ماهیاتك غیر مجعول اولمسنه، ایکنجی تقریرده
مجعول اولمسنه گورهدر. بونده وجود ایله ماهیتك فرقی یوقدر. فلاسفه و صوفیه اولكنه، متكلمین ایکنجیه
قائلدرلر. اولكلرنده علم اراده، ایکنجیده ارادهنك علم اعتباریله بر تقدمی وار دیمكدر. چونكه
صفات الهیه ذاتاً عین اولمقله برابر اعتباراً بر ترتب بولنه بیلیر. شونده هیچ شبهه یوقدر که الله تعالی نسبتله
ضروریاتك ضروریسیدر. ممكناتك وجود ایله اتصافی ضروری اولمادیغی هر کسجه مسلمدر. فقط دیكر
اولسون هر هانكی بر شیئك نفسنه حملی و او شیئك او شی اولمقله اتصافی ضروریاتك الك اولیسی گوریلیور.
بونك بالذات بر ضرورت اولدیغنده ده شبهه یوقدر. و بونك ایچوندر که ماهیات او ماهیات اولمق
معناسنه غیر مجعول ظن ایدلمشدر. فقط بونك لذاته و لاجل الذات بر ضرورت اولدیغی ادعا ایدیلمز.
بویله بر ادعا لذاته عبارهسی ضروریهنك، لذاته واجب الوجودك تعددینه قائل اولمقدر. حال بوکه بذاته
ولذاته علة العلل بردر. اوده الله تعالیدر. وجود الهی یی اثبات ایدن علیت قانونی موجبنجه علت اولی
اولان ذات صمدانیدن ده بر تعدد فرضی استلزام ایدهجك غیر مجعول، ازلی ماهیاتدن بحث ایتمك،
کذلك ذات الهی اوزرنده ایجابی افاده ایدهجك بر سببی اخذ ایتمك ایجابهنك علمه استنادینه گوره
علیت قانونی دوزوب نقض ایتمك دیمكدر. حقیقتده بر شیئك او شی، بر ماهیتك کندینك او ماهیت اولمسی
حقنده کی حکم ضروری ذات حقك بذاته و لذاته وجوبی ملاحظهسنه متفرع بر ضرورتدر. اولا لذاته وجوبه

(Margin notes, pencil: ١ اولدیغی گبی هر ماهیتك او ماهیت اولمسنده اونك تأثیر و تكوینی ایلهدر — ٢ بذاته)

ملاحظه ایدلمسه اولسه ایدی ، انسانه انسانڭ حکمی بالضروره تسلیم اولنمازدی . بو صورتده هر نفس الامر تصدیقی تصدیقه واجبه متوقفدر . بناءً علیه بوتون وجودلرک صدورلرینک منشأی جناب حقدر . وجودات ممکنه وجود واجبدن مستفاد اولدیغی کبی امور کلیه وماهیات ممکنه دخی وجود حقدن منتزعدر . الاهی وجودلر ایله حقیقی کبی الاهی تنظیمده اولاماز . بناءً علیه بو آیت بو جهتجه قریب اولدیغنده شبهه اولمادیغی کبی «ونحن اقرب» آیتی بو جهتجه بزه بزدن اقرب اولدیغنده ده عقلاً ونقلاً تردد ایدلمک لازم کلیر . ویرکندیمزک دیباشقه لرینک رجا وتمنالرینی دویوب بیلدیکی بیلیور واونلره ایشتدیکی زمانده جواب ده ویره بیلیورسه ده بزه بزدن دها یاقین اولان الله تعالانک دعالریمزی ، مناجاتلریمزی دها اول ایشیده جکنه ایمانیمز ضروری اولور .

دعا ، اساساً دعوت کبی چاغرمق معناسنه مصدردر . صوکره کوچوکدن بیوکه ، آشاغیدن یوقاری یه واقع اولان طلب ونیاز معناسنه عرف اولمشدر واسم اولارق ده قوللانیلمشدر که دعا ایتدم دعا اوقودم دینیلیر . دعانک حقیقتی ، قولک ربّ جل جلاله دن استمداد وعنایت ومعونت استدعا ایتمسیدر . علمده ده ادراکده بعض جاهللر دعایی فائده سز بر شی ظن ایتمشدر . بونلرک باشنده قدرت فاطره یی بر قوت عمیا زعم ایدن کورقوجیلر واردر . فقط بونلردن باشقه ایجاب ویا جبر نظریه صاحبلرینک ده بو بابده بر طاقم شبهه لر ایرادینه قالقیشدقلری اولمشدر . شویله که :

۱ — دعا ایله مطلوب ، عندالله یا معلوم الوقوعدر ، یا غیر معلوم الوقوعدر . معلوم الوقوع ایسه واجب الوقوعدر ، دعایه حاجت یوقدر . غیر معلوم الوقوع ایسه ممتنع الوقوعدر . نه دعایه حاجت یوقدر .

۲ — بو عالمده کی بوتون حادثاتک بر مؤثر قدیمه منتهی اولدیغنده شبهه یوقدر . او حالده بو مؤثر قدیمک ازلده وجودینی اقتضا ایتدیکی شی واجب الوقوعدر . ایتمدیکی ده ممتنع الوقوعدر . بونلر ازلده ثابت ومقدر اولنجه دعانک ده البته تأثیری اولاماز . بو نقطه مختلف تعبیرلرله ده افاده اولنور . دیرلرکه قدر سابقه ، قضا نافذدر . دعا بونی نه تزیید ایدر ، نه ده تنقیص . او حالده

دعانك فائده سی نه ؟ علیه الصلاة والسلام افندیمز بر « قدر الله المقادیر قبل ان یخلق الخلق بکذا وکذا عاماً = الله مقادیری، خلقی خلق ایتمزدن شو قدر و شو قدر سنه مقدم تقدیر ایتدی » کذلك « جف القلم بما هو کائن » بیورمامشمیدر ؟ « اربع قد فرغ منها : العمر والرزق والخلق والخلق = درت شیدن فراغت حاصل اولمشدر : عمر، رزق، خلق، اخلاق » حدیثده واردر دکلمیدر ؟ او حالده دعادن نه فائده ؟ .

٣ — حق سبحانه وتعالی علام الغیوبدر. کوزلرك خائنه باقیشنی، سینه لرك کیزلی طوتدیغی فکرلری بیلیر. او حالده دعایه نه حاجت ؟ جبریل علیه السلام بر بویله کی کلام ایله اخلاص و عبودیتك اك یوکسك درجه سنه ایرسن. حضرت ابراهیم آتشه آتیلیرکن « حسبی من سؤالی علمه بحالی » دیمکله مقام خُلّتی قازانمشدر دیورلر. شواهد عقلیه و احادیث صحیحه ایله ثابت اولدیغنه کوره مقامات صدیقینك اك یوکسکی الهك قضاسنه رضا دکلمی ؟ دعا ایسه نفسك ارادتی الهك ارادتینه ترجیح حصهٔ بشریه طلب والتماس دیمك اولدیغنه نظراً بوکا منافی اولمازمی ؟ فاتحه ده بیان اولندیغی اوزره بر حدیث قدسیده « من شغله ذکری عن مسئلتی اعطیته افضل ما اعطی السائلین » بیورولمامشمیدر ؟ بناءً علیه دعایی ترك ایتمك اولی اولدیغی بو وجه ایله ثابت اولمازمی ؟ دیمکده اولانلر واردر. بونلره قارشو عقلا و علمانك جمهور اعظمی دعانك اهم مقامات عبودیت اولدیغنده تردد ایتمامشلردر. و بوکا عقلی و نقلی پك چوق دلیل واردر.

١ — کوریلیورکه بالاده کی شبهه لرك باشی قدر مسئله سندر جبر و ایجابه قدر یاقلاشیر. حالبوکه بونلرده دعایی انتظاره فالقیشمده تناقضه اولور. زیرا بو صورتده انسانك دعا ایتمسی و دعایه اجابت ایتمسی ازلده معلوم الوقوع ایسه او دعا هر حالده یاپیله جقدر. بوکا شبهه القا ایدرك ابطاله چالیشمق جبر و قدرده بحث ایتمك معناسنه. واکر معلوم العدم ایسه انتظاره فالقیشمغه حاجت یوقدر. او دعا ذاتاً یاپیلمیه جقدر. ازلده دعایه مربوط اولارق تقدیر اولنان مطالبده هر حالده دعا شرطیله معلوم الوقوع اولمسی لازم کلیر. مثلا ایمك یمك شرطیله دوعاسی مقدر اولان طلب و عزم ایتمك شرطیله موفقیتی مقدر

اولانك دونماسی، سوقنه اولسی، ایکه، قلب وعزمده تنوقف اولدیغی کبی دعاده بویله‌در. بناءً علیه برنجی وایکنجی شقلرده اختلافه اوغرامه یا بیلمه‌زدیه نقصانیدر. طلب ایله دعا ایله مقید اولدرده معلوم الوقوع اولانده مقدرات واردر.

٢ — جناب الله اول کلدر. بو معنی ایله دوشونولنجه اکلاشیلیر که قدره محکوم اولان الله دکل مخلوقاتدر. قدرلر سابقه ایسه، جناب الله ده قضا وقدره تابع ودعا بو تقدیری ازاله‌ده عاجز اولدیغی ایچونده اهم نقاشات مبسوطه‌در. بزه کلنجه الله تعالانك علمی وکیفیت قضا وقدری عقلمزك غیابنده‌در. هرقدر وقوعندن اول معلوم اولماز. بو وجهله حکمت الهیه عبدك امید و احتراز آراسنده تذبذب قورتولماسنی اقتضا ایتمشدر. امید ورجاء سائقه موفقیت، خوف واحتراز ناظم موفقیتدر. باشلیجه بو ایکی خصلتدر توازن ایسه‌در. وجود ایله عدم بیننده دوران ایدن ممکنك ماهیتی ده بودر. بونك ایچون علم الهی محیط کل، قضا وقدر الهی عموماً جاری اولمقله برابر تکلیف ده صحیحدر. بز هم قانونی باشا بادیغمزی بیلیرز، هم اراده‌نك وعزمك دخی بر قانون اولدیغنی بیلیرز. امید واحتراز، طلب وعزم قانونلرینك برعاده دعادر. بونده وقوعات اسبابه مربوط ایسه دعاده او سببلردن (اسبابدن) بریسیدر.

٣ — اصحاب کرام رسول اللهه جبر وقدر مسئله‌سنی صورمشلر: «یا رسول الله نصل کوروییلك؟ بزم عمللریمز مفروغ منه بر شیمی؟ یوقسه بر ایستئنافمیدر؟» دیمشلر، «شیء قد فرغ منه» بیورنجه «اوحالده عمل نه‌ده قالیر؟» سؤالنی ایراد ایتمشلردی، بونك اوزرینه «اعملوا فکل میسر لما خلق له = چالیشیکز، هرکس ماخلق له ایچون میسردر» بیورمشلردر. هم قدرك سبقی وهم میسر اولنه ایچونده چالیشوب عمل ایتمه‌نك لزومنی کوسترن بو ایشك، جبر وایجاب محضه، نه‌ده حریت مطلقه اولمادیغنی بلکه ایکیسی آراسنده متوسط وایجاب ایله اختیارك حاصلاسی «امر بین امرین» اولدیغنی کوسترمسه وسخره دکل میسر بیورمشلردر. شاشیرانلر بو نقطهٔ اعتدالی یا افراط ویا تفریطه دوشنلردر.

٤ — دعاده مقصود، اعلام دکل اظهار عبودیت، عرض ذلت وانکسار ایله ابتهالدر.

مقصود بو اولنجه قضا و قدرينه رضا ايله برابر الله دعا ايتمك حصهٔ بشريه ترجيح دكل، قدرت الهيه يه

شيده ده زياده تعظيمدر. بو ده اك بيوك مقامدر. جبرائيلك و حضرت ابراهيمك ذكر اولنان

سوزلرنده مقامنه كوره دعانك اك كوزليدر. تصريح سؤال دعانك صدوريانده ده دكلدر. زيرا

اولوركه ادب و مقامنى بيلن اهل حضور ايچون حال قالدن دها بليغ اولور. «يارب حضوركده يم

حالم سكا معلوم» ديمك، سويله‌ينك مقامنه، قلبنك (درجه) حضور و اخلاصنه كوره اك بليغ دعالردندن

دها بليغ اولور. دها طوغريسى دعا صريح اولديغى كبى كنايه و ايما ايله ده اولور. بو نقطهٔ نظردندركه

كريم جواده قارشى مرسله حمد و ثنا دعايى ده تضمن ايدر. و بو سببله «افضل الدعاء الحمد لله» بيورولمشدر.

٥ — دعا حقنده ادلهٔ نقليه او قدر چوقدر كه بونلرى آنجق كافه الفاظ ايله بيلدر.

ازجمله بو آيتدن باشقه «ادعوني استجب لكم»، «وادعوا ربكم تضرعا وخفية»، «امن

يجيب المضطر اذا دعاه»، «قل ما يعبأ بكم ربي لولا دعاؤكم»، «فلولا اذ جاءهم بأسنا

تضرعوا ولكن قست قلوبهم» كبى نيجه آيتلر واردر. حتى بعضيسى كوستريوركه الله ايستمينه غضب ايدر.

دها اول سورهٔ فاتحه‌نك سورهٔ دعا و تعليم مسئله اسمنده ده حائز اولديغى و بونكله ادب دعانك

تعليم بيورلديغى كچمشدر. دعانك اهميتنى آكلامق ايچون يالكز صددنده بولنديغمز آيتك درسنك كفايت

ايده‌جكدر. چونكه جناب الله كتابنك اون درت يرنده سؤال و جوابى ذكر ايتمشدركه بونلرك بعضيسى

«يسئلونك عن الروح قل»، «يسئلونك عن الجبال فقل»، «يسئلونك عن الساعة قل»

كبى اصوله، بعضيسى ده «يسئلونك ماذا ينفقون قل»، «يسئلونك عن الخمر» كبى فروعه متعلقدر.

بونلرك جوابلرى ده اوچ صورتده وارد اولمشدر. اكثرنده «قل» يرنده «فقل» بيورولمشدركه

بو «فا» ده جوابك تعجيلنه و درعقب تبليغنه تنبيه واردر. اوچنجيسى ده دعا حقنده بو آيتدركه

بوراده «اذا سألك عبادي عني» قل ويا فقل ديه تصريح ايدلمه‌رك جوابنده طوغريدن طوغريه «فاني

قريب» بيورلمشدر. واسطه حذف ايدلمش و قربيت ده اجابت دعا ايله بيان قلنمشدركه بونده بيوك

بر نكته واردر. جناب الله دعاده قولى ايله كنديسى آراسنه بر واسطه‌نك توسطنى ايستميور دكلمى ديوركه

«قولم واسطه‌یه دعا وقتنده یا شقه سنده محتاج اوله بیلیرسه ده دعا وقتنده بنده اوینله آراسنده واسطه
یوقدر، بن اوکا بویله قریبم». بن یاقینم بیورولیور ده قوللرم بکا یاقیندر بیورولماسی ده غایت
معنالیدر. زیرا قول، ممکن الوجود اولدیغندن قول اولدیغی حیثیتله مرکز عدمده و حضیض فناده‌در.
بوندن حق تعالی‌یه بالذات قربی ممکن دکلدر. بناءعلیه قربیت طرف عبده ده رکن طرف حقده‌در. شمدی
بو ایکی نکته ملاحظه ایدیلیرسه شو حقیقت اکلاشیلیر که دعا ایدنک نه کوکلی اللهدن غیریسیله مشغول اولدیغی
درجه حقیقةً دعا ایتمش اولماز. ماسوی اللهدن کیسنده فنا بولدیغی وقت ده احد حقی معرفته مستغرق
اولور. و بو مقابله‌ده فالرجه کندی حقنی ملاحظه ده نصیب شرعی طلبه استماع ایدر. وسائط بالکلیه مرتفع
اولور. و او زمان قرب حق حصول بولور. چونکه عبد کندی غرضنه التفات ایتدرکجه اللهه تقرب ایده‌مز،
او غرضده، واسطه حاجبه اولور. بو مرتفع اولدیغی زمان ایسه «و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد»
تفویضی کمال صمیمیتله تجلی ایتمش بولنور. کوز، دیده‌ٔ حق اولورده کورور، قولاغه سمع حق اولورده ایشیدیر
قلب مرآت حق اولورده بیلیر، دویار. ایشته و او زمانده ملبوغ‌رجه اسبابدن، حضرلرجه زمانلک
یاپامادیغنی شیئ، نسبت الیه حاکمیه «اول» دیمکله اولوویرر. ایشته دعا بویله بر واسطه‌ٔ قربدر.
و بناءعلیه افضل عبادتدر. نبی کریم علیه الصلوة والسلام افندمز «الدعاء مخ العبادة = دعا، عبادتک
الیکیدر.» بیورمشدر، دیکر بر حدیث شریفده ایسه «الدعاء هو العبادة = عبادت دعادن عبارتدر.»
دیه رک «ادعونی استجب لکم» آیتی اوقومشدر. وقت ایدیلیرسه کورولورکه دعالی ساحه عبادته عبادتی
ساحه‌یه ینه دردر. بونرایسه اللهدن قریب مجیب اولدیغنی بیلمه‌یه و حق اللهه اتخاذ ایفتردر. بونر
حقه یالواریقده‌یه فا جنیبلرده مخلوقدن توجهه منتظر اولمایی جائز بیلیردر. ایشته جناب الله
بو بابده‌کی بتون شبهه‌لری دفع و عبادی ارشاد ایچون دعانک اهمیتنه و حال حیاتک بوکا ان مناسب
بر حال اولدیغنه اشارةً امر حیاته حقوکره رسولنه بیورییورکه:

قوللرم سکا بندن صورارلرسه بن یاقینم، بکا دعا ایتدیکی زمان دعا ایدنک دعاسنه اجابت
ایدرم. بناءعلیه [فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي] اونلرده بنم امرلریمه جاننده اجابت و امتثال ایتسینلر.

[وَلْيُؤْمِنُوا بِي] دیه بکا ایناسینلر، اوروجک فضائلی حقنده‌کی بیاناتمی تصدیق ایتسینلر.

[لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ] که رشدلرینه ایره بیلرلر، طوغروجه نائل مرام اوله بیلرلر.

معلومدرکه دعا ایدرک، عینی صیغه ایله یالواریله‌رق بر طلبدر. بر دوشکونک «آمان یتیشه» دیه یالواریشی بر دعا، بونا قوشوب براسرار طارق «هایده قالقه» دیمسی بر اجابت ویا امردر. کوچوکلرک استمدادینه عنایت بویوکلرک شعاری اولدیغی کبی بویوکلرک امرینه اطاعت ده مقتضای ادب اولدیغندن باشقه کوچوکلرک منفعتی ایجابنده و عقل و حکمت مقتضاسنده اولان بر وجیبه‌در. مقتضای عقل اوزره حرکت ایسه رشد تعبیر اولنور. بویوکلرک بیوکی، اولولرک اولوسی، حاکملرک حاکمی اولان الله تعالی ایسه تکبیر و تکرار ایله «الله اکبر مطلقدر». تکبیر سر دنیاده هیچ بر حافظ و ناظر، مخلوقاتک هر برینک حاجتلرینی اسعافه قادر، و ارزونه کندیلرینه هرکسدن داها قریب و اقربدر. «اجیب دعوة الداع اذا دعان» دیه آیتجه بر وعد اجابتده ده بولنمشدر. و بو الله اکبردرکه قوللرینه محضا قوللرینک منفعتی حسابنه بر طاقم احکام تشریع ایتمش و بو بابده حسابه متعلق امرلر ویرمشدر. الله او عظمت و کبریاسیله کندینی قوللرندن اوزاق طوتمازده طلبلرینه اجابت ایدرسه عجز و فنا ایچنده بویله اولان قوللرک اونک امرلرینه اجابت و جانانه امتثال و اطاعت ایلملری لزومی ادب و اخلاق نقطهٔ نظرندن اولدیغی ثابت اولاجغی بر فریضه تشکیل ایدر. حتی ساده اخلاق دکل، مقتضای عقل و منفعت اولان بر رشد و سداد اولور. بناءعلیه آنجق اللهه و احکامنه ایمان ایله اجابت و اطاعت ایدنلردرکه عقل و رشدلرینی اثبات ایتمش اولورلر و رشدلرینه طوغروجه ایره بیلیرلر. بو صورتله آیت احکام حسابک رعیت اجراسنی اعلان ایچون بلیغ اسباب و حکمتی حاوی بر فرمان و تشویق اولمشدر. بوتون شیلر اطلاقیله بوکا اوزار و احکامه شامل ایسه‌ده بالخاصه ارحسابی تعقیب ایتمسی شایان دقتدر. اوروج، دوامی نفسک خلافنه بر تکلیف کوروندیکی ایچون دیکرلرندن زیاده زور و تحملی تقی ایدیجکندن بو تشویقه مخصوص ایله اهمالندن تحذیر بیورلمشدر. او حالده دعا حقنده‌کی دیکر تفصیلاتی کله‌جک اولان دیکر آیتده براقه‌رق اوروجه دوام ایده‌لم:

روایت اولنورکه بدایةً مسلمانلر اوروج طوتدقلری زمان آنجق اقشامدن یاتسو نمازینه

قیلنجه‌یه ویا خود اویویونجه‌یه قدر ییوب ایچه بیلیرلر و مقارنت زوجیه‌ده بولنه بیلیرلردی. یعنی اصحاب یاتسو
نمازندن ویا اویقودن اعتباراً باشلارلردی. برگون حضرت عمر یاتسودن صوکره مباشرتده بولندی
ودرحال ندامت ایدوب حضور نبوی‌یه کلدی، عرض اعتذار ایتدی. دیگرلری حاضرونده برقاچ ذات دها
یاتسودن صوکره بایه قیزی عینی وجهله اعتراف ایتدیلر. بونک اوزرینه شو آیت نازل اولدی:

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ
لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا
عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ
إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ •

مآل شریفی

اوروج گیجه‌سی قادینلریکزه ایلیشمکز سزه حلال بیورولدی. اونلر سزک ایچون بر لباس سزده
اونلر ایچون بر لباس مثابه‌سنده‌سکز. الله نفسکزه اهانت ایدرجه‌سنه حقکزی بیلدیکی ایچون رجعتکزی
قبول بیوردی وسزدن عفو ایتدی. شمدی اونلره مباشرتده بولنک واللهک سزک ایچون یازدیغی
ایسته‌یک وتا فجرک بیاض ایپلکی سیاه ایپلکدن سزجه سچیلنجه‌یه قدر ییک ایچیک. صوکره‌ده ایرتسی
گیجه‌یه قدر اوروجی تمام طوتوک. بونکله برابر سز مسجدلرده اعتکاف حالنده ایکن اونلره مباشرتده
بولونمایک. بونلر الله حدودیدر، صاقین اونلره یاقلاشمایک. بویله آیرد ایدیور الله آیتلرینی
انسانلره که صاقینوب قورونسونلر •

ای مؤمنلر! [أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ] اوروج
کیجه‌سی قادینلریکزه رفث سزه حلال قیلندی. کیجه‌نک هانکی ساعتنده اولورسه اولسون هرکس حلیله‌سنه
مباشرت ایده بیلیر. رفث یا اولدیغی کبی یاتسودن ویا اویقودن صوکره کیجه‌لرده مجامعت صومه منافی ایدی.
بوکا مخالف اولورده «کما کتب علی الذین من قبلکم» دن مستفاد اولان شرایع سالفه حکمی، کذلک صوم اولده
سنت نبویه‌دن مأخوذ اولان حکم سابقه بعدما منسوخدر. — بو صورتله رمضان اوروجی سابقه اوروجلرین حکمی
نسخ ایتمشدرکه بونده کتابک سنتی نسخ ایتمسی جائز اولدیغی ده آکلاشیلیر.

رفث، فحش کلام، یعنی کنایه‌سی ایجاب ایدن شیئی آچیقجه سویلمکدر که کنایه اولارق جماعدن عبارت
اولنور. ونورده بو معنایه اولدیغی متفق علیهدر. یعنی رفث قولی دکل فعلیدر.

جناب الله امت محمدیه‌یه اراده ایتدیکی صیاملرده رفثی قیصالتمقله، کیجه‌لرده نسخ ایتمکله، رفثی
حلال قیلمشدر. چونکه [هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ] اونلر سزک البسه‌کز، اورتوکز [وَأَنْتُمْ
لِبَاسٌ لَهُنَّ] سزده اونلرک البسه‌سی، اورتوسیسکز. — بو بر استعاره بلیغه‌در. تصریح
ایدیلجک اولورسه معنی شو اولور: ایکی نقطهٔ نظردن بونلر بربریکزک البسه‌سی شابه‌سنده‌کزدر: بر
طرفدن البسه کبی بربریکزه صاریلیرسکز. دیکر جهتدن البسه‌نک مبتلا اولدیغی، مستوریده وصیانتده
اورتوسی کبی هر بریکز دیکرینک حالنی ستر ایدر، عفتنی محافظه، فجوردن وقایه ایدر. آرالرده بویله بر
اختلاط وملابست واردر. [عَلِمَ اللَّهُ] الله بیلیورکه [أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ
أَنْفُسَكُمْ] بونده اول محققده سز کندیکزه خیانت ایدیوردیکز، او ملابست طولاییسیله صبر
ایده میور، نفسلریکزی تنقیص ثوابه و توجه عقابه سوق ایدیورده کندیکزه ظلم ایدیوردیکز.
[فَتَابَ عَلَيْكُمْ] بنا علیه الله سزه لطف نظر ایتدی، توبه‌کزی قبول [وَعَفَا عَنْكُمْ]
وسزدن ده اوروج کیجه‌سی رفث کناهنی عفو ایدوب سیلدی [فَالْآنَ] شمدی [بَاشِرُوهُنَّ]
اونلره مباشرت ده بولونکز [وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ] واللهک سزک ایچون ازلده یازدیغی

تقدير ايتديكى، لوح محفوظه نقش ايتديكى ذريتى طلب ايدك. ديكر بر معنى ايله: اللهك مشروع قيلديغى موضع تناسلى طلب ايدك. اوچونجى بر معنى ايله: قدر كيجه سنى آرايك.

مباشرت، بشره يه، كلمك يعنى چيپلاقده دريدن دريه طوقونمقدر. بو مناسبتله جماعه ده اطلاق اولنور كه بوراده مراد بو اولديغى متفق عليهدر. اشبو «باشروا» امرينك «كلوا» كبى اباحه ايچون اولديغى ده متفق عليهدر. يعنى مباشرتده بولنكز ديمك مجامعت ايده بيليرسكز، ممنوع دكلسكز ديمكدر. بونك عقبنده «وابتغوا ما كتب الله لكم» شونى كوسترييور كه مباشرتده مقصد اولاد اولملى، مجرد قضاء شهوت تعقيب ايدلممليدر. زيرا خلقت شهوتك ومشروعيت نكاحك حكمتى تناسل وبقاء نوعدر. ساده قضاء شهوت دكلدر. بو «وابتغوا» امرينك عزلدن نهى اولديغى ده سويلنمشسه ده مفعول استفاده اولان «ما» صريح اولماديغندن قطعى دكلدر. انجق اماراتيله دخى مستفاد اولديغى اوزره كراهتنه اشارتدن ده خالى قالماز.

حاصلى اوروج كيجه سى او وجهله مباشرتده بولنك [وَكُلُوا وَاشْرَبُوا] ديه بيليك ايچيك [حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ] تا سياه ايپلكدن بياض ايپلك سزه تبين ايدنجه يه قدر، بونلر حلال ومباحدر. فقط باكلسه اكلايامازسكز، هانكى پارچه ايپلك بيليرميسكز؟ [مِنَ الْفَجْرِ] فجردن اولان، فجر صادقدن بر جزء بولنان پارچه ايپلك — يعنى صباحلين شفق سوكونجه يه، تا آق بر ايپلك كبى آغارنجه يه قدر. بويله كيجه بونلره مأذونيت واردر. امساك وقتى صباحك بو پارچه ايپلكى ظهور ايده جكى آندر. بوراده «حتى» نك مابعدى ماقبلنده — تعبير اصطلاحيله — غايه معناده داخل اولماديغى ايچون خيط ابيضه تبين ايتديكى زمان امساكه باشلامسى بولنمق فرضدر. مشكوك اولورسه يه مك مستحبدر، يمزسه قضا لازم كلمز. چونكه تبين علم يقيندر ديمكدر.

اشبو «من الفجر» قيدينك صوكره دن نازل اولديغى روايت ايدلمشدر. شويله كه: بوندن اول بعضى كيمسه لر بر بياض بر سياه ايكى ايپلك آلير وبونلر بربريندن سچيلنجه يه قدر امساك ياپمازلرمش

بو حادثه اوزرینه «من الفجر» بیانی نازل اولرق مقصد مراد تصریح اولنمشدر. خیط ابیض
حقیقت لغویه اولمایوب مجاز متعارف اولاراق اول فجر اولدیغی و نهار شرعینك بوندن باشلادیغی
آكلاشلمشدر. بوندن ایچوندر كه علم اصولده بو بیاندن وقت حاجته تأخر اولوب اولمادیغی مناقشه
ایدیلیركن طوغریسی بیان تغییرك وقت حاجته تأخیری جائز دكلدر. و بو روایه نظراً رفع احتمال
بیان تغییر دكل بیان تبدیل یعنی نسخ عد اولنمق لازم كلیر. فجرك حقیقی صبح صادقدر، صبح كاذبه آنجق
كاذب قیدیله فجر دینیلیر. بوندن ایچوندر كه اول نهارك و وجوب امساكك فجر صادقده اعتباره باشلادیغنه
اجماع واردر. مع مافیه بوراده شویله بر سؤال ایراد ایدلمشدر: بیاض ایپلكه بكزه ین صباح بیاضلغی
صبح كاذبك بیاضی اولملیدر. چونكه بو عمودی و مستطیل اولدیغندن ایپلكه بكزر. صبح صادقك بیاضی ایسه
افقده منتشر اولور. بناءً علیه امساك فجر كاذبدن باشلامق لازم كلمزمی؟ جواب: لازم كلمز.
چونكه بوندن مرتبی كوسترهجك اولان بیاضلق مقداری صبح صادقك اولی وایلك لحظه سیدر. فجر صادقده
ابتدا منتشر اولمادن اول كوچوك و اینجه اولور. افقده منتشر اولمسی ایپلكه تشبیهه مانع دكلدر. حتی
صبح كاذب ایله صبح صادق بیننده شویله بر فرق واردر. صبح كاذب اینجه‌جك طوغار. صبح صادقده ابتدا
اینجه‌جك ظهور ایدر و مستطیلاً یوكسلیر و خیط ابیضه بونده تشابه وار. بناءً علیه اویله بر سؤاله اصلا
وجه یوقدر. ابوهریره‌دن منقول بر حدیثده ده بعضی «جنب اولوب ده غسل ایتمدن صباحی ایدنك
اوروجی صحیح اولمیه‌جغنه» ذاهب اولمشلردر. لكن بو آیتده انفجار صبحه قدر مباشرت تجویز قیلنمش اولدیغی
اولدیغندن جمهور علمایه كوره وقت امساكه ایرینجه جنب ده اولسه اوروجی صحیح اولور.

غسلك صباحه تأخیری ده بالضروره تجویز قلنمشدر

ایشته بو ساعده داخلنده فجرك بیاضی ایپلك كبی اینجه‌جك افقده شرقده ظهوره باشلادیغی
آنه تجاوز ایتمه‌مك شرطیله كیجه‌نك نهایته قدر یییوب ایچیكز، مباشرت ایدیكز. [ثُمَّ أَتِمُّوا
الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ] صوكره او آندن اعتباراً امساك ایدیب ارتسی كیجه‌یه قدر صیامی اتمام ایدیكز،
تمام امساك اوزره بولنكز. یعنی یالكز اكل و شرب و جماعدن دكل بونلره ملحق اولوب اوزره ده بركزله
داخله هرهانكی برشی ادخال ایتمكله صیام نیتیله منع نفس ایدیكز. — ایشته صیام شرعی بو نیتله

اول فجردن آخر نهاره قدر امساكدن عبارتدر. صومك معناى شرعيسى بو تفصيلات و بوكا متفرع بيانات دائره سنده معناى لغويسنه منضم اولان قيود و حدود شرعيه ايله امساك لغويدن بر نوع مخصوصدر. بو قيودده وقت امساكك معياريدر. "اتموا الصيام" صيامك نيتى اقتضا ايتديكى كبى "ثم" بو نيتك زماناً اوله بيلديكنى كوسترير. عبادتلر بر فعل اختيارى اولدقلرى جهتله اراده ديمك اولان نيته مقارنتلرى ايستديكى ايجابنده بولنديغى كبى "انما الاعمال بالنيات" حديث شريفى موجبنجه قواعد عموميه شرعيه دندر اولديغى ده معلوم. بناءً عليه اوروجك فرضلرى اوچدر: وقت، نيت، امساكدر. بو آيت موجبنجه وقت صوم، طلوع فجردن غروب شمسه قدر نهار شرعيدر. طلوع شمسدن غروب شمسه قدر اولان نهار عرفى ويا نجومى دكلدر. نيت ده اكثر نهاره اولسون مقارن اولمه لازمدر. لكن امساك اولندن آخرينه قدر، تون نهارده تماماً بولنمق فرضدر. خيط ابيضك ظهورندن اعتباراً امساك بولنمازسه اوروج صحيح اولماز. كيجه نك اولندن آخرينه قدر هيچ بر جزئى وقت صوم دكلدر. بونده مفطراتك هپسى مباحدر. بعضيلرى فجردن طلوع شمسه قدر صباح وقتنك نهار شرعيده داخل اولمسنى غروبدن قيزللغه قدر يعنى آقشام وقتنك ده قياساً كوندوزدن معدود اولمسى لازم كله جكنه وحتى يلديزلر طوغونجيه قدر امساك دوام ايتمك اقتضا ايده جكنه ذاهب اولمشلرسه ده بو قياس فاسددر. زيرا اول نهارده "من الفجر" بيورلمسه صوكره اتمام "الى الليل" ايله نهايت ويرلمشدر. غروب شمسدن صوكره شرق طرفندن قراكلغك ظهور ايتديكى ده آقشام اولمسه، ليل عرفى كيرشدر. و بوراده غايه نك مغيايه داخل اولمسنه احتمالى يوقدر. بونى صباحه قياس ايتمك نظمى تبديل ايتمك ديمكدر. ذاتاً سبب نزولندن اكلاشلديغى اوزره آقشامدن ياتسويه قدر زمانده، كيجه لرك اوروجه داخل اولديغى زمان سابقه بيله داخل دكلدر. شيعه دن جعفريه مذهبنده بولنانلر مجرد يلديز كورمدن افطار ايتمزلر. "ثم اتموا الصيام الى الليل" امرينه دقت ايدليه وصيامك لغة معناسى ده امساك ديمك اولديغى ملاحظه اولنورسه صيام شرعيك امساك لغوى معناسنده هيچ بر نقصانى اولمسى و ظاهر و باطن بوتون اعضانك صوم اوزره بولنمسى لزومى اكلاشيلير. مثلا لسانك صيانتى كذبدن، نميمه دن، مالايعنيدن امساك، كوزك صيانتى شبهه لى محله باقمقدن امساك، قولاقلرك صيانتى استماع ملاهيدن امساك الخ...

اولدیغی کبی نفسک صومی تمنیات وشهواتندن امساک، قلبک صومی حب دنیادن امساک، روحک صومی نعیم ولذائذ آخرتدن امساک، سرک صومی اللهدن غیریسنی شهوددن امساکدر. اتمام امری بونلره دلالت ایدرسه ده هپسی وجوب طریقیله اولدیغی ادعا ایدیلمز.

ماقبلنده بالخاصه اکل وشرب ومباشرتدن بحث ایدلمش اولمسی قرینه سیله فرض اولان امساک بونلردر وبونلر ایله صوم ادا اولنه بیلدیکی حالده بونلرک باطنیه حکمی جائز اولان داخلی امساکدرکه بونده عملده بقا عیان پرلردر. ماعداسی خوب وفضیلت قبیلندندر وآداب صومدندر. بوصورتده صوم اسلامیده کیجه‌لر وقتدن خارج طوتولمش ومباشرت زماننده حلال ومباح اولنمشدر. صیام کیجه‌لرنده ده حلال قیلنمش اولدیغندن ای مسلمانلر کوندزلری اوروج طوتدقلری بر ایکیجه‌لری بونلری یاپابیلیرسکز. فقط ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ سز مسجدلرده اعتکاف حالنده ایکن نه کیجه نه کوندوز قادینلریکزه اصلا مباشرتده بولونمایکز — لغتده اعتکاف بریرده حبس نفس ایدرک طوروب بکلمکدر. شرعاً ده بر مسجدده اعتکاف نیتیله مکث ایتمکدر. بوراده کی مساجد قیدی ایشته بو شرعی معنای تعیین ایدر. باشقه بر قید بولنمادیغی ایچون ده بر مکث بر ساعت دخی اولسه اعتکاف شرعی بولنه بیله جکی کوروینور. امام محمددن ظاهر روایتده بویله‌در. بوصورتده اعتکافده صوم شرط اولمامق لازم کلیر. بونا نافله اعتکاف دینیلیرکه اوروجلی اوروجسز صحیح اولور. فقط آیتک سیاقنه باقیلیرسه اعتکافک صومی مستلزم اولدیغی اکلاشیلیر. زیرا «لا تباشروهن» نهیی لیله صیامده کی اباحه مباشرت حکمنی تخصیص بویورمقده اولمقله اعتکافده صومک شرط اولدیغنه وبناءعلیه مدت اعتکافک بر کوندن آز اولمیه جغنه دلالت ایدرکه بوده اصل اعتکاف شرعیدر. «لا اعتكاف الا بالصوم» حدیثی ده بونی تأیید ایدر. امام اعظمدن بونک انجق مسجد جامعده اولدیغی ولااقل بش وقت نماز قیلنان بر مسجدده بولنماسنده صحیح اولدیغی مرویدر. «لا اعتكاف الا في المسجد الجامع» حدیث شریفی بوصیغه مسجد کمالنه مصروف دیمکدر. انجق قادینلر ایچون اولرنده کی مسجددن باشقه سنده اعتکاف جائز اولماز. علیه الصلاة والسلام تتبع بیورمشدر. اعتکاف، معلق ویا منجز نذر ایله واجب اولور. رمضانک عشر اخیری ایچنده یعنی تکرمسنده مؤکده کی کوندره سنت مؤکده‌در. ماعداسی مستحبدر.

زیرا صحیحینده دخی روایت اولندیغی اوزره علیه الصلاة والسلام افندیمز مدینه یه تشریفلرندن وفاته قدر رمضانك عشر اخیرنده اعتکافه مواظبت بیورمشدر. انجق بر دفعه سنده ازواج طاهراتدن حضرت عائشه و حضرت حفصه و حضرت زینبك دخی تعاقباً کلوب مسجد سعادتده برر چادر قوردیرارق اعتکافه کیرملری اوزرینه بونلره نهی ایتمسه و کندیسی ده اوسنه رمضانده اعتکافی ترك ایدوب تا شوالك عشر اولنده اعتکاف ایتمشدی. بو ایسه هیچ ترك ایتمه‌مك معتادلری ایدی. بوندن ایچوندر که زهری دیمشدر که «عجبا ناس اعتکافی نصل ترك ایدیورلر؟ حال بو که رسول الله بعض بعض شیلری یاپار، ترك ایدردی، اعتکافی ایسه الی الوفات ترك ایتمدی» بو قدر مواظبت، دلیل وجوب اولمق لازم کلیردی، فقط اصحابه اعتکاف ایتمه‌ینلرده بولونیور و رسول الله بونلره بر شی دیمیوردی. بو عدم انکار ایله برابر مواظبت ایسه دلیل وجوب دکل دلیل سنیت اولور. بر ثانیه بر رمضانده بر قسمنده اولسی ده واجب اولمادیغنه دلالت ایده بیلیر. لکن شوالده نه یاپمسه اولسی ده اعتکافك هیچ بر سنه کیده‌مسه اولدیغنی اثبات ایدر. بنا علیه عدم انکار جهتی اولمسه ایدی هیچ اولمازسه سنه ده بر اعتکاف واجب اولوردی.

اعتکاف شرایع قدیمه‌دندر. قتاده‌دن منقولدر که اولجه بر آدم اعتکافه کیردی و آراده چیقار زوجه‌سنه مباشرتده بولنوردی. نه عودت ایدردی، بو نص ایله بونده نهی ایدلمشدر. بنا علیه شریعت اسلامیه‌ده قاریسنه مباشرت اعتکافی مفسددر. واولکی کبی بو مباشرتده ده دخی مراد وطیء در. لکن امام شافعی حضرتلرندن بر روایتده بر اجنبیه وطئنده اعمدر. و ملامست شهوتیه معناسنه‌در که بوکا کوره شهوتله قارینه تماس دخی اعتکافی افساد ایدر.

[تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ] ایشته احکام مذکوره الله‌ك وضع ایتدیکی حدوددر، یاخود حدود ممنوعه‌در. [فَلَا تَقْرَبُوهَا] بنا علیه تجاوز شویله طورسون بونلره یاقلاشمایکز بیله. ——
نته کیم بر حدیث شریفده ده «ان لکل ملك حمی و حمی الله محارمه فمن رتع حول الحمی یوشك ان یقع فیه = هر حکمدارك بر قوروسی واردر. الله‌ك قوروسی ده محارمی یعنی نهی ایتدیکی حرام قیلدیغی شیلردر، قورو اطرافنده اوتلایانلرده ایچنه دوشمك تهلکه‌سنه معروضدر» بیورلمشدر و بو صورتله

محارم و مناهی یه یاقلاشمقدن تحذیر ایلشدر که علم فقهده بوندن سد ذریعه قاعده‌سی استنباط اولنمشدر.
[كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ] کوریورسکز یا الله انسانلره تشریع ایتدیکی
احکامه دلالت ایده جك آیتلری بویله تبیین بلیغ ایله تبیین ایدیور [لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ] که
قورونه بیلسینلر، اوامر و نواهیسنه مخالفتدن صاقینوب مظهر وقایهٔ ربانیه اولسونلر.

شمدی اوتونیلر، بو صایلی کونلری اوروجلری اکمال و اتمام ایتدیکدن و الله حدود ممنوعه‌سنه
یاقلاشمقدن تربیه‌سنی آلدقدن صوکره سزه «کلوا» ساعده‌سنی عودت ایدرك، بایرام یاپه‌رق
یوب ایچه‌جکسکز، ییه‌جك، فقط:

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَر۪يقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ●

مآل شریفی

بر برکز آراکزده ماللریکزی باطل سببلرله ییمه‌یك. ناسك اموالندن بر قسمنی بیله بیله کناه ایله ییمك
ایچون ده او ماللری حاکملره صارقیتمایك ●

بو آیت ینه بویوك بر اساس حقوقی و اجتماعی‌یی متضمندر. بو آیتده بر حیات اجتماعیه تأسیسنك
مبدأیدر که بوکا رعایت ایدن انسانلر ربقهٔ محکومیتدن تخلیص نفس ایدرك سعادتی یاشارلر. ظالملرك
بیچاره‌لرینه دوشرلر. انجق بونی بحق تطبیق ایده بیلمك اوروج کبی تهذیب نفس ایدیره جك عبادتلرك
تدریجی بیلمك و اونی حسن صورتله ادا ایدوب نفوس بشریه‌نك مقاصدی احراز ایلمکله ممکن اولور. بوکا اشارةً
بو آیت، صوم آیتنی تعقیب ایتمشدر. شویله که:

او بونده بیك نقط [وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ]

بر بریکزك ماللرینی آراکزده باطل صورتده، بلا سبب شرعی یمه یك — مالك حرام اولمسی یا عیننده
بر فساددن ویا جهت اکتسابندن طولاییدر. اولکی قسم: اموالك اصولی یا معادندن ویا نباتاتدن
ویا حیواناتدندر. معادندن اجزاء ارضدر. بنا علیه زهر کبی یینمسی مضر اولمسی حیثیتیله باشقه بر جهتله
حرام اولمازلر. نباتاتدن ده حیاتی ویا صحتی ویا عقلی ازاله ایدنلردن ماعداسی حرام اولماز. مزیل حیات
اولانلر: زهیرلر، مزیل صحت اولانلر وقتسز غیریده قوللانیلان دوالر. مزیل عقل اولانلرده مسکراتدر.
حیواناته گلنجه: بونلر مأکول وغیر مأکوله منقسمدر. اکلی حلال اولانده ذبح شرعی ایله ذبح ایدلدکجه
حلال اولماز. ذبح اولناننده ده جمیع اجزاسی حلال دکلدر. فرث ودم حرامدرکه تفصیلاتی فقهده‌در.
ایکنجی قسم: اثباتید جهتنده خللدن ناشی حرام اولانلردر. ایمدی بر مالی آلمه یا غیر اختیاری بر سببله
اولور: ارث کبی. ویاخود آلانك اختیاریله اولور، بوده یا مالکندن مأخوذ اولماز: احراز کبی.
ویا مالکندن مأخوذ اولور، بوده یا قهراً آلینیر ویا تراضی ایله. قهراً آلنانده یا عصمت ملکك
سقوطندن طولایی آلینیر، غنائم کبی. ویا آخذك استحقاقندن طولایی آلینیر، زکاتدن امتناع
ایدنلردن زکاتی ونفقات واجبه کبی. تراضی ایله آلنانده یا عوضیله آلینیر، بیع، مهر، اجرت کبی
ویا بلا عوض آلینیر، هبه ووصیت کبی. بو صورتده اکتساب واثباتید اجهت‌ده آلتی قسم حاصل اولورکه تفصیلاتی
کتب فقهیه‌ده‌در.

دوشونکز، رضاسیله کوتورلن تذغدن وکندی اوز مالنی بیله یمکدن ارالکی ایتسالاً منع نفس
ایدن انسانلر، صوکره باشقه‌لرینك مالنی بغیر حق نصل یر، ایدنك کی نصل کوز دیکر؟ البته بونلر یارا‌
دائما حلال یمکدر. صاقینه حقسز یامیه یك [وَتُدْلُوا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا
مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ] یوبده ناسك اموالندن برقسمنی گناه ایله، گناهکارلقله ایده‌بیلمك
دیه ماللرکزی حاکملره، حکومتلره دوشمه یك، خلقك اموالندن یملك ایچون حاکملره، حکومتلره
اکتساب ایتمه یك. رشوت ویرمه یك [وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ] یعنی بونلری بیله بیله یاپمایك. ——

معامله‌لرکزده بربریکزک مالنه و حقوقنه اهل رعایت ایدرسکز یاپدیغکز عقود و مقاوله‌لرده حقسزلقدن نزاع بارد اولورسه و ایشی محکمه‌لره دوشوره‌جک شروط فاسده دن صاقینیرسکز حاکملره، حکومتلره بربریکزک مالکزده قورتولورسکز. و هر فصله محکمه‌یه دوشدیککز زمان هر کس حاکمی ویرده بربریکزی تزویرات شارلاتانلقه، رشوت کبی اسباب باطله ایله اقناع و الزامه اوغراشمازسه‌کز حاکملریکزی بوزمازسه‌کز، ظلمه سیاله ویرمزسه‌کز، حقسز یره بربریکزک مالنی یمزسه‌کز، یدیرمزسه‌کز اولورسکز. حتی محکمه‌ده لهکزه حکم ویرلسه بیله مجرد بوندن طولایی کندیکزی حقلی صانمازسه‌کز، حقیقت حقی کوزه‌تملیسکز. نهایت حکم و حکومتی ماکل عدیم قلمقدن مالنی ملک ایچون حکومته توسل و انتسابدن صاقینیرسکز حکومتکز یوکسه‌لیر، حاکملیککز آرتار، وظیفه‌لر حقیله کوریلور، عباد اللهک ایشی بحوه تسویه ایدیلیر. حقسزلقه سد چکیلیر، مسعود بر حیات یاشارسکز».

باطل، لغتده زائل یعنی وجودده طوریانه، معدوم اولانه دینیلیر. بناءً علیه «بالباطل» یولیله، حقسز، بلا سبب حقیقی، شایان اعتبار بر سبب مشروع اولمقسزین دیمک اولور. حقسز مال یمکه قالقیشمق بتون فنالقلرک باشیدر. بوندن صاقینمق تربیهٔ دینیه‌نک الک مهم بر نتیجهٔ مطلوبی اولدیغی بو آیتک صیام آیتنی تعقیب ایتمسندن آکلاشیلیر.

روایت اولونمشدر که عبدان حضرمی امرؤالقیس کندیسنه بر قطعه یر دعوی ایتمش ایدی و بینه‌سی یوقدی. بناءً علیه رسول الله امرؤالقیسی تحلیفه قرار ویردی، او ده یمینه اقدام ایسته‌دی، رسول علیه الصلاة والسلام «ان الذین یشترون بعهد الله وایمانهم ثمنا قلیلا» آیتنی اوقودی، اوقوینجه امرؤالقیس یمیندن چکیلدی و مذکور اراضی عبدانه تسلیم ایتدی، بونک اوزرینه اشبو «ولا تأکلوا» آیتی نازل اولدی.

برده مضمونی شویله: ایکی خصم محاکمه اولمق کلمشلردی، رسول الله بیوردی که: «بن ده سزک کبی بر بشرم، سز ایسه بکا محاکمه اولمق ایچون کلیورسکز، اوله بیلیر که بریکز حجتنی دیکرندن آکسیک افاده ایدر، بن ده دیکلدیکمه کوره حکم ایدرم. بناءً علیه هر کیمک لهنه قارداشنک حقندن بر شی حکم ایدرسم اوکا بر آتش پارچه‌سی حکم ایتمش اولورم» بونک اوزرینه طرفین ایکیسی ده آغلادیلر و هر بری «بنم حقم قارداشمک

اولسون» دیدی. رسول الله ده «هایدی باقیکز، آراشدیریکز، صوکره قرعه آتیکز، بعده بربریکزله حلاللاشیکز» بیوردی.

نابوقاریده قتل مسئله‌سی مناسبتیله حجه دائر سوز کچمش و طوافده بحث ایدلمش ایدی، و فقط هنوز سؤلنن احیوده موانع زائل اولمامش بولندیغندن احکام حجك بیانه نوبت کلمه‌مش ایدی. شمدی صیامك فرضندن صوکره بنا اسلامك بشنجیسی اولان حج احکامنه کلمك صره‌سی کلمش ایسه ده بو خصوصده بعض استیضاحاته دها احتیاج بولنماسی و بونلرك وقت و زمانیله ده علاقه‌دار اولمسی حسبیله شرعاً بر مقیاس زمانی تعیینی مقتضای حکمت و مصلحت اولدیغندن صیام و فطر ایچون شهود شهر مسئله‌سی مناسبتیله بر جهتدن تتمه، دیکر جهتدن توطئه اولمق و عینی زمانده باشلی باشنه بر قانون تربیه اولمق ایله هم نصائحی ده محتوی بولنمق اوزره بیوریلیورکه:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ
تَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى وَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا
اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ●

مآل شریفی

سکا هلاللردن صورییورلر، اونلر، دی: انسانلره حج ایچیده ده وقت اولچولریدر. بونکله برابر ایکیلیك اولره آرقه‌لرندن کلمکزده دکلدر. ولکن ایی قورونانلرك. اولره قاپولرندن کیدك. و الله‌دن قورونکزکه فلاح بوله‌سکز ●

اهله، هلالك جمعیدر. هلال، قمرك انسانلره ایلك کورندیکی صره‌ده‌کی حالیدر. «اول

حال القمر حين يراه الناس ». بو تعريفدن آكلاشيليركه هلال كلمه‌سی رؤيت معناسنی متضمندر. چونكه
كورولمسی اوزرينه هايقيرلديغندن طولايی بو اسم ايله تسميه ايلديكی بيان اولنيور. زيرا بو ماده‌نك
اساس معناسی سسی يوكسلتمكدر. كه لسانمزده (آی) سسی ده بو طاوشقدر. بناءً عليه هنوز نا قابل رؤيت
اولان حقيقت اولورده هلال دينلمز. شهرك اولندن ايكی كيجه هلال نامنی آلير. زيرا ايلك
كورونشی بو غره‌دن بزه اولور. صوكره قمر نامنی آلير. ابو الهيثم ديمشدركه: قمره اول شهردن
ايكی كيجه، كذلك آخر شهردن ده ايكی كيجه هلال دينلير، آراسنده ده قمر تسميه اولنور. مواقيت، وقتدن
ميقاتك جمعيدر. وعد، ميعاد كبی. وقت، براز اجيله مفروض اولان زماندر. زمان، ماضی،
حال، استقبال منقسم اولان مدتدر. مدت مطلقه ده حركت فلك امتداديدر. ميقات، مكان معينه
معناسنه ده كليركه آفاقيلرك احرامسز كچمسی جائز اولميان مكانلر ديمك اولان احرام ميقاتلری بو معنادندر.
بناءً عليه لفظ مشتركدر. مع مافيه مواقيت احرام، مكانلر اولمقله برابر بونلره وصول، احرامك زمان وجوبنی
كوسترمك اعتباريله بر علامت وقتيه ده اوله‌بيليرلر. ميقات، نشانهٔ وقت ديه تعريف ايديليرسه اشتراك معنوی
اولمسی ده ممكندر.

يا محمد! شهر رمضان مناسبتيله [يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ] سنا هلاللردن
صورارلر، ياخود صوريورلر. — ابن عباس، قتاده، ربيع وسائره‌نك نقلنه كوره مسلمينك بعضلری
« هلالك محاقنك، كمالنك ثم محاقنك فائده‌سی نه؟ » اولديغنی صورمشلر و روايت اولنمشدركه بونی
انصاردن معاذ بن جبل ايله ثعلبة بن غنم « يا رسول الله بو نه حالدر؟ هلال ايلك كی اينجه جك بليريور،
صوكره آرتيور، تماملنيور، صوكره ده اكسيله اكسيله ابتدائی حالنه رجوع ايديور » ديه صورمشلردر.
بوندن باشقه ده روايت اولنيوركه:

١ — جاهليه دورنده بر ارككك بر شيئه نيت ايدرده نذر كلرسه اوينه قاپوسندن كيرمز
آرقه‌سندن كيررسه و تمام بر سنه بويله قاليرمسه.

٢ — انصاردن بر قسمی عمره يا ايتدكلری وقت سما ايله آرالرينه بر حائل صوقمازلر و بوندن

صاقینیر ، زحمت کیریرسه . بناء علیه احرامه کیردکدنده شاید بردم بر حاجتیری وارسه ئوده ، باغه چادیره قاپیدن‌دنه کیره‌مزلرسه ده صاحب بنا اولانه اهل یده . ئوینك صیرتندنه بر دلیك دلرلر اورادنه کیره چیقار ، ویا آرقه دنه بر مردیونه آتار ، نحالیه آشاریسه . چادیر خلقی اولانه اهل وبره چادیرلرینك آرقه‌لرندنه طولانیرلرسه ویو عادت جاهلیه‌یی « بر » صایارلرسه .

٢ — اهل جاهلیه احرامه کیردکدن زمانه اولرینك ویا چادیرلرینك آرقه‌لریندنه دلرلر اورادنه کیره چیقارلرسه . انجق حماست دینه‌لرندنه طولانی « حمس » دینیلنه قبیله‌لر ، یعنی قریشه کنانه ، خزاعه ، ثقیف ، خثعم ، بنو عامر بن صعصعه ، بنو نضر بن معاویه ، احرام ایتدکری زمان دیانته شدت دعواسیله اولرینه کیره‌مزلر ، چادیرده کولکه‌لنمزلر ، تره یاغی وکشی یمزلرسه . برکونه رسول الله احرامه کیرمسه ، بر ده احراملی برسی وارسه . رسول الله احرامه ایکن خراب بر بستاننك قاپوسندنه کیرسه ، او آدام ده کوروب آرقه‌سنه دوشمسه ، لکنه حیقیق دینیلمسه ، اوده نخوره دیه صورسه ، « سنه احراملی اولدیغك حالده قاپودنه کیردك » بیورنك . او آدام طورسه ده « یا رسول ! بن سنك سنت وارشادیکه اصخیم ، سنه کیردك بنده کیردم » دیمسه . ایشته سؤال مذکوره ایله برابر بو حادثه‌لرده برده بو آیتك نزولنه سبب اولمسه ، بو عادتر ، بو شدتر ، بو تمسکلرده قالدیرلمشدر .

[قُلْ] بو سؤاله جواباً دیه‌کر : [هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ] او هلاللر انسانك ایچونده وحج ایچونده میقاتلردر ، وقت علامتلریدر . — انسانك وقته محتاج اولانه ایشلرینك وبالخاصه حج وقتلرینی بونلر تعیین ایدرلر که بو معنی « وقدره منازل لتعلموا عدد السنين والحساب » « وجعلنا الليل والنهار آيتين فمحونا آية الليل وجعلنا آية النهار مبصرة لتبتغوا فضلا من ربكم ولتعلموا عدد السنين والحساب » آیتلرنده ده آیریجه بیان بیورلمشدر . ایضاحی :

شهور ایله زمانه تقدیرنده یعنی آیلر بر مقیاس زمانی اتخاذ ایدلمسنده بر طاقم منافع انسانیه واردر که بونلرك برقسمی دینی و برقسمی دنیوی در . دینی اولانلر :

١ — « شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن .

٢ — حج « الحج اشهر معلومات »

٣ — عدت وفات « يتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشرا » ، عدت ایاس « فعدتهن ثلاثة اشهر » .

٤ — اوقات معلومه نذرلر وهلال ایله معلوم اولهبیلهجك بر صیام نذردر .

دیون اولانلرده مداینات ، اجارات ، مواعید ، مدت حمل ورضاع وسائره کبی بك چوقدر .
ایام واجزای ایام اولان ساعتلر ایچیده اوقات صلاتده اولدیغی کبی کونك دخی بر میقات اولدیغنده شبهه یوقسهده بك چوقلری ایچون آی حسابی الزمدر . وتحولات قمریه خلقةً بو مقصوده وضعیت شمسیهدن زیاده وقت حسابنه الویریشلی وعموم ایچون قولایدر . آی خلقةً مستقل بر واحد قیاسی اولملیدر .
شمسك جرمنده بر تحول کورولمدیکندن طولایی ارضه نظراً مطالعندهکی اختلافاتی وبرجلر اوزرندهکی انتقالاتی امور خفیهدن اولمغله شهر تسمیهسنه مناسب اولمیهجغی کبی سنه شمسیهده شهر بر قیاس فطری دکل ، نهایت فصول اربعهیه ویا نفس سنهیه نظراً اعتباری وخفی بر جزء مقیاسدر . حال بوکه آی ربعلری هفتهلری دخی حقیقةً مقیاسیدر . دنیانك هر طرفنده هفته حسابنك وجودی ده بو مقیاسك فطریلکندن ناشیدر . نهایت آی ، کیجهلری اعتباریله کوره حسابیده بابنده بر عملاوقیلی جائزدر . دیوکا بازار کونلرك اسملری عمومیتله بوکا تطبیقاً اولنهرق ویریلمشدر . ایشته منافع بشریه نقطه نظرندن تحولات قمرك حکمت ظاهرهسی وقت حسابی ایچون بویله بر میقات اولمقدر . بونك ایچون سنه شمسیه حسابنه اویدرمق صورتیله اولسون بر آی حسابنه مجبوریت واردرکه بوکا تابع اولمیان سنه حقیقتده زیاده توهمات واعتبارات مایهسی اعتباری بر شیدر . بوندن باشقه قمرك جرمنده هر کون مشهود اولان بو تحولات اجرام سماویهنك دخی معروض تغییر وقابل محو اولهبیلهجکنه بر مثال باهر تشکیل ایتمسی اعتباریله قدرت ووحدانیت الهیهنك آیات کبراسندن اولان خلقت سماوات ایچنده قمر ، متفکرینه باشقه الی بسیط انسانه بیله رب العالمینك ارادهسنی اکلاتان بر آیت متانتده واوقات عبودیتك ایچون وقت تعیینه دلالت ایدهجك بر علامت باهره اولدیغنده ده شبهه یوقدر . « تبارك الذی

جعل في السماء بروجا وجعل فيها سراجا وقمرا منيرا » بوتون بو معانی « هي مواقيت للناس »
جوابنده اجمال اولنمش و حسابده جوکره صو دیمه تنبیه ایچون بالخاصه « والحج » قیدیده ذکر
اولونمش و سؤال مذکوره بو صورتله بر جواب حکمت ویرلمسی ارائه اولنمشدر.

بو سؤال ایله اسباب عادیه، علم نجوم یوخسه اسباب فلکیه نك بیانی قصد ایدلمش دخی بولنه بیلدیکندن حکمنده
صورلمش ایسه بو جوابی سویلمك ده شوکلی ده عبارتدر: [وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا]
بونلر برابر، بر دخی دیکله فصلت، اولره آرقه لرندن، صیرتلرندن کلمك دکلدر. —— بو
افاده نك بر معنای حقیقیسی، بر ده معنای کنائیسی واردر. حقیقی اعتباریله: اهل جاهلیه نك
احرامده ایکن بویله عکسلك بر عبادت اولدیغی کبی معنای کنائیسی اعتباریله ده رسول الله علم نجوم
سؤالی صورلمش، حکمت و احکام الهیه بیان و تبلیغ ایچون بعث بیورلمش اولان پیغمبردن حاشا بر منجم
و فراغ بر نجوم کتابی یرینه قویمق و علوم عادیه یه مفاصله ایله علم نبوت مطالبی تعریفیه ایلمك ایشه ترسندن
باشلامق دیمکدر که ایشده بویله ترسندن باشلامق خیرده اولامز. بر دخی بویله عکسلکله دکلدر.
[وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى] اهل بر انجق متقی اولاندر، قورقاندر. یعنی بو قاریده « لیس البر
ان تولوا وجوهکم » آیتنده « ولکن البر من امن بالله واليوم الاخر والكتاب والنبيين » الى
« واولئك هم المتقون » دییه اوصافی بیان اولنان کیمسه لردر. از جمله پیغمبرك آرقه سنه دوشرك
بستانلر قاپوسندن کیروب کوکلرندن کیمسه لردر. بونی بیلیه [وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا]
و اولره قاپولرندن کلیك. ایشده طوغری یوللی، وجهلرلقیدلرینك عکسلك ایتمیك، بر سؤال
صورارکنده ده حالکزی بیلك، مالایعنی ایله اوغراشمایك. بو جواب دیوار جامع الکلم بر ضرب مثل
شکلنده قولایلکزده کوی اولسونده ده پیغمبره تحول هلالك اسباب فلکیه سنی صورمقده نه وار کلیك. اولا
قومکزك عادت جاهلیه سی اولان شو عکسلکدن ازاله ایله خلاصکزی دوشونك و اونك اسبابنی
صورك [وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ] فلاح بولمکز ایچونده ده اللهدن قورقیك
و بالاده کی اوصاف اتقایی اکتساب ایدرك اللهك وقایه سنه کیرك و شو امری دیکلیك:

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ ● وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ
وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ● فَإِنِ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ● وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ
فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ● الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ
وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى
عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ● وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ●

مآل شریفی

توروك ده سزه قتال ایدنلرله فی سبیل الله چارپیشك ، فقط حقسز تعرضه ایتمیك ، چونكه
الله حقسز تعرضه ایدنلری سومز ● و اونلری نره ده یاقالارسه‌ڭز اولدورك وسزی چیقاردقلری
یردن اونلری چیقارك ، او فتنه قتلدن اشددر ، یالكز مسجد حرام یاننده اونلر سزه قتال ایتمدكجه
سزده اونلره قتال ایتمیك ، فقط سزی اولدورمكه قالقیشیرلرسه همان اونلری اولدورك ، كافرلرك
جزاسی بویله‌در ● ارتق شركدن واز كچرلرسه شبهه‌سز كه الله غفور رحیمدر ● هیچ بر فتنه
قالمایوب دین یالكز اللهك اولونجه‌یه قدر اونلرله چارپیشك ، واز كچرلرسه ارتق خصومت ظالملره
قارشیدر ● حرمتلی آی حرمتلی آیه ، وبوتون حرمتلر بربرینه قصاصدر ، او حالده كیم سزه تجاوز
ایدرسه سزده اوكا ایتدیكی تجاوزك مثلیله تجاوز ایدك ده اللهدن قورقیك و بیلك كه

الله مقيدلر ايدى . ● والله يولنده انفاق ايديك — مصرف ويرك — ده كندى اللريكزله
تهلكه يه براقمايك وكوزل حركت ايدك ، چونكه الله كوزللك ايدنلرى سور ●

باشده كى « وقاتلوا » آيتنك مدينه ده ايلك نازل اولان آيت قتال اولديغى ورسول الله اوزمانه قدر اونلره مقاتله ، كف يد ايدنلره ده كف يد ايدر بولنديغى و سورهٔ برائه ده كى « وقاتلوا المشركين كافة » ديه عموماً امر [قتال] اولوندقجه يه قدر بويله ياپديغى ربيع بن انس رضى الله عنهدن مرويدر . مسلمانلر اوكا قدر دفعى دخى اولسه قتالدن ممنوع و كندیلرینه اولورسه اولسون صبر و سوء اوغرامده مأمور ايديلر . بالآخره قتال آيتيله بو ممنوعيت نسخ ايديلدى . تكليف قتال آيتلرده ايكى نوعدر . برقسمى ساده مأذونيت و جوازى افاده ايدر . برقسمى ده قتل [قتال] وجهادى امر ايدرك وجوب افاده ايلر . بو آيت ايسه ساده جرأت قتال دكل ، امر قتال آيتيدر . حضرت ابى بكر صديقدن ، زهرى وسعيد بن جبير كبى برخيلى ذواتدن قتال حقنده نازل اولان ايلك آيت سورهٔ انبياده كى « اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا » آيتى اولديغى ده مرويدر . بناءً عليه ربيع روايتنك معناسى بو « قاتلوا » آيتنك ايلك امر قتال آيتى اولمسى لازم كليركه اكثر علمانك تفسيرلرى قولى ده بودر . بو امر « فاعفوا واصفحوا حتى يأتى الله بامره » آيتنده وعد ايدلمش اولان امردر . بو قتال امرلريله دركه خاتم الانبيانك سيف وجهاده مأمور اولديغى حقنده كتب سالفه ده وارد اولان وصف مخصوصلرى ده تحقق ايتمش ، بو صورتله ده معجزهٔ الٰهيه تحقق ايلمشدر . بو آيتك مابعديله و يا سورهٔ برائه ده كى « وقاتلوا المشركين كافة » آيتيله منسوخ اولوب اولماديغنده اختلاف ايدلمشدر . اوبلكه دشمن هجومنه قارشى دافعى حربه منحصر بر امر اولديغنه طرفدار اولانلر منسوخيتنه ، بدايةً اعلان حربه دخى شمول بولنديغى آكلايانلرده محكميتنه قائلدرلر . كرچه سورهٔ برائه آيتيله بدايةً فى سبيل الله اعلان حربك و تعرضى قتالك دخى مشروع و ايجابه كوره واجب اولديغنده اختلاف يوقسه ده مسئله اوكى امرك اليوم منسوخمى يوقسه معمول بهمى اولديغنى تعيينه ايتمكده در . پيغمبريمزك مدينه يه ايلك سنه هجرتندن اعتباراً « سريه » لر ترتيب و اطرافه اعزام ايديكى و فقط بونلرك صرف تأمينه انضباط

وآسایشه داطرافنده‌کی دشمنلرك حال و وضعیتلرینی کشف ایچون بعض کوندرلمسه فرضه قوللرده باشقه برشی اولمادیغی ودشمن طرفندن قتاله مباشرت ایدلمدکجه حرب وقتال امری ویرلمدیکی . حتی بدر ، احد ، احزاب وتمام دیگرلری غزوه‌لرده محاربه‌لرینك حسب ضرورت مدافعه ایچون یاپیلمش حربلر اولدیغی و بو حاللك برخیلی زمان دوام ایتدیکی معلوم ایسه‌ده قتال حقنده ایلك وارد اولان اذن داوار الیه یالکز مدافعه حربنه مخصوص اولوب بعضیلر رأساً اعلان حرب وتعرضه شرعاً وعلی الاطلاق منعمی ایدییوردی ؟ یوقسه بو خصوصی اقتضای سیاسی تابع طوتوب صوکره‌کی امرلرکبی ایجابنه کوره تعرضه دخی مساعد اولدیغی حالده تطبیقی بوکونکی کبی رأی وسیاسته‌می براقیوردی ؟ حاصلی بو بابده‌کی نصوص متأخره اساس اعتباریله ناسخمیدر ؟ یوقسه مبین وموضحمیدر ؟ ایشته مسئله بودر . ربیع روایتنك ظاهرینه نظراً منسوخ ، حضرت ابی بکر روایتنك ظاهرینه نظراً ده محکم اولدیغی آکلاشیلور . حال بوکه احتمال ثابت و استعمال ممکن ایکن نسخه حکم ایتمك جائز اولمایاجغندن برچوقلری بعضیسنه محکم اولدیغنه قائل اولمشلرکه بزده بو طرفدارز . راغب دیرکه :
« اولاً محضاً رفق ، سادهجه وعظ ومجادلهٔ حسنه ایله امر ایدلمش ، بعده قتاله اذن ویرلمش ، صوکره حقنده امتناع ایدنه حرب وقتال ایله امر اولونمشدرکه بونلر علی الدرجات مقتضای سیاسته کوره وارد اولمش امرلردر » الخ ...

بو نقطه‌ده آوروپالیلرك دین اسلام حقنده ایکی متخالف فکر نشر ایتمکده اولدقلری کوریلویور . برقسمی رأساً اعلان حربك جوازی مسئله‌سی مقرره‌سنی وسیله اتخاذ ایدرك اسلاملك متجاوز و صرف قلیچ قوتیله انتشار ایتمش بر دین بولندیغنی ادعا ایتمك وعلمی ، ادبی ، حقوقی ، اخلاقی ، اجتماعی حیثیتله مثبت اولان نفوذ معنویسنی انکار ایلمك ایستیور . بو فکر ادلهٔ اسلامیه‌نك علمی قوتنه مقاومت استطاعتی کوره‌مه‌دکلرندن طولایی اسلاملغك هیچ بر دینه کورولمه‌مش اولان انتشاری معجزه‌سنی صرف قلیچ قوتنه استناد ایدرك اونی خرستیانلغه تعصبله حسی بر یولده ووجه ایسته‌ین اسکی خرستیانلرك بقیهٔ نشریاتیدر . حال بوکه بونلر بو تعرضله کندی دعوالرینی ایکی جهتدن نقض ایتمکده‌درلر . زیرا بر طرفدن خرستیانلغك امرینه مخالف اولارق اهل صلیب دورندن بری خرستیانلرك اسلامه و تجاوزه

صالدیرمشلر. دیگر طرفدن ده «علی الاطلاق حربی» دینه فکرینه مغایر گوسترمکله هم کندیلرینی هم ده
منسوب اولدقلری کتب سالفهٔ الهیه‌یی تکذیب ایتمشلر و عینی زمانده بونلرک خاتم الانبیانک جهاد ایله
مأمور اولدیغی حقنده‌کی کتب سالفه تبشیراتنی گیزلدیکلری ایسه ثابتدر. اسلامک صرف قلیجله انتشار ایتمش
اولدیغی ادعاسی تاریخ و احکام اسلامه قارشی بهتاندر. حقیقت شو حدیث شریفک ایچنده‌در: «ان الله
یزع بالسیف ما لا یزع بالقرآن = الله تعالی قرآن ایله دفع ایتمه‌دیکی بعض فنالقلری قلیج ایله دفع
ایدر». ادلهٔ علمیه و عقلیه، سوز آکلامایان، علم و حریت ایله انصافی اولمایانلر ایچوندر. بونلر طغیانه
و فرصت بولدیغی زمانده هر حقی و هر نوع مقدساتی چیکنه‌ینه و چیکنه‌مک ایچون مترقب اولانلرک منع فسادی
انجق سیف ایله ممکن اولور. بونلر ایچون ده حد ذاتنده ای برشی اولمایان حرب، علم و عقل، نصح و ارشاد
دیکلمه‌ینه و مجرد شهوتلرینه، غرضلرینه طوغانلره بویوک بویوک فتنه‌لره نظراً اهون شر اولور.
و بو صورتله بر حسنهٔ اضافی اکتساب ایدر. ده ایجابه گوره تدافعی و ایجابه گوره تعرضی حربه گیریشمک بر
وظیفهٔ دینیه و مستحسنه بیله اولور. بویله اولمسی ایچون ده بونلرک انجق فی سبیل الله، حق یولنده، حق
اوغرنده یاپیلمسی و بونیتله حرکت ایدلمسی لازم گلیر. چونکه باشقه مقصد تعقیب ایدنلر دفع فتنه وسیله‌سیله
داها بیوک فتنه‌لر احداث ایدرلر. ظلم بولنمه‌لی. الکلی تردیع ظلم اولدیغی وقت ایجاب دیانته مخالف اولدیغی
کبی حق و خیری تعمیم چالیشمامق ده فکر دینیه مخالفدر. فتنه‌لرهم باصدرلیلی هم اولکه گیلملیدر.
حق و خیره موانعی ازاله ایدلدیکی زمانده اسلام هر حالده عموم بشریتی قورتارمغه کفیل یگانه بر
دین الهیدر.

بونلره مقابل ایکنجی قسمه گلنجه: بونلر «دین اسلامده حرب یالکز حال تدافعده مشروع قیلنمش،
مدافعه مجبوریتی اولمادقجه حربه جواز ویرلمه‌مش و اسلام سلاح ایله دکل ترک سلاح نظریه‌سیله و علم و عقل
فکر حقه ویردیکی اهمیت ایله و قوهٔ اقناعیه‌سی و لسانی ایله انتشار ایتمشدر.» دیورلر و اسلامی مدافعه
ایدرکی گورونمه‌ده قرآنده‌کی بوتون قتال امرلرینک تدافعی حربه منحصر اولدیغی حربه دیتو جواز اولمادیغنی
ادعا ایدیورلر. بونلرده اوروپا و خرستیانلر نقطهٔ نظرنده داها ایجه ور دینه بر فکر سیاسی تعقیب ایدنلر

وصلحا تقرره رأسا اعدالله

يكى بعضى ارباب قلمك فكرلريدر . بو ذوات يك املا بيلرلركه جواز حربك حال تدافعه منحصر اولمسى
بالنتيجه مدافعه اسلامك ده سلبنه سبب در . ايجابنده خصمه تقدم ايتمك امجويه راساً تعرض ايده بيلمك حقندن
محروم اولانلر دائما دينلرنده اكثريا مدافعه قدرتنه ده مالك اولهمازلر . بوايسه هم مدافعه نك ده سلبنه
مساويدر . بونلر بونى بيلدكلرى امجويه تحت استيلالرينه آلدقلرى مسلمانلرك ماده ً ومعناً سلاحدن تجريد امجويه
ظاهراً دين اسلام لهنده كورونور تلقينات ايله اسلام عليهنده ايجه بر تعبيه يابمش اولويورلر . اوكيلر
مسلمانلره : قتال نه شى ؟ چونكه سلاح اراييور ديورلر . بركيلرده مسلمانلره : الى شى ؟ چونكه تزك سلاحى
اراييور ديورلر . ديو ايكى فكر بالنتيجه مسلمانلرك سلاحنى آلمه مقصدنده برلشيورلر . يكى اولانده بو ايكنجى
فكرى جداً انسانيت لهنده بر فكر علمى نظريه ايرك بو سايه ده نشر اسلامه خدمت ايده جكى خياليله ترويج واسلاميت
دبالاده كى نسخ مسئله سنى عكسنه تأويل ايتمكه چاليشانه بعضى اسلام محررلرى ده ايشيديورز . بونلرده
اونلره تبعاً ايلك نازل اولان ومنسوخيتى روايت اولنان محاربه آيتلرينك هم مدافعه يه منحصر وهم غير منسوخ
اولديغنى ادعا ايتدكلرى كبى مكرده نازل اولان ومدافعه يه منحصر اولماديغى ظاهر ومتفق عليه بولنان آيتلرده
معكوس اولرق منسوخ تلقى كوستريلك ايسته يورلر . مؤلف مقدمك بيانى ودبالاسى اولمق لازم كلديكي
مقدم مؤخرك بيانى ودبالاسى ايمش كبى اداره كلام ايديورلركه بونلر اسلامك روح عمليسى اولان
جهاد حقيقت فكرينى براقوب باكلسه برايله امجويه خلافنى ترويج ايتمك ديمكدر . طوغريسى دين اسلام
ايلك امرلرده اعتباراً هم مدافعه مشروع اولديغى كبى عند الحاجه في سبيل الله اولمق اوزره هجوم تعرض ده
مشروعدر . حتى ايجابنده بر وظيفه در . وانجق بو سعى ايله دركه بو ايلك امر منسوخ دكلدر دينه بيليور .
واشبو في سبيل الله قيدى هر حربده كيدر . بو ملاحظه ايلديكه حرب وقتاله اصلا جواز يله بولنديرر . بونده
طولاييدركه اوروپاليلرك دوشوندكلرى سعى ايله تجارت حربلى دينه اسلامده بر يولنديرر ديمك جائز
اوله بيلير . دينه فكر بر منافى اولديغى حربده ده مدافعه ده تعرضده . في سبيل الله وارجوه اوغرنده
اولميانه فكر طاغوت وحصه تقدى فرضيله اولاندر . حال بوكه اسلامده حال حربده دخى حربجى تحسين
قيله بيلمك غايه خلافنده تعدى حرامدر . بونك امجوبه تعرضده حربده دخى رعايت ايدلسى لازم كلمه

حضوره حرب واردر. وبوني تاريخ بشريتده ايلك اول دين اسلام تأسيس ايتمشدر. « ولاتعتدوا ان الله لايحب المعتدين ». بناءً عليه دين اسلام صرف سلاح قوتيله انتشار ايتمسه بر تقدير دينيدر. دينك افترائی محصنه اولديغی كبي انتشار اسلامده سلاحك هيچ خدمتي يوقدر. دينك ده كتاب وسنته مخالف بر بلا اوله اولور. اسلام صرف سلاح قوتيله انتشار ايتمسه ايدي او سلاحي طوتان الك جزئي بر زمانه ايچنده نقص طوپلانوبده دكيش وكرالرك . قيصرلرك سلاحلرينه نصل غلبه ايتدكلري ايضاح ايتمك ممكن اولمازدي. بو قطعياً كوستريركه ذات دينيه ومعجزات رسالت سلاحدن اول مستقلاً اجرای نفوذ ايدن بر عامل بلانددر. بونكله برابر فيلسه (اسلام) سلاحسز اولورده ياالكز معنويات مجرده يه منحصر اولسه ايدي فخر رسالتك سلاح استعمال ايتمسنه وقرآنك قتال امرلري ويرمسنه هيچ لزوم اولمازدي. بونده قطعياً كوستريركه امر دينده سلاحك دخي بر موقع مهمي واردر. وبونده حقيقت « ان الله يزع بالسيف مالايزع بالقرآن » حديث شريفنده مندرجدر. روحي بونلرك حدودني اولا تعيين، ثانياً تطبيق ايتمكدر.

الرأی قبل شجاعة الشجعان

هو اول وهو المحل الثاني

روايت اولنديغنه كوره حديبيه سنه سي مشركلر رسول اللهي زيارت كعبه دن منع ايتمشلر وسنه آتيه ده كلمك ومكه مكرمه ده اوچ كون تخليه ايدلمك شرطيله بر مصالحه ده عقد ايلمشلردي. ايرتسي سنه (هجرت ٧) يولده بو مصالحه موجبنجه عمره قضا ايچون عودت ايتدكده مسلمانلر مشركلرك عهده وفا ايتمه مكلرندن انديشه ايتمشلر حرم شريفده وشهر حرامده محاربه ايتمكده ده خوشه كورمشلردي كه بو آيت بونلر اوزرينه نازل اولمشدر. بونلرك احكام حجي بيانه سياقنده وارد اولسه بولنوسي بوكا مؤيد وشونه تلاوت مابعدينك ده برابر بولندقي شعوردر. بو آيتدن بو سياقي ملاحظه ايدنجه آكلاشيلير كه بو قتال وقتل امرلري قبله اسلامدن سلامتي احكام مصالحه نك محافظه سي وفريضه حجك تأمينه اداسي نقطه نظرندن رفع موانع لزومنه مبنيدر كه بونلرده حضرت ابي بكر روايتنده فوق معناسي اشعار ايتمكده درلر. كلام معنايه:

اوراده قاتيدنز كيدك والله اتقاء ايدك. [وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ] الله يولنده كار برده

ایدڭ [اَلَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ] او كیمسه لره كه سزه بالفعل قتال ایدیور ویا ایده جكلر . — فی سبیل الله
مقاتله ، الله یولنده ، یعنی دین حق اوغرنده صرف اعلاء كلمة الله ایچون جهاد دیمكدر . و بو قتالك شرط عینیسی
ایچون « فی سبیل الله » اولمه‌سی اوزرنده برحصه نیتك لزومی ناطقدر . مقاتله باب مفاعلدن ابتداءً فاعل
ثانیاً مفعول ایله صدورنده ظاهر اولدیغی ایچون « الذین یقاتلونكم » حرب و قتله تصدیده دشمن فرقه‌لره المعنی
اشعار ایده جكنه یعنی بو آرالق یالكز مدافعه‌نك مشروع قلندیغی و بونك بعده طوغری « واقتلوهم حیث
ثقفتموهم » ، « واقتلوهم حیث وجدتموهم » ، « قاتلوا الذین یلونكم من الكفار » ، « وقاتلوا
المشركین كافة » امرلریله منسوخ بولندیغی بروجه بالا نقل ایدلشدر ده « قاتلوا » دخی عینیله بابده اولدیغی
ایچون بو نقطه‌ده برشائبه تعرضه بولنه جقنده برینی ویاهر ایكیسی مجرد اتفیه بینده مشاركت معناسنه
حمل ایتمك لازم كلیر . و بو معنی ایله بالفعل مقاتله ، تعرضه و مدافعه‌یه اعم اولور . نته‌كیم تفسیر ابی حیانده
« الذین یقاتلونكم » ظاهری ابتداءً ویا دفاعاً عنه الحرب مناجزه قتال دیمكدر » دیه تعرضه ویا مدافعه‌یه
اعم اولدیغی كوسترلمشدر . برده فعل مضارع استقباله ده محتملدر . بوصورتده « یقاتلونكم » قتاله
اهلیت و قدرتی اولوب ده حرب ایده جك حالده بولنانلر دیمك اولور . و بو معنی حضرت ابی بكر ایله
وعمر بن عبدالعزیزدن مرویدر . بوننده اولكیسی اولوینله ثابت اولور . عموم مشترك ویا عموم مجاز لازم
كلمز . اولكنده مخاصمه‌یه و مناسبیه خارج قالیر . ایكنجیسنده بونلرده كیرر . نصب حرب ایتمه‌یه ویا قادر
چوجوقلر ، پیرفانی ، مناستیرده كی راهبلر كبی اغلب احوالده حرب ایتمك قدرتی حائز اولمیانلر خارج قالیر .
بونلره قتال جائز اولماز . اوامر اخیره‌ده دخی حال بویله‌در . او حالده بو ایكی معنی بینده محتمل
اولدیغی ایله بو آیت ده منسوخ دكلدر .

بوصورتده مقاتله ایدڭ [وَلَا تَعْتَدُوا] فقط ذكر ایدیلن قتاله ویا دیگر خصوصلرده الٰهی
امرلری و نهیلری اثنیكی حدودی تجاوز ایتمه‌یك . تعرضده حقسزلق یاپمایك . یعنی بویله نصب حرب
ایتمه‌ینلره و قادر اولمیانلره ، صبیانه و اطفاله ، رهبانه ، حرب زماننده ضعف و عجزندن ناشی اغلب احوالده
نظراً اهل قتال اولمایانلره ، بونلره مجرأسنه حارب اولمازلرده اولدیریك فالعقه صوبه قدر ایری كیتمه‌یك

كذلك قتلده مُثْلَه یاپمایك ، یعنی اولولرڭ دیگر كیمیلرین بورنی ، قولاغنی و پارماغنی كسمكه قالقمایڭ .
— نته كیم صبیان و نسائی و اصحاب صوامعی قتلدن وكذلك مثلدن ده رسول اللهڭ نهی ایتدیكی آثار شایعه
ایله ثابتدر . خلیفهٔ رسول الله حضرت صدیق دخی قوماندان یزید بن ابی سفیانه حضور حربی تفهیم ایدرکن
یازدیغی وصایاده بونلری وكذلك شیخ فانی قتلدن و معموری تخریبدن و یمكدن غیری بر غرض ایچون
حیوان و قویون كسمكدن و میوه‌لی آغاجی یاقمه و سائر صورتله افساد ایتمكدن نهی ایتمشدی . بو سیاقده
بعضی تفسیرده اعلان حرب جبری داخل اولمدن ده بر ده بو یا مجموعه دخی تعدی جمله‌سندن اولدیغی سویلنمشدر .
بعضلری ده بالاده ذکر اولنان مقاتله معناسندن طولایی بو تعدی‌یی بذاته تعرضه حمل ایتمشلر و بوسببله
منسوخیتنه ده حكم ایتمشلردر كه ربیعك قولیدر . بناءً علیه منسوخیت دیلمه‌نڭ معناسی بدایةً تعرضه
مع الاقلاع تعدی دكل اقتضای حاله كوره مشروعدر دیمك اولدیغی اونوتمامالیدر . حاصلی بر سوال مشروع
تعدی ایتمیكز [إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ] زیرا الله تعدی ایدنلری سومز ، اونلری ثوابه
دكل عقابه لایق كورور .

فی سبیل الله محاربه ایدك [وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ] و اونلری نرده بولورسه‌ڭز
اولدوریك ، حل و حرام دیمه‌یك ، اونلرڭ تعرضنه انتظاره دیه بكلمه‌یك . بونی یاپیك [وَأَخْرِجُوهُمْ
مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ] و سزی چیقاردقلری یردن یعنی مكه‌دن اونلری چیقاریك ، وطنكزی
اونلرڭ الندن قورتاریك — بو باره‌ده بو اخراج امری ، امر تمكیندر . بو وعد فتح مكه ایله انجاز بیورلمشدر
كرچه قتل حد ذاتنده فنا بر شیدر . لكن [وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ] فتنه ده قتلدن اشددر ،
دها آغیردر . — زیرا قتلك زحمتی اولسی حیاتده كچر ، فتنه‌نڭكی دوام ایدر ، قتل انسانی یالکز
دنیادن چیقاریر ، فتنه ایسه هم دیندن هم دنیادن اولدورور . بناءً علیه فتنه‌یه طوتولمقدن ایسه
او فتنه‌یی چیقارانلری اولدورمك و یا اولمك و یا چیقاردقلری فتنه‌یی كندی باشلرینه ییقمق البته یكدر .
اهون شرینه اختیار اولنور قاعده‌سی ده بوكبی نصوصدن مستنبطدر .

فتنه ، اصل لغتده قاری شیفنی آلمق ایچون آلتونی آتشه قومقدر . بونده محنت و بلایه صوقمق

معناسنه استعمال ایدلمشدرکه بوراده بو معنایه‌در. یعنی وطندن اخراج کبی انسانلری عذابه کرفتار ایده‌جك
بلا ومحنت قتلدن دها اغیردر. اولومدن ده دها اغیر نه وار دیه‌بیلك، زیرا اولومی تمنی ایتدیرن حال
اولومدن ده دها اغیردر. بو نظمك سیاقنده انسانی وطندن چیقاریلمقده اوقدر اولومی تمنی ایتدیره‌جك
فتنه ومحن جمله‌سندن اولدیغنه اشارت واردر. شرك، نشر کفر، ارتداد، هتك حرمات الله، آسایش
عمومیه‌یی اخلال، وطندن اخراج هپ بر فتنه‌درلر. مؤمنك العیاذ بالله دیندن دونوب کافر اولمسی قتل اولنمسندن
اشددر. ابتداء ایمان ایدن مؤمنلردن بعضی ذوات مشرکلر طرفندن کفره دونمدکلری ایچون تعذیب
اولونیورلر، اونلرده «ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات بل احیاء» امر الهیسی موجبنجه اولمکی
کوزه آلوب بابالرنده بیله ثبات ایدیورلردی. بو صورتله شهر حرامده بعضی صحابه‌لی مشرکلر قتل ایتمشلرده هپ
بونلر مسلمانلرك کوجنه کیتمش ایدی. ایشته بونلره «والفتنة اشد من القتل» دستورنده تخصیص ایدیلیك
اعلائه جریمه‌لرینی احیال بوزولسه ده مسلمانلر رفع فتنه ایچون ده فی سبیل الله یا غازی ویا شهید اولمغه ترغیب
قیلنمشدر. سبب نزول خاص اولسه ده نظم ماهیت فتنه‌نك ماهیت قتل ایله مقایسه‌سنی افاده ایتدیکندن
حکم عامدر.

معنانه [وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ]
مسجد حرام یاننده، مکه ایچنده اولا اونلر سزه قتاله باشلامادقجه سزده اونلره قتال ایتمه‌یکز. لکن
[فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ] اونلر سزه قتال ایدرلرده بریکزی اولدورورلرسه سزده اونلری
اولدوریکز [كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ] کافرلرك جزاسی بویله‌در. حمزه، کسائی
خلف عاشر قرائتنده «ولا تقتلوهم ... حتی یقتلوکم فان قتلوکم» اوقونورکه مسجد حرام یاننده اونلر
سزدن بریکزی اولدورمدکجه سزده اونلری اولدورمه‌یکز — بوندن آکلاشیلیرکه حرم کعبه ومکه مکرمه ایچنده
تعرضاً قتل جائز دکلدر. ایلك وظیفه یالکز اخراجدر. فقط اوراده قتل یاپانه قتل اولنور. حتی مکه
ایچنده بر قتل یاپان حرم کعبه‌یه التجا ایدرسه اوراده ده قتل جائز دکلدر. چیقاریلیرده قصاص ایدیلیر.
«واذ جعلنا البیت مثابة للناس وامنا»، «ومن دخله کان آمنا». لکن حرم شریف ایچنده قتل یاپان

اوراده قتل ایده بیلیر . بو امر ماقبلنی مخصصدر . احکام قرآنده دیرکه « خطاب واحدده ناسخ ومنسوخ
بولنه‌مینجه‌غی ، نسبه تلاوت ونظام تنزیلده برابر ایکی آیتک بر خطابده نزولی اشعار ایده‌جکی وجهله بر نقل صحیح
موجود اولمادیغی جهتله « واقتلوهم حیث ثقفتموهم » ماقبلنی ناسخ اولمایوب مبینه اولدیغی کبی بو نهی ده
« واقتلوهم » امرینک عمومنی ناسخ دکل مخصص اولور . صوکره بو نهیده هیچ بر امر ایله منسوخ دکلدر ، محکمدر
کرچه « فاقتلوا المشرکین حیث وجدتموهم » امری صوکره نازل اولدیغنده اختلاف یوقسه ده بونک اشبو
ولا تقاتلوهم
« ولاتقتلوا عند المسجد الحرام » نهیینه مرتب اولوره اعمالی ممکنه اولدیغنه کوره نسخه دلالتی یوقدر . ابن عباس
وابو شریح خزاعی وابو هریره حضراتندن روایت اولندیغی اوزره فتح مکه کونی علیه الصلاة والسلام ایراد بیوردیغی
خطبه‌ده « ای ناس ! الله تعالی سماوات وارضی خلق ایده‌جکی کونده مکه‌یی محترم قیلدی و او بندن اول کیمسه‌یه
حلال قیلمادی ، بندن صوکره ده کیمسه‌یه حلال قیلنمیه‌جقدر . بکا ده آنجق بر کونک بر ساعتنده حلال قیلندی
و یه یوم قیامته قدر محترم اولدی » بیورمشدر که بو بر ساعتده مشرکلر طرفندن اوراده ایقاع قتل ایدلدیکی ساعت
دکلدر . و بو حدیث شریف اشبو آیتده‌کی نهینک مقیدک محکم اولدیغنه دلالت ایدر . بوکا قارشی ربیع و قتاده‌نک
بوکا منسوخ دیمه‌لری پیغمبردن بر روایت اولدیغی معلوم دکلدر . کندی اجتهادلری اولمه اوزره تلقی ایدیله‌بیلیر . »
الخ ... بو صورتده بو حکم باقیدر . نسخ ثابت دکلدر .

[فَاِنِ انْتَهَوْا] بناءعلیه کفردن واز کچرلرسه [فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] الله ده
غفور و رحیمدر . — « واخرجوهم من حیث اخرجوکم » قیدی دلالتیله بو آیتک اهل کتاب حقنده دکل بت
عرب مشرکلرینه مخصوص اولدیغی آکلاشیلیر . اهل کتابک ویرکی ایله مطاوعتی دخی مقبول اوله‌بیلدیکی حالده
عرب مشرکلری یا اسلام و یا سیفه محکومدر . و بو نقطه شو آیتده تنصیص اولونیور :

[وَقَاتِلُوهُمْ] اونلرله او صورتده قتال ایدک که [حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ] حتی فتنه یعنی
شرک و تفرقه اولماسین [وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ] ده دین هپ الله ایچون اولسون ، یالکز الله‌ه
انقیاد و طاعت اولسین . — حال بوکه « ان الدین عندالله الاسلام » در . بناءعلیه بونلرده
دین توحیده صوق اولان اسلامدن باشقه بر دین بولونماسین ، فتنه‌نک باشی اولان شرک قالماسین . بونلر

ایچون حضرت علیه الصلاة والسلام «بن بونلرله "لا اله الا الله" دیه‌جكلری آنه قدر قتال ایله مأمورم، انی دیدكلری زمان بندن جانلرینی قورتاریرلر» بیورمشدر. دیكرلری جزیه ایله ذمی عصمت ده مالك اوله‌بیله‌جكلری حالده بونلره بو مساعده ویریلمشدر. بونلره باشقه بالخاصه مكه‌ده غیر مسلمك اقامتنه مساعده ده ایدلمه‌مشدر. بناءً علیه [فَاِنِ انْتَهَوْا] كفردن واز كچوب اسلامی قبول ایدرلرسه [فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ] آرتیق ظالملردن ماعداسنه خصومت قتال یوقدر.

الى اما بو قتال حسب العاده محاربه‌نك ممنوع اولدیغی شهر حرامه تصادف ایدرسه نه اولاجق؟ [اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ] شهر حرام، شهر حرامه، حرمت حرمته قصاصدر. — بوراده حرمت، محافظه و احترامی واجب اولان، الا اونی ایلمسی جائز اولمایان شی دیمكدر كه اولاده شاملدر. بو عطفده تخصیصدن صوكره تعمیم واردر. بناءً علیه [فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ] هر كیم سزه تجاوز ایدر، حرمت و عصمتكزدن برشی اخلال ایدرسه [فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ] اونك سزه تجاوز ایتدیكی قدر. یعنی مثلی اولمق شرطیله سزده اوكا بالمقابله تجاوز ایدیكز — چونكه «وجزاء سیئة سیئة مثلها» در. بر تجاوزه قارشی مقابله بالمثل تجاوز دكل، تجاوزك جزاسیدر. «البادی اظلم». بوكا تجاوز دینلمسی تعبیر ایلمسی ذاتاً فعلده مماثلت طولاییسیله بر مشاكلتدر. حد ذاتنده جزا اولمق برشی بویله بعضی شرائط الشرع اضافی برصورتده اكتساب ایدر. بناءً علیه بادیدن فعلی حقیقةً وحكماً جزاسی بر ضرر كبی اولدیغی حالده اونك عكس العملی دیمك اولان مقابله بر جزا دیرسه اولور. بویله اولمسی ایسه مماثلت شرطیله‌در. مماثلت غایت تمكن اولمیان خصوصاتده قصاص یاپیلماز، كمیات برابرینه تقاص ایدیلر، درجات حقوقه رعایت لازمدر. مثلا مغصوب موجود ایسه عیناً آلینیر. شیبات ایسه مثل نوعیسی ایله، دكل ایسه مثل مالیسی اولان قیمتیله تضمین ایدیلیر. حاصلی مشروع اولان مقابله مطلقه دكل، مقابله بالمثلدر. مثله رعایت ایدلمیه‌جك رأساً بر ضرر ایقاع ایلسه و ضرره ضرر ایله مقابله اولنمسه اولور. حال بوكه اسلامده «لا ضرر ولا ضرار» در. رأساً ضرر جائز دكل، ضرره ضرر ایله مقابله ده جائز دكلدر. فقط ازالۀ ضرر لازمدر. ضرر

ایسه بالضروره مثلیله تقاص ایدیله‌رك ازاله اولنه بیلیر . یوقسه دیگر بر ضرر احداث ایدیلمسه اولور . تقاص
دیمك اولان قصاص کلمه‌سی بو مماثلت معناسنی متضمن اولدیغی حالده ذهول ایدیلمك وحکمه مظلوم
بذاته اولدیغی کوسترلمك ایچون تفریعاً آیریجه ده تنصیص اولنمشدر . ایشته مماثلت شرطیله بوراده «الحرمات
قصاص» قاعدهٔ کلیه‌سی بو جهتله ممنوع آی ده عینی ممنوع آی تقاص ایدیلیر . دشمنلر کچن حدیبیه سنه‌سی
ذی القعده‌ده مسلمانلره قارشی، اوده آز ده قتاله قالقیشمقله بو شهر حرامك حرمتنی هتك ایتدیلر .
بو سنه ده بونی بهانه ایدرك مصالحه حکمنك اجراسنه مانع اولمق زعمنده بولونیورلر . سز ده بوکا مثلیله
مقابله ایدرك عینی ذی القعده‌ده قتالکزدن چکینمیه‌جکسکز . حسندن مروی اولدیغنه کوره عرب مشرکلری
حضرت پیغمبره «شهر حرامده قتالدن نهی ایتدیکمی» دیمشلر، «ایلك ایلی» بیورمسه، مشرکلر بونی فرصت
بیلوب شهر حرام ایچنده تقیید عهده قورشدلر، بونك اوزرینه بو آیت نازل اولمشدر . کذا ابن عباس، ربیع
ابن انس، قتاده وضحاکدن روایت اولندیغنه کوره قریش حدیبیه سنه‌سی رسول اللهی احرامی اولدیغی
شهر حرام اولان ذی القعده‌ده بلد حرام اولان مکه‌دن رد ایتمشلردی . جناب الله ده ایرتسی سنه‌ینه
ذی القعده‌ده رسولنی مکه‌یه ادخال بیوردی ده عمره‌سنی قضا ایتدیردی و بونی حدیبیه سنه‌سی واقع
اولان منع و حیلولته تقاص ایتدی و سبب نزول بو اولدیکه اوکا کوره آیت، مکه‌یه قبل الدخول نازل
اولمسه، صراحةً امر انشاء وضمناً استقباله عائد وعد واخبار، ایکنجی‌یه کوره ده بعد الدخول
نازل اولمسه مشرکلره «ایشته بو حدیبیه سنه‌سنك قصاصیدر» دیه صراحةً اخبار و مع مافیه شهر حرامده
بدایةً اولمامق شرطیله اباحهٔ قتال امرینی متضمن بولونمشدر . سیاقِ آیت اوکا دها موافقدر . والحاصل
بو آیتده «عمرهٔ قضا سنه‌سی» تعبیر اولنان هجرتك یدنجی سنه‌سنده زیارت کعبه صددنده نازل اولمشدر .
انجق بالآخره شهر حرام عارضی مع الاطلاق نسخ ایدلمش اولدیغندن بو آیتك شهر حرامده بدایةً محاربه‌یه
جوازی ویرمه‌مه حکمی برابر ایتدیکی بالاتفاق منسوخدر . بونده‌کی ما عدا تقاص بالمثل حقنده احکام عمومیه‌سی ایسه
بالاتفاق باقیدر .

بونلری یاپیکز دکنزده قورقیکز [وَاعْلَمُوا] و بیلیکزکه [اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ] الله حامی

الله قورقوسنی اونوتانلره یاردر. مقابله بالمثل جائز ایسه ده عفو الاضطرارده انتقامك مذموریتنده دكلدر.
تطبیقنده مماشی تجاوز ایتمه مك ایچون الی رقت ایدیكز، الله دن قورقیكز، متقی اولیكز، انتقام ایتدیكی
اونوتمایكز. — بونده اكلاشیلیور كه « ان الله مع الصابرین » نظمنده دكلدر. صبر انتقام ایتمه مشرطلر
ومقامنه كوره درجاتی واردر. واقع اولمش مصیبت ایله قورتولمامسه مصیبتلره قارشی صبرك فرقی واردر
ودفع درجه سنده تمكنه اولدیغی سرعت كوستره جك خصوصیات واردر. انتقام دیكلرده انتقار ایتدنده
« والصابرین فی البأساء والضراء وحین البأس » مضمونی اونوتمامالیدر. اوراده قابلیتلر كریمه لیدر.
شوده حافظ اولنملیدر كه حرب وقتال دینلیشی پاره سز وپولسز اولماز، مصرف ده ایستر، بونك ایچون
[وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ] الله یولنده انفاقده بولنیكز، مال نزدك ایدوب حوائج حربیه
صرف ایلمك اوزره ویركی، اعانه ویریكز، لكن یالكز مال قازانمق سوداسنه دوشوبده [وَلَا تُلْقُوا
بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ] كندی كندیكزی تهلكه یه ده براقمایكز. ساده پاره قازانمق واستراحت
ایتمك سوداسنه دشمنلرك استیلا واسارت ومحكومیت كبی بیوك تهلكه لره دوشوره جكنی وبو تهلكه لری اوكلنه
كچمك ایچون فی سبیل الله حرب ایتمك وحربه آلیشمقله ممكن اولدیغنی اونوتمایكز. — بو آیتك سیاقی وسبب نزولی
فی سبیل الله حرب وقتالده وا ارغوده صرف مالده قاچینمانك بر تهلكه اولدیغنی افهام ایدییور.
ترمذی وابو داود ده صحیح تخریج اولندیغی اوزره روایت ایدیلیور كه اموی دورنده عبدالرحمن بن ولید
قوماندانلغنده بر اسلام اردوسی قسطنطنیه یعنی استانبول شهرینه غزا ایتمش ایدی. روم شهرك
سورلرینه آرقه لرینی طایامشلردی. اوصره ده مسلمانلردن بر ذات قلعه ده كی دشمن اوزرینه آچیقدن
هجوم ایتمش، بونی كورنجه جماعت اسلام « مه مه لا اله الا الله، كندی كندینی تهلكه یه القا ایدیور »
دیمشلردی، بونك اوزرینه حضرت ابی ایوب انصاری « ای مسلمانلر، بو آیت بز معشر انصار حقنده نازل
اولدی، وقتا كه الله پیغمبرینه نصرت ویردی واسلامی غلبه یه مظهر ایتدی، او زمان بز آرتق مالمزك
باشنده طوروب اونلرك اصلاحیله مشغول اولالم می؟ دیمشدك، الله تعالی « وانفقوا فی سبیل الله
ولا تلقوا بایدیكم الی التهلكه » آیتنی انزال بیوردی. بناء علیه كندینی تهلكه یه القا ایتمك، مالمزك باشنده

طوروب اولرمزی اصلاح ایله اوغراشالم و جهادی ترك ایده‌لم دیمشدك » دیمش و بونك اوزرینه جمیع عمرینی فی سبیل الله جهاده کچیرمش و نهایت شهید اولوب قسطنطنیه‌ده دفن اولنمشدر . مشارالیه بو صورتله تهلکه‌یه القاء ، فی سبیل الله جهادی ترك ایتمك دیمك اولدیغنی و آیتك بو خصوصده نزولنی خبر ویرمشدرکه ابن عباسدن ، حذیفه‌دن ، حسندن ، قتاده ، مجاهد ، ضحاکدن دخی بویله روایت ایدلمشدر . براء بن عازب و عبیدة السلمانی حضرتلرندن « الالقاء الی التهلکه ، ارتکاب معاصی ایله مغفرتدن یأس » دیمك اولدیغی ده مرویدر . بونك انفاق قرینه‌سیله « انفاقده اسراف ایدوب یییه‌جك ایچه‌جك بولامیه‌جق درجه‌یه وارهرق تلف اولمق » معناسنه اولدیغی ده سویلنمشدر ، « دشمنه اجرای تأثیر ایتمه‌جك بر وجهله حرب ایتمك » دیمك اولدیغی ده سویلنمشدرکه ابو ایوبك احترازی ایلدیکی و سبب نزولی سویلدیکی جهتله تلقیسی ده بوراده . سببك خصوصی ، حكمك عمومنه مانع اولمیه‌جغندن و بو معنالرك اجتماعنده ده تضاد و تنافی بولنمادیغندن آیتك عمومنه شمولی جائزدر . بونك ایچوندرکه امام محمد سیر کبیرنده ذکر ایدرکه : « بر آدمك بيك کیشی‌یه هجوم ایده‌جك اولسه اکر نجات ویا دشمنه بر نکایت و تأثیر امیدی وارسه بأس یوقدر ، نجات ویا نکایت امیدی یوقسه مکروهدر . چونکه مسلمانلره بر فائده‌سی اولقسزین کندینی تلفه عرض ایتمش اولور . بونی یاپه‌جق اولان ذات یالکز قورتلمق ویا مسلمانلره بر منفعتی بولونمق امیدی بولنورسه یاپابیلیر . نجات و نکایت امیدی اولمدیغی حالده دیکر مسلمانلره جرأت ویرسه و بو صورتله دشمنی یه ایسیلر دینه عموما اشتغال اولمق اوزره یاپارسه بأس یوقدر الخ ... » و بو منع صحیحدر . بناءعلیه دینه ویا مؤمنینه هیچ بر منفعتی اولقسزین نفسی تلف ایتمك لایق دکلدر . فقط نفسی تلف ایتمکده دینه عائد بر منفعت وارسه او زمانده بونی یاپمق پك شرفلی بر مقام اولورکه جناب الله اصحاب رسول اللهی بویله مدح ایتمشدر « ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم واموالهم بان لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون » کذلك « ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون » بیورلمشدر . ابو ایوب انصاری حضرتلری ده بو یقلی کوسترمشدر . بناءعلیه هر حضوری رسالتکده تهلکه بولندیغی کبی حرب نقطهٔ نظرنده ده تهلکه بولنه بیلیر . اوده دشمنه اجرای تأثیر ایتمه‌جك بر صورتده برمسلمانك تلف ایده‌جك اولان

خصوصدر. مسلمانلره فائده‌سی اولمادیغی کبی بالعکس ضرری معلوم اولورسه او زمان حربه آتیلمه ترك نفس ایتمك هیچ جائز اولماز. لکن غفلت بشر حربی مطلقا بر تهلکه ظن ایده‌رك ویره‌جکلری ایچون بو آیت مال قازانوب راحت ایده‌جکز دیه مطلوب جهادی ترك ایتمه‌نك تهلکه اولدیغنی اخطار سیاقنده نازل اولمسی و او مقام شریفی کوسترمشدر. دیمك که تهلکهٔ صلح بالعباره، تهلکهٔ حرب بالاشاره اخطار بیورلمشدر.

ای مؤمنلر، بونزه دقت ایدیك [وَاَحْسِنُوا] و هر خصوصده احسانله معامله ایدیك، یاپدیغکزی کوزل یاپیك، سزدن احسن مطلوب اولان حسناتدر. چونکه [اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ] الله محسنلری سورر. بونك ایچون انفاقده ده اك کوزل وجهله یاپیك و هر حالی بر فنالغی احسن صورتله دفع ایدیك و مقابله بالمثلده اك کوزلی ممکن اولمادیغی زمان یاپیك، سیئه‌نك جزاسی سیئه ایسه ده "ادفع بالتی هی احسن السیئة" امر سبحانیسنه کوره دخی اك کوزل صورتله دفع ایدیك، حربده ده اك کوزل سبب، اك کوزل واسطه، اك کوزل صورتله یاپیك و انفاق فی سبیل الله یاپیك، یاپیك ده:

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ
وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ رَاْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَٓا
اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ
لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ●

مآل شریفی

حج و عمره‌یی ده الله ایچون تمام ایدیڭ . اگر احصاره طوتولورسه‌ڭز او وقت هدیدن
قولایکزه گلنی ، بونلر یرینه واریجیه قدر باشلریکزی تراش ایتمیڭ . ایچیکزده خسته
اولان ویا باشنده بر اذی بولنان تراش ایچون اوروج ویا صدقه ویا قربانه عبارت بر فدیه ویره .
احصاردن امین بولندیغکز وقتده ده هر کیم حجه قدر عمره ایله ثواب قازانمق ایسترسه او زمان هدیدن
قولایه گلنی . بونی بولامایان ایسه اوچ گون حجده ، یدیسی ده عودت ایتدیککزده که تمام اون
گون . ایشته بو حکم اهل مسجد حرامده مقیم اولمیانلر ایچوندر . حاصلی اللهدن قورقیڭ و بیلیڭ که اللهڭ
عقابی جداً پک شدیددر . ●

بو آیت دخی ماقبلی کبی عمرهٔ قضاسنه‌سی دینلن یدنجی سنهٔ هجریه‌ده نازل اولمشدر .

حج . حانڭ فتحی ویا کسریله مقدماً دخی ذکر اولندیغی اوزره لغةً قصد دیمکدر . لکن مطلق
قصد دکل بیوك و اهمیتلی بر شیئه قصددر . شرعاً ، زمان مخصوصده مکان مخصوصه بر زیارت مخصوصه‌در که
حج نیتیله مکان و زمان مخصوصنده احرام کیروب عرفاتده وقفه ، بعده کعبه‌یی طواف زیارته عبارت
افعال مخصوصه‌در . احرام ، وقفه ، طواف بو اوچ فعل کرك فرضه و کرك نافله حجڭ فرضلریدر .
احرام شرط ، وقفه و طواف ده رکندر . مکان و زمان مخصوص دخی شرطلر شرطی اولان شروط
جمله‌سندندر . بو صورتده حجڭ شرطلری ، ارکانی ، و بونلردن باشقه واجباتی ، سنتلری ، ممنوعاتی
واردر ، شونلردر :

ارکانی : وقفه و طوافدر .

شرطلری : شرط وجوب و شرط صحت اولمق اوزره ایکی نوعدر .

شرط صحت : اسلام ، نیت ایله احرام ، مکان و زمان مخصوصدر . اشهر حجدن اول حج بری
صحیح اولماز .

شرط وجوب : بوده ایکیدر . برنجیسی نفس وجوبك شرطیدر که اسلام ، حریت ، عقل بلوغ ، استطاعه ، وقت ، دار اسلامده بولنمق ویا دار حربده ایسه حجك فرضیتنی بیلمسی اولمقدر . ایکنجیسی ده وجوب ادانك شرطیدر که صحت بدن ، موانع حسیه بولنمامه ، امرأه یولده وفاده به حقنده عدت بکلمك اولمامه ، زوجی ویا محرمی برابر بولنمقدر .

واجبلری :

١ — احرامی میقاتده ویا بر حدود مخصوصده دها اولدن باغلامه .

٢ — عرفاتده وقفه‌یی غروبه قدر تمدید ایتمك .

٣ — مزدلفه‌ده رمی وقفه یاپمه .

٤ — صفا ایله مروه آراسنده یدی شوط سعی ایتمك .

٥ — سعی معتبر بر طوافدن صوکره یاپمه .

٦ — موقع خصوصنده قاسیه ایتمه .

٧ — حلق ویا تقصیر یعنی باشی قازیمه ویا قیرقیدیرمه .

٨ — آفاقی اولانلر ایچون طواف صدر دینلن وداع طوافی یاپمه .

٩ — طوافه حجر اسوددن باشلامه .

١٠ — طوافی صاغدن یاپمه .

١١ — عذری یوقسه طوافده یورومك .

١٢ — طوافده حدث اصغر واکبردن طهارت اوزره بولنمه .

١٣ — ستر عورت .

١٤ — طوافك یدی شوطندن اوچی ، که دردی فرضدر .

١٥ — سعیه صفادن باشلامه .

١٦ — قارن ویا متمتع اولانلر ایچون قربان کسمك .

١٧ — هر يدي طوافده ايكي ركعت نماز قيلمه .

١٨ — رمي ايله حلق بينده ترتيبه رعايت ايتمك .

١٩ — يوم نحرده قربان كسمك .

٢٠ — حلقي مكانده و زمانده ياپمه .

٢١ — طواف زيارتي ايام نحرده ياپمه كه بو واجبلردن بري ترك اولنورسه دم لازم گلير.

سنتلري : طواف قدوم ، يعني مكه يه گيرنجه كعبه يي طواف ايتمك ، طواف قدومده ويا طواف زيارتده رمل ياپمه ويا طوافك اوچ شوطنده (دورنده) ميدان حربده مبارزه يه چيقمش پهلوان گبي اوموزلري چيقاره رق يورومك — صفا ايله مروه آراسنده (ميلين اخضرين) بينده ديريجه قوشمه — ايام مخصوصه سنده گيجه ليين «منا» ده ياتمه — منادن عرفاته گونش طوغدقدن صوڭره مزدلفه دن منايه ده گونش طوغمادن اول حركت ايتمك — وبونلردن ماعدا دها برچوق خصوصيات كه مستحبات وآدابيله برابر تفصيلاتي كتب فقهيه ده در .

حجك ممنوعاتي ؛ ده ايكي نوعدر . بريسي شخصك كندنده ياپمقدن ممنوع اولديغي شيلردر كه جماع — صاچ و قيل ازاله ايتمك — طرناق كسمك — قوقو سورونمك — باشي ويوزي اورتمك — ديكيشلي بر شي گيمكدر . ديگري ، باشقه سنه ياپمقدن ممنوع بولنديغي شيلردر كه باشقه سني تراش ايتمك — گرك حرمده وگرك حلده صيده تعرض ايتمكدر . احرامدن چيقنجه يه قدر بونلرك هيچ بري ياپيلماز . ياپيلرسه جزا لازم گلير . گرچه حرمك آغاجني كسمك دخي ممنوع ايسه ده بو ممنوعيت حج واحرامه مخصوص دگلدر . مذهب شافعيده صفا ايله مروه آراسنده سعي ودر برقولده حلق ويا تقصير دخي حجك فرضلرندن وحقي اركانندندر .

حجك سبب شرعيسي بيت اللهدر . زيرا حج اوڭا مضاف اولورده «حج البيت» دينلير . بيت ايسه بر وغير متكرر اولديغندن حج بتون عمرده بر كره فوراً يعني ايلك استطاعه سنه سنده فرض اولور . تراخي طريقيله فرض اولوب تأجيلي افضل اولديغي ده روايت اولنمشدر . بو آيتدن نازل

اولدیغی عمرەنك قضاسنە سنەدە علیە الصلاة والسلام افندیمز ذی القعدەدە عمرە صورتیلە کعبەیی زیارت
ایتمشلر و بر سنە اول ممانعت گوستریلدیکی اتمام ایدەمدیکی عمرەیی بو وجهلە قضا ایتدکدن صوکرە بروجب مصالحە
اوچ گوندن زیادە مکەدە قالمیەجقلرندن قبل الحج عودت بیورمشلردر . ایرتسی سکزنجی سنە هجریەدە حدیبیە
مصالحەسنك مشرکلر طرفندن نقضندن منبعث رمضان شریفندە حرکت ایدلمش و رمضانك مشارفیندە مکە فتح
اولنمش و شوال ایچندە حنین محاربەسی و طائف محاصرەسی یاپلمش و رسول الله بر عمرە یاپەرق
وقت حجدن اول مدینەیە عودت بیورمش و او سنە مکەدە والی براقیلان عتاب بن اسید عادت عرب وجهلە
ناسە حج ایتدیرمش ایدی . دها ایرتسی طقوزنجی سنە هجریەدە حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله عنە طرف رسالتدن
امیر حج تعیین بیورلوب ایلك اولەرق طواف ایدلمسی و مشرکلرە حج یاپدیرلمسی امحا اولنمش و نهایت
اوننجی سنە هجریەدە بالذات رسول الله ایلك و صوڭ اولەرق ادای حج ایتمش و مناسك حجی تماماً
تعلیم بیورمشدرکە بو سنەیە حجة الوداع دینلمش و ایرتسی سنە وفات پیغمبری وقوع بولمشدر . بناءً علیه
رسول اللهك یاپدیغی بو صوڭ حجك ادای فرض ایچون اولدیغنده شبهە یوغیسەدە اولکیلرك فرض اولدیغی
ثابت دکلدر . اشبو « واتموا الحج والعمرة لله » امری اصل حجك فرضیتنی قطعیاً افادە ایتمیوب باشلامش
اولانلرك هانکی بر حج و عمرەنك وجوب اتمامنی افادە ایلدیکنە نظراً حج بالاخرە « ولله علی الناس حج البیت
من استطاع الیه سبیلا » نصیلە فرض قیلنمش و طرف پیغمبریدەدە ایلك امکان سنەسندە فوراً اجرا بیورلمشدر .
مع مافیه حجك دها اول بو آیتلە عمرە قضاسنە سنەدە فرض قیلنمش اولمسی ملحوظ و بو تقدیردە طرف نبویدن
اداسی تراخی صورتیلە اولمسەدە محتمل بولندیغندن فرضیت حجك فوری و یا غیر فوری اولمسی جهەسی ائمەجە مختلف فیهدر .
و امام اعظمدن دە ایکی روایت واردر . برینی امام ابو یوسف دیکرینی امام محمد اختیار ایتمشدر . اصحی ابو یوسف
روایتی اولان فوریدر . امام مالکدە مختار روایت دە امام محمد کبی تراخیدر .

حجك حکمتنە گلنجە : بونك دینی و دنیوی منافع کثیرەیی متضمن اولدیغی هر درلو شبهەدن وارستەدر .
ازجملە ارقبلەدە بایە اولنان « اینما تکونوا یأت بکم الله جمیعا » مضمون جلیلنەکی توحید اجتماعی یی فعلاً
تجلی ایتدیرن حجك اولان الآن بوك وال اشکال برشعار تعبد ایکن بونك وسعت کوکلی کرۀ ارضك اوزرندە جمیع

برسجاده‌یه بولنمه قابل دکلدر. زیرا کعبهٔ معظمه قدر قدسیتی قدیم هیچ بر معبد یوقدر. کعبه‌نك ملت ابراهیم علیه السلامه، بتون ادیان سماویه‌یه، اسلام و حتی حضرت آدمه قدر انبیایه ده مربوطدر. مکه‌نك حرمتی تا خلقت ارضه الی قائمدر. حج کعبه، بشریتی بتون عرقده اساسه سنده برلشدیرکو سائقه و ساعقه اولدیغی حالده اوندن صوکره حدث اولان معابد و مواقع بالنسبه خصوصیتلرندن طولایی بویله توحیده صالح دکلدر. حتی بالذات تربهٔ نبوی زیرا کعبه‌دن افضل اولدیغی حالده کعبه ایچونده موجود اولان دائمی و خصائص حج بونده بیله تصور اولنه‌ماز. حاصلی عندالله حج الیه اولان قبلهٔ وحدت الهی حالده «بیت عتیق» اولدیغنده هیچ شبهه یوقدر. بوندن باشقه کعبه آرایانلر توحیده دکل شرك و تفریقه چالشمش اولورلر. صوکره حج بر جهتدن صلاة کبی بدنی، دیکر جهتدن زکات کبی مالی حیثیتلری حائز بر عبادت جامعه‌در. و عینی زمانده معنای جهادی متضمندر. نته‌کیم بر حدیث شریفده وارد اولدیغنه کوره «حج بر جهاددر، عمره تطوعدر.» دینه بو مناسبتله‌در که بوراده مسائل حج اوامر جهاد ایله برابر نازل اولمشدر.

عمره، لغةً زیارت معناسنه‌در. شرعاً، احرام، طواف، سعی، نهایت حلق و یا تقصیردن عبارت بر زیارت مخصوصه‌در. عمره کوچوك بر حج دیمکدر که احرام شرطی، طواف و سعی رکنلری و حلق و یا تقصیر واجبیدر. دیمك که بونك حجدن ماهیةً فرقی وقوف رکننك بولنماسی، سعینك رکن اولماسی، حکماً فرقی ده حج فرضدر، عمره فرض دکل تطوع اولان بر عبادتدر. بعض مذهبه کوره چکیلمه‌لی بونك ده فرضیته قائل اولانلر واردر. ایمدی بر سنه‌نك اشهر حجنده حج ایله عمره‌نك اجتماعی و عدم اجتماعی نظراً حجك اوچ نوعی واردر: حج افراد، حج تمتع، حج قران.

حج افراد؛ میقات آفاقیده یالکز حج نیتیله احرام کیروب طواف قدومی یاپدقدن صوکره افعال حج بیتیمجه‌یه قدر مکه‌ده محرم اولارق قالمقدر. که بونده عمره بولونمایوب تك بر حج یاپلمش اولدیغندن حج مفرد و حج افراد تسمیه اولنور. آفاقیلرك احرامسز کچمه‌لری جائز اولمایان میقاتلر شونلردر: ذوالحلیفه، ذات عرق، جحفه، قرن، یلملم‌در.

حج تمتع؛ میقات آفاقیده‌ن عمره نیتیله احرام کیروب عمره ایچون طواف و سعی یاپه‌رق تراش اولوب

احرامدن چیقیلیر، صوڭره مكّه‌ده برتكلی كبی قالوب نهایت یوم ترویه‌ده حج ایچون حرمدن احرام گیریله‌رك حجی اتمام ایتمك و قربان كسمكدر. طول مدت احرامده قالمامق ایچون عمره‌دن بو صورتله استفاده ایدیلدیگندن طولایی بوڭا حج تمتع تسمیه اولونمشدر.

حج قران: میقاتده آفاقیدن هم عمره و هم حج ایكیسنه بردن نیت ایله احرام گیروب مكّه‌یه وارنجه اولا عمره ایچون طواف و سعی، بعده حج ایچون طواف قدوم و سعی ایتمك و صوڭره احرامدن چیقمقسزین نهایته قدر افعال حجی یاپوب و قربان كسمكدر. جاهلیتده عمره ایله حجك اشهر حجده اجتماعی جائز دگل ایدی، بو آیت بونلرك مشروعیتنی بیان ایچون اولمش و شكرانه‌سی اولمق اوزره قربانی ده واجب قیلمشدر. شویله‌كه:

بالاده‌كی امرلری اجرا ایدك [وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ] الله ایچون حج و عمره‌یی تماملایڭ. یعنی دخول ایتمش اولورسه‌ڭز حج و عمره‌دن هر برینی ویا ایكیسنه باشلادیغڭزی تماملایڭ، نقصان براقمایڭ ویا تمام اولارق اجرا ایدڭ، نه اولورسه اولسون آخرنه هیچ بر نقصان براقمایڭ — كیفیت حدیبیه سنه‌سی عمره‌یه باشلانمش و فقط مشركلرك حائل اولمقلری اوزرینه اتمام ایدیله‌مه‌مش ایدی. بناءً علیه بو سنه هم اونك اتمامیله قضاسی امر ایدیلمش، هم ده بوڭا نسبتله باشلانیلان نوافلك اتمام مشروعیتنه ده اشارت بیورلمشدر. «ولا تبطلوا اعمالكم» نهی جلیلنده دخی بیان اولندیغی اوزره علی العموم نوافل بر شروع ایله فرض اولور. و ناقص براقیلیرسه قضاسی لازم گلیر. بوندن آڭلاشیلیركه بو اتمام امرنده لغوی حجك ویا عمره‌نك رأساً وجوبنه بر دلالت قطعیه یوقدر. حج بوندن صوڭره «ولله علی الناس حج البیت» نصیله فرض قیلنمش ایسه ده عمره‌نك رأساً وجوبنه دائر بر نص یوقدر. فقط بعض علما وجه تفسیرله عمره‌نك وجوبنه یعنی فرضیتنه قائل اولمشلردر. حضرت عائشه و ابن عباس و ابن عمر، حسن بصری، ابن سیرین عمره واجبدر دیمشلر، امام شافعی ده بونی اختیار ایلمش و اتمامك وجوبی اصلك وجوبنی مستلزم اولدیغنه ذاهب اولمشدر. بالعكس عبدالله بن مسعود و ابراهیم نخعی و شعبیدن عمره‌نك تطوع اولدیغی روایت ایدلمش، مجاهد دخی «واتموا الحج والعمرة لله» قول الهیسنده «بز حج و عمره‌یه امر اولنمادق» دیمشدر. عینی زمانده اتمام معناسنده ده سلفدن مختلف روایتلر واقع اولمشدر. حضرت علیدن و سعید بن جبیردن و طاوسدن روایت ایدیلدیگنه كوره

«اتماملری احرامك اوجكزدن بوزده احرام ایتمكدر» دیمشدر. مجاهد «اتماملری بونلرده دخولدن صوكره نهایتلرینه ایرمكدر» دیمش، سعید بن جبیر ایله عطا «اتماملری، بونلری نهایتلرینه قدر الله ایچون اجرا ایتمكدر. چونكه ایكیسی ده واجبدر.» دیمشدر، ابن عمر ایله طاووسدن «اتماملری افرادلریدر.» دیه روایت اولنمشدر قتاده ده «اتمام عمره» عمره‌یی حج آیلرینك غیرنده یاپمقه اولدیغنه قائل اولمشدر. كورولیوركه بونلرك حاصلی اول امرده ایكی معنایه راجع اولیور. برنده «اتموا» باشلادیغكزی تماملایك دیمك، دیكرنده كرك اولندن كرك آخرندن تام یاپك دیمك اولیور. وثانیاً تام یاپمانك صورتنده اختلاف ایدلمش بولنیور. اولكی معناده رأساً وجوب احتمالی یوقدر. لكن ایكنجیده وجوب ده محتملدر. عدم وجوب ده محتمل بوكا فرضیت یعنی وجوب قطعی احتمال ایله ثابت اولمیه جغندن برابرندن حج و عمره‌نك فرضیتی آكلاشلمه قابل اولماز. بونك ایچوندر مذهب حنفیده عمره آیری فرض اولاجق بر عبادت دكلدر، حجه داخل تطوع ونافله قبیلندن بر عبادتدر. ولكن نافله كبی شروع ایله واجب اولوب اتمامی لازم كلیر. فی الواقع عمره‌یه حج اصغر دینیلیر. بویله اولدیغی حالده بوك حجه داخل اولمسایدی مستقل بر حج فرض اولسه ایدی ایكی حج فرض اولمسی لازم كلیردی. حال بوكه اقرع بن حابس «حج هر سنه‌می‌در؟ یوقسه بر كره‌می‌در؟ یا رسول الله» سؤالنه جواباً رسول اللهك «بر كره‌در زیاده‌سی تطوعدر» بیوردیغی ثابتدر. كذلك حدیث جابرده «عمره یوم قیامته قدر حجه داخلدر» و«حج جهاد، عمره تطوعدر» دیه روایت ایدلمشدر. بناءً علیه عمره‌نك رأساً وجوبنه دلیل قطعی بولنمامقله برابر عدم وجوبنه دائر حدیث صحیح ده واردر.

لكن كرك حج وكرك عمره تطوعاً دخی باشلانمش اولسه بوندن نوافلده اولدیغی كبی شروع والتزام ایله واجب اولدقلرندن تماملانملری فرض اولدیغنده ده شبهه یوقدر. بناءً علیه [فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ] احرامدن صوكره احصار واقع اولور، بر مانع بجبره طوتولوب حجده ویا عمره‌ده قالیرسه‌كز [فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ] هدی نوعندن قولایكزه كلن بر شی لازمدر.

هدی، دره، حسیف، قادر جمعندن بیت اللهه اهدا اولنان قربانقدرك اسمیدر كه اهلی عقللی بر قویون ویا كچیدر. بدنه‌نك یدیده بری ده كافی اولور. تمر وتمره كبی واحدنده هدیه دینیلیر.

احصار، لغةً مطلقا منع معناسنه در. شرعاً احرامدن صوکره بر عذر شرعی ایله حجك وقفه وطواف ایکی
رکننی ده ایفادن ویاخود عمره دن منع ایدلمسی اولمقدر. آیتده احصار مطلقدر. بناءً علیه کرك دشمنك
منعی وکرك قیریلمق، طوپاللق کبی بر مرض ویا ضیاع نفقه ویا قادینك حقنده فوت محرم مانعلرینك منعی
دخی احصاردر. فقط امام شافعی سبب نزول طولاییسیله یالکز دشمنك منعنه حصر ایتمشدر. باشلانمش
اولان حج وعمره نك اتماملری واجب اولنجه بعد الاحرام احصاره اوغرایانلر بونلری اتمام ایتمکجه لااقل برسنه
احرامدن چیقمامق اقتضا ایده جکی بو ایسه بیك مشکل بر امر اولدیغی جهتله تیسیر ایچون احصار حالنده مشروعاً
احرامدن چیقابیلمك اوزره سوق هدی واجب قیلنمشدر. فقط [وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ
حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ] هدی وارهجغی یره وارنجه یه قدر باشلریکزی تراش ایتمه یکز، یعنی
احرامدن چیقمایکز. — بناءً علیه احصاره اوغرایان محرم تحلل ایتمك ایسترسه حرم شریفه قوللانه کلمه هدیی
گوندرر ویا گوندرره جکی کیمسه ایله برگونده قرارلاشدیرر، اوگونده گلوب ده قربانك کسیلدیکی ظنی حاصل اولدیغی
زمانده باشنی تراش ایدوب احرامدن چیقه بیلیر. زیرا هدیك محلی « هدیاً بالغ الکعبة » منطوقنجه داخل حرمدر.
عبدالله بن مسعود، ابن عباس، عطاء، طاووس، مجاهد، حسن، ابن سیرین بوکا قائل اولمشلردر.
حنفیه نك وسفیان ثوری نك قوللری ده بودر. لکن امام مالك وشافعی محصر ایچون محل هدیك موقع احصار
اولدیغنه ومحلنه بلوغی ده او موقعده ذبحندن عبارت بولندیغنه قائل اولمشلردر. قرآنك ظاهری خلافنه
اولان بو معنایه ذاهب اولملرینك سببی ده حضرت رسول اللهك حدیبیه احصارنده هدیی بولندیغی موقعده
ذبح ایتمش اولمسیدر. حدیبیه موقعی ایسه حرمدن خارج حل قسمنده در. فقط حدیبیه نك بر طرفی حل
بر طرفی حرمدر. رسول اللهك قوناقلری حلده مصلاسی ده حرم طرفنده ایدی، یعنی موقع احصار
حدیبیه نك مکه آلتنه طوغری اولان طرفی ایدی که بوراسی حرم جمله سندندر. رسول اللهك هدیی حرمده
بوغازلانمش اولدیغی ده زهریدن صراحةً منقولدر. بناءً علیه نص آیتی ظاهرینك خلافنه حمل ایتمکه
محل یوقدر. دیمك که هر ایکی تقدیرده هدی بعث اولنمازسه بیت اولنجه یه ویا طواف ایدنجه یه قدر محصر
احرامنده قالمغه مجبور اولمیجقدر. هدیی گوندررده محلنه بلوغندن اول تراش اولورسه جزا لازمدر. انجق

[فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا] اورادە بولنانلر سزلردن كرك محصر وكرك غير محصر هرهانكيكز
برينز تراشه محتاج اولەجق درجەدە خستەلانير [اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ] ياخود باشندە قهل
ويا اكين يارەسى بولنوردە وقتندن اول باشنى تراش ايدرسە [فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ
اَوْ نُسُكٍ] اوحالدە اوروج ويا صدقە ويا قربان، بو اوچ نوعدن بريلە بر فديە واجب اولور.
— بونك سبب نزولى كعب بن عجرە حادثەسى اولمشدر. مشهوردركە حديبيەدە رسول الله كعب
ابن عجرەيە اوغرادقدە، باشندن قهللرينك دوكولديكنى كورنجە "غالبا هوامك سكا اذيت ويريور؟" ديە
صورمش "اوت يا رسول الله" دينجە "تراش اول دە اوچ كون اوروج طوت ويا آلتى مسكينە برفرق
خرما تصدق ايت ويا بر قويون قربان كس" ديە امر ايتمشدر. بر فرقدە اوچ صاعدر. بو حديثك 1
بر روايتندە آلتى صاع تعبيرى واردركە بوراده ظاهر اولاندر. سبب نزول احصار وقتندە اذيت اولمقلە بر
مقولەدن ايسەدە محصر و غير محصر هر نوع مريض و اذالىيە شاملدر. مريض و اذا باشنى تراشە محتاج قيلان حالى
كبى البسەيە و طيب استعمالنە دە محتاج قيلەبيلير. و بو صورتدە حكم حال احرامدەكى محظوراتك هپسنە
شامل اولوردە فديە شرطيلە رخصتى تضمن ايدركە تفصيلاتى كتب فقهيەدەدر.
[فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ] بعد الاحصار دشمندن امين اولديغكز، ياخود امنيت و وسعت حالندە بولنديغكز
زمانە [فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ] هر كيم حج زمانندە عمرە ايلە استفادە ايدن يعنى عمرەيى
حجە ترفيع ايدن حج قران ياپان ويا عمرەدن تحلل ايدوب حج احرامنە قدر غالبەدە محظورات احرامدن انتفاع
ايدن صورتيلە حج تمتع ياپمق ايسترسە [فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ] بو تمتع سببيلە هديلردن اونك
قولايە كلەنى برشى واجبدر. — يعنى حج قران ويا حج تمتع ياپانلرك هدى كوندرمە، نهايت بر قربان
كسملرى واجبدر. و بو قربان امام شافعىيە كورە دم جبردر، حاجى يەمز. چونكە شافعيلرە و امام مالكە كورە
حج افراد، تمتع و قراندن افضلدر. بناء عليە بو قربان عمرە ايلە حجك جمعندن متولد اولان نقصانك تلافىسى
ايچوندر. — فقط حنفيەيە كورە بو قربان دم شكراندر. چونكە حنفيلرە قران، تمتعدن، تمتع افرادن
افضلدر. و بونلر عادات جاهليەنى نسخ ايدن قران ويا تمتع صورتيلە ايكى عبادتك بردن اداسنە توفيقك

آریجه موجب شکر اوله‌رق بر نعمتدر. وهدی بونك ایچوندر. بناءً علیه بوکا اضحیه‌کی حاجیه ده
دیه بیلیر. بو اختلافك سببی ده حجة الوداعده رسول الله‌ك حجی نه کیفیتده اولدیغی حقنده‌کی روایاتك
اختلافیدر. بو بابده اك بیوك واك کوزل واك جامعی اساس صحیح مسلمده وابن ابی شیبه وابو داود
ونسائی وعبد بن حمید وبزار ودارمی مسندلری کبی دیگر کتب احادیثده روایت اولندیغی اوزره جعفر صادق
حضرتلرینك پدری طریقیله جابر بن عبد الله رضی الله عنه حضرتلرندن واقع اوله‌رق روایت صحیحه‌در. تحلیل واز جمله
فقه حنفیده شرح الهدایه فتح القدیره مراجعت اولنه.

[فَمَنْ لَمْ يَجِدْ] بناءً علیه هر کیم هدی بولامازسه [فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ] اوچ کونی حجده یدیده دوندیککزده اوروج طوتمسی لازمدر. ــــ
حجده‌کی اوچ کون احرام ایچنده طوتولور که مستحبی ذی الحجه‌نك یدنجی، سکزنجی، طقوزنجی کونلریدر. دونوشده‌کی
افعال حجدن فارغ اولنجه. شافعی‌یه کوره اهل وعیالنه قاووشدیغنده طوتوله‌بیلیر. [تِلْكَ عَشَرَةٌ
كَامِلَةٌ] ایشته هدی‌یه قائم اوله‌جق اوله‌رق بونلر دخی من حیث المجموع تام اوندر. حاصلی تردید
ویا تخییر صورتیله اوچ ویا یدی کفایت ایدر فهمیدیلمه‌سین. [ذٰلِكَ] ذکر اولنان تمتع ویا شافعی‌یه کوره
حکم هدی وصیام [لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] اهل وعیالی مسجد حرام
حضارنده اولمیانلر کیمسه‌لر ایچوندر. ــ که بونلر مسکنلری میقات خارجنده اولان آفاقیلردر. چونکه
مواقیت اهالیسی واوندن بریده کیلر مکه‌یه احرامسز کیره بیلدکلری جهتله مکه اهالیسی حکمنده‌درلر. مکه‌ده
میقاتلرده میقاتی کچرکن مکه‌یه احرامسز عودت ایده بیلیر. بناءً علیه مسجد حرام حاضرلرینك حقیقةً
وحکماً غیری بولنانلر ماورای میقات اهالیسی اوله‌رق آفاقیلر دیمك اولور. فقط امام شافعی بونلری
مکه‌ده قصر صلاة ایده‌جك قدر مسافه سفرده کیمسه، قاموس: «حرم مکه ماوراسنده اولان اهل حل»
دیه ایضاح ایتمشدر. حاصلی حج قرانده وتمتع ماورای میقات اهالیسنه بولنانه رتکه احرامسز کیره‌رلر
جائز اولمیانه آفاقیلر حقنده‌در. آفاقی اولمیانه قصر وحرم ایچنده حج افراد یاپه‌بیلیرلر.

ایشته حج وعمره‌نی بویله الله ایچون تماملایکز [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] والله عصیاندن صاقینکز

وباخصوص امر حجده پك اتقالی اولیكز [وَاعْلَمُوا] وبیلكز كه [اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] اللهك
عقابی پك شدیددر .

كلام مجيك وقتنه :

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ ● لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا
مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ
كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ● ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ
النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ● فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا اٰتِنَا
فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ● وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ● اُولٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا
كَسَبُوا وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ●

مآل شريفی

حج معلوم آیلردر . كيم او آیلرده حجی شروع ایدرسه آرتق حجده نه رفث ، نه فسوق ، نه جدال یوقدر
خيره دائر هر نه ایشلرسه‌كز الله اونی بیلیر . وحیونكه آزیغك اك خیرلیسی تقوادر ، آزیغه تدارك ایدیكز ده
بكا تقوی ايله كليكز ای لبی اولولر ● ربكزك فضلندن تجارت ایسته‌مكز سزه كناه دكلدر . دركیه
عرفاتدن افاضه ایتدیكزمی مشعر حرام یاننده اللهی ذكر ایدیكز . هم اونی سزه طوغریسنی اوكرتدیكی كبی ذكر ایدیكز

طوریکزی سز بونلره اول جمعاً تماشیه مشعرده یاپیکز ● صوکره ناسک افاضه ایتدیکی یردن افاضه ایدیک و اللهدن مغفرتی ایسته‌یک، چونکه الله غفور، رحیمدر ● نهایت مناسککزی بتیردیککزده آتالریکزی آکدیغکز کبی حتی دها شدتلی بر آکیشله اللهی آکیک، ذکر ایدیک. چونکه ناسک کیمیسی «ربنا بزه دنیاده ویر» دییر، بونک آخرتده قسمتی یوقدر ● کیمیسی ده «ربنا، بزه دنیاده بر کوزللک ویر، آخرتده بر کوزللک ویر و بزی آتشک عذابندن قورو» دییر. ایشته بونلر، بونلره قزاندقلرندن بر نصیب وار، اللهک حسابی ده چابقدر ●

[اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ] حج معلوم آیلردر. یعنی وقت حج اوته‌دنبری بین الناس معروف اولان آیلردر. — شریعت اسلامیه بو معروفی تبدیل ایتمه‌مش، فقط عرب جاهلیه نسیئی دیدکلری اصول ایله بعضاً حج موسملرینی دکیشدیردکلرندن طولایی اصل معروفی تثبیت و تقریر ایلمشدر. بو معلوم آیلر شوال، ذی القعده ایله اون کون ذی الحجه‌در. ابن عباس، ابن عمر، نخعی، شعبی، مجاهد، حسن بصری حضراتی اونونجی کونک ده داخل اولدیغنی بیان ایتمشلردر که مذهب حنفی ده بودر. چونکه حجک صوک بر رکنی اولان طواف زیارت بو کونده یاپیلیر. مع مافیه امام شافعی ذی الحجه‌نک انجق طقوزینی صاییور. عرفاته وقوفه یتیشه‌بیلمک یوم نحر اولان اونونجی کون طلوع فجره قدر اولوب حجک فوت اولدیغی ملاحظه‌سیله بو کونی وقت حجه صایمامشدر. امام مالک حضرتلری ده اوچ جمع اوچدر دییه ذی الحجه‌نک هپسی اشهر حجه داخل اولدیغنه قائل اولمشدر که عروة بن الزبیرک قولیدر. فقط اکثرک بو ذکری قول شافعی متعارفه مخالفدر. بناءً علیه وقت حج معلوم اولان بو ایکی آی اون کوندر. اوچونجی آیه بر قسمنک وقت حجه داخل اولمسی جمع قلت ایله اشهر اطلاقنه کافی کلمشدر. افعال حج بر طرفدن نماز وقتلری کبی ظرف، بر طرفدن ده اوروج وقتی اولان کونلر کبی معیاره مشابه اولان بو وقت ایچنده یاپیلیر. جاهلیه‌نک یاپدیغی کبی بو وقتی تبدیل ایتمک جائز اولماز. عجبا حجک شرائط متقدمه‌سندن بری یعنی احرام ده بو وقتدن اول باشلانمازمی؟ شافعی «خیر، بوندن اول احرام انجق عمره اولور» دیمشدر. فقط بوکا حنفیه و مالک

و ثوری ولیث ابن سعد وقت حجده اول کرك عمره وکرك حج ایچون احرام جائز اولدیغنه و آنجق کرك افراد
وکرك تمتع وکرك قران صورتلرنده میقاتی افعالك بو آیلر ایچنده یاپیلمسی لزومنه قائلدرلر. یعنی وقت حجدن اول
احرام حج حرام دکل سنته مخالف اولدیغندن ده مکروهدر. «یسئلونك عن الاهلة قل هی مواقیت للناس والحج»
آیتنده بو جوازه اشارت واردر که تفصیلی احکام قرآنده وکتب فقهیه ده در.

ایمدی وقت حج بو معلوم ومقرر آیلر اولنجه [فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ] ایدیکیم بو آیلرده
حجی فرض قیلدی. یعنی احرام تلبیه ویا سوق هدی ایله کندینه التزام ایدرسه [فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ] آرتق ایام حجده نه جماع، نه فحش کلام، نه ارتکاب محظورات ایله حدود شرعیه دن خروج
نه ده خدمتجیلری ویا آرقداشلری ایله مجادله ومخالفت هیچ بری یوقدر. — ساده حد ذاتنده ممنوع وجنایت
اولان شیلر دکل باشقه احوال عادیه ده مباح اولان شیلرك بر قسمی ده حجده ممنوعدر. حج بویله بر نزاهت کامله
وصلاح تام وعمل سویه بر رفاه وانتظام ایچنده اجرا ایدیلیر. بوراده حجك لوازم اخلاقیه سنه شمولی
بر تنبیه واردر که تفصیلاتی کتب فقهیه ومناسکده آرانیلیر. بو صورتله حجده صلات وصیام وزکاتده بیله
بولونمیان فردی، اجتماعی بر تهذیب نفس، بر اداره اخلاقی حاکمیتی بولندیغی اونوتولمامالیدر. بونلرله
برابر [وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ] کوچکدن بیوکه هر هانکی بر خیری یاپارسه کز [يَعْلَمْهُ اللَّهُ]
الله اونی بیلیر. یعنی اجرینی احسان ایدر. لکن هیچ بر شیئکزی کورمك ایسته مز. او حالده [وَتَزَوَّدُوا]
بورده حاضرلغکزی کورك، آزیغکزی، یول لوازمکزی ایچه نه ارك ایچمسه بولنك ده تقوالی اولیك
[فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى] چونکه آزیغك خیرلیسی آزیغه تقوادن عبارتدر. — زاد، یه جك، ایچه جك
کیه جك، بینه جك وسائر حوائج صرف ایده جك مال دیمکدرکه لسانمزده لوازم تعبیر اولنور. بوندن آزیق
دیه ترجمه سی معروفدر. کرچه آزیق دها زیاده یه جك وایچه جکه منحصردر. لکن زاد دخی بو صورتله استعمال
اولنور. چونکه بونلر اك ضروریسیدرلر. دینیلیور که یمنلیلر حجه آزیقسز اوله رق کلیرلر و نحن متوکلون دیرلر
بالنتیجه خلقه یوك اولورلردی. بو فقره بونلر حقنده نازل اولمشدر، دیلنجیلکله ده خلقه آغیرلق ویرمکدن
قورونوب صاقینملری ایچون تزود امری ویرلمشدر. بو صورتله بو نظم جلیل کوستریورکه تقوی اخص مطالبدر،

هر فنالقدن قورقونوب رتبهٔ تقوایه ایرمك ایچون ده آزیغی ولوازمی تدارك ایتمك لازمدر. بونی تدارك ایتمیه‌ن و تدارك ایتمك ایچون چالیشمایانلر سوء احتیاجله فنالغه دوشه‌بیلیرلر. وعینی زمانده انسانلر دیگر آزیغنده نه قدر مستغنی اولسه حسن تقوالری بولنمادقجه ینه مسعود اوله‌مازلر، فنالقدن قورتوله‌مازلر، شهوات مهلکه‌یه بر احتیاج کبی آتیلیرلر. بناءً علیه تدارك زاد، مدار تقوی اولدیغی کبی حسن تقواده تدارك زاد ایچون الڭ بیوك بر سائقدر. بو صورتله خیرلی آزیغه تقوی و تقوانڭ خیرلی آزیغه دیمکدر. بو نظم جلیل بر وجهله شونی ده اڭلاتیور که انسان ایچون ایکی سفر واردر. بریسی دنیاده سفر بریسی ده دنیادن سفردر. دنیاده سفر ایچون یه‌جك، ایچه‌جك، بینه‌جك ولوازمنده صرف ایده‌جك زاد و ذخیره لازم اولدیغی کبی دنیادن سفر ایچون ده بر زاد لازمدر. بو ده معرفة الله ومحبة الله ایله وقایة الله کیرمك وماسوی اللهدن اعراض ایله اللهدن باشقه‌سنه عرض حاجت ایتمه‌مکدر. وبو زاد تقوی اوبرندن دها خیرلیدر.

بونی بیلوب هر ایکی سفر ایچون حاضرلیغکزی ایی کورڭ [وَاتَّقُونِ] دیه بنم اوامریمه مخالفتدن صاقینوب بکا اتقا ایدڭ [يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ] ای تمیز وتمام عقللیلر. بویله حسن تقوی ایدیلورکن بری ایی تدارك ایتمك ارادهٔ الهی و عقل کاملڭ مقتضاسی اولدیغی ایچون [لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ] ربکزڭ هر هانکی بر فضل وعطاسنی طلب ایتمکزده سزه هیچ بر جنحه وگناه یوقدر. یعنی ولو حج آیلرنده اولسون کسب و تجارت ایله ارزاقکزی قازانمقده ممنوع دگلسکز.

— اوامر سابقه‌یه رعایت شرطیله حج، تجارت، قازانجه مانع دگلدر.

دینیلیور که عرب جاهلیه دورنده حج موسملرنده عکاظ، مجنه، ذو المجاز کبی بازار و پانایرلر آچارلر و اونلرده تأثیمه بحث ایدرلردی. دین اسلام کلنجه حجده بونلرده صاتیشمقه باشلامشلر بو آیت ده بو حقده نازل اولمشدر.

صڭره [فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ] عرفاتدن افاضه ایتدیککزده یعنی عرفه کونی عرفات طاغنده عینی جماعة وقفه‌دن بوشانوب آقدیغکزده [فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ]

مشعر حرام جوارنده یعنی مزدلفه‌ده اللهی ذکر ایدک — که بو گیجه آقشام و یاتسو نمازلرینی بوراده برکره
قیلمه‌سی بو ذکر امرینک تطبیقیدر . زیرا نماز اک بیوک ذکردر . بوندن باشقه [وَاذْكُرُوهُ
كَمَا هَدَاكُمْ] و اللهی سزه بویله گوزل هدایتده بولنمه ایتدیککی گبی سزده اوراده توقف ایدوب تکبیر ،
تهلیل و دعالرله ، بیله بیلدیککز گوزل گوزل ذکرلرله اونی یاد ایدک . [وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ
قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ] بیلیرسکز یا سز بوندن اول ضلالتلر ایچنده ایدیکز ، ایماندن و طاعتدن خبرکز
یوقدی ، نه یاپاجغنی بیلمز شاشقینلر گروهنده ایدیکز . —

عرفات : عرفه گونی حجاجک وقفه‌یه طوردقلری طاغک اسمیدر که مکه‌یه اون ایکی میل مسافه‌ده‌در .
واوراده‌کی طاغلرک اک مرتفعیدر . ذی الحجه‌نک سکزنجی گونه یوم ترویه دینلدیکی گبی طقوزنجی گونه‌ده
یوم عرفه دینلیر . و بو گونده عرفاتده وقفه‌یه چیقیلیر . اساس اعتباریله عرفه کلمه‌سنک جمعی و یا جمعی گبی اولان
عرفات اسمنک بو طاغه نسبله علم اولدیغی و بونک مرتجلی ، مشتق و منقولی اولدیغی حقنده متعدد قوللر
واردر . اشتقاقه قائل اولانلرده طانیمق معناسنه « عرف » دن مشتق اولدیغنده اختلاف ایتمشدر .
بو اختلافلرله وجه تسمیه صورت قطعیه‌ده تثبیت ایدلمه‌سه‌ده هر بری جبل عرفاتک بر فضیلتی ارائه
ایتمسی اولمق اعتباریله اسمدن زیاده مسمانک توصیفنه خادم اولمشدر . حضرت آدم ایله حوانک بوراده تلاقی
ایدوب بربرلرینی طانیمش اولملری ، حضرت ابراهیمک بورایی گوریجه توصیفات متقدمه ایله طانیمش اولمسی
شاید الیهک خطاب جبریل ایله مناسک حجی بوراده طانیمش اولمسی ، حضرت اسماعیلک والده‌سیله بر مدت
آیریلوب بعده بوراده تلاقی ایدرک طانیمش اولملری ، حجاجک بوراده بربرلریله گوزل برصورتده طانیشملری
بوراده وقفه‌یه طورانلرک حق تعالینک ربوبیت و جلالنی ، صمدانیت و استغناسنی و انسانلرک مسکنت
و احتیاجنی اعتراف ایتملری ، نهایت حجاجک خباثت ذنوبدن تمیزلنه‌رک عنداللهده لائق جنان اولانلر روائح طیبه
معنویه اکتساب ایتملری حقیقةً جبال عرفاتک اوصافندندر . عرفه و عرفات ایکیسی‌ده بو طاغک
اسمیدر . یوم عرفه بونلره مضافدر ، بونک گونیدر . یوم ایاس کفار ، یوم اکمال دین ، یوم اتمام نعمت
یوم رضوان اسملری دخی یوم عرفه‌نک اسمای مخصوصه‌سندندر .

مشعر حرام : اصح روايته كوره مزدلفه‌ده جبل قزح دخی تسميه اولنان و اوزرنده « ميقاده » تعبير اولنور علامت محترم ديمك اولان اسطوانی بر طاشه بولنان بر تپه‌در . مقدما بوراده اودونلر اوجاقلر ، هارون رشيد زماننده بيوك موملر ، دها صوكره بيوك قنديللر ياقيليردی . اخيراً اوزرينه بنا ياپيلمشدر . اصل مشعر حرام بو ، عند المشعر الحرام ده مزدلفه‌در . عرفاتك « عرنه » دره‌سنك ايچنده باشقه هر طرفی موقف اولديغی كبی مزدلفه‌نك ده « محسّر » دره‌سندن ماعدا هر طرفی موقفدر . « عند المشعر الحرام » بيورلمسی وادی محسّرك استثناسيله مزدلفه‌يه و قرب مشعرده ذكرك افضليته اشارتدر . كرك عرفات وكرك مزدلفه وقفه‌لری حقنده متعدد احاديث شريفه واردر . از جمله رسول الله : « الحج عرفة فمن ادرك العرفة فقد ادرك الحج = حج عرفه ديمكدر ، عرفه‌يه يتيشن حجه يتيشمش اولور . » كذلك مزدلفه‌ده « من صلى معنا هذه الصلوة و وقف معنا هنا الموقف وقد وقف بعرفة قبل ذلك ليلا او نهارا فقد تم حجه وقضى تفثه = بزمله برابر بو نمازی قيلان و بزمله برابر شو موقفده طوران و اوندن اول كيجه ويا كوندوز عرفه‌ده وقفه ياپمش اولان كيمسه‌نك حجی تمام اولور ، وطواف ياپوب احرامدن چيقماسی آنی كلير . » بيورلمشدر .

هر كس عرفاتده وقفه ياپاركن قريش و اونلرك دينه اشتراك اولانلر ، يعنی يوقاريده بيان اولنديغی اوزره حماست دينه ادعاسيله « حمس » نامیله ياد اولنانلر عرفاته چيقمازلرده جماعتله مزدلفه‌ده بولنورلر و « بز اهل الله و خدام حرمز » ديه ديكر ناسه تقدم و تفوق اتمك ايسترلر ، اونلرله موقفده مساواته راضی اولمازلردی . بو سببله شو آيت نازل اولمش و عرفاته بولنمانك وجوبنه دلالةً بيورلمشدركه : [ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ] بوندن صوكره ناسك اوته‌دن بری افاضه ايده كلديكی يردن ، يعنی عرفاتدن افاضه ايديكز . ياكز مزدلفه ايله اكتفا و مساواتی اخلال اتمه‌يكز [وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ] و شمدی‌يه قدر ياپديغكز مخالفتدن طولايی ده الله استغفار ايديكز . [اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] شبهه يوقدر كه الله غفوردر ، رحيمدر ، سز استغفار ايدرسه‌كز رحمتيله اوكناهلريكزی مغفرت ايدرده مخالفتده مخصوص اولان عقابندن قورتارر . شبهه يوقدر كه عموماً افاضه‌نك عرفاتدن ياپيلمسی لزومی

حجده هركسك عرفاتده بولنمسنه متوقفدر. وعرفات بيتمكله حج بيتمش سايلمش اولور.

[فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ] بعده مناسككزى يعنى حج مشغله عبادتلريكزى بتيرديككزده [فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ] سزده آتالريكزى ياد ايتدككز كبى شمديده اويله [أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا] ويا حتى دها قوتلى بر صورتده اللهى ذكر ايديكز — بو ذكرلرك حج عقبنده «منا» كونلرينه اشارتدر. قبل الاسلام عربلر عادتلرى وجهله مناسك حجى بتيرديكدن صوكره مناده مسجد ايله طاغ آراسنده كى موقعده توقف ايدرلر. آتالرينك مفاخرينى وايام مخصوصه لرينى ياد ايدرلردى. بونك يرينه شمدى مناده ذكر الله ايله اشتغال امر اولنيور، وه اوعادتك رفعى وبونده باشقه حجدن اوّللرده انتباه قوتسنك ادامه سى لزومنه اشارت بيوريليور كه شعائر خاطرلانمه وتكبيرلر آلنيور، بونك صوكره بر خاطره بركذار سيدر. وبو صورتله كلمهٔ توحيددكى نفى شركك معناسى بوتون لوازم عمليه سيله فعلاً كوسترلمش اولور.

بو آيتده كوسترليور كه حجك نتيجهٔ حاصله سى يالكز آتالر خاطره سى كبى دار بر ساحه ده توقف ايدرك اونلرى ياد وخيالى غرورلانمه دكلدر. اهل وعيالندن، وطننه آيريلوب مالنى صرف ايدرك مشقتلرى تحمل ايده رك سفر حجه تحمل ايده، غربتك، احرام ووقفه نك تأثيرات روحانيه وجسمانيه سى آلتنده بوتون بر دنياء اجتماعى طالوب قديم بر تاريخ مقدسك شعائر علويه سى آراسنده حيات بشرك تحولاتى، عالمك صفحات رقيقه سى سيرايده فانيدن عجزلرينى، باقينك سرمديتنى سزه رك عاشق وكامل انسانلرك بو عبادتله آلدقلرى انتباه روحى هردرلو آثار شركى آتوب وحدت حقيه يه دوغرى يوروملك نفسك غرور شخصى وعائلوى وقوميسنى، طبيعتك سوائقه شهوانيه سنى، لوح روحك نقوش باطله وزائله سنى سيلوب الله دعا وتضرع واستغفار وانقطاع ايله ذكر دائم ايچنده عرضه اختصاص ايتمك وقلبده نور توحيد الهينك تجليسنى كورمك كبى بر عاقبت حسنه ايله نتيجه لنمليدر.

بويله اما، انسانلرك هپسى بو غايه يه ايرمك ايچون ذكر ودعا ايدرلرمى ديرسه كز؟ خاير!.
[فَمِنَ النَّاسِ مَنْ] شو ناسك بر قسمى واردر كه [يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا] اى ربمز بزه

بزه ویره‌جککی دنیاده ویر دیر [وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ] بونلرك آخرتده هیچ بر نصیبی ویا حصه‌سی طلبی اولماز. بتون همتی دنیایه مقصوردر. — امام فخرالدین رازی تفسیرنده دیرکه سعادتلرك راتبه اوچدر: روحانیه، بدنیه، خارجیه. سعادت روحانیه ایکیدر: بریسی علم ایله قوهٔ نظریه‌نك استکمالی، بری ده اخلاق فاضله ایله قوهٔ عملیه‌نك استکمالیدر. سعادت بدنیه ده ایکیدر: صحت، جمال. سعادت خارجیه ایکیدر: مال، جاه. «آتنا فی الدنیا» طلبی ده بو قسملرك هر برینه شاملدر. چونکه علم دنیاده تزیین واقران تقدم ایچون طلب ایدیلیرسه دنیاده اولور. کذلك اخلاق فاضله دخی دنیاده باشقه‌لری ومصالح دنیایی ضبط وادارهٔ ایتمك ایچون استه‌نیرسه بونلر ده دنیاده اولور. بعث ومعاده ایمانی اولمیانلرده کرك روحانی وکرك جسمانی هر هانکی بر فضیلتی طلب ایدرلرسه آنجق دنیا ایچون طلب ایدرلر.

[وَمِنْهُمْ مَنْ] بو انسانلردن دیکر بر قسم واردرکه [يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ] یاربنا بزه هم دنیاده حسنه هم آخرتده حسنه ویر وبزی آتش عذابندن قورو دیو، بویله دعا ایدرلر. — حسنه، انسانك نفسنه بدننده، احوالنده نائلیتده مسرور اوله‌جغی هر نعمتدرکه معناسی اسمی ایله کوزل وکوزللك دیمکدر. اساساً حسن یعنی کوزل، موجب سرور ورغبت اولان هر هانکی بر شی دیمکدرکه حسن، کوزللك اونك نفسنه مؤثر اولان حالك مخصوصیدر. بناءً علیه حسن حد ذاتنده واقع بر امر اولمقله برابر قیمتی نفسی تأثراتی اعتباریدر. یعنی حسن استحسان نقدیر، نقطهٔ تجلیسی اونکلدر. بونك ایچون کوزل اوچ نوعدر: یا عقل وبصیرت جهتندن مستحسن ویا هوا جهتندن مستحسن ویا حس جهتندن مستحسن اولور. عوام حسنی حسیله ومع الاکثر کوزده آرار. قرآنده وارد اولان حسنلر ایسه اکثریتله بصیرت جهتندن مستحسن اولانلردر.

حسن، حسنه، حسنی بیننده فرق شویله‌در: حسن هم اعیانه وهم معانی‌یه اطلاق ایدیلیر. حسنه ده صفت اولدیغی زمانده بویله ایسه ده اسم اولنجه معنویاتده متعارفدر. حسنی ایسه آنجق معنویاتده سویلنیر. نائلیتی بدایةً موجب سرور اولان حسنه‌لرك بر چوغی نهایت وعاقبتی اعتباریله فلاکتی دامی

انسانلر ایسته‌دکلرینی بدایتده اولسون بر حسنه اولوب اولمادیغنی دخی حسابه قاتمایارده ادوم ویرر و زیاده ویرر دیسونلرده بوده معقول اولاده

اوله بیلیر. بناءً علیه احسن حسنه، عقل و بصیرت نقطهٔ نظرندن مستحسن اولان عاقبتی سالم حسنه‌لردر. بونك ایچونده یالکز بداهت نظر اعتباره آلرق دنیا حسنه‌سی ایسته‌ینلرك قاصر عقل دکلدر. بونی ایسته‌ینلر اونشوده حسنك هر حالده خیارینی، بیلانجی کوررلر. اولکی قسمده اولانلر ارباب بصیرت ایسه اول و آخری کوزه‌تیرلر «یارب هم دنیاده حسنه هم آخرتده حسنه ویر!» دیرلر، و بو قدرله ده اکتفا ایتمیوب عذاب ناردن صقلنمه بر وقایه‌ده طلب و دعا ایدرلر.

احسن حسنهٔ حالی لذت، قالی لذتدر بونده :

بویله بر حسنك پشنده قوشه‌ده محروم اولمه هیچ.

او حالده بویله دنیا و آخرت حسنه‌لری نه‌لردر؟ تفسیره دیورلرکه : دنیاده صحت، کفاف، توفیق خیر، آخرتده ده ثوابدر. حضرت علیدن بر روایتده «حسنهٔ دنیا، زن صالحه، حسنهٔ آخرت حوردر، عذاب ناردن ده کوتی قاریدر» دیه وارد اولمشدر که مثال ایله تفسیردر.

حاصلی انسانلرك بر قسمی یالکز دنیایی ایستر، بر قسمی ده هم دنیا و هم آخرت کوزه‌تیر. [اُولٰٓئِكَ] ایشته بو ایکی قسم انسانلر یوقمی؟ [لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا] بونلرك ایستدکلری ده صورت طلب و دعالرینه کوره قازاندقلرندن بر نصیبی واردر. اولکیلر یالکز دنیادن بر نصیب آلیر، آخرتدن محروم قالیر، برکیلر ده هم دنیادن هم آخرتدن نصیب آلیرلر. [وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ] الله ده سریع الحسابدر. — بوتون بونلرك حسابنی بر لحظه‌ده کوره بیلیر. — اکثر تفسیرده «اولئك» اسم اشارتی ایکنجی قسمه راجع و نصیبك اوندن عائد اولدیغی کوستریلمشسه‌ده ابو حیانك بیانی وجهله هر ایکی قسمه شامل اولمسی «من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها وماله فی الاخرة من نصیب ومن کان یرید حرث الاخرة نزد له فی حرثه» آیتنه پك موافقدر.

شمدی بونلری نظر اعتباره آلوب نیتکزی ایجه تصحیح ایدك :

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ

وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ●
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ اَلَدُّ
الْخِصَامِ ● وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ● وَاِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ
جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ● وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ ● يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَٓافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ● فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْكُمُ
الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ● هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ
فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ●
سَلْ بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ
مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ● زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ●

مآل شريفى

برده صايلى كونلرده الله‌ى ذكر ايدك - تكبير آليك -- بولرده ايكى كونده ايچنده عودت
ايدنلره عجله ايدنه كناه يوقدر، تأخر ايدنه ده كناه يوقدر اما قورقانلر ايچوندر: الله‌دن قورقك و بيلك كه
سز اوكا طوپلانه‌جقسكز ● ناس ايچنده كيمى ده واردر كه دنيا حياتى حقنده سوزلرى سنى اعجاب ايدر،
و قلبنده كنه الله‌ى شاهد طوتار، حالبوكه او اسلام خصمنك اك يامانيدر ● ايش باشنه
كچدى مى يريوزنده ايچنده فساد ويرمك و حرث و نسلى هلاك ايتمك ايچون سعى ايدر. الله ده فسادى سومز ●

اوقات اللهدن قورقه » دیدیکی زمانده کندیسنی کناه ایله اوکوتورلر . جهنم ده اونك حقنده کلیر .
جزا نه فنا یاتاقدر او ● بر ناس ایچینده کیمی ده واردر که اللهك رضاسنی ایستك ایچون کندینی فدا ایدر
الله ایسه قوللرینه چوق رئوفدر ● ای اوبتون ایمان ایدنلر ! کافةً سلمه کیرك ده شیطانك ادیملرینه
اویمایك ، چونکه او سزك آچیقدن بر دشمندر ● سزه بو اچیق بینه‌لر کلدیکدن صوکره ینه قایارسه‌کز
ایی بیلك که الله چوق اوستون بر حکیمدر ● اونلر ساده کوزه تیورلر که الله بولوطدن کولکه‌لر ایچنده
ملکلرله کلیورسه ده کندیلرینه ایسه بیتیریلیورسه ، حال بوکه بوتون ایشلر الله‌ه کوتورولیور ●
بنی اسرائیله صور : بز اونلره نه قدر آچیق آیت ویرمشدك . فقط اللهك نعمتنی هر کیم کندینه کلدکدن
صوکره دکیشدیررسه شبهه یوقدر که اللهك عقابی شدیددر ● کفر ایدنلره او دنیا حیاتی بزه‌ندی ده
ایمان ایدنلرله اکلنیورلر ، حال بوکه قورونانلر او مؤمنلر قیامت کونی اونلرك فوقنده در . الله دیلدیکینه
حسابسز نعمت ویرر ●

[وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ] دیبا لحامده صایلی کونلرده اللهی تکبیرلرله
ذکر ایدك — که بو کونلره ایام تشریق دینیلر . حج سوره‌سنده آیتده بر « ایاماً معدودات » بر ده
« ایاماً معلومات » واردر . ایام معلومات عشر ذی الحجه و یا ایام نحر . ایام معدودات ده بالاتفاق
ایام تشریق ایله تفسیر ایدلشدر . تشریق ، یوکسك سسله تکبیر الفقدر . حضرت ابراهیمه نسبت ایدیلن
و یوکسك سسله آلنانه معروف تکبیر مخصوصه تکبیر تشریق دینیلر . عرفه صباحندن قربان بایرامنك دردنجی
کونی آقشامنه قدر ایام ذکر و تکبیردر . و ایام معدودات بونك بشنده محتملدر . مع مافیه بونلردن
برنجیسی عرفه ، اوچی ایام نحر ، بشنجیسی یالکز یوم تشریقدر . فقط ایام تشریق تعبیری بالخاصه ذی الحجه‌نك
اون برنجی اون ایکنجی اون اوچنجی یعنی قربان بایرامنك ایکنجی اوچنجی دردنجی کونلرینه اطلاق ایدیلیر که
بو کونلر « منا » ده تکبیر الوب ناسه آتم کونلریدر . چونکی زمانده بو کونلر قربانه آتدیغی سرمك کونلریدر که
تشریقك بر معناسی ده بودر . شو حالده ایام تکبیر بشه قدر بالغ اولیور ایسه ده عرفه و یوم نحر ذکر

وتكبيری ايام معلوماته داخل اولديغنده مناسك حجك اداسنده صوكره يتلعه ايده ايام معدودات
ذكری خاصة ايام تشريقه اطلاق اولنمامه برادرج كوزه ديمك اولور . «فمن تعجل» سياقی ده بونی
مفيددر . بعدالحج شيطانه طاشلامه قرائنه تصريح اولنماسه ده فقط بونك اثرنجه بر وسيله تكبير الهی
اولديغنه اشارت بيوريلمشدر . روايت اولنديغنه كوره بوكونده حضرت عمر رضی الله عنه چادرينده تكبير آلير
و اطرافنده كيلر ده آليرلر ، حتی يولده و طوافده بولنانده بتون منی ده تكبير آليرلردی . خلاصه بالاده كی
«فاذكروا الله كذكركم اباءكم» ذكر مطلق و اوكا معطوف اولان «واذكروا الله في ايام معدودات»
تكبير تشريقه ايله ذكر خاص اراتيلكده دركه حاصل معنی شو اولور :

عرفه و نحرده معلوم اولان ذكرلردن باشقه بر ده مناسك حجك خاتمه‌سی حجاجك عودتی ايچونده
صايلی اولان اوچ تشريق كونلری ايچنده ده هم نمازلرك آرقه‌سنده و طاش اتيشده كی ذكر وسيله‌لرله جهراً
تكبيرلر آلارق اللهی ذكر ايدكز و بونی بايرامده طانيمايكز [فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ] بنا ميه
بو اثناده هركيم ايكی كونه ظرفنده ايشی بيتروب «نفر» يعنی وطننه حركت ايچون استعجال ايدرسه
[فَلَاۤ اِثْمَ عَلَيْهِ] بونك اوزرينه كناه يوقدر . فقط بر كونه ظرفنده دكل - بوسببله بو ايكی
كونك برنجيسنه «يوم القر» يعنی قرار كونی ديليركه بوكونده منا ده بولونورلر . ايكنجيسنه ده «يوم
نفر اول» ديليركه حجاجك بعضيسی بوكونده منادن حركت ايدر . بو ايكی كونه بايرامك ايكنجی و اوچونجی
كونلری اولوب هم ايام نحردر ، هم ايام تشريقدندر . [وَمَنْ تَاَخَّرَ] وهركيم تأخر ايدوب ده
رابعی «يوم نفر ثانی» ديلن و صوك تشريق كونی اولان اوچونجی كونه برافيرسه [فَلَاۤ اِثْمَ عَلَيْهِ]
بوكاده كناه يوقدر . تعجيل و تأخير مخيردر . لكن بو تخيير و عدم اثم على الاطلاق دكل [لِمَنِ
اتَّقٰى] متقی اولان حاجی ايچوندر . و اونك قلبنه خلجان دوشورمك مطلوب الهيدر . زيرا
اصحاب تقوی اك كوچوك بر قصوردن صاقنير و ذاتاً عند الله حاجی بو ده متقی اولاندر . بوسببله
[وَاتَّقُوا اللّٰهَ] هپكز ده الله‌ه اتقا ايدكز [وَاعْلَمُوا] ديليكزكه [اَنَّكُمْ اِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ] سز انجق اوكا طوپلانوب حشر اوله‌جقسكز .

بویله ایکن [وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا] انسانلردن بعضیسی
واردرکه اونك حیات دنیا نظرنده‌کی (ضمننده‌کی) تقریری سنك تعجبکی جلب ایدر. دیکت کزه‌جك اولورسك [وَ
يُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهِ] او قلبنده‌کنه اللهی شاهدده طوتار، قلبمه، وجدانمه الله شاهددرکه بو
بویله. شو شویله‌کی یمین ایدرك، طاتلی طاتلی دیلیله دوکه‌رك سنی قاندیرمه ایچون یالواره یالواره سوزلر
سویلر [وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ] حال بوکه حقیقتده اونك دشمنلکی قیاقدر. وذاتاً خبیث اولدی
کیمسه‌لرك دشمنلکی پك قیاقدر، پك غدار اولور. [سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ
الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ] یریوزنده فساد چیقاریر، اکینلری، ذریاتی محو ایتمك ایچون قوشار
طورلاشیر [وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ] الله ده فسادی سومز، فساده راضی اولماز. بوکا بناءً
[وَاِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ] اوکا سنده اللهدن قورق دینلنجه ده [اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ]
اوکی عزت نفسی طوتار، دها زیاده کناهه صوقار. [فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ] بوکاده جهنم یتیشیر.
[وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ] بو جهنم ده نه فنا یاتاقدر. — جهنم، دار عذاب اولان آتشك اسم علمیدر
دینلمشدر. عربجه جهنام کلمه‌سندن مأخوذ بوده جهمدن مشتقدر. جهم، غلیظ ومستکره اولمق،
جهنام پك قعری درین قویو دیمکدر. بنا علیه «فعنل» وزننده جهنم علمیت وتأنیثدن طولایی
غیر منصرف اولمشدر. بوندن کهنام دن معرب اعجمی اولدیغی ومنع صرفی عجمه وعلمیتدن نشأت ایتدیکی ده
سویلنمشدر.

بو آیت بنی ثقیفدن اخنس بن شریق حقنده نازل اولمشدر. بو منافق بنی زهره‌نك حلیفی
ایمش، حضرت پیغمبره کلمش مسلمانلغی اظهار ایتمش، دیلیله دوکه‌رك محبتدن بحث ایتمش، یمین ایتمش
صوکره حضور پیغمبریدن چیقنجه اهل اسلامك بر مزرعه‌سنه اوغرامش مزروعاتی یاقمش، حیواناتی اتلاف
ایتمش ایدی. سبب نزول بو اولمقله برابر مضمون آیت بوکبی اوصاف ایله متصف اولانلره بلا تفریق هپسنه
شامل اولدیغنی مفسرینك اکثر محققینی تصریح ایتمشدر. بو مناسبتله آیت بر انسانه باشنه کچیریلجك انسانلرك
دیلنه باقیلمایوب حاللرینه تدقیق لزومنی اشعار ایچون ناسدن اوچونجی بر قسمك خصالنی کوسترمشدر.

[وَاِذَا تَوَلّٰى] سعیه ... ومابعد ...

مع هذا انسانلرك بتون بونلردن باشقه بر قسم ممتازى واردر. شويله كه: [وَمِنَ النَّاسِ مَنْ
انسانلردن بعضيسى ده واردر كه [يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ] اللهك رضاسنى ايچون
ايچون جاننى بيله ويرر. ياخود الله رضاسى ايچون دنياسنى و حتى جاننى بيله ويررده كنديني الى الابد صاتين
آلير. — اوبيليركه مالك كنديسنك دكل اللهكدر. مقصد اقصى جانان دكل رضاء اللهدر. الله رضاسى
ايچون جاننى ويرن كنديني آلام ابديه دن قورتاريرسه واك بيوك تجارته ايرمش اولور. بونلر اللهك خاص
قوللريدر. دين و طاعت اوغرنده مشقتلره تحمل ايدرلر. فى سبيل الله حرب و جهاد مهلكه لرنده بذل جان
ايدر. دنيا اولدوروله جكنى ده بيلسه امر بالمعروف و نهى عن المنكر ياپارلر. بونلرك بتون نقطهٔ نظرى
رضاء اللهدر. ياپه جقلرينى اونك ايچون ياپارلر، ايسته دكلرينى اونك ايچون ايسترلر. بونلر كنديلرينى
نه دنيايه، نه آخرته دكل آنجق الله صاتارلر و رضاء اللهى آلنجه ده كنديلرينى بتون ماسوى اللهدن و نفس اماره نك
صاتيجيلغندن آزاد ايتمش اولورلر. بونلر « ربنا آتنا فى الدنيا حسنة و فى الاخرة حسنة و قنا عذاب
النار » ديينلردن ده اختيار درلر. نفوس راضيه مقامندن ده چيقوب نفوس مرضيه يه ايررلر. [وَاللّٰهُ
رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ] الله ده قوللرينه پك رأفتليدر. كمال رأفتندن طولاييدركه اونلره تقوايى تكليف
و توصيه ايتمكده در. قوللرك كندى رضالرى اوزرى اللهك رضاسى قدر ايسيركرز، كندى رضاسى
رضاء اللهده، كندى ارادهسنى ارادهٔ اللهده فانى قيلمسه اولانلر سلامت و سعادتك مرتبهٔ قصواسنه
ايررلر. فقط شوراسى ده اونوتماملى يدركه بعضى انسانلر غرور شيطانى ايله كندى كوكللرينك تمايلاتى
محضه رضاء الله ظن ايدرك تعصب و حميت جاهليه ايله خلاف شرع الهى حركت ايدر و كنديلرينى بلا فائده
تهلكه يه آتارلر. اللهك امر ايتديكى يرده اولمكى ايسته مزده نهى ايتديكى يرده كوكلنك الجاسنه تبعاً
اقتحام ايتمه يه قالقيشير. بو ايكى حالتى تميز ايتمك ايچون اصحاب رسول اللهك احواليله خوارجك احوالنى
مقايسه ايتمك كافيدر. مسئله نك روحى صرف الله رضاسى ايچون اولمقدر كه بو ده شرع الهى يه نظراً اللهك
امرلرينه توفيق حركتله اولور. « ولا تلقوا بايديكم الى التهلكه » آيتنه باقه.

بو آيتك سبب نزولنده اوچ روايت واردر:

برنجیسی : ابن عباسدن ، صهیب بن سنان رومی حضرتلری حقنده نازل اولدیغی مرویدر . مکه مشرکلری بو ذاتی طوتمشلر ، دیننده دونزمك ایچون اشکنجه‌لرله تعذیب ایتمشلردی . صهیب مشرکلره قارشی « بن اختیار بر آدمم ، مالم و متاعم ده وار . بنم سزدن و یا دشمنکزدن اولماغم سزه هیچ ضرری اولماز بن بر سوز سویلرم ، اونده دایانمانی ایی کوریرم ، مالمی و متاعمی سزه ویریرم ، دینمی سزدن صاتین آلیرم » دیمشدی ، اونلر ده بوکا راضی اولمشلر صالیویرمشلردی ، او راده‌ن قالقوب مکه‌یه کلدیکه بو آیت نازل اولمشدی مدینه‌یه کیرنجه حضرت ابی بكر راست کلمسیله « بیعك رابح اولسون ای صهیب » دیمشدی ، او ده « سنك بیعك خسران ایتمسین ، او نه ؟ » دیه صوردیغنده « الله تعالی سنك حقکده بر آیت انزال بیوردی » دیه بو آیتی اوقومشدی .

ایکنجیسی : حضرت عمر و علیدن ؛ امر بالمعروف و نهی عن المنکر بابنده بر ذات حقنده نازل اولمشدر دیه مرویدر .

اوچونجیسی ده هجرت نبویه کیجه‌سی رسول اللهك یتاغنده یاتان حضرت علی حقنده نازل اولدیغی مرویدر.

بیانات سابقه‌یی دیکجه ذکردن صوکره شو خطابه دقت ایدیکز :

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا] ای ایمان ایدنلر ! [اُدْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً] هپیکز بردن کمال انقیاد و بتون قلبکزله صلح و سالمته کیریکز ، مسلمان اولکز [وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ] شیطانك آدیملرینه ، اغوا یوللرینه چیقاران اهل کفر و ضلالك اقوال و افعالنه اویمایك عصیان و تفرقه و شقاوت یوللرینه صاپمایك [اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ] زیرا او شیطان سزه کیزلی کلمه آچیقه بر دشمندر . ایکنجی بر معنا ایله : او سزك الله ایله ده بربریکزله آراکزی آچمق و سزی پریشان ایتمك ایستین بر دشمندر . اوچونجی بر معنا ایله : او سزی اغوا ایتمك ایچون بلیغ و یالدزلی سوزلر سویلمسنی بیلن بیوك بر دشمندر . — السلم ، نافع ، ابن کثیر ، کسائی ، ابو جعفر قرائتنده سینك فتحیله دیکرلرنده کسریله اوقونور ، کرچه معنی بردر . ایکیسی ده صلح و سالمت دیمکدر . بو ده اساساً اسلامك انقیاد معناسنه راجعدر . اسلام الله ایله سالمته کیرمك معناسنی افاده ایدیور . بناء علیه بو آیت ایله ایمانه و اسلامه

مآلی دنیا و آخرت سلم و سلامته کیریکز دیمک اولدیغی افهام ایدیلرک عموم اهل ایمانه کافه اسلامه دعوت اولونیور. نته کیم بر حدیث شریفده مسلم کامل «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده» مسلم اودرکه مسلمانلر اونک دیلندن والندن سلامت بوله» دیه تعریف ایدلمشدر. بو ایسه مسلمک النده و دیلنده دیکرلرینی منفعل ایده جک هیچ بر ضرر و اذا چیقمامق و بالعکس اسباب سلامت و منفعت چیقماسی لزومنی مشعردرکه «من اسلم وجهه لله وهو محسن» منطوق جلیلنک تفسیری ظلیلدر. بونده فوائد حقوقیه و اخلاقیه پر عالی آمردر. قتال و جهاد آیتلرینی تعاقب احوال ده بو نقطه نظردن انسانلری درت صنفده تلخیص ایتدکدن صوکره اهل ایمانه بو آیت ایله خطاب بیورولمسی جهت اجتماعیه‌کی اهمیتنه و ایمانه توحید ایله جهاد و جهدک ثمرۀ مطلوبه‌سی عمومیتله تأسیس سلم و سلامت اولدیغنه و بو بابده اخلاق فاضله و دقائق حقوقیه و اجتماعیه‌نک تنظیمه واسع بر شریعت عملیه‌یه بتون بتون شمولیله تطبیقی لزومنه تنبیهدر.

بناءً علیه ای مؤمنلر، اوامر الهیه‌یه انقیاد ایله اوله تکمل بر حیات اجتماعیه و اولیه منتظم بر دار اسلام تشکیل ایدیکزکه آراکزده عصیانده، نزاع و شقاقده، بربریکزه ایذاده، اکریلکده، حقوق الهیه و حقوق عباده تجاوزده، حاصلی رضاء الله مخالف حرکتده اثر بولنماسنده هرکس امنیت و محبت و تعاضد ایله و آسایشله و حقوقنی تام ایجنده وظائفنه مشغول اولسون ده استقبال و آخرتنه نشوۀ کامله ایله یورسون و بویله اخلال ایده جک فسادلره میدان ویرمیه‌سیه، حیات دنیا حقنده یالدزلی سوزلر سویلیوب ده قلبنده کی الک قباوه خصومتنده طوغرو اولان اهل شیطنتک آرقه‌سنه کیدلمسیه [فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَاجَاۤءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ] سزه بینلر، عقللکزه ایردیره جک آچیق دلیللر کلدکدن صوکره ده قصور ایدر، سلم دخولندن انحراف ایدرسکز [فَاعْلَمُوا] بیلکزکه [اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] ایشه الله محققه بر عزیز و حکیمدر. مثلی بولنماز، غالب غیر مغلوب بر صاحب عزتدر که حکمنه قارشی کلینمز، دیلدیکنی یاپار، امرینی بهر حال انفاذ ایدر. بونکله برابر صاحب حکمتدر، هر شیئک حکمتنی بیلیر، یاپدیغنی حکمت ایله محکم اولارق یاپار. انسانلرک سلم ایله نظام سلامه ایریشماسی ده حکمتندندر. عزیز اولدیغندن ده بو نظامه قارشی کلن و شیطنت یولنه صاپوب حکم توحیدی و احکام سلمی اخلاله چالیشانلری مجازات حقندن کلیر. بلالرینی ویرر.

شاید تأخیر ایدرسه اوده حکمتندندر. بویورر [هَلْ يَنْظُرُونَ] باشقه برشیئه باقمازلر [اِلَّآ
اَنْ يَاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ] آنجق بیاض بولوتدن ظللر، کولکه‌لکلر، اورتولر
توللر ایچنده اللهک و ملکلرک اونلره کلیویرمه‌سنه [وَقُضِيَ الْاَمْرُ] و ایشک بیتیریلیویرمسنه باقارلر
— «والملائكة» ابو جعفر قرائتنده اولدیغی اوزره «ظلل» اوزرینه معطوف اولارق اسره
اوقوندیغنه کوره: بونلر آرتق باشقه برشیئه دکل، آنجق بیاض بولوتدن ظللر و ملکلر ایچنده اللهک
اونلره کلیویرمه‌سنه و ایشی بیتیریویب، عقللرینی، امیدلرینی برصورتده کندیلرینی و اللهلغی اونلره کوستریویرمه‌سنه
باقارلر — الله «ليس كمثله شيء» اولدیغندن صورت جسمانیه ده کلوب کیتمکدن منزهدر. بناءً علیه
بو آیت برچوق وجوه معانی‌یه محتمل و متشابهدر. بونک محکماته ارجاعنده تأویلنده باشلیجه ایکی معنی واردر.
اللهک کلمسی امر و اراده الٰهیه‌نک کمال قدرت و شدتله ظهورندن کنایه‌در. ساده بوکا باقمقده بوجهله
مجازاً انزی خصوصنده هر درلو اسباب و وسائط تمام توکنمه و آنجق هرشیء بیتیره‌جک اولان امر و اراده
الٰهیه‌نک ظهوری قالمسی اولمسی دیمکدر که باقمه توقف دیمک اولور. بولوطده یاغمور اولمسه ده
بیاض بولوطده یاغمور یاغماز، جمعی ایچونده بونلر اوصره ده اللهدن رحمت امید ایتمه‌لریله خلاف عاده برامید
اولدیغندن بویله رحمت امید ایدرکه یاغمور یرینه آتش صاعقه‌سی کبی برده‌ن بره بلالری بولوودیرلری ملحوظ اولور
ثانیاً اللهک کلمسی محال اولدیغندن بونلرک ارحمقا ایماندیقی محاله تعلیقله تمامه اولدقلری و اخبار صادقه و دلائل [دینیه]
دنیا و علم هیچ احتمالی ویرمدکلری
ایله واقع اولان انذاره وقوعندن اول اینانمه‌جقلری برآنده بلالری بوله‌جقلری افاده ایدلمش اولور.
وهر ایکی تقدیرده بو معنالرک متشابهاً افاده ایدلمسی اولمسی بونلرک نظام و انتظام عالمی اخلال ایدن حالیه [لرندن]
ناشی ابتدای صورت ده‌جه چیقمازده چیقاره جقلری و آرتق عقل و قدرت دائره‌سنده تنظیم امر ایتمک
احتمالی قالمیه‌جغی و کندیلرینک ده عقل ایرمز برصورتده بلالرینی بوله‌جقلری آکلاتلمش اولور. حقیقت ایله
کنایه‌نک جمعی ممکن اولدیغنه کوره حاصل معنی شو اوله بیلیر: بویله مجرملر «ارنا الله جهرة» دییه قوم موسی
کبی اللهی کورمدکجه طریق عقل و نقلدن اخبار صادقه و دلائل واضحه ایله ایمانه ایتمک ایسته‌مز و وقوعندن اول
هیچ بر انذاره قولاق آصمازلر، الله و ملائکه انذارلرینه اینانمه ایچون اللهک کندیسنی توبه قدرتیله عیاناً

كوستره يوريه سى دكلجك مصائبك بالفعل باشلرينه كلمه سنى كوزه تيرلر، بونلر ايچون علم و ايمانه اهميت ويرمزلر ده شيطنت آرقه سنه قوشارلر، سلم و سلامتى اخلال ايدرلر، دينه ده، ايمانه ده مستفيد اولمق فلاكتلرنده قورتولمه ايسته مزلر. بويله اولدقلرنده طولايى ايشلر عقل و قدرت بشر دائره سنده تنظيم اولنه بيلمكدن اوته يه چيقار و حاللرى اوقدر تحمل اولنور كه بلالريني بولملرى ايچون ده يالكز امر و اراده الهيه نك ظهورينه بيوريكى قالير. چونكه اونسز ده هيچ برشى اولماز، او زمانده هرايسه بيتر، قيامت قوپار، انسانلرك مكتسبات سابقه لرندن باشقه برشى قالماز. [وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ] و اول و آخر بتون ايشلر بالآخره انجق الله ه ارجاع اولنور و يا انجق الله ه راجع اولور. چونكه ابن عامر، حمزه، كسائى، خلف عاشر قرائتلرنده دائما تانك فتحى و جيمك كسريله «ترجع» اوقونور.

ايشلرك الله ه ارجاع و رجوعى ضرورى اولمغله ده اونك امرلرينه، اراده لرينه قارشى كلميوب عموميتله سلمه داخل اولمق لازم كلير. خلافنه حركت ايدنلرك حالنه مثال اولمق ايسترسه ك [سَلْ بَنِى اِسْرَٓائِيلَ] بنى اسرائيله صور [كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ] بز اونلره نه قدر آچيق آيتلر ويردك، اونلر بونلرى ديكيشديردكلرى زمان نه اولديلر؟ ديكيشديروب حاللريني تبديل ايتدكلرى زمان نه اولديلر؟ [وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ] الله ك نعمتنى بونلر كبى هر كيم تبديل و تغيير ايدرده اختلال آرقه سنه قوشارسه [فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ] الله ك اونه عقابى ده هرحالده پك شديددر. بوكبى اختلاللرى ده دنيا آلايشنه مفتونيتلرندن طولايى كافرلر يابارلر. چونكه [زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا] حيات دنيا كافرلر ايچون پك زينتلنمش، كوزلرينه كوزل كوسترلمش و قلبلرى بو آلچق حياتك محبتيله طولمشدر. بو سببله بونلر دنيادن باشقه برشى ايسته مزلر. [وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا] و رسول الله ه ايمان ايدوب دنيايه التفات ايتميه ن مؤمنلردن برقسمنى و على الخصوص فقراى صحابه يى استخفاف ايدرلر. [وَالَّذِينَ اتَّقَوْا] اهل تقوى اولان او مؤمنلر ايسه [فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ] يوم قيامتده اونلرك فوقنده در. — دنيادن باشقه برشى ايسته ميه ن او كافرلر جهنمك اسفل سافلينه اينه جكلر، بونلر ايسه جنت اعلاده مرتبه لرى اوله جقدر. بو الله ك بر قسمتيدر. [وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ

بِغَيْرِ حِسَابٍ] والله گرك دنیاده وگرك آخرتده دیلدیگنه حسابسز رزق ویریر .

ابوجهل و آرقداشلری اللهك بخشیه ایتدیکی ثروتلر ذوق وصفا ایدرده آخرتی انکار ایدرلر وعمار ، صهیب ، ابوعبیده ، سالم ، عامر ، ابن فهیره ، خباب ، بلال حضراتی کبی فقرای مؤمنینه «او بزم پیغمبریمز اولسه ایدی اولا اشرافمز تابع اولورلردی» دیه اکلنمك ایسترلردی . عبدالله بن ابی و رفقاسی ذوق وصفا ایدرلر و ضعفای مؤمنینه ایله آلای ایتمك ایسترلر «شونلره باقیك محمد بونلرله غلبه ایده جکنی ظن ایدیور» دیرلردی . بنی قریظه ، بنی نضیر ، بنی قینوقاع یهودیلرینك علماسی ده فقرای مهاجرین ایله اکلنمك ایسترلردی . ایشته بو آیتك نزولی بو حادثه‌لرده بریسی اولمشدر . ده بو بابده بو صورتله اوچ روایت واردر .

ایشته آخرتی ودنیانك عاقبتنی دوشونمیوب ساده حیات دنیایه میل ومحبت ایتمك اوته دنبری نوع بشرك فطرت اصلیه‌ده‌کی وحدتنی بوزان وسلم وسکونتی اخلال ایدن بر سبب عرضی ، بر رأس خطیئه‌در .

فی الواقع :

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ
مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ
إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ●
أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ
الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ
نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ●

مآل شریفی

وعذابنك خبرجيلرى اولمق اوزره پيغمبرلر كوندردى

انسانلر بر امت ايدى آيريلديلر اوزرينه الله رحمتنك مژدهجيلرى و برابرلرنده حق ايله كتاب اينديردى كه ناس آراسنده اختلاف ايتدكلرى نقطهده حكم اولسون. بونده ده صرف او كتاب ويريلنلر كنديلرينه بونجه بينهلر كلدكدن صوكره طوتديلر آرالرندهكى احتراصدن ناشى اختلافه دوشديلر، بونك اوزرينه الله اونلرك اختلاف ايتدكلرى حقه اذنيله بو ايمانه ايرنلرى طوغريه هدايت بيوردى، الله دلديكنى طوغرى يوله چيقارير • يوقسه سز كنديكزدن اول كلوب كچنلرك مثل (حاللرى) اولمدن هيچ باشكزه كلمكسزين جنته كيرهجككزمى صانديكز؟ اونلره اويله ازنجيلر، اويله ضررلر طوقوندى واويله صارصيلديلر كه حتى پيغمبر و معيتنده ايمان ايدنلر „نه زمان الله نصرتى؟“ ديهجك قدر اولديلر. باق ايشته الله نصرتى يقيندر •

اخطار : „كان الناس امة واحدة فبعث الله“ نظم جليلى „ امة واحدة فاختلفوا فبعث الله“ تقديرندهدر. سياق وسباق بونى كوستردككى كبى „وما كان الناس الا امة واحدة فاختلفوا“ آيت كريمهسنده بو قيد مصرحدر. بوندن باشقه عبدالله بن مسعود قرائتنده بوراده دخى „فاختلفوا“ مذكوردركه بو قرائت متواتر دكل ايسهده مشهور اولديغندن واجب العملدر.

[كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً] ابتدا، بوتون انسانلر امت واحده ايدى. — قصه آدمده آكلاتديغى اوزره هپسى بر اصلدن توره مشدر. فطرت اولى موجبنجه قانونده حق اوزره حركت ايدر، جماعت واحده ملت واحده ايدى. انسانلر بدايت خلقتلرنده ديننز جمعيتسز ياشامش دكلدر، احوال حيواناتى بيله كوزدن كچيريلسه بدايت خلقتنده آناسى قوينده اولسون اجتماعيتله نشئهيه هيچ بر حيوان يوقدر. هر طوغان فطرت اوزره طوغار. انسانلرده بر مقتضاى فطرت بدايتنده جماعت واحده ايدى، صوكره ديندن اختلاف ايتديلرده [فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَ]

الله ، حقه اطاعتك و وفاقك ثوابنى مژده لر ، مخالفت و عصيانك عقابنى آكلاته رق قورقوتور
پيغمبرلر كوندردى [وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ] و بونلرله برابر حقه متعلق كتاب ده
اندیردی كه [لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ] انسانلر آراسنده اختلاف ايتدكلرى
خصوصده حاكم اولسون ، نزاعى دفع يعنى قالدروب اصلاحه حكم ايتسين — ابو جعفر قرائتنده
«يا» نك ضمى و «كاف» ك فتحيله مجهول صيغه سى اوزره «ليحكم» اوقونور كه بين الناس
اختلافاتده كتاب ايله حكم اولنسون ، اجراى حكومت ايدلسين ديمك اولور . و هر ايكى حالده حكم
و حكومتك حكمت و غايه سى دفع حقه دكل حقه توفيقاً رفع اختلاف و تأسيس سلامت اولديغى آكلاشيلير.
[وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ] كتابده اختلاف چيقارانلر ده باشقه لرى دكل [اِلَّا الَّذِينَ اُوتُوهُ]
آنجق او كتابه نائل قيلنمش اولانلر اهل كتابدر . هم بونلر بو اختلافى [مِنْ بَعْدِ مَا جَاۤءَتْهُمُ
الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ] كنديلرينه آچيق آيتلر ، نصوص ظاهره كلدكدن صوكره آرالرنده كى بغى
و حسددن ايلرى كيتمك و پيغمبرلره بيله پايسه ايتمك دعواسندن ناشى چيقارديلر . — اكر بو اختلاف
نص و بينه بولونمايان ، نصده مسكوت عنه قالان خصوصلرده اوله رق غير بينه ايله تحرى حق ايچون اولسه ايدى
اختلاف ناسى ممكن اولديغى قدر ازاله ايچون مشروع بر اجتهاد اوله بيليردى ، لكن بونلر بويله ياپماديلر ،
بينه لر كلدكدن صوكره مورد نصده اختلاف ايتديلر ، حالبوكه مورد نصده اجتهاده مساغ يوقدر . و بوكى
خصوصده طولاييدر كه بو قاعده علم فقهك قواعد كليه سندن برينى تشكيل ايتمشدر . مورد نصده اجتهاد ،
فردلر طرفندن قانونه ضد خلافنه راساً بر تشبثدر . بو ايسه حقه توفيقاً رفع اختلاف دكل دفع خلافدر.
بو صورتله اهل كتاب ناسك حب دنيا ايله نزاع و اختلافنه بحكم حاكم اولمق ايچون بخشش ايدلمش بولنان كتاب حقك
نصوص و بيناتنه قارشى بغى و تجاوز ايله يكيدن اختلاف چيقاره رق ناسى تشويشه دوشورديلر ، حقوقه
پايمال اولدى ، اخلاقه و نظام اجتماعى بوزولدى ، نعمتلر زوال بولدى ، خاطر و خياله كلمز بلالره
كرفتار اولديلر . [فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهِ] بعده الله
بونلرك اختلاف ايتدكلرى حقه ، بعثت محمديه ، و انزال قرآن ايله باذنه حق ايمان ايدنلره هدايت ويردى

حقده اختلاف بو كتاب منزل ده ده
اختلاف ايتديلر

[وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ] وايشته الله بويله ديلديكنی بر صراط مستقيمه هدايت ايدر، طوغرولتور . . —

مبدأ بشريتدن بعثت محمديه‌يه قدر كچن زمانده اوله‌رق تاريخ بشرك بر اجمالی اوله‌رق بو آيت جليله فطرت بشرك اربونك ، صنايع معتوقتك ، حكمت تشريعك ، اجراء حكومتك كنه اسرارينی متضمن بر علم اجتماعی اساساتی محتويدر. بو مناسبتله مفسرينك بو نقطه‌ده‌كی مباحث علميه‌لرينی تلخيص ايتمك فائده‌لی اوله‌جقدر.

بالاده "امت وسط" ده كورمشدك كه امت ، فردلرك اتباع ايتديكی جماعت ديه تعريف ايدلمشدی . لكن بو معنی دها زياده امت وسط اطلاقنه يارا‌شان بر معنای خاصدر . على الاطلاق امت ، بر شيئ اوزرينه اجتماع ايدوب بربرينه اويان جماعت ديمكدر كه اقتدا ديمك اولان ائتمامدن مأخوذدر . بو آيت ايسه ماضيده انسانلرك امت واحده اولديغنی تصريح ايديور ، بناءعليه بو جهت شايان تحريردر . بو نقطه‌ده مفسرين اختلاف ايتمشلردر :

١ — اكثر محققين ايلك انسانلرك توحيد حقه ايمانله ايله دين واحد اوزره اجتماع ايتمه‌سيله امت واحده اولدقلرينه قائلدرلر . سياق آيتده انبيانك اختلاف اوزرينه بعث ايدلمه‌لری ده بوكا دلالت ايدر ديورلر . وذاتاً فطرتده توحيد اصل ، شرك وكفر واختلاف خلاف اصلدر . على الاطلاق وحدت وعدم اختلاف موضوع بحث اولديغی زمانده توحيده مبادر ايدر . ايلك انسانلرك وحدتنی شرك وكفر واختلافده بر وحدته حمل ايتمك ايچون هيچ بر سبب يوقدر . هر حالده وحدت الحس وفكری طبيعة دخی تعدد آله حس وفكرينه مقدمدر . شركلك توحيددن صوكره الهه اختلافنه چيقان بر صورت تنازعك افاده‌سيدر . بناءعليه تاريخ اديانده ، اقوام سالفه‌ده قديم كبی كورونن شرك وكفر وحدت اصليه وفطريه‌نك بوزولمه‌سندن منبعث عرضی بر حالت ثانويه‌در . هر طوغان چوجوق حقيقه صميمی اوله‌رق طوغار ، نانكورلكی صوكره‌دن اوكره‌نير . افرادك تكثر ايتدكجه تنازع آمال چوغالمسيله بونده اختلاف وشرك ظهور ايتمشدر . ارشاد الهی ايله تكامل عقلی حاصل اولدقجه طريقه توحيده رجوع اولنمشدر . بناءعليه مبنای سلم واسلام اوله‌رق توحيد حقه ايمانی بشريتك فطرت اولاسنده مركوز اوله‌رق وحضرت آدمده اعتبار ايدلمك آدمك شعورينه تلقيه ايدلمشدر بولنان

بر اصل قدیم و مطلقدر.

بوکا قائل اولانلر برامت واحده نك کیملر اولدیغی حقنده روایات مختلفه نقل ایتمشلردر: مجاهددن بو امت واحده «یالکز آدم» در دیه منقولدر. بوڭا کوره امت «ان ابرهیم کان امة قانتا» آیتنده اولدیغی کبی جماعت مقامنه قائم بر فرد ویا امام معناسیله مجازاً فرده اطلاق ایدلمش اولدیغی بیان ایدیلیور. آدم، علم شخص اولمایوب ده علم جنس اولسه ایدی مجاز اولمازدی. لکن بو معنی متعارفه مخالفدر.

بو امت واحده آدم و حوا و نسل اولادلرندن ظهرندن چیقاریلدقلری صره ده بنی آدمدن عبارتدرکه فطرت اوزره ایدیلر. (ابی وابن زیددن).

دور آدمدن دور نوحه قدر کچن قرون عشره ده حق اوزره ایدیلر. اختلافلری اوزرینه حضرت نوح بعث اولنمشدر. (ابن عباس وقتاده دن).

کورولیورکه بو روایاتده جهت وحدت، قانونه حق اولدیغنده اتفاقده بولنمقدر ایسه بوندن بال آریلری کبی بعض حیواناتده اولدیغی وجهله بر فطرت تحفه اولهرق غریزه حالنده غیر اختیاری بر شعور اجتماع ضروریمی؟ یوقسه انکشافات فکریه و عقلیه ایله علاقه دار بر اجتماع تعلیمی و اختیاریمی؟ اولسی نقطه سنده بر اختلاف موجوددر. یعنی بشرده اجتماعیت بدایةً طبیعی و ضروریمی؟ یوقسه صنعی و ارادیمیدر؟ بو اختلاف الیوم آوروپا علم حقوق و علم اجتماع علماسی بیننده جاریدر. بزم مختارمزه کوره بدایةً فکر ویا حس اجتماع ایجاب الهی ایله ضروری، تطبیقات فعلیه سی و انکشافاتی اختیاریدر. چونکه نبوت بر علم ضروریدر و حضرت آدم نبیدر.

٢ — عکرمه وقتاده کبی بعضی مفسرینك قولیدرکه بو امت واحده کفر اوزره. دیه باطل اوزره ایدیلر دیر تعبیر ایله بهائم کبی ایدیلر، پیغمبرلر کلدیلر بونلره ایمانه دعوت تبلیغ ایتدیلر، ایمان ایدنلر ایتدی، ایتمینلر ایتمدی. بو صورتله مؤمن و کافر مسلکی مختلفه حصوله کلدی. بونده آیتده «فاختلفوا» تقدیرینه لزوم کورمشلردر. بوڭا کوره بو امت واحده «الکفر ملة واحدة» مضمونی اوزره عدم ایمانده مشترك، حقه طانیماز، انسان صورتنده بر سوری حیوانات دیمك اولیور. فقط بو صورتده شو اوچ سؤال

توجه ایدر :

اولاً : سیاق آیه نظراً انبیانڭ رفع اختلاف و تثبیت حق ایچون بعث بیورلمش اولدیغی آڭلاشیلدیغی حالده اگر « فاختلفوا » مقدر دگل ایسه انبیانڭ اختلاف ایچون بعث ایدلمش اولمسی لازم گلهجك و بعثتڭ تأخیر ایدلمسی معناسز اولهجقدر. بو اعتراضی مفسرینه اهمیتلی تلقی ایتمشلردر.

جواباً دینه بیلیرکه « حالت اولی دور جهالت گبی ایدی و بونلرده کفرلری معناسی ؛ مضمون تکلیف موجود اولمادیغندن ناشی عدم ایمان دیمکدر. پیغمبرلر قانون ترقیه مقتضاسنجه بالتدریج تکملات عقلیه‌نڭ نسبتاً بعث اولنمشلردر. و احداث اختلاف ایچون دگل ترقی ایچون بعث اولندیلر. بونڭ اوزرینه اختلاف ایمان ایتمینلردن چیقدی، پیغمبرلردن دگل ». بو جواب زمانمزڭ آوروپا تلقیاتنه اویغون گلیر. فقط حال سابقی محافظه ایدنلره مخالفت چیقاردی دیمك طوغری اولمیه‌جغنه نظراً هر حالده بو تلقیده پیغمبرلره احداث اختلاف اسنادی لازم گلیر. بو ایسه سیاق آیه و روح مضمونه مخالفدر. بو نقطهٔ نظردن مفسرینڭ بو اعتراضه اهمیت ویرملری یرنده‌در.

ثانیاً : حضرت آدم ابو البشر ایسه نبی اولملیدر. نبی ایسه ابو البشر اولملیه لازم گلمکده‌در. چونکه هم نبی هم بشر اولدیغنه گوره اولادی کفرلری اوڭا مخالفت ایتمش اولهجق بو صورتده تکلیف موجود ایسه اول ناس امت واحده اولماسه، اختلاف ایتمش بولنه‌جقدر. حالبوکه آدمڭ ابو البشر و اولك نبی اولمسی متفق علیهدر. بو سؤال قول اوله وارد دگلدر. چونکه اولادی ابتدا اوڭا موافقت ایتمش و حق اوزره امت واحده تشکیل ایتمشلر، صوکره اختلاف ایتمشلر، بونڭ اوزرینه متعدد انبیاء بعث بیورلمشدر. انجق بو تقدیرده « النبیین » ده تأکید آدم ماعداسنه مصروف اولمق ضروریدر. جمع محلّا باللام لااقل اوچده باشلایه‌جغی ایچون انبیاء متعدده یعنی تعدد انبیاء صوکره‌دن اختلاف اوزرینه واقع اولمشدر دیمك اولور. و بعثت آدم بونده داخل اولماز. بو ایسه آدمڭ ابو البشر اولمسنه مانع اولماز. لکن بو معنی ایکنجی قوله کافی دگلدر.

ثالثاً : بو قولده امت کلمه‌سنڭ معنای اجتماعیسی ده مثبت اولورده تحقق ایتمز و بو صورتده

اوچنجی قوله ذاهب اولمق لازم کلیر شویله که :

۲ — بوراده امت واحده دیمک جنس واحد ویا صنف واحد دیمکدر. یعنی بونلر اوزرینه
امر ونهی یوقدی، هیچ بر قانون شرعی یه تابع دکل ایدیلر، اباحهٔ اصلیه دورنده یاشایورلردی «فبعث
الله» کوستریورکه شریعتلر صوکره دن انبیا ایله کلمش، ومعروف معناسیله دین واجتماعیت او زماندن
باشلامش، ایمان وکفر تقسیمی او زماندن ظهور ایتمشدر. او حالده اوکلیلر بهائم ویا چوجقلر کبی
تکلیفسزلکلری واحکامدن خالی اولمق اعتباریله بر جنس ایدیلر ویا جوهر واحددن ور بابادن کلمه اولملری
اعتباریله صنف واحد ایدیلر، صنوف مختلفه، عرقلر، ملتلر آیریلمامش دکل ایدی، وطن ایسه واحد بولونیوردی
بناءً علیه بونلره امت واحده اطلاقی حقیقی معناسیله دین وشریعتده متحد جماعت دیمک دکل جنس واحد
ویا صنف واحد دیمکدر. بو قول ابو حیانده امام زیدی حضرتلرینه نسبت ایدلمشدر. بو صورتده دیمک
اولورکه انسانلر بدایت حاللرنده آوروپالیلرک حالت طبیعیه دیدکلری کبی حریت مطلقه ایچنده بولونیورلردی.
هیچ بر وظیفه وهیچ بر ممنوعیته تابع اولمایورلردی. وجه اوزرلرنده هیچ بر آمر وحاکم طانیمایورلردی.
هنوز انسانلر آز، ارض واسع، محصولات ارضیه معیشتلرینه کافی ایدی، سربس سربس یاشایورلر. یالکز
حیوانات سائره یه قارشی مجادله ایدیورلردی، انسانلر بیننده مجادله واحتیاج مجادله یوقدی، خلقتلری
حاللری بر، تمایل فکرلری بر، طرز حرکتلری بر ایدی، ایلک بابالرندن کوردکلری کبی کیدیورلردی.
هپ بویله حرکت ایده بیلسه لردی قانونه، حکومته محتاج اولمیه جقلردی، لکن نسللری تکثر ایتدکجه بولندقلری
یرلر طارلاشدقجه تزاحم وتمانع حاصل اولدی، جهالتله، حب حیات ایله اختلافه دوشدیلر، صنف صنف،
فرقه فرقه اولدیلر. ایشته او زماندن بو اختلافلری رفع ایچون ایچلرندن الله طرفندن آتی کوردیده، آجی
طاتلی خبرلر ویرن، خیر وشردن، حل وحرمتدن، وظیفه وممنوعیت قانونلرندن بحث ایدن انبیا بعث بیورلدی
موافقت ایدنلر ایمان ایله برلشدی، مخالفت ایدنلرده بونلره قارشی قومیت ایچون برلشدی، بو صورتله بوتون
وطانسل مختلفه ظهور ایتدی. نهایت خاتم الانبیا توحید کلی ایچون بعث بیورلدی. بو ایضاح «فاختلفوا»
تقدیرینه وسیاق آیته ده توافق ایده بیلیر. لکن بونده خلاف ظاهر ایکی جهت واردر: برنجیسی، امت کلمه سی

ظاهر اولان معنای اجتماعیسنده قوللانیلماسه ده اولور. ایکنجیسی، دور عبادتکی ده اولسه انسانلك هر درلو قوانینده معرا بر حریت و اباحهٔ مطلقه دوری یاشامسه اولدیغنی تسلیم ایدیورز. بر طرفدن بتون حیوانات، مبدأ تولدده فطرت بر دور حضانت ده تربیه یاشامسه ده هر عضو حیاتی بر بر وظیفه و ممنوعیت قانوننه تابع بولنمسه اولدیغی، دیگر طرفدن «واذ اخذ ربك من بنی آدم من ظهورهم ذریتهم واشهدهم علی انفسهم الست بربکم قالوا بلی» خطاب ازلیسیده ده بو نقطه‌ی داها اساسدن تقویه ایلسه بولندیغی حالده فطرت انسانیه‌یی بدایتنده ولو بسیط اولسون مبادی دینیه و اجتماعیه‌دن آزاده تلقی ایتمك هم استصحاب حاله هم ده دلالت نقلیه مخالف اولور. بناء علیه حضرت آدمده ابتداءً بر تکلیف قبول ایتمك ضروریدر. «ولا تقربا هذه الشجرة» نهی تکلیفك قدمنی افاده ایتدیکی کبی بتون آدم قصه‌سی بونی ایجاب ایدر. نته‌کیم انسان مدنی بالطبع در، و انسان موانسته مستعددر دینیلیرکن بوده بر تکلیفك و اجتماعیتك فطرت انسانیه‌ده مرکوز بولندیغنی افاده ایدر. بو ایسه بر قانون حقدر و مبدأ ایمان و شرائع ایله علاقه‌دار بر قانون حقدر. و بونك علی الاطلاق لاشعوری اولدیغنی ادعایه حجت یوقدر. بو بر شعور ضروریدر. مع مافیه لاشعوری ده اولسه ینه قانون حقدر. بونی کفره دگل ایمانه مبدأ اولرق اخذ ایتمك لازم کلیر.

٤ — معتزله‌دن قاضی عبد الجبار داها تابع اولانلر دیمشدرکه پیغمبرلر بعثندن اول انسانلر شریعت عقلیه‌یه تمسکده امت واحده ایدیلر. شریعت عقلیه صانع جل و تعالانك وجودینی و صفاتنی اعتراف و نعمتنه شکر ایله خدمتنه اشتغال و ظلم و تجاوز، کذب، جهل، عبث و امثالی کبی قبائح عقلیه‌دن اجتناب اساسنه مستندر. چونکه بونلر عقلاً ادراك اولنورلر. مادام که آیتده «فبعث الله النبیین» بعث انبیانك تراخی افاده ایدن «فا» ایله صوکره‌دن اولدیغنی کوسترمشدر. دیمك که بونلردن اولکی امت واحده‌نك وحدتی انبیادن استفاده ایدلمسه اولمیان بر شریعت ایسه، بویله بر شریعت ایسه بر شریعت عقلیه اوله بیلیر. فقط حضرت آدم ایلك انسان و نبی دگلمی ایدی؟ او حالده بعثت انبیادن اول صرف عقل ایله تکلف انسانلر زمنی نصل طوغرو اولور؟ قاضی عبد الجبار بو سؤالی کندینه ایراد ایله دیمشدرکه: احتمال حضرت آدم ابتداده

اولادیله برابر شریعت عقلیه ده اجتماع ایتمشلردی ده صوڭره ده جناب الله کندیسنی اولادینه پیغمبر بعث ایتمشدر. واحتمال که اوندن ایلک شریعت نبویه سی مندرس اولمسه ده انسانلر شرایع عقلیه یه تمسك ایتمشلر وبالآخره دیگر انبیا بعث بیورلمشدر. ابومسلم اصفهانی ده قاضینڭ بو مذهبنی اختیار ایلمشدر.

بوڭا گوره عقل، انبیادن اول بر رسول الهی اولمش اولیور. نبوت ده عقللری کندی کندیلرینه ادراك ایده میه جکلری مصالح وکمالاته ایصال ایتمش بولونیور. لکن بو مذهبده ده اثباتی ممکن اولمیان ایکی نقطه واردر. برنجیسی عقلڭ مدار احکام اولان حسن وقبحده بالذات حاکم اولوب اولمیه جغی و وجوب عقلینڭ بالذات حاکم اولوب اولمیه جغی و وجوب عقلینڭ وجوب عملی یی استلزام ایدوب ایده میه جکی مسئله سیدر که علم اصول وعقائدڭ مسائل مهمه سندندر. ایکنجیسی بدایت حالده انسانلرڭ عدل وظلمی سچه بیله جك داورنش بیان معلم ایده بیله جك درجه ده استدلال عقلی یه مقتدر اولوب اولمیه جقلری وبونلردن نه برشعور ایله حرکت ایدوب ایده میه جکلری مسئله سیدر. بو ایکی نقطه بو گونه دخی ثابت دگلدر.

٥ — بعض مفسرینده دیمشلر که آیت ابتداده امت واحده یی تصریح ایدیور. فقط بونڭ ایمان اوزره می یوقسه کفر اوزره می اولدیغنی بیان ایتمیور، بو جهت، دلیله محتاجدر. بناءً علیه مسئله ده حکم ویره میوب «العلم عندالله» دیه توقف ایتمك لازم گلیر.

٦ — بوراده «الناس» دن مراد، مبدأ خلقتدن بری عموم ناس دگلدر. بو امت واحده قوم ابراهیم ویا قوم موسیدر. انبیادن مراد ده بونلردن صوڭره کی انبیاء متأخریندر. دیین مفسرینده واردر. وبو صوڭ قول آیتڭ ماقبلنه ارتباطی نقطۀ نظرندن موافق کبی ایسه ده الناس لفظ عامنی تخصیص خلاف ظاهر اولدیغی کبی آیتڭ مضموننده عمومی گورونن یوکسك سر اجتماعی یه ده منافی دگلدر. بزده شونی اخطار ایتمك ایسترز که عقلڭ الڭ مهم قیمتی علیت قانونی موجبنجه سببدن مسببه ویا مسببدن سببه انتقالنده در. بو ایسه غریزه، فطرت ویا عقل غریزی ویا بدیهی تعبیر اولنان مبادی ضروریه ویا تجربه یه متوقفدر. نبوت ایسه مطالب نظریه یی بیله علوم ضروریه حالنده ادراك وتفقیه ایدن بر قوۀ ربانیه در. ولدی التدقیق ضلالات بشریه نڭ انکشافات عقلیه ایله انکشافات شهوانیه نڭ تداخلندن وعقوللرڭ شهوا

ایجوبده استخدامندن نشأت ایدر. فطرت اولی بو ضلالتدن آزاده اولدیغی کبی نبوت ده گرك علمی وگرك عملی
اولارق بوندن آزاده در. مثلا بال آریلرینك صناعتی شاشمه بیله‌یه‌رك بر صناعت غریزیه در. وعلی العموم
نبوتلرده بویله شاشمه بیله‌یه‌رك بر وحی الهیدر که «واوحی ربك الی النحل» آیتیله بوکا اشارت بیورلمشدر.
بناءً علیه بر فطرت مسئله‌سی اولان نبوت بر طرفدن معقول واراداتك مبدئی، دیگر طرفدن منتهاسیدر. بونك
ایچونده بر نبوت اولی، بر نبوت ثانیه واردر. کتاب، نبوت ثانیه ده در. بو ایکیسی آراسنده حوصله‌نمایان،
بغی وتغلب اوزره حرکت ایدن بر حال کشف واردر که حوصله کندی قدرت واراده‌سندن عبارت ظن ایدر،
مسلمات محوه‌یی اخلال ایلر. انسانلر ایلك خلقتده اعتباراً انسانلردر. دین، لسان، اجتماع مبدئی
اوزمانلردر. نبوت آدم نبوت اولادر. معقول اولیه بوتنك تکامل ایتمسی، حب دنیا، تنوع آشهوائیه
واختلافات بشر اوزرینه نبوت ثانیه وانزال الکتب واقع اولمشدر. بناءً علیه قبول اولنه اولدیغی اوزره ایلك
انسانلرده فطرت ونبوت اولا مستند ایمانه فطری ایله قانونه حصه اوزره برات واحده اولدیغنی قبول
ایتمك اقتضا ایدر. وسیاق آیت بزه وحدت حقك بوصورتله قدیمی وبر اجتماعینك مبدئی، ارشادات
الهیه‌نك صورت جریانی، حقوقك وحکمت تشریعك شرائط اولیه‌سی وپیغمبرلردن صوکره اوزره بایسته ایدن
نصوص ظاهره‌یه قارشی اختلافات چیقاراندن اصول حقوقیه‌یی بغی وتغلب ایله اخلال قابلیتنی ظهور ایتدیکنی
بیان ایتمکده در. او حالده ناسی عمومندن واحتی ظاهرندن اخراجه سبب یوقدر. ما ذریه حضرتینه نسبت
اولنان قول ده بونك بر نوع ایضاحی اولارق قبول ایدیله بیلیر. بو آیتدن شوده آکلاشیلیور که هر پیغمبر
زماننده مبعوث اولدیغی انسانلر بیننده مختلف فیه اولان امر حقی ایضاح ایدرك رفع اختلاف وتعلیم توحید ایتمسه
وبو بابده نصوص ظاهره وبینات قطعیه گتیرمشدر. بوسببله اهل ایمانك وعلمانك وظیفه‌سی مورد نصده
اختلاف چیقارمه دگل، نصوصك ساکت اولدیغی حادثات حقوقیه‌ده اوامر غیبیه دن ده تحری حق وحقیقت
ایله رفع اختلاف ایده جك احکامی استنباط ایده بیلمك وبوصورتله اجماع امتك تقرر ایتدیکنی علماء احصا ایلمکدر.
حاصلی، اختلافات فردیه اولماسه ایدی انسانلر حاکم وحکمه، احکام جزائیه‌یه محتاج اولمیه جقلردی وشول مختلفه
ظهور ایتمیه جکدی، حرب وضرب، حکم وحکومته لزوم قالمیه جقدی، قوانین فطرت کافی گله جکدی. ما دام که اختلاف

ایدیلر. و اختلافات فردیه دن اختلاف مللی یه ده کیدیلر. او حالده هپ دشمنلر بوغوشمغه مجبور اولاجقلردر. بونلره بوغوشه بیلمك ایچون ده کندی آرالرنده حقه ایمانده و رعایتده تعاون و تضامن هوسیله دنیا و آخرت قورونمه و سلم کلی یی تأسیس ایتمکله مکلفدرلر. و رسالت محمدیه ایله قرآن عظیم الشانه بشری بو صورتله مبدأندن منتهاسنه موازی بر وضعیت ایچنده توحید حقه و سلامت کلیه یه هدایت ایچون نه کلمشدر.

شمدی بو هدایت کلمکله امت محمد! سز [اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ] سزدن اول کچن امتلرك حالی سزك باشکزه هیچ کلمدن شقند، صیقنتیلر چکمه دن، بوندن اصطلام الهیی تعبدات عملیه ایله تطبیق ایتمه دن مجرد ایمان ایله دار السلام اولان جنته کیریویره جککزمی ظن ایتدیکز [مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَاۤءُ وَالضَّرَّاۤءُ] او امم سالفه یی نیجه صیقنتیلر و ضرورتلر و زلزال ویردی [وَزُلْزِلُوا] ده صارصیلدیلر، اوقدر صارصیلدیلرکه [حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ] حتی باشلرنده بولنان پیغمبر و اونکله برابر ایمان ایدنلر اللهك نصرتی نه زمان دییه جك درجه یه واردیلر. لکن [اَلَٓا] ای بیلکزکه [اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ] اللهك نصرتی محققا یاقیندر. سز بو ایمانه و هدایته ثابت قدم اولدقجه یاقیندن او نصرتی کوره جك، مرادیکزه ایره جکسکز. — رسول الله مکه ده کی مخالفت شرکیدن صوکره مهاجرین ایله بتون دیار و اموالی ایرك مدینه یه هجرت بیوردقلری زمان اول امرده یهودك عداوتنه معروض اولمشلر ایدی. بو سببله بو آیت نازل اولدی. احد ویا خندق محاربه لری سببیله نازل اولدیغی ده مرویدر. بو آیت کوستریور که اطراد قانونی موجبنجه امت محمد بتون امم سالفه نك کچیرمش اولدیغی بعضی احوال معروضه قالاجق، اختلافلر کوره جك، مقاومتلره اوغرایاجق، صیقنتیلر، ضرورتلر کچیره جك، ثابت قدم اولانلر عاقبت، موفق اوله جقلردر. ایلك خلقته اولدیغی کبی بعثت محمدیه دن اعتبارا ده فطرتك مجرای حقنده یکی بر انکشافه باشلایاجق «ان الزمان قد استدار کهیئته یوم خلق الله السموات والارض» حدیث نبویسی مؤداسنجه عصر محمدی میزانده کی بر مبدأ اوله جقدر. بوندن صوکره ده عالمده حقی فارقی بیلمی وعدوا

ظهور ایده‌جك ، امم سالفه كبی فرقه‌لر حصوله كله‌جك و بوتون بونلر ایچنده پیغمبرك و اصحابنك یولنه كیدن

و كتاب و سنت و جماعت ایله قورودیغنی بیلوب توحیدی حقیقی اخص آمال اتخاذ ایدن اهل حق ، فرقهٔ ناجیه

«ومن الناس من يشري نفسه ابتغاء مرضات الله » دلوبنجه حركت ایدرك صبر و ثبات و مساعی ایله نصرت الهیه‌یه

ایره‌جك ، غلبهٔ حقی كوره‌جك و سلم كلی‌یی تأسیس ایده‌جكدر . دیوشونه اولمق ایچون تاریخده عبرت

آلوب اوكا كوره قورودنمالیدر .

اختلافلرده قورودیغیمز و بو نصرته ایرمك ایچون :

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ●
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ● يَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ
وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ
وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ
يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ● اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ●

مآل شریفی

سكا صورویورلر : نه انفاق ایده‌جكلر ؟ دیه . دیركه : ویره‌جككز نفقه آنا بابا ، ال یاقینلر ،

اوكسوزلر ، بيچاره‌لر ، يولده قالمشلر ايچوندر . خير اولارق ده هرنه ياپارسه‌كز هرحالده الله اونی بيلير ● قتال اوزريكزه يازيلدی ، كرچه او سزه خوشه كلمز ، فقط اولوركه سز بر شيئی خوشلانمازسكز حال بوكه حقكزده او بر خيردر . واولوركه بر شيئی سورسكز ، حال بوكه حقكزده او بر شردر ، سز بيلمزسكز الله بيلير ● سكا حرمتلی آيده واونده قتالدن صورويورلر ، دیكه اونده بر قتال بيوك بر كناهدر سبيل الله يولندن بر منع واوكا بر كفر ومسجد حرامدن منع واهلنی اوندن چيقارمق الله يانندن دها بيوك وفتنه قتلدن دها بيوكدر . اونلر كوچلری يترسه سزی دينكزدن دوندرنجه‌يه قدر سزكله محاربه ايتمكدن برزمان كيری طورمازلر . سزدن ده هركيم دينندن دونر ده كافر اولارق اولورسه ، آرتق اونلرك بوتون عمللری دنيا وآخرتده هدر اولمشدر ، وآرتق اونلر اصحاب ناردرلر ، هپ اوراده مخلد قاليرلر ● شبهه‌سز ايمان ايدنلر والله يولنده مهاجر اولوب ده مجاهده ايدنلر محققه بونلر اللهك رحمتنی اوماركه ، الله غفور ، رحيم در ●

يا محمد ! [يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ] نه انفاق ايده‌جكلرينی ، يعنی نه‌لری جهتده نفقه ويره‌جكلرينی سكا صورويورلر . — احد محاربه‌سنده شهيد اولاجق بيك اختيار ومالی چوق بر ذات بولنان عمرو بن جموح ، رسول الله ‹‹ مالمزی نه‌لره صرف ايده‌جكز ونره‌يه وضع ايله‌جكز ›› ديه صورمشه ايدی ، بو آيت نازل اولدی . [قُلْ] جواباً دیكه [مَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ] آز ويا چوق خير جنسندن يعنی انواع مالدن واجب ويا تطوع اولارق رضاءً لله صرف ايده‌جككز ويا ايده‌جككز نفقه [فَلِلْوَالِدَيْنِ] اولا ابوينكه ، ثانياً [وَالْاَقْرَبِينَ] الی يا نيه اقربالكزه . ثالثاً [وَالْيَتَامٰى] محتاج اولان يتيملر [وَالْمَسَاكِينِ] مسكينه فقيرلر ، [وَابْنِ السَّبِيلِ] يولده قالمشه يولجيلر ايچوندر . — بابالريكزه ، آنالريكزه بالخصوص ايلك وظيفه‌كزدر ، ديكر اقربالكز اونلری تعقيب ايدر . دبو صورتله ‹‹ الاقرب فالاقرب ›› قاعده‌سنجه انفاقده واجب اولور . بونلردن ماعداسنه ده زكات ايله واجب اولارق وصدقات سائره ايله نافله اولارق مال صرف ايديلير . بونلردن باشقه

[وما تفعلوا من خير] هر هانكی بر خیر دها یاپارسه‌كز [فان الله به علیم]
البته اونی الله پك ای بیلیر، واجرینی ویرر. بو خیر جمله‌سندن اوله‌رق اوزره [كتب علیكم
القتال] سلم كلمه‌ی تأسیس وحقی توحید ایده‌جك اولان او قتال. یعنی فی سبیل الله محاربه اوزریكزه
یازیلدی، اجمالاً بر فریضه اولدی كه ایجابنده بعضاً فرض عین وبعضاً فرض كفایه اولور. [وهو
كره لكم] حال بوكه او سزك خوشكزه كیتمز [عسى ان تكرهوا شيئا
وهو خير لكم] بعضی شیدن سزك ایچون محضاً خیر ومنفعت اولدیغی حالده سز اونی خوشلانمایه‌-
بیلیرسكز. حرب ده بویله در. [وعسى ان تحبوا شيئا وهو شر لكم] دیگر بعضی شیده
سزك ایچون شر وضرر اولدیغی حالده سز اونی خوشلانوب سوه بیلیرسكز. خوشلانوب خوشلانمامق مجرد
بر حسدر. ساده بونكله خیر وشر، نفع وضرر تعیین ایدیلمز، بونك حقیقتی وعواقب اموری بیلمكه
توقف ایدر. [والله يعلم] بونی ده الله بیلیر [وانتم لا تعلمون] سز بیلمزسكز-
انسانلر نه قدر علم ادعا ایتسه‌لر ینه جهللری علملرندن چوقدر. اونلرده بر استقبال ایله علاقه‌دار اولان
بوتون خیرلری وشرلری بیلمزلر، عقللری، حس وتجربه تماماً حاكم اولهماز. بونلره حاكم اولان الله در.
بو سببدن سزه خیركز ایچون امرلر ویرر، شر وفنا ایچون نهیلر یاپار. انسانلر اول امرده حسیاته
مربوطدرلر. حال بوكه بونلرك خیر ویا شر اولدقلری الریده بونلر اوزرینه ترتب ایده‌جك نتائجه ویا مضراته
مربوطدر. بو ایسه حس آننده معلوم اولماز، بعضاً اونلرده بر تجربه‌یه محتاج اولور، واكثریا تجربه‌یی تكمله
اولماز. وتجربه حالنده ایسه ایشده بحسه بولنور. الله بونلری كتابیله واشعارات تاریخیه‌سیله بیلدیریر.
بالاده اجمال اولندیغی اوزره تاریخ بشرده بغی وتجاوزده اختلاف ایله شیوع اولدیغندن طولایی
سلم كلمه‌یه قدر بو حال ایچنده حرب وقتال، اجتنابی نا قابل بر ضرورتدر. الله، اهل حقك خیرلری
قوروندرنده اولدیغی بیلدیكی ایچون حربی سزه فرض قیلمشدر. لزومنه كوره سز اونی یاپه‌جقسكز، توحیده
ایله سلم نامه كیره‌جكسكز، شهادتلر، ظفرلر، غنیمتلر سزه خیر اوله‌جقدر.

بو آیتده قتال ایچون وقت تعیینی ایرلمدیكندن طولایی یا محمد! [يسئلونك

خوشلانما... فی الحال
... یاپه شیلره
قابلیدرلر

عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ] سكا شهر حرامدن، او شهر حرامده قتالدن سؤال صورويورلر

— رسول الله بدر غزاسندن ایکی آی اول ویا برآی صوڭره بعد العوده عموجه زاده‌سی عبدالله بن جحش
اسدی لی؛ سعد بن ابی وقاص، عکاشه بن محصن، عقبه بن غزوان، ابی حذیفه بن عتبة بن
ربیعه، سهیل بن بیضا، عامر بن ربیعه، واقد بن عبدالله، خالد بن بکیر رضی الله عنهم سکز ذات ایله
برابر سریه اولارق کوندرمش وقوماندان اولارق عبدالله بر مکتوب ویرمش و ایکی کون کیتمه دکجه بو
مکتوبی آچمامه‌سنی، صوڭره آچوب ایچنده کی امری انفاذ ایتمه‌سنی و آرقداشلرندن هیچ برینه اکراه یاپمامه‌سنی
امر ایتمش ایدی. عبدالله ایکی کون یول کیدنجه مکتوبی آچوب باقدیغنده: «اذا نظرت الی کتابی هذا
فامض حتی تنزل بطن نخلة بین مکة والطائف فترصد بها قریشاً وتعلم لنا من اخبارهم = بو مکتوبمه
باقدیغڭ وقت همان یوریو تا که مکه ایله طائف آراسنده بطن نخله نام موقعه اینه‌سڭ. اوراده قریشی
ترصد ایده‌سڭ و خبرلرینی بزه بیلدیره‌سڭ» دیه محرر اولدیغنی کوردی. کورنجه «سمعاً وطاعة»
دیدی. صوڭره آرقداشلرینه: «رسول الله بطن نخله‌یه واروب قریشی ترصد ایتمه‌می و خبرلرینی آلمه‌می امر ایتدی
و سزدن برینه اکراه یاپمقدن، یعنی زورلامقدن ده نهی ایتدی. بناءً علیه هانکیڭز شهید اولمق ایستر
و شهادته رغبت ایدرسه کلسین، ایستمه‌ین دونسون. بن کیدیورم؛ بن رسول اللهڭ امرینی یاپاجغم» دیه‌رك
حرکت ایتدی. آرقداشلری ده برابر حرکت ایتدیلر. هیچ بری کری قالمادی. حجازه طوغری کیتدیلر. بحران
دینیلن بر معدنه وارنجه سعد بن ابی وقاص ایله عتبة بن غزوانڭ برکوندن بری آرقه‌سنه بیندکلری
دوه‌لری غائب اولدی. آرامق ایچون کری قالدیلر. عبدالله ایله دیگرلری کیتدیلر. نخله‌یه ایندیلر. دیرکن
اورایه قریشڭ قورو اوزوم و سائر مأکولات یوکلی بر کاروانی اوغرادی. قریشدن عمرو بن حضرمی،
عثمان بن عبدالله بن مغیره، برادری نوفل بن عبدالله بن المغیره، هشام بن مغیره‌نڭ کوله‌سی حکم بن کیسان
واردی. یاقینلرینه ایندیلر. عکاشة بن محصن بونلره یاناشوب باقدی، باشی ده تراش ایتمش ایدی.
بونی کورنلر زمان امین اولدیلر، بونلر بزه برشی یاپاماز «فلا بأس علینا منهم» دیدیلر. بوکون
جمادی الآخره‌نڭ صوڭکی وارتسی کونی جمعه ایدی. بو ده شهر حرام ایدی. بناءً علیه رجب کیرمه‌دن هجوم ایتمه‌یه

١ واموال تجاریه

لزوم کوردیلر ، واقد بن عبدالله تمیمی ، عمرو بن حضرمی یی بر اوقله اولدوردی ، عثمان بن عبدالله ایله
حکم بن کیسان اسیر اولدیلر . نوفل بن عبدالله قاچدی ، اونی یاقالایامادیلر ، عبدالله بن جحش و ارقداشلری
کاروانی و بو ایکی اسیری آلوب مدینه یه رسول اللهه کتیردیلر . بو غنیمت اسلامده ایلک غنیمت و بو قتیل مشرکلردن
ایلک قتل ایدی . عبدالله آرقداشلرینه بو غنیمتک خمسی رسول اللهکدر دیمشدی و حال بوکه او زمانه دکین خمس
فرض قیلینمامشدی . کلدکلری زمان رسول الله «بن سزه شهر حرامده قتال امر ایتمه‌دم ایدی» بیوردی
عبدالله «یا رسول الله ، ابن حضرمی یی قتل ایتدک ، آقشام هلال رجبی کوردک . بیلمیورز رجبده‌می ؟ یوقسه
جمادی الآخره ده‌می بونی یاپدق» دیدی . بناءً علیه رسول الله او غنیمتدن هیچ برشی آلمادی ، بونی کورنجه بو
ذوات محو اولدقلرینی ظن ایتدیلر و توبه لرینه حقلرنده برشی نازل اولمادقجه قیمیلدامایز دیدیلر . مسلمانلردن
بونلره بو خصوصده امر اولنمادیغکز برشیئی یاپدیکز ، قتال ایله امر اولندیغکز حالده شهر حرامده قتالی
ایتدیکز دینیلر اولدی . قریشده ده «محمد و اصحابی خلقک تارک سیئت ایچونده چالیشدقلری
و تورتوره بو ایشلرده اینشتده بونلر شهر حرامی استحلال ایتدیلر ، رجبده قانلر دوکدیلر» دیه یایغاره
یاپدیلر . مکه‌ده بولنان مسلمانلرده «خیر بونی جمادی الآخره‌ده یاپدیلر» دیه رد ایدیورلردی . یهودیلرده
بونکله رسول الله علیهنه کندی حسابلرینه تفأل ایدیورلر ، عمرو بن حضرمی یی ، واقد بن عبدالله اولدوردی ،
عمرو = حرب معمورلشدی . حضرمی = حرب حاضرلاندی . واقد بن عبدالله = حرب آتشلندی دیورلردی ،
حاصلی سوز چوغالدی و اکثر مفسرینه کوره بو آیت بونک اوزرینه نازل اولدی .

[قُلْ] یا محمد ! جواباً دیکه [قِتَالٌ فِيهِ] بونده بر قتال [كَبِيرٌ] بیوک
بر کناهدر . [وَ] فقط [صَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ] الله یولندن ، دیندن منع [وَ
كُفْرٌ بِهِ] الله‌ه کفر [وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ] و مسجد حرامدن منع [وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ
مِنْهُ] مسجد حرامک اهلنی ، محمد و اصحابنی اوندن چیقارمق ده [اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ] عند الله
او قتالدن و سائر کبیره‌دن دها بیوک بر کناهدر . [وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ] فتنه ده
قتالدن اکبردر . او یا اخراج شرک و کفر ، ناسی ابتداءً و یا بقاءً اسلامدن منع ، دینسزلک نشر ایلمکی

بلا به صوقمه، ایه مفسدیتك قتلندن ده اغیردر. [ولا یزالون یقاتلونكم حتی یردوكم عن دینكم ان استطاعوا] حال بوكه اهل فتنه اولانلر اوقدر دشمندر كه كوجلری یتسه سزی دینكزدن چویرنجه‌یه قدر سزه محاربه ایدوب طوره‌جقلردر. [ومن یرتدد منكم عن دینه] و سزدن مسلمانلردن هانكی بریكز دیننده دونر [فیمت وهو كافر] ده كافر اولدرق ارتداددن توبه ایتمه‌ین كیدرسه [فاولئك] ایشته بو اوصاف ایله متصف اولانلرك [حبطت اعمالهم فی الدنیا والآخرة] بوتون عمللری، اسلام حالنده یاپدیقلری حسناتك هپسی دنیاده و آخرتده حبط اولور. تلافیسی قابل اولمیه‌جق بر صورتده طوتولور. حسن صلاحی قالماز، مساعیسی هدر اولور كیدر. [واولئك] دخی بونلر [اصحاب النار] اصحاب ناردرلر. [هم فیها خالدون] او آتشده مخلد قالیرلر. عجبا او گناه قتالی یاپانلر اصحاب سریه نه اوله‌جق دیرسه‌كز؟ [ان الذین آمنوا] شبهه یوق كه او ایمان ایدنلر [والذین هاجروا وجاهدوا فی سبیل الله] و الله یولنده هجرت ایدوب ده فتنه‌لره قارشی جهاد و مجاهده یاپانلر [اولئك] ایشته بو اوصاف جمیله ایله متصف بولنانلر [یرجون رحمت الله] اللهك رحمتنی اومارلر، اومابیلیرلر. [والله غفور رحیم] الله ده غفور، رحیمدر.

انفاقك كسب اموال، حربك ده قوت قلبیه‌یه توقفی واردر. حالبوكه، تنبللك، قورقاقلقده قمارده بر واسطهٔ كسب، شرابده بر وسیلهٔ قوت كبی توهم ایدیله‌بیلیرلر. بوڭا مناسبتله :

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ
لِلنَّاسِ وَاِثْمُهُمَا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ● فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ●

مآل شريفى

سكا خمر وميسردن صورويورلر، دىكه بو ايكيسنده بيوك بر كناه، برده ناسه بعضى منفعتلر وار. فقط كناهلرى منفعتلرندن دها بيوكدر. ينه سكا صورويورلر: نه‌يى انفاق ايده‌جكلر؟ دىكه صيقمايانى. بويله بيان ايديور الله سزه آيتلرينى كه دوشونه‌سكز ● دنيا و آخرت حقنده. برده سكا يتيملردن صورويورلر، دىكه: اونلر حقنده بر اصلاح قاريشماقدن دها خيرليدر. كنديلرينه قاريشيرسه‌كز اخوانكزدرلر. الله مصلحى مفسددن آييرير. اكر الله ديلسه ايدى سزى مشقته صارار صاردى. شبهه‌سز كه الله عزيزدر، حكيمدر ●

يا محمد! [يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ] سكا خمر وميسردن: شراب و قماردن صورويورلر. — بونى صورانلر حضرت عمر و معاذ ايله برابر صحابه‌دن بر قسم ذوات ايدى «يا رسول الله خمر حقنده بزه بر فتوى وير، چونكه عقلى كيده‌ريور» ديديلر و بو آيت نازل اولدى.

خمر، اساساً اورتمك معناسنه مصدر اولديغى حالده «چيك اوزوم شيره‌سندن اشتداد ايتمه و كوپوكنى آتمه» اولان شرابه اسم اولمشدر. چونكه عقلى بورويوب اورتر، دير تعبير ايله قفالى دوماندرر كه بوكا خمار ديرلر. حنفيه بو اوزوم شرابنه اطلاقى خاصدر. بوندن باشقه‌سنده خمر، برده على العموم عقلده خمار ويرن شى معناسنه قوللانيلير كه بو معناجه مسكراتك هپسى خمردر. ابن عمر حضرتلرندن مرويدر كه تحريم خمر نازل اولديغى كونده خمر بش شيدن: اوزومدن، خرمادن، بغدايدن، آرپه‌دن، داريدن ايدى وخمر عقله خمار ويرندر ديمكدر. ابو داودده نعمان بن بشيردن روايت اولنديغى اوزره رسول الله «ان من العنب خمرا وان من التمر خمرا وان من العسل خمرا وان من البر خمرا وان من الشعير خمرا» بيورمشدر كه «اوزومدن بر خمر، خرمادن بر خمر، بالدن بر خمر، بغدايدن

برخمر، آرپه‌دن برخمر واردر » دیمشلردر. بوکا بناءً امام مالك و شافعی و بونلردن مقدم ویا
مؤخر بر چوق علماء و فقهاء، قرآنده‌کی خمرك معناسنی عمومیله مع الاطلاق مسکر دیمك اولدیغنه و بناءً علیه
هر نوع مسکراتك نص قرآن ایله عیناً حرام بولندیغنه و هر برینك یالکز مسکر درجه‌سی دکل قطره‌لرینك
بیله شرب و استعمالی و بیع و شراسی اصلاً جائز اولمیه‌جغنه حکم ایتمشلردر. چونکه بونلرجه سورهٔ مائده‌ده
« انما الخمر والمیسر والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوا » بیورلرق عیناً رجس یعنی نجس اولدیغی
بیانیله اجتناب امری بوکا ابتنا ایتدیرلمشدر. فقط امام اعظم ابو حنیفه حضرتلریله برابر اصحاب و تابعیندن
بر چوق علماء و فقهاء « خمر » کلمه‌سنك بینه و قطعی اولان معناسی، بالخاصه اوزوم شرابی اولدیغندن
انظاری کفر اوله‌بیله‌جك و جهله نص قرآن ایله لعینه حرام اولان شراب بو اولدیغنه و دیکر مسکراتك عیناً
و بالذات دکل اسکارلرندن طولایی قیاس قرآنه موافق اولرق « کل مسکر حرام » کبی احادیث شریفه ایله
حرام اولدقلرینه و بناءً علیه خمر عیناً نجس اولدیغیچون بر قطره‌سنك بیله شرب و استعمالی قطعیاً حرام و مسلمانك
ایچون بیع و شراسی غیر جائز بولندیغنه و لکن اوزوم شرابی بولونمیاندن و اوندن معمول اولمیان دیکر مسکراتك
حرمتی انجق مسکر حیثیله ثابت اولدیغندن ایچلمکدن باشقه بر صورتله استعماللری ایچون بیع و شراسی‌ده جائز
اوله‌بیله‌جکنه قائل اولمشلردر. دیمك اولیورکه نص قرآن اوزوم شرابنك عیناً حرمتنده قطعیدر. بو
نصك دیکر مسکراته شمولی ایسه لفظاً دکل حکمت حرمت اولان علت اسکار دلالتیله و احادیث شریفه
تخصیصیله‌در. لفظ قرآنك معناسی اعم حملی محتمل ایسه‌ده معناسی خاص کبی قطعی دکلدر. بناءً علیه دین اسلامده
مع العموم مسکرات اولرق استعمالی حرام و فقط اوزوم شرابی عیناً و مع الاطلاق حرامدر.
و بونك منکری کافردر. اوزوم شرابی و بوندن معمول اولان مسکرات عیناً نجسدر. اوبرلرینك ایسه
نجس اولمسی شبهه‌لیدر. مثلا اوزوم شراب و شامپانیا و عرقه، قونیاق و دوکولسه اولانلر هر حالده
بیقامادقجه نماز قیلینامازلر. لکن اوزوم شرابندن معمول اولمیان اسپیرتو، بیرا و سائر مسکرات
ایچیلمزسه‌ده البسه‌یه و یا بدنه سوروله‌سی‌ده نمازه مانع اولور دییه ادعا ایده‌مز. ابو حنیفه حضرتلری
بو صورتله شرابدن ماعدا مسکراتك عینی و قطره‌سی نجس و حرام اولمادیغنه و بناءً علیه اسکار درجه‌سنه وارنجه

دفعه دکفه‌یه تشبه قصدی بولونمقسزین قوت ایچون آز بر مقدارده ایچیلمسی جائز اوله‌بیله‌جکنه قائل اولمش
ایسه ده «فتح القدیر» ده کتاب الاشربه‌ده بیان اولندیغی اوزره مذاهب ثلاثه ایله برابر مذهب حنفیده دخی
مختار اولان «ما اسکر کثیره فقلیله حرام» حدیث شریفی شرعاً شرب نقطهٔ نظرندن بتون مسکرات (موجبنجه حنفی مذهبنده نبیذک آزی ده حرام اولماسیدر)
معنای اعمیله خمردر. بوکونکی احوال فنیه علم کیمیایه کوره نقطهٔ نظرلرده اعتبار تعبیر اولنان ماده‌ده کیمیویه
اعتباریله هر نوع مسکراتک خمر ماهیتنده مشترک اولمسیدرکه بونا عربجه «الکحل» کلمه‌سندن فرنکلشدیریلمش
اولان «آلقول»، «الکئول» ویا ساده‌جه «کئول» تعبیر ایدرلر. بو ده خمرک معنای اعمنه منطبق
ایسه ده عینی زمانده معنای خاصک اساس اولدیغی ده مشعردر. طبابت و تداوی نقطهٔ نظرینه کلنجه بو جهت
«فمن اضطر غیر باغ ولا عاد» رخصتنه تابع اولورکه ضرورت وضروریت حکمنده بولنانده احتیاج مسلّمدر.

دیه اسلامده خمرک ومسکراتک منعی تدریجاً واقع اولمشدر. بدایت اسلامده خمر هنوز مباح
ایدی. بو بابده علی الدرجات درت آیت نازل اولمشدر: اولا مکه‌ده «ومن ثمرات النخیل والاعناب
تتخذون منه سکرا ورزقا حسنا» آیتی نازل اولمشدی. او زمان مسلمانلر ده ایچرلر. حضرت پیغمبر
سکوت بیورردی. ثانیاً بر وجه بالا حضرت عمر ومعاذ ودیکر بعض اصحاب کرامک «افتنا یا رسول
الله فی الخمر فانها مذهبة للعقل» دیه استفسارلرینه بناءً بو آیت نازل اولدی وایلک تحریم بوندن باشلادی.
بونده ممنوعیت ظاهر اولمقله برابر جواز احتمالی ده یوق دکل ایدی. بوندن اوزرینه صحابه ترک ایدر
بولندیغی کبی هنوز ایچنلرده واردی. صوکره بر نماز حادثه‌سی اوزرینه «لا تقربوا الصلوة وانتم
سکاری» آیتی نازل اولدی. بوندن اوزرینه ایچنلر بک آزالدی ایسه ده ینه واردی. بر کون ده عتبان
بن مالک، سعد بن ابی وقاص ایله برابر برقاچ کیشی‌یی دعوت ایتمشدی. عشرت ده اولمشدی. سرخوش
اولدقلری زمان تفاخره وشعرلر انشادینه باشلادیلر. بو صره‌ده سعد، انصاردن برینک هجوینی
متضمن بر شعر اوقومش، او ده بر دوه کمیکیله ووروب باشنی یارمش. بناءً علیه سعد حضرت پیغمبره کیدرک
شکایت ایتمش. بوندن اوزرینه رسول الله «اللهم بین لنا فی الخمر بیانا شافیا» دیه دعا ایتمش
اوزرینه سورهٔ مائده‌دکی «انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم

تفلحون . انما يريد الشيطان ... الى « فهل انتم منتهون » آيتى نازل اولنجه و بونكله حرمت خمر
صوك درجه شديد ايدلشدر . حضرت عمر بونى ديكلينجه « انتهينا يا ربى = يعنى تماماً واز كچدك
يا ربى » ديمشدر . حضرت علينك « بر قويويه بر قطره خمر دوشسه ، صوكره اورايه بر مناره يايلسه
او مناره‌ده اذان اوقومازدم و بر قطره خمر بر دكزه دوشسه ، صوكره او دكز قورويوب يرنده
اوتلر بيتسه اوراده حيوان كوتمزدم » ديديكى عبدالله بن عمر حضرتلرينده « بر پارماغمى خمره
صوقسه ايدم او پارمغم بنده قالمازدى ، يعنى كسر آتاردم » ديديكى منقولدركه اراالهى اوزرينه
اصحاب رسول اللهك نه بيوك ايمان و تقوالرى بولنديغنى آكلاملى . رضوان الله عليهم اجمعين .

ميسره كلنجه : يسر ويا يسار دن مصدر ميمى اولرق قمار اوينامق معناسنه دركه قمارده
يا قولايلقله زحمتسز مال چارپمق ويا چارپيلمق بر رسمى واردر . قمار ديمك ده نه ايكى نه اولاجغى
بللى اولميان مخاطره‌لى بر شيئه تعليق ايله مال ويرمك ويا آلمق ديمكدر . جاهليه‌ده عربلرك
كندى يرنده و كرك عجملرده وسائره‌ده بللى اولدقلرى « نَرْدْ » يعنى طاوله « شطرنج » وسائره كبى
اويونلرده قمار اوينارلردى ، از جمله نركلرك يانصيبو ديدكلرى طرزده استقسام طريقيله بر
قمارلرى واردى كه بونى خير بر صايارلر و مفاخره ايله يايارلردى شويله كه : ذاتى مقابلنده ازلام واقلام
دينلن اون اوقلرى واردى . بونلر : فَذّ ، تَوأَمْ ، رقيب ، حِلْس ، نَافِس ، مُسْبِل ، معلّى ، مَنيح ،
سَفيح ، وَغْد ديرلردى ، منيح ، سفيح ، وغد بونلرك اوچندن ماعدا ديكرلرينك بر نصيبى اولوردى .
مثلا يانصيبو چكيلمك اوزره دوه كسيلير ، يكرمى سكز سهمه آيريلير ، فذه بر ، توأمه ايكى ، رقيبه اوچ ،
حلسه درت ، نافسه بش ، مسبله آلتى ، معلى‌يه يدى سهم تخصيص ايديلير ، منيح ، سفيح ، وغد اوقلرى بوش
دكلدر . بو اوقلر خلطه هيسى ربابه دينلن بر طوربه‌يه آتيلوب بر عادلك اوكنه قونور ، اوده طوربه‌يى
چالقالايوب الني صوقار ، اشتراك ايدنلر هركس نامنه بر اوق چكر ، نصيبلى اوق چيقانلر نصيبه اولانه
نصيبنى آليرلر ، بوش اوق چيقانلر ده محروم قاليرلر . و نقط دوه‌نك بدلنى اوده‌رلر ، نصيب آلانلرده
نصيبلرينى فقرايه ويررلردى ، بو صورتله ميسر اولمرده ديكر قمارلره نظراً اهون شر كبى كورونور و خيرلى

ایلیه بویله توزیع و استقسام یعنی یانقوطرینه اطلاق ایدیلسه و بوڭا ده علی العموم قمارلره دخی میسر
دینیلمشدر. حتی بر حدیث شریفده چوجقلرڭ آشیق و جوز اوینامالری بیله میسر دیه تعبیر اولندیغی بیان
بیورولمشدر. ایکی کیشی بر دیگرینه شوقدر یمورطه‌یی یه‌بیلیرسه‌ڭ شوسنڭ اولسون دیسه ایدی،
بوڭی حضرت علی بر رافعه اولدیلر، بو قماردر دیه جواز ویرمه‌دی. ذاتاً خیر نامنه یانقو حرام اولنجه دیگر
قمارلرڭ حرام اولدیغی اولویتله اڭلاشیلیر. خمر ایله میسرڭ بر سؤالده درجی ده مسکرات ایله قمارڭ
رافقلرینه اشارتدر.

[قُلْ] جواباً دیکه [فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ] بونلرده بیوك بر ضرر وگناه واردر.
ازجمله ایکیسی ده مالری تلف و انسانلری پریشان ایدر، علی الاکثر بونلر بربرینه سوروکلر، اولا خمر،
عقلی سلب ایدر، عقل ایسه هم دینك هم دنیانك قطبیدر. ارتق سرخوشلقله اویله جنایتلر یاپیلیر، و
قمار بازلقله اویله فنالقلره دوشولورکه بونلر صایمقله بیتمز. آنجق «بیوك گناه» سیله اڭلاشیلیر. مع مافیه
[وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ] بونلرده ناسه بعضی منفعتلر ده واردر. ازجمله بر از نشئه ولذت دویولور،
خیلی تجارت یاپیلیر، قورقاقلره شجاعت وطبیعته قوت گلیر. میسرده بعضیلری بادهوا مال اله گچیریر.
[وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا] گناهلری ده منفعتلرندن، مضرتلری فائده‌لرندن
چوق بیوکدر. — بناءً علیه منفعتلری حقیقی وصاغلام دگلدر. نشوه‌لری خماره انقلاب ایدر، او
عارضی شجاعت سبب هلاکت اولور. و او موقت قوت طبیعت، صحتی برباد ایدر. قازانیلان پاره‌لر خیری اولماز.
برکاربونی زیاده گتیریر. مبتلا اولانلر یاقالرینی زور قورتاریرلر. حاصلی نشئه ولذتلری فردی وموقت
اولدیغی حالده ضررلری، مفسده‌لری هم فردی واجتماعیدر، هم دینی وهم اخلاقیدر. ارامسه ساری گبی
عمومه ساریدر. جزاسی آرقاسنده چکیلمز صوڭنده چکیلیر، تخیل جزئی برکار ایچون بو محقق وکلی بر زیانه دوشمکده
فائده یوق دگلدر. دفع مضرت جلب منفعتدن مقدمدر. شو حالده بونلرڭ عقلاً حرام اولمسی لازم گلیر. بو
آیت ده بویله دلالت التزامیه ایله شرعاً بونلرڭ حرمتنی افاده ایتمش اولور. قرآنده خمر حقنده باشقه بر آیت
اولمسه ایدی ساده بونکله تحریم خمر ثابت اولوردی، آنجق بو تحریم، لعینه صریح بر تحریم اولمازدی. عقله

کوده رک نفعلرینی تحدید و منفعتلرندن استفاده ایده جکز ظن ایدیلر بوله بیلیردی. بونک ایچوندر
اصحاب کرام ده بو تحریم عقلیدن تحریم شرعی آکلامیشلر ذوات اولمسه و بالآخره «رجس فاجتنبوه» ایله
صورت صریحه و مطلقه ده تحریم شرعی وارد اولمشدر.

حاصل کلام شراب ایچمه یکز و یا مسکرات قوللانمایکز، قمار اوینامایکز، یا نصیب او خیر یاپیلیر ظنیله
ایتمه یکز، بونلرک شری خیرندن، گناهی منفعتندن چوق بیوکدر. بوکا قارشی [وَيَسْـَٔلُونَكَ
مَاذَا يُنفِقُونَ] خیر اولمق اوزره سزه نه انفاق ایده جکلرینی نه صورییورلر — «ماذا ینفقون»
ایکی معنایه گلیر: بریسی: نه انفاق یاپیلاجغنی صورمق، دیگری ده: انفاق ایده جکلری صوریلمقدر که اولکنده
«مدار النفقه» یعنی نفقه ویره جک، مال صرف ایده جک کیمسه لر وجهتلر، ایکنجیده ده ویره جک مال
یعنی نفس نفقه سؤال ایدلمش اولور. بو قاریده اولکنک جوابی ویرلمش ایدی، شمدی ده بیرنک منفعتندن
صوکره ایکنجی یه جواباً [قُلِ] دیه رک [الْعَفْوَ] عفوی انفاق ایدیکز، یعنی مالکزک حوائج ضروریه سندن
فضله سنی انفاق ایدیکز — یا نصیب، قمار کبی غیر مشروع وسائط ایله دگل اسباب مشروعه ایله مال قازانیکز
و بو ماللرده نفسکزک و اهل و عیالکزک حوائج ضروریه سنه کافی اولانلردن فضله سنی بالاراده بایه اولسانه چیقاروب
وجوه خیره انفاق ایدیکز. دیگر آیتلرده ده گوروله جکی اوزره اولاد صغار، زوجه، محتاج اولان
ابوین و بونلره ملحق اولان اصول، اهل و عیالدندر. و اهل و عیالک نفقه سی کشینک کندی نفقه سندن
معدوددر. بناءً علیه خیر یاپاجغز دیه کندیکزی و اهل و عیالکزی نفقه سز براقمق جائز اولماز. وجوه خیره
انفاق بونلرک نفقه سندن باقیدر. [كَذَلِكَ] ایشته بویله [يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ]
الله سزک ایچون احکام شرعیه سنه دلالت ایدن آیتلر، نشانلر، دلیللر بیان ایده جکدرکه [لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ] سز بونلری تفکر ایده سکز، تفکر ایدوب ده مقاصدینه واقف اوله بیله سکز.
شو فیده رقت ایتمیدرکه [فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ] اوایتدیه هم دنیا و هم آخرت حقنده اولان ده
بیان ایده جکدر. — بو صورتله دین و شریعت اسلامیه نه یالکز دنیا و نه یالکز آخرته منحصر اولمیوب،
هم دنیا و هم آخرته شامل اولمقدر. و بونده «ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة

وقنا عذاب النار » دیه دعا ایدنلرك دعاسنه جواب بولنه جقدر. بونلر اولنجه بو شریعتده یالکز دنیا ایسته ینلر
قالانلرده بسبتون محروم قالمیه جقلر، آخرتده نصیبلری اولمامقله برابر دنیالرده ایجویه استفاده ایده جکلردر.
وبو وجهله رسالت محمدیه نك « رحمة للعالمین » اولدیغی ودین اسلامك عمومی شامل بردین توحید اولدیغی تبیین
وتجلی ایده جکدر. ودین فیه حرث آخرت ایسته ینلرك حرثلری مزداد اوله جغی، بونلر امر بالمعروف ونهی
عن المنکر وتقید ایدن « امت وسط » اوله جقلردر. بناء علیه اولنجه دیكلر واونلرك احکامی بونلر دنیا
وآخرتی شامل اولمقله [وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى] سنی یتیملردن ده صوردیلر.
— روایت اولنیورکه سورهٔ نساده کی « ان الذین یأكلون اموال الیتامی ظلما انما یأكلون فی بطونهم
نارا وسیصلون سعیرا » آیتی نازل اولنجه ناس یتیملر ایله اختلاطدن واونلرك مالارینه یاقینلغی درعهده
ایتمکدن صاقینیر اولدیلر، ایسه مشکل کوردیلر، رسول الله عرض کیفیت ایتدیلر. بو نازل اولدی
[قُلْ] جواباً دیکه [اِصْلَاحٌ لَهُمْ] یتیملر ایچون براصلاح [خَيْرٌ] اونلری اهمال ایدوب
براقیویرمکدن دها خیرلیدر. بناء علیه اصلاح طریقیله حاللرینه، مالارینه ال سورمك اونلرك منفعتلرینی
استقبالارینی کوزه ته رك ایشلرینه باقوب کندیلرینی تعلیم وتربیه ومالارینی تنمیه ایتمك هر حالده اجتنابدن
دها ایی. [وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ] واکر سز اونلر ایله قاینیاره رق اختلاط ایدر، یانکزده
آلیر، معاشرت ویا شارکت ویا مصاهرت ایدرك ایشلرینه باقارسکز [فَاِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ] اونلر سزك دینده قرداشلریکزدر، دینده قرداشلق ایسه فائده قرداشلغندن آشاغی دکل
دها قوتلیدر. انسانلر اولاد قرداشی آنه سنی کبی مسلمانلر اولادی ده دین قرداشی آنمالی، حقوق اخوته
رعایت ایدر. « انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بین اخویكم » دینلنجه اخوتك مقتضاسی ایسه اصلاح ونفعه
چالیشمقدر. عكسی حالده اونلر سزه قارداش دکل، بر یابانجی ویا بر دشمن اولارق ییتیشه بیلیرلر.
بوایسه حیات اجتماعیه کزده بیوك رخنه لر آچار. بونك ایچون ده مصاهرت صورتیله تخالط ایده جك اولورسکز
اخوان دینکز اولسون [وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ] الله ده مفسد ومصلحی بیلیر، ونونلری
بر برندن تمییز ایدر. واونلره کوره اجرلرینی وجزالرینی ویرر. بونی بیلملی واصلاح نامی آلتنده افسادقالقشمامیدر.

[وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ] الله دیلسه ایدی سزی زورلقلره قوشار، اغیر تکالیف ایله زحمتلره کرفتار ایدردی، عاجز براقیر، یتیملره هیچ مداخله ایتدیرمزدی، کندی دردیکزه دوشر، اونلره نه اصلاح نه افساد هیچ برشی یاپمغه مقتدر اولمازدیکز. بونلر اجویه اللهک ویردیکی قوت وقدرت شکرانه اولمق اوزره یتیملره وقاصرلره افساد ایله دکل اصلاح ایله معامله ایدیکز. جنابنه قارشی کیمسه یتیمک حقوقنی یه‌ده نه اولدیغی دیه بیلمز [اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] هرحالده الله عزیز وحکیمدر امری بالحم حال یرینی بولور. امهال ایدرسه اوده حکمتندندر، واو حکمتی سز بیلمزسکز — بو بابده نیجه احادیث شریفه‌ده واردر. ازجمله «يهتز العرش من بكاء اليتيم» = یتیمک اغلاماسندن عرش تتره‌ر» کذلک «انا وكافل اليتيم كهاتين في الجنة» = بن ویتیمی تکفل ایدن جنتده شو ایکی پارمق کبی‌یز» بیورمشلردر.

اخوانکز دینکزدن اولان ایتام ایله مخالطه جمله‌سندن بری ده نکاح ومصاهرت اختلاطیدر. بو مناسبتله علی الاطلاق نکاح حقنده‌کی حکم الهی‌یی دیکله‌یکز:

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ
وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ
وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ اُولٰئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهِ
وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ●

مآل شریفی

معنای: مشرکلری ایمانه ایتمدکجه نکاح ایتمه‌یک، بر مشرکه سزی امرندیرسه بیله ایمانه ایتمش بر جاریه هرحالده اوندن دها خیرلیدر. مشرک ارککره ده نکاح ایتدیرمیک، بر مشرک سزه خوش کورونسه بیله، مؤمن بر قول البته دها خیرلیدر. اونلر سزی آتشه دعوت ایدرلر. الله ایسه اذنیله جنته ومغفرته

طوتارلر

دعوت ایدیورده آیندیغی انسانلره بابه بیوردیور. كرك كرك خاطرده طوتیلر •

نكاح . اساس لغتده ضم ایتمك معناسنه مأخوذ اولوب عرف لغتده سفاحك یعنی زنانك ضدی اولان و وطئی مشروع قیلان عقد معنالرنده استعمال ایدیلیر . شرعاً « ملك متعه اوزرینه جریان ایدن بر عقد » دیه تعریف اولنور كه بورادهده مراد بودر .

شرك ، لسان قرآنده ایكی معنایه اطلاق اولنور كه بری ظاهری ، دیگری حقیقیدر . ظاهری شرك ، آچیقدن آچیغه الله شریك قوشان ، تعدد آلهه قائل اولانلردر . بو معنایه اهل كتاب مشرك دیمز . حقیقی شرك ده حقیقةً توحید و دین اسلامه كافر اولانلر ، یعنی مؤمن اولمیان غیر مسلملردر . بو معنایه اهل كتاب اولان یهود و نصاری دخی مشركدرلر . زیرا بونلر ظاهراً توحید ادعالرینه رغماً حقیقتده الله ولد اسناد ایدرلر . نصاری تثلیثه قائلدرلر و « مسیح ابن الله در » درلر . یهودده « عزیر ابن الله » دیمشلردر . بویله دیمكله برابر توحیدده ادعا ایدرلر . بناءً علیه هر ایكیسی ده ظاهرده مشرك دكلسه لرده حقیقتده مشركدرلر . بونك ایچوندر كه علی الاطلاقده شرك دینلدیكی و بالخاصه ایمانه مقابل ذكر ایدلدیكی زمان اطلاقده اونلره جریان ایدر و عمومیتله كافرلره شامل اولور . « ما یود الذین كفروا من اهل الكتاب ولا المشركین » كبی مطلق كفر ایله بالتقابل ذكر ایدلدیكی زمان ده شرك كافرلرك اخص اولانلرینه اهل كتابدن ماعداسنه مختص اولور . بو آیتده ده مشركات و مشركین مؤمنه مقابل اولارق مطلق و محلا باللام اولارق استغراقی اشمل لفظ عام ایله ذكر ایدلمسی بونلرك لغتده ظاهری و حقیقی بوتون مشركلره یعنی عموم كافرلره شاملدر . شویله كه :

ای اهل ایمان [وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ] كرك ظاهری و كرك حقیقی مشرك اولان یعنی مؤمنه اولمیان قادینلردن هیچ برینی نكاحكزه آلمایكز ، تزوج ایتمیكز [حَتَّى يُؤْمِنَّ] تا كه ایمان ایتسینلر ، او زمان تزوج ایده بیلیرسكز . [وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ] و شونی محققاً بیلیكز كه مؤمنه بر جاریه [خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ] مشركه بر قادیندن خیرلیدر . [وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ] ولو او مشركه لر سزی مفتون و حیران ایتسین ، حسن و جمالی ، مال و اطواری ، تربیه و زكاتی صوڭ درجه خوشكزه كیتسین .

برقادينه

اهل ايماندن اولان اولى بر جاريه بيله اولسه مؤمنه اولمق اعتباريله نكاح و ازدواج، عائله تشكيلنه الزم و اولادر
عفت و استقامت و صداقت نقطهٔ نظرندن ده ديكر كوزل كورونن ايمانسز بر قادينه دن ده چوق يوكسكدر.
بناءً عليه ايمانسز قادينلرله تزوج ايدوب ده عائله تشكيلنه قالقيشمايكز. بو باده مشركه نك مؤمنه مقابلنده
ذكر ايدلسى، مشركاتدن مراد غير مؤمنه على العموم قادينلر اولديغنى آيروجه كوسترن بر نصدر. [وَ
لَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ] كرك ظاهرى و كرك حقيقى مشرك اولاندن و كرك اهل كتاب اولسون
كرك اولماسين غير مؤمنه بولنان كافر اركككلرك هيچ برينه ده انكاح ايتمه يكز. اونلره سزده هيچ بر قيز،
قادين تزويج ايلمه يكز [حَتّٰى يُؤْمِنُوا] تا او ايمانسزلر ايمان ايتسينلر، او زمان ويره بيليرسكز.
[وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ] و هيچ شبهه يوقدر كه مؤمن بر كوله [خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ] هر حالده بر مشركدن،
ايمانسز بر كافردن خيرليدر [وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ] ويلوسه او كافر سزى مفتون و حيران ايتسين.
حريتى، جمالى ويا ثروتى ويا جاه و اقبال دنيويسى ويا سائر احوالى و معاملاتيله پك زياده كوزيكزه
كيرسه بولنسون. بويله بيله اولسه غير مؤمنه اولانلره، هيچ بر مؤمنه و مسلمه يى نكاح ايلمه يكز. [أُولٰئِكَ]
او ايمانسزلر اركك اولسون ديشى اولسون [يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ] چيراقلرينى، اناسنه و طاسنه، اولادينى
ابدى آتشه دعوت ايدرلر، حالاً ويا قالاً اوكا چاغيريرلر [وَاللّٰهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ
بِإِذْنِهِ] الله ايسه اذنى و امريله جنت و مغفرته دعوت ايدييور [وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ] و آياتنى،
دلائل و احكامنى، خلق انسانه بيان ايدييور كه [لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ] اونلر تذكر ايدوب
عقللرينى باشلرينه آلسينلر و مؤمنه اولميانلرك بهر حال مشرك اولدقلرينى و بونلره نكاح و انكاحك بر زنا
و شركه منجر اولديغنى آكلاسينلر، بو نقطه تفكره محتاج دكل تذكر كافيدر. بناءً عليه اى اهل ايمان اللهك
امرينى، دعوتنى براقوب ده او كافرلرى ويا كافره لرى تزوج ويا تزويج ايدهرك كنديكزى آتشه آتمايكز.

بدايت اسلامده مسلمانلر كرك اهل كتاب و كرك كتابسز على الاطلاق غير مسلملره قيز آليرلر ويريرلردى.
بو اثناده عبد الله بن رواحه رضى الله عنه مسلم بر جاريه سنى آزاد ايتمش و تزوج ايلمشدى. حسب و نسبه رغبةً
كافره لره مناكحه آرزو ايدن ناس بو كا بر جاريه يى تزوج ايتدى ديه طعنه ايتمشلردى. بر ده بنى هاشمدن حليفى

اولان ابو مرثد غنوی كناز بن الحصين ويا مرثد بن ابی مرثد قريشدن عناق نامنده مشركه و فقط
جمالندن نصيبه دار اولان بر قادینی تزوج ایتمك ایچون رسول اللهدن استيذان ايتمشدی « انها تعجبنی
يا رسول الله » دیمشدی. كذلك حذيفة بن اليمان وليدهٔ سوداء حسناء نام جاريهسنی اعتاق و تزوج
ایتمشدی. بو حادثهلرده بری ويا مجموعی سببيله بو آيت نازل اولدی. كفار ايله مناكحات يعنی قیز
آلمق و قیز ويرمك ايكيسنده ده صورت قطعيهده منع و تحريم ايلدی. بونده حرمتك شدتنه تنبيه ایچون
علی العموم غير مؤمنلره ده مشرك اطلاق اولنمشدر « والذين يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك
وبالاخرة هم يوقنون » مدلولنجه تبليغات محمديهیی جهل مؤمن موحد اولمیانلرك هپسنده حكماً اولماسه بيله
حقيقةً بر شركك بولنديغی و بونلرك نكاحك آتشه آتيلمه دیمك اولديغی ده بالخاصه اخطار اولنمشدر كه
حرمتك شدتنه تنبيهدر. انجق سورهٔ مائدهده « والمحصنات من الذين اوتوا الكتاب من قبلكم »
آتی بيانيله بو آيتك برنجی فقرهسندن اهل كتاب قادينلری استثنا اولنهرق اهل كتابدن قيز آلمغه مع الكراهه
رخصت ويرلمش و فقط ايكنجی فقره محكم اولهرق قالمش و قيز ويرمك هيچ بر صورتله تجويز ايدلمهمشدر.
« الرجال قوامون على النساء » قانون الٰهيسی موجبنجه زوجهلر زوجلرينك تابعيتنده بولنورلر. بناءً عليه
بر مؤمنهيی كافره تزويج ايتمك اونی اونك تابعيتنه توديع ايتمك و دعوتنه محكوم قيلمق اولهجغندن مؤمنهيی
صورت قطعيهده آتشه آتمقدر. لكن بو قانون الٰهيی بيلن و كندينی اوكا كوره اداره ايده بيلهجك
اولان اركك حقنده بو تابعيت و دعوت محكوميت ضروری و قطعی دگلدر. بو شرائط آلتنده مسلمانه اركك
ایچون احتياج حالنده بر رخصت اعطاسی واردر. بونك ایچون بو آيت ايله ارشاد و تذكيردن صوكره
« والمحصنات من الذين اوتوا الكتاب » ايلريده مائدهده يالكز اهل كتابدن قيز آلمغه رخصت ويرلمش و ضرورتلر
مقدارنجه تقدير اولنهجغندن سائرلرينه حرمتده براقيلمشدر. شويلهده تذكر ايدهلم كه « هو الذی
خلق لكم ما فی الارض جميعا ثم استوى الى السماء » آيتی موجبنجه اموال و اشياده اصل اولان اباحه اولديغی
و دليل حرمت بولنمادقجه اباحه ايله عمل اولنهجغی و فقط « لكم » بيورلديغندن طولايی بو اباحهده انسان،
انسانلرك جانی و عرضی داخل اولماديغی و بالعكس اموالده كی اباحه اصليه انسانلرك جانی، عرضی، حقوقی

منافعی محافظه ایچون بولندیغی و حاصلی جانده و عرضده اصل اولان اباحه دکل حرمت اولدیغی کوریلمه‌لیدر ، جانده و عرضده حرمت اصل اولنجه ده بر اباحه و جواز دلیلی بولنمادقجه جانده کبی عرضده دخی تصرف حرام اولاجغندن جواز نکاح هر حالده بر دلیله متوقفدر . دلیل اباحه بولونمایان یرلرده نکاح حرامدر . یعنی او نکاح نکاح دکل زنادر . بو نقطه‌یی تذکر اولونجه آکلاشیلیر که بو آیتده‌کی مشرکات و مشرکینه ، مؤمنینه و مؤمنات مقابلی اولمسه ایدی ده مشركك ظاهر معناسنه اولمش اولسه ایدی او زمانده مسلمانه قادینلرك دیکر کافرلره نکاحی حرمت اصلیه ایله حرام اولاجقدی . زیرا «والمحصنات» ایله مسلمانه ارککلرك اهل کتاب قادینلریله تزوجلرینه مساغ کوستریلمش اولدیغی حالده مسلمانه قادینلرك اهل کتاب ارککلریله تزوجی جائز اولاجغنه دائر نه آیت ، نه حدیث ، هیچ بر دلیل اباحه وارد اولمامشدر . خلاصه یاقیننده کورولدیکی اوزره مسلمانلرك قادینلری اسلام محفوظ ایچون بر حرمت محترمه‌در . و اهل اسلام علی العموم حرمتلرینه ، ناموسلرینه هیچ بر وقت اغیاره چیکنتمه‌مك ، وطنی اجنبیلره ترك ایتمه‌مكله مكلفدر . حرمت مال اولان وطن طوپراغنی اجانبه چیکنتمك نه قدر بر فلاکت اولدیغی کبی جانده و دینده حرمت اولان نسوان اسلامیه‌یی اغیاره چیکنتمك ده فلاکتلرك فلاکتیدر . بونلر نکاح دکل اودلره دعوتدر اوبویله جائز ارتکابدر . «اولئك يدعون الى النار والله يدعوا الى الجنة والمغفرة باذنه ويبين اياته للناس لعلهم يتذكرون »

شمدی نکاح طولایسیله :

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ اَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ● نِسَٓاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ●

مآل شريفی

سكا حيضدن ده صورييورلر، ده كه او بر اذادر. اونك ايچون حيض زمانی قادينلردن چكيلك و تميزلنينجه قدر اونلره ياناشمايك، ايی تميزلنديكلری اوقت اللهك امر ايتديكی يردن اونلره وارك، هر حالده الله چوق توبه ايدنلری ده سور، چوق تميزلننلری ده سور ● قادينلريكز سزك ايچون بر حرثدر، او حالده حرثكزه نصل ايسترسه كز وارك و كنديكز ايچون ايلريه حاضرلق ياپيك و اللهدن قورقك و هر حالده اونك حضورينه وارهجغكزی بيلك، مژده لر مؤمنلره ●

محيض: مصدر ميمی ويا اسم مكان ويا اسم زمان اولابيلديكنه كوره حيض، محل حيض، ويا زمان حيض ديمك اولور. حيض، اساس لغتده سيلان معناسندن مأخوذ اولهرق قادينلرك عادتی اولان قان آقينتيسنك اسميدركه رحمدن وقت وقت كلن كيرلی بر افراز طبيعی اولوب اشخاصه ويا احواله كوره مدتی تفاوت ايدر. حنفيه اقلی اوچ، اكثری اون كوندر. امام شافعی اقلی بر، اكثری اون بش كون اولديغنه و امام مالك اقل و اكثرينك ده تعيينی ممكن اولماديغنه قائل اولمشدر. ايكی حيض بيننده كی تميزلك مدتنه طهر دينيلر. حيضك احكام شرعيه سی نماز و اوروجه مانع اولمسی، مسجده كيرمكدن، قرآن اوقومقدن و مصحف طوتمقدن اجتناب ايلمسی، قادينك بونكله بلوغه ايرمسی و بو حالده جماعك حرام اولمسيدركه بوراده منصوص اولان ده بودر. شويله كه:

[وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ] سكا حيضدن ده سؤال ايديورلر. ــ بوراده و باشنده واو عطف ايله «ويسئلونك» بويرلمسی صنكی بو سؤاللرك هپ ديكرلرله برابر صورولمش اولمسی محتملدر. ويا بو عطف، بو سؤاللرك مسلمانلر طرفندن صورولمش اولديغنه اشارتدر. جاهليه عربلری حيضلی قادينلرله برابر طورمازلر، برابر يمك يمزلردی كه يهوديلر و مجوسيلرك عادتلری ده بويله ايدی. نصاری ايسه حيضه اهميت

ویرمز . مجامعت بیله ایدرلردی ، نهایت اصحابه برقاچ ذات ایله برابر ابو الدحداح رضوان الله علیهم اجمعین

پیغمبره سؤال ایتدیلر . او افراط و تفریط بیننده بر اعتدال اولمق اوزره شو جواب نازل اولدی :

[قُلْ] دیکه [هُوَ اَذًى] او بر کیرلیلك ، بر پیسلکدر . — یعنی یاقلاشانه اشنده

اییه اذیت ویره جك مردار بر شیدر . رایحه سی فنا ، رنکی بوزوقدر ، محتویاتی ملوث بر افراز سفلیدر .

[فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيضِ] بناءً علیه قادینلردن حیض زماننده ویا حیض محلنه مخصوص اولرق

چکیلیك [وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ] تمیزلنجیه ، حال طهره کیرنجیه قدر او قادینلره قربت

ایتمیك . یعنی مجامعتده بولونمایك ویا دیزلك آلته یاناشمایك [فَاِذَا تَطَهَّرْنَ] طهر عقبنده تطهر

ایتدکلری ، یعنی غسل ایدوب ایجه تمیزلندکلری وقت [فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ] اونلره

اللهك امر ایتدیکی موضعدن کیدك [اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ] شبهه یوقکه الله حسب البشریه واقع

اولاجق قصورلردن طولایی چوق چوق توبه ایدنلری سور [وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ] و تمیز اولمغی

فحشیاتدن و پیسلکلردن چکینوب پاك پاك اولانلری ده سور . بناءً علیه سز ده اللهك سودیکی کبی اولیك و اللهك

سودکلرینی سویك . — روایت اولندیغنه کوره یهودیلر بر کیمسه زوجه سنك اوکنه آرقه سندن مجامعت ایدرسه

طوغاجق چوجق شاشی اولور دیرلر و بونی توراته اسناد ایدرلرمش ، رسول الله بونی نقل ایدلمسه "کذبت

الیهود" بیورمش و شو آیت نازل اولمش : ای ارککلر ! [نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ]

قادینلریکز سزك حرثکزدر . — حرث : اساساً زراعت کبی اکینه اکمك دیمك اولوب اکینه یری ،

مزرعه معناسنه اسم ده اولورکه بوراده بو معنایه‌در . بو تعبیر ایله قادینك قادینلق عضوی بر یره ، ارککك

نطفه سی تخمه ، طوغاجق چوجوغه ده بیته جك حاصلاته تشبیه ایدیلرك بر استعاره یاپیلمش و بونکله اللهك

امر ایتدیکی موضع حرث ایضاح بیورلمشدرکه معنی شو اولور : قادینلر سزك اکینلککزدر . سز اونلره

انسانه و مسلمانه تخم دیکوب حاصلات اولارق ذریت یتشدیره جکسکز [فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى

شِئْتُمْ] بناءً علیه حرثکزه — حرث معناسی اونوتولمامق و موضع حرثده اولمق شرطیله — دیلدیککز

طرزده ، هر حالده بر وضعیتده ایسترسه‌کز کلیکز [وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ] دیه آتیه لذتیکز

ایچون ایلریسنی کوزه توب اوکا کوره احتیاطلی بولنکز . ساده قضاء شهوته مشغول اولمایوب استقبالکز
ایچون اعمال صالحه ایله حاضرلق کوریکز [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] و الله عصیاننه صاقنیکز ده اکری یوله
کیتمیکز [وَاعْلَمُوا] و بیلیکز که [اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ] سز محققا الله ملاقی اوله جق
حضورینه چیقه جقسکز . بناء علیه او زمانده یوزیکزی کولدیره جك شیلر قازانکز ده رسوای اوله جق شیلردن
قاچینك . یا محمد ! بو احکام و ارشاداتی تبلیغ ایت [وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ] و بونلری حسن قبول
ایله تطبیق ایده جك اولان مؤمنلری ده مژده له :

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا
بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ • لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ
وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ • لِلَّذِينَ
يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ فَاؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ •
وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ • وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ
يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوا
اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ • اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ
وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ
تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
• فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يَتَرَاجَعَا اِنْ ظَنَّا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ

حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ •

مآل شريفى

بر ده سوزكزده طورمامكز ومتقى اولمامكز وناسك آراسنى دوزلتمكز ايچون اللهى يمينلريكزه
هدف ويا سپر ايدوب طورماييك ، الله سميعدر ، عليمدر • الله سزى يمينلريكزده بيهوده ايتديككز
— لغو — دن مؤاخذه ايتمز ولكن قلبلريكزك ارتكاب ايتديكى يمينلردن مؤاخذه ايدر والله غفوردر
حليمدر • قادينلرندن پرهيز يميني (ايلاء) ايدنلر ايچون درت آى بكلمك واردر ، شايد رجوع
ايدرلرسه ، شبهه سز الله غفور ، رحيم در • يوق اگر طلاقه عزم ايتمشلرسه شبهه سز الله سويلديكى
ايشيدر ، قوردقلرينى بيلير • و مطلقه ايرسه قادينلر كندى كندىلرينه اوچ عادت بكلرلر والله ك
رحملرنده ياراتديغنى كتم ايتملرى كندىلرينه حلال اولماز ، الله وآخرت گوننه ايمانلرى وارسه كتم ايتمزلر ،
قوجه لرى ده بارشمق ايسته دكلرى تقديرده او مدت ظرفنده اونلرى گرى آلمغه احقدرلر ، اونلرك لهلرنده
عليهلرنده كى مشروع حقه مماثل بر حق واردر ، يالكز اركك ايچون اونلرك اوزرنده بر درجه وار . والله ك
عزتى وار حكمتى وار • او طلاق ايكى دفعه در ، اوندن صوكره يا ايلكله طوتمق ، ياكوزللكله
صالمقدر . اونلره ويرديكلريكزدن بر شى آلمكز ده سزلره حلال اولماز ، مگر كه اركك قادينله الله ك حدودينى
حدودده طوراميه جقلرندن قورقسونلر . اگر سزده بونلرك حدود الهيه يى درست طوتاميه جقلرندن
قورقارسه كز قادينك آيرلمق ايچون حقندن واز گچمسنده آرتق ايكيسنده ده گناه يوقدر ، بونلر ايشته
الله ك تعيين ايتديكى حدوددر ، صاقين بونلرى آشماييك ، هر كيم الله ك حدودينى آشارسه ايشته اونلر
هپ ظالملردر • ديگر قادينى بر ده بوشارسه بوندن صوكره آرتق او اكا حلال اولماز ، تا باشقه
بر قوجه يه وارنجه يه قدر ؛ بو ده اونى بوشارسه الله ك حدودينى صاغلام طوتاجقلرينه اميد وار اولدقلرى
تقديرده اونلرك بربرلرينه دونمه لرى كندىلرينه گناه دكلدر • بونلر ايشته الله ك تعيين ايتديكى

حدود ، علم اهلی اولانلر ایچون بونلری بیلمه یه بیوریلیور ●

عرضه ؛ کرکی و مانعه یاخود آچیقده هدف کبی بر شیئه معروضه اولوب طوران دیمکدر .

یمین ؛ اساساً قوت و صاغ ال دیمکدر . بو مناسبتله صاغ اله « یمین » دینلدیکی کبی « بر کلامی ، اسم اللهی صورت مخصوصه ده ذکر ایدرک تقویه ایتمکله » ده شرعاً یمین دینلدی که سویلدیکی سوزی الله حضورنده اللهی اشهاد ایدرک اونک عظمتی نامنه سویلدیکنی کوسترمک صورتیله بر تعهد افاده ایدر . بونک ایچون بیلا ضرورة یمین ایتمک عاقبتی پک وخیم بر کناهدر .

ایلاء ؛ دخی اساساً یمین ایتمک معناسنه در . شرعاً زوجه سنه مجامعت ایتمه مک اوزره یمین ایتمکدر .

طلاق ؛ تطلیق معناسنه بر اسمدر . سلام تسلیم کبی . تطلیق لغةً اطلاق کبی بر شیئک باغنی چوزوب صالیویرمکدر و یا صالیویرمکدر . شرعاً قید نکاحک رفعیدر که لسانمزده بوشانمه دینلیر .

معروف ، معرفتده اساساً طانیمه معناسنه صفت اولوب بونده (عقل و یا شرع ایله حسنی طانینان هر فعله اسم) اولمغله بر کلمهٔ جامعه در که منکرک مقابلیدر . عدل و اعتدال ، حقانیت ، احسان ، جود ، طاتلی دیل ، حسن معامله و سائره کبی مستحسن اولان معانی یه و عادت مستحسنه یه هپ معروف اطلاق ایدیلیر .

ارشاد [وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ] یعنی اللهی یمینلریکزه معروضه قیلوب طورمایکز [اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ] سوزیکزده طورسکز متقی اولسکز ، خلقک بیننی اصلاح ایده سکز . — یعنی اللهه حیوره یمین ایتمیه سکز ، بار ، متقی مصلح اولابیله سکز . و یا بر و تقوی و طارغینلقلری باریشدیرمه ایچون ده اولسه اللهه حیوره یمین ایتمیکز ، یاخود یمینلریکزی بهانه سیله ایلک ایتمیکزده ، فنالقده قورونماکزده ، طارغینلقلری باریشدیرماکزه اللهی اورته ده برانقل برسد کبی طوتمایک . یعنی بوکبی امور حسنه لی یاپمه مقکزه یمینه

ایدوب ده اللهی بوڭا مانع طوتمایه قالقشمایڭ، بو یمینلر ایتمیڭ. ثانیاً بویله ذاتاً خیره متعلق یمینلریڭزده

طوروب الله رضاسنه موافقتده چالیشمایڭ. — نتکیم بر حدیث شریفده ده وارد اولمشدرکه «برکیمسه برشیئه

یمین ایدرده صوڭره غیریسنی داها خیرلی کورورسه او خیرلی شیئی یاپسین ده یمیننه کفارت ویرسین». روایت

اولندیغنه کوره عبدالله بن رواحه بر قرنداشی حسیله انشته سی بشیر بن نعمانڭ یانه کیتمه یه، کلمه یه، قونوشمایه، چیقه

وقیزقارده شیلر آرهسنی اصلاحه چالیشمایه حقنده یمین ایتمشده بوندن اوزرینه «الله یمین ایتدم، آرتق یمینی

بوزمام جائز اولماز» دیمش ایدی. بو آیت بوندن ویا حضرت ابی بکرڭ بر یمینی حقنده نازل اولمشدر. حضرت

عائشه دیمشدرکه بو آیت الله یمینی تکرار ایتمک علیهنده نازل اولمشدر. بناءً علیه طوغری یمینده بیله ایلسه

اولمیه آرتق اکثریسی فضل اولور جمعی تقصیر ایدیلسه [وَاللّٰهُ سَمِيعٌ] الله سمیعدر، یاپیلان یمینلری

ایشیدیر [عَلِيمٌ] علیمدر. نیتلریڭزی بیلیر.

او حالده هر یمینه مؤاخذه ایدرمی؟ [لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ]

یمینلریڭز ایچنده کی لغو قسملر الله سزی مؤاخذه ایتمز. — لغو، درجهٔ اعتباردن ساقط اولان کلام

دیمکدر. یمینِ لغوده بر عقد وقصد بولونمایان یمیندر. بوده برشیئه قناعتنه کوره یمین ایتمک وصوڭره خلافنه

اولدیغی آکلاشلمقدرکه بونده کذب قصدی یوقدر. فقط امام شافعی یمینِ لغوی لسانده «خیر واللّهی»

«اوت واللّهی» کبی مجرد تأکید ایچون سویلنوب خلف معناسی خاطره کلمه یه الفاظ یمینه حمل ایتمشده بونده کفارت

لازم کلمیه جکنه قائل اولمشدر. لکن بو آیتده کی مؤاخذه دن مراد مؤاخذهٔ اخرویه اولوب مؤاخذهٔ دنیویه

اولان کفارت دیمک اولمادیغی ظاهردر. او جهت سورهٔ مائده ده کله جکدر. دیمک اولورکه الله کذب قصدی

بولونمیه رق طوغری ظنه ایدیلرك یاپیلوبده خلاف حقیقت ظهور ایدن بوشه یمینلرله مؤاخذه ایتمز [وَ

لٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ] ولکن قلبلریڭزڭ کسبیله، بالالتزام کسبیله

بیله بیله یالان اولدیغی بیلهرك یاپیلان یمینلرله مؤاخذه ایدر. — بوڭا یمینِ غموس دینیلرکه کفارتی یوقدر. بوڭا

کناهنده کفارت ایله دخی قورتولنماز. [وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ] حال بوکه الله مغفرتی چوقدر

حلمی چوقدر. ولغو یمینلر حد ذاتنده کناه اولمادیغی ایچون دکل عفو ایله حلمندن چوقلغندن طولایی

مؤاخذه ایتمز. فقط الله بویله غفور وحلیم اولدیغی حالده قلبلرك کسبی قصداً یاپیلان یالان یمینلری مؤاخذه ایدر. اقسام یمیندن بری ده «یمین منعقده» واردر که بونك استقبالده برشی یاپمغه ویا یاپمامغه عزم ایدیلیر و بو صورتله تعلیقی برعقد یاپیلیر. «فلان شیئی یاپارسم شویله اولسون، شونی والله یاپاجغم یاخود والله یاپمیه جغم» طرزنده یاپیلان یمینلر یمین منعقده درلر. بو قبیلدن اوله‌رق اونلرده:

[لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ] قادینلرندن یاقینه‌رقه ایلا یاپانلر، یعنی زوجه‌سنی وطئ ایتمه‌مك اوزره یمین ایدنلر ایچون [تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ] درت آی مهلت واردر. [فَإِنْ فَاؤُوا] بناءً علیه بو مدت ظرفنده فئ یاپارلر، یعنی یمینی بوزوب فعلاً دونرلرسه [فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ] شبهه‌سز الله غفور، رحیمدر. ایدیلن یمینه اوله‌جق کفارت ایله اونلری مغفرت ایدر. [وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ] واگر فئ یاپمازلرده ایلا ایله طلاقه عزم ایدرلرسه [فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] هر حالده الله سمیع، علیمدر. — عزم ایدیلن طلاقی ایشیدر و نیتلرینی، اولدیغنی بیلیر.

ایلا ایله فئ یاپمایوب طلاقه عزم ایتمك مسئله‌سنده سلف اوچ وجهله اختلاف ایتمشلردر: ابن عباس دیمشدرکه عزیمت طلاق، درت آیك انقضاسیدر. ابن مسعود، زید بن ثابت و عثمان بن عفان حضراتنك قوللری ده بودر. بونلر بر طلاق بائن واقع اولور دیمشلردر. حضرت علی و ابن عمر و ابو الدرداءدن ایکی روایت واردر که بری اوگلکیدر. بری ده مدت گچدکدن صوگره یا رجوع ایتمك ویا تطلیق ایلمك اوزره زوج توقیف اولنور که حضرت عائشه‌نك قولی ده بودر. اوچونجی قول، سعید بن مسیب، سالم ابن عبدالله، ابوبکر بن عبدالرحمن، زهری، عطاء، طاوس قوللریدر که درت آی گچنجه بر طلاق رجعی واقع اولور. حنفیه اولکنه، شافعی و مالکی ده ایکنجیه قائل اولمشلردر. طلاقك لفظی صریح اولوب مابعدنده گوروله‌جکی اوزره رجعی افاده ایدرسه ده عزیمت طلاقه تعبیر کنایه گبی جنونده ظاهردر صریحدر. صوگره عزم امر قلبیدن اولدیغی ایچون آیریجه تلفظی مستلزم دگلدر. ایلا، یمینی بوزماقدر. بر ده بو آیتده ایلا ایچینه رجوع ویا طلاقدن آیریسنده باشقه برشی یوقدر. بناءً علیه بو یمینی بوزمامق اونك طلاقه عزمیدر. بو عزم ایله ایلا طلاقه نیت ایدیلن الفاظ کنایه قبیلندن اولمش اولور که بوندن ده بر طلاق بائن واقع اولور. ایلاده

ایتمه زوج باشقه بر ده تقلیله باشیسه دیه انتظار ایدیرك شوبه ثالث احداث اولونه ماز .

شمدی بونده طلاق سنی اولنجه مطلقه لره کله‌لم :

[وَالْمُطَلَّقَاتُ] عموم العموم مطلقه‌لر [يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ] نفسلرینی اوچ قروء طوتوب بکلرلر . — آئسه ، ذات حمل ، غیر مدخول بها ، صغیره و جاریه دیگر نصوص ایله بو عمومدن مخصصدرلر . قروء واقراء « قرء »نك جمعیدر که اضداددن اولارق حیض و طهر معنالری بیننده لفظی مشترکدر . بناءً علیه مجملدر . تعیین معناسی طلب و تحری ایله بیانه متوقفدر . امام مالك و شافعی بونی طهر ایله تفسیر ایتمشلردر . ابوداود و ترمذینك تخریج ایلدیگی اوزره حضرت عائشه‌دن روایت اولنان « طلاق الامة طلقتان وعدتها حیضتان = جاریه‌نك طلاقی ایکی طلاقدر و عدتی ایکی حیضدر . » حدیث نبویسی و بوکا مطابق اولارق ابن عمردن امام شافعی حضرتلرینك دخی روایت ایتدیگی دیگر حدیث نبوی دلالتیله عدتده قرءنك حیض دیمك اولدیغی بیان اولنمشدر . و کتابده قرء وارسه‌ده بو نقطه‌ده اتفاقدر جاریه ایله حره‌نك عدتنده فرق بولنمادیغی منطوق علیه و سیاق آیتده آکلاشیلدیغی اوزره بکلرلر که مقصد برائت رحمك تبینه ایلمه‌سی اولوب بو برائتك حیض ایله آکلاشیلدیغی ده ظاهر بولنمشدر و کتب فقهیه‌ده مبینه اولدیغنه دها بعضی مؤیدات بنادر ائمه حنفیه بونی حیض ایله تفسیر ایتمشلردر که خلفای راشدین ، عبادله ، ابی بن کعب ، معاذ بن جبل ، ابوالدرداء ، عبادة بن الصامت ، زید بن ثابت ، ابوموسی الاشعری ومعبد جهنی رضی الله عنهم حضراتنك قوللری ده بودر . بناءً علیه حره و بالغه اولان مطلقه‌لر تمام اوچ عادت گوره‌جك قدر نفسلرینی ضبط ایدوب بکلمه‌یه مجبوردرلر . [وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي اَرْحَامِهِنَّ] و اونلره الله تعالینك رحملرنده خلق ایتدیگی حیضی ویا حملی ایسه اونی کتم ایتمه‌لری جائز اولماز و صاقلامق انتفاع قابلیتلرینده حلال اولماز [اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] اگر اونلر الله و یوم آخرته ایمان ایدیورلرسه بونلری صاقلامازلر ، اولدیغی گبی سویلرلر . بو بابده سوز کندیلرینکدر . [وَبُعُولَتُهُنَّ] بعوله بعلك جمعیدر . بعل بر زمانده پرستش ایدیلن بر پوتك اسمی اولدیغی گبی بو کلمه‌لك مفهومی سید و مالك ، یعنی افندی و زوج و زوجه معنالرینه ده گلیر . ایکیکره

مضاف اولورسه خائنلری، قادینلره مضاف اولنجه ده افندیلری، زوج قائملری دیمك اولور كه بو راده بولنیور. او حالده معنی: و او مطلقه لرك افندیلری یعنی اونلری بوشایان و فقط طلاق رجعی ایله بوشایوب هنوز افندیلكنی محافظه ایدن قوجه لری [أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ] اونلری بو مدت ظرفنده رجعت ایله نكاحلرینه ارجاع ایتمكه هر كسدن احقدرلر. — حتی عدت ظرفنده اركك قولاً و یا فعلاً رجعت ایتمك ایسترده قادین راضی اولمازسه سوزی اركككدر. [إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا] اگر افندیلر عائله بیننده بر اصلاح ایسترلر، اضرار و بینونت فكرنده بولنمازلرسه بونی یاپابیلیرلر. بوراده حقوقی نقطهٔ نظردن دیر. دیگری طلاقی بائن اولمیوب رجعی اولمقده ده شرطلری ایله آكلاشیلیر. بو كا رغماً باطنده مقصدلری گیتمك اولمایوب قادینك عدتنی اوزاتوب ده اضرار ایتمك گبی بر سوء نیت ایله علاقه دار اولورسه صرف قلبی اولان بو نقطه ده «ولكن يؤاخذكم بما كسبت قلوبكم» مدلولنجه مؤاخذهٔ الهیه یه مستحق اولورلر. [وَلَهُنَّ] و قادینلرك ایچون ارككلر اوزرنده [مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ] ارككلر ایچون قادینلر اوزرنده بولنان حقوقه مماثل [بِالْمَعْرُوفِ] معروف وجهله یعنی طانینماسی و محافظه ایدلمسی واجب حقوق موجوددر كه بونلر متعدد آیتلرده بیان اولنمشدر. ازجمله: «عاشروهن بالمعروف»، «امساك بمعروف او تسريح باحسان»، «وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف»، «الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض وبما انفقوا من اموالهم»، «واتوا النساء صدقاتهن نحلة»، «وان اردتم استبدال زوج مكان زوج واتيتم احديهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا»، «ولن تستطيعوا ان تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة». ایدی بو حكمك عمومی ایچنده شوده آكلاشیلیور كه حسبه نظامده بر تسمیه ایدلمسه ایسه مهر مثل ده لازم كلیر.

[وَ] ثانیاً [لِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ] ارككلر ایچون قادینلر اوزرنده فضله بر درجه واردر. مقصد ازدواجده اركك قادینده مشارك اولمقله برابر اونلرك اوزرنده بولنورلر. اونلری والدلرنده كبی گوزه تیر، محافظه ایدرلر، اداره و انفاق ایدرلر، مؤنت عائله یی اركك چكرلر.

ارککلرڭ بونکی حقلری ده عهده‌لرینه دوشن وظیفه‌لره مقابل مزیت ودرجه‌لری ده فضله‌در.

وفقط بونی سوء استعمال ایتمه‌ملیدر. [وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] الله ده عزیز، حکیمدر. احکامنه مخالفت ایدنلردن انتقامنی آلیر. واونڭ احکامی حکم ومصالح ایله دولودر.

[اَلطَّلَاقُ] شرعاً قید نکاحڭ رفعی دیمك اولان طلاق؛ بوشامه [مَرَّتَانِ] ایکی کره‌در. [فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ] طلاقی متعاقب حکمده یا دونوب حسن معاشرت وایی معامله ایله طوتمقدر. — دیمك که طلاق لفظ صریحی ایکی کره سنده طلاق رجعی افاده ایدر. [اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ] ویا دونمیوب احسان ایله، گوزللکله صالیویرمکدر. [وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا] وسزه نکاح ایچون اونلره ویرمش اولدیغکز مهرلردن طلاق مقابلنده برشی آلمڭز حلال اولماز. بو حلال اولمازسه دیگر ماللرندن هیچ اولماز. ارککلر بوکا تنزل ایتملی، قادینلری تضییق ایدوب طلاقی بهاسیله ویردکلری گبی آلمغه ویا اونلردن استفاده ایتمگه قالقیشمامالیدر. بویله برشی قطعیاً حرامدر. [اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ] مگر او قادین قوجه اللهڭ تعیین ایتدیکی حدودده طوره‌میه‌جقلرندن اندیشه ایتسه، سوشمیوب حقوق زوجیته رعایت ایده‌میه‌جکلری، غیر مشروع برحاله گرفتار اوله‌جقلری ظننه دوشمش بولونسه‌لر. [فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ] او وقت ای حاکملر! بو ایکیسنڭ اللهڭ تعیین ایتدیکی حدود شرعیه‌ده طوره‌میه‌جقلرندن قورقار، بونی بعضی امارهلردن آڭلارسه‌ڭز [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ] او زمان قادینڭ قید نکاحدن قورتولمق ایچون طلاقه مقابل کرك مهر، دیگر کرك سائره‌دن ویردیکی بدلده نه ویرن زوجه‌یه نه ده آلان زوجه ایکیسنه ده جنح یوقدر. — بو صورتده خلع اولوب نکاحدن حسن نتیجه جائزدر. وبو برطلاق بائن اولور. وطلاقلرده بویله رجعت جائز اولماز بائن نوعی واردر.

روایت اولونور که عبدالله بن ابی بن سلولڭ قیزی جمیله زوجی ثابت بن قیسی سومزسه، رسول الله گلمسه ده «یا رسول الله نه بن نه ثابت باشقه‌مزی هیچ برشی برآرایه گتیره‌میه‌جك. والله نه دیننده

نه اخلاقنده نه برعیبنی کورمیورم. لکن اسلامده نه صوکره کفره دوشمکی چیرکین کوریورم، اوقدر بغضمده نه تحمل ایده‌میورم. برکره پرده‌نك بر طرفنی قالدیروب باقدم، قارشیدن بر قاچ کیشی ایچنده کوردم، نه کوره‌یم ایچلرنده اك سیاهی، اك قیصه‌سی، اك چیرکین یوزلیسی او» دیمش، بعده بو آیت نازل اولمغله ثابته مهر اولهرق آلدیغی باغچه‌یی ویروب خلع اولمشدر.

[تِلْكَ] ایشته بو احکام [حُدُودُ اللّٰهِ] اللهك تعیین ایتدیکی حدودلردر [فَلَا تَعْتَدُوهَا] آرتق بونلری تجاوز ایتمه‌یکز [وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ] و هر کیم اللهك قویدیغی حدودی تجاوزه قالقیشیرسه [فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ] ایشته بونلر ظالملردن عبارتدرلر. بو تجاوزلر کندیلرینی غضب و عقاب الهی‌یه معروض قیلمش اولمقلرنده بو ظلمی ده اول امرده کندیلرینه یاپمش اولورلر. — ضمیر ایله اکتفا اولونمیوب ده الله اسم جلالنك تکرار اظهاری جلال الهی‌یی اخطار ایچوندر.

[فَاِنْ طَلَّقَهَا] ذکر اولنان ایکی طلاقدن صوکره زوج او مطلقه‌یی بعد الرجعه ویا مدت ایچنده بر دها بوشارسه [فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ] آرتق اوچ طلاقدن صوکره او قادین او ارککه هیچ بر وجهله حلال اولماز. — بو صراحته قارشی اوکا حلال دیمك کفر اولور. بو حرمت [حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ] تا او قادین کندینی دیکر بر زوج نام نکاحیله نکاح ایدنجه‌یه قدر. رفاعه‌نك زوجه‌سی حقنده‌کی «حتی تذوقی من عسیلته ویذوق من عسیلتك» حدیث شریفی بیانی اولدیغی اوزره بالجماعی طادنجه‌یه قدر دوام ایدر. — اوچ آرالرنده اوچ طلاق واقع اولمسه اولان ارککله قادینك صمیمی بر عائله تشکیل ایده بیلمه‌لری عادةً احتمالسزدر. آرالرنده جزئی بر جاذبه بولنسه ایدی هر حالده بر دها ایکی طلاقه اکتفا ایدیلیر و او زمانه صلاح حال انتظار اولنه بیلیردی. علاقهٔ زوجیت و احوال زوجیه دقیقه دقیقه‌یه بکزه اولمغه حسبیله بجه تقدیر ایده‌میوب بعض عارضه‌لرله بالتهور قطعنه قیام ایدلدیکی حالده چوق کره دها عجله زوجیه ندامت عظیمه ایده بیلمکی ملحوظ اولدیغندن طولایی جناب الله اوچ قدر طلاقه مساعده ایتمشدر و بونلرده قادینك تمیز بولندیغی طهر زمانلرنده یاپیلمسی مسنون قیلنمشدر. بناء علیه برنجی و ایکنجی طلاقلر بر درس تجربه‌در. بو تجربه‌لر یاپیلدقدن صوکره اوچنجی

طلاقلرندن صوڭره ده حقیقت بحثنه ایندیکی بو درس تجربه‌دن ده استفاده‌یی هیچ ده تقدیر ایمزیه برابر کله
اوقادینه آراسنده جدی بر حیات اجتماعیه‌یه احتمال ویریلمز. فقط او قادینک الدن چیقوب قارشیسنه اوغره
کیتمسی کبی آجی بر هجراندن صوڭره بیله ردلرینک دیڭلکلرنده اولجه حس ایده‌مدکلری بر علاقه ازدواج بولندیغی
تقدیر ایدرلرسه اوزمان بوندن جدیتله اینانیله بیلیر. بناءً علیه [فَإِنْ طَلَّقَهَا] بو نطاقدن صوڭره
بو ایکنجی زوج شاید او قادینی تطلیق ایدرسه [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا] بو قادینله ایله
زوج سابقک بربرلرینه تکرار دونوب هر ایکیسنک یکیدن نکاح اولونمالرنده محذور یوقدر. [إِنْ ظَنَّا
أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ] اللهک حدود شرعیه‌سنده طوره‌جقلرینی ظن ایدرلر، اویله بر هجراندن صوڭره
بویله علاقه حس ایدرلرسه بونی یاپابیلیرلر. [وَتِلْكَ] وایشته بو قادینه‌یه دائر ذکر اولنان بتون بو شو
احکام [حُدُودُ اللَّهِ] اللهک تغییر و مخالفتدن تعرضندن مصون بولنان احکام قطعیه معینه‌سیدر که
[يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ] الله بونلری آڭلایوب بیله‌جک اولان اهل علم زمره‌سی ایچون بیان ایدر.
— تکلیف، عموم، فهم و تبلیغ اهل علم‌در. کتاب و سنت ایله بونلره دها بعضی بیانلر لاحق اولمجه
و بونلره بونلرده فاتحتی ورثه اجتهاد اولان علماء دینیه و ائمه مجتهدینه آڭلاتیلمجه، فروعاتی و زماندن زمانه
تتابع جزئیه‌سی اونلر استنباط و تبلیغ ایده‌جکلردر. بناءً علیه علمده رسوخی اولمیانلر بونلری کندی کندیلرینه
حل ایتمکه قالقیشمایوب علمایه مراجعت ایتملیدرلر.

سز شمدی شو بیاناته دقت ایدیڭز:

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ
فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ● وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ

اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ
مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ●

مآل شریفی

هم قادینلری بوشادیغکزده عدتلرینی بتیردیلرمی، آرتق کندیلرینی یا ایلکله طوتك ویا ایلکله صالیویرك، یوقسه حقلرینه تجاوز ایچون ضررلرینه اولەرق طوتمایك، بونی کیم یاپارسه نفسنه ظلم ایتمش اولور. صاقین الله‌ك آیتلرینی شاقایه طوتمایك، الله‌ك اوزریکزده‌کی نعمتنی و سزه وعظ ویررکن ایندیردیکی کتاب و حکمتی اونوتمایك، دوشونك، هم اللهدن قورقیك و بیلك کہ الله هر شیئی بیلیر ●
قادینلری بوشادیغکزده عدتلرینی بتیردیلرمی، آرالرنده مشروع صورتده رضالاشدقلری تقدیرده کندیلرینی قوجالرینه نکاح ایدەجکلر دییه تضییق ده ایتمیك، بو ایشته ایچکزدن الله‌ه و آخرت گوننه ایمان ایتمش اولانلره ویریلن بر اوگوددر، بو سزك حقکزده دها خیرلی و دها تمیزدر، سز بیلمزکن الله بیلیر ●

[وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاۤءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ] قادینلری تطلیق ایدیکز اونلرده اجللرینه ییتشدیلرمی؟ یعنی بر وجه بالا بکلەجکلری مدتلرینك صوکنه یاقلاشدیلرمی؟ — لفظ صریح ایله "طلقتها = اونی بوشادم" دییەرك بر طلاقله رجعی افاده ایدەجکنه بنی حکم سابقه توفیقاً: [فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ] یا اونلری بتمه‌دن درحال رجعت ایدوب اونلری وجه معروف ایله وجه مسنون اوزره طوتیکز [اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ] ویا وجه معروف ایله صالیویریکز [وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا] حقلرینه تعدی و تجاوز ایتمك ایچون، شویله خلعه مجبور ایدوب

اللرنده بر بدل قاپمق ایچون یاخود ضررلره قارشیلایوب افترا ایتمك قصدیله طوتمغه قالقیشمایکز .

ایجه کیمسه‌نك مقصدیکز و امیدیکز یوقسه ایلك طلاقده کوزلجه صالیویریکز ده بر عدتله قورتولسونلر .

عدتلرینك نهایتنده طوغری مراجعت ایدوب تکرار بوشامه صورتیله ایکی و یا اوچ کره عدت بکلمکه مجبور ایتمیکز . [وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ] بونی ، بو انسانلغه یاراشماز حرکتی یاپارسه [فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ] محضاً کندینه ظلم ایتمش اولور . [وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا] بر ده الله‌ك آیتلرینی اکلنجه کبی طوتمایکز . علی الخصوص نکاح و طلاق حقنده بیله جدی اولیکز . زیرا آیات الهیه‌یی استخفاف کفردر .

دینیلیورکه بعضیلری نکاح ، طلاق و عتاق یاپار ، صوکره جانم بن شاقه یاپیوردم دیرمش . بو سببله بو نظم جلیل نازل اولمش و بونك ایچون علیه الصلاة والسلام « اوچ شیئك جدی جد ، هزلی ده جددر : نکاح ، طلاق ، عتاق » بیورمشدر .

بناءً علیه ای مسلمانلر ! بو بابده هزللردن ، استخفافدن چوق درجه اجتناب ایدیکز [وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ] ده الله‌ك اوزریکزده اولان نعمتلرینی یاد ایدیکز [وَ] بالخاصه [مَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ] سزه وعظ و ارشاد اولمق ایچون اوزریکزه انزال بیوردیغی کتاب و حکمتی خاطرده طوتیکز [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] بو بابده الله‌دن قورقیکز [وَاعْلَمُوا] و بیلیکز که [اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] بلاشك و لاشبهه الله هر شیئه علیمدر . — یاپدیغکز ، یاپه‌جغکز ، ترك ایتدیککز و ایده‌جککز شیلردن هیچ بری اوکا کیزلی قالماز . بناءً علیه سز اونك نعمتلرینی اونوتمیکز . بو کتاب و حکمتك قدرینی بیلیکز ، حقوقنی محافظه ایدیکز ، احکامنه رعایت ایلمزسه‌کز تصور ایده‌بیله‌جککز انواع عقابه کرفتار اولاجغکزی بیلیکز . بو آیت ثابت بن یسار حقنده نازل اولمشدر . بو سنانه انصاری دخی دینیلیر . زوجه‌سنی تطلیق ایتمش ، عدتی چیقارماسنه ایکی اوچ کون قاله رجعت ایتمش ینه بوشامش ینه رجعت ایتمش ینه بوشامش ، بو صورتله قادینك ضررینه یدی آی کچمش و او زمانه هنوز طلاقه تحدید ایدلممش ایمش .

اجل ، هم مدت ، هم ده منتهاسی اطلاق اولنور . بلوغ ده بر شیئه ایریشمك دیمك اولوب توسعاً

صوك درجه یاقلاشمه معناسنه دخی کلیر . بناءً علیه بلوغ اجل ، عدتك نهایته ایردیب بیتمك ویا نهایته
یاقلاشمق معنالرینه محتملدر . حال بوکه بالاده « وبعولتهن احق بردهن فی ذلك » بیورلمقله رجعتك
عدت ایچنده اولمقله مشروط اولدیغی آکلاشلمشدی . بوراده ایسه « فامسکوهن » امر رجعی افاده ایتدیکنده
بو قرینه ایله بو آیتده بلوغ اجل عدتك نهایته یاقلاشمق دیمك اولدیغی تظاهر ایدر . شمدی ده عدتك
انقضاسندن صوکره کی حکم بیان بیورلمق اوزره بیورلیور که :
[وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ] بر ده ای ولیلر ویا ای مؤمنلر قادینلری
بوشادیغکز وبناءً علیه اونلر ده اجللرینه ایردیکی یعنی عدتلری بیتردیکی وقت [فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ
يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ] اسکی زوجلرینه نقدلی تزوج ایتملرینه
آرالرنده وجه معروف ایله تراضی بولندیغی تقدیرده ممانعت ایتمه یك . — حاصلی عدتده بیتدکدن صوکره
زوج اولك کندیلکندن رجعتی قالماز . لکن قادینك رضاسیله تجدید نکاح ایده بیلیر . بو حالده معروف
وجهله اولمق شرطیله هیچ کیمسه نك وحتی ولیلرك بیله ممانعت حقی یوقدر . مثلا شاهدسز ویا مهر مثلدن دون
بر مهر ایله راضی اولمق کبی خلاف معروف اولورسه اوزمان ولیسی منع ایتمکه صلاحیتداردر . بناءً علیه ایکی
طلاقدن صوکره بالتراضی ایکی دفعه تجدید نکاح جائزدر . فقط اوچونجیسی بر وجه بالا زوج آخره وارمادقجه
حلال اولماز . روایت اولندیغنه کوره معقل بن یسار قیز قاردشی جمیل ابو الولید عاصم بن عدی یه عقد ایله
تزوج ایتمشدی ، او ده صوکره تطلیق ایتمش براقمش ، عدتی بیتدکدن صوکره پشیمان اولمش ، تکرار ایستمکه
کلمش ، قادین ده راضی اولمش ، بونك اوزرینه معقل ده قیز قاردشنه « اوسنی بوشادی سندن
اوکا وارمه ایسته یورسك ، اکر تکرار وارسه ك بوزم یوزیکه حرام اولسون » دیمش ایدی . کذلك
جابر بن عبد الله ده عموجه سنك قیزینی منع ایتمش ایدی . بو آیت بونلردن برینك ویا ایکیسی حقنده نازل
اولمشدر . رسول الله معقلی چاغیرمش ، بو آیتی تلاوت بیورمش ، معقل ده « ربمك امرینه بورنم سورتلدی
اللهم راضی اولدم وامرکه انقیاد ایتدم » دیمش وقیز قاردشنی زوجنه نکاح ایتمش ، حضرت جابر ده
« بو آیت بنم حقمده نازل اولدی » دیمش . لکن سبب نزول بوندن اولدیغنه کوره تطلیقی یاپاندن باشقه

ممانعتدن منع اولنسانز باشقه اولمه لازم كله جكندن بوراده «طلقتم» خطابيله «لاتعضلوا» خطابنڭ
آيرى آيرى مخاطبلره توجيهى ايله تفكيكى اقتضا ايده جكندن نظمك بوڭا موافق اولديغنى ملاحظه سيله آيته شو معنى
ويرلمشدر: «اى زوجلر! قادينلريڭزى بوشاديغڭز و بونلر اوزرلرينه اولان عدتلرينى بيتيردكلرى
وقت اونلرى تضييق ايدوب باشقه قوجه يه وارمقدن منع ايتميڭز. تراضى طرفين ايله بر وجه مشروع نكاح ايله
كرك سز و كرك باشقه سى ديلدكلرينه وارسينلر.» ابن عباس، زهرى، ضحاك ديمشلردركه بو آيت زوجلرينى
تطليق ايتدكلرندن صوڭره باشقه بر قوجه يه وارمقدن منع ايدن زوجلر حقنده نازل اولمشدر. چونكه حميت جاهليه ايله
بعضيلرى مطلقه لرينى ظلماً تضييق ايدرلر، ازدواجلرينه سد اولمق ايسترلردى. قوت روايه بناءً
اكثر مفسرين اوڭا ذاهب اولمقله برابر درايت نقطه نظرندن بوڭا اولى كورنلر ده واردر. اساساً بو ايكى
معنى متعارض دكلدرلر. برى ديكرينى مستلزمدر. فقط هر برنده بر نقطه نظردن فائده زائده واردر.
ماسبق نقطه نظرندن ايكنجى تفسيره كوره بو آيتده كى نهى مفصل اولوب آيتده كى امساك اضرارك نهينك
مفهومنده داخل بر نوع تتمه سى اولاجقدر، برنجى تفسيره كوره ايسه اوڭا مقابل بر حكم مستقل افاده ايتمش
بولنه جقدر. تفكيك خطاب محذورى ايسه اوچ صورتله مدفوعدر. اولا، تلوين خطاب دخى بر نوع
التفات اولارق وجوه بلاغتدندر. ثانياً، تطليق، سببيت اسناد صورتيله بوشاتمق معناسنه ده
كلبيلير. و بو صورتده مخاطبلر دكيشممش، ايكيسى ده وليلره عبارت اولمش اولور. لكن بونك معنى
و جابر حديثنه انطباقى بر از جاى نظردر. ثالثاً، ديكر خطابلر كبى كذا زوجلره و يا وليلره عائد
اولميوب عموم امته متوجه اولمسيله كه بو صورتده طلاقك مطلقه ايله، تعبير آخرله مفهوم عموميه تعلق ايتديكندن
بعضلرك فعلى مجموعنه نسبت ايدلمش اولور. و بويله اسنادلر كلام عربده و كرك قرآنده شايع و مستفيضدر.
مفهومه تخصيص اعتبارى بوشايانلر زوجلر، ممانعت ايده جك اولانلر ديكرلرى اولديغى حالده مفهوم عموميه
نقطه نظرندن ايكيسى ده بر هيئات اجتماعيه يه عائددر. و بناءً عليه اكثر مفسرين قولى روايةً قوتلى اولديغى كبى
درايةً ده دقيقدر. و فى الواقع طلاقك مفهومه ايله بولنديغى مسلمدر.

اى مخاطب مطلقا [ذٰلِكَ] شو بيان اولنان نهى تضييق حكمى [يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ

يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ] سز انسانلرده الله وآخرت كوننه ايمانه ايدراولانه هر فرده وعظ ونصيحته شايانلر. اى مؤمنلر [ذٰلِكُمْ] بو يوقمى؟ [اَزْكٰى لَكُمْ] سزك ايچوكزه الك فضلى [وَاَطْهَرُ] والك تميز. يعنى زياده موجب طهارت ونزاهت بر حكمدر.

شرعاً ومروةً مستحسن اولانه وجه معروف ايله بالتراضى نكاحه مانع اولمامق، بوبابده مشكلات چيقارمامق، تضييق ايتمامك اولا بونى يابه بلك جككز امر الهى يه امتثال اولمغمقده برخير، بر ثوابدر. ثانياً، زوج وزوجه ايچوكزه ناموس وعفت نقطۀ نظرندن زياده مستلزم طهارت ونزاهتدر. زيرا نكاحدن منع اولندقرى تقديرده خدا نكرده شبهه يه معروض فنالقلره دوشه بيلورلر. چونكه فساد نيتلر اركك اراسنده كى علاقه لرك اسرارانى كيزلى برشيدر. [وَاللّٰهُ يَعْلَمُ] بونده بوتونلرك لزياتنى واحوال بشرك صلاحنه متعلق احكام وشرائعك كنهنى او بيلير [وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ] سز ايسه بوتونى بيلمزسكز، ظاهرده طولاشيرسكز.

مطلقه لر حقنده نتيجۀ نكاح اولانلر وبنازعلى منكوحه لرده رضى جارى بولنانلر ارضاع ونفقه كبى بعضى احكام دها واردركه بونلرده بروجه آتى بيان اولنور:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ●

تأمل شريفى

والده‌لر اولادلرینی امزیکدن تماماً کسیلمه‌سنی ایسته‌ینلر ایچون ده ایکی بوتون ییل امزیررلر ، اولاد کندیسنک اولانده امزیرلک ییه‌جکلری ، گیه‌جکلری لایقیله بورج ، یالکز بونده هرکس آنجق وسعنه گوره مکلف اولور . نه یاورو وسیله بر آنا ، نه ده یاورو وسیله بر بابا اضرار ایدلمه‌سین ، وارثه دوشن ده عینی بورج ، اگر بابا و آنا بربرلرینک مشاوره و رضالریله ممه‌دن کسمک ایسترلرسه کندیلرینه گناه یوقدر ، و شاید چوجقلریکزی باشقه‌لرینه امزیرتمک ایسترسه‌کز ویره‌جککزی گوزل گوزل ویردیکدن صوکره یینه سزه گناه یوقدر ، بونکله برابر الله‌دن قورقیکز و بیلیکز که الله هر نه یاپارسه‌کز گورور ، بصیردر ●

[وَالْوَالِدَاتُ] منکوحه اولسون مطلقه اولسون بوتون والده‌لر [يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ] اولادلرینی تام ایکی سنه امزیررلر ، امزیرملری لازم گلیر ، حکم الهی والده‌لرک شانی بودر . بو حکم [لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ] امزیرمه‌یی اتمام ایتمک ایسته‌ینلر ایچوندر . بناءً علیه تام ایکی سنه مدت ارضاع اعظمی اولوب آنده بابانک اذنی اوزره تنقیصی جائزدر . [وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ] مولودله یعنی چوجق کندیسی ایچون طوغمش و اونک ولادتنه علقه ونسبته مالک بولنمش اولان بابا اوزرینه ده [رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ] او والده‌لرک اجرتی اولمق اوزره رزقلری و کسوه‌لری واجبدر . فقط علی الاطلاق دگل [بِالْمَعْرُوفِ] قدر معروف ایله یعنی بابانک وسعته گوره طرفینک حال و شأنینه متناسب اوله‌رق بر حاکمک موافقنه گوره بر حالی مقدارده واجبدر . چونکه [لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا] هیچ بر کیمسه وسعندن باشقه‌سیله مکلف قیلنماز تکلیف مالایطاق ممکن اوله‌رق یاپیلماز . [لَا تُضَارَّ] ـ ابن کثیر ، نافع ده ورسه ، یعقوب قرائتنده « را » نک شده‌سی و ضمیله ، ابو جعفر قرائتنده شده‌سز « را » نک سکونیله ، عشره‌نک باقیسنده « را » نک شده‌سی و فتحیله اوقونور که مشددلرده « ضرر » دن و مفاعله بابندن معلوم ویا مجهول نهی حاضر ، ساکننده « ضیر » دن نهی مجهولدر . [وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ]

نه چوجغی یوزندن والده، نه ده چوجغی یوزندن پدر اضرار قیلنمسین، اضرار قیلمسین،

اضرار قیلنماسین، هیچ برینه ضرر ویرمه‌سین «لاضرر ولاضرار».

بابا حیاتده ایسه رزقه وکسوه بونده، وفاتی تقدیرنده [وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ] وارث اوزرینه ده اونک کبیدر. — بو وارث بابانک وارثی ویا چوجغک وارثیدر. اولا وفات ایدن باباسنه وارث اولان صبی‌یه مقدار کافی مال قالمش ایسه او رزقه ونفقه اوله، قالمادیغی ویا باشقه جهتدن مالی ده اولمادیغی تقدیرده ده اوصبی‌یه اولمزسه ده وارث اولابیلمه‌جک صورتده بولنانلره ذی رحم محرم قریبه ویا عصبه‌سنه واجب اولور. [فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا] ایمدی آنا ایله بابا ایکی سنه‌دن اول ممه‌دن کسمک ایسترلرسه [عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ] ایکیسنک بر مشاوره ایدوب رضا کوسترملری شرطیله [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا] ایکیسنه ده بونده برگناه یوقدر. — آنا ایله بابا بر مشاوره ایدرلرکه هر حالده یاوره‌لرینک منفعتی کوزه‌تیرلر، بونلر ایکیسنک رأی واجتهادی بر اولوب ده رضا کوسترملری آرتق خطا احتمالی پک آز اولور. اولسه بیله حسن نیتله الکلنده ویرنده واقع اولان اجتهادده خطا معفودر. فقط مشاوره ایتمزلر ویا برینک رضاسی اولمادن یاپلیرسه ایسه گناه اولور. البته بالاده «من اراد ان یتم الرضاعة» بو مشاوره ده کسمه‌یه راضی اولمیانده.

ای بابالر! [وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ] بر ده سز اولادیکزی سوت آنا طوتوب ارضاع ایتدیرمک ایسترسه‌کز [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ] ویرمک ایسته‌دیککز اجرتی ویا — ابن کثیر قرائتنده «اتیتم» اوقوندیغنه کوره — احسانی عرفه موافق وشرعاً مستحسن بر صورتده کوزلجه تسلیم ایتدیککز تقدیرده سزه برگناه یوقدر. — دیمک که بابا چوجغنه سوت آنا طوتوب والده‌یی ارضاعدن منع ایده‌بیلجکدر. فقط سوت آنالری ممنون ایتملیدرکه چوجغه ایی باقسین. دقت ایدیکز [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] واللهدن قورقیکز [وَاعْلَمُوا] وبیلیکزکه [أَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ] هر نه یاپارسه‌کز الله اونی حقیقةً کورر. بناءً علیه سزه اونا کوره مجازات ویا مکافات ایدر.

احكام نكاح طلاقه، طلاقده، عدة ونتيجهٔ نكاح اولان (ولادت) رضاع ونفقه‌يه، نفقه‌ده " وعلى
الوارث مثل ذلك] فقره‌سنده وفاته ونهايت احكام اخرويه‌يه منتهى اولمقده شمدى ده عدت وفاته وبو
مناسبتله يكيده بعض آداب واحكام نكاحك بيانى ايجون بويريليوركه :

والذين يتوفون منكم ويذرون ازواجا يتربصن بانفسهن اربعة
اشهر وعشرا فاذا بلغن اجلهن فلا جناح عليكم فيما فعلن في انفسهن
بالمعروف والله بما تعملون خبير ● ولا جناح عليكم فيما عرضتم به من
خطبة النساء او اكننتم في انفسكم علم الله انكم ستذكرونهن
ولكن لا تواعدوهن سرا الا ان تقولوا قولا معروفا ولا تعزموا عقدة
النكاح حتى يبلغ الكتاب اجله واعلموا ان الله يعلم ما في انفسكم فاحذروه
واعلموا ان الله غفور حليم ● لا جناح عليكم ان طلقتم النساء
ما لم تمسوهن او تفرضوا لهن فريضة ومتعوهن على الموسع قدره وعلى المقتر
قدره متاعا بالمعروف حقا على المحسنين ● وان طلقتموهن من قبل ان
تمسوهن وقد فرضتم لهن فريضة فنصف ما فرضتم الا ان يعفون او يعفو
الذي بيده عقدة النكاح وان تعفوا اقرب للتقوى ولا تنسوا الفضل
بينكم ان الله بما تعملون بصير ● حافظوا على الصلوات والصلوة الوسطى
وقوموا لله قانتين ● فان خفتم فرجالا او ركبانا فاذا امنتم فاذكروا
الله كما علمكم ما لم تكونوا تعلمون ●

كمال شريفى

ایچیکزدن وفات ایدوب ده آرقه‌لرینه قادینلر براقانلرك زوجه‌لری نفسلرینی درت آی اون
کون بکله‌ته‌جکلر، عدتلرینی بیتیردیکلری آرتق کندی حقلرنده مشروع اوله‌رق اختیار ایده‌جکلری شیلردن
سزه مسئولیت یوقدر. الله هر نه یاپارسه‌کز خبیردر ● قادینلره نازدلکی چیتلاتماکزده ویا کوکلکزده
طوتماکزده ده سزه بر بأس یوقدر. الله بیلیورکه سز اونلری مطلقا آکاجقسکز، آنجق کندیلریله بر
کیزلی یه وعدلشمه‌یک، یالکز مشروع بر سوز سویلرسه‌کز باشقه. فرضه اولان عدت صوکنی بولمادقجه ده نکاح
عقدینه عزم ایتمه‌یک، محقق الله کوکلکزده نه وارسه بیلیر، بونی بیلک ده اوندن حذر ایدیک، هم ده
بیلک که الله غفور، حلیم در ● اکر قادینلری کندیلرینه ال سورمه‌دن ویاخود بر مهر کسمه‌دن بوشارسه‌کز
اولماز دکل، شوقدرکه اونلری مستفید ایدیک، الی کنیش اولان قدرنجه، الی طار اولان ده قدرنجه کوزللکله
برشیئه ویریک، بو محسنلر اوزرینه بر بورج برحقدر ● واکر اونلری کندیلرینه ال سورمه‌دن بوشارده مهر کسمش
بولونورسه‌کز او وقت بورج اوکسدیککز مقدارك یاریسیدر، مکرکه قادینلر عفو ایتسونلر ویا نکاحك دوکومی
النده بولنان ارککلر عفو ایتسون، ارککلر! سزك عفو ایتمه‌کز تقوایه دها یاقیندر، آرانزده کی فضلی
اونوتمایک، شبهه سزکه الله هر نه یاپارسه‌کز کورور، بصیردر ● نمازلره دقت ایدیک، صلاة وسطی
نمازه ده، و قانتلر اوله‌رق الله ایچون دیوانه طوریک ● اکر بر قورقو حالنده ایسه‌کز یایا ویا سواری
کیدرکن قیلیک، امنیته بولوندیغکز وقت ده بویله بلمه‌دیککز شیلری سزه اوکرتدیکی کبی همان الله‌ی ذکر ایدیک ●

معلوما بر طوغوشك برده اولومی واردر. [وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ
وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا] ایچیکزدن وفات ایدوب ده کیرویه زوجه براقانلرك زوجه‌لری ده
[يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا] نفسلرینی درت آی اون کون بکله‌ته‌جکلر،
دیکرلرینه نکاح ایدلمزلر، سوسلنمزلر، کوروجییه چیقمازلر. [فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ] صوکره
مدتلرینك نهایتنه ایردیلرمی [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ]
آرتق کندی حقلرنده وجه معروف ایله یعنی شرعك رد ایتمه‌جکی بر صورتده یاپدقلری حرکاتده، مشروع سوسلنمك

نامزد اولان جهتده کورویلمک کبی عدت ایچنده ممنوع بولنان شیلری قادینلرک تمایلاتی مشروع وجهله ابراز ایتمه‌لرنده
سزه بر کناه یوقدر. — کرک عموم وکرک اولیای امور عدتدن صوکره بونلرک بوکبی مشروع حرکاتنه مانعه
قیام ایتمه‌ملیدرلر. بعد العده بونلر اختیارلرینه صاحبدرلر. آنجق غیر مشروع حرکات باشقه. اوزمان
ایسه دیکشیر. [وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ] سز کیزلی آچیق، معروف، منکر هر نه یاپارسکز
الله اونلره خبردار در. ایمالکزک معروفنه معروف، منکرینه منکر قارشیلغنی کوره‌جکسکز.

عدتک حکمتی « ولا یحل لهن ان یکتمن ما خلق الله فی ارحامهن » نص جلیلنده مستبان اولدیغنه
کوره برائت رحمک تبینی دیونه اصلده حیض ایدی. اوچ حیض مع الاکثر اوچ آیه، چرپایه ایده بیله‌جکی
کبی هر قادینده ذات الحیض اولماز. طلاقده قادینک ذات الحیض اولوب اولماسی ده شایان ملاحظه
بر سبب اولور. بونک ایچون طلاقده ذات الحیض اولانلرک عدتی قرء، ایسه آیسه‌لرک ده اوچ آیلق شهور
ایله اولمسی محض حکمت اولور. فقط موت هرکس ایچون مساوی بر سبب در. بونلرده شانات ایله افتراقده
قادینک ذات الحیض اولوب اولماسنک هیچ حکمی یوقدر. بناءً علیه عدت وفاتک عموم ایچون مساوی و مطرد
بر صورتده اولمسی ده محض حکمتدر. ایاسکبی بونک اوچ آی ایله تقدیری بو مساواته کافی دکلدر. عموم
ذات الحیض اولانلر نقطهٔ نظرندن ده تأسیس مساوات ایچون دها فضله سنه لزوم اوله بیلیر. عینی زمانده
عدت موتک طلاقدن زیاده بر معنای ماتمی تضمن ایتمسی ده یاراشیر. قادینه ایچون نعمت نکاحک زوالی
هر حالده سرور ایله قارشیلانه‌جق بر حادثه صاییلماملیدر. مع مافیه طلاقده وسیلهٔ تسلیت اوله‌جق بر نعمت
حیثیتی ده ملحوظدر. اولوم ایسه هیچ کیمسه ایچون وسیلهٔ انشراح دکلدر. بونک یکانه تسلیتی «انا لله وانا
الیه راجعون» ایمانیدر. اولوم سببیله نعمت نکاحک زوالی حساسیتی رقیقه واندیشهٔ عفتی دها فضله
اولان قادینه ایچون طلاقدن دها فضله بر سبب ماتم اولمه‌سی اقتضا ایدر. بو حکمتدن ده بناءً دینه بیلیرکه
عدت وفاتک شهور ایله تقدیری ذات الحیض اولانلر اولمیانلر حقنده مساوات تأسیسنی متضمن اولدیغی کبی
بونک درت آی اون کون اولمسی ده مع الاکثر اوچ آیلق اوچ حیضه معادل، متباقی بر آی اون کونده ده اقلیت
نقطهٔ نظرندن تبینهٔ برائت ایچون بر احتیاط واستظهار اولمقله برابر موته متعلق ماتم معناسنی مفید اولمه

حالتنده علاقه دار كورونمكده در. بو صورتده تمام تشكل جنينه و نفخ روح ايله علاقه دار بولنديغى ده
ابو العاليه دن و حسن بصريدن روايت. مع هذا بو صورت عدت نقطه نظرندن معلل دكل متعبددر.
[وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ] وفات عدتنى بكلەيه
قادينلره خطبه، يعنى نكاح نامزدلكى ايستمسنه دائر ايتدككز تعريضده [اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِى اَنْفُسِكُمْ]
ويا نه تعريضاً نه تصريحاً اظهار ايتميوب كوكلكزده كيزله ديككز رغبت و فكر نكاحده دخى سزه كناه يوقدر.
كوكلكزده كيزلى بيليرسكز. « نه خوشسك، نه كوزلسك، بكندم، الى قادينسك » حتى « اولمك
ايسته يورم » كبى تعريضده بولنه بيليرسكز. « سنكله اولمك ايسته يورم، نكاحكه طالبم » كبى تصريح ايتمه يوب
تعريضده جائزدر. الله مساعده ايتمشدر. چونكه [عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ] الله
معلوم كه عدت بيتنجه سز اونلرى آكاجقسكز، صراحةً نكاحلرينه طالب اولاجقسكز. بناءً عليه عدت ايچنده
تصور ايتمكزده ويا صبر ايده ميوب تعريضاً اظهار رغبت ايلمكزه مساعده ايتمشدر. [وَلٰكِنْ
لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا] لكن بو مساعده يه كوروب ده اونلرله برسره يعنى وطئه وعدلشمه يكز.
[اِلَّا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا] انجق معروف و مشروع بر سوز سويلەيه كز، يعنى تعريض ايله خطبه كز
ويا سائر احوال شرعيه مقتضاسنجه قونوشمه كز مستثنادر. [وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ
حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ] فرض اولنان عدت نهايتنه ايرنجه يه قدر نكاح دوكومنى بر كيمه يكز
يعنى عقد نكاحى عدت بيتمه دن يابمغه عزمنده بولنمايكز. عدت ايچنده نكاح حرامدر، يابمايكز.
[وَاعْلَمُوا] و بيليكز كه [اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى اَنْفُسِكُمْ] هر حالده الله كوكلكزده كينى
بيلير. [فَاحْذَرُوهُ] بناءً عليه اوندن حرامه عزم و قراردن صاقينكز. لكن بعد العده نكاح عدت
ايچنده نيت « اوا كننتم فى انفسكم علم الله » موجبنجه حلالدر. [وَاعْلَمُوا] شونى ده بيليكز كه [اَنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ] هر حالده الله مغفرتى و حلمى چوقدر. — اكر اويله اولمسه ايدى بر وجه بالا تعريضه
مساعده ايتمزدى. عدتده كى بر قادينه تعريض ايله نامزدلك و حتى سكوت ايله ربط قلب بيله بر نوع قصور،
بر صبرسزلق اولديغى حالده عدتدن صوكره يابيلاجق اولان صميميت و مصلحتكزه كوره بونلره مساعده ايتمشدر.

بونلردن آکلاشیلیرکه ذات الزوج ویا طلاق رجعی ایله مطلقه بولنان قادینلره کرک تصریح کرک تعریض هیچ بر وجهله سوز آچمق جائز دکلدر. معتدهٔ وفات اولان قادینلره تعریض ایله طلب نکاح جائز اولمقله برابر عام العموم معتده‌لرک، ذات الزوج اولانلرک عرضهٔ نکاح موقعنده بولنمقدن احتراز ایتمه‌لری واجبدر. عکسی حالده زوجلرک حقوقنه تجاوز ایله ظلم ایتمش وکندیلرینی ده تهلکه‌یه معروض براقمش اولورلر.

طلاق و عدّت مسائلی بویله عرضه وطلب نکاح مسئله‌سنه کلنجه بر طاقم وظائف و آداب اجتماعیه‌یه منتهی اولنجه مقصود نقطهٔ نظرنده ده بعضی بیانه احتیاج حس ایدیلیر. منکوحه‌لر اولاً بورده ایکی قسمدر. مهر ذمه‌ده تقدیر ایدلمش اولانلر، اولمیانلر. بونلرده هر بری ده ایکی قسمدر: بعد النکاح دخول واقع اولانلر، اولمیانلر. بناءً علیه مطلقه‌لر ده بو صورتله درت قسمدر. ایکیسی مدخول بها و معروض له المهر اولانلرکه بونلرک حکمی بالاده ذکر ایدلمشدی. طلاقلردن صوکره قطعاً هیچ برشی اخذ اولنمایوب مهرلرینک تأدیه‌سی و ازدواج قرب مدت بکله‌مه‌لری لزومی بیان اولنمش ایدی. ایکنجیسی مدخول بها اولوب مهری تسمیه ایدلمه‌مش بولنانلردر. بونلرده عیسه وجهله «ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف» مدلولنجه مهر مثل لزومی اشعار قیلنمش ایدی که بونکله علاوه دار دها بعضی بیانلر کله‌جکدر. اوچنجیسی نه مدخول بها نه معروض له المهر اولمیانلر. دردنجیسی ده مدخول بها اولمیوب وفقط معروض له المهر بولنانلردرکه بو ایکیسی ده بروجه آتی ایکی آیتله بورده سورهٔ احزابده «فما لکم علیهن من عدة تعتدونها» آیتیله بیان اولنمقده‌در. شویله‌که:

مهرسز نکاح ویا قبل الدخول طلاق جائز اولابیلیرمی؟ مقدور حلیم اولان مولی تعالی حضرتلرینه بونلرک حکمی نه‌در؟ دینیلیرسه [لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاۤءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ] حمزه وکسائی وخلف حمزه قرائتنده «لم تماسوهن» [اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً] منکوحه‌کز اولان قادینلره تماس، یعنی دخول ایتمیوب نکاحده فریضه اولان بر مهر تقدیر وتسمیه ایتمه‌دیککز، یعنی نه دخول نه ده تسمیهٔ مهر هیچ بری یاپمادیغکز مدتده اونلری بوشارسه‌کز جائزدر. صرف بوندن طولایی سزه بر کناه یوقدر. تسمیهٔ مهر اولمادقده نکاح صحیح اولابیلدیکی کبی قبل الدخول طلاق ده جائز و واقع اولور. فقط بو حالده بروجه آتی دینه ترتب ایدر: [فَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ] بناءً علیه اونلره

معروف وجهله برشئ ویروب استفاده ایدیریکز، اومونرکز بوشئ حالی کنیسه اولانه قدرنجه، دار اولانه ده قدرنجه اولسون، بونی بحسبه ایتمك [حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ] محسنلره حقا واجبدر ـ ولو مهر تسمیه ایدلمسه بولنسونده، لکن نکاحك فائده‌ی برفائدهٔ مالیه ایله نتیجه‌لنمسی لازمدر. مهر تسمیه ایدلمه‌ینده نکاحك صحیح اولمسی مع الاطلاقه هیچ برشی لازم کلمز دیمك دکلدر. اوزمان «ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف» معناسنه خالف اولوردی. بوکا بناءً تسمیهٔ مهر اولمادیغی حالده دخول بولنمه اولسه ایدی مهر مثل لازم کله جك ایدی. قبل الدخول تطلیق ایدلسه اولنجه بو محرومیته مقابل برشئ اولسون دیرلك اقتضا ایدرکه بو ده فقهده بابه اولندیغی اوزره لااقل باشدن باشه بر قات البسه درکه بوندن ده اقلی برباشه اورتوسی، بر قمیص، بر چارشاف ویا بویله برلیدر. انصاردن بر ذات بر حنفیه لی مهر تسمیه ایتمکسزین تزوج ایتمش، صوکره ده طوقونمدن دخول واقع اولمادن تطلیق ایلمش ایدی، بو آیت بونك حقنده نازل اولمش ورسول الله بوکا «متعها ولو بقلنسوتك = کلاهکله ده اوکا فائده برشئ ویر» بیورمشدر.

«قدره» نافع، ابن کثیر، ابوعمرو، ابن عامردن هشام، عاصمدن ابوبکر شعبه، یعقوب قرائتلرنده «دال»ك سکونیله، متباقیسنده فتحیله اوقنور.

جناح، اساساً برشئ باعث میل ایتدیرن ثقلت دیمك اولوب حرج، حقیقت ومع الاطلاقده اثم ووبال معناسنه ده کلیرکه «کناه» کلمه سنك اصلی بودر.

فائده مس، تماس، لسانمزده طوقونمه دیدیکمز کبی جماعدن کنایه‌در. بوبرسر اولدیغنه دلیل ظاهریسی بولنانه خلوت صحیحه یعنی مانعدن سالم اولارق تنهاجه برابر بولنمقدن معلوم اولور. وبوکا دخول دینیلیر. بوصورتده قبل الدخول طلاقده مهر تسمیه ایدلمسه بولندیغی تقدیرده طلاقه بابنده واقع اولور وبشئ لازم کلیر.

[وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ] واگر اونلره طوقونمادن اول طلاق ویررسه [وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً] وحال بوکه برفریضه یعنی تقدیر وتسمیه ایتمش بولنور ایسه‌کز [فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ] وجیبه کز فرضه ایتدیکیکز مهر مسمانك نصفیدر. [اِلَّا اَنْ يَعْفُونَ] مکرکه اونلر

بونى عفو و اسقاط ايتسين [أو يعفوا الذي بيده عقدة النكاح] ويا نكاح دوكومى الندە اولان، عقد ايلسه نكاح و اونى چوزمك حقنه مالك بولنان كيمسه يعنى بوشايان زوج فضله‌سنى ويرسه — خطابدن بو تعبير ايله غيابه التفات اولنمسى بو وصف ايله فضله ترغيب ايچوندر. زوجين ذكر اصحابدن جبير ابن مطعم حضرتلرى بويله تماممى ويرمش «وانا احق بالعفو» ديمشدر، رضى الله عنه. بعض ائمه ايسه نظرنده بو كيمسه‌دن مراد ولى كبى كورونوركه «ويا خود صغيره اولديغندن طولايى تزويجنه مالك اولان ولىسى اولصفى عفو ايتسه بولنسون» ديمك اولور. لكن اوللكى معنانى تأييداً بيورلويوركه [وأن تعفوا أقرب للتقوى] و عفو ايتمكز تقوايه اقربدر. — يعنى كرك صغيره‌نك حقنى اسقاطده بر علاقه تقوى بولنمه حقنده بونك معناسى شودر: قادينك عفو ايتمسندن سزك فضله ويرمكز تقوايه اقربدر. [ولا تنسوا الفضل بينكم] آراكزده فضلى ده اونوتمايك، بربريكزه قارشى فضل و فضيلت معامله‌سى ايتمكى الدن براقمايك «وللرجال عليهن درجة» مفهومنى خاطردن چيقارمايك. [إن الله بما تعملون بصير] زيرا هر نه ياپارسه‌كز الله اوكا آكاهدر. ياپديغكز فضل و احسانى ضايع ايتمز. قادين عفو ايدرسه بو فضيلتى او احراز ايتمش اولور، اركك فضله‌سيله تماممى ويررسه فضل و رجحانى اثبات ايتمش بولنور. بناءً عليه نكاح، طلاق و مال دردينه دنيايه طالوب فضل و فضيلتى اونوتماليدر. بونى اولا بيلمك ايچون ده [حافظوا على الصلوات] معلوم اولان نمازلرى [والصلاة الوسطى] و هله صلاة وسطايى اوستدينه دوشه‌رك محافظه ايديكز: هر برينى وقتلو وقتنده اكسيكسز اولەرق ادايه دوام ايديكز [وقوموا لله قانتين] و الله ايچون قيام ايدوب ديوانده دوريكز. يعنى الله ايچون قانتلر اولەرق باشقەلرندن الايكيزى كوزل بر وضعيتده طوتوب اويناتميەرق سكون و سكينت و بر طور انقياد [ايچنده] ده الله ديواننده نمازده طوريكز. —

قنوت، بر شيئه او صورتله دوام و ملازمت ايدوب طورمقدر كه طاعت، خشوع، سكوت، قيام معنالرينى تضمن ايدر. و لسانمزده ديوانه طورمق تعبير اولنور. بونك ايچوندر قنوت، طاعتدر، قنوت طول قيامدر، قنوت سكوتدر. قنوت خشوع و خفض جناح و سكونه اطرافدر، ديه مختلف نقطه نظردن تعريف

ایلمشدر . بر حدیث شریفده « افضل الصلوة طول القنوت » بیورلمشدرکه قیام دیمکدر . بنا برین نمازده
قیام و قرائت ، دعا و خشوع و سکوتی اوزاتمغه ده قنوت دینیلیر . نته کیم حضرت پیغمبر « بر آی قنوت یاپدی ،
بونده عرب قبیله لرینه بد دعا ایتدی » دیه روایت اولنور . فقط بو نوعده قنوت دعا ایله قیامی اوزاتمق
دیمکدر . اشبو « قوموا لله قانتين » امرینه نمازده بالخاصه الله ایچون نیتک و افتتاح تکبیرینک و قیامک
و خشوع ایله دنیا کلامندن سکوتک فرضیتی آکلاتمشدر . بو صورتله قیام نمازک ایلک رکنیدر . « فاقرؤا ،
وارکعوا ، واسجدوا » امرلری موجبنجه قرائت ، رکوع ، سجود ، قعده ترتیبله بوندن صوکره در . او نمازده
اولا دیکیلمه ، طوروش واردر . بو سببله نماز اساساً بر قنوتدر . فقط وتر نمازی کبی بعضی نمازده قیام اثناسنده
بر تکبیر ایله دها دعا ایچون قیامی اوزاتمغه ده معناء خاصیله قنوت دینیلیرکه قنوت ایچنده قنوت دیمک اولور .
بنا برین « قانتين » مصلین ، خاشعین ، ساکتین دیمک اولور . اصل قیام « قوموا لله » ده مستبان اولدیغی
ایچون « قانتين » دها زیاده ذکر الله ایله طوروب خشوع ایله سکوت معناسنه سوق اولنمشدر . ابو عمرو شیبانیدن
مرویدرکه « بز ابتدا عهد رسول الله ده نمازده تکلم ایدردک » و « قوموا لله قانتين » نازل اولدیغی سکوت ایله
امر اولندق » دیمشدر . عبدالله بن مسعود رضی دیمشدرکه « بز حبشستانه کیتمزدن اول حضرت پیغمبره نمازده ایکن
حالده سلام ویررک ، اوده بزه قارشیلق ویرردی . حبشستاندن کلدیکمزده سلام ویردم قارشیلق
ویرمدی ، صوکره بونی کندیسنه عرض ایتدم » جناب الله دیلدیکی امری احداث ایدر . نمازده تکلم ایتمدیکمزده
قطعیاً امر ایتدی » بیوردی . ابو سعید خدریدن مرویدرکه بر آدم حضرت پیغمبره نمازده سلام ویردی
اوده اشارتله آلدی . سلام ویردکدن صوکره بیوردیلرکه « بز نمازده رد سلام ایدردک ، یعنی سلام آلیردک
اما اوندن نهی ایدلدک » . معاویة بن الحکم السلمی حدیثنده ده علیه الصلاة والسلام بیورمشدرکه : « بزم
شو نمازیمز یوقمی ؟ بونده کلام ناسدن هیچ برشی یاراشماز ، او تسبیح ، تکبیر ، قرائت قرآندر » . بو آیتک
نزولندن صوکره اصحاب کرامدن هر هانکی بریسی نمازده طوردیغی وقت هیبت رحمان ایله اوزانیر باقمقدن ،
صاغه صوله التفات ایتمکدن ، بر شیئی قیلمق ایتمکدن ، کوکلنده دنیا امورینه تعلقله بر شیئی یاپمقدن صاقینیردی .
« الصلوات » ده « الصلاة » عصر نمازی ایچوندرکه مراد کونده بش وقت معلوم اولان فرضه

نمازلردر. بو عدد اولسه ایدی معلوم اولان بو بش نمازلرك فرض اولمسی لازم کله جکدی که بو ده کوچ تمیزدر.

وسطى: اوسطك مؤنثی اولارق اسم تفضیلدر که اورته ویا افضل دیمکدر. بوندن ایچون صلاة وسطی حقنده مفهوم اعتباریله اورته نماز ویا افضل نماز دیه ایکی قول واردر. اسم تفضیل، زیاده ونقصانی قبول ایدن شیئلرده بنا ایدیلدیکی جهتله موته اموت دینلمدیکی کبی برشیئك وسط اولمسی ده زیاده ونقصانی قبول ایتمه جکی ایچون اوسط ووسطی کلمه سنك تفضیل معناسنده استعمالی موضوعی اولمه جنی وبناءً علیه اوسطك خیرلی، اك معتدل دیمك اولوب صلاة وسطی ده افضل نماز معناسنه اولمه سی لازم کله جکی افاده ایدلشدر. مع مافیه اسم تفضیلك اصل فعل معناسنه ورودی دخی انکار ایدیله میه جکی کبی توسطك اضافی ویا حقیقیسی تصورده ممکندر. شو حالده صلاة وسطی نمازلرك اك اورتاسی ویا اورتاسی دیمك ده اولابیلیر.

ماصدقنه کلنجه: عطف تغایر اقتضا ایده جکندن «الصلوة الوسطى» الصلواتدن باشقه بر نماز کبی کورونورسه ده اساساً «الصلوة» «الصلوات» ده داخل اولدیغندن بو عطفك زیادۀ اعتنا ایچون خاصك عامه عطفی قبیلندن بولندیغی ادنی ملاحظه ایله آکلاشیلیر که مع العموم مفسرین روایتلرده بویله در. بناءً علیه بو عطف «وملائکته وجبریل» ده ملکلره جبرائیلی عطف کبیدر. وفرض نمازلر ایچنده صلاة وسطی ملائکه ایچنده جبرائیل کبیدر. عجبا بو هانکی نمازدر؟ بونی صورت قطعیه ده تعیین ممکن دکلدر. کبار تابعیندن سعید بن مسیب حضرتلری «صلاة وسطی حقنده اصحاب رسول الله شویله ایدی» دیه پارمقلرینی بربرینه کچیرمش.

بو بابده کی اقوالك خلاصه سی:

١ — بو، ایکندی نمازیدر. بو قول حضرت علیدن، ابن مسعوددن، ابو ایوبدن، بر روایتده ابن عمردن، سمرة بن جندبدن، ابو هریره دن، عطیه روایتنده ابن عباسدن، ابو سعید خدریدن، بر روایتده حضرت عائشه دن، حضرت حفصه دن رضی الله عنهم، بر خیلی تابعیندن، امام اعظم ابو حنیفه دن، بر قولنده امام شافعیدن، احمد بن حنبلدن وبعض اصحاب مالکدن مرویدر. فی الواقع حدیث ایله شایعاً روایت ایدلشدر که رسول الله افندیمز «احزاب» محاربه سی کونی «شغلونا عن الصلوة الوسطى صلوة العصر

ملأ الله قلوبهم وبيوتهم نارا = بزی صلاة وسطی اولان صلات عصردن مشغول ایتدیلر، الله قبرلرینی و اولرینی آتشله طولدیرسین » بیورمشدر. چونکه دشمنلرك قتال ایچون هجوملرندن طولایی صلات خوف مشروع اولمدن وقتنده قیله مامشلر، غروب شمسدن صوكره قیلمشلردر. حضرت علی ده « بز صلاة وسطایی صباح نمازی ظننده ایدردك. نهایت رسول اللهدن سویلدیکی ده بونك عصر اولدیغنی طاندق » دیمشدر. ابو مالك اشعری و سمرة بن جندب حضرتلری ده رسول اللهدن « الصلوة الوسطى صلوة العصر » بیوردیغنی روایت ایتمشلردر. بونك وجهی وحکمتی اولده دینلمشدر که: ایکندی نمازی وقتی خلقك تجارت ومعیشت ایچون ان زیاده مشغول اولدقلری بر وقتدر. ملائکه لیل ونهارك اجتماعی هنگامیدر. بر ده نهارك صوكیله ایکی گوندزك، ایکی گیجه نمازلرینك اورتهسنده در. بناءً علیه هر ایکی معناسیله وسطادر.

٢ — صباح نمازیدر. بو ده حضرت عمردن، بر روایتده حضرت علیدن، ابو موسی ومعاذ وجابر وابی امامه وبر روایتده ابن عمر حضرتلرندن ومجاهددن وامام مالکدن وبر قولده امام شافعیدن مرویدر. بونك حقنده ده رسول اللهك بر گون صباح نمازینی قیلوب قبل الرکوع قنوت ده یا یدیغی والنی قالدیروب دعا ایتدیکی وقتنده « هذه الصلوة الوسطى التي امرنا بها ان نقوم فيها قانتين » بیوردیغی ابو رجاء عطاردی حضرتلرندن روایت ایدلسه ده فخر الدین رازی تفسیرنده بوکا دها چوق استدلالاته بولنمشدر.

٢ — اویله نمازیدر. بو ده ابن عمر، زید، اسامه، ابو سعید، عائشه حضرتلرندن وبر روایتده امام اعظمدن مرویدر. زید بن ثابت رضی الله عنه شویله روایت ایتمشدر که: حضرت پیغمبر اویله صیجاغنده نماز قیلار ناس ده حاجه لرنده: صیجاقدن محفظه لرنده بولنور، جماعته گلمزلردی. رسول الله بو خصوصده سویلندیکی جناب الله « والصلوة الوسطى » یی انزال بیوردی که مراد اویله نمازیدر. ونه روایت اولنمشدر که او زمان اویله ده حضرت پیغمبرك آرقه سنده انجق بر ایکی صف جماعت بولنوردی. رسول الله « لقد هممت احرق على قوم لا يشهدون الصلوة بيوتهم = والله شو نمازه گلمه ین قومك اوزرلرینه اولرینی یاقه یم دیه کوکلم گلدی » بیورسه بونك اوزرینه بو آیت نازل اولمشدر. بر ده اویله نمازی رسول اللهك ابتدا جبرائیل اماملغیله قیلدیغی ایلك نمازدر. بوندن باشقه جمعه نمازی بو وقتده در. بونك فضیلتی ایسه معلومدر.

٤ — آقشام نمازیدر. بوده ابو عبیدة السلمانی وقبیصة بن ذؤیبدن رضی الله عنهما مرویدر. زیرا بو نماز حضرده و سفرده هپ اوچ رکعت ثابتدر.

٥ — یاتسو نمازی اولدیغی ده بعضی ذواتدن نقل ایدلمشدر.

٦ — بش وقت نمازک مجموعیدر که معاذ بن جبل رضی الله عنه بو قائل اولمشدر. فی الواقع اصل ایمان ایله اعمال سائره بیننده متوسط بر عبادتدر. بو اعتبارله «وسطی» صفتی شاملدر. دیگر جهتدن نمازده صاحب ترتیب اولمه افضل اولدیغنده سوز یوقدر. بو ایسه لفظکده بش وقت نمازک مجموعی اعتباریله‌در.

٧ — بش وقت نمازدن غیر معین اولارق بریدر. کبار تابعیندن سعید بن مسیب و ابوبکر وراق بو قائل اولمشدر. جناب الله شهر رمضانده لیلة القدری، اسماء حسناده اسم اعظمی، یوم جمعه‌ده ساعت اجابتی گیزله‌دیگی کبی نمازلر ایچنده ده صلات وسطایی گیزلمش و بونکله بر محافظه‌سنی امر ایتمشدر که نمازلرک هپسنه دوام و محافظه‌سنه اعتنا اولنسون. بریده اولدیغی نافع، ابن عمردن روایت ایتمشدر، ربیع بن خثیم ده بو قائل اولمشدر. بر روایت ابتداده «والصلوة الوسطی صلوة العصر» دیه نازل اولمشدر. حضرت حفصه‌نک کوله‌سی یازدیردیغی روایتده که نجم بالخاصه اسلام سورتیله یازدیردیغی مصحفنده و کذلک حضرت عائشه‌نک مصحفنده بویله، و بر روایتده «وهی صلوة العصر» اولدیغی، فقط بونک بالآخره نسخ ایدلدیگی یالکز «والصلوة الوسطی» قالدیغی قرائت متواتره ایله ثابت و براء بن عازب حضرتلرندن ده بالخاصه مروی بولندیغی جهتله آکلاشیلیور که بو اولا ایکندی نمازی اولمه‌دن ده تعیینه ایدلسه اولدیغی حالده بالآخره تعیینی نسخ اولنوب مبهم براقلمشدر. بعض قرطبی دیمشدر که صحیح اولان بودر. زیرا ادله متعارضدر وجه ترجیح مفقوددر.

مشهور اولان قوللر بونلردر. بونلردن باشقه:

٨ — جمعه کونی جمعه نمازی، دیگر کونلرده اوکله نمازیدر. بوده حضرت علیدن روایت ایدلمشدر.

٩ — یاتسو و صباح نمازلریدر که ابو حیانک ذکرینه گوره حضرت عمر و حضرت عثمان بو قائل اولمشدر.

١٠ — صباح و ایکندی نمازلریدر که فقهای مالکیه‌دن ابوبکر ابهرینک قولیدر.

١٢ — بالخاصه جمعه نمازیدر.

١٢ — فرض نمازلرك هپسنده جماعتدر.

١٣ — صلات خوفدر.

النحوی المقری

١٤ — وتر نمازیدر. ابو الحسن علی بن محمد السخاوی بونی اختیار ایتمشدر.

١٥ — قربان بایرامی نمازی.

١٦ — رمضان بایرامی نمازی.

١٧ — قوشلق نمازیدر.

مفسر ابو حیان اندلسی بونلری تلخیص ایدرك دیركه: « بو قوللرده هر بری ذكر ایتدیكی نمازك فضیلتی حقنده وارد اولان حدیثلره بر ده بعضیسنك شو، شو آراسنده متوسط اولمسیله ترجیح اولنمه‌سینه بنا ایلمشدر. حال بوكه بو بر حجت دكلدر. معینه بر نمازك فضیلت مخصوصه‌سی بولنمه‌سی نه افضل كل اولمسنه، نه ده صلات وسطادن مراد الهی او اولدیغنه دلالت ایتمز. بونده بو روایات میانده ان شایان اعتماد اولان قول، فخر رسالتك «صلات عصر» دیه بیانیدر. » الخ... ابن جریر طبری ده تفسیرنده بونی صواب كوسترمشدر. حنفیه‌نك ده اك زیاده طرفدار اولدیغی بودر. بویله اولمقله برابر بو قدر اختلاف اولدیغنه بونك قطعی بر تفسیر اولدیغی ادعا ایده‌مز. زیرا آیتده «صلاة العصر» بیانینك منسوخ التلاوه قالمسی نسبه حكمنك نسخنه ده محتملدر. یالكز نسخ تلاوت اولمسی صلات وسطانك معهودیتی بش وقت نماز كبی تقرر ایدوب بالتواتر معلوم و معینه اولمسنه متوقفدر. حال بوكه كوردیكیمز اوزره بش وقت نماز قطعیاً معلوم اولدیغی حالده بو اویله دكلدر. بو انجق مفهوم كلیسیله معلومدر. كرچه یوم احزاب حدیثی اك قوی بر بیاندر. لكن بونك او كونكی ایكندی نمازینه مصروف اولمسی ده محتملدر. چونكه اك زیاده مانعه‌یه معروضه اولان او اولمشدر. و كثرت اشتغال حكمته نظراً صلات وسطانك اكثریتله ایكندی نمازینه حملی اكثر ناسك انجیه ایكندی نمازینك كثرت مشغله‌یه مصادف اولماسنده و بو صورتده اورته‌ده قالمه‌سندندر. حال بوكه عمومه نظراً كثرت مشغولیت و مانعه دیكر نمازلره ده تصادف ایده‌بیلیر. بو جهتله دینه‌بیلیر كه هر شخص انجیه كثرت سوانح حسبیله قیلنماسی مشكل و اك زیاده اورتاده قالوب فوت اولمسی ملحوظ بولنان نماز هانكیسی ایسه اونك حقنده افضل صلوات و صلات وسطی ده اودر. و بر وجه بالا هر نماز

حقنده روایت واقع اولمسی بو صورتی ایضاح ایده بیلیر . و نزول اولده کی «صلاة العصر» بیانینک منسوخ
بولنمسی ده بونی مؤید در . اوحالده صلاة وسطی حقنده اصح و اوسط اقوال بش وقت نمازدن غیر معینه
برسی اولمقدر . بوده نمازلره اعتنائی تأکید ایچوندر صلات وسطی قطعیتله تعیین اولنماسه ایچون آکیدا بویورلمشدر ؛
نمازلرک هپسنی و هم صلاة وسطایی محافظه ایدک و الله ایچون قانتین دیوانه طورک . [فَاِنْ
خِفْتُمْ] و شاید قورقارسه‌کز : دشمن ویا یرتیجی حیوان کبی بر سببدن ناشی شدتلی بر قورقویه دوشرسه‌کز
[فَرِجَالاً اَوْ رُكْبَانًا] پیاده ویا سواری نصل طوره بیلیرسه‌کز اویله قیلیکز . ـ یعنی اقتضای حال
کوره نصل و نه طرفه طوروب ممکن ایسه اویله‌جه ولو حیوان اوزرنده ایما ایله اولسون منفرداً قیلیکز و هر حالده
ممکن اولدیغی قدر قیلیکز ، ترک ایتمیکز . بو صورته کلیش کوره نمازه «صلات خوف ـ قورقو نمازی»
دینیلیر که اک شدتلی قورقو زمانلرنده در . صلات خوفک جماعتله قیلنه بیلمه دیگر بر صورتی واردر که سوره نساده
کله‌جکدر . اونده قورقو بوندن آزدر . فقط دشمن ایله بالفعل قتال اثناسنده بونلرک هیچ بری یاپیله‌مازسه ،
وقت نمازی بعضاً اولدیغندن او زمان نمازی قضایه براقمق ضروری اولور . نته کیم خندق محاربه‌سنده احزاب کونی
غروب شمسه قدر بو حال اولمشده ده رسول الله «شغلونا عن الصلوة الوسطی صلوة العصر الخ...» بویوروب ، درت
نمازی قضایه براقمش و غروبدن صوکره مع الترتیب قضا ایلمش ایدی .

[فَاِذَا اَمِنْتُمْ] آرتق قورقودن قورتیلوب امنیت و سلامته چیقدیکزمی ؟ [فَاذْكُرُوا اللّٰهَ
كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ] سزه او بیلمه دیککز احکامی و بو سایه ده احکام صلاتی
نصل تعلیم ایتدی ایسه اویله‌جه اللهی ذکر ایدیکز . نمازلریکزی ده تمامیله قیلیکز و دیگر احکامنی ده اجرا ایدیکز که
شکر ایتمش اولاسکز ، او احکام ایچنده نمازلره دوام بو فضل و فضیلتی اونوتمیه‌سکز . ـ دیمک که نمازلر
ایچنده صلات وسطی نصل ایسه بوده احکام شرعیه ایچنده نمازلر کبیدر . و بونی آکلاتمق ایچونده نکاح و طلاق
مسئله‌لری خنوز تمام اولمدن آراده بالخاصه بو آیتلر ویرلمشدر . و نمازک و صلاتک موضوع بحث اولدیغی وادیه جمعی
برمرده ده فضیلتی سوقده و نمازلر و خوف و امانده ایله جهادی اخطار ایتمش بلیغدر . بو انتباه ایله او احکام
سیاقینی دیکله‌یکز :

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ
مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي
أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ • وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ • كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ •

مآل شریفی

وایچیکزدن زوجه‌لرینی گیرده براقه‌رق وفات ایده‌جك اولانلر، زوجه‌لرینی ایچیندن سنه‌یه قدر
چیقاریلمقسزین بر انتفاعی وصیت ایتملیدر. بوندن اوزرینه کندیلری چیقارلرسه کندی مقدرلرینه بایرقی
شروع بر حرکتده طولایی سزه بر مسئولیت یوقدر، شبهه‌سز الله عزیزدر، حکیمدر • مطلقه‌لرك
(بوشانانلرك) ده معروف وجهله بر استفاده حقلری‌در که اتقای الله‌ده قورقانلره بر وظیفه‌در •
ایشته عقلدیکز ایرسین دییه الله سزه آیتلرینی بویله بیان بیوریور •

قرائت: «وصیة» ابوعمرو، ابن عامر، حفص روایتیله عاصم، حمزه قرائتلرنده منصوب،
سائرلرنده مرفوع اوقونور. عبدالله بن مسعود قرائتنده ده «کتب علیکم الوصیة» ایدی.
جمهوریه نظراً بو «والذین یتوفون..» آیتنك نزولی اوکلکده مقدم اولدیغی ومقبلدرده
تأخیر ایلدیکی سویلنمشدر. شبهه‌سز تاریخ بیلینه‌مکلدر. اولکی عدت، بوده نفقه ایچوندر.

[وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا] یعنی ایچیکزدن وفات ایدوب ده
آرقه‌ده زوجه‌لر براقانلر [وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ] زوجه‌لری

ایچون سنه‌سنه قدر فنادن چیقاریلمیه‌رق نفقه‌لانمقلری برتسلی وصیت براقیرلر. بونلرک زوجه‌لری ایچون بویله بر وصیت حکمی واردر که وصیت یاپیلماسه بیله حکم اولنور. [فَإِنْ خَرَجْنَ] بونلر ارزولریله زوجلرینک کندیلکلرندن چیقارلرسه [فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ] او زمان کندی حقلرنده معروف نوعندن یاپدقلری حرکاتده سزه بر کناه یوقدر. نفقه حقلرینی کندیلری اسقاط ایتمش اولورلر. [وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] الله ده عزیز، حکیم در. معروف خلافنه حرکت ایدنلری ویا معروفی رد ایدنلری مؤاخذه ایدر. — بوراده نکره اولارق «معروف» اولکنده «بالمعروف» بیورلمسی، بونک نزولی مقدم، اوتکینک مؤخر بولندیغندن طولایی اولدیغنی مفسرین بیان ایدیورلر. خروج حالنده نفی جناح کوستریرکه بو برسنه تماماً عدت دکلدر. زیرا عدت اولسه ایدی خروجلری کناه اولوردی. بناءعلیه بو آیت اولکندن نزولده دخی متأخر اولسه ایدی درت آی اون کونه عدت مدتیله متعارض اولمازدی. او حالده مقدم اولدیغندن طولایی نفقه عیاله اولان بو برسنه‌لک عدت مدتی منسوخ ویا مخصص اولمسی اقتضا ایتمزدی. لکن مؤخراً اولنه تمامیله لازم کلیرکه بو برسنه قدر حق انتفاع وصیت ویا وصیت حکمنده اولارق ثابتدر. حال بوکه ایریده کوروله‌جکی اوزره زوجه دخی ربع ویا ثمن بر حصه ایله وارث اوله‌جقدر. بو صورتده میراث آیتینک نزولندن صوکره وارثه وصیت، منسوخ اولدیغندن بو وصیت ده منسوخدر. بناءعلیه زوجی وفات ایدن زوجه‌لره کندی حصهٔ ارثیه‌لرندن باشقه برده نفقه واجب دکلدر. بو آیت بدایت اسلامده زوجه‌یه میراث یوق ایکن نازل اولمش ویا لااقل ارث آیتیله نسخ ایدلمشدر. و بو نسخ زوجه‌نک علیهنه دکل لهنه اولمشدر. بر سنه‌ده عدت معناسی ملاحظه ایدنلر. بو نسخک نزولی مؤخر اولان عدت آیتیله اولدیغنه ده قائل اولمشدر. دیمک که هر ایکی تقدیرده منسوخدر. انجق مجاهددن سکنا حقنده منسوخ اولمادیغنه دائر منفرد بر قول واردر. و امام شافعی ده اوکا قائل اولارق بونده نفقه یوقدر، فقط برسنه سکنا واردر دیمیش. سکنا دخی نفقه‌دن معدود اولدیغی جهتله بو تلقی روایةً و درایةً ضعیفدر.

زوجی وفات ایدنلرک نفقه‌لری بویله. بو بابک آخری اوله‌رق ربط ایچون بو بابده ایلک موضوع بحث اولان مطلقه‌لره کلنجه: [وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ] مطلقه‌لر ایچنده شرعاً

وعادتاً معروف وجهله برمتاع . بونده انتفاع واردركه [حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ] دينلمسی تقييدده تقوانك معناسی اهميله كوستريلمه واجبدر . — زوج اونی ويره‌لی ، ويرمزسه حاكم سلطنتيله آلويريلیر . بو متاع دخول بها اولانلره ايچون نفقهٔ عدت اولميانلر ايچون ده متعه‌در . فقط متعه بالاده كچمسه بولنديغی اشارتدر . بونك معروفده زوجك وسعنه كوره ، زوجه‌نك حاله مناسب اولمسيدر . «لا تكلف نفس الا وسعها» ، «على الموسع قدره وعلى المقتر قدره» .

متعه بونده اصل [illegible] عدت [illegible]

[كَذَٰلِكَ] اشته بويله [يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ] الله احكامنه دليل اولانلر آيتلريني بيان ايدييور [لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ] كه عقللنه ايرسيه ، صاحب عقل وفهم اولاسكز . احكام الهيه‌يی كوزلجه انكلايوب حسنه تطبيق ايده سكز ده اولوم ديكجه عقللريكز قاچيرماز كبی اوليه سكز :

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ●

مآل شريفی

باقمازميسك او كيمسه‌لره كه ! بيكلرجه كيشی ايكن اولوم قورقوسيله ديارلرندن چيقديلر . الله ده كنديلرينه «اولك» ديدی ، صوكره ده اونلره برحيات ويردی . الحاصل الله انسانلره قارشی برفضل صاحبی ، ولكن انسانلرك بيوك چوقلری شكر ايتميورلر ●

«الم تر» اكثريتله تعجب وتقرير ايچون قوللانيلير كه لسانمزده «كورمدكمی ؟» ده بويله‌در . رؤيت ده يا كوزله ، يا قلبله اولور . ايكيسی ده «الی» ايله صله‌لانماز . بنا عليه «الم تر الی» دينلديكی زمانده نظر وبا انتها معناسنی تضمن ايدركه «باقوب كورمدكمی ، كورمسه كبی بيلمدكمی ، علمك بومعلومنه

دها ایشتمه دیمی؟ نه غریب! خبرسه اونی بیلیرسك؟» یاخود «حزن یوقمی باقه‌لم آنه عجائب دیمك اولور.

[أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ] كوره دگلمی، حزن یوقمی؟ نه عجائب باقك آشونلره كه [خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ] بیكلرجه كیشی اولدقلری حالده اولومدن قاچمق ایچون دیارلرندن چیقدیلر [فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا] الله ده اونلره اولك دیدی [ثُمَّ أَحْيَاهُمْ] صوكره اونلره یكیدن حیات ویردی، بعث بعد الموت تحقق اولدی. — اولملم دیه قاچدقلری زمان قورقدقلری باشلرینه كلدی، اولدیلر. فقط اولوم ایچنه دوشوب عادة اولدك دیه‌كلری بر آنده ده عقل و خیالك آلمز بر صورتده تكرار حیات بولدیلر. دیمك كه حكم الهیدن قاچیلماز. و هیچ بر زمان اللهدن امید كسیلمز. روایت اولنمشدر كه دقتلو عراقده واسط طرفنده داوردان دینیلن بر قصبه وارمش، اوراده طاعون اولمش، اهالیسی بوندن قاچمق ایچون مملكتلرندن چیقمشلر، فقط هپ تلف اولمشلر، صوكره الله نه حیات ویرمش. — بر ده بنی اسرائیلده جهاده مأمور اولانلر بر قوم محاربه‌دن قورقوب وطنلرندن چیقمشلر، قاچمشلر فقط ینه اولمشلر، پریشان اولمشلر. نهایت الله اونلره تكرار حیات ویرمش. فی سبیل الله محاربه ایتمه‌لرینی امر ایتمش. — بر كره حضرت عمر نماز قیلدیركن كیریده ایكی یهودی وارمش، شاه الیه ركوعه واریركن حوی[1] بابار، یعنی ركوعده قوللرینی بوكولرینه قیصماپوب سربس و آیاقلره طوتوب ده دیزلرینه طوتار و قارنی چیكنیه طوتار، و بو صورتله ركوعده مردانه‌ستیه بر وضعیت آلیرمش. بونی كورنه یهودیلر بربرلرینه «بو، اومی؟» دیمش، حضرت عمر نمازی بیترجه بر یسنك «بو، اومی؟» دیدیكی سوه‌مشه «بز كتابمزده باذن الله اولولری دیریلتمه حزقیل ویردیكی وره جك، ده میرده بر بوینوز «قرنه» بولورز دیمشلر. عمر «بز كتابمزده حزقیل و عیسادن باشقه باذن الله احیای موتا ایده بولیورز» دیمیش اونلره. «بز الله كتابنده سنا نقل ایتدیكی پیغمبرلر بولیورز» دیمشلر. عمرده «اوت» دیمش. بنا علیه یهودیلر احیای موتایه كلنجه «سنا شونی سویله‌یه جكز كه بنی اسرائیلده وبا واقع اولمشدی، بوندن بر قوم چیقدیلر، بر میل كیدنجه الله بونلری اولدوردی. بونلره بر دیوار چویردیلر. كمیكلری چوریدكنده جنابه

حزقیلی کوندردی ، اونلرده بر مدت طوردیلر ، الله ده بونلری بو یوزدن بعث بعد الموته مظهر ایتدی »

دیینلر ده واردر .

ایشته بو آیت بو قصه‌لرك بری ویا هپسی طولاییسیله نازل اولمشدر . دینیلیور که حزقیل ذوالکفل علیه السلامدر . سیاقده . قتال قصه‌سنه دها مناسب کبی کورونورسه ده آیتده حذر موت مطلق اولدیغی ایچون کرك طاعونده و وبا وکرك محاربه‌لرده هانکی بر سببله اولورسه اولسون اولوم قورقوسیله حکم الهیه‌دن فرار ایتمك ایسته‌ینلرك هپسنه شاملدر . طاعونده و وبا کبی اولتلرده هرکس بولندیغی یرده قاچمقدن قالقمالی ، محاربه لازم کلدیکی زمانده ده بیکلرجه خلقدن قورقوب وطننده قاچماملیدیرلر . اولوم قورقوسیله وطنلرینی براقیه اوامر الهیه‌یی تنفیذ ایتمکدن قاچینانلرك سوری سوری ترك دیار ایله بیکلرجه اقوامك جبونه کیروب محو وپریشان اولدقلری وصوکره ده بازن نه خدا ایله حیات بولدقلری حقنده تاریخ بشر مثاللرله طولودر . بوراده جناب الله بونلری احضار ایدرکسه اولورسه ، حکم الهی اولدیغنده ده قاچیوب قورتولمنك امکانی بولنمادیغنی ودیریلری یاباندن قورتارقریبه دها حیالوسه دها قتیع بر صورتده اوغرایه‌جقلرینی وحتی الله مراد ایدنجه حکمنی انفاذ ایتمك ایچون اولولری بیله دیریلته‌جکنی و بنابرین اولمکله قورتوله‌جقلرینی ظن ایدنلرك ده قورتوله‌میه‌جقلرینی افهام بیورمشدر . حاصلی حکم الهیه‌دن قورتولمق ایچون نه اولومدن قاچمنك ، نه ده اولومه قوشمنك فائده‌سی اولمادیغنی آکلاتمشدر .

[إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ] شبهه یوقدرکه الله انسانلره فضل وکرم صاحبیدر ، بویله هر درلو اسبابك منقطع اولسه ، آرتق حیاتك امکانی قالمامسه ظن ایدلدیکی بر صیره‌ده بیله یکیدن حیات ویرر . [وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ] ولکن ناسك اکثریسی شکر ایتمزلر اونك امرلرینه مخالفت ایدر ، وقاچمقله قورتوله‌جقلرینی ظن ایدرلر ، نه بیلملیدر . اما سز بویله اولمایك .

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ● مَنْ ذَا الَّذِي

يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ •

مآل شریفی

او حالده الله یولنده جهاد ایدیك واللهك سمیع، علیم اولدیغنی بیلك • هانی كیم وار كه الله بر قرض حسن ایله اودنج ویره كه الله اوكا بر چوق قات قات آرتدیرسین، الله هم صیقار، هم آچار، هم ده دوندرولوب اوكا كوتورولجكسكز •

قرائت: «فیضاعفه» نافع، ابن عامر، حمزه، كسائی، خلف عاشر قرائتنده «فا»نك ضمیله، ابن كثیر و ابو جعفر قرائتنده «فا»نك ضمی و عیننك تشدیدیله الفسز «یضعفه»، مابقیسنده «فا»نك فتحیله «فیضاعفه» اوقونور. «یبسط» نافع، بزی، ابو بكر شعبه، كسائی، ابو جعفر، روح قرائتنده «سین» یرینه «صاد» ایله اوقونور.

سز بونلردن عبرت آلوب شدی ایدیك [وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ] الله یولنده محاربه ایدك، وظیفه‌كزه باقیك — آكلاشلدی كه قورقونك اجله فائده‌سی یوقدر، قطعیاً مقدر اولانك اوكنه چاره یوقدر، اجل كلدی ایسه فی سبیل الله اولمك، كلمدی ایسه قیمتلی ظفرلره نائل اولوب ثوابلر قازانمق وار. [وَاعْلَمُوا] و بیلیكز كه [اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] الله محقق سمیعدر، علیمدر. — كیدیشلریكزی و فالانلریكزی: سویلدیكلریكزی ایشیدر، قلبلرده، نیتلرده ذكرلریكزی بیلیر. شمدی [مَنْ ذَا الَّذِي] كیمدر او كیمسه كه [يُقْرِضُ اللّٰهَ] الله بر قرض حسن، یعنی كوكلندن قوپه‌رق، حسن نیت و اخلاص مقارنه اولرق، دشمنه ضد ناغنده كوزل قرض قوبوب بر اودنج ویرسین، فی سبیل الله انفاق ایتسین ده [فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً] او ده باریسینه اوكا اضعاف كثیره سیله قات قات ویرسین،

يا خود نه كيم اوله اودنج ويرر . الله ده اوكا بر يه قات قات ويرر . بو قاتلرك مقدارينى انجق الله بيلير .
بر مأنيه « كمثل حبة انبتت سبع سنابل فى كل سنبلة مائة حبة » مثاليله بر يه يوز ده نيلمشدر .

روايت اولنيور كه ابو الدحداح رضى الله عنه « يا رسول الله بنم ايكى باغچه م وار . بريسنى تصدق ايدرسهم بكا جنتده ايكى مثلى وارميدر ؟ » ديمش . « اوت » بيورلمش . « دحداحك آناسى ده برابرميدر ؟ » « اوت » بيورلمش . « صبيه ده برابرميدر ؟ » ديمش « اوت » بيورلمش . بونك اوزرينه باغچه لرينك اك كوزلى اولان « حنينه » نامنده كى حديقه سنى تصدق ايتمش . دونوب اهل و عيالنه كلمش . اونلر ده او باغچه ده بولونيورلرمش . همان باغچه نك قاپوسنه طورمش . زوجه سى ام دحداحه بونى نقل ايتمش . او ده « اشترا ايتديكك باغچه لرى الله مبارك ايتسين » ديمش . چيقمشلر . باغچه يى تسليم ايتمشلر . بو آيت نازل اولمش . رسول الله « ابو دحداح ايچون جنتده نيجه خرما آغاجلرى صالقيه آتيور » بيورمش .

بو نه لطفدر كه الله قوللرينه بورج استقراض اعلان ايديور . و بو قيلنك اخلاص و حسن نيتله ارادهٔ عبده مربوط بولنديغنى ده كوستريور . بوكا طالب اولديكز . الله بو قاتلى احسانى اوكجه نيچون ياپيوريور ديه بيليكز . چونكه [وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ] الله صيقار و آچار . كيمى فقرلره و كيمى جماعتلره بعضاً طارلق ويرير . بعضاً ده كنيشلك — طارلقده مأيوس اولماملى . كنيشلكده ده آزيتماملى . هر ايكى تقديرده هركس حالنه كوره راغب حسنات اولملى . دشمنه طيرناغنه كوزلجه كسوب الله مالاً و بدناً — ولو صيقنتيده تحمل ايتملى و هيچ برشى بولمازسه « سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر » ديمك صورتيله اولسون — قرض حسنه بذل ايتمليدر كه صوكى كنيشلك اولسون [وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ] و سز نه قدر قاچينسه كز عاقبت او الله ارجاع اولنه جقسكز . اجر و ثوابكزى اونده بولاجقسكز .

بوندن صوكرا شويله بيوريور :

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا

مَلِكًا نُقَاتِلْ في سَبيلِ اللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا
تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ في سَبيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَائِنَا
فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَليلًا مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَليمٌ بِالظَّالِمينَ ●
وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ
الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ
اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللّٰهُ يُؤْتي مُلْكَهُ مَنْ
يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَليمٌ ● وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِه۪ اَنْ يَأْتِيَكُمُ
التَّابُوتُ فيهِ سَكينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَاٰلُ هٰرُونَ
تَحْمِلُهُ الْمَلٰئِكَةُ اِنَّ في ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنينَ ● فَلَمَّا فَصَلَ
طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَليكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنّي وَمَنْ
لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنّي اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِه۪ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَليلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا
جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذينَ اٰمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِه۪ قَالَ
الَّذينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَليلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثيرَةً
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرينَ ● وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِه۪ قَالُوا رَبَّنَا
اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرينَ ● فَهَزَمُوهُمْ
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا
دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى
الْعَالَمينَ ● تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلينَ ●

تمام آل شريفي

باقسەڭا بنی اسرائیلڭ موسادن صوكره یوزه كلنلرینه كه انلر بر پیغمبرلرینه " بزه بر ملك كوندر ،
الله یولنده محاربه ایده‌لم " دیدیلر ، نصل دیدی ، اوزریكزه فرض قیلنیرسه محاربه ایتمه‌یورمیسیكز ؟ بز ،
دیدیلر ، نیه محاربه ایتمه‌یه‌لم ؟ یوردلریمزدن چیقاریلدق ، اولادلریمزدن جدا ایلدك . وقتاكه بونلرك اوزرینه
محاربه كندیلرینه فرض قیلندی ، فقط بر آزی مستثنا اولمق اوزره دونوویردیلر . الله ظالملری بیلیر ● پیغمبرلری
اونلره ایشته ، دیمشدی : الله سزه ملك اولمق اوزره طالوتی كوندردی ، آ ! دیدیلر ، اوكا بزم اوزریمزه
ملك اولمق نره‌دن ؟ ملكلكه بز اوندن دها لایق ایكن ؛ مالجه بر كنیشلكده نائل ایلسه ده دكل ، اونی ، دیدی ؛
سزك اوزریكزه الله انتخاب ایتمش و علمده ، جسمده اوكا زیاده بر وسعت ویرمش ، هم الله ملكنی
دیلدیكینه ویرر ، الله واسعدر ، علیمدر ● پیغمبرلری اونلره شونی ده سویلمشدی : حقیقة اونك
ملكلكنك علامتی سزه او تابوتك كلمسی اولاجقدر كه اونده ربكزدن بر سكینه و آل موسی ایله آل هارونك
متروكاتندن بر بقیه واردر ، اونی ملائكه كتیره‌جكدر ، البته بونده سزه قطعی بر علامت واردر ، اكر
مؤمن ایسه‌كز ● وقتاكه طالوت اردو ایله حركت ایتدی ، محققه ، دیدی : الله سزی بر نهرله امتحان
ایده‌جك . كیم اوندن ایچرسه بندن دكل ، كیم اونی طاتمازسه ایشته او بندن ، انجق الیله بر آووج آلان
مستثنا ، دیدیكه وارنجه اوندن ایچدیلر ، انجق ایچلرندن پك آزی مستثنا قالدیلر ، او وقتده
" بزم بوكون جالوت ایله اردوسنه طاقتمز یوق " دیدیلر ، الله ملاقی اولاجقلرینه قانع اولانلر ایسه شو
جوابی ویردیلر " نیجه آز بر جمعیت ، چوق بر جمعیته اللهك اذنیله غلبه ایتمشدر ، الله صبر ایدنلرله برابردر " ●
و وقتاكه جالوت و اردوسنه قارشی میدانه چیقدیلر ، شویله دیدیلر : " ای بزم پروردگارمز ! اوزریمزه
صبر دوك و آیاقلریمزه ثبات ویر و بزه كافر قومنه قارشی نصرت بیور " ● دیدیكه اللهك اذنیله اونلری
تماماً بوزدیلر ، داود جالوتی اولدوردی و الله كندیسنه ملك و حكمت ویردی و دها دیلدیكیندن اوكا تعلیم
بیوردی ، اللهك انسانلری بربریله دفع ایتمسی اولماسه ایدی ارضده ، البته فساد بولنمش كیتمشدی ولكن الله
ذوی العقول عالملرینه بر فضلی وار ● ایشته بونلر اللهك آیتلری ، اونلری سكا بحق تلاوت ایدییورز ، محققكه

دیدیكه طالوت و جمعیتی ایچلی ایچلریدی

قرائت : « عسيتم » نافع « سين » ك كسريله ، باقيلرى فتحيله ، « غرفة » نافع ، ابن كثير ، ابو عمرو ، ابو جعفر غينك فتحيله ، بتاقيسى ضميله . « دفع الله » نافع ، ابو جعفر ، يعقوب « دفاع الله » .

« ملأ » قوم ، رهط كبى مفردى اولميان بر اسم جمعدر كه طوبلانوب بر زمانده كوزى ويا بر طولدرايه بر جماعت ويا جمعيت مفهوميله اشراف ناسه ، يعنى اري كلله و صاحب رأى اولانلره وجوه و ارباب حل و عقده هيئات الملائيه ايدلير . ابن عطيه ديمشدر كه « ملأ » كلمه سنك اصل وضعى جميع قوم در . اشرافه ملأ دينلمسى تشبيهادر . الخ ... يعنى اشراف بتون قومى تمثيل ايده بيلدكلرى حيثيتيله اونلر كبى ملأ الملائه اولنور . اونلك ايچون آتيه كوره چكلمه سوزلر اصحاب رأيه مضاف اولمقله برابر مسئوليت عمومه متوجهدر . حاصلى ملأ ايكى نقطه نظردن جمهور قوم ديمكدر . فرا بيان ايديكه بتون قرآنده « ملأ ، رهط ، قوم ، نفر » رجال ديمكدر . ايچلرنده قادين يوقدر .

اى صاحب نظر [أَلَمْ تَرَ] كورمدكمى باقسه كا [إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى] موسادن صوكره بنى اسرائيلدن او جمهور جماعته [إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ] بر وقت بونلر بر پيغمبرلرينه [1] [ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ] بزه قوماندا ايده جك بر رئيس سوق و ادايت كه سبيل الله ده محاربه ايده لم ديديلر [قَالَ] او پيغمبر [هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ

[1] كه اشموئيل ويا شمعون بن صفيه ويا يوشع بن نون ديه بر قاچ روايت واردر . اصحاب يوسف بن يوشع بن نون قتاده موسادركه حضرت موسادن صوكره اونا خلف اولمشدر . بناءً عليه طالوت و داود زماننه قدر چوقدن متقدم اولديغى جهتله روايتلرك زياده سى اشموئيل اوزرنده در . آنجق بونك اشموئيل بن بال بن علقمه ويا اشموئيل بن هلقيه اولمسى حقنده ايكى قول واردر . مقاتل هارون عليه السلام نسلندن اشموئيل بن بال ديمش ، مجاهد ده اشموئيل بن هلقيه در ديمش . اشموئيل ابراهيمك عبرانيسيدر . آيتده اسمى تصريح ايدلمديكى كبى « لنبى لهم » ديه نكره اوله رق ايراد ايدلمسى ذاته دكل مطلقا وصف نبوته تعلق اولسى و بو صورتله حضرت پيغمبره دخى ايمائى تضمن ايتمسى ايچوندر .

اَلْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا] سزه محاربه فرض قیلنورسه یاپماموه ایتمه یه سکز؟ دیدی. داماً لرینه باصدی، حقیقی کوردی، تثبیت ایتمک ایستهدی. جواباً [قَالُوا] بو جماعت [وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّهِ] بزنه فی سبیل الله محاربه ایتمه‌لم؟ [وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَائِنَا] حال بوکه یوردلریمزدن چیقاریلدق واولادلریمزدن اولدق دیدیلر. — حتی والله ده اسید قفزله اسباب حربک بالفعل مابلغ موجود اولدیغنی سویلدیلر. بو صیره‌ده مصر ایله فلسطین آراسنده ساکن بولنان عمالقه‌نک باشنده عملیق اولادندن جالوت نامنده بر جبار حکمدار بولونیورسه. بونر بنی اسرائیله غلبه ایتمشلر، وطنلرینک بر چوغنی ضبط ایله اولادلرینی، حتی ملوک زاده‌لرندن دورت یوز قرق کیشی‌یی اسیر ایدوب کوتورمشلر، قالانلره ده ویرکیلر طرح ایتمشلر وتوراتلرینی بیله آلمشلر. بو صیره‌ده بنی اسرائیلک بر پیغمبرلری یوقمش، نهایت الله‌ه یالوارمشلر. الله تعالی بونلره سلالۀ نبوته قالمش بر قادیندن بر چوجق دنیایه ویروب نبوت احسان ایلیه‌یه بو سایه‌ده امیدلنمشلر. بر طرفدن ده اونک نبوتی انتخاب، بر طرفدن ده امید ظفرله حرب ایتمک آرزوسنه دوشمشلر. بو سائقه ایله اوندن بو طلبده بولنمشلر وبویله سوز ویرمشلر. امام قشیری بو نقطه‌ده دیمشدرکه: فقط احسن نیتلرینه مال واولاد اندیشه‌سنی قاریشدیرمه‌ده حرکت ایتمه‌یه وصرف فی سبیل الله اخلاصی تام ایله اراده‌یه آماده طورمایوب اظهار تجلدله تهییج حرب قیام ایلیه‌یه بولندقلرندن مقصدلری تمام اولماسه ونتیجه الاکثر راحت آلیشمه تجربه‌لری سعادت اولدیغی اوندن ده ابتدا حس انتقام ایله جلادت کوسترمشلر وصوکره ایسه حسیقی تکلیف نفعلری قوللرینه اویماسه.

فی الواقع [فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ] وقتاکه محاربه یازیلدی — امر ویریلوب ایسه کسب قطعیت ایتدی [تَوَلَّوْا] کیری دوندیلر — نفعلری قوللرینه اویمادی، سوزلرنده طوریادیلر، امره رعایت ایتمدیلر. حرب میداننه کلدیکده یوز چویردیلر [اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ] انجق ایچلرندن بر آزی مستثنا بر مقام قازاندیلر — که یاقینده کوروله‌جکی اوزره بونلر بر اوچ صو ایله اکتفا ایلدیلر. آز نقدیه باقمادیلر، ثبات ایتدیلر ومظفر اولدیلر. بر حدیث شریفه نظراً بو قلت اصحاب بدرک عددینجه ایدی که اوچ یوز اون اوچ کیشی ایمشلر دیمک اولور. سوزلرنده طوراماموق اولانلر بو قلتدن باشقاسی

برابر حربی تعقیب ایدیورده میداندن برده بوحربی یالکز براوت چکیلیورلر. [وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ] الله ده بونلرک ظالملرینی بیلیر. — بو جملهٔ تذییلیه سوزلرنده طورمایانلره و عموم الخصوص حرب طالب اولوب ده بالآخره دونن‌لر حقنده بیوک بر انذاری محتویدر. بوراده «لاینال عهدی الظالمین» قول الٰهیسی خاطرلاتمق لازم کلیر.

بناءً علیه اونلره یاباجغنی ده بیلیر

حربدن نصل کسب قطعیت ایتدیکنه کلنجه:

اونلر اویله سویلدیلر [وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ] او پیغمبرلری ده اونلره [اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا] الله سزه طالوتی امیر کوندردی دیدی. بونکا قارشی [قَالُوٓا] او جماعت [اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا] او بزه قارشی نره‌دن ملک اولاجق؟ یاخود بزم اوزریمزه اونک ملک اولمسی نصل اولور؟ [وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ] حالبوکه بز ملکلکه اوندن داها لایقز، ملک اولمغه اوندن زیاده بزم حقمز [وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ] اوکا بر سعهٔ مالیه ده بخش ایدلمه‌دی دیه اعتراض ایتدیلر. جواباً [قَالَ] او پیغمبر دیدی که [اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ] الله اونی اصطفا و انتخاب ایتدی اوزریکزه صورت قطعیه‌ده تعیین ایتدی [وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ] و اوکا علمده و جسمده، مادی و معنوی زیاده بر انکشاف و انبساط ویردی — مادةً ایری، کوچلی قوتلی، کوزل، معناً علم دیه و سیاست، فن اداره و حربده سزدن یوکسک یاراتدی، بالفعل حکم اولمه و قوماندانلق ایچون عمده اولان شرائط ده بودر. یوقسه وراثت، نسب شرط اصلی دکلدر. دینیلیور که عبرانی اولان «طالوت» اسمی عربجه طول ماده‌سیله ده علاقه‌دار اولارق قدرت و اوزونلقده مبالغه معناسنی متضمندر. بناءً علیه قدرت علمیه و جسمیه‌یه بر عنوان کبیدر. اساسنده عجمی بر اسم خاصدن عبارت اولسه ده قرآنده عربی نقطهٔ نظردن مفهومنه اشارت بولنمق بر دستور کلی حالنده تثبیت ایتمشدر. طالوتک اسمی سریانیجه شاول و عبرانیجه شاول یعنی قیش ایمش، دیمک که طالوت لقبیدر.

شمدی بز طوررکه الله بونی نیه بویله یاپمش دینه جک؟ [وَاللّٰهُ يُؤْتٖي مُلْكَهُ

من يشاء] الله ملكنی دیلدیکنه ویرر ـــ مالك الملك او، اصل ملك اونكدر. ملكه نائل اولانلر
بالاصاله دكل اونده بالنيابه نائل اولورلر. [والله واسع عليم] هم الله واسع وعليمدر.
ـــ رحمت واحسانی چوقدر فاعل مختاردر: فیضنی بسطی تعقیب ایدر، فقیری غنی قیلار، ملكسزه ملك
ویرر، ویره جكنی ویرمك ایچونده هیچ برقید وشرطه تابع دكلدر. جهلده سنزه هیچدر. ملكه لایق اولوب
اولمایانلری کیمده نیچون ده نه قدر مدت ویره جكنی ده بیلیر. بوكا قارشی بر طوروركه ملكنی طالوته نه
ویردیکی دینرسه. انجق خبره اعتماد ایده بیله جك کیمسه لر منطقاً بو دعوانك صغراسی اولان اصطفا قضیه سنی
نه معلوم دییه منع ایدوب دلیل ایسته یه بیلیرلر. بونی اتمام ایچونده؛
[وقال لهم نبيهم] بر ده پیغمبرلری اونلره دیدیكه [ان آية ملكه ان
يأتيكم التابوت] طالوتك ملك اولمه سنك علامت ظاهره سی وبونك معجزه سی سزه تابوتك
كلمه سیدر. ـــ تابوت، صندیقه دیمكدر. بعضاً مراجعت دیمك اولان "توب" ماده سندن فعلوت
معناسی اولمه حسبیله ده "توب" طولاشوب كله جك مرجع كل مالكنده برمفهومده افاده ایدر. بو تابوتدن
مراد ده توراة صندیغیدر كه حضرت موسادن صوكره بنی اسرائیلك عصیانی الرنده چیقمسیله رفع اولنمشدی.
لکن ارباب اخبار دیمشلركه "الله تعالی حضرت آدمه بر تابوت انزال ایتمشده، ایچنده اولادنده كله جك
انبیانك صورتلری وارمش، شمشاد اغاجندن اك، بوی اوچ اکی (٢×٢) قدرمش، آدم علیه السلام
وفاتنه قدر نزدنده قالمش، بعده بر اولادلری توارث ایتمشلر، نهایت یعقوب علیه السلامه انتقال ایتمش
صوکره بنی اسرائیل النده قالمش، موسی علیه السلامه قدر كلمش، حضرت موسی توراتی بوكا قورر، محاربه
ایتدیكی زمان اوكه كچیرر. بنی اسرائیلك كوكللری بونكله سكونه بولوردی، وفاتنه قدر یاننده ایدی. بعده
بنی اسرائیلده الدن اله كچدی، بر خصوصده محاكمه اولدقلری زمان بوكا مراجعت ایدرلر، بینلرنده حاكم
اولوردی، محاربه یه كیتدكلرنده اوكلرنده كوتورورلر ده بونكله تبرك ایدرك دشمنلرینه ظفر امید ایدرلردی.
تتكه بونی عسكرك باشنده طوتار، محاربه یه كیرشیرلر. صوکره تابوتدن بر سس ایشیتدكلری زمان
مظفریته یقین ایدینرلردی. وقتاكه بنی اسرائیل عصیانه باشلامشلر، فساده دوشمشلر، ایشلری چیغیردن

چیقمش، الله باشلرینه عمالقه‌یی مسلط ایتمش، بونلر غلبه ایتمشلر، تابوتی ده آلمشلر، گوتورمشلر،
بر چوقلری، بر خلایه براقمشلر. جناب الله طالوتی ملك یاپمغه اراده ایدنجه عمالقه‌یه بر بلا ویرمش، حتی
تابوتك یاننده آبدست بوزانلر باسوره طوتولور اولمش، دیگر طرفدن بلده‌لرنده بش شهرده محو
اولمش. کافرلر بو ابتلانك تابوت یوزندن اولدیغنه قانع اولمشلر، اونی چیقارمشلر، ایکی اوکوزه یوکلتوب
قوبویرمشلر، طالوتك اوینه گتیرمشلر. ایشته بنی اسرائیل طالوتك ملکنه بینه ایسته‌دکری زمانده پیغمبرلری
اونك آیت ملکی تابوتك گلمسی اولدیغنی سویلمش» الخ... دیمك اولیور که بخاری ایلده تابوت، امانت
مقدسه‌دن اولوب خرستیانلقده‌کی صلیب گبی بر وقعه طوتولورمش، نته‌کیم خرستیانلرك صلیب کسوده
بوکا شبیه بر وقعه گچیرمشدر. تابوتك تا حضرت آدمدن بری گلمسی، ایجی ریملی بر سندیه اولسی، بونك
ابو البشر اولان حضرت آدم ولسیله توفیقی شکل وعیه زمانده بو اخبار شایعه‌یی جف القلم تکذیب حقنه
اولمحقنده ابن عباس حضرتلرندن روایت اولندیغی اوزره بونك ضایع اولمسه تورات صندیغی اولسیله اکتفا
ایتمك دوشونورکه بونی حضرت موسی یاپمسه اولملیدر دها قدیم تاریخی بر سندیه اولدیغنده قبول ایتمك
موافقه اوله‌جقدر. مع مافیه راغبك نقل ایتدیکی وجهله «تابوت، قلب، وسکینه ایجنده‌کی علمدن عبارتدر»
ده دینلمش. حتی قلبه «سقط العلم، بیت الحکمه، تابوت علم، وعاء علم، صندوق علم» تسمیه
ایدیلیر. الخ... بو اگرچه مشهور دگلدر، مخالف گورولورسه ده اونك لازمی اولاندن هم بر معنای شامل
اولدیغنده انکار ایدیلمز. بوکا گوره حاصل مآل: اونك حقیقی آیت ملکی عصیانه و غروره ایله ضایع
اولمسه ورزه یرشاده ایتمسه اولان قلبکزك بر یره گلمسی و حقیقته ایمانه ایدرك سکونت واطمئنانه ایرمکزدر.
بینه حقیقیه آفاقی اولمقدن زیاده انفسیدر. سز فکر فسادیله ضایع اولمسه قلبکزده تولوب دعوای بر اخذیه
اوکا بیعت ایتدیکزمی سنلدیتر، گلمسی حالده الله اوکا ویردیکی قدرت ودوره حکم موفقیت سزده
ملکلکنی بالاعجاز تسلیم ایدیر. ایشته اونك ملکنه قطعی دلیل، اشبو ظاهری وباطنی تابوتك گلمسیدر.
[فِيهِ] او تابوتده وبا کلشنده [سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسٰى
وَآلُ هٰرُونَ] ربکزدن بر سکینه، آل موسی ایله آل هارونك متروکاتندن بر بقیه واردر...

سكينه : اساساً سكونت كبی سكونه ووقار وثبات وامن واطمئنان ديمكدر كه لسانمزده ده سكينت

ده نيلير . حقيقلك وتلاشك ضديدر . بر ده طانينانه وكنديسيله سكونه واطمئنانه حس ايديلن هر

هانكی بر آيت ، بر علامت سكينه اطلاق ايديلير . مثلا باردو ايچونده سانجاق بر سكينه در . بوراده بوندن

نه اولديغی حقنده متعدد روايتلر واردر كه بعضلری مادی وبعضلری معنويدر : بر صورت مخصوصه ، بر ريح حفيفه

الهی بر روح متكلم ، جنتده آلتوندن بر طاس كه ايچنده انبيانك قلبلری يقانير ، رحمت ، الواح محفظه سی ،

بر آيت معروفه . بونلرك حاصلی باشليجه شونلرده تلخيص ايدلمشدر :

١ — سكينه ، بنی اسرائيلده زبرجددن ويا ياقوتدن ايكی قنادلی وكدی كبی باشی وقويروغی

بولنان بر صورت ايمش ، بر انكلتی ياپارسه ، انكلكه تابوتی آلوب دشمنه دوغری كيدرلر ، طورورقه

طورورلرمش .

٢ — حضرت عليدن : انسان يوزينه بكزر يوزی وار بر ريح لطيفه ، خوش بر نسيم .

٣ — سكينه ، حضرت موسی وهارون ايله بونلردن صوكره كی انبيای بنی اسرائيله نازل اولمش

كتابلردن « جناب الله طالوت وعسكرينه نصرت احسان ايدوب دشمنلری دفع ايده جكنه دائر بعض

بشارتلر . » .

٤ — نه اولديغی غير معلوم برشی .

بقيه يه كلنجه : ديورلر كه بوده الواح قيريقلری ، عصای موسی وتوراتدن بر پارچه ايدی . برنجی

معنی اوزره تابوتك بر سبب سكينت اولديغی ده بديهيدر .

حاصل معنی : او تابوتده ويا كلشنده سزه ربكزدن بر سكينت واطمئنان وآل موسی وآل هارونڭ

قالمه سی ومتاعندن بر بقيه واردر كه سز بونڭله سكونت بولور ، امن واطمئنان ايدر ، اونلر كبی عمل ايدرسكز

ديمك اولور . بو صورتده تابوت محتوياتيله كنديسی بر سكينه در . « الانبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما

وانما ورثوا العلم = پيغمبرلر نه آلتون نه كموش ميراث براقمامشلر ، انجق علم ميراث براقمشلردر » حديث شريفی

مدلولنجه انبيادن قالمه بقيه يادكار ايسه علم ، دين وشريعته دائر شيئلر اولور .

فقط بو بقیه‌لی وار سکینه و سکینتی حاوی تابوت نصل کلیر؟ [تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ] اونی ملکلر
اللهك الچیلری، کوتوروب کتیریر. — یرده‌ن کتیریر، کوکدن کتیریر، نصل کتیریرسه کتیریر، سز او جهتی دوشنمیك
کلیرسه بیلك که طالوت ملکدر. [اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ] او تابوتك کلیشنده سزك
ایچون البته محقق بر آیت حجه، بر بینهٔ الهیه واردر. [اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] اکر سز مؤمن ایسه‌کز
ویا ایمانه شانکز دیدایسه بو بویله‌در. — بو فقره شونی ده کوستریرکه اهل ایمانه یاراشان خفیفلك دکل
وقار و سکینت، ثبات و اطمئناندر. بونده ده میراث انبیانك، علم و دینك بیوك اهمیتی واردر.
امانات مقدسه‌نك ده قوت قلب ایچون بر منبع وبرکت بولنه جغی انظار اولنمشدر.
[فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ] وقتاکه بونلر تمام اولوب طالوت عسکرلریله حرکت ایتدی
[قَالَ] عسکرینه خطاباً شویله دیدی [اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ] الله سزی بر نهر حال
برابرسزك امتحان ایده جکدر. [فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ] بنا علیه اوندن هرکیم ایچرسه [فَلَيْسَ مِنِّي]
بندن دکل [وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ] و هرکیم اوندن اغزینه سورمزسه [فَاِنَّهُ مِنِّي] او شبهه‌سز بندندر، بنم
عسکرمدن و بنم سوکدیکمدر. [اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ] انجق الیله بر آووج الانلر ایچلرنده
مستثنا، بوقدرینه رخصت وار. دوغریدن دوغری‌یه اغیزله صو صورمه‌یه مساعده یوقدر. طالوت بر امیر
صفتیله بو امری، بو تعلیماتی ویرمشکن [فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ] ارماغه کلنجه عسکرك
براز نیده ماعداسی هپ اوندن ایچدیلر، ارتق دیکلمدیلر. — روایت اولنیورکه بر آدام بر آووج آلدیغنده
و حیوانه کفایت ایدیرسه. فقط صالدیروب ایچنلرك دوداقلری مورارمش، حرارتلری آرتارمش، بنا علیه
بونلر نهرك بریسنده دوکولوب قالدیلر. [فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ] ده طالوت ایله
ایمان ایدنلر معیتی نهری کچنجه [قَالُوا] قالانلر دیدیلر [لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ]
بوکون بزم جالوته و عسکرینه حرب ایده‌جك طاقتمز یوقدر دیدیلر. — یاخود بونلر دکل ده نهری کچنلر
مؤمنلرك ضعیف قسمی دشمنك چوقلغنی کورنجه امیدسزلکه دوشوب بربرلرینه بویله سویلدیلر. چونکه مؤمنلرك
ایمانده درجه‌لری متفاوتدر. سوزه دیرده نه اولدی؟ [قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ]

هر حالده الله‌یه ملاقی اوله‌جقلرینه قانع و منتظر بولنانلر . — یعنی ئولومدن قاچمه‌نك ممکن اولماديغنی،
بو گونه بو محاربه‌ده ئولمزسه دیگر بر گونده بهر حال ئوله‌جکلرینی و نهایت حضور الهی‌یه واره‌جقلرینی بیلن،
بنا علیه عهدنده ثابت و یا ظفر امیدیله یا شهید و یا غازی اولمغه عزم ایدن اهل یقینه [كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ
غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّٰهِ] نیچه کره‌لر آزاجق بر بولوك بر چوق بولوکه الله‌ك اذنیله غلبه
چالمشدر [وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ] الله صبر و ثبات ایدنلرله برابردر دیدیلر — ضعیفلرك قلبلرینه ده
قوت ویردیلر . [وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ] و قتاکه طالوت و معیتنده‌کی بو مؤمنلر جالوت
و عسکرلرینه قارشی میدان حربه چیقدیلر و دشمنك چوقلغنی و حاضرلغنی مشاهده ایتدیلر [قَالُوا] هپسی بردن
قوت قلب ایله الله‌یه یالواروب شویله دیدیلر : [رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا] یا ربنا ! بزه صبر یاغدیر
[وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا] و بزه یاردیم ایله ، آیاقلریمزی دینك ویرنه طوت . تیترتمه ، قایدیرمه ، عزم
و همتمزده ثبات ویر [وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ] و او کافرلر گروهنه قارشی بزه نصرت
و مظفریت احسان ایت . بونلر اوزرینه [فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّٰهِ] چوق گچمه‌دن او کافرلری
الله‌ك اذنیله بوزدیلر [وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ] و داود جالوتی ئولدوردی [وَآتَاهُ اللّٰهُ
الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ] و الله اوکا — یعنی داوده — حکمدارلق و حکمت و نبوت احسان ایتدی . — طالوت
کندیسنه قیزینی ویرمش و بالآخره ارض مقدسك شرق و غربنده بیوك بر دولت تأسس اولمشدی
بنی اسرائیل داوددن اول هیچ بر ملکك اطرافنده بو قدر طوپلانمامشدی . بونلردن باشقه [وَعَلَّمَهُ
مِمَّا يَشَاءُ] و اوکا اراده الهیه‌سی تعلق ایدن دها بعضی شیلرده اوکرتدی — از جمله دمیرلری یوموشاتوب
زرهلی البسه‌لر یاپمه صنعتنی و باشقه‌لرینك بیلمه‌دیکی قوش دلنی ، الحان طیبه و سازلی تعلیم ایتدی . و ایشته
او طالوتك قلتنه رغماً بر اقلیتك عزم و ایمانی و همت و دعاسیله الله تعالی بویله ایدیلن موفقیات عظیمه
احسان ایتدی . شمدی بوکا قارشی ایی اما الله محاربه‌یه هیچ میدان ویرمسه و سطوت حکومته مساعده ایتمه‌سه دها
ایی اولماز می ایدی ؟ دینیلمه‌لی . چونکه [وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ] الله ، انسانلرك
بعضیسنی بعضیسیله دفع و یا مدافعه ایتمه‌سه ، مفسد و تجاوزلری مصلح و مجاهدلرله دفع و اهل سلم و صلاحی

واولاد ونسوانى وفنايه ايتمسه ايدى [لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ] بر يوزى فساده اوغرارده
ارضك منافع ومصالحى مختل اولور ، حرث ونسلده ، علم ومعرفتده ، دينده وايمانده اثر قالمازدى
— زيرا دفع ومقاومت قانونى اولمسه ايدى اكثر ناس ، تجاذب وتطبيع وانقياد ايله اول متجاوزلرك تجاوزاتنه
مجموعنه سدروحه قاپيلرلر ، جمله سى ده محو اولورلردى ، سعادت اجتماعيه بولنمازدى ، نهايت هركس متجاوز اولور ،
هركس متجاوز اولورده مقاومت ده قرصه ايدلمسه هپسى محو اولور . جناب الله انسانى صاحب اراده اوله‌رق
ياراتمشدر . وبونى ياراتمسى محض رحمت وقدرتدر . فقط بو اراده‌لر مطلقا بر ايكيده بربرلرينه تعدى
ايدلمز وهيچ بر مقاومته سدرومه قالمازلرسه كلفت مساعى يه قاتلانيلمازدى ، اوكنه كلنى جيكنه يكه چاليشيرده ، مدافعه
ومقاومت اولماينجه ده تجاوز ، افراطده ، طريق مستقيم اولمسه اولور ، اوزمانده انسانه نامنه برشى
قالمازدى ، نظام ارضده معطل اولور . [وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ] ولكن الله بتون عالملره
واوميانده بالخاصه ذوى العقول عالملره بتون بر فضل ورحمت صاحبيدر . — بو فساده راضى اولماز ، اوانده
عمرانده ويره جك ، اونلرده انسانك فضل وكرمله ياشانه جق ، ابدى سعادتله ، يوكسك مرتبه‌لره ايرديره جكدر .
بناءً عليه فساد تمايلى باطلدر ، مطلوب الهى صلاحدر . بناءً عليه صلاحك فسادى دفع ايتمسى ايچون اهل صلاح
وخيرك اهل فساد وشرى دفع ايتمسى لازمدر . وذاتاً مقاومت ومدافعه عموم كائناته بر قانوندر .
اراده ده عقل وشعوردن حصه دار اولميان مخلوقلر بو مقاومتى جبراً وبالاضطرار ابراز ايدرلر .
فاعل مختار اولانلرده بونك تطبيقى ده عقل واراده وايمانلرينه بيراقيلمق لازم كلير . ايشته الله حربى
وحكومتى بو حكمتله مشروع قيلمش وانسانلرك نفس وتجاوز قسمنى مصلح قسميله دفع وحسبه صورتيله
وفنايه ايچون ابراز ايتمشدر . ارباب صلاح وفضيلت بو نقطه‌يى دوشونمه‌يوب ومدافعه قيديله مشغول
اولماييوبده متجاوزلرى سربست براقه‌جق اولورلرسه بتون قدرت اونلرك الينه كچر ، واونلرده عالمى تملك ايدوب
سوء استعمال ايله يريوزينه فساد ويره‌جكلر ، دنياده ده بونلره مسئول اوله‌جقدركه بالاراده بونلر " ولا تلقوا
بايديكم الى التهلكة " اخطارينه سبب اولمش اولورلر . شو حالده ايكى حرب واردر . بريسى حرب اصلاح
ديكرى حرب افساددر . اهل ايمانك ارادیه‌ده في سبيل الله حرب اصلاحدركه بو ده ظلم وفسادى دفع ومنع ظلم

اولانلره كفر و شركك دفعی و سلم كلينك تأمينيدر. اهل صلاح و اسلام بونی يابمازسه كفر و فساد استيلا ايده جك، او زمانده ده انسانلر كوكلرندن قازينوب قيامت قوپه جقدر.

يا محمد! [تِلْكَ] شونلر، بيكلر قصه‌سنده داود قصه‌سنه قدر اولانلر شو قصه‌لر [آيَاتُ اللّٰهِ] عبرت آلنه جق الله آيتلريدر. [نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ] بز بونلری وسطه‌لرله هيچ ريب و خطادن، شائبهٔ تحريف و غلطدن عاری كسمه صورده حقيقت اولارق تلاوت ايديورز. جبريل ايله سطا متواليا اوقويورز. [وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ] سن ده محققاً و محققاً مرسلينندنسك، او بيوك پيغمبرلر جمله‌سندنسك، بونی بيل، وظيفه‌كی ايفا ايت.

او رسولك تفاضللرينی آكلامق ايستر ميسك؟:

جزء ٣

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ
بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ
اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ● يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ
يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ● اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ
وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِٓ اِلَّا بِمَا شَٓاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ● لَٓا اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ
الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ●

مآل شریفی

او اشارت اولنان رسوللر ، بز اونلرك بعضیسنی بعضیسنه افضل قیلدق . ایچلرنده کیمی وار الله کلامنه کلیم ایتدی ، بعضیسنی ده درجه‌لرله داها یوکسکلره چیقاردی . مریمك اوغلی عیسایه ده اوبینه‌لری ویردك وکندیسنی روح القدس ایله تأیید ایتدك ، اکر الله دیله‌ایدی بونلرك آرقه‌سنده‌کی امتلر ، کندیلرینه اوبینه‌لر کلدکدن صوکره بربرلرینك قانه کیرمزلردی ولکن اختلافه دوشدیلر کیمی ایمانه ایتدی کیمی کفر ، ینه الله دیله‌ایدی بربرلرینك قانه کیرمزلردی ولکن الله نه ایسترسه یاپار ● ای او بتون ایمانه ایرنلر ! بزه رزق قیلدیغمز شیلردن انفاق ایدك : کلمه‌دن اول بر کونه که اونده آلیم صاتیم یوقدر ، دوستلق ده یوقدر شفاعت ده یوقدر ، کافرلر ایسه هپ اوظالملردر ●

الله ، باشقه تاکری یوقدر انجق او ، دائما یاشایان ، دائما طوران طوتان حی وقیوم او ، نه غفلت باصار اونی نه اویقو ، کوکلرده‌کی ویرده‌کی هپ اونك ، کیمدر مه که اونك اذنی اولمقسزین حضورنده شفاعت ایده‌جك ؟ اونلرك اوکلرنده نه وار ، آرقه‌لرنده نه وار هپسنی بیلیر ، اونلر ایسه اونك دیلدیکی قدرندن باشقه علم الٰهیسنده هیچ برشی قاورایامازلر ، اونك کرسیسی بتون کوکلری ویری قوجاقلامشدر ، هر ایکیسنی کوروب کوزتمك اوکا بر آغیرلق ده ویرمز ، او اویله اولو ، اویله بیوك عظمتلیدر

● دینده اکراه یوقدر ، رشد ، ضلالدن جدا آیریلدی ، آرتق هر کیم طاغوتی کفر ایدوب الله‌ه ایمانه ایررسه او ایشته الك صاغلام طوتامغه یاپیشمشدر ، اویله که اونك ایچون قوپمق یوقدر ، الله ایشیدر ، بیلیر ●

یا محمد ! [تِلْكَ الرُّسُلُ] او رسل ، او اشارت اولنان پیغمبرلر ، شونك بونك انتخاب وتعیینی ایله دکل ، بالذات الله‌ك کوندردیکی او الله سفیرلری ، ایچنده بولنديغك رسوللر قافله‌سی یوقمی ؟ [فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ] بز اونلرك بعضیسنی دیکر بعضیسنه تفضیل ایتدك ، اوت هپسی رسول ،

اصل رسالتده هپسی مساوی. فقط بویله اولمقله برابر بعضیسنی دیکرلرینه بر مزیت، بر فضیلت مخصوصه، بر
رتبه امتیازه ویردک [مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ] کیمسنه الله بالذات کلام سویلدی، کلیم الله یاپدی،
نته کیم موسی طورده و سائر جهتده ده الهی کلامنی دیکلدی [وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ]
بعضیسنی ده بر چوق درجه‌لرله دها یوکسکلره چیقاردی، سدرة المنتهایه کچیروب «قاب قوسین او ادنی»
سرینه مقام قرب مطلقده رحمةً للعالمین، مبعوث کل، حبیب خدا، خاتم الانبیاء یاپدی، مقام محموده اعلا
ایلدی، بز معظم الشانه پیغمبرلری بر برینه تفضیل ایتدک [وَ] بو سیاقده اولرلرینه صوکره و سنده اولکه
[آتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ] عیسی بن مریمه روشن اوجه‌لری - رسالتنی و فضیلتنی سببیه اولان
آچیق حجتلری، یعنی انجیلی، انجیلده‌کی او مواعظ و تذکرات مؤثره‌لی ناطقه ایتدک. تعبیر آخرله کلمه‌لی،
احیاء موتی و ابراء اکمه معجزه‌لرینی - ویردک [وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ] و کندیسنی روح القدس
ایله تأیید ایتدک، قدسی و نزیه بر فضیلت تقدیس ایلدک. «ولقد آتینا موسی الکتاب وقفینا من بعده بالرسل
وآتینا عیسی ابن مریم البینات» الآیة بابنده. شمدی صورت تفضیلی ایضاح ایدن شو جمله‌لرک اسلوب بیانده
«فضلنا، منهم، ورفع، وآتینا» دیه جمعدن افراده، افراددن جمعه، فاعلدن مفعوله، مفعولدن فاعله
التفات او درجه نصل بر تنوع وار دقت ایدلسین. اولا هر بری رسالتده و بنا علیه کلمهٔ حقده متفق،
ثانیاً صورت عمومیه ده بعضیسی بر فضیلت مخصوصه ایله متفاضل اولرق بر وجه متنوع و تنوعنه کوره برابر
مساعد، ثالثاً بو تفاضلده موسی و عیسی کبی مقام جمعده متقابل ایکی مستثنا، واورته‌ده مقام جمع الجمعده
جامع الکل، آخر و اول، اول و آخر، دائرهٔ رسالتک مرکز مطلقی، جماعت رسلک قطب الکلی و بنا علیه انک متنوع
درجات مترتبه او درجه کثرتنده وحدت اجتماعیه ایچنده قرب مطلقه واصل امام توحید اولرق نظام اکمل او درجه
بر سلسلهٔ مرسلینه بر جسد. شاید دقت ایدلسه کرک فقرهٔ عیسی بر طرفنده تأخیر ایدیلیور، بو جهتله درجات متقاربه
کوسترن قدری اعلا ایدیلیور. دیکر طرفنده صاحب درجات التباسی حاصل اولماسنی ایچون «واتینا» ایله
تأیید اوله‌رق کی «فضلنا» جمله‌سنه عطف اولنیور ده «وآتی عیسی» دیه «رفع» ه عطف اولنمیور. بو صورتله ده
صاحب درجات دکل مع العموم رسل زمره‌سنه ربط ایدیلیور. بر ده والده‌سنه نسبتله اسمی تصریحاً ذکر اولنیور که

بونلرده هم بنی اسرائیلك جبرکیسه اسنادلرینه برغم، هم ده ابن الله داعیه‌سیله عیسی‌یه نصارانك افراطلرینه بلیغ
بر رد واردر. وعیسی زمانده بو صورتله عطف ایله عیسانك صاحب درجاتدن زماناً مقدم اولدیغنه دخی
اشارت اولنمشدر. بوندن باشقه اشبو جماعت رسلك نفسده اولدقلری بو مقامات و بو فضائل مترتبه‌نك کندیلرنده
ذاتی و کسبی اولمیوب محضا موهبهٔ الهیه اولدیغی ایجه تفهیم ایلمك ایچوندر « فضلنا، کلم الله، ورفع، واتینا، وایدنا »
بیورلمسی و بونکله هم رسالتك معناسی ایضاح اولنمسی هم ده بو بابده افراط و یا تفریط ایله ورطهٔ شرکه دوشلمکدن
احتراز اولنمشدر که آیتك مابعدی بو نقطه اوزرنده بر سیاقه تعقیب ایده‌جك و نهایت آیة الکرسی ایله توحید حقیقت
توضیح اولنه‌جقدر. حاصلی جماعت رسلیه اساس رسالتده متحد و فضائلده متنوع ایله متفاضل اولهرق صفات مخصوصه‌لریله
بیوکلك بر هیئات منتظمه عرض ایدرلر. بو سیاقده ادبی بالخاصه جالب دقتدر که ایکیسی جناح، بری قلب و مرکزدر.
بر جناحده کلیم الله، بر جناحده ده عیسی روح الله واردر. قلبده تعبیهٔ طبلنده طورلری آچیق تصریحه لزوم
اولمایه‌جق معروف بری تعبیه ایدلمشدر که دیکرلرینك برچوقه درجاتله فوقنده بر الله حبیبی فخر و مجد به حیثیت
ایلمك ایچوندر عیسادن مقدم و موسادن دها بیوکلك برینی و مثلا حضرت ابراهیمه تلمیح ایدرکی « ورفع بعضهم
درجات » دیه تکریم ایتمسه ده « اوده سنسك یا محمد » دیه تصریح ایتمسه و فقط تقدیریه دها بلیغ بر عهد
ایله التفات کوسترمشدر. بلاغتده بو طرز بیانك برچوق مثاللری واردر. نته کیم شعرای عربدن « حطیئه »یه اك
بیوك شاعر کیمدر؟ دیه سؤال اولندیغی زمانده زهیری و نابغه‌یی سویلمسه ده ایسته‌سیدم اوچنجیسی سویلردم دیمش
و بونکله کندینی قصد ایتمشدر که « اکر کندیمی سویلردم » دیسه او لرده عظمتی اولمازدی. جناب رب العالمین ده بوراده
افضل رسلی بو طرز بیان ایله تعظیماً اشعار ایلمشدر. بوکا بناءً حبیب خدا « بن اولاد آدمك سیدی‌یم، فقط فخر و افتخار
یوقدر = انا سید ولد آدم ولا فخر » حدیث شریفی ایله بو حقیقتی بیان ایتدیکی کبی هم بو نکته‌یه، هم ده « لا نفرق بین
احد من رسله » آیتنده کی مساوات ایل فقرهٔ ایمانیه‌سنه تنبیهاً « لاتفضلونی علی یونس بن متی = بنی یونس بن متی‌یه
تفضیل ایلمه‌یك یعنی بن ده پیغمبرم او ده پیغمبر » بیورلمشدر. بناءً علیه پیغمبرلرك آدلرینی تصریح ایدرك
تفضیلی قیاللقشمامق مقتضای ادب ایمانیدر. ابن عباس رضی الله عنهمادن روایت ایدرکه « بز، دیمسه، محمده انبیانك
فضلی نوله شیوردر، نوحی طول عبادتیله، ابراهیمی خلتیله، موسایی اللهك کندیسیله تکلمی ایله، عیسایی سمایه

مقام محمود ده مظهر
بو نقطه ده جناب اه

رفیعه یاد ایدرك و فقط رسول الله حضرتلرینه افضلدر. کافهٔ ناسه مبعوث، اولی، صوکی مغفور، خاتم الانبیادر - دیدك دیرکه علیه الصلاة والسلام کبی بیوردی «نه کبی بحثده‌یکز» دیدی، سویلدك «هیچ برکیمسه‌یه یحیی بن زکریادن خیرلی اولمق کرکز» بیوردی. «داودك هیچ بر سیئه یاپمادیغی وقت ده اتمه دیکنی سویلردی» الخ... شبهه یوقکه بوده رسلیه میاننده موسی ایله عیسانك بالتخصیص ذکری بو ایکی پیغمبرك عظمت شأنینه تنبیهدر. بوایسه بونلرك درجات ایله فوقنده کوستریلن رسول اکملك جلالت قدرینه باشقه‌جه بر برهان تشکیل ایدر. ذکر ایتدیکمز احادیث نبویه‌ده بو اکملیتك تجلیات نزیهه‌سندندر. یارب بزی ده بو شفیع المذنبینك شفاعتیله بکام ایله.

شمدی فحوای خطاب شوکا منجر اولیور: ایشته مقامات رسلیه، بو میانده مقامکی اکلا و اوکا کوره ایفای وظیفه ایله. فقط شونی بیلملی که بو فضائل متنوعه و درجات رفیعه محضا بر عطیهٔ الهیه‌در. بونلر کسبله کندیلرینك بالاصاله بر خصلت ذاتیه‌لری دکل، احسان الٰهی ایله نائل اولدقلری بر موهبهٔ سبحانیه‌در. بونلری الله ویرمسه کندیلری اله کچیره‌مزلر. اصل وظیفهٔ رسالت اوامر الهیه‌نك تبلیغ و اجراسنه نیابتدر. پیغمبرلر انجق امر الهی‌یی تمثیل ایدرلر، فضائل مخصوصه‌لری، مشیت جزئیه و نیابه‌لری امر الهیه تابعدر. علیهم الصلاة کندی دیلدکلرینی یاپامازلر. بالذات مشیت مطلقه و کلیه‌یه مالك و بتون وقوعاته حاکم، واجب الوجود، ازلی الذات والصفات، ارادهٔ کلیه صاحبی، خالق و مکون دکلدرلر. نه موسانك مظهریت کلامیه‌سی، نه عیسانك مظهریت بیانیه و روحیه‌سی و حتی بونلرك درجات ایله فوقنده اولان رسول اکملك مقام قرب رسالت حدودندن چیقوب ربوبیت حدینه کیره‌مز، اصل اراده اللهکدر، الله مراد ایتمدکجه هیچ برشی یاپامازلر. کوریرمیسك [وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ] الله قطعیا دیلمسه ایدی [مَا اقْتَتَلَ الَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ] بو پیغمبرلردن صوکره امتلری کندیلرینه بو قدر بینات حجه کلدکدن صوکره بربرلرینك قاننه کیررك محاربه ایتمزلردی — پیغمبرلرینی تصدیق و امر الهی‌یی آچیق اولرق بیان ایدن نصوصلر موجبنجه عمل ایدوب، اخوان اولورلرده خلافنه حرکت ایتمزلردی. علی الخصوص موسادن صوکره نه بنی اسرائیل بربرلریله بوغوشورلردی، نه ده پیغمبرلرك قاننه کیروب عیسادن صوکره نصاری ایله دوکوشورلردی. حضرت عیسانك بیناتندن صوکره فرقلشانلرك ده آرالرنده نه سائر اقوام ایله هیچ بر محاربه ایتمکلك لازم کلیردی. زیرا اونلرده «بریناغیکه توفیات دوراندو بر

بانغیلیکی ده جوز ویریور » دیه بیانه عیسی تجاوزه ، بر مقابله دیه منع ایتمك ارزنده ، فقط صمیمی وزنده تأییده
ایدی . بوندن صوکره خرستیانلق لهنه سبب اولورسه اولسون بربرینك قاننه کیرمك دکل ، حتی کیمسه یه ال قالدیرمقده
هیچ بر جدال یاپمامق اقتضا ایتمز میدی ؟ اویله که بر مرام ایدی [وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا] ولکن بویله اولمادی
اختلاف ایتدیلر . مختلف فرقه لره ، کندی آیریلدیلر [فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ] ده کیمی ایمان
ایتدی ، دینه انبیانک التزام ایتدی ، کیمی ده انکار ایدوب کافر اولدی ، اولدیلر ده بربرلرینك قاننه کیردیلر ،
بنیه محاربه لر یاپدیلر . او پیغمبرلردن ده واو بیناتدن صوکره ده بویله اولدیلر . کلامه ، تبلیغه و پیغمبرلرك
بونلری انقاذه مصروف اولان ارادات جزئیه لری بو اختلافی و کفر و مخالفتی منع قیلمادی . فقط دیلیادی ، جمال کبر
الله دیله سه ایدی بویله اولمازدی . — دیمك که امر الٰهی خلافنه حرکت استطاعتی سلب ایتمز ، امر عدم مخالفتی
اراده ایله برابر تکوینی ، بر مشیت جبریه دکلدر . اکر بویله اولسه ایدی عدم مخالفته مشیت الٰهیه تعلق ایتمش
بولنوردی . الله پیغمبرلرینه و تبلیغ ایتدیکی بینات اریه کفر و مخالفت ممکن اولمازدی . واقع ایسه بویله دکلدر .
دیمك که الله اختلافدن عن الاطلاق عدم وقوعنی دیلمه مشدر . وقت اولورسه تفاضل انبیاء اساسنده متحد اولمه
ارزنده بر تنوع افاده ایدرکه بو تنوع بالذات مراد الٰهیدر . بونلرده امم متنوعه نك تشکلی ده مراد الٰهیدر .
بر از حیوه بر معنای اختلافی تضمن ایدر . ایشته بو تنوع و اختلاف کلی بی اقتضا ایتمه مك ایچون بونلری علی الدرجات
توحید ایده جك دها یوکسك پیغمبرلر ، دها سنك فوقنده مبعوث کل ، صاحب درجات بعث بیوریلمشدرکه بو صورتله
انلرده تنوع و کثرت ایچنده بر توحید مطلقه نظر اولسونلر . دیمك که امر توحید بالکلیه مانع اختلاف اولمادیغی
کبی استطاعه مخالفتی ده سلب ایتمش دکلدر . و بونلرك هپسی مشیت الٰهیه ایله در . زیرا اولمسه ایدی اولمازدی ،
بنا علیه سعی مشیت . سعی امرده ، سعی عمل ، سعی خیر دنه کمدر . امر تکلیفی مشیت جبریه لی دکل خیر و رضا
استهداف ایدر . وقوع و عدم وقوع ایسه مشیت مطلقه یه و امر تکوینه مربوطدر . کوریلیورکه تنبیه علمی
وجوبی عقلی و یالکز امر تشریعی ، ارادات جزئیه ، فعل و یا ترکك علت تامه سی دکلدر . نه قدر قطعی و جلیه اولورسه
اولسون امر جدد ، علم محصه ونه قدر واضح و مصیب بولنورسه بولنسونلر ، ده جه ارشادات و تنویرات فکریه ولو سه
پیغمبرلردن ده هر اولسونلر اراده جزئیه بونلرك انسانلری شردن ، عصیاندن ، تجاوزدن ، کفر و اختلافدن ،

وحالا یاپیورلر

دینلرنده جدال و قتالی رفع ایتمکه سبب کافی دکلدر. کورلشده اولدیغی کبی بو خصوصده اصل سبب مؤثر و معین تام باری تعالینك مشیت الٰهیه و اراده تکوینیه‌در. مادام که بونلر بیناتده ده بونلر ترقیات علمیه ده متوکره اللهك اوامر تکلیفیه‌سنه و پیغمبرلرینه قارشی اختلاف و انسانلر بیننده جدال و قتال ینه وقوع بولمش و بولمقده در. او حالده هیچ بری یوقده اولسونده اختلاف و قتال ممکن اولماسیده ینه مشیت الٰهیه تعلق ایتمشدر.

فی الواقع [وَلَوْ شَاۤءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا] الله دیلسه ایدی اولنلر هیچ بر زمانده ایمان و کفر ایله مختلف اولمازلردی حالده بیله بربرلرینك قانینه کیرمزلردی، کیره مزلردی. الله قتال اولماسنی دیلسه ایدی بعضی احوالده یاپدیغی کبی اونی یا یاهمه انسانلرده اراده و قدرت ویرمز ویا اراده و قدرتی حکمنی برافیرده لکیمی جبراً ویا بالاضطرار دفاعه سوق ایدر، جدال و قتالدن هیچ بر حرکت یاپه مازدی. و او زمانده بونلر اوزرنده جبریه مذهبی جریان ایدر و فعللرنده مختار دکل مکره و مضطر اولورلردی. و او زمانده اللهك فاعل مختار اولدیغی ده بیلنمزدی.

[وَلٰكِنَّ] ولکن ایسه اویله دکل [اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ] الله نه دیلرسه یاپار، دیلدیکنه عصمت دیلدیکنه خذلان ویرر. اراده مطلقه اونك، اختیار تام اونك، قدرت مطلقه اونکدر. اراده‌سنی توفیف ایده جك هیچ بر قدرت یوقدر. قدرتنه قارشی قوه جبریه هیچ بر شی متصور دکلدر. او، هیچ بر خصوصده مجبور دکل، تام معناسیله فاعل مختاردر. و هر اختیاری حکمتدر. مع العموم مخلوقاتنده مساوات و مماثلت مراد ایتمسه، مساوات ایجنده تفاضل، تنوع و کثرت ایجنده وحدت مراد ایتمسه و انسانلرده جبر مطلق مراد ایتمش تکلیف مراد ایلمشدر. بناءً علیه قتال امکانی سلب ایتمسه، بالعکس شوقی تقدیر بیورمسه و مقامات رسلینده کورلدیکی اوزره تنوع ایجنده ترجیح اراد ایلمشدر. بونك ایجون حسب الاراده اختلاف و قتال اراده ایلمشدر.

و بونك خیر جهتی ده واردر، شر جهتی ده. ایکیسی ده مشیت جهتندن خارج اولماسیله برابر رضای الٰهی خیر جهتنده در. بو صورتله ممکن وار و واقع اولان اختلاف و قتالك شر و فسادینی دفع و رفعی متجاوزی ویا تجاوزه مستعد حق و توحید دشمنلرینك تجاوزنده منعی ضمننده فی سبیل الله جهاد بیوك بر خیر و اراده الٰهیه ایله اهل ایمانه بر فریضه اولمشدر. شو حالده جهادده مراد الٰهی تنوع و اختلافك علی الاطلاق رفعی دکل کفر و مخالفتی مغلوب ایدرك متنوع و مختلف انسانلر اوزرنده امر حقی غالب قیلوب توحید حق و سلم کلی‌یه منافی

اختلافات و تجاوزاته قارشی حاکمیت حقی تأسیس ایتمکدر. بابِ تکوینده قتال نصل بر امر واقع ایسه بابِ تشریع
و تکلیفده ده جهاد بر امر واقعدر. واقعا جهادك جنایات حقنده بر جزای فعلیه اولدیغنده شبهه یوق
یوقدر. جنایات سائره‌یی دیکلمه‌یه و هیچ بر عهد طانیمایه کافرلره، ظالملره، باغیلره بر جزای فعلیه تطبیق
اولنور. فقط بو تطبیق اولنه بیلمك ایچون ده بو قیدلرده ده اخطار اولندیغی اوزره دها اول بر فریضه واردر:
[یا اَیُّهَا الَّذینَ اٰمَنُوا] ای الله و بتون پیغمبرلرینه ایمان ایدنلر! [اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ یَأْتِیَ یَوْمٌ لَا بَیْعٌ فیهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ] - ابن کثیر، ابو عمرو، یعقوب قرائتنده
«ع» نك و «تا» لرك تنوینسز نصبیله «لا بیعَ فیه ولا خلّةَ ولا شفاعةَ» اوقونور - بر قیامت کونی کلمجك که
اونده نه الیم صاتیم، نه فدیه و مبادله، نه دوستلق، نه شفاعت هیچ بری بولونمیه‌جقدر. اوکونه کلمزدن اول بیع و شرا
یاپمه، الله ایچون اخوت و صداقت تأسیس ایتمك، شفیع و نصیر بولمق ممکن اولان ایام دنیاده تدارکات لازمه‌یی
بولمق اوزره سزه هر هانکی بر سبب ایله قسمت ایتدیکمز اموالدن فی سبیل الله نفقه‌لر، صدقه‌لر ویریکز. - یعنی اموالکزدن
فرض اولان حقلری ادا ایچون نه ذاتکزده برلرینه صرف ایدیکز. کافرلر کبی اموالکزی کیفلرده، هوالرده
صرف و بوشنه تلف، دنیا حظوظنه بعضه حصر ایدوب ده کندیکزی عقاب سرمدیه براقمایکز. [وَ
اونوتمایکز که [اَلْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ] الله و پیغمبرلرینه و او دهشتلی کونه و بونلره ایمان
ایتمیه‌ن او کافرلر هپ ظالملردر. - او حقه باقماز، حقی یرلی یرینه قویماز، حدود الهیه‌یی تجاوز ایدرلر،
نه کوجلری یترسه چیکنرلر، جنایات مجرده‌یی دیکلمزلر، فعلاً بر مانعه‌یه مصادف اولمادقجه، حقوقه
کوز تیکن ظالملردر، عهدلری نقض ایدرلر، حقلری یاپمازلر، عرضلری کیرلر، کوکللرینك حکم ایتدیکی
قتله دیکیلی آلمازلر، عبادتخانه‌لری، مؤسسات خیریه‌یی تخریب ایدرلر. حاصل مقاومت فعلیه کوردکجه
هر فنالغی یاپارلر. سز ایسه حقله کفر و ظلمك دفعنه مأمورسکز. اویله ایسه انفاقده بونلره قارشی
لازم کلن دفع و مقاومتی احضار ایتملیسکز، بونی یاپامازسه‌کز کندیکزی عقاب الهی‌یه معروض براقیرسکز.
یوم جزاده او فوت ایتدیکلرکزده نهایت ظلمی کندیلرینه یاپمش اولورلر. اوکونه هر حالده کلجك، او کافرلر او زمان
بیع و شرا ایله، فدیه و مبادله ایله هیچ بر ایشه کوره‌میه‌جکلر، نه دوستلری بوله‌جق نه شفاعت ایدنلری، طانیمادقلری

والله یولنده صرف ایتمه دکلدر التزم ، کوکشده آتشده دائما اوله جقلر ، ایلدیکی ، بوکورلری دائما اوله جقدر.
«الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین» مدلولنجه اوکونده توده دوستلر بر برلرینه دشمن کسیله جك
شفاعت فایده ویرمیه جکدر ، برقاچ کشیلر کنده ایمانه ایدوب وظیفه سنی یاپایه ده اوکوره قورونانلر مستقل
مستثنا اوله جقدر . بنا علیه بو مرتبه انتقالی احراز و او منزلکه احتراز ایچون بوکوندن اوکونه کلمه دن اول
وجیبه لری ادا ایتملی ، فی سبیل الله انفاقده بولنمالی ، سوده سوده زکاتی ویرملی ، آخرتی تاپیه جکدن
تعظیم ایدرك حاضرلانملی ، اوچایوب اشتباه اوزره بولنملی ، کافرلر کبی الهك امرینه مخالفت ایدوب ده کندیلرینه
یازیق ایتمه ملیدرلر . باقیکز الله نصل بیوریور :

[اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ] الله اویله بر معبود حقدر که حقیقتده اوندن باشقه معبود یوقدر.
هم ده [اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ] فناسز و اولدن منزه حی و قیوم اولاندر . ازلده ابده بتون حیات و بقا
اونکدر . ذاتی و لذاته حاکم واجب الوجود و هرآن هرشیئك مقوم کل اولاندر . او اولماسه هیچ برشیئك
اثر اولوردی نه ده وجودی . « حیات الهیه مبدأ علم و اراده اولان بر صفت ازلیه در .

قیوم ، قیوده قیاسنده «فیعول» وزننده بر صیغهٔ مبالغه در که کندی قائم و دیکرلرینی مقیم و مقوم
دیمکدر . و بونده قیام اشیانك قیام الهیه قائم اولدیغنه لفظاً دخی بر ایما واردر . ابن سینا بونك واجب الوجود
مفهومنه مساوی اولدیغنی سویلمشسه ده بونده واجب الوجود مفهومنك کندندن باشقه لازمی اولان
موجد و برکلی کبی دیکر کمال مفهوملرینك هپسی ده منطوقاً داخلدر . آیتك مابعدی بونك بیانیدر . و بو
اسمك اسم اعظم اولدیغی ده سویلنمشدر .

او اویله بر حی و قیوم که [لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ] اونی نه غفلت باصار ، نه اویقو ،
دائما علیم ، دائما خبیردر . [لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ] سماوات و ارضده ، بونلرك
آرهلرنده نه وارسه اونکدر ، کوردیکمز کورمدیکمز بتون مکونات اونك ملکیدر . ممتکی او ، غنائی او ،
مالکی او ، الهکی اولان بو مخلوقاتده [مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ] کیمك
حدیکه الهك اذنی اولمقسزین حضور کبریاده شفاعت ایده بیلسین . بو حالده شفاعتی بیلدیرن الهك امری

اولور ده بو اذن بر ینه شفاعت دخی بیلنسه . چونکه [يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ]
الله بونلرک هپسنک اوکلرنده‌کنی و آرقه‌لرنده‌کنی ، کچمشنی ، کله‌جکنی ، بیلدکلرینی و بیلمدکلرینی
بیلیر . اونک علمندن کیزلی هیچ برشی یوقدر . [وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ] بونلر ایسه اونک معلوماتندن
هیچ برینی احاطه ایده‌مزلر . [إِلَّا بِمَا شَاءَ] آنجق دیله‌دیکی قدرینی قاورایه بیلیرلر . — بناءً علیه
بالذات اوندن اذن واری اولمادقجه هرکس باشنه قورقمادن نصل شفاعته قالقه بیلیر . هرهانکی بر
شیئه ولو جزئی بر تصرفه کیمک صلاحیتی اوله بیلیر . مکر که اوندن اذن واریغی آلنمه‌سون کیبلیدن نه اولسون .
معلومدر که شفاعت هرنسی برینک ماده‌سنده بر دیکری حسابنه رجا و نیاز ایله یاردم ایدرک اوکا انضمام
ایتمسی دیمکدر که بو بر مجهولی اعلام ویا آرزوسنی اظهار ایله بر تصاحب معناسنی تضمن ایدر . بوجهله کندی
وحیثیتنی بیلنن و شفوع مشفوع سنهده زیاده بر علاقه‌سی بولنان و مضرت جلب ایتمه‌جکندن امین اولان
کیمسه‌لر یاپه بیلیر . حال بوکه ملک الٰهی اولان شو مخلوقاتده هرهانکی برینه اللهدن زیاده تصاحب ایتمک
واوکا بیلکیملک صاحبنه وابرسنی کیرسنی تماماً ادراک ایتمه‌دن و اوکنی آرقه‌سنی صایمه‌دن حضور الٰهیده کندینه
برپایه ویروب ده شفاعته قالقیشمق کرک شفیع و کرک مشفوع ایچون نه قدر تهلکه‌لیدر . اکر الله بیلدیرمسه
ایسه شفاعت ایده‌جک اولانک حالی شفاعت ایدیله‌جک اولاندن زیاده اندیشه‌یه شایان اولدیغی
ده ده معلوم اولور . بو حال ایچنده ولو ملائکه و انبیادن اولسون کیمدر او که اذن و اقرار الٰهی
اولمادن ، اوکنی آرقه‌سنی صایمایوب اللهک قوللرینه اللهدن زیاده تصاحب ایتمک صلاحیتی کندنده کوروبده
شفاعته جرأت ایده بیلسین . مکر که جنابحق دیه‌سین ، خصوصی ویا عمومی شفاعته اراده الٰهیه صادر
اولسون ده کندیلرینه بیلدیریلمش بولنسون . — دیمک که کبریای الٰهیده شفاعت اوبوطامازلر . فقط
اوده هرکسده اول اوندن یرنده در . و اوندن اذن واریه جرأیله ایده بیلیر . او زمانده باب شفاعت
آچیلیر و شفاعته مأذون اولانلر کندی دیله‌کلرینه دکل ینه اللهک دیله‌دکلرینه شفاعت ایتمکی بوله بیلیر .
بوندن آکلاشیلیر که اولا هم لهم بیرابر الله دشمنلرینک کندیلرینه شفاعت ایتمسی ملحوظ بر الله دوستی بولنمیه‌جغی ،
کنللک مشرکلرک یوزری کبی علم شاننده اولمیانلرک شفیع اوله بیلملرینه اصلا احتمال یوقدر . صوکره مأذونده

اوله بيله جكلر هر شفيعك حدود شفاعتى ده عند الهيده كى درجه سى و او نسبتده مقدر اوله بيله جكى اذنه و اذنك
شموليله متناسب اوله بيله جكدر. بنا برين اول و آخر اذنه جيقه يعنى زمانه ال عمومى صورتده صاحب شفاعت
بالاده مقامات رسليه مقتضه كى بيان الهيه نسبا اولديغى اوزره هپسنك فوقنده صاحب درجات اولان
افضل رسل اوله بيله جكدر. بو بابده كى نصوصه نظراً جناب الله اوكا شفاعت ايچون استيذانه صلاحيتى ذاته بخشيده
ايتمسه واك يوكسك مقام ثالث، مقام شفاعت عظمى اولمشدر كه مقام محموده حديث شفاعت كلمشدر. الله
اويله بر صاحب علم و سلطندر كه [وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ] تجلىگاه حكمى اولان كرسيسى
بوتون سماوات و ارضى گنيشه طوتمشدر. يرلرده و گوكلرده كى بوتون اجرام و اجسام ايچنده طوتشنده هپ
بو كرسى ايله محاطدر. هر برينك قيامى اونك ايچندهدر. بو سايه‌ده هيچ بر نقطه بولنماز كه اوراده كرسى الهينك
حكمى جارى اولماسين. ارضك ايچنده هيچ سايه انسانلر، اونك يرلرى، گوكلرى محيط اولان كرسيسنى نصل ادراك
ايدر. « وما قدروا الله حق قدره والارض جميعا قبضته يوم القيمة والسموات مطويات بيمينه سبحانه
وتعالى عما يشركون ». سماوات و ارضه دينجه بر محسوس كبى بونلرك هر طرفنده محاط اولان انسانلر ماده و قوتك
حسك، خيالك، وهمك، عقلك، تصورك، حكمك و جميع تعينات اضافيه نك داخلنده صوك حدينه طايانر.
بونلرك ماوراسى دينجه بلا قيد و شرط بر انجذاب قلبى ايله نامتناهى بر محيطه، نامحدود بر امل سطوتى ساحه سنه كيرمك
ايچون جبيرينيزلر. انسانلر كنديلرجه ارضك كوچوك بر پارچه سى اوزرنده بيله بر دولت و حكومت الكه گيروب
اداره و محافظه ايتمك نه قدر زور بر ايش اولديغنى و عصرلردن برى كله نجه نجه دولتلرك، مملكتلرك بوبوزنده
مملكتلرى محافظه ايده ميه رك محو و منقرض اولوب كيتدكلرينى كوروب بيلدكلرندن نهايت تصور ايده بيله جكلرى
اشبو سماوات و ارضك بر قبضهٔ تصرفده كرسى وحدتده سلطنت واحده ايله اداره اولنسه بر مملكت اولديغنى
ملاحظه ايتدكلرى زمانده محافظه سى نه قدر مشكل و اغيردر كبى بر ظنه دوشه بيلرلر. فقط او كرسى الهى بوتون سماوات
و ارضى طوتمسه اولقدر برابر [وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا] بو سموات و ارضى او كرسى وحدتده قبضهٔ تصرفده
طوتوب حفظ ايتمك اللهه اغير ده كلمز، اونك ايچون بو هيچ بر شى دكلدر. [وَهُوَ] او الله جل جلاله
[الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ] يعنى يوكسكدن يوكسكدر. بيوكدن بيوكدر. بالذات عالى، بالذات عظيم اولاندر. بنا برين بونده باشقه

بجه بر معبود نصل تکمه اولور . دیوکا قارشی باشقه‌لرینه تقبه ایلیوب ده شفاعتده نصل اولور . دیوبه یایانه کافرلر نه قدر بدبختدرلر .

بو آیه « آیة الکرسی » اطلاق ایدیلیر . دیوبنه طولایی بو سوره‌یه « سورة الکرسی » ده دینیلیر .

کوردیلکی اوزره بو آیت سلطنت و ملکوت الهیه‌نک غایت بلیغ و موجز بر تصویریدر . والله تعالینک ذات و صفاتنی هم تعریف و هم سماوات و ارضک و محیطلرینک خلقت قوام و نظامی ، قسمت و وسعتی محافظه‌سی ، بر حیات ، بر علم ، بر حاکمیت کبی مادی ، معنوی قوتلرینک شهادتیله اثبات ایدرک بوتون الهی مسائلک الهاتنی کرسی الهی کبی واسع بر شمول ایله محتوی بولندیغندن بوتون آیات قرآنیه میاننده موضوعیله تناسب اولمق اوزره اک بیوک بر شرف و قیمتی حائزدر . نبی‌کریم علیه الصلاة والسلام « قرآنده اعظم آیت آیة الکرسیدر ، بونی هر کیم اوقورسه الله او ساعت بر ملک کوندرر ، ایرتسی کونه قدر حسناتنی یازار و سیئاتنی محو ایدر . بو آیت بر اوده اوقونورسه ده شیطانلر اونی اوتوز کونه بر اقتباسیه اولمازلر و قرق کون اوراده ساحر ساحره کیرمز . یا علی ! بونی اولادیکه و اهلکه و قومشولرینه اوکرت ، بوندن بیوک بر آیت نازل اولمادی » ، « هر کیم صلوات مکتوبه‌نک هر برینک آرقه‌سنده آیة الکرسی‌یی اوقورسه اونی اولومدن باشقه جنته کیرمکدن منع ایده‌جک هیچ بر شی قالماز - یعنی اولنجه طوغریجه جنته کیرر - و اونی انجق صدیق و یا عابد اولانلر دوام ایدر . و بونی هر کیم یاتاغنه یاتارکن اوقورسه الله اونی کندیسنه و قومشوسنه و قومشوسنک قومشوسنه و اطرافنده‌کی خانه‌لره امین قیلار » ، « سید الایام یوم جمعه ، سید الکلام قرآن ، سید القرآن سورة البقرة ، سید البقرة ده آیة الکرسیدر » بیورمشدر .

کرسی لغتده اوزرینه متعدداً اوطورولان معلوم شیدر که اساساً تخت و علم شرفنک عینیه مخصوص اولان مقام مخصوص و ممتازه دینیلیر . نفس علم و عالمه ده اطلاق اولنور . بالاضافه اشکالده حسنه ایله کبی شیلره ده تعمیم ایدلمشدر . لسانمزده اک چوق مقام علمه مستعملدر . هر حالده بر شیئک اصلنه و طوپلاندیغی یره ده کرسی دینیلیر . نیته‌کیم کرسی مملکت ، پای تخت معناسنه کلیر . بونک اصلی اولان « کرس » کلمه‌سنده اجتماع و امتزاج ایله کبی کرفتلشوب محکمله‌شمک معناسی واردر . حاصلی حقیقی معناسیله کرسی انجق بر شی

اوطوره بيلن اك يوكسك بر نوع صنعتدر. بناءً عليه يرلرى كوكلرى قاپلامسه بر كرسى تصورى بو سلطنتك -
سر وحدتك عينى اولمه جهتيله ده شبهه سزدر. عرف زماننده بو كلمه نك بزه حاكميت وسلطنت، بر علم، بر شرف
وعظمت ونفوذ مفهومنى افاده ايتديكنده ده شبهه يوقدر. بز بر مملكتده بر كرسى بر تخت تصور ايتديكمز
زمان اولا بر مملكت، ثانياً اونك ايچنده بر پاى تخت، ثالثاً او پاى تخت ايچنده بر عرصه، بر سراى، رابعاً
او سراى ايچنده بر تخت، خامساً او تخت اوزرنده بر رئيس حاكم، سادساً بو حاكمدن بوتون مملكته شامل بر نفوذ
تصور ايدرزكه بونده حاكم ا ظرف ظرف ايچنده مملكتى تماماً احاطه ايده‌نه زمانده نفوذيله محيطدر. وبونده
اك شايان حيرت اولان نقطه ده بر شيئك هم محيط وهم محاط اوله بيلمسنده كى سردركه عينى علمده ده واردر.
وبو نقطه انسانده وحدت الهيه‌يى اك كوزل تلقينه ايده‌جك اولان بر لمحه‌در. آية الكرسى بزه بو مضمونى تلقينه
ايتمكله برابر كوستريوركه مملكت الهيه سموات وارضدر. فقط بونلرده كرسى الهى محاط دكل محيطدر. بزم كرسى
تصورمزك خلافنه‌در. الهى تفكر ايدرسه‌ك هپ محاطده محيطه طوغرى كيديلير. تخت ويا پاى تخت مملكت سموات
وارضه محيط، عرصه تحتى محيط، رحمن عرشك ايچنده دكل اوزرنده والله هيچ محاط دكل هپ محيط وقيومدر.
واو بونده كى تضادى قالديران بودر. شو حالده كرسى الهى بزه آنجق بر اسم ومحاطده محيطه كيدن نهايت
سموات وارضه تصوريزك ماوراسنده مبهم ونا قابل تخيل بر مفهوم عظمت ايله معلوم اوله بيلير. بونك
حقيقتى تعيينه ايسه بزده استطاعت يوقدر. مع مافيه مفسرين بونك تعريفنده بر قاچ وجه روايت ايتمشلردر.
شويله كه :

١ ـ كرسى، سموات وارضى قاپلامسه بر جسم عظيمدر. بو دا عرشك كنديسى ديه‌نلر ده اولمشدر.
لكن اخبار صحيحه «كرسى عرشك تحتنده وسمواتك فوقنده بر جسمدر» ديه وارد اولمشدر. كرسى
موضع قدميه‌در. سديدن منقول اولديغى اوزره سموات وارض كرسينك جوفنده، كرسى عرشك آلتنده
وايكى اياغنك موضعيدر. بونده موضع قدميه قدم عرشك موضعى اولديغى مصرحدركه بونى روح اعظمك
ويا حمله عرشدن بر ملكك موضع قدميدر ديه كوسترنلرده واردر. اشبو موضع قدميه تعبيرى كرسينك
پاى تخت يعنى مقر حكومت معناسنه علامتدار اولديغنى اشعار كوستريور. سموات وارضه معلوم اولان

بونده عالم جسمانینك افاده سی اولدیغی جهتله بونزی قابیلسه اولانه جوف کرسینك برجسم اولمسی سموات
وارضده معروف بولنان اجسامك جسمانیتنده باشقه برجسمانیت دیمك اولدیغی ده اونوتمامه لازم کلیر.
یعنی کرسی برجسم [متحیز] تمکن دکل حیزه حیز اولان برجسم دیمك اولیورکه بونك جسمانیتی ماده ایله دکل، امتداد مطلقه
تعبیر آخرله علی العموم محل ومطابه دینلن بعد مجرد وجوف کلی ایله تصور اولنمه بیلنندر. زیرا امتداد مطلقه
دینلن بعد مجرد، فضا، ماده امتدادینك کنهنی افاده ایدن برامتداد مجرددر. بعد وامتداد ایسه جسمانیتك
ان عمومی معناسیدر. فقط اجسام ماده بونده متحیز اولدیغی حالده بوباشقه برحیزده متحیز دکلدر.
ودیکر اجسام ایله قابل تداخلدر. تکمیه شو عالم جسمانیه کوروله قوای ماده وشئونات وجودیه نك موضع تجلیسی ده
بودر. بونده اجرام علویه بونده تمکنه وآثارنده کی عالم اثیریه وارنجه یه قدر. بونده انواع تکفوفه
بونده قائمدر. حرکات وسکونده بونده جاریدر. انجق زمان وعالم ارواح بوندن دها واسعدر. بر زمانلر
معلومات فنیه یه برقیمت ثابته اسناد ایدن ومنزلات الهیه حدودینك حدود فنیه دن حیوده واسع بولندیغی دوشونمیرلر
آیات قرآنیه زمانلرینك معلومات فنیه سنه کوره ایضاح وتأویل ایتمکده ذوق آلانلر اوزمانلر [هیئت] عالم
حقنده بطلمیوس علم هیئتنك الی یوکسك برموقع فخری حائز اولمسی وکندیلرینده بوعلمك متخصصلرینده
بولنمسی حسبیله سماوات وارضی اوکا کوره ملاحظه وتأویل ایده کلدیکی کرسینك جسمانیتی حقنده کی آثاری ده
اوفنك نظریاتیله ایضاحه چالیشمشلر وبناءعلیه «کرسی، فلك ثامن اولان فلك ثوابت، عرش ده فلك تاسع
اولان فلك اطلس در» دیه تأویل ایلمشلر. «کرسیده سموات سبع برقالقانه ایچنه آتیلمش یدی پاره کبیدر»
«عرشده کرسی بویوك برصحرایه آتیلمش ده میر برحلقه کبی برشیدن عبارتدر.» مآلنده مروی اولان ایکی حدیث
شریفی ده بوقاعده کبی ترجمه ایتمشلردر. بوکونه کوره بوندن کر اشبو طقوز فلك نظریه فنیه سی قوتنی ضایع ایتمش
اولدیغی حالده آیات قرآنیه واحادیث نبویه نظرلرده ینه بوکونکی سماوات وارضه کبی بتونیه تمسیله تجلی ایدوب
طورمقده در. بناءعلیه بونزی بهمحال کندی معلوماتمزك دائره اختصاصنه آلرده ایضاح ایتمکه چالیشمه ده
ایجابات فنیه یه، نه ده ایجابات دینیه یه موافقه دکلدر. بو ایکی حدیث شریف بزه کرسینك فلك ثامن ویا
فلك ثوابت اولدیغی دکل نهایت سماوات وارضه نظراً بیوك برمطابه، عرشه نظراً ده پك کوچوك بردائره اولدیغی

تمثیل ایتمکده‌در. بنا علیه عصر حاضرده‌کی معلومات فنیه‌یه کوره بوکا بر بعض دیرلر لازم ایسه کرسینک سماء مطلقه مفهومیله تصور ایتمک البته داها موافقدر. و بو بزم کندی ملاحظه‌مز دکلدر. امام فخر الدین رازی بو آیتده دکل، لکن فاتحه تفسیرنده کرسینی سماء، عرشی ده زمانه نظریه‌لرینی مطالعه ایتمشدر. چونکه سماء مطلقه سماوات وارضی جوفنه آلمغه قابلدر. و حال بوکه بوده امتداد مکانی شو آنده‌کی بر لحظهٔ زمانک ایچنه صیغمسه ماضی و استقبالک جریان متوالیسی ایچنده بو دائرهٔ حال قبیق بوک بر صحراده کوچوک بر حلقه کبی قالمقده بولنمشدر. مع ما فیه دیکر طرفدن کرسی و عرشک معنوی خاصیتلری حقنده ده روایتلر واردر. انسان شو مطالعه‌لری تفکر ایدرکن بیلمز قرقنه واریرکه سماوات وارض مکاننه باشقه احاطه ایله قوت و قدرت، عقل و علم و بونلرک فوقنده روح واردر. و حقی زمانه، مکانی محیط اکورورزکه بونکده روحده تجلی ایله شأنی اولدیغی و بنا علیه عالم علم و روحک زمانی دخی قابلایان بر محیط بولندیغی تقدیر ایدیلیر. ایشته کرسی روح اعظمک دیاردیکر بوک بر ملکک موضع قدسیسی دینلمشدر. شو حالده بونلر اساس حدودی عرشه داخل ایسه‌لرده کرسینک کرسی اولمسی مجرد حسابات و امتدادده دکل، بو معنوی قوتلرده ده بر تجلیسی مقصد اولمسندندر. والله اعلم. حقیقتده ده بوکا تابع اولمسیدر. بوکا بنا :

٢ — کرسی، سلطنت و قدرت و ملک دیمکدر. زیرا الهیت انجق قدرت و ایجاد ایله تحقق ایده‌جکی کبی لساننده ده تخت و کرسی دینلدیکی زمانده بالذات قدرت و حاکمیت مراد اولندیغی واردر.

٣ — کرسی الهی علم الهی دیمکدر. زیرا کرسی علم تخت معناسنده داها معروفدر. و بو مناسبتله نفس علمه دخی مجازاً کرسی دینلیر. بو روایت ابن عباس حضرتلرندن مرویدر. ابن جریر طبری کبی بر چوقلری تفسیرده بونی اختیار ایتمشدر.

٤ — بو کلامدن مقصود، اللهک عظمت و کبریاسنی محضا بر تصویردر. جناب الله خلقه ذات و صفاتی تعریف ایدرکن ناسک سوزلری و اعاظم حقنده معتادلری اولان صورتلرله خطاب بیورمشدر. ایشته کیم کعبه‌یی کندینه بیت یاپمه و طواف و زیارتنی امر ایلمشدر. زیرا ناس حکمدارلرینک سرایلرینی زیارت ایدرلر. حجر اسودک ارضده «یمین الله» اولدیغی سویلنمه و بوسه و تقبیل یاپمشدر. ایشته کیم ناس سوکلیلرینک الینی

دائنكلريني ايدرلر. كذلك بر قسيله ده اوله رده يوم قيامتده قوللرينك محاسبه سي حقنده ملائكه نك اجيانك، شهادتك مصنوره ده بولنه جقلريني وميزانك وضع اوله جغني ذكر ايتمشدر. ايشته بونلر كبي كتابنده ده عرشه اثبات ايتمسه «الرحمن على العرش استوى» بيورمسه و بوني توصيف ايدرك «وترى الملئكة حافين من حول العرش يسبحون بحمد ربهم»، «ويحمل عرش ربك فوقهم يومئذ ثمانية»، «الذين يحملون العرش ومن حوله» بيورمسه، صوكره كذلك كرسي ده اثبات ايتمسه «وسع كرسيه السموات والارض» بيورمشدر. بونده آكلاشيلير كه عرشه وكرسي كبي تشبيهي ايهام ايدن الفاظ كعبه وطواف وحجر اسود حقنده دخي زياده سيله موجوددر. حالبوكه بونلرده مثلا كعبه نك بيت الله اولمسنده اللهك بيوتنده كبي بر مكاني تشبيه وتجسيم مقصود اولماديغي نصل قطعي ايسه عرشه وكرسي حقنده ده مقصود، عظمت وكبرياي الهيك تصويرينه عبارت اولديغنده تردد ايدلمك لازم كلير. قفال وكشاف كبي محققينده بوني اختيار ايتمشلردر. بو صورتده وكرسيه ده مراد نه در؟ ونصل شيدر؟ ديه دوشونمكه لزوم يوقدر. بو ايضاح جناب اللهي جسماني شائبه لردن تنزيه ايجون ده بك كوزل اولقله برابر كرسي الهيك واقعده بر مدلولي اولماديغني قبول ايتمك ده خلاف ظاهردر. اوت معروف اولان حقيقت معناسيله بر كرسي، بر تخت مقصود اولماديغي بروجه بالا محققدر. مع مافيه بر بيت الله بولنديغنه ده ايمان ايتمك لازم اولديغي كبي بر كرسي الهي بولنديغنه ده ايمان ايتمك ده لازمدر. و بونك آنجق ده جسماني بر مفهومي محتوي اولمسي جناب اللهه حاشا بر جسمانيت اسنادني مستلزم دكلدر. مثلا روحي كرسينك اللهه اضافتي لابد قلبده دوشونه بيلمكده. بونك بر اضافت تشريف اولمايوب بر اضافت ربوبيت اولديغي آكلاشلقده در. آيتده ده آكلاشيلديغنه كوره كرسي الهي بر طرفده اجسام ماده مجموعي اولان سماوات وارضك هيئتي قاپلايوب طوتان محيط اجسام بر شيدر. بز بونك كرسي محيط موجوديتنه ايمان ايدر وحقيقتني ادراك واحاطه ايده ميه جكمزي آكلارز. ديكر طرفده ده آنجق بر تصور ايده بيلمك لزومنه قائل اولور ايسك كرسي الهيه تخت سلطنت، كرسي علم مفهوملرنده كي كمال تصويرني جامع وتامه ووفاني مفهوملرده «حي قيوم»، «ليس كمثله شيء» مدلولي موجبنجه هر ايدرك اوني مطلقا بر علم وسلطنت تجليكاه الهي اولمق اوزره ملاحظه ايدرز. وبنا عليه حد ذاتنده عظمت وكبريانك تصوير مجرد دكل، صورت تجليسنده ده بر افاده سي

تخمین ایتمسه بولنه بیلیر تقدیر ایدرز. و بوتون اجسام و اجرام علویه و سفلیه کرسینک ایچنده قالدیغندن ده اونلر اوزرنده اجرای حکم ایدن صاحب علم و سلطنتک جسمانیت فوقنده بر وجود اعلا اولدیغنی ده یقیناً آكلارز. و دها واضح اوله‌رق ایچونده کرسینک جسامتنی اوهام ایله اعتباره نظراً دیه بیلیرزکه کرسی الهی سموات و ارضی تجلی ایدن بتون بیاده‌لرك، فوقنه قایناشوب طورديغی بعد مطلق، یعنی علم و اراده و قدرتدن عبارت اولان ساده جو فضا کبی دکل، بونلرك بر مرآت تجلیسی بولنمق حیثیتیله سماده وجهی کل اولمه محتملدر. بونی تمیلکه اولان الله دکل سماوات و ارضه دینیلن اجسام و اجرام متحیزه مجموعیدر. بونک فوقنده دها واسع اولارق امتداد زمانی و عالم عقول و ارواحی محتوی و ملائکهٔ مقربینه ایله محفوف عرش واردر. و بونک ده اوسی فوقنده المطلقدر. آنجق بونده معنای جسمیت یوقدر. و «الرحمن علی العرش استوی» مدلولی اوزره اعتبار عرشک ایچنده دکل رحمانیتنه فوقنده‌در. و بو فوقیت لا ایسالی بر فوقیتدر. «ربنا وسعت کل شیء رحمة وعلما» آیتی مقتضاسنجه ده احاطهٔ الهیه رحمت و علم جهتیله‌در. و کرسی بو علم و رحمتک بزم عالممزه تجلیسیدر. بناءً علیه کرسینک، عرشک الله اضافتی اضافت تمیز دکلدر. ملك و تصرف، ضبط و تسخیر و حکم و امر کبی تجلیات ایله بر اضافت ربوبیتدر. بو اضافت، بو تجلی سایه‌سنده درکه ارواح ایله اجسام، ذهن ایله خارج بر لشه‌رك نقطهٔ تحققنده وجود حقک بر لمحه‌سی مرآت اولورلرده یرلر، کوکلر، سمالر، زمانلر، کرسینك، عرشک احاطه ایده‌مدیکی وجود الهی‌یی قلب مؤمن، اشیانک هر ذره‌سنده، سماتک هر نقطه‌سنده، زمانک هر لحظه‌سنده معرفته یول بولور. و هر شیئی ادراک ایچون بونکله بوقبه اولور. حتی دیه‌جه هیچ بر شیئی بیلمز. و ذات حقه متعلق اك یوکسك معرفتی ده «ما عرفناك حق معرفتك» در. بونک ایچون ده ساده معرفت ایمانه اولماز، سعهٔ ایمانه سعهٔ معرفته کیتمیشدر. معرفتده بر قید واردر. ایمانده ایسه بلا قید و شرط بر اسلام بر علاقهٔ الهیه‌در. واك بیوك تماشا اونده‌در. بو محل اولان قلب مؤمنده ده یرلره کوکلره کیتمیشدر. بونک ایچون سماده سفلقك دخی فوق مجلیه سیله بر سماوات و ارضه جمله سنده داخل اولمسی دها زیاده محتمل بولندیغنده اك سالم ایمانه کرسی الهی‌یه بیان الهی وجهله ایمان ایدوب معرفت طاسلاسقدر. ایشته سماوات و ارضه نقدر ظاهر ایسه الله اوندن دها ظاهردر. اونی

محیط اولان کرسی و اونک ماوراسی نه قدر باطن ایسه الله اوندن دها باطندر. بونلر رب اوجی و قیّوم
هم اول هم آخردر. او حالده بوندن باشقه معبود، بوندن باشقه اله نصل تصور اولنور؟ اختیار و اراده
کبی بر لطف الهیی سوء استعمال ایدوب اونکله قلبی قارارتوب ده الله و اونک امرلرینه کفر ایدن ظالم
اولمازده نه اولور؟ بونلردن زیاده نفسلرینه ظلم ایدن نصل تصور ایدیلیر؟ بونلر هیچ جبر و اکراه ایستدلر.
دینه دعوت ایدیلدکلری زمان الله ایستەیورسه بزی زورله دینه یاپسین درلر، لکن [لَا إِكْرَاهَ
فِي الدِّينِ] دینده اکراه یوقدر. — الله اونی زورله کیمسەیه ویرمز. دینی اختیار ایله دیرلمک لازم کلیر.
دینده اکراه قانونی یوقدر. بونی بویله آکلامالیدر. چونکه «فی الدین» اکراهه متعلق دکل خبردر.
اصل معنی «اکراه، دینده یوقدر» دیمک اولور. یعنی ساده دینه دکل هر نه یه اولورسه اولسون جنس اکراه
دین حقه اولان اسلامده موجود دکلدر. دائرۀ دینده اکراه، منفیدر. دینک موضوعی افعال اضطراریه
دکل افعال اختیاریەدر. بونک ایچون افعال اختیاریەدن بری اولان اکراه، دینده منهیدر. حاصلی
نفی و یا نهی ایدیلن اکراه یالکز دینه اکراه دکل، هر هانکی بر شیئه اولورسه اولسون جنس اکراهدر. یوقسه
دینده دینه اکراه یوقدر اما دنیایه اکراه اوله بیلیر دیمک دکلدر. بلکه عالمده اکراه بولنه بیلیر اما دینده،
دینک حکمنده، دینک دائرەسنده اولماز و یا اولمامالیدر. دینک شانی اکراه ایتمک دکل بلکه اکراهدن
قورتارمقدر. بناءً علیه دین اسلامک حکمی حاکم اولدیغی یرده اکراه بولنماز و یا بولنمامالیدر. جبر و اکراه
اولورسه اونک خارجنده اولور. شو حالده دینه، اکراه ایدیلمز، اکراه مشروع و معتبر اولماز.
اکراه ایله واقع اولان عملده دینک وعد ایتدیکی ثواب بولنماز. رضا و حسن نیت بولونمایینجه هیچ بر عمل عبادت
اولماز. «انما الاعمال بالنیات»در. مطالب دینیەنک هپسی اکراهسز، حسن نیت و رضا ایله یاپیلملیدر.
اکراه ایله اعتقاد ممکن دکل، اکراه ایله کوستریلن ایمان، ایمان حقیقی دکل، اکراه ایله قیلنان نماز نماز دکل،
اوروج کذا، حج کذا، جهاد کذا الخ... بوندن باشقه بر کیمسەنک دیکرینه تجاوز ایدوب ده هر هانکی بر ایشی
اکراه ایله یاپدیرمسی ده جائز دکلدر. حاصلی حکم اسلام آلتنده هرکس وظیفەسنی بالاختیار یاپملی، اکراهسز
یاشامالیدر. جهادده بو حکمت ایله مشروعدر. «فی» ده ظرفیت دکل سببیت معناسی ملاحظه ایدیلیرسه

معنی شو اولور : اکراه دینه ایچوندر یوقدر ، یاخود اکراه دینه ایچوندر ، دینه ادخال ایچون یاپیلماز . زیرا
اکراه برکیمسه یی خوشلانمادیغی برشیئی فعلاً و تهدید ایله الزام ایتمکدر . حالبوکه دینه خوشلانمیه جق برشی
دکلدر . دینک اصلی اولان ایمانک کوکی تصدیق واعتقاد قلبیدر . بو ایسه صرف برضا وحسن اختیار
ایشیدر . بونی « یفعل ما یرید » اولان اللهدن باشقه کیمسه الزام ایده من . مشیئت الهیه ایله ایمانه وحتی ایمانه
ایله عمل صالح جبره و زکل حسن اختیاره و رضای وجدانی یه سوق بولندیغندن دینه ایچون اکراه تکلیف اولماز . انجق
تبلیغ و تکلیف ایدیلیر . « ولو شاء ربك لآمن من فی الارض کلهم جمیعا افانت تکره الناس حتی یکونوا مؤمنین »
بناءً علیه دینه دخول ایچون کیمسه یه جبر واکراه یاپیلماملیدر . چونکه تکرهک اظهار ایله حکمی ایمانه عندالله حقیقی ایمانه
اولماز . اکراه ایله حقیقی رشده قاتلیمانز . سرّ فیه قلبه اللهدن باشقه سنک نظرک نافذ اولمیه جغندن
دخی اکراه حالنده اولسون ایمان ایدنده سن اکراه ایله ایمان اظهار ایدیورسک نه قازنیرسک دینمز . حال
مصالحسی ایدلمز . حالی تبینه ایدرک شبهه زائل اولنجه یه قدر باقیلیر . چونکه او ایمانی اظهار ایتمسی ده انجق
براز اختیاردر . هیچ ایسته مسه ایدی اونی ده یاپمازدی . دیمک که ذروه ایمانی بر ذره اولسون طانمشدر . بو
جهتله « لا اکراه فی الدین » نه جاهل دیندن ایچون برابر ایله اظهار اسلام ایدنه کراهت نسبت ایدلمز دیمک
اوله بیلیر که اکراهک بر معناسی بو نوعیدر .

اکراهه نه حاجت ، جبر واکراه تکلیفنده معنی نه در ؟ عقلانک هیسی دینه صاریلمق لازم کلمزمی ؟
چونکه [قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ] رشد ، غوایتدن ، طوغریلق ، صاپقینلقدن ایچه آیریلمشدر . ____
بوقدر پیغمبرلردن ، علمی ، عملی بوقدر بیناتدن ، ونهایت سلطنت الهیه بوقدر . بونک تجلیسندن صوکره
ایمانه ودینک انسانلره باعث فلاح وسعادت ، کفر والحادک باعث عقاب وضلالت اولدیغی قطعیاً تبین
ایتمسن ، صحیح باطلدن ، خیر شردن تمیز ایلمشدر . بیلیکه اهل دینه محض سعود اولدجه ، اهل کفرده محق
جزا وعقابه کوره حکمدر . وبو نه ایسه دینه کلمه کندی اختیاریله کندی کسبدری اولدجه وانسانه بو
مجبوریت بر اکراه معناسی تضمن ایتمیه جکدر . بو بالخاصه شونی کوستریورکه « دینده اکراه یوقدر » دینجه
هیچ کیمسه یه تکلیف ، جزا وعقاب یوقدر دیمک اکلاشیلماسین . البته رشدک غیه قطعیاً آیرلمسی بونی

خلاف دینه وارمانده حقنده بر عقابك مترتب اولماسندندر .

معلومدر که جبر واکراه فعله تقدم ایدرده او فعلی ایتمکده اختیاری سلب ویا افساد ایلر ، او فعل بویله رضاسز یاپیلدیغی ایچون نتیجهٔ فعلیه سی خیر ویا شر فاعلنك جرمه ایکتسابی اولماز . مسئولیتی اکراه ایدنه عائد اولور ، مکرهك النده مکرَه ، بر آلت اولور . آرتق فا زانج ، مقصد اکراه اولنانك دکل اکراه ایدنکدر . فقط اکراهسز یاپیلسه اولان کفر وظلمك ، فسوق وعصیانك بالاختیار قازانیلسه بر فعل مکتسب اولدیغنده ده شبهه یوقدر . وآرتق بو یاپیلدقدن صوکره نتیجهٔ لازمه سی اولان جزا وعقابده فاعلنك کندی قازانجی ، کندی بر استحقاقیدر که بونده معناء جبر واکراه تصور اولنماز . اوکندی کندینه ظلم ایتمش اولور . الله تعالی ایسه کمال رحمتندن قوللرینك کندیلرینه ، ده باشقه لرینه ظلم وتجاوز ایتملرینه راضی اولمادیغندن اونلری قورومق ایچون حدود وتعیین ایتمش ، دینه واحکامنی بیلدیرمش " لا اکراه فی الدین " بیورمشدر . بو نص موجبنجه اکراه عوارض اهلیتدندر . دار اسلامده اکراه ممنوعدر . حتی هیچ بر کیمسه یه دینه اسلامه کیرمك ایچون بیله جبر ایدیلمز . هرکس دیننده سربست ومختاردر . احکام اسلامیه آلتنده مشرك ، اهل کتاب ، یهودی ونصرانیلر هپسی حریت دینیه لریله یاشایه بیلیرلر . مثلا بر مشرك دیلرسه یهودی ویا نصرانی اوله بیلیر . هیچ برینه مسلمان اول دیه جبر ایدیلمز . عهدنده طوررسه ویرکوسنی ویرمك شرطیله دیننده براقیلیر . فقط هرکیم اولورسه اولسون عهدنده طورمیانلرده جرمنه کوره جزاسنی کورور . بالرضا قبول اسلام ایتدکدن الله و پیغمبرلرینه عهد ویردکدن صوکره دونز ارتداد ایدرده توبه ایتمزسه مجازات ایدیلیرکه بو بر اکراه دکل نقض عهدك نتیجه سندر دیه بیلیر . بو نقطه ده امام شافعی کبی بعض علماء عهد اسلامده بولنانلر مجوسی ویا نصرانی ایدن بریسی اسکی دیننده قالمایوبده مثلا یهودیلکه اولاجق اولسه یه اونی یا اسکی دینکه رجوع ایت ویا اسلام اول دیه جبر ایدرم دیمشدر . فقط حنفیه آره ده دیمشلردرکه " الکفر ملة واحدة " موجبنجه اومورتی تبدیل دینده بر نقض عهد معناسی یوقدر . بناء علیه یا دونه ویا اسلام اول دیه جبر ایدلمز . انجق دینه اسلامه کیردکدن صوکره دونن نقض عهد ایتمش اولور . ویالکز بو توبه ایتمزسه جزاسی ویریلیر . بوندن باشقه عبادات وسائر معاملات کبی رضا شرط اولان فروع احکامده دخی اکراه غیر معتبردر . فعلك نفاذینه

مانعدر. مگر که نفعل، نفس شرعی اولمایوب نفس حسی اولسون و هر حالده اکراه بر تعدیدر. درجه سنه کوره
جزایه مستحقدر. ایشته دین حقنده حریت وجدانه و عهد و میثاقه و مقاوله یه بوقدر یوکسکدر. حتی بونلر
طولاییدرکه اعلاء جهادده بیله دشمنه یا دینی حقی قبول ایتمسی ویا مغلوبیتی تسلیم ایدرك دیننده قالوب حقوقی
محفوظ اولمق اوزره اسلام تابعیتنده ویرگی ویرمسی جهتنده اختیاره مفوض بر تکلیف یاپیلیر. بونلردن
برینی قبول ایدرسه بالمصالحه عهدینه رعایت ایدیلیر. قبول ایتمدیکی وحرباً مغلوب اولدیغی تقدیرده بیله
تبدیل دینه جبر ایدلیوب عدالت دائره سنده بر ویرگی یه، بر انضباطه مجبور طوتولور. دیمك جهاد، تبدیل دینه
اجبار ایچون بر واسطهٔ جبریه دگل، دینی حقك علویتنی فعلاً اثبات ایدن بر جنبهٔ حقدر. زیرا اکراه ایله دین
اولماز. فقط جنبات عقلیه وعلمیه یی دیکله مینلرك وظلمه نك تجاوزاتی ده بویله بر جنبهٔ فعلیه اولمدن
دوردورولماز. هرکس هر درلو ظلم واکراهدن قورتاریلیر. بوحالده جهاد وقتال بر اکراه دگل بر بارشدر.
هانکی طرفدن گلدیکی ایقاع ایده بیلجکی غیر معلوم بر امتحاندر. بر ده جهاد، حکم دینی جاری اولان دار الاسلام
خارجنده جریان ایده جکندن اکراهدن منفی اولدیغی دین حکمندن خارجدر. دار حرب ذاتاً دار اکراهدر.
بوینه ایکن بو خارجده بر بیانه ایهنك سیاقی دقتله ملاحظه ایدلیرسه اکلاشیلیرکه «لا اکراه فی الدین»
نظم مبینی ده جهادك غایه سنی تثبیت ایتمکده در. یعنی جهادك حکمتی انسانلری اکراهدن قورتارمق، اکراه
قبول ایتمین دینی حاکم قیلارق اعلاء کلمة الله ایتمك، یعنی هرکسی منسوب اولدیغی عقیده دن جبراً چیقارمغه
چالیشمیوب حقك بالاختیار قبول وانتشارینه سد چکمك ایسته ین وکوچله یتدیکنه جبر واکراه ایدن
ضرر دشمنلرك دفعی وموانعك رفعی ایله قلب سلیم وعقل مستقیم ایچون تبیین ایتمش بولنان طریق رشدی،
حاکمیت حقی عموم عالمده اعلان ایتمك ولو حصوصیتی امت محمدیه جماعت مرسلیه میاننده کی مقام محمدی ایله
متناسب اولارق ملل مختلفه دن مرکب بر حیات اجتماعیه اوزرنده مسالمت عمومیه یی ضامن قطب کل کبی حاکم
بر امت وسط یاپمق و پیغمبرلرك هیچ برینی تفریق ایتمیوب هپسنه تام الدرجات ایمان ایله وحدانیت الهیه یه
مبتنی اولان دین اسلامی بوتون دینلرك رابطهٔ کلیه سی و هدف ترقیسی اولان بر دین عمومی اولارق مدافعه
واظهار ایلمکدر. بونك ایچون اسلامده غایهٔ حرب انتقام، قتل، تبدیل دینه اجبار دگل، خصمی مغلوب

ایمك دعوهٔ جبریه‌سنی آلوب دینده سربستی اولدرده حکم جهادی تابع طوتمقدرکه اعلای کلمة الله بونده‌در.
بو سببله‌در که زمانه مسلمانلره ضعف طاری اولور، دینه جبر ایدلمزسه فتنه‌لر قوپاجق، جبر و اکراه
حکم قالمجق، بوده بشریت هیچ درجه‌یه اوغرایه‌جقدر.

لکن بو ایضاحدن صوکره بر سؤال قالیر. بالاده «وقاتلوهم حتی لاتکون فتنة ویکون
الدین لله» آیتنده کورولدیکی اوزره مکه و حتی جزیرة العرب مشرکلرینه اهل کتاب کبی حریت دینیه ویرلمسه،
بونلر حقنده «امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا لا اله الا الله فاذا قالوها عصموا منی دماءهم واموالهم»
حدیثیله یا اسلام یا اولوم امرلری ایلشدی. بو ایسه «لا اکراه فی الدین» حکمنه منافی دکلمیدر؟ بونك
جوابی شودر: اگر منافی ایسه ایکی آیت بربرینی نسخ ویا تخصیص ایدر. اوزمان بونده داخل اولمادیغی
آکلاشیلر. بونلره باره شوده بیلنملیدرکه اونلره حریت دینیه ویرلمه‌مسی بالخاصه «لا اکراه فی الدین»
حکمنك تطبیقنی تأیید ایچوندر.

بو مناسبتله مفسرلرده برقاچ قول واردر:

۱ — بو «لا اکراه» آیتی مقدما صورت عمومیه‌ده نازل اولمش و بالاخره جهاد و قتال
آیتلریله نسخ ایدلمش بولندیغی زید بن اسلمدن مرویدر. فقط بو قول اکثریا صواب کورولمه‌مشدر. فی الواقع
«قد تبین الرشد من الغی» بونك نزولی دینك تبینی کمالندن صوکره اولدیغنی کوسترمکده و بوده بر ملاحظهٔ
سانح کورونمکده‌در. برده کورولدیکی اوزره جهاد مسئله‌سی اساساً بورایه داخل دکلدرکه اونکله نسخ
موضوع بحث اولسون. لکن شونی بیلمك لازم کلیرکه هر نسخ ناسخك درجهٔ تعادلنه کوره‌در. بناءً علیه
بو، جهاد ایله منسوخدر دیمك دیکر احوالده محکم دیمکدر، و بو سببله اکراهك جهاده شمولی بولندیغنه ذاهب
اولنلر بیله حکم ابدیسنه بر روایت سالمدر. دیمك اولورکه بو آیتده بویله بر احتمال وارسه بو احتمال منسوخدر.
درایت نسخ انجق بو جهته منحصردر. بوده جهاد آیتلری سباقیندن منسوخیتنی استنباطه یوقدر. حال،
بعد النسخ مشابه‌سیده نه قطعیدر. حاصلی نسخ کلی دکل جزئیدر.

۲ — بو آیت اهل کتاب حقنده نازل اولمشدر. بناءً علیه مشرکین بونك عمومندن خارجدر.

في الواقع «تلك الرسل» آيتنده ده باشلايان سياقده بوني مؤيد اولديغي كبي سبب نزول حقنده كي روايتلرده بوني مؤيددر. روايت اولنيوركه بعثت سنه‌سندن مقدم انصاردن بعضيلرينك اولادلري يهوديته ويا نصرانيته صوقمشلردي. دين اسلام كلنجه بونلره اكراه ايتمك ايسته‌ديلر. قبل الاسلام انصاردن بر قادينك چوجوغي ياشاماديغي صورتده «چوجوغي ياشارسه اوني اهل كتاب ايله برابر داخل دينی اوزره بولنديره‌جغی» نذر ايدردي». بو سببله انصار چوجقلرينك بر طاقيملري اهل كتاب دیننده بولونيورلردي. بناءً عليه اسلاميت كلدكلري زمانده ديديلركه: بز وقتيله بونلري دينلريني بزم دينمزدن افضل كوردك ده چوجقلريمزي اونلرك دينلرينه سوقمش ايدك. مادام كه دين اسلام كلدي، هرحالده بز بونلره اكراه ايدرز ديديلر. ازجمله بني سالم بن عوفدن حُصَيْن نامنده بر انصارينك ايكي اوغلي واردي. بونلر شام تجارلرينك تلقيني ايله خريستيان اولمش كيتمشلردي. بعثت سنه‌سنده صوكره مدينه‌يه كلدكلرنده باباري بونلره «والله سزي براقمام الا مسلمان اولمديكجه» ديه صارلمشدي. اونلرده امتناع ايتديلر، اوچي بر رسول الله‌ه مراجعت ايتديلر، بونك اوزرينه بو آيت نازل اولدي، باباسي ده اونلري براقدي. بو حادثه‌لر، كرك جهاده اذن ويرلمزدن اول اولسون، كرك صوكره، هر ايكي تقديرده سبب نزول مشركلره شامل دكلدر. او حالده حكمنك عمومي ده اهل كتابه عائددر. و منسوخ دكل محكمدر. بوني كوزل؟ لكن سببك خصوصي حكمك عمومنه مانع دكلدر. «لا اكراه في الدين» ايله امردر. صوكره بو حكم يالكز اهل كتابه مخصوص اولسه ايدي دار اسلامده اهل كتابدن باشقه‌سنه عهد وامان ويرلمامسي لازم كليردي. حالبوكه جزيرة العرب مشركلرندن باشقه‌سنه بو معامله ياپيلمامشدر. شو حالده بو آيت على الاطلاق منسوخ اولماديغي كبي عمومي اهل كتابه ده خاص اولمامليدر. نته‌كيم حضرت انس: سبب نزولي «رسول الله بر كيسه‌يه «اسلم = مسلمان اول» بويورمش اوده «اجدني كارهاً = كنديمي خوشلانماز بوليورم» ديمشدي. بو آيت بونك حقنده نازل اولمشدر» ديه روايت ايتمشدر كه بو سبب داها مطلق اولمغله حكمك عمومنده داها ظاهردر.

٣ — معلوم كه حرب مشركلر حقنده‌كي معامله «وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين لله» امرينه مبتنيدر. «لا اكراه في الدين» ايسه «بعد اسلام العرب دينده اكراه يوقدر» ديمكدر»

مآلنده اولدیغی تفسیر کلیسنه بنا ایدر. دیمك که رشدك غیدن تبینی او زمانده. و بو حکم ما قبلنه شامل اولماز.
بو صورتجه بو آیت «وقاتلوهم حتی لا تکون فتنة» آیتندن صوکره نازل اولمش دیمك اولور. مقدم ایسه مؤخری
نسخ، نه تخصیص ایتمه‌جکلرندن «لا اکراه» عمومی اوزره قالیر. بو صورتده آرالرنده بر جهتدن تعارض
وارسه مقدم مؤخری نسخ ایتمش اوله‌جقدر. حالبوکه بونك اولکی ناسخ اولدیغنه دائر هیچ بر قول یوقدر
و اولماز. زیرا بونك تاریخاً مؤخر اولدیغی صراحةً معلوم دکلدر. بالاده کورلدی که خلافنه روایت
بیله موجوددر. بناء علیه اصولاً مقارنته محمول اولمسی لازم کلیر. بویله اولنجه ده یکدیکرینی تقابلاً تفسیر
و تخصیص ایده‌بیلیرلر. شو حالده تبین رشد اسلامی عمومیه، و عدم اکراهی اوندن صوکره‌یه تخصیص ده
دوغری اولماز. اولا بو آیت اسلامده اکراه دکل مقابله بالمثل بیله یاپیلمادیغی معلوم، شمدی
اسلام عمومیه صوکره‌ده عدم اکراه مسلم. بو آراده مسلمانلر آراسنده بولنان عرب مشرکلرینه دخی
بو حادثه‌یه قدر هیچ بر اکراه یاپیلمادیغی معلومدر. او حالده «لا اکراه فی الدین» ك بتون شمولیله
معناسی «دین اسلامك دائره حکمنده اکراه یوقدر» دیمك اولور. حرب و حربی مسئله‌سی بو حکمدن
اساس اعتباریله خارج اولدیغی کبی اکراهه مقابله و جرم و جزاده بوندن خارجدر. آنجق بو آیتی «وقاتلوهم
حتی لا تکون فتنة و یکون الدین لله» آیتیله برابر ملاحظه ایتمك لازمدر. بناء علیه آخر آیتك ده دلالت
ایتدیکی اوزره دین اسلامك دائره حکمنده اکراه بولونمامسی تخصیصاً ایکی قید ایله مقیددر که بری فتنه بولونمامه
بری ده دار اسلامده ادیان سائره اربابنك نقض تابعیت ایتمه‌مکلریدر. عام ایسه بعد التخصیص فتنه افاده
ایدر. بوراده فتنه‌دن مراد ایسه شرك ایدی. لکن عمومی معناسیله اخذی ده جائزدر. بو صورتده ایکنجی
قید ده شامل اوله‌جغندن بو بر قید دیکرندن مغنی قالیر. دیمك که حاصل معنی شو اولور: «فتنه یوقسه
دینده اکراه یوقدر. چونکه رشد، ضلالتدن ایو آیریلدی، بونلری فارق ایده‌بیلنلر بولونورلر.»
بناء علیه [فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ] هر کیم طاغوته، آزغینلره
و یا آزغینلقده کفر ایدوب الله‌ه ایمان ایدرسه، یعنی خلوص قلب ایله «لا اله الا الله» دیه‌رك اولا
او طاغوتلری کوکندن سیلر، ثانیاً بتون موجوداتك الله‌ه ایمان ایدر، و بناء علیه اللهك کوندردیکی رسوللری

تنزلات حقى تصديق ايدر [فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى] او محققا الك صاغلام قولپه ياپيشمشدر. [لَا انْفِصَامَ لَهَا] كه قوپمه اوزلمه ايحتماله دكل — بو حبل متينك قوپمسى، اوزولمسى نه قوپار، نه قيريلير. انجق براقيلير سه فنا دوشولور. بو بينات علميه و عمليه ايله، حق و باطلك بو تميزندن صوكره مقتضاى عقل و رشد اوزره بو كوزه دار، پايه يوقه، فانى، باطل، ظل زائل، قيريلوب دوكوله جك، نهايت كندينه طوتونانى دوشوروب براقوب كيده جك اولان طاغوتلردن، فرعونلر نمرودلر، ساحرلر، كاهنلر، شيطانلر كبى آزغينلر، ساخته معبودلردن چوروك قوليلرينه ياپيشمه دكل، من الازل الى الابد حى و قيوم، شاشماز، يانيلماز، اويوماز، اويقولانماز، سماوات و ارضك مالك الملكى. اذنى اولمقسزين حضورنده ياناشيلماز، شفاعته جرأت ايدلمز، صاحب كبريا، كيزلى آشكار، جزئى، كلى هر شيئه عليم، هر شيئدن خبير، علمنك كنهنه ايريلمز، او بيلديرمدكجه بر شئ بيلنمز، كرسئ جلالى يرلرى كوكلرى طوتمش، يرلر كوكلر قبضهٔ قدرتنده لاشئ قالمش، اويله يوكسك، پك بيوك علو قدرلى، شانى عظمتلى يارادان «لا اله الا هو» اولان الله تعالانك قوپماز قيريلماز عروهٔ وثقاسى ايكى اليله سيمسيقى محكمجه ياپيشمق، يعنى بالتمثيل او كرسئ الهيدن اوزانمش قوپماز قيريلماز حبل متينك قوليله، طوتامغنه يكنده ييه وديننك باشى اولان توحيد حقهٔ حسن اعتقاد ايله ايمان ايدوب مقتضاسيله عمل ايتمك و بونى هيچ براقمامقدر. ايشته بو ايمانى ياپان بويله بر قوليه ياپيشمش اولور. [وَ] الله بو ايمان و اقرارى يالكز سوزده و يالكز قلبده قالمامالى، آغيز، كوكل بر، ايچ طيش مساوى اولمليدر. چونكه [اللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ] الله سميع، عليمدر. هم سوزلرى ايشيدير، هم نيتلرى بيلير. آغزينده «لا اله الا الله» ديوب ايچنده كفر صاقلاين منافقلرى و بالعكس ايچنده حقى بيلوب آغزينه كفر صاوورانـ كافرلرى ياپدقلرنده الله غافل دكلدر.

طاغوت: طغياندن مبالغه صيغه‌سيله بر اسم جنسدر كه اصلى جبروت كبى طغووت اولوب قلب بطريقيله ايله طوغوت يا طيغوت دن واو الفه قلب اولنمشدر، مفرده و جمعه، مذكره و مؤنثه اطلاق ايديلير، عينيه طغيانه تسميه. طغيانطار، آزغين، آزمان، آزيتقان ديمك كبيدر. ابن جرير طبرينك تعريفى وجهله:

الله خارجی طغیانکار اولوب قهر و جبر ایله ویا بالرضا پرستش ایدیلوب معبود طوتیلان کرک انسان، کرک شیطان کرک وثن و کرک صنم و کرک سائر هرهانکی برشی دیمکدر. بونک تفسیرنده «شیطان ویا ساحر ویا کاهن ویا انس و جنک متمردلری ویا الله خارجی معبود طاپنوب راضی اولان فرعون و نمرود کبی ویا اصنام» دیه متعدد روایتلره تصادف ایدییر. ابوحیان دیرکه: «بونلر بر مثال ایله بیان ایدلمک کرکدر. چونکه طاغوت بونلرک هربرینه محصوردر. الخ». حال بوکه تعریف بونلرک هپسنه شاملدر. مع ما فیه قاضی بیضاوی بو فقره «الله بولنمه سنندر» فقره سنی ده علاوه ایتمشدرکه دها اعم بر تعریفی تضمن ایدر. چونکه بوکا بابانک معبود طانیمسه اولیه بیلیر. شو قدرکه بوده «افرأیت من اتخذ الهه هواه» موجبنجه کندی هواسنه اولوب کندی کندینه معبود یاپمسی درسه عد اولنه بیله جکی ملاحظه اولنورسه اولکی تعریفده داخل اوله جقدر.

بو ایضاحاته بر قاچ فائده الحاق ایده جکز. اولا، طاغوتک متعدد تفسیرلری مثال ویا نوعی کوسترمه بیله جکی کبی شیطان، ساحر، کاهن، معبود باطل، متمردین انس و جن کلمه لرینک هربری طاغوت کلمه سنک تعریفه مشابه متصادقده بر طرزده افاده ایدیلدیکنه کوره بونلر معناً تام مترادف دکلسه لر بیله پک متقارب ویا متلازم اولدقلری قوللانیلدقلری ده اشعار ایده بیلیر. ثانیاً، دیمک اولیورکه طاغوتک آچیغی ده کیزلیسی ده، کورونوری ده کورونمزی ده واردر. ثالثاً، طغیان مفهومندن آکلاشیلیورکه بونلر درجهٔ عالیه ده طاغوتدرلر. بناءً علیه ذوی العقول اولمایان اصنام و اوثان طاغوتلره معبود بیله اولمقله لازم کلیرلر. زیرا بونلر کندیلری الله خارجی صاحب طغیان اولمازلر و طغیانه رضا ویرمزلر. فقط بونلرده ایده مزلر. بو سببله نهایت بر وسیلهٔ طغیان اوله بیلیرلر. و بو وسیله لری ده آزغینلر بولورلر. بونلر اساساً آرقه ویا دیشی طاغوتلرک خیاللری و آزغینلرک آزمالریدر. کیزلی ویا آچیق آزغینلر بونلرله کندی طغیانلرینی ایلری سورلر. بو جهتله بونلر اصل طاغوت دکل طاغوتلرک مستندیدرلر. بو صورتله «فمن یکفر بالطاغوت» شونی اشعار ایتمش اولیورکه ار توحیدده ایلک اساس بونلره اول اولاً سائق اولان آزغینه طغیانلرینه کفر ایتمکدر. رابعاً، الله خارجی طغیانلری اولمایان و شرکه راضی اولمیه جقلری بولونیان و بونکله برابر بر طاقم طغیانکارلر طرفندن الٰه دیه تلقی ایدیلن حضرت عیسی و عزیر کبی الهلرک کندیلری طاغوتک

تعریفنده ده مقصد قسمنده خارجدرلر. اما توحیدده «لا اله» دیرکن بوتون الوهیتی دخی سلب و انکار
ایتمک، تعبد ایتمه‌مک قصدی اولدیغی حالده دیگر جهتنده بونلره کفر جائز اولمیه‌جق، بالعکس اللهه ایمانک
ضروریاتندن اولدقلرنده انبیایه ایمان و تعظیم دخی شرائط ایمانه داخل بولنه‌جقدر. بو ایکی نکته‌یه
اشارةً «فمن یکفر بالطاغوت» بیورولمسنده ماسوایه کفر شرط ایدلمشدر. دیمک که توحیدک شرطی
ماسوی اللهه کفر ایتمک دگل ماسوی اللهده الوهیتی نفی ایتمک و بو صورتله طاغوتلره کفر ایتمک یعنی اونلری
هیچ طانیمامق، ماعداسنده ده الوهیت مادونده‌کی درجه‌لرینه گوره حقلری طانیمقدر. زیرا [illegible]
نهایت «فمن یکفر بالطاغوت» شونی ده قطعیاً افاده ایدیورکه مؤمن موحد اولمق ایچون اللهه ایماندن
اول کفردن توبه ایتمک شرطدر. و بو توبه‌نک شرطی ده طاغوتلری اصلا طانیمامغه عزم ایلمکدر. بو صورتله
«فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن بالله» «لا اله الا الله» کلمهٔ توحیدینک بر تفسیری دیمکدر. ایشته بویله
ظاهر و باطنیله ایمان ایدن کیمسه عروهٔ وثقایه یاپیشمش اولورکه بو قولپه طوتونان کرسی الهی‌یه، اعلای علیینه
طوغری چکیلوب گوتوریله‌جکدر. دگیرکنه براقیورلرسه ده دهشتلی بر صورتده دوشه‌جکدر
فحوای کلامنده آکلاشیلیور. سمیع و علیم بونی دها زیاده تنویر، هم ده عجبا هیچ طوتونماسه‌ده، هیچ
بر قولپه یاپیشماسه‌ده اولمازمی دیه‌جکلره ارشاد ایچون بیورلیورکه:

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
اَوْلِيَٓاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ● اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِي حَٓاجَّ اِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهِٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ
اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ اَنَا اُحْيِي وَاُمِيتُ قَالَ اِبْرٰهِيمُ
فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ● اَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ
عَلٰى عُرُوشِهَا قَالَ اَنّٰى يُحْيِي هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ

قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ
فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً
لِلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ
اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ • وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ
الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ
الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ
يَاْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ •

مآل شریفی

الله ایمانه ایرنلرك دوستیدر، اونلری ظلماتدن نوره چیقاریر. کفر ایدنلر ایسه دوستلری طاغوتدر،
اونلری نوردن ظلماته چیقاریرلر. ایشته اونلر اصحاب نار، هپ اوراده قالاجقلردر • باقسهك آ اوکا: او
کندیسنه الله سلطنت ویردی دیه ابراهیمه ربی حقنده حجت یاریشنه قالقمش. ابراهیم اوکا: «بنم ربم اوکادر
قیومدر که هم دیریلتیر هم اولدورر» دیدیکی وقت «بن ده دیریلتیرم ده اولدوررم» دیمشدی. ابراهیم:
«الله کونشی شرقدن کتیریور، هایدی سن ده اونی مغربدن کتیر» دیوبجه او کفر ایدن حریف طوڭا قالدی.
او دیریا: الله ظالملر کروهنی سوق ایتمز • یاخود او کیمسه کبی که بر شهره اوغرامشدی، آلتی اوستنه کلمش
ایوانلری یاتیوردی، «بونی بو اولومندن صوکره الله نه دیه دیریلتهجك؟» دیدی. بونك اوزرینه الله
اونی یوز سنه اولدوردی، صوکره دیریلتدی، «نه قدر قالدك» دیه صوردی، «بر کون یاخود بر کوندن
اکسیك قالدم» دیدی. الله بویوردی که «خیر یوز سنه قالدك، او حالده باق ده یمکك، ایچجکك
هنوز بوزولماسه، صوڭره کتیك باقده. هم بوزیسی انسانلره قارشی قدرتڭ جانلی بر آیتی قیلالم دیه بو
حالده کمیکلره باق ده، اونلری نصل بر بیرینه اوزرینه قالدیریورز؟ صوکره اونلره نصل ات کیدیریورز؟

● بو صورتله وفاتك اوكا حق تبين ايتدى: «شمدى بيليورم، ديدى: حقيقةً الله هر شيئه قادردر ●

بر وقت ده ابراهيم: «يا ربى كوستر بكا اولولرى نصل ديريلتيرسك؟» ديمشدى، «اينانمادكمى كه؟»

بيوردى، «اينانيرم ولكن قلبم ايجه ياتيشسون ايجوندر» ديدى، «اويله ايسه، بيوردى: قوشلردن

دردينى طوت ده اونلرى كنديكه چويردر، ايجه طانيدقدن صوكره هر طاغ باشنه اونلردن بر پارچه قوى

صوكره ده چاغير اونلرى سكا قوشه قوشه كلسينلر، وبيل كه الله حقيقةً عزيزدر، حكيمدر ●

[اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا] الله، ايمان ايدنلرك، علم ازليده ايمانه سعيد اولانلرك يعنى دوستى، ولى امريدر. [يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ] اونلرى هدايت وتوفيقيله ظلمتلردن نوره چيقارير — بوراده ظلماتك جمع، نورك مفرد كتيريلمسى نزاكت ايله دقتدر. ديمك كه عالمده متنوع ظلمتلر واردر. بونلرى بر ظلمتدن ازاله ايدن ايسه اولا نور ايله بردركه او ده «الله نور السموات والارض» موجبنجه نور حقدر. هر هانكى بر خصوصده نور حق بولنمازسه انسانى هر طرفدن صاريسن ظلمتلر قاپيلار. نور حق تجلى ايتدكده او ظلمتلر قالقار. نور حق بولنمازسه يرلر كوكلر هپ، كوندزلر كيجه، كونشلر زيفير، كوزلر كور، نورلر صاغير اولور. قلبلر ديو خيالات ايله بحرانلر ايچنده چيرپينير قالير. آرانان بولنماز، نه آرانديغى بيلنمز، كوكلده وسوسه‌لر، الملر، عذابلر چوكر، اطرافى اوهام، اوصاجيلر قاپيلار. جنلر، شيطانلر باش طوتيلانير، او زمان انسان دائمى بر بلا كبيدير ده آه كشكه بن ده بر هيچ اولسه ايدم ديه هايقيرر. او صره ده هر هانكى بر سببله نور حق ظهور ايدييورسه ساكر كوكلر، بيلديزلر طوغار، بهارلر آچيلير، نشئه‌لر صوتوتولور، الملر سيلينير، انقباضلر اونوتولور، كوكلر انبساط وانشراح ايله طولار، ذره ده وجود طويولور، وذاتاً ايشته نور حقك بو برلحه ذوقيدركه انسانه حيات حيات ديديرتير. بو ذوقى ايديشدرن ايسه يه عقلدرده كنديني كنديه براقمقدن واز كچوب نور حقه ايرمك ايچون اونك عروهٔ وثقاسنه ياپيشماليدر. معلوم كه هر شيئده الحق بر وجه حق واردر والله الحق او وجهده كيزلير. بو مقابل هر شيئده وجوه باطل ناشناهيدر. مثلا بر شيئى غيب ايتديكز، او

بریده در . وانجق او اراده در . او اراده یوزنده وجودجه نوردر . فقط سن بر کره اونی بیلمیوب ده هیچ
اوریه بیله یوق حالنده او ، اراده یوقدر دیه اعتقاد ایتمش بولنورسه ك اراده باشقه حاکم طرف
مطلقده کلمه وجه باطلدر ، بولنمازسکز . بو بر شیئه قارشی بوتون جهات جهانه باطل کسیلیر . بو صورتله هر
حاکم بر شیئه بر وجه حقه مقابل ناتناهی وجوه باطل واردر . نور جهت اولان معرفت طوغمجه بو ظلمتلردن
چیقیلیر . بناءً علیه ظلمت متعدد ، نور بردر . نور وجوددر . بوتون ظلمتلر عدمیدر . بر وجوده ناتناهی
عدم تقابل ایدر . بوتون موجوداتك اوزرنده قیوم اولان ده انجق الله تعالی در . بونك ایچون الله ایمان
نور حقدر . معرفت یقینیه نك ، انشراح نطقلرك مبدأ طلوعی ، فجر صادقیدر . ایمان و معرفته مقابل
ویا مخالف عدم ، یأس ، کفر ، ریب ، وسوسه ، ضلال ، جهل ، علم ناقص ، فسق ، هوا ، تربیه سزلك
ناشکورلك . اخلاقسزلق ، [illegible] ویا هپسی بر ظلمتدر . بناءً علیه بوراده ظلمات ، ظلمات کفر
ومعاصیدن ، ظلمات شك وشبهه دن ، علوم استدلالیه نك مراتب قویه سنه نظراً مراتب ضعیفه سندن وحتی
رتبهٔ کشف وعیانه نظراً علوم فکریه واستدلالیه نك هپسنه شاملدر . نور ایسه هر برینك مع الدرجات
مقابلی اولان معرفت وایقاندر که ایقان ایمانیدن ایقان عیانی یه قدر کیدر .

ایشته الله تعالی ایمان ایدنلرك اللرینی طوتار ، ظلمتلردن چیقارر . نور یقینه ایلتیر . بونلره موفقیت ،
نفسلرینه ادب ، کوکللرینه انشراح بخش ایدر . طریق مستقیمده سعادت ابدیه یه یتشدیرر . بونلرك مقابلی
[وَالَّذِينَ كَفَرُوا] او عروهٔ وثقایه یاپیشمایان و طاغوته کفر ایده جك یرده الله کفر ایدن ،
توحید ایله ایمانه قولینی صارلمیان کافرلر ایسه که بونلرك بر قسمی الله ازجوده ایمانسز بر چوق زمانده طاغوتلره
ایمانیدر . بر قسمی الله ایمانسز طاغوتلره ده ایمانسز . بر قسمی ده هم الله ایمان هم طاغوتلره ، انجق کندیلرینی طوتاجق
ویاپیشق هیچ بر متین طاعتلری ایسته ، طاغوتلره غالباً الاکثر بو قسمدندر . [أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ]
آرتق بونلرك اولیالری هپ طاغوتلردر . باشلرینه ازغنلر چیقار ، قهر واکراه ایله ویا حیله وخدعه ایله هوا وهوسلری
قیصقیوراده باغلارلر . زیرا بونلر الهلریدر . [يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ] اونلری
نوردن ، الهی فطرةً بخش اولنان اینکی نور ایماندن ، طریق مستقیمدن چیقاریر ظلملقلره چکرلر . — چونکه

طاغوتی طوس طوتنلره کلنجه ایسه، کوزسنی ایسته‌مزلر. هر طوتدقلری ممکنه ازینه سوروکلرلر، تماماً قرانلغه. کیدلرك یولله کیدرلر. عقل و علمی سومزلر. فکرلری اختیارلری افساد ایدر. احمقلری بوزار، اللهی، پیغمبرلری بار ایسه ایتمه‌ز عملیه یاپیلمجه شیلر یاپار. کیفنی اجرا ایتمك ایچون نه‌ده اللهدن قورقمازلر وارسه آردینه طاغار. و طاقدیغی قرانلقده، ایچنده چیقلمان بلالره سوروکلر. صوکره نه اولور؟ بونلر اوراده قالیرلرده طاغوتلر قورتولورمی؟ خایر [أُولَٰئِكَ] طاغوتلریله برابر توبه بو کافرلر [أَصْحَابُ النَّارِ] اصحاب نور دکل اصحاب ناردرلر. الله طرفندن اودیه آتشه محکومدرلر [هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ] هپسی اونار جهنمده مؤبداً قالیرلر. — کورولیورکه الله ایمانه ایتمیه‌ن کافرلرده طاغوتلره کفر بیله ایتمیه‌ن اولسلر، یعنی هیچ بر قوتیه باش ایسته‌میوب کندی کندیلرینه قالمش ایسه‌لر بیله نه‌ده طاغوتلرك تسلطندن قورتوله‌میه‌جق، هرحالده طاغوتلره طاپینمایه مجبور اوله‌جقدر. چونکه انسانلك جمعیت امرینه نهیینه باش اماسی قابل اولمادیغندن اللهك تکلیفنی، اللهك امرلرینی دیکله‌مینجه، برحالده طاغوتلرك امرلرینه محکوم اوله‌جقدر. «لا اکراه» دییه دیکلمیوب اکراه ایدن جبار طاغوتلرده بالنتیجه کندیلرینی قورتاره‌میه‌جق، عاقبت آتشده قاله‌جقدر. شبهه یوقدرکه هوه طاپینمایه قورونه‌ن نفسلك سوروکله‌دیکی جهنمی بر نار جحیمدر.

بانیکن اللهك عنایتیله بر مؤمن، بر طاغوته طاپمیه، والله مؤمنده نه کبی شیلر کوستردیر قادردر. ایشته تاریخده مثال: [أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ] کوردیکمی الله کندیسنه ملك یعنی دولت و حکمدارلق ویردیکی ایچون مغرور اولارق — ویا حکمدارلغك شدلتی معکوس بر صورتده کفرانیله اداسنه قالقیشارق — خلیل الله اولان ابراهیم ربی حقنده محاجه ایدن، غلبه ایتمك نیتیله مناظره‌یه چیقیشان او طاغوته — او نمروده — باق، او [إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ] اوزمان ابراهیم «بنم ربم او ذات اجل و اعلادرکه هم احیا ایدر هم ده اولدورر» دیمشدی که هم حیات خلق ایدر هم ممات ویریر. روایت اولندیغنه کوره: حضرت ابراهیم پوتلری قیردیغی زمان نمرود اونی زندانه آتمیش، بر مدت صوکره چیقاروب سنه کیمه دعوت

ایدیورسك دیه صورسه . اوده بوڭا شویله سویلمشدی . بوڭا قارشی نمرود [قَالَ اَنَا اُحْيٖى وَاُمٖيتُ]
بن احیا ایدرم و اولدوررم دیدی — روایت نظر ایکی آدام کتیرتمش، برینی اعدام ایدوب برینی
صالیویرمش . ایشته کوردکمی دیمش . بونکله حضرت ابراهیمك دیمیش اولدیغی احیا و اماته برهانینه ذکی
کبی غلط نظر ایتمش، کویا کندیسی بر طرفدن بر اسلوب حکیم یاپمش بر طرفدن ده تهدید صاوورارق «ایشته
اوینم» دیه ربوبیت ادعاسنه قالقمش ایدی . بو جاهلانه شرك جوابنه قارشی درحال اوکا حدینی بیلدیرمك
ایجون تام یرنده بر اسلوب حکیم ایله [قَالَ اِبْرٰهٖيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتٖى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ
بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ] ابراهیم «شو محقق که الله کونشی شرقدن طوغدیریور، سن ده مغربدن طوغدور
باقه‌لم؟» دیدی [فَبُهِتَ الَّذٖى كَفَرَ] دینجه کافر طوتولدی قالدی، مبهوت و مغلوب اولدی
— بو کافر آغزینی یاپا یوب ده حقی قبول ایتسه ایدی احیا و اماته‌لی حقیقتنه نقل ایدوب هدایت الٰهیه‌یی
رد ایله ظلم ایتمسه ایدی بو ظلمته دوشمزدی، فقط [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ] الله ده
ظالملری دوغری‌یه هدایت ایتمز . کندیلرینی عینیله صوره فرصه ایدوب ده صوره و حقیقته قارشی کلسه بویله ظالملر نورحقدن
نصل استفاده ایده بیلیرلر . حیات خلق ایتمه‌نك حرکت شمسی تبدیل ایتمکدن داها مهم و حادثات حیات
حادثات میخانیکیه‌دن داها یوکسك بر برهان قدرت اولدیغی تقدیر ایتمه‌ین و اونی او بر میخانیکه ضد ایدوب
استخفاف ایدن ظالملر نهایت بویله بر حادثه اینده میخانیکی بر توقفله مغلوب اولابیلیرلر . لکن حقی قبول ایتمك
املنده بولونمیانلر آغزینی بویله مبهوت و مغلوب اولورلرده ینه ایمانه یاناشامازلر، ظلمتدن چیقه‌مازلر .
فردلر بویله اولدیغی کبی جمعیتلرده ده بویله‌در . دیمك اولیورکه طاغوتك شانلرندن بری بویله «بن احیا
ایدرم و اولدوررم» دیه الله ایله رقابته قالقشانلردر . و ایشته بر مؤسسه بویله بر آغزینی مداهنه ایتمك
شویله طورسون اوکا لایقیله حدینی بیلدیرمیورکه بو اللهك بر لطفیدر . الله ایمانی اولمیانلر بونك یاننده
قورقوسندن تیر تیر تیتره‌یکن بابه ابراهیم اوکا نه یاپمش، نه حاله کتیرمشدر . بونکله شوده ثابت
اولیورکه کافر، ملك اوله بیلیر و فقط برکیمسه ملك اولمقله هدایت ایرمش اولماز . نعمت ملکك مقتضاسی
اونی کندی کوکلنه و نفسانیته کوره سوء استعمال ایتمك دکل اللهك امرینه و حقك مقتضاسنه کوره اداره

وتعقیب ایتمکدر . یعنی احیا و اماتهٔ الهیه‌یی بیزدن بر شی کبی ظن ایدوب کندیلرینه مال ایتمک ایسته‌ینلر کیمیر
بیله بولونور . فقط امثلهٔ قبیل یوقدر . تحکم و شبهه اولان بو حقیقت تفصیل کلدیکی زمانه قبیلهٔ عقلا
تکرر حیات شائلری کوریلرده اصل حیاتی تصدیق ایدرکن بعث و نشری انکار ایدرلر . کندیلرینی
قانونده حقک فوقنده طانیمق ایسته‌ینله وار اراده‌لریله حمد و حقیقی تغییر ایلمک سوداسنده بولنانلر هیهات
سیئهٔ حقک ضربسنه محکومدرلر . بونلر برابر کندیلرینی ده ظلماته سوق ایدر ، و او حدودلکده یووارلانیر .
دره‌ٔ نار و ظلمتلر . البته حق بر قاچاندر . حق معارضه ایدن حقسز اولور . حقزن حقاریکده بر
نانقصدر . شبهه یوقدر که ملک و ملکوت بیده بیوک بر نعمت الهیه‌در . فقط انسانلر کندیلرینی بونلرک صاحب اصلی
و حقیقیسی دکل ، صاحب ثانی و مجازیسی بیلملیدرلر . نمرود بونی بویله طانیمادیغی ایچونده هدایت الهیه‌دن
محروم ظالملردن اولدی . والله استناد ایدن ابراهیم غلبه ایدرک بالآخره خدا مبهوت دیه‌رشایان ایدی .
مفصلات تفاسیرده وجوه علمیسی تنویر ایدلسه اولان بو مناظرهٔ علمیه مثالی ، الله‌ک احیا ایدرکن
عنایتی و بر مؤمنک ظلمتده قارشی مسلکسی بر ایکی جملهٔ جنازه ایچنده اوقدر وضوح و بلاغتله افاده
ایتمشدرکه عنایت الهیه‌نک بو مثالی تربیه عقللرک نادرایه بیله حکمی بر حقیقت بارزه‌یی محتویدر . تعبیر افقد
بو آیت ، اصلا قیل محکماتدن اولان بر آیت بینه‌در . بو ثانیه جناب الله‌ک قدرت احیاسی بر کره‌یه منحصرده
دکلدر . او قدرت مطلقه ایله دیدیکی کبی احیایه قادردر . معدومی ایجاد ایدوب حیات ویردیکی کبی ثانیده
تکرار بعث ایله احیا ایده‌بیلیر . و بو احیا و اماته‌نک انواعی واردر . بونلر اسباب عادیه ایله واقع اوله‌بیلدیکی
کبی خارق العاده صورتلرده ده واقع اوله‌بیلیر . ذاتاً سر احیا باشلی باشنه بر خارقه‌در . بونک کبی الله‌ک
مؤمنلری ظلمتدن نوره اخراجده ده عقللرک احاطه ایده‌بیلجکی دره‌لرده حیوده بولنکدر . اونک ایچ
اینجه‌لکلری واردر لیناتی و ادیان خوارق العاده صورتلری واردرکه اونلر عقللرک ، فکرلرک تحدید ایده‌بیلجکی
نیجه خارقه‌لره منتهی اولور . بونلر اولقدر بر بونلر عقللرک قبول ایده‌بیله‌جکی ، رده مجبور اولدیقلری
محالات دکلدرلر . بالعکس بونلر حیاتده استنباط اوله‌بیلجک حقائقدرلر . وقوعندن اول
عقللرک تخمین ایده‌ملری احتمالی اولمیان و فقط وقوعندن صوکره ده تسلیمنده تردد ایدلمه‌مز قابل اولدیغی

مثالده ده واردرکه بونلر ایمانی اولمیانلر ایچون بر عمی ، بالعکس مشابه قالدیغی حالده اهل ایمان ایچون
دیگر برینه محکم تشکیل ایدرلر . جناب الله بونلری ده ایکی مثال ایله بیان ایده‌جکدر . اولاً شویله که :

ومثاله [أَوْ كَالَّذِي] یاخود شو شخص گیبیسنه باقمادك‌می ـ اشبو «کالذی» بو فقره‌ده‌کی
«الذی»یه معطوف اولدیغنه گوره «اولم تر الی کالذی» دیمك اولور . بو صورتده «کاف» ده حرف جر
اولورسه حرف جرك حرفه دخولی جائز اولمدیغندن «او الذی» دیمك لازم گلیردی . بوکا بناءً بو کافه
«مقحم» یعنی تحسین لفظ ایچون کلمه‌یه حرف زائد دینلمشدر . فقط بونك «مثل» معناسنه کاف اسمی
اولدیغنه «اولم تر الی مثل الذی» دیمك اولدیغی اخطار ایدلسه و یاخود معنایه عطف ایله «او رأیت
کالذی» یاخود بو کبی‌ده «شی گوردك‌می» معناسنده اولماسی ده سویلنمشدر . لکن معنایه عطف نقطهٔ نظرینه
دوشونولورسه «الم تر الی الذی» نك مآلی «هذا کالذی = بو شونك گیبی» دیمك اولدیغندن
«او کالذی» ده بوکا عطفاً «و یا شونك گیبی» دیمك اولور . مع مافیه هر نه اولورسه اولسون بوراده کافك
تصریحی اولمدیغندن دها زیاده ذات و قضیه ، بوراده مثل و مثاله جلب دقت ایدلسه یعنی مشهوددن
غیر مشهوده انتقال ایله مماثلت قانونی موجبنجه اولاً قیاس تمثیلی ، ثانیاً قیاس استقرائی طریقیله مقصدده
اعمه بر علم استدلالی گوسترلسه و مبادئ ایمانده اولان «الله علی کل شیء قدیر» تثبیت قیلنمسه و بو
صورتله ایمانه و علم برلشدیرلسه اولدیغنه بر اخطاری محتویدر . یعنی مؤمنلرك ولیسی اولان الله اونلری
ظلمات جهل و اشتباهدن نور یقینه نصل اخراج ایتدیکنی و اونك اماته و احیاده‌کی قدرت بالغه‌سنی آکلامق
ایچون شونلره ده بکز شخصك خارق العاده وقعه‌سی منفرد بر خارقه اولارق دگل ، وجوه مختلفه‌دن
عبرت انگیز وقوعات ایله مکون اولان قصه‌سی بر مثال اولارق آلوب امثالیله ملاحظه ایدیکز ده بتون
انواعیله جریان حیاتده هر لحظه اماته و بعث تتضمن اولارق تکرار امثال ایچنده عینیت و شخصیت افاده ایدن
بر وقعه اولدیغنی آکلایکز ده هر قانونك گیبی بر آیتده بر خارقهٔ منفرده‌نك تعمیمی بولندیغنی بیلیکز . که
[مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ] او شخص بر قریه‌یه ، بر شهره اوغرامشدی [وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا] او صره‌ده
بو قریه دامدیلرینك اوزرینه چوکمشدی ، او معمور بنالرك تاوانلری چوکوب اینمشدی . آلتنده‌کی دیوارلر اونلرك

اوزرلرینه ییقلمش، آلت اوست اولمش ویا باغچه‌لرینه باغلرینه رغماً خراب، بوم بوش، کیمسه‌سز آغلانه‌جق بر حالده ایدی — عرش، اساساً طاوان دیمک اولوب مسقفات و هر طرفنه کولکه‌لرینه شیده ده اطلاق اولندیغندن بوراده بر فاجع تصویر ایتمکده‌در. حضرت علی، ابن عباس، عکرمه، ابوالعالیه، سعید بن جبیر، قتاده، ربیع، ضحاک، سدی، مقاتل، سلیمان بن بریده، ناجیة بن کعب، سالم الخواص دیمشلردر که بو شخص حضرت عزیر ایدی. فقط وهب، مجاهد، عبدالله بن عبید بن عمیر، بکر بن مضر، حضرت ارمیا ایدی دیمشلر. ابن اسحاق ده ارمیانک خضر اولدیغنی سویلمشدر. بونلردن باشقه لوط علیه السلامک کوله‌سی ویا شعیا دخی دینلمش، بر ایکی شخص کافر و فقط بعد الاحیاء مؤمن اولدیغنی ده سویلمشدر.

قریه کلمه‌سی: وهب، قتاده، ضحاک، عکرمه، ربیع بونا «ایلیا» یعنی «بیت المقدس» دیمشلر. ضحاکدن بیت مقدسه ایکی فرسخ مسافه‌ده «قریة العنب» ویا ارض مقدس. بعضلرندن مؤتفکه، ابن زیددن بالاده ذکری کچن ویا اولومدن قاچانلرك شهری، ابن عباسدن دجله کنارنده دیرهرقل، کلبیدن سابورآباد، سدیدن سلم آباد دینلدیکی نقللر واردر. بونلرك ایچنده الك مشهوری شخصك حضرت عزیر ابن شرحیا، قریه‌نك ده بنی اسرائیل دولتلرینك مقری اولان قدس شهری اولماسیدر که بخت النصرك حربی ایله استیلا و تماماً تخریب ایلمسه و بتون بنی اسرائیل اوچ قسمه تفریق اولنوب بر قسمی باشدن باشه قتل عام ایلمسه و بر قسمی شامده اسکان اولنمسه، بر قسمی ده اسیر ایدیلوب کوتورولمسه ایدی. عزیر بو اسیرلر میاننده اولوب بالآخره قورتولمسه و برکون بر کبله قدسه اوغرایوب بو حالده کورمسه ایدی. ابن عباسدن سبب نزولك بو اولدیغنی بالتفصیل مرویدر. مع مافیه بر وجه بالا ذکر ایدیلرك حقنده ده بویله بر اماته و احیا خارقه‌لری مرئی و قصه‌نك مفهوم عمومیسی هر برینه ویا هیچ برینه محتمل بولندیغی کبی موضوع قصه بر یأس ظلمتی اوزرینه جریان ایتمش کبی کورونمسه، یأسك ده بر کفر اولمسنه مبنی بو وقعه‌نك ظلمت کفردن نور ایمانه، یأسدن موفقیت و امیده بر انتقال مثالی کبی تلقی ایدیلمش اولمسه ایسه ده سیاق آیت بونك مشهور اولدیغی بر خارقه نبوت و ایمانك دلالتنه‌در. و موضوع قصه کافرانه بر یأس دکل، مؤمنانه بر حزن و کدرك نتایجی و خارق العاده بر ثبوت انجلاسی

تضمن ایدر. هر درلو اسباب حیاتی قطع ایتمش کورونن فجیع بر حادثهٔ تخریبیه آجی بر انکساره دوشرك احیانك نفی و فقط قدرت احیانك اعظام و طریقنی بیلمکده اعتراف قصور ایدرك عجز بشریله درین بر آلم و تلهف ایچینده قالان و بو حالده الله ایله معاملهسنی کسمیوب ولو خطا آلود بر دیل سوزجکی ایله اولسون قسمجاله ایدن بر آجیقلینك کیدریلمی امتحانی و نهایت خارقه الطافی اثبات بعثه و ظلمتدن نوره اخراجه بر مثال بدیع اولدیغنه آلمه ایچوندر. بکفر اولمادن یأس مطلقه تصورینه مضمون آیت مناقضدر. شوقدر که نمرود کبی ظالمانه و طاغیانه بر صورتده اولمیان و «ختم الله علی قلوبهم» مضمونی اوزره کفرده طبیعت ایدنمش اولانلر حقنده کفردن ایمانه اخراج دائما خارقه مظهر ایتمك ده «الله علی کل شیء قدیر» حکمنده داخل اولهرق جائز اوله بیلیر. وشبهه سز «الله ولی الذین امنوا» بو کبیلره ده شامل اولهرق ملاحظه ایدلمك لازم کلیر. او حالده سبب نزول عزیر یا ارمیا قصهسی ده اولسه مفهوم آیت، تخصیص ایدیلمهرك قصه متعدد وقوعاته منطبق اوله بیلمك ایچوندر «قریه» نکره اولدیغی کبی «کالذی» ده عهد ذهنی ایله تصور اولنملیدر.

دیمك اولورکه اسمی لازم دکل، او شخص اوغرادیغی قریهنك بو آجیقلی حالنی کورنجه [قَالَ اَنّٰى يُحْيِي هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا] بو خرابه بو اولومندن صکره الله بو مملکتی نه دن احیا ایده جك دیور. که بو سوز شخصك حالنه کوره شو معنالری افاده ایده بیلیر:

١ — ایده جك اما عجبا نه دن ایده جك؟ نصل ایده جك، نه زمان ایده جك؟.

٢ — بن بوکا سریع بر حیات تمنی ایدیورم، فقط عاجزم، یولنی بیلمیورم، بیلمم که الله بونی یاپه جقمی؟ یاپارسه ده غالبا کیج یاپه جق، اونی ده بن کوره مم، آه نه فلاکت!...

٣ — یاپه بیلیر اما غالبا یاپمیه جق.

٤ — نصل دیریلیر؟ کیدن کیرو کلیرمی؟ بونك احیاسنه، بعث بعد الموته استبعاد و احتمال ویرمهمك هیهات!... که بو دردنجیسی بر یأس مطلق، بر کفردر. بونك ایچون بو سوزی سویلهین بو قصهده سویلهنمش اولسه دخی بو ابهام طولاییسیله بر مسامحه قاپیسی، بر زلت یاپمیش اولور. سوکنه هیچ بر شیدن مأیوس اولماز. فقط اسباب عادیهنك سوقیله حسب البشریه ضعف ایله معدود ده اوله بیلیر. زیرا یأس

کفر اولدیغی کبی ایمانسزلقده ده کفردر. اوده اللهه غرور ایله اونده بر نوع انقطاعدر. بو حیثیتله در که
« ولا یغرنکم بالله الغرور » بیورلدیغی کبی « حتی اذا استیأس الرسل وظنوا انهم قد کذبوا جاءهم
نصرنا » بیورلمشدر. دیمک که یأس دکل، فقط یأسه طوغری بر لحظه دیر توهم ایله انکسار ایسه و بو صورتیله
بر غم و الم پیغمبرلر حقنده بیله ممکندر. فقط پیغمبرلر عصمت الهیه ده بولندقلرندن اویله بر نقطه ده درحال
نصرت الهیه تجلی ایدر. مؤمنلرده بویله بر لحظه ده « لا تیأسوا من روح الله »، « لا تقنطوا من رحمة
الله »، « وهو علی کل شیء قدیر » دیه رك عروهٔ ایمانه داها زیاده صاریلوب صبر و صلات ایله استعانه
ایتمك یأسی آکدیر. بر جزع و فزع کوسترمه ملك، اللهك اولولری صوکره ده احیایه قادر اولدیغنی
بیلمك و اوکا منتظر اولمق لازم کلیر. ایشته « انی یحیی هذه الله بعد موتها » بویله کرده، نصرت جانب
بر حال انکساری اشاره سیله ده بونك آیتیوده بر ابهام یأسدن دخی خالی قالماسنه اولماسی بر زله
اولدیغندن اوآنده هم نصرت الهیه باشلایاجق، هم ده بونلرك بر تربیه سی اولمق اوزره حصول مراد
بر مدتله بر بطائت ایله انکشاف ایده جکدر.

بناءً علیه [فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ] الله همان او شخصی یوز سنه صوره سیه بر اولوم ویردی:
یوز سنه حیات نامنه هیچ طاقتی یاپاردی. — روایته نظراً بر اویقویه طالمش و اویقوسنده اولوکالمشدر ایدی
و هنوز کنج ایدی [ثُمَّ بَعَثَهُ] صوکره ده او اولوی تکرار حیاته صالیویردی: اوکی کبی حی، عاقل، فهیم،
معارف الهیه ده نظر و استدلاله مستعد بر روح ایله بعث بعد الموته مظهر ایتدی — بعضی روایته کوره بو
یوز سنه نك تتمیمی سنه سی « یوشك » نامنده بر فرس ملکداری طرفندن کلستلی بر عسکرله اورشلیم مقدس
فتح ایدلمش، بخت نصر هلاك اولمش، بنی اسرائیلك بقایاسی ینه بیت المقدس و جوارینه یرلشدیرلمش،
اوتوز سنه ظرفنده قدس یکیدن اعمار اولنمش و ایشته « انی یحیی هذه الله بعد موتها » دیین حضرت عزیر ده
الله بو صوره ده او قریه کبی بعث بعد الموته مظهر ایتمش. ایدیجه [قَالَ كَمْ لَبِثْتَ] نه قدر قالدك دیه
صوردی، اوده بر اویقودن اویانیر کبی [قَالَ لَبِثْتُ يَوْماً اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ] بر کون ویا بر کونك
بر قسمی قدر دیدی — بلی که ایلك انتباهنده روحه بو سؤال توجه ایدیجه هنوز حقیقته واقف بولنمادیغندن

وفاتنك زماننده ده وحدت شخصیه ثابت اولمادیغندن ده او ایکی حیاتک عینیتنده کی یقینه خاطرنده
بالاستدلال تخمیناً و بالاغلبه احترازاً بالاحتیاط بر بوگون سویلدی. دیمک که اوآتی ماضیسنک خاطره سنه
صاحبدر. کرچه اویقو، کرچه اولوم بر ایلک انقطاعنده انسان اجمالاً بر خاطره براقوب ده گیدیور.
اویله اولسه ایدی قالقانجه آدام او آنده کندینی ماضی یه ربط ایده مز، وجودینک او آنده باشلادیغینی ظن
ایدر «قالقارکن یکی دوغیورم» دیردی. بوصورتله نه فاصله لرده صوکره بیله آنات حیات بربرینه
ربط ایدیلیر ده ماضی، حال و استقباله یاشار. بو ارتباط او قدر رسیدر که حیاته گلیه یوز سنه‌لک
بر عمر بر نهایتده انسانه بر گون کبی گلیر. بو ده یوز انسانده آخرتی دار ایسی اکلاتمق ایچون ده مشهود
شاللردر. بو سیاقله اعتراف اوزرینه [قال] الله حقیقتی اکلاتوب بیوردی که: [بل
لبثت مائة عام] فقط بو یوز سنه قالدیک [فانظر الی طعامک وشرابک] تمدی یه چکله
وایچه جککله باقده، اللهک قدرتی سیرایت که [لم یتسنه] هیچ بر بیلیلامسه، یعنی بوزولماسه
هیچ اسکیسی کبی تازه طورر دیور. [وانظر الی حمارک] بینککه ده باقده اونی ده اوله
برلرجبق [ولنجعلک آیة للناس] وسنی اجلاک حقیقتی ایچون ده حق محضاً بربنی ایچون،
سنی ناسه بر آیت، حقک مشهود بر برهانی قدرتی قیامته ایچون بر بر تولدوروب بعث ایتدک، بو
خارقه ده باقده، سنا بو حقیقتی صورت دربه صوکره انسانی، نباتی، حیوانی، شخصی، نوعی، روحانی
جسمانی حیاتک تجلیسنده بعث و احیایی بالفعل کوسترده که ذوقده یقینه عیاناً ایرشسک ده انسانلره بوت
دیبا ولایتیه بر شاهد صوفه اولسک. او حالده باقده جز الیه قالمه، قدرت الهیه یی عیاناً اکلامق ایچون تکرار
تکرار ارجاع نظرات [وانظر الی العظام] او کمیکلره یعنی کندینک ویا بیکنک کمیکلرینه
ویا هر ایکیسنه، یاخود علی العموم کمیکلره ده باقده، هم نظر بصر، هم نظر بصیرت ایله بیرت که [کیف
ننشزها] بز اونلری نصل چیقاروب بربرلرینه بیندیریورز دیرلیرینه قوبیورز. نافع، ابن کثیر،
ابو عمرو، ابو جعفر، یعقوب قرائتلرنده نقطه سز «راء» ایله انشاردن «ننشرها» اوقونیغنه کوره:
باقده او کمیکلری حیاته نصل اوقودیورز ده [ثم نکسوها لحماً] صوکره اونلره آت گیدیریورز؟ او کمیکلر

ذره‌لرده، ذره‌لرده ظهور ایدوب کلیور، نظامنه کیریور، واثر فصل تکون ایدیور، نشو ونما بولیور، او کمیکلر
جانلانیورده بر جسم ذی حیات تشکل ایدیور؟ بالفعل اماته واحیا سری هر لحظه‌سنده کی تحولات و تحولاتی
ایچنده کی بقاء شخصیتی ایله کوسترن بو اثرک، کمیکلرک کیفیت ظهور وقیامنه دقت ایت. شمدی هر حیاتده
جاری اولان وعدم ایله وجودک، موت ایله حیاتک، فنا ایله بقانک، عینیت ایله غیریتک بر تناقضه کبی
کورونن تلاقیلری تفهیم ایدن بو حادثه‌لر، بو خارقه‌لر عقل وقدرت بشره او قدر عجیب اولورسه بونلرک
وقوعنه استبعاد اولونورمی ایدی؟ اجزا تحول، کل ثابت اولسون بو نفس شی؟ دیمک که بوتون بونلرده ثابت
اولان نه او اجزا، نه او کلدر، انجق قدرة اللهدر. بو نظرلرله شو حقیقت تماماً تنکشف اولور که حیات
هرشیده، وهرشی قدرة الله ایله قائمدر. انسان بونلرده ذهول ایدرسه بالفعل ایچنده بولندیغی حیاتک
بیله بعث ونشرنی اکثریا بیلمز، ظلمتده قالیر. بونلر حیات اولده دخی جریان ایدوب طورورکن بونلری مشاهده‌دن
غفلت ایدوب ده بونلری یاپوب طوران اللهک قدرتنده شبهه ایتمک بیوک بر خذلاندر. بناءعلیه بو بر
اصلا اوده قالمیه ایچون ده ایچنده بولندیغک شو حضانه‌ده بونلره الی آبده ده قدرة اللهک جانلی، شعورلی
بر برهانی اول [فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ] بو خطاب اوزرینه حقیقت کندیسنه تبین ایدنجه او شخص [قَالَ أَعْلَمُ
أَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] بیلیرم اللهک «علی کل شئ قدیر» اولدیغنده شبهه یوقدر
دیدی. حمزه، کسائی قرائتنده امر صیغه‌سیله «اعلم» اوقونورکه بو شبهه اوزرینه الله او شخصه بو
امر یقینی‌لی ویردی دیمک اولور. بو علم امر مبادی علمیه وعقلیه‌سندن باشقه، بینات علمیه‌نک حسنه
داها بینه اولان بو حقیقتی قویاندن عقللری، فکرلری، کوکلری سماوات وارضده داها کنیش اولور،
هیچ بر زمانده ظلمتده قالماز، عقل کامل، علم وفنده اسباب تالیه وسباری عادیه‌نک اضافی اولدیغنی حقیقی
ویریلک ایسترکه سلطنت کائنات حاکم، قیوم کل اولان الله تعالانک حور مطلقی اونوتمامه لازمکلیر.
بونی اونوتانلر ایسه بر ذهنیت ایچنده صیقیشیر قالیرلرده عقل وفن نامنه حرکت ایدیورز زعمیله بر یوردم
صورده بوغولورلر. امثالده وقوع ساعرلری طارالیر، یأسلره، قسوتلره دوشر، بیلمدیکی سبیلرده
قورقار، قوشقولانیر، خرافاتلی انظاره قاپیلیر، خرافه دیرکن. حالبوکه بونی دیرکن طاتمیدیغی

سببك ضمننه داخل اولمايه بوتون كائنات اونك نظرنده بر خفادر. سبب كنديسى ده ذاتاً بتماماً
بونك ايچوندر نور السموات والارض اولان قدرة الله طوتوشماز، اودره دقيقه يا يابيشماز بقيه
ايله نورا ايدرلر، نورى اولماز، نوره ظلمت، ظلمته نور ديرلر كيدرلر.

الله «على كل شئ قدير» اولنجه بالذات كنديسى ديرلديكى وجهله بعث واحيا يابديغى كبى بونى
قوللرينه ده احسان ايده بيلير. حيات ونور بخش ايتديكى قوللرينه او حيات واو نوردن ديكرلرينه افاضه
ايده جك بر احيا وتنوير قدرتى ده ويره بيلير كه بو ده نور على نور اولور. [وَ] بوكا مثال اولمق
اوزره ده [اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اَرِنٖي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى] بر وقت ابراهيم «يا ربى
بكا كوستر، أولولرى نصل ديريلتيرسك؟» ديمشدى. شبهه يوق كه «ربى الذى يحيى ويميت» ديين
ابراهيم يا ربى ديديكى زمان «اى احيا واماته يه قادر اولان ربم» ديور. «كيف تحيى الموتى» ديمكله
«بيليرم سن مويتاى احيا ايدرسك، فقط كيفيتى تماماً معلوم اولماديغندن فيضه حيات كبى فيضه احيا ده
بنده تجلى ايده بيليرمى؟ نفسمه ايده بيليرم ده دوشونيورم، بكا بونى كوسترمكى نياز ايديورم» ديمش
اوليور دى. ربى [قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ] ايمان ايتمه دكده مى كه؟ يعنى تفصيل كيفيتى بيلميورسك
اطلاقيله اينانمادكده مى؟ بنم نصل ديريلتيرسم اويرجه احيايه قادر اولديغمى بيلوب ايمان ايتمدكمى؟ ايمانك ايچون ده
كورديكمى لازم كه كوستر ديورسك؟ ديدى — بونده هرهانكى بر كيفيت بر تعيينه مخصوص افاده ايدر.
قدرت مطلقه الهيه نك تعيناتى ايسه نامتناهيدر. اونى تماماً كوره مزسك، انجق ايمانله مطلقا بيليرسك، سن
ايسه بو نسبتله ملك، او حالده نه كوستر ديورسك؟ هانكى كيفيتى كورمك ايستيورسك؟ البته بن
ايسترسم سكا ده كوستريرم، فقط بو تكيفاتى دكل بعضيسنى كبى جلوه انظار ايلدير بر تبشير واردر.
او زمان تعيينه سبب ومقصد، ابراهيم [قَالَ بَلٰى] اوت يا ربى ايمان ايتدم، سن ديديكك زمان حياتى
بكا بنده كوستر ديديكك كبى احياى ده كوسترسك [وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبٖى] ولكن قلبم مطمئن اولمق
ايچوندر، او ايمانك ويرديكى شوقله قلبمه دوشن هيجانه اسيدى تسكين ايتمك، ايمانده وصال عيانه،
علم يقيندن عين يقينه، حياتده احيايه كيدك ايچون ايستيورم ديدى. واصل مقصديك هرشانه ده برا

ولایزال بر حیات ثبت اولدیغنی و بو وجهله مقام خلتك ابرهیمك الى الابد خلیل الله اولمقده قلب مقدسه عبارت
بولندیغنی اظهار ایتدی. بو عاشقانه نیازلرینه [قَالَ] الله حیاتك طیار بر شی اولدیغنه اشارة
بیورمشدرکه [فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ] اویله ایسه قوشلردن دردینی — روایته کوره بونلر
ایدیلر طاووس، خروس، قارغه، کوکرجین ایدیلر — طوت ده [فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ] بونلری
چویرکنده کوستر ایدیر، نفسکه ضم ایت — «صر» حمزه قراءتنده صادك کسریله، سائرلرنده ضمیله
اوقونمشدر. ضمی «صور» دن، کسری «صیر» دن کلیرکه ایکیسی ده امالة معناسنه بر لغتدر. پارچه پارچه
قطع ایتمك، صورت صورت کسوب آییرمق معنالرینه ده کلیر. مضمومی امالة، مکسوری قسم معناسنه اولدیغی ده
بیان اولنمشدر و ایکی وجهله ده تفسیر ایدلمشدر. فقط قسم معناسی بعیددر، اکثریتجه جمهورجه بوراده امالة
تألیفدر. امالکن «الی» ایله صلتی ده ضم معناسنی تضمین ایدر ویا مستلزمدر. بوندن ایچون
حاصلی شو: اوزریکه کندیکه میل ایتدیر، بردن بره نفسکه ضم ایت، صورت و حقیقت مخصوصه‌لریله بل کمالی
دیکله‌رکه بونلر طوتوله‌جق قوشلردن ماهیت و هویتلری تشکیل ایدن صور مخصوصه‌لریله تأمل و تصور
و ادراك اولنه‌رق هر حیاته تعلق اولان حقیقت خاصه‌لری طانینوب علم ابراهیمه ادخال، صورت حقیقیه‌لری
و احیائیه‌لریله نفس ابراهیمه ضم اولنمقله قدرت احیا ایچون بر شرط اولدیغی کوسترلمشدر. بو وجهله طوتولاجق
قوشلر هم حیاتلریله علم ابراهیمه ثابت اولمقده هم نفس ابراهیمه الحاقه اولنمق ایچون، ابراهیمك ده الله
بالاختیار رجوع قابلیتی طولاییسیله بو نقطه بعث اولنمق ایچون اولاکه الله رجوع مبدأ اوله بر مثال تشکیل
ایده‌جکدر. بو اولندقده صوکره ده علم ایله اراده آراسنده‌کی علاقه‌نك ظهورنده «کن» امرینك بر جزو
تجلیسنده باشقه بر شی قالیه‌جغنی اکلامق قولای اولور. ایشته بو اصول تعلیمیه تنبیهًا بیورلیورکه: اوزریکه
طوت، کندیکه امالة و نفسکه ضم ایت. حقیقت مخصوصه‌لریله علمك آل. کندیکه الحاق ایله [ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى
كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا] صوکره نفسکده پارچه پارچه تحلیل ایت، جزء جزء آیر، دها طاغلك باشنه
بونلردن بر جزء قوی [ثُمَّ ادْعُهُنَّ] صوکره اونلری چاغیر، باذن الله حکم اراده و احیا ظاهر
اولسون ده [يَأْتِينَكَ سَعْيًا] سکا قوشه‌رق کلسینلر [وَاعْلَمْ] سن ده شونی بیل که [اَنَّ

الله عزيز حكيم] الله محققاً بر عزيز، بر حكيم در. اولا جميع ممكناته غالب وحاكم وهيچ بر سببه
محكوم ومغلوب اولمامه بر صاحب عزتدر. بونكله برابر افعال وآثارينى بربرينه ربط ايتمسه، اونلرده
يكديگرينه قارشى سببيت ومسببيت بخش ايدرك آرالرينه نظام وترتيب قويمسه وبناءً عليه جزئيات اشيايى
بربرلرينه قارشى ده رابطه سز، علاقه سز براقماسه، هپسنك آراسنده نظامات مخصوصه واضافات مترتبه
ايله ده قدرتنى كوسترمسه، عواقب امورده وغايات اشيايه عليم بر صاحب حكمتدر. بويله افعالنك اكثرا عادية
وقوانين مطرده يه ابتناسى هر برينى خارق العاده طريقيله ايجاددن عاجز اولديغى ايچون دكل، هر فعلنده
نامتناهى حكم ومصالح بولنديغى ايچوندر. مسبب الاسباب اولان الله سبب اول وفاعل اعلا اولديغى ايچون
هيچ بر سبب خلق ايتميوب هر فعلنى رأساً بر خارقه اولارق ده ايجاده قادردر. لكن او زمان افعالى
آراسنده كندنه نه باشقه هيچ بر وجه ارتباط ومناسبت واشياده بو صنع واحكام بولنمازدى. شبهه
يوقكه يالكز معلولات ومسببات خلق ايتمك باشقه، عينى زمانده او مسبباتى يكديگرينه اسباب مطرده ومترتبه
حالنده ربط ايدرك خلق ايتمك ينه باشقه در. «يحيى ويميت وهو على كل شئ قدير» اولان اللهك
نه عزتى حكمتنه منافيدر، نه ده حكمتى عزتنه منافيدر. جميع اسباب ومسبباته حاكم وغالب اولان عزتى اونلرك
هپسنى توقيفه ده قادردر. اسبابه تشبث ايلديكى زمانده او ديلمزسه هيچ بر شى اولماز. حكمتيله اسبابه
رواج ويرديكندن طولايى عزتى اسباب مخلوقه يه ترك ايدويرمسنده دكلدر. ايشته الله بويله بر عزيز
وحكيم اولديغندن امواتى ده ديريلتكندن نه باشقه هيچ بر سببه مربوط اولميه رق احيا ايدر. ودیلرسه حكمتيله
اسباب مخصوصه تحتنده احيا ايدر. هر حادثه ده هم عزتى، هم حكمتى متجليدر. مع مافيه خلق اول عزتنه، خلق ثانيده
دها زياده حكمتنه مربوطدر. جمله حكمتندندر كه برى ده قوللرينك ايمانه واختيارلرينه دخى بر سببيت مخصوصه
اولمسيدركه بو سببيت بر احيايه قدر چيقابيلير. والبو سايه ده انسانلر رجوع جبرى وبعث جبرى ايله اول
واقع بر حيات مضطره آتيه چيقدقلرى كبى رجوع اختيارى وبعث اختياريله ده بر حيات مختاره وحقه
بر احياء اختياريه نائل اولورلر كه دينه وسعادت آخرته بونك ايچوندر. ديمك كه «على كل شئ قدير»
اجمال «عزيز» و «حكيم» تفصيلدر. «عزيز» مقام اجمالده حكم عزتى بعث جبريه، ابراهيم

مقام تفصیلده حکیم عزت و حکمتده هم بعث جبری‌یه، هم بعث اختیاری‌یه نظیردر، خلیل اللهدر. بو ایضاحدن‌ده آکلاشیلدی که حضرت ابراهیم بو امرلره امتثال ایدوب مرادینه ایردیمی، ایرمدیمی؟ دیه دوشونمه‌یه لزوم یوقدر. گرچه بو جهتی آیت تصریح ایتمیور. فقط بو امرلر یا امر تکوینی و یا امر تکلیفی و یا امر تعجیزیدر. امر تکوینی اولدیغنه گوره مقتضالری ار واقع اولدیغنده شبهه یوقدر. امر تکلیفی ایسه ابراهیمك بونده مخالفت و عصیانی موضوع بحث اولاماز. امر تعجیزی اولمسی ایسه هیچ بر وجه و قرینه بولونمیه‌جغی گبی آیتك سیاقی منافیدر. زیرا آیت جناب اللهك مؤمنلری ظلماتدن نوره اخراجنی و قدرت احیاسنی تمثیل و حضرت ابراهیمی مدح سیاقنده وارد اولمسی بولندیغندن بالنتیجه الله ابراهیمی بو امرلرله عاجز و محروم براقدی دیمك صراحةً باطلدر. بناءً علیه حضرت ابراهیم طرفندن بو امرلره بالامتثال مشاهدهٔ بعث و احیا ایله تطمین قلب بالفعل واقع اولدیغی فحوای کلامدن تمامیله مفهومدر. و بو بابده اسلاف و اخلافدن مفسرینك اجماعی و روایتلرك اتفاقی ده واردر. بر وجه طوغریسی بو امرلر امر تکلیفی اولمقله برابر امر تکوینی‌یی متضمندر. حضرت ابراهیمك ربنه ایمان کامل ایله رجوع نامی بازده الله کیفیت احیاده بعضیسنك کندیسنه صدورینی مشاهده ایدرك تطمین قلب ایلمسنه سبب اولمشدر. بر طرفدن خوارق ایله شکوه اولاده دیگر طرفدن الی یوکسك فوائد علمیه و حکمیه‌یی متضمن ایدیکه شو آیتی قصه‌نك عجائباتی شرح و ایضاح ایله توکتمك ممکن دکلدر. بونلرده کرسی الٰهینك تجلی حاکمیتی قدرت حیاته و سعتی فیه اولدیغی گبی ناقابل احاطه اسرار معرفت منبعیدر. بونلردن هرکس درجه‌سنه گوره غنیمتلر اولور. الك عمومی اولمق اوزره شونی سویلیه بیلیرز که بو آیت بزه هیچ سوز گوتورمز بر حقیقه تلقین ایتمکده‌در: حیاتك حقیقتنه لدنی قدر علم حاصل اولور، و مبدأ اعلا ایله اتصال پیدا ایدیلیرسه بعث و احیانك بر اراده مسئله‌سی، بر «کن» امرینه راجع اولدیغی گوروله‌جکدر. بونی عقللرینه صیغدیره‌میانلر شو مثالی دوشونه بیلیرلر. بر انسانك نفسنده موت علیه‌یی موجود اولدیغی بر شیء قلبنده دیدیکی گبی پارچه‌لاسیه، تفریق ایتسه، اجزاسنی دونیا گبی هر طرفه صاورسیه، صوکره دونیانك قلبنده دوشنه اولدیغی گبی عیناً گل دیه بر اراده ایتسه، او آنده الله حکمنی مراد ایدوب او طابرنسیاده و یا دیگر بر طرفده وریرسه در حال گوره‌رکه او طاغلسه اجزا بر آنده بیره

کالاول طوریلانه . کلیه فارشیسنه دیکیلیر . ایشته انفسی عالمده هر زمان هر یابه ایدوب طوراند بو محافظه
واستحضار ایشی بزه بر وجود واوجودده ربعث واحیا تمثیل ایدر . وبزم روحمزه نظراً انفسی عالمك تجلیاتی
علم واراده الهیه یه نظراً انفس وآفاقه توبه موجودات عالمك تجلیاتنه الك واضح مثاللردر . بزم موجودیتمز
تحولاتنده کی تحلیللر ، ترکیبلر ، هر کون بزه بو وجودده بیکلرجه بعث واحیا نمونه لری عرض ایدرلرکه بو نوعی
اراده مزه مترتبدر . هر تذکر بر بعثدر . بوندن بزم کرسی نفسمز اولان قلب ده ساعتك ساحه احیاسیدر .
بوتون انفس وآفاقه کرسیسی سماوات وارضی محیط اولان الله تعالینك علم واراده الهیه سی تحتنده بولندیغنه
بوکا فارشی آفاقه تصوری موضوع بحث اولماز . « والارض جمیعا قبضته یوم القیمة والسموات مطویات
بیمینه » مؤداسنجه انفس وآفاق بر قبضه ده مطویدر . اللهك بعث واحیاسی بزم بر تذکرمزدن دها
سریعدر . بناء علیه بوتون ساحه خلقتده هر شی اونك برکه امرینه مترتبدر . او ار بزه نفسمزه ابتدیکی وقت
بزده اونك حکمنی نفسمزده ومحی خارجمزده کوررز . دیدیکم خارجده باید بلدیکز شیلرده ده بو سایه ده
بایارز . ایشته حضرت ابراهیم رجوع الی الله ایله مقام خلتنده بر ار تکوینی لی وحی تلقیه ایدن بو امرلر اوزرینه
اوقوشرق بازیله طوتوب نفسنه ضم والحاقه ایده بیلدیکندن طولایی اونی بر حیاتی شعار ایتمشدی که احیای انفسی
مثالی اوزره بر اراده ایله احیای آفاقی لی نفسنده مشاهده یه موفق اولمشدر . اللهك یالکز حی دکل محیی دخی
بار اتدیکنی کورمسه ، هم عزیز هم حکیم اولدیغنی آکلاسه ، عزته تسلیم نفس ایدرك حکمتنده خلیل اولمش ،
رجوع اضطراری ایده جکسه کره بعث جبری نفسل تحققه ایسه تام بر رجوع اختیاری اوزرینه ده بعث اختیاریتك
تحققنی کورمسه ، بو سایه ده یا رموزدی سوزدوب کلشه وجزا ایامیشدر . الله بویله بر ولی الامردر .
وسعجزات اخباره تجلی ایدن خوارق واسرار احیاء هب بویله دیمکدر . بونی قابل تصور کورمیك ، کندینك
فارشیسنده کی خارجی آفاقه کبی اللهك فارشیسنده شركای آفاقه و یا مانونده فرضه ایتمکدن نشأت ایدرکه
شرك ولغزده بودیمکدر . الله دیرکن بویله بر تصورده بولنمز ایسه تناقضدر . بو تناقضدن چیقابیلنلر
ایسه الا الذی ظلماته تحکم ایدرلر . بونلره آنجق الله چیقارییر ، او ده جبراً دکل ایمانله ایله چیقاریر ، ایمان ایله
عقلك باشیدر . عقل هر حالده بر مبدأ ، بر طوتاجق آرار . اونی عزته حقه تسلیم ایدوب اونك عروه وثقاسنه

یایشمالی، حکمته اتباع ایتملیدر. دیه دیانتك نظام حکمت اوزره نه بویوك ثراتی انتاج ایده‌جکی
وبارئ ایماننده اولان بعث واحیانك بوتون انواعیله امثالنده وقوعی. جریانه حیاتك بوتكل قائم اولدیغی،
حیات ابدیه‌نك ده بوتکل اولدیغی ولهذا بعثده حیات ثانیه حیات اولانك ثراتی حاصل اوله‌جغندن
استقبالنك نتایجیده سعادت اخرویه حیات دنیاده‌کی مکتسباتك محکمة الله ثمرات مترتبه‌سی کبی انکشاف
ایده‌رك کیده‌جکی دنیاده یوم بعثده آنجه عزت الهیه حاکم اولورکه انسانلرك حیات اولاده موضوع دیه
اولانه افعال اختیاریه‌لری ده بر موجب حکمت اسباب عادیه‌ٔ منتقده ده اولاجغی واوحالده انسانلرجوبه
آخرت عالم اسباب دکل محضا بر عالم مسببات اوله‌جغنده اوزرك آخرة آخرتده دکل آنجه دنیاده یاپیلان
حکم ایده‌بیله‌جکدر. وبونك ایچوندر «لابیع فیه ولاخلة ولاشفاعة» اولان او یوم بعث کلمه‌رت
بالاختیار او عروهٔ وثقایی یاپیشوب فی سبیل الله انفاقده ومجاهده ایله الله رجوع ایدنلر ولایة الله ایله
ظلماتدن نوره، موت محققدن حیات باقیه‌یه نصل کیره‌جکلر وبونی یاپمایوب طاغوتلرك اللرینه
دوشنلر ایسه بویوك بر ظلم یاپمش اوله‌جقلر ادته ده ده بر بینات جمله ایله هم اخبار هم اثبات ایلمش
هم ده بوقصه‌لرله برلر عقول کاملا تنویر بویرلمشدر. کرسئ الهیه بر تجلی ابدیه ودینه وایمانك ثابت
وثراتی تبیینه وتنویر ایدیله بو بینات یقینیه بالاده‌کی «انفقوا مما رزقناکم من قبل ان یأتی یوم»
آیتنك اسباب حکمیه‌سی ایضاحنده یاپیلان دها یوقاریده‌کی احکامك وبالخاصه «من ذا الذی یقرض الله
قرضا حسنا فیضاعفه له اضعافا کثیرة» آیتنده‌کی اعلانده ووعد الهینك ازلی وابدی تأمیناتی.
یقینیه‌سنی دخی محتوی بولندیغندن بو بیانك اوکا اتصالنی کوسترمك ایچوندر عزیز وحکیم اولان الله
کیفیت احیانی متعاقب بر موجب حکمت بو قرضه وانفاقك کیفیت ربح ونماسی وشرائط قبولنی دخی
تنویر سیاقنده بویریلیورکه:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ●

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى
لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ● قَوْلٌ مَعْرُوفٌ
وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ● يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ
وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ
فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ
● وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ
كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ
فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ● أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ
وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ
ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ●

مآل شریفی

ماللرینی الله یولنده انفاق ایدنلرک مثلی بر دانه مثلی کبیدرکه یدی باشاق بتیرمش هر باشاقده
یوز دانه، الله دیله‌دیکنه دها ده قاتلار، الله واسعدر، علیمدر ● فی سبیل الله ماللرینی انفاق ایدرلر،
صوکره ده ویردکلرینک آرقه‌سندن باشه قاقمه‌لی، کوکل اینجیتمه‌لی بر اذا کورمیه کیتمزلر، ایشته ربلری عندنده اونلرک
اجرلری واردر، اونلره بر قورقو یوقدر، و اونلر محزون ده اوله‌جق دکللردر ● بر طاتلی دیل، بر مغفرت
آرقه‌سندن اذا طاقیلیجه صدقه‌دن دها ایدر، الله غنیدر، حلیمدر ● ای او بتون ایمان ایدنلر!
صدقه‌لریکزی باشه قاقمق، کوکل قیرمقله بوشه کیدرمیک: او حریف کبی که مالنی کوسترییش ایچون ویره‌ر مالنی

طاغيترده نه اللهه اينانير، نه آخرت كوننه، آرتق اونلرك مثلى بر قايا مثلنه بكزر كه اوزرنده براز طوپراق
وارسه، دركنه شدتلى بر صاغاناق اينسه ده اونى ياپيا پلچيلاق ايتسه براقيور مسه: اونلر
كسبلرندن هيچ برشى استفاده ايده مزلر، الله كافرلرى دها طوغرى يوله چيقارماياز. ● اللهك
رضاسنى آراسه، وكنديلرينى ويا كنديلرنده بر قسمى الله يولنده يايرار، قيلمق ايچون ماللرينى انفاق ايدنلرك
مثلى ايسه يوكسكده كى كوزل بر باغچه يه بكزر كه قوتلى بر صاغاناق دوشسه ده اورونينى
ايكى قات ويرمشدر، بر صاغاناق دوشمزسه اوكا طلى بر چيسه نتى واردر. الله عمللريكزى كوزه تيور.
● آرزو ايدرمى هيچ بريكز كه كنديسنك خرماله واوزومله دن بر باغچه سى اولسون، آلتندن چايلر
آقيور، ايچنده هر درلو محصولاتى بولونيور. اوسته ده اختيارلق چوكمش و اولادلرى كوچوك، عاجز
بر مقدار ذريتى وار، دركنه اوكا طاتلى بر بوران اصابت ايديورسه ده او باغچه يانيورسه؟ ايشته
الله آيتلرينى بويله آكلاتيور، كرك كه دوشونه سكز. ●

ربعت و فيضه مثلتدر كه [مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ] ماللرينى
الله يولنده، ديه اوغرنده حسبه اختيار و كمال رضا ايله صرف ايدنلرك، يعنى كرك فرض و واجب
وكرك نافله و تطوع اولسون خير و حسنات بذل اموال ايدنلرك حال و شانى [كَمَثَلِ حَبَّةٍ]
اويله بر دانه نك حال و شانه بكزر كه [أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ] يدى سنبله بيتيرسه،
بحكمة الله بر كوكده چاتاللانه رق يدى باشاق بيتمسنه سبب اولسه، هم نصل باشاقلر [فِي كُلِّ
سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ] هر باشاقده يوز دانه وار — حاصلى بر ده يدى يوز طوتمشدر. مؤمنلر
بر دانه نى بيله كوچوك كورمه ملى، تلف ايتمه ملى و اللهدن هيچ برشى قيصقانمامليدر. اكر بونى اكمه ده
بر دانه جك وار، طوپراغه آتارسم بوره كيده جك ديه دوشونورسه نه قازانير؟ هيچ برشى؟ اويله
ايسه اللهك نظام حكمتنه دقت ايتملى، صرف ايده جكلرى شيلرى الله يولنده صرف ايتملى و بونلرى
چكينمه مليدر. نظام حكمت و ربعت اولمه سه ايدى او بر دانه چوروردكيدر، نه فيليز ويررده، نه باشاق،

بوندن هر لحظه‌سنده عزت الهیه دخی حاکمی کوسترمکله برابر دها زیاده حکمت الهیه تجلی ایدر. ایشته
انفاق عبادده بویله اولدیغی ایچوندر که انسانك الك فعلی بر دانه سنبله بکلمه‌سی ایله یوزلرجه دانه‌یه تمثیل
ایدر. فی سبیل الله یاپیلان انفاقلر دخی آخرتده بویله انتاشافات متزایده ایله تمثل ایده‌جك و میزانه
قونه‌جقدر. آرتق الله یولنده قوشه‌جق انسانك الله ایچون صرف ایدیلن، اکیلن دانه‌لرك فیضنی اکلاملی.
عجبا بو تمثیل فرضی بر شیمیدر؟ یوقسه محققمیدر؟ جه‌ت جنسنده اولورسه اولسون هر هانکی بر دانه‌یی المثلا
ایلدیکنه کوره محصولدار تارلالره اکیلن تخم دارکبی بعضی حبوباتده بو فعلیت مشهود اولیور. فقط
جه دها زیاده بغدای معروف اولدیغنه کوره بو مثالك اندر تصادف ایلدیکی سویلنیور. تمثیلك حقیقی
اولمسی ایچون بو قدری ده کافی ایسه ده آیت بزه بالخاصه شونی افهام ایدیور که حکمت الهیه احسنیه اولمق اوزره
بو قدرینه مساعددر. بوندن بویله استحصال ایدیلمسی نظام حکمت اوزره زرعیات یاپیلمامسندندر.
بناءً علیه انسانلر فسادی برطرف ایدوب علم زراعتده ترقی ایتدیره‌جك اولورلرسه بو قدر محصول آلمغه
مبشردرلر. او زمان، بر یوزینك ارزاقی بزه یتشمیور دیه غوغا ایتمزلر. یتشمه‌یه‌جك دیه یأسه
دوشمزلر. تکثیر مثالی دالوب ده اصل مقصودی اونوتمایلم. مقصد بغدای طوپلامق دکل، اونلری یرنده
فی سبیل الله صرف ایتمکدر. بو اکیلنك حاصلاتی ایسه اصل جنتده بجیله‌جکدر که ایشته او زمان بر ده یدی
یوزدن آشاغیسی یوقدر [وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَٓاءُ] الله دیلدیکنه بونی ده داها زیاده قاتلارده
قاتلار — یدی یوزی ساده ایکی قات دکل داها فضله قاتلار آرتیرر. اصول تضاعف نامتناهی کیدر.
ابن کثیرده بزی قرائتنده «یضعّف» اوقونورکه معنی بر دیمکدر. زمانمزده زراعت تجربه‌لریله
اوغراشانلر بر بغدای دانه‌سندن چیقان چیمدری حیاتا اللهانده صوکره آیری آیری فیده حالنده دیکمك
صورتیله بر دانه‌دن ایکی بیك دانه‌یی تجاوز حاصلات آلنه‌بیلدیکنی مشاهده ایتمشلردر. بونی بر دفعه دها
عینی وجهله اکیله‌جك اولسه نه‌یه بالغ اولور. فقط بز جه‌لی قبه یاپمقده دانه‌لرله ده شونی بیله‌لم که قوانین حیات
هر حالده اصول تضاعف اوزره جریان ایتدیکنده حیاتده ارباب حیاتك انتفاعی و کلمة الله اعلاسی
ایچون فی سبیل الله الاهك قوللرینه دعم المخصوص مجاهدینه بذل ایدیلن انفاقات و صدقاتك عندالله نامتناهی

ثمرات و ثوابه سبب اولدیغی شك و شبهه یوقدر . [وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ] والله واسع الجوددر
بولنده نقدر زیاده انفاق یاپیلیرسه یاپیلسین آرتیق تکنیر دیه بوندن رحمتی دریغ ایتمز . بونکله
برابر علیمدر ده ، انفاق ایدنك نیتنی ، مقدار انفاقنی ، محل موضوعنی بیلیر ، هیچ برینك حسابنی
شاشیرماز .

سبیل الله ، الله یولی ، دیمه دیمکدر . فقط دینك ضمانی و اهل دینك اکراهدن وقایهسی دیمك
اولان جهاد فی سبیل الله ، حسناتك اك مهمی اولدیغندن فی سبیل الله تعبیری شرعاً دها زیاده جهادده
متعارفدر . بونك ایچون بعض مفسرین بوراده فی سبیل الله متعارف اولدیغی اوزره جهاد دیمك اولوب
بو آیت بالذات جهاده کیدن و کندی اموالنی صرف ایدن مجاهدینه ، بونلردن صوکرا کیده کندی کیتمهییب
دیکر مجاهدینه انفاق یاپانلر حقنده نازل اولمشدر ، حسنات سائرهده ایسه جناب الله بر اون ویردیکی
حالده کندی مالنی صرف ایدرك جهاد ایدنلره لایق بر ده یدی یوز اجر وعد بویورسه دیمشلر ایسه ده
دیکرلرینك بیانه کوره بر اوندن علی العموم حسناتك حد اصغریسی اولوب جهاد و دیکر بعض اعمال کبی انفاقك
باشقه جزئیتی جائز اولدیغندن بو آیت علی العموم انفاقه ترغیب و هر نوع وجوه خیراتده انفاقك اجرینی
تصویر بویورسه ، بوندن صوکره کی ده شرائط قبولنی بیان ایده جکدر . تفسیر ابی حیانده ابن عمردن
مرویدرکه بو آیت نازل اولدیغی زمان رسول الله « رب زد امتی = یارب امتمه دها آرتیر » دیه دعا
ایتمش ، بعده « انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب » نازل اولمشدر .

فی سبیل الله انفاقك اجر و فضلی بو قدر بیوکدر . فقط هر انفاقده بو اجر ویرلمز . چونکه
سبب اصلی ثمرتی ، انفاقك کندیسنده دکل اللهدهدر . بونك ایچون [الَّذِينَ يُنْفِقُونَ
أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ] ماللرینی فی سبیل الله صرف و انفاق ایدنلر [ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ
مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى] صوکره ده انفاقلرینه نه منت ، نه اذا تعقیب ایتدیرمیانلر ، معذور ایتمیانلر
نکیسنه دیه نر دکر [لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ] الله یاننده اونلرك اجرلری واردر .
[وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ] و یالکز اللهدن قورقوب و اونلره اجر بکلدیکلرندن

طولانی بوغزه نه باشقه بر قورقو کلیر ، نه ده محزون اولورلر . بر ضایعات یرینه قات قات مکافات آلیرلر.

دقت ایدیلیرسه که بعضی آیتلرده «فلهم» بعضیلرنده ده بوراده اولدیغی کبی «لهم» بیورلمشدر. بونك حکمتی شودر: «فا» سببیت افاده ایدر. بیان سببیت مطلوب اولانلرده ذکر ایدیلیر. اولمیان موقعلرده ده ترك اولونور. بالاده حکمت اساسی اوزرینه انفاقك اجره سببی کوسترلمش ایدی ، بونده ایسه سببیت حقیقیه و علت تامه توهم اولونمق احتمالی واردر. بو آیتده بو توهمی ازاله ایله اصل سبب حقیقینك الله اولدیغی و حکمتك عزت الهیه‌یی سلب ایتمه‌جکنی افهام ایله انفاقك عندالله شرائط قبولنی بیان ایتدیکنده فا ذکر ایدلمشدر.

من و منت ، لغتده ایکی معنایه کلیر. بریسی انعام و نعمت معناسنه‌در که لسانمزده‌کی ممنونیت بوندن مأخوذدر. دیکری ده بر حقی تنقیص ایتمك ، کسمك ، از جمله احسان ایتدیکی کیمسه‌یه قارشی احسانی بر شی صایمه و ازجمله احسانده بولانمقدرکه کوکل بولاندیرر ، و احسانك قیمتنی اکسیلتیر و یاکسر . بوراده مراد بودر. لسانمزده ده منت بو معنادن مأخوذدر.

اذا ، ایسه تکلیف دیمك ، ایلکه بالالغام ایتمکدرکه انفاعلی طولاییسیله بر قصور یوزینه شکایت ایتمه ال دیل اوزاتمه ، انفاعلی یوزینه ووروب ، باشه قاقمق کبی اذادر . لسانمزده منت ایکیسنده ده اعم اولهرق قوللانیلیر . و بونزه قاقلامغه منتدارلق دیلیر . منت چکمك ، منتدارلق ایتمك یرینه ده منت ایتمك دینلدیکی واردر. مطلق ایلکی بر وظیفه دییه یاپیالی واولونماللی ، یا یعنی بر ایلیکه کوز دیکمك ، اونی کندینه یاپیلامسه فرصه ایتمکده نشأت ایدر . اجر ایسه نیته مربوطدر . بنابرین ایلکی یاپ ، دکزه آت ، بالق بیلمزسه خالق بیلیر. غزوهٔ تبوك ایچون احضار اولنان و «جیش عسرت» تسمیه ایدیلن اردونك تجهیزینه حضرت عثمان رضی الله عنه خیلی یر ، جهیزیه بیك دوه ، عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه حضرتلری درت بیك درهم صدقه ویرمشلردی. بو آیتك بونلری تلطیفاً نازل اولدیغی مرویدر. حکمك سبب نزوله مخصوص اولمادیغی ده معلومدر . بیلملی که [قَوْلٌ مَعْرُوفٌ] کوکل آلاجق سوز ، طاتلی دیلله ردایتمك [وَمَغْفِرَةٌ] و قصوره باقمامه ، عیب اورتمك ، مناسبتسزلکه قارشی عفو ایله معامله ایتمك

[خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى] آرقه سندن اذا كلن و يا بر كوكل بولانديريجي سوز افاده اولنان بر صدقه دن ده خيرليدر . زيرا [وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ] الله كه غنيدر ، اوكا كيدلى شيئ تقديم ايتمه سبب فلاكت اوله بيلير . غنى اولان الله فقراسنى باشقه لرينك بار منتنه تحمل ايتديرمز . اونلرى خاطرلرينه كتيرمكه كلمز اويله جهتدن ده بر روزوده ايدركه كوره كليه فقيرى اوتنديرجه بر صدقه ويره جك يرده احسانه ايدر . مع مافيه الله حليمدر . انكارانه خطاى درحال مؤاخذه ايتمز . اذا يا يانلرى ده عقوبته مستحق اولدقلرنده طولايى درحال فقط توبه كار اولسونلر ديه حلمنده طولايى امهال ايدر .

انفاقده صدقاتك شرائط قبولى معلوم اولدقدن صوكره [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] اى مؤمنلر [لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى] صدقه لريكزى يوزه ووروب ، باشه قاقمقله ابطال ايتميكز ، بونلردن بريله اجرى كسمه يكز ، منت و اذا ايله بشانه صدقه لر اجرسز قالير . [كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ] نه الله و نه آخرت كوننه اينانميوب مالنى انسانلره كوسترمك ، ريا ، ايچون صرف و انفاق ايدن منافقك صدقه سى كبى هيچه كيدر . [فَمَثَلُهُ] منافق بونك مالى [كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ] اوزرنده براز طوپراق واركن [فَأَصَابَهُ وَابِلٌ] باشنه شدتلى بر ياغمور ايصابت ايدنده [فَتَرَكَهُ صَلْدًا] جاسجاز لادن براقمش ، بر توز بيله قالماسه يالچين قايانك بو حالى كبيدر . اويله بر صدقه ، بوده بر طاش اوستنه اكيلمش تخم كبى ضايع اولور كيدر . [لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا] ده ايمانسزلقله انفاقده ، ريا ايله ، منت و اذا ايله صدقه ويرنلر كسب ايتديكلرى بو عملدن هيچ بر شيئه الده ايده مزلر . [وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ] الله كافرلر كروهنى خيره موفق ايتمز . بناءً عليه صدقه لرى منت و اذا ايله كافرلرك ريائى صدقاتنه بكزه ين مؤمنلرده اونلر كبى اجردن محروم قاليرلر . [وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ] ماللرينى اللهك رضاسنى ايسته مك و بو سايه ده كنديرينى و يا كنديلرنده بر قسمى جانلرينك بر نفقه سى اولانديكلرينى ، عمللرينى ، افواهرينى تمايلات نفسانيه دن و هر درلو حارجيتدن محافظه ايله الله يولنده تثبيت ايتمك

وهم وجسمانی كندیلرینه ملكه ثابته قیلمق داوندن صوكره هر نوع فضائل وعباداتی سهولتله یاپمق، خلاصه
اكر جهتلرده تحمی طوتدیرمق ایچین ده جاندن وكوكلدن انفاق ایدنلرك حال وشانی ایسه [كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ]
اعلا بر تپه ده كی كوزل بر باغچه نك شو حالنه بڭزرلر كه [اَصَابَهَا وَابِلٌ] بوكا قوتلی بر یاغمور دوشمشده
[فَآتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ] میوه لرینی ایكی قات ویرمشدر. مع العاده احوالده مثلا بیك
ویرن بر باغچه بر یاغمور سببیله ایكی بیك ویرمش بولونیور. اوقا یالی جاسجا ولایه بر افاته یاغمور، بوتیزه
عینی رحمت اولور. — بو تمثیل بالاده كی بره بدیلوز ودها فات وعده تنزیل ایتمشدكل بلكه
بر دها فاتلامشدر. [فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ] بویله بر باغچه یه شاید یاغمور دوشمزسه [فَطَلٌّ]
خفیف بر یاغمور، اذ بر نم ده یتیشر. ویره جكنی یه ویرر. [وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ] اوتو تعالی كه
الله عملكزی كورور بیلیر. مراقبه كوستریسه یاپمایك. كزلیده، آشكارده اخلاصله ایشلییك.
[اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ] هیچ بریكز ایسترمیكه [اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ] آلتنده ایرمقلر آقان، خرمالق، اوزوم كتكلری محتوی ودلنشین بر باغچه
باغلری، باغچه لك رجنتی [وَلَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ] و بونك ایچنده كندیسنك هر جنس
میوه لری اولسونده [وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ] اوستنده ده اختیارلیق چوكسونده [وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ]
و بو حالده اللری ارتمز، كوچوك یتیم یاورو چوجقلری دخی بولنسونده [فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ]
ده او دلبر باغه آتشلی بر بوره اصابت ایتسیه باشدن باشه [فَاحْتَرَقَتْ] بر لحظه ده یانسیه
محو اولسونده! بویله فلاكتی كیم ایستر؟... ایشته ایمان ایله حسناتك اجر وثوابنی بویله جنتلر. بونلرك
اخلاصله والله رضاسی ایچونده اولماسنه مانع اولان ایمانسزلق، ریا، منت واذا وسائر اغراض فاسده كبی
سیئات ده یوم قیامتده او آتشلی بوره اكبیدر. آخرت جنتدینك بر بولی، نعم ابدیه نك مزرعه سی اولان
دار ایچنده اكر اهنزیا اشائوه لازم كلسه دار اسلام دخی بویله حسنه انفاقده واعمال صالحه محصولی بر باغچه، بر
جنت جبار، اكرا هطار، كافر، ظالم دشمنلر وكذلك فسوق وفجورلر، اختلاف نعمت، همت نكك
اوزنا استیلاسی ده بو آتشلی بوره لره، قاصرغه لره بكزهر. هم دنیاتی یاقار، هم آخرتی. [كَذَلِكَ]

بونك اكلاتديغى كبى [يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ] الله سزه دليلرينى بويله بيلديرر كه [لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ] دوشونه سكز . — يعنى عبرت آلاسكز ، كوزل كوزل قياسلره يول بوله سكز .
بونلرك هربرينى دليل ، اصل ، دستور ، مبدأ كبى اتخاذ ايدوب اسلوب حكمت اوزره تفكرلر ايده سكز . اموالكزى
مصالحكزى بونلره تطبيق ايدرك هربرينه لايق صرفلر بولوب نتيجه لر آلاسكز . و او نتيجه لرله عمل ايدوب برلره
ايره سكز . زيرا فكر ، امور معلومه‌لى ترتيب ايله معلومدن مجهولى بولمقدر .

شمدى دوشونوب ده او انفاقلرى نره‌يه ياپمالى ، زكاتلرى ، صدقه‌لرى نره‌يه نصل و كيمه
ويره جكنزى ديه بيله جكسكز ؟ :

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ
الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَب۪يثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذ۪يهِ اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا ف۪يهِ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ● اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَٓاءِ
وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ● يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ
يَشَٓاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُو۫تِيَ خَيْرًا كَث۪يرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا
الْاَلْبَابِ ● وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ
مِنْ اَنْصَارٍ ● اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَٓاءَ
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ●
لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ● لِلْفُقَرَٓاءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ
لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَٓاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ
تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ●

ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ •

مآل شريفى

ای او بتونه ایمانه ایرنلر ! انفاق کرك قازاندقلریکزڭ وکرك سزڭ ایچون یردن
چیقاردیغمزڭ تمیزلرندن یاپڭ ، کندیکزڭ کوز یوممادن آلمیه‌جغی اولانلرڭ قباسنی ویرمه‌یه یلتنمه‌یڭ
واللهڭ غنی وحمید اولدیغنی بیلڭ • شیطان سزه فقیرلکله قورقوتوب چیرکینه چیرکینه شیده تشویقه
ایدیور ، الله ایسه لطفندن بر مغفرت و فضل برکات وعد بیوریور ، اللهڭ قدرتی کنیش ، علمی هرشیئه
• دیلدیکنه حکمت ویرر ، حکمت ویریلن ایسه چوقده بر خیر ویرلمش دیمکدر ، و بونی آنجق تمیز عقللیلر
آکلار • هر نه نفقه ویردیککز ویا نه آداق آداددیکزسه هرحالده الله اونی بیلیر . فقط ظالملرڭ یاردمجیلری
یوقدر • صدقه‌لری آچیقدن ویررسه‌کز ، او ، نه ایی ، واکر اونلری کیزلرده فقرایه اویله ویررسه‌کز بو
سزڭ ایچون دها خیرلیدر . وکناهلریکزدن برقسمنه کفارت اولور ، هم الله هرنه یاپارسه‌کز خبرداردر
• اونلرڭ یوله کلمسی سنڭ اوزریکه دکل ولکن الله در که دیلدیکنی یوله کتیریر ، وخیر نامنه هرنه انفاق
ایدرسه‌کز هپ کندیکز ایچوندر ، آنجق ، صرف الله یوزینی کوزه‌ته‌رك ویررسکز . بو وجهله خیره دائر
هرنه ویررسه‌کز قارشیلغی تماماً سزه اوده‌نیر ، وهیچ حقکز ییلمز • ویرڭ او فقیرلره که الله یولنده
قاپانمشدر ، شورایه بورایه طولاشامازلر ، ایسته‌مکدن چکندکلری ایچون بیلمه‌ین اونلری زنکین ظن
ایدر ، اونلری سیمالرندن طانیرسڭ : خلقی بیزار ایتمزلر ، هم ایشه یارار هرنه ویررسه‌کز هیچ شبهه‌سز
الله اونی بیلیر • ماللرینی کیجه وکوندز ، کیزلی و آشکاره خیره صرف ایده‌نلر ، ایسته اونلرڭ ربلری
یاننده اجرلری صرف کندیلرینکدر ، واونلره برقورقو یوقدر ، وکدرده اوله‌جق دکلدرلر •

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ای مؤمنلر! [أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ]

قازاندیغکزک نفیسلرندن: اصلاً و یا فرعاً حلال کسب ایله الده ایتدیککز هر نوع اموالک ایی و خوشلرندن
از جمله اموال تجارت و نقودده [وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ] و سزه ارضدن
چیقاردیغمز اموالده: حبوبات، میوه‌لر، معادن و رکاز کبی یردن چیقان شیلردن ده، بونلرک ده
ایلرندن انفاق ایدیکز — یعنی منبع ثروت ایکیدر: کسب، سعی. کسب، سعی و عمل، صناعت و یا بعضاً ولو
ایله هر هانکی برجهتده بالذات و یا بالواسطه استحصالدر. و یا کراء استکیده و کراء بکیده استحصال
ایدلسه اولسون برشی اوزرنده برملک تقرر ایتمکدر دیه تعریف اولنورکه بو صورتده میراث ده کسبه
داخل اولور. ارضه، قره یه و دکزه و هوایه شاملدر. صوکره بو ایکی منبعک ترکیبی و بو ترکیبک حاصلی
قالیرکه بونلر قسماً کسبه و قسماً ارضه مدیون اولدقلرنده هانکی طرف غالب ایسه اوکا مضاف اولورلر و بو ایکی
سببه راجعدرلر. تقدیمنده اکلاشیلیرکه انسانلر ایچون کسبک باقیسه سببدر. علی الاکثر ارضدن
اخراج اموال دخی بوکا ترتب ایدر. فقط عینی زمانده کسب، موهوبات خلقت ایله علاقه داردر. چونکه
سعی و عمل فطرةً بنفسه ایلسه اولا اسباب و آلاتک استعمالی اولدیغنده قدرت موهوبه یه و محل سعیه
متوقفدر. بناءً علیه کسب هیچ بر زمانده سبب مستقل اولمادیغی حالده ارضه اوله بیلیر. دیمک که کسب اساساً
بر ترکیبده ناظر اولدیغنده کسب و ارضک ترکیبی آریجه بیانه حاجت یوقدر. بو فحوای کلامدن مستفاد اولور.
بو نقطه ده انسانلرک باشلیجه ایکی خطاسنه تصادف ایدیلیر. برنجیسی ثروتده سعی و عملی بر سبب مستقل کبی
تلقی ایتمک و بناءً علیه نقدسز سرمایه‌لرله بوکا مدیونده قرضدار ایدرلر حکمنه کبی مدعا ایتمکدرکه بو خطایه عمومیتله
چالیشانلر و سعی و عمل ایله زحمت چکنلر سرمایه‌سزلر دوشرلر و ارباب سرمایه ایله درمیه برجدال کیررلر. بونلر
سعی و عملک، کسبک قیمتی، سرمایه‌نک قیمتی اولدیغنی کورمک استرلر. سعی و عملک غایه‌سی سرمایه استحصالی
اولمسه ایدی سعی و عملک هیچ بر قیمتی اولمازدی. غایه‌سی ابطال مصروف اولانلر هرکدک بو سه بر تناقضه
اولدیغی ده آشکاردر. سرمایه‌نک غایه‌ سعی اولمسی ایسه یالکز استهلاک نقطهٔ نظرندندر. بالاده بیان
اولنانلره قانونک تضعیف موجبجه استحصال اولنانه حاصلاتک بکیده سعی و عمل مبدأ اولورسه کسبی تسهیل و تسهیل ایله

برابر تكثیر ایتمسی حیثیتیله ده جائز اولمسنه در. بونك ایچون ده سعی وعمل اربابنك سرمایه‌یه خصومت ایتمسی، زحمت
و کد و مساعیلرینی غایه‌سی مکدر. بوکا اشارة ً درکه کسبه‌یه صوکره بالخاصه اصل سرمایه اولانه ارضه واجبه اخراجاتی
کسبه مقابل اولارق ده اخطار ایلمشدر. دیکر خطا، سرمایه‌یی سبب بطالت تلقی ایدوب سعی وعملی حکمندن عد ایتمکدر.
بو خطایه ده بالذات چالیشمق احتیاجنی حس ایتمیه‌ن و باشقه‌لرینك سعی وعملنده زحمتسز استفاده ایتمك
ایسته‌ین صوکره سرمایه یعنی پاره صاحبلری دوشرلر. بونلر نقوده مبدأ اول نظریله باقارق هر کسب ایدنك
اثری اولدیغنه حکم ایلر و سعیسز یاشامق ممکن کبی فکر ایدرلر. بونك ایچون ارباب سعی استحقار ایدرلر و سرمایه‌نك
فضله قیمت ویره‌رك سعیلری تقلیل و سرمایه‌لرینك مقابلنده منافعنده استفاده ایتمك و خصوصیله سرمایه
واسطه‌سیله اهل سعینك عمللرینی غصب ایدوب کندیلری عملسز یاشامق ایسترلر. دوشونمزلرکه قاصه‌لرده کی پاره
کندی کندیلرینه هیچ کیمسه‌نك قارنینی طویوریامز. اونك بر دیرهم اکمك کتیرمه‌سی بر عمل ایله ممکندر. دوشونمزلرکه
بونلر اساساً سرمایه دکل، سعی وعمله حیثیتله مکسوباتدرلر. سعی وعملی تسهیل و تکثیره خادم اولدقلری اعتباریله
بر سرمایه ایسه‌لرده اساساً سرمایه دکل نتیجه عملدرلر. بونلرك عملی تعقیم و تقلیله ایتمسی بینلرنده‌کی دائمی کسمك
استناد ایتدکلری تملی یقمقدر. کرچه اصل سرمایه بونلر دکلدر. فقط او اولسه اولسه ارضه و مواهب خلقتدر.
بونك ایچون سرمایه اربابنك کندی عمللری اولمدیه یاشامه سودالرنده بولنمه‌لری و ارباب سعی وعملی تقلیله
ایتمه‌لری ده بیوك بر خطادر. هلهانکی بر جمعیتده نقود و سرمایه بولندیغی آلی، پاره و پاره صاحبلری
حاکم مطلق کسیلیرسه عکس العملی اولارق اوللی خطالر کورمشدر. سرمایه ایله سعی وعمل آراسنده جدال باشلار
نظام جمعیت ده مختل اولور. ایشته سرمایه نامی ویریلن نقودك اساساً سرمایه اولمایوب مکسوبات ده بولندیغی
وجهتدن کسبه مقابل وده‌یه مکسوباتك الخوشی، الآ تمیزی اولدیغی اخطار ایلمك ایچون ده «من طیبات
ما کسبتم» بیورولمسه و اصل سرمایه‌نك ارضه اولدیغی دیکر ترذره نظراً کسبك ده سرمایه وضعیتنده
بولندیغی وجهتدن بونك سرمایه ارضنده ده‌ها اول نظر دقته آلنمسی لازم کلدیکی کوسترلمشدر. «من طیبات
ما کسبتم» شونی ده آکلاتیورکه مکسوباتك بر تمیزی وطیبی، برده بونك ضدی و خبیثی واردر. هر
قازانیلانه تمیز و ایی اولماز. بوایسه یا مکسوباتك کندیسینه ویا طریقه کسبلرینه نظراً مادی ویا معنوی

ایکی جهتدن ملاحظه اولنور. بالاده بیان اولندیغی اوزره انفاقه برنجیسی یاشایشینک تحمی وحیاتی ایدیله
برنجی اولدیغندن بونلرک ال تمیزلرندن ویریلمسی لازم کلیر. بنا علیه بونلری تفکر ایدوب معقول و مشروع
اولارق چالیشدیغکزده کسب واردیغکز سرمایه‌لرینک حلال و پاک والی حاصلاتندن انفاقه ایدیکز. [وَلَا
تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ] واونک خبیثی یعنی کوتوسنی ویاحرامنی ویرمکه نیت ایتمیکز که [مِنْهُ تُنْفِقُونَ
وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ] اوندن انفاقه ایدرسکزده کندیکز اغماض عینه ایتمدکجه
مسلماندن هدیه دیه ویامساعده ایتدیکه ده آلامیجقدیرینه آلامازسکز. بویله کوتو، آشاغیلق شیئی کندیکز
آلمازکن الله یولنده بو آشاغیلق شیئی ویرمکه قالقیشمه‌یکز.

روایتده نظراً ابتدا صدقات امرلری نازل اولدیغی زمانده بعضلری خرما صالقملری کتیریرلر،
محتاج اولانلر یسینلر دیه مسجده آصارلردی. بو میانده بعضلری ده جائز خسیفی رده کوتو، بوزوق
چوروک خرمایه شید کتیرمشلردی، بو آیت نازل اولدی. بونکله ویریلجک ویرکیلرک، زکاتک،
صدقه‌لرک نه‌کی ماللردن ویریلجکی بیان اولنمشدر. هر مالک واجب اولدیغی ویرکیسی کندی جنسندندر.
مثلا التوندن التونه، کوموشدن کوموشه، پاره‌دن پاره، حیوانلرک کندی جنسندن حیوانه، دوه‌یه دوه، صیغیره
صیغیر، طاواره طاوار، آته آت، حبوباته کذلک بغدایه بغدای، پاره‌یه پاره الخ... معادنه وساره
کذلک هپ بویله. هپسی ادناسی اولمامق شرطیله کندی جنسندن ویریلیر. بونلرک ادناسی اعلاسنه تحویل
ایدرک قیمتلری ویریلمک مکلفک اختیارینه عائددر. بو طرز مکلفیت خلقه بحویه اک قولای طریق
اولدیغندن طولایی دین اسلام بونی اراءه ایتمشدر. و بونک انتشار اسلامده و نشر معدلتده بیوک فائده‌لری
اولمشدر. دول ساره اهالیسندن باجمال نقدی ویرکی طلب ایتدکلری و بعضلرنده مصارف اسلامیه کبی
وجوه خیره مخصوص بولنمادیغی حالده دین اسلامک انفاقی بو طرز معدلت افزاسی "یرید الله بکم الیسر"
قانون الهیسنک تطبیقی اولدیغندن دول مختلفه تابعیتنده بولنان ناس بو یسر و معدلته آگاه اولدقلری زمان
بیوک ممنونیتله تلقی ایتمشلردی. فقط بونک بر دولت اجوبه بویله بیوک فائده‌لر تأمین ایتمسی بر شرطه متوقف
ایدی که بونی تطبیق ایده‌جکلرک اللری بلیه دیندار، اخلاقلی عامللر اولمسی، اللرینه توزیع ایدیلمه امانت کندی

مالندن زیاده بر اعتنا ایله حسن محافظه و اداره ایتملری مسئله‌سیدر. بو اولنجه اموالك بر چوغنی مبادله‌یه محتاج اولمقزین دولت و ملتك حوائجنه صرف اولنه بیله‌جکی کبی مبادله‌سی اقتضا ایدنلرده حسن صورتله مبادله ایدیله‌جکندن هیچ بر وجهله سوء استعمال موضوع بحث اولمامز. بویله اولنجه هم ملتك مصارفی آزالیر، هم دولتك منبع ثروتی انکشاف ایدر. فقط بویله اولمایوب کرك خلقه و کرك عمّاللره اختلافلری تعمیم ایدر، وظیفه‌لر کرکی کبی یاپیلماز، امانت حسن اداره ایدیلمیوب سوء استعمال، کتم، سرقت، اسراف، لاابالیلك میدان آلمش بولنورسه عیناً ویریلمك چوغه تحفظاً و سوء استعماله مساعد بولندیغی کبی مصارفدن تزییدی و وارداتك تنقیصی ایجاب ایده‌جکندن حکومتده عینیاتی براقوب ویرکیلری نقود اولهرق طلب ایتمك دها موافق بولورلر. نقود ایسه مبادله‌سز هیچ بر شی کوره‌میه‌جکندن ینه مبادله جریان ایدر، ینه اولاجق اولور. دولتك مصارفی سنه‌یاً آرتار، آرتدیجه ملتك ده بوکی آرتار و اکثر مضایقه‌یی حس ایدر، یاره حاکم اولور، آراده اك زیاده نقود مبادله‌سنده طوبلایانلر قازانیر. فقط دیکر استحصالات اربابی صیقیشدیرلدیجه بونلرده استقباللرینی تهلکه‌ده قالیر. بونلر بو تهلکه‌لره قارشو ایسه بربادده کی عواملك، ارباب وظائفك سوء استعماله مساعد اولانلر اخلاقسزلقدر. بونی برطرف ایده‌جك اولان ایسه مجموعه دین و دیانتدر. بونده ایجوب انسانلر دین و دیانته قیاجیماری داخلده وظیفه‌لرینی حسن صورتله ایفا و بونلری حسن اداره ایتملری، حکمت الهیه‌ده اضطراب و فلاکتلریدن مبرّی تشکیل ایدر. بناءً علیه بونلرکی بوجهیله حرکت ایتمیه‌نلر علم و حکمت دعواسنده بولنورلرسه بولنسونلر مقتضای حکمتك ضدینه کیتمیش، استقباللرینی ضایع ایتمیش اولورلر. بو آیت بو حقایقی محتوی اولدیغی زکات و صدقات لازم کلن اموالك اصولنی بیان ایتمیش و متصفیه نوافله شمولی اولوب اولمادیغی جای بحث اولمشدر. یعنی آشاغیلق و حرام شیدن فرض ویرکی یوقدر، وویریلمز. لکن نافله صدقه ویریله بیلیرمی؟ مختلف فیه‌در. طوغریسی حرام نافله صدقه‌ده جائز اولماز. عندالله ثوابی اولماز. لکن آشاغیلقله مبادلسی نافله جائز اوله بیلیر. فقط مندوب اعلاسندن دیکدر. «ولاتیمموا» نهیی فرضده تحریم، نافله‌ده کراهتی افاده ایده‌جکدر. حکم عمومیسی تحریماً یا تنزیهاً کراهت دیمکدر. آیتك ظاهری هر نوع مالده

لازم كلدیكی

بر زكات ویرمه‌كلیكی كوستریور كبیدر. — فقط نصابی، مقداری حقنده ساكت اولدیغی كبی طیب وخبیث حقنده‌ده ایدر. مخصوص اولدیغنده صنوف اموال درجهٔ شمولی مجمل ومحتاج بیان اولمقله بونلر سنت نبویه ایله حدیثده بیان اولونمشدر. تفصیلاتی ایچون كتب فقهیه‌یه مراجعت اولنه.

حاصلی الله دیورکه: ای مؤمنلر! سزك قازاندقلریڭزدن وبزم یردن چیقاردقلریمزڭ تمیزلرندن انفاق ایدیڭ. وكندیڭزڭ آلمادیغڭز وقبول ایتمه‌دیگڭز كوتولوكلردن زكات وصدقه ویرمه‌یه قالقمایڭز [وَاعْلَمُوا] وبیلیڭزكه [اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ] الله هر ماله غنی، صدقه‌لریڭزدن مستغنیدر. او، سزڭ كندی نفعیڭز، كاریڭز ایچوندر. هم الله حمیددر، محموددر، هركس اوكا حمد وشكر ایتمكه بورجلیدر. — بویله غنی وحمید اولان اللهڭ رضاسنی ایستمك ایچون خبیث، آشاغیلق شیئلر تقدیم اولنورمی. دیگر بر معنا ایله: الله حمیددر، كندی نامنه یاپیلان خیر وحسناتی دائما یوكسك انعام وحسنات ایله قارشیلار، رضاسی اوغرنده وقوع بولان سعیلری مشكور ایدر. بویله بر اللهڭ نامنه اڭ تمیز، اڭ نفیس شیئلر عرض ایدلمه‌یه‌جكمیدر؟.

ای نصاب صاحبلری بو امرلره قارشی ایمزه كیندڭ ایلرینی ویره ویره فقیر دوشه‌جكمیز؟ كبی بر شبهه خاطریڭزه كلیرسه بونڭ بر شیطان وسوسه‌سی اولدیغنی بیلیڭز. [اَلشَّيْطَانُ] او شیطان: رحمت الهیه‌دن امیدی كسمش اولان او مأیوس ابلیس ویا خیر ایشلره قارشی كیزلیدن ویا آچیقدن امیدسزلك تلقین ایدن یا كلسه وآلدانیجی افكار وحسیات صاحبی اولان هر نوع شیطانلر ویا نفس اماره [يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ] سزه فقرلق وعد ایدر، امان خیر یاپمایڭ زوكورت اولورسڭز دیر [وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ] وسزه چیركین خصلتلر امر ایدر. بخیللكه سوق ایدر، ماللریڭزی فنا یرلره، هوائیاته، فحشیاته، عصیانلره صرف ایچون تشویق ده ایدر [وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا] الله ایسه سزه طرفندن مغفرت وفضل وكرم وعد ایدیور. — او صدقه‌لر دا آخرتده كناهلریڭزه مغفرت، دنیاده مصرفلریڭزڭ برینه قات قات كار، دنیا وآخرتده اجر وثوابات ایله یوكسك سعادتلره نائل ایدیور. [وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ] والله واسعدر، علیمدر. — فضل واحسانی بول، علمی چوقدر. انفاقڭزڭ ده قدرینی بیلیر، اجرینی ویرر.

وعدینی انجازده قادر اولمغله حکیمدر ، هرشیئك اوكنی صوكنی بیلیر اولدیغندن ده علیمدر .

الله واسع اولدیغی ایچوندر که [يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ] هركیمه دیلرسه حکمت ویرر ، ویرر ایكن هیچ بر قید ایله مقید اولماز . دفع مفسدت وجلب مصلحت ایله جلب سببیت حاكمیتی ، علم وعملده بالاراده فعل صواب ایله عاملیت فاعله وفاعلیت نافعه‌یی یالڭز کندینه حصر ایتمز ده ارباب عقولدن دیلدیكنه ده حظ ویرر . [وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ] وهركیمه حکمت ایردیریلیرسه یاخود — نافعك كریه یعقوبك قرائتی اوزره — هركیم حکمت ویریرسه [فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا] او محققا بر چوق خیره ایردیریلمش اولور . — چونكه حکمتسز بیكلرجه خیره ایریلسه ، بر حکمت ایله بیكلرجه خیره ایریلیر . حکمت ، دنیا وآخرتك خیرینی تضمن ایدر . حکمتسز خیر ایسه بر دار بر یوقدر . [وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ] وفقط عقلی تمیز ، اوزی صاغلام اولانلردن باشقه‌سی تذكر ایتمز — صحت وصوابی كندی دوشونوب ، خاطرلار ، ذهنده اخطار قبول ایدر . بالذات الله تعالی آیاتیله اخطار وتذكیر ایدرده ینه تذكر ایتمز ، ایتمیجه ده حکمت الهیه‌دن استفاده ایده‌مز . دیمك كه حکمته ایرمك ایچون ویرمك ثانی دكل آلمق ده لازمدر . ویرن الله واسع اولدیغندن شرطه محتاج دكلدر . اما آلان جهته قبول شرطه محتاجدر . حکمته ایرمنك مبدئی تذكردر . بوده تمیز عقل ، تمیز قلب ایله اولور . الهك ویردیكی عقلی شیطانك وسوسه‌لرینه قاپدیرانلر واردات انفسیه‌یی ، ذهنه موارد آفاقیه‌یی تذكر وتفكر ایده‌مزلر . ذهنلرنده بولامازلر . یا هیچ دوشونمزلر ویا دوشونسه‌لربیله خاطره‌لرینه ارجاع نظر ایدركده علائم صحت وخیری انتخاب ایده‌مزلر . ایده‌میجه ده طریقه حکمته یوریه‌مزلر . بو صورتله بول بر فضل الهی اولان حکمت آنجق تمیز اولان ، خالص عقل صاحبلرینه نصیب اوله‌بیلیر . بناءً علیه عقل وحسه اجتناب حکمتك شرطی ، تذكرده مبدئیدر . شو وجهله كه شرائطی اولیه بلاقید وشرط بر مشیت متقدمه‌نك اثر وهبی ایكن نظام حکمتده جریان آثار مشیت عبدیتنده تعلق ایدن مشیت الهیه اثری اولدیغی كسبی ، هم وهبیدر . مشیت عبد سبب عادی ، مشیت الهیه علت موجبه‌در . اوكنده صوكنده مشیت الهیه بولنمادقجه هیچ برشی بولنماز . مشیت عبد آراده بر طریقدر . مشیت الهیه‌نك بو نوعی ده

وسعت الهیه دینلر . وبو صورتده اصل حكمت موهوب و ثانیاً حكمت مكسوب و موهوبدر .

حكمت نه دیمكدر ؟ بو كلمه حكم ، حكومت ، احكام كلمه‌لریله علاقه‌دار اولان بر مصدر و اسم اولور . بناءً علیه اشتراك معنوی ویا لفظی ایله متعدد معنالرده استعمال اولندیغندن مقامنه گوره تفسیری ایجاب ایدر . مصدر اولمسی اعتباریله اساسنده منع فساد و جلب صلاح معناسی واردر كه حكم ، حكومت ، محكمه هپ بو اساسدن مأخوذدر . هر نرده دفع مفسدت و جلب منفعت و مصلحت وارسه اوراده بر معنای حكمت واردر . بونك ایچونده بر شیئك اوزرینه ترتب ایدن و اوندن مقصود اولان منفعت و مصلحته و او شیئك حكمی و حكمتی دینلیر كه حكمتك معانی اسمیه‌سندن بریسیدر . بونده تماماً بر علت غائیه معناسی اولمایوب بر آز جهتده مقصود اولمه شرطدر . بو طرف حكمت ، فائده‌دن اخص و علت غائیه‌دن اعمدر . زیرا حكمت ، علت غائیه‌دن مقدم ده اولابیلیر . بناءً علیه حكمت دینلدیكی زمان هر حالده یا بر علیت و معلولیت ویا دها اعم اولان بر سببیت و مسببیت و بر معنای ترتب موضوع بحثدر . یعنی حكمت بر حال آخره اولان دوام و ارتباطی ایله بر نسبت محكمه و منتظمه معناسنی افاده ایدر . نته‌كیم بر امر و امر آخره اسناد ایتدیگی حكم دینلدیكی كبی علمی ، عملی هر هانگی بر حكم مصیبه‌ده حكمت دینلیر . حاصلی بو یا تضمنی ویا التزامی وجوه معانیدن هر برینه طوغریدن طوغری‌یه حكمت ، مختلف معنالرده مشترك بر اسم اولمشدر . الا عمومی اولانده حكمت ، منفعت و مصلحت و احكام معناسی طوغریدن طوغری‌یه هر علم حسنه ویا عمل صالحك اسمیدر . مع مافیه علم عملی‌یه اختصاصی علم نظری‌یه زیاده اولدیغی كبی عمله اختصاصی ده علمه نسبةً زیاده‌در . اعمال صالحه ایچنده ده عمل علمی‌یه اختصاصی دها زیاده‌در . بو نظردن آكلاشیلدیكه هم علم هم عمل حكمتك الا اساسلی معناسنی تشكیل ایدر . بونده بو نقطه نظرلردن حكمت ، بر وجه آتی مختلف تعریفلره تفسیر ایدلمشدر :

١ ـ قولده و فعلده اصابت (مجاهددن ایله نجیح) . قول ، لفظی و نفسی‌یه اعمدر . فعلده فعل قلب ، فعل لسان و سائر اعمالدن اعمدر . هر هانگی بر خصوصده قلباً ویا لساناً شویله‌در دیمكی و اویله یاپمقی و اصابت ده ایتمكی بو بر حكمت اولور . شو حالده یالكز فعلده اصابت ده حكمت اولمیه‌جقدر . قولده اصابت ، حكمك نفسنك صدق و صواب و واقعه مطابقه اولمسی ، یعنی علم اولوب جهل ، خطا ، یالان

اولماسیدر. فعلده اصابت ده او فعلك هم حكم نفسی یه مطابقتی وهم واقعده كندیسندن مطلوب اولان آثارك ترتبی كبی اوزرینه ترتب ایده بیلمه سی یعنی دفع مضرت وجلب منفعت ایده بیلمه سیدر كه بونلره او فعلك حكمی، حكمتی، غایه سی، غرضی ویا علت غائیه سی دینیلیر. حاصلی قولده اصابت، حقه، فعلده اصابت خیره متوجهدر. حكمتك اولی، علم محض، آخری فعل خیردر. حقیقت حكمت اولنده علمی، آخرنده عملی ایكی حیثیتك اجتماعی دیمكدر. بو معنی دیكر صورتده افاده ایدلمشدر. شویله كه:

٢ — حكمت، علم وعملدر. علم واونكله عملدر. بو ایكیسنی جمع ایدنه ده حكیم دینیلیر (مفاتیح وابن قتیبه). بوراده علم، معناء حقیقیسیله یقینیه دیمكدر. بونی توضیح ایچون ده عن الاكثر "علم وعملده احكام واتقاندر" یاخود "تحقیق علم واحكام عمل" تعبیرلری قوللانمشلردر. علمك محكملكی یقینیتنده، عملك محكملكی غایه سنه مفید اصابتنده در. بو اوراكی تعریف بزه كوستریور كه حكمته جزء اولان علم، تجربه ایله مؤید وعملی قیمتی حائز اولان علمدر. حكمته جزء اولان عمل ده علمی اولان وغایتك شاهد تحققی بولنان عملدر. حاصلی حكمت، علم ایله اراده نك تناسباً فعل حیثیه سی و او فعلك غایهٔ مقصوده سی آرقه سنه قاتمسیدر. تعبیر آخرله علم وصنعتك اجتماعیدر.

٣ — حكمت: علم وفقه دیمكدر (مجاهد). بو تعریف اولكیلرندن باشقه كبی تلقی ایدیله بیلیرسه ده اویله دكلدر. فقه كلمه سی اساس اعتباریله حكمت كلمه سنه مرادف كبیدر. مثلا شونك حكمتی ویا سری ویا روح وحقیقتی شودر یرینه "فقهی شودر" دینیلیر. حكمت كبی فقه ده وجوه واسباب مفصلسی ایله علم وتعمید وعمل نافع افاده ایدر. اصل لغتده فقه، غرضه ومقصده آكلایوب بیلمكدر. او حالده علم، علم مطلقه فقه ده او علمده غرضی ادراك ده عمده شاملدر. "من یرد الله خیرا یفقهه فی الدین" حدیث شریفی ده بو آیتده كی حكمته مراد، فقه اولدیغی افهام ایده جك بر دلیل اولاراق كوستریله بیلیر. دینده فقاهت دینك مقصدینی ادراك دیمك اولور كه بونك حقیقتی ده "نفس انسانینك لهنده وعلیهنده كی احكامی" حقوق ووظائفی، منافع ومضراتی بیلمك دیمكدر. بو ده كندینی ومنداسی مربوط اولدیغی قوانینه واحكامی وادا كوره كندی ایشنی بیلمك وحقی یاپمغه اقتدار ایدر. شو حالده فقیه اولمیان نه قدر عالم اولورسه اولسون حكیم

اطلاق ایدیلمه‌مه‌جکدر. فی الواقع فقیه اولمق ایچون فقهك متوقف اولدیغی اصولی بیلمك ده شرطدر. بو ایسه بتون علوم ایله علاقه‌داردر. فقه، هم نظری هم عملی حیثیتی حائز بر علم اولدیغی کبی بر تحقیقه کوره عمل علمی‌یه دخی شاملدر. یعنی علمی ایله عامل اولمایانه حقیقت اولارق فقیه اطلاق ایدیلمز. بناءً علیه علم، علم توحید و صفات کبی اصوله، فقه ده علم فروع و عمله حمل ایدیلیرسه بو تعریف، حکمت نظریه و حکمت عملیه‌نك مجموعنه منطبق اولمش اولور که حاصلی: حکمت، اصول و فروعی مبادی و مقاصدی حقایقیله و دقایقیله بیلوب یاپه‌جغنی تعیینه و مقتضاسیله عمل ایتمك ملکه‌سنه راجعدر. آنجق فقهده یالکز عملیت ملاحظه ایدیلیرسه بو تعریف کله‌جك اولانه رددی کبی اولور.

٤ — حکمت، معانی اشیایی معرفت و فهمدر (ابراهیم نخعی) معانی، اعیانه مقابل اولارق یالکز متقدمینك لساننده علت کلمه‌سی یرینه قوللانیلمقده اوصاف مؤثره و علل و مقاصد دیمك اولدیغندن بونك حاصلی اعیانه اشیانك متضمن اولدقلری اوصافی طانیمق و اوصاف مؤثره و مقاصد مترتبه‌لری آکلامق یعنی اشیا بیننده‌کی نظام علیتی تعقیب ایله ماهیات و غایات اشیایی فهم ایلمك دیمك اولور. بو تعریف، عمل قیدینی حذف ایتمسه و حکمتی یالکز علمی حیثیتله آلمش اولدیغندن اولکیلردن اعمدر. چونکه فعل و عمل تقدیرنده ده جاری اوله بیلیر. فقط معرفت و فهمی بتون معانی اشیا ایله تقیید ایدوب عموم و جمعیتی تزیید ایتدیکندن طولایی ده من وجه اخصدر. معرفت و فهم علم مقدمه‌سی مقامنده اولوب اولا جزئیدن کلی‌یه انتقال طریقنی افهام ایدر. مع ما فیه «واو» ترتیب اقتضا ایتمدیکندن عکسی ده محتملدر. بونلر اللهك صفاتی اولان حکمتدن احترازدر. زیرا علم الهی‌یه فقه دینلمدیکی کبی معرفت و فهم ده دینلمز. چونکه بونلر سبق جهل ایماء ایدرلر. دیمك اولور که هر معرفت حکمت اولماز، فهم ده شرطدر. فهم ایسه بر شیئك صورت عقلیه‌سنی قاورامقدر. اکر بو تعریفه عمل قیدی علاوه ایدلمش اولسیدی او زمان بو حکمتك صاحبی بتون اشیایی یاپمق اقتضا ایدردی که او زمان آیتده‌کی حکمته صادق اولمازدی. معرفت و فهم قیدیله صفات الهیه‌نك تعریفی اولمقده مشکل اولوردی. بو تعریف، بتون علوم و فنونك وحدته ارجاعی ایله نسبت کلیه‌سنی افاده ایدر و علم حکمت الهیه تقیید اولنانده علم اعلایه منطبق اولور. مشهور اولدیغی اوزره

علم حکمتك «حقائق اشیانك معرفتی» دیه تعریفی ده بوكا شبیه اولمقله برابر بونده قاصردر. حقائقه مدرك مابعد الطبیعی اولدیغی كبی مقاصده شامل ده اولماز. لكن بشرده بویله بر حكمت ممكنمیدر؟ اولا، معرفت و فهم بالفعل دكل ملكه و قوه قریبه معناسنه اولنجه ممكن و واقعدر. ثانیاً، الله مراد ایلینجه ممكندر. و بویله بر علم حكمت انبیاده و اعاظم اولیاء اللهده تصور اولنه بیلیر. و فی الحقیقه قرآنك بر چوق یرلرنده حكمت، نبوت ایله تفسیر در. نته كیم سدی بو آیتده ده بویله تفسیر ایتمشدر. زیرا نبوت هم علمی و هم عملی حیثیتله حكمت موهوبه نك اك یوكسك رتبه سنی افاده ایدر. بوندن ایچون ذكر ایده رشد تهافتنده «هر نبی حكیمدر. فقط هر حكیم نبی دكلدر» دیه بو حكمتی اعتراف ایتمشدر.

٥ — حكمت، عقل فی امر اللهدر (زید بن اسلم وابنی). بونده ده عقل عقل نظری و عقل عملی یه اعم ایسه ده نفس عمل شامل دكلدر.

٦ — حكمت، فهم دیمكدر (شُرَیْك). بو بر تعریف لفظی اولمقله برابر دیكرلرینك جنسنی اخذ ایلمشدر. دیمك كه حكمت الهیه نك اك عمومیسی فهمدر. معتزله بونی قوه فاهمه معناسنده اخذ ایتمشلر ایسه ده دوغریسی فعلاً فهمدر. و هر ایكیسی عطیه الهیه در. فهمی اولمیان حكیم اولاماز. بو واضح تعریف حكمتی یالكز حیثیت علمیه سیله ملاحظه ایتمشدر. بونلره مقابل یالكز حیثیت عملیه سیله ملاحظه ایدنلرده واردر. شویله كه:

٧ — حكمت، ایجاد دیمكدر (تعریفات سیدده). حكمت، نسبت علمیه یه راجع، عملك حقیقتی ده خلق و ایجاد اولدیغندن اصل حكمت ایجاد دیمكدر. فقط بو اولا الله حكمتنه منطبقدر. بزده ایجاد مطلقه عزت الهیه شی اولدیغندن حكمت یالكز آثار و مسببات محضه و منفرده خلق ایتمك دكل، بونلرله برابر او مسبباتی یكدیكرینه قارشی منافع و مصالحی متضمن اولرق مترتباً ایجاد ایتمك، یعنی اسباب خلق ایلمكدر. بو صورتله اثر اول، اثر ثانی یه، اثر ثانی، ثالثه و هلم جرا سبب و علت اولاندن تأثیرینه بر آلیه اولور ده او آثار بربرلرینه بر چیلمیه بر حالده آرالرنده بر نظام مترتب جریان ایدر. و بوكا سنة الله تعبیر اولنور. ایشته بتون بر حكمت بو نظامك ایچنده در. بوندن ایچون حكمتك معانی اصلیه سنده بری ده

سنت محكمدر. نظامه، شریعته و بونلره اتباع و بو اتباع ایله ایجاد حسنه طریقه اولان هر بری حسنه
هیئت حكمتدر. دیمك بونلر طولایی حكمتك بر معناسی ده سببدر. ایشته بو وجهله انسانلرده دخی بر سببیت
و علیت عادیه بولندیغندن بو حكمتی ایجاد ایدن جناب الله دیدیكی انسانلرده ده بونلردن بر حصه بخش ایتمشدر،
طریقه حكمتی اونلرنه اونلره ده ولو عادی و ظاهری اولسون بر انتشار و وضع نظام بقدریق احسان ایتمشدر
دیمكدر كه او انسانلر بونلره موجب حقیقی دكلسه ده ایجاد الهینك واسطهٔ ظهوری اولمه اعتباریله اونلرك طریقی
اولنلرده نیابی بر قیمتی حائزدر. خلاصه: فخرالدین رازینك بیانه كوره بو معناجه اللهك حكمتی حالده دنیا
مآلده عبادك منافع و مصالحی بولنان شیئی خلق ایتمسی اولدیغی كبی عبادده ده بویله در. انسانلرك حكمتی ده
دیكر عباد اللهك منافع و مصالحی بولنان شیئی یاپماسی، سنت الهیه‌یی فهم و ادراكه كوره بر ایجاد و اختراعه سبب
اولمسی یعنی ساده كندینه بر اثر دكل دیكرلرینه ده وبالخاصه منافعه سبب اولان آثار یاپمه‌سیدر. انجق انسانلرك
هم ذاتنده مخلوقدر و سبب اولدقلری معلوم بولنمقله نظرده كشف و ایجاد اولنان كندیلری سبب اولدقلری ایدلرسه
عالمی حیثیته مسببده سبب كورمسه اولمجقدر نه ظاهره دنیالیلر ده حكما دینه اولمازلر.

٨ — حكمت: اشیانك موضع و مرتبه‌سنه قونمسیه كه بو ده ظاهراً جمیع اشیایه ناظر اولدیغندن
صفت الهیه‌ی و حكمت كلیه‌ی تعریفدر. انجق هر هانكی بر شیئی موضع و مرتبه‌سنه قونمسیه دیلدیكی زمانده
حكمت جزئیه‌یه منطبق اولمجغندن انسانلرك صفتنده ده صادق اولور. برده بو وضع حسبیله ایجادده كی
وضع اولی و بعد الایجاد وضع ثانی‌یه شاملدر. وحكمتك بر نظام ترتیب و ترقی موجب ویا مقتضی اولدیغی ده
مسلمدر. بو صورتده بلا ترتیب ایجاد، مفهوم حكمتدن خارج اولور. مع مافیه بو تعریف وضع ثانی ملاحظه‌سیله
دها زیاده عدلك تعریفی اولمه اوزره مشهوردر. شو حالده حكمت، عدالت دیمك اولور. حكمت عملیه
دینیلن نظری علم اخلاقی افراط و تفریط بیننده عدل اساسی اوزرینه بنا ایدنلر بو معنایی آلمشدر.

٩ — افعال حسنه صاحبه بر اقدامدر. بونده حكمتك حسن و خیره متوجه اولدیغی و بو غایه‌نك
منتهی اولمایوب مستمراً اقدام لازم كلدیكی و بنا علیه حكمتك بر حركت ثابته بر خلقه اولدیغی مصرح دیمكدر.
«عاقبتی محمود اولان فعلی یاپمه» تعریفی ده بوكا قریبدر.

١٠ — سیاسته بقدر طاقة البشریه خالق سبحانه وتعالی‌یه اقتدادر که بو ده علمی جهلدن، فعلی جوردن، جودی بخلدن، حلمی سفهدن تنزیه ایله اولور. (فخر الدین رازی تفسیرندن) سیاست تعبیری بو تعریفده بر خصوصیت دیه‌رک کبی کورونورسه ده «کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته» حدیث شریفی مدلولی تأمل اولونورسه عمومیتی تفهم ایدر. معمافیه بو تعریف هر حالده حکمتك حاکمیت معناسیله علاقه‌سنی ابراز ایدر.

١١ — حکمت: اخلاق الهیه ایله تخلقدر (رازی). نته‌کیم بر حدیث شریفده «تخلقوا باخلاق الله» بیورولمشدر. فاتحه‌ده اخلاق الهیه‌نك بر تجلیسی کورلمشدر. سورهٔ نونده نبیه الصلاة والسلام افندیمز حقنده‌کی «وانك لعلی خلق عظیم» آیت جلیله‌سی ده بونك اك بیوك مثالنی کوسترمشدر. اخلاق الهیه و خلق عظیم اخلاق قرآن اولدیغی ده تفسیراً بیان اولنمشدر. «بعثت لاتمم مکارم الاخلاق» حدیث شریفی موجبنجه فخر کائنات افندیمزك بعثتی ده بو نقطه‌ده طوپلانمشدر. شبهه یوقدر که عقل، فهم، ایمان، معرفت، علم بو تخلقك ارکاننده برر شرائطندندر. آیتده «وما یذکر الا اولوا الالباب» ده بونی بیان ایتمشدر. حکمتك هم علم وهم عمل و هر ایکیسی اولمه‌لری ملاحظه‌سی ده بوندن ناشیدر. بونك ایچونده اسباب ایله مسببات، مبادی ایله غایات آراسنده‌کی بر نسبته راجع اولان حقیقت حکمت علم ایله عمل آراسنده‌کی سببیت و مسببیت نظامنده تجلی ایتمك اعتبار ایله ایلك تعریفده وجها علم و عملده احکام و قول و فعلده اصابت دیه تعریف اولندیغی زمان مجموعی ملاحظه اولندیغی کبی سبب اولان طرف اولمق وجودده تقدمنه بناءً علم ایله، صوکره بو نسبتده مقصد نتیجه و غایه اولمسی وجودده مؤخر اولان غایه‌نك حکمده مقدم بولنمسی اعتباریله ده عمل ایله تعریف ایدلمشدر. فقط شونی اونوتمامه اقتضا ایدر که سببیت و مسببیت نسبتی و بو نسبتده دفع مضرت و جلب منفعت مفهومنی تضمن ایدن حکمت، نتیجه عملی تسبب اولمسیله علمه و کذلك عملده منفعت اولمسیله عمله و هر ایکیسنك جلب مصلحتی دکل جلب منفعتی استهداف ایدن قسمی مطلوب اولمه جمعنده علم حکمت دینلمه‌سی، اوزرینه عمل یاپلمق ترتب ایده بیلمه‌سی یعنی علم عملی اولمسی حیثیتیله، عمله حکمت دینلمه‌سی ده علمده متسبب و اوط استفرع اولمسی یعنی عمل علمی بولنمسی و مضرت و منفعتی استهداف ایتمه‌سی حیثیتیله راجعدر.

بناءً علیه هر هانکی بر علم ظاهری بالذات بر حکمت اولمادیغی کبی تصادفی اولاماز هر هانکی بر عمل عین علمی ده
اوله‌مز. و بونک ایچوندر حکمت الهیه‌ده نه علم نظری واردر، نه ده علم تصادفی. بوکا بنادر که نظامِ علیه
مستند اولان حقیقت علم تصادفی انکار ایدر. تصادف، حقیقتده علم نظری دکل، سببنی بیلمه‌ین جاهلک
نظریدر. تصادف نظریه‌سی دائما جاهل نظریه‌سیدر. و بونک اولدیغی ایچوندر مبدأده بر تصادف دعواسنه
سبب اولمقدن قورتولمایان طبیعت، طبیعتک مبدأ اول و علت اولی اولمسی نظریه‌سی عین علمیدر. و بونده علوم
و فنونک جریانه منافی بر جهالتدر. فی الحقیقه بونده وقوعاتی و کمالاتی بر جهل تصادفه حمل ایده‌رک
نه کندیسنده، نه اثرنده حکمت نصل تصور اولنه بیلیر. حکمت و وجودده احکام هر حالده علم، علمده
عالم کل و حکیم مطلق اولان بر سبب اوله استناد ایدر. و حکمت عالم بو حکیم مطلقک عزت و حکمتنه شاهددر.
و حکمت بشرک مبدأی اوکا ایمان و معرفت، غایه‌سی ده اونک نظام حکمتی، سنت جاریه‌سی تذکر ایله اوکا
اتباع و اخلاقیله تخلق ایدوب هر کرشنده صواب و نافع اولانی یاپمقدر. دیمک که سبب اول اولان الله
تعالی‌یه مخلوقاتدن هر برینک ایکی نوع استنادی واردر. بریسی اوکا بالذات بر استناد و منسوبیتدر که
هر شیئک خصوصیتی بونکله قائمدر. اکر بو خصوصیت و استناد بالذات اولماسه ایدی عالمده هیچ بر شی دیکرندن
تمایز ایتمز، افراد وجود تحقق ایده‌مزدی. بو نقطه، مؤمنک الله‌ه توکلی، قدرت الهیه و خارقه‌یه ایمانی
مبدأیدر. بوراده عقل دکل انجق ایمان حاکمدر. دیکری، عالمده ازلدن ابده طوغری تسلسل
بر سببیت و مسببیت علاقه‌سی ایچنده نامتناهی وسائط ایله اولان استناددر که بونده بتون اشیا بربرینه طوتونه‌رق
هیئات عمومیه‌سیله اول و آخرنده الله‌ه طایانیر. بو ده حکمت الهیه مسئله‌سیدر. و عقل و علم ساحه‌سیدر. حکمتک
بو ایکی نوع ارتباط و استنادک هاموسنه انطباق ایده‌جکدر. بوراده عقل ایله قلب برلشه‌جک و انسان
انسانه شامل اوله‌جقدر. و انسانه شامل اولان الی الابد وجودده بر حاکمیته نائل اولورلرده هیچ بر زمانده بونی
اصالت ادعا ایتمزلر و اونی حاکمیت الهیه‌نک بر جریانی طانیرلر. نته‌کیم حضرت ابراهیم سراحیایه نائل اولدیغی
اولدیغی حالده «انا احیی و امیت» دیمیوب «ربی الذی یحیی و یمیت» دیمشدر. حال بوکه نمرود بریکده
نائل اولمقله «انا احیی و امیت» دعواسنه قالقشمشدر. «و ما یذکر الا اولوا الالباب» انسانلرده

مبدأ حکمت اولان عقل، صرف بر آیت الهیه اولدیغی کبی مبدأ عزمات اولان قلب ونفس ده بر آیت الهیه در. بونلر بالذات اللهه استناد ایدرکن اثرلری اولان افعال دخی کسب ایدن نسبیله هم بالذات وهم بالواسطه بر آیت الهیه در. «یؤتی الحکمة من یشاء» مع الاطلاق بو ایکی جهته ناظردر. «وما یذکر الا اولوا الالباب» ده لب اعتباریله وهبه، تذکر اعتباریله کسب ووهب مجموعنه تنبیهدر. دیمک که محضا فضلندن جناب الله دیلدیکنه حقی ایله باطلی، وعد الهی ایله وعد شیطانی یی فهم وتمییز ایدن اوکا کوره عمل صوابی یاپمغه ودفع فساد ایله جلب مصلحت ایده جک بر حکمت وحاکمیت بخش ایدر. حکمت ایسه بر نسبه برچوق مسبباتک ترتبنی مقتضی اولدیغندن خیر کثیر اولور. فقط علم وفهم عمل تحکیم ایچون بر سبب ویا شرط اولمقله برابر علت تامه اولمیه جغندن اهل عقل وفهمک کسبدن تذکر وتفکر ایدوب اراده لرینی صرف ایتملری ده حکمت نقطه نظرندن بو حاکمیته ولو جزئی کثیره ایرمک ایچون شرطدر. بو صورتله هر عقل صاحبنک درجه عقلنه کوره حکمتدن بر حصه‌سی واردر.

هر حالده وعد شیطانی ایله وعد رحمانی یی فهم وتمییز ایتمک ایچون برابتده انسانده تفکر وتذکر اولمزده بولنمیدر. بالآخره بو تذکر وده حکمت فیضه حق ایله برلکده اولورده انسانده مرتبه سنه کوره اخلاق الهیه ایله تخلق ایدر، عقل عملیسی قوتلنیر. بیلدیکی، یاپدیغی حق وصواب ایشمار. شو حالده تذکر ایله علاقه دار اولان علم نظری بالذات بر حکمت دکلسه ده علم عملی یه سبب اوله باسی اعتباریله مقدمات حکمتدن صاییلابیلیر. بوندن ایچوندر علم نظری حکمتدن اولی عد ایدیلرک حکمت نظریه تسمیه ایدلشدر. لکن یالکز بونده توقف ایدوب قالمه شیطانه یول کوسترمک دیمکدر. بو نهایت بر فیلسوفلقدر. یعنی حکمت دکل حکمت لافی ایتمکدر. صرف فلسفه ایله اذهاناتک مقبوح اولمسی ده بوندندر. بونلرک اکثریسنک فعلی قولنه اویماز. اونلرده قولی صواب ایسه فعلی خطاء، فعلی صواب ایسه قولی خطا اولمجغندن موجودیتلری بر تناقضه تشکیل ایدر. بو حال یالکز کندیلرینی مخذول ایتمکله قالماز، دیکرلرینی ده اضلال ایدرده شیطانه وشیطنت مفهومنده داخل اولورلر. بوندن تحذیر ایچوندرکه «سلوا علما نافعا وتعوذوا من علم لا ینفع = علم نافع ایسته یکز ومنفعتسز علمدن استعاذه ایدیکز» بیورلمشدر. ایشته برچوق علمانک حکمتی تعریف ایدرکن عملده اصرار ایتملری حکمتی عبثدن تفریقه وجلب منفعت مفهومنی تحقیق ایتدیرمک ایچوندر. زیرا علم ومعرفتک بوکلری

برشی اولمقله برابر لاقنده و قوه ده قالدقجه و یا فعلده خلافی تطبیق اولندقجه بیهوده در ابتلاده یا شقه برشی
دکلدر. فعل اولماسه ایدی عملک علم اولدیغی تحقق ایده مزدی. الله تعالی کائناتی بیلوب ده خلق ایتمسه
ایدی حکمتی موجود اولمازدی. اخلاقده الهی ایله تخلقده بو معناده در. بونا مقابل دیگر بر قسم علمانک
عملی اخذ ایتدکلری علمسز عملک حکمت اوله جغنی بالخاصه اکلاتمق ایجوندر. بو قسم عمل استعداد ایتمه‌یه و وجودده
تحققی خیر هدفنه ناظر اولمادقچه علم حکمت دیمک ایجون دکلدر. دیمک که اصل حقیقت ایکیسنک اجتماعنده در
او حالده اولکی تعریفلری اساس اولارق آلمه دیگرلرینی ده بونلره بر جنسنده شرحی کبی تلقی ایتمک لازم
کلیر. بنا علیه علم و عملی حکمتک بر نوعی دکل بر جزئی اولارق اخذ ایتمک اقتضا ایدر. یعنی حکمت
یا علم صواب و یا فعل صواب دکل، علم صواب ایله عمل صوابدر. بونلرک هر بری مستقلاً حکمت اطلاقی مجاز
و یا اصطلاحدر. بو ایضاح ایله عملک ایمانده جزء اولمادیغی حالده دینده جزء اولمسنک وجهی ده
تفهم ایدر. کذلک معتقدده صوکره تفکر و تذکر حکمتک شرطی اولدیغنده علم عملیده اول نظرینک
دخی حکمت بشرینک بر جزئی دکلسه بیله بر مقدمه‌سی اولاجغی و بونلرک بهر حال علم عملی‌یی، اوندن ده نافع
و خیر اولان علم عملی‌یی استهداف ایتمسی و هر حالده معرفتده عبودیته کیدلمسی «وما خلقت الجن والانس
الا لیعبدون» حکمتنه تحقق ایده‌بیلمسی لزومی اکلاشیلیر که فقه اسلامیسنک اصولی ده بودر. هر حکمی
بر مطلبده تعمیم نظری ایله ترتب عملی کوزه‌تمک خصوصنده دیمکدر. حکمت نظریه انفس و آفاقده کائناتده کی
سنت جاریهٔ الهیه‌یی مطالعه و تفکرده حاصل اولور. عالم بر کتاب حکمتدر. قرآنده بو حکمتک لدنیاتی
تذکر و اخطار ایدر: عالم بر حال، قرآنده بو حالک اول و آخریدر. ارباب عقل حالی کوره‌رلر، اول
و آخری تذکر ایتملی، حکمته ایرملیدر. حالی کورمک و یا ایچنده بوغولوب قالمق، اوندن اوله انتقال
ایده‌مه‌مک و یا اوندن توقف ایتمک و آخره قدر حکمتی تعقیب ایتمه‌مک، ایتدکدن صوکره ده اوکا اتباع
ایتمیوب فلک تابعیته چالیشمق حکمته مخالفدر. بو صورتله حکمتک اولی، اشیایه نظر و تذکر ایله فهم و علم،
اوسطی دین و طاعت، آخری سعادت آخرتدر. و بونلر ایچوندر حکمت، خیر کثیری محتویدر. بو معنایی
تثبیت ایچون ده دینلمشدر که:

۱۲ — حکمت: تفکر فی امر الله واتباعه در. (ابن خاسم ده قشیری).

۱۳ — حکمت: الله طاعت، فقه، دین، عمل در. (قشیری). بو اون درت تعریف معنوی حکمتی افرادینی جامع، اغیارینی مانع بر صورتده تصور ایده بیلمکه کافیدر. فقط دها زیاده توضیح ایده بیلمك ایچون شونلری ده ملاحظه ایتملی یزکه هر برنده بر خاصهٔ مفیده واردر:

١٤ — حکمت بر نوردر که وسوسه ایله مقام بینی بونکله فرق ایدیلیر. (ابو عثمان ده).

۱۵ — سرعت جواب مع اصابت الصواب. (بندار ابن الحسین).

۱٦ — صواب در (فاضل).

۱۷ — ارواحك منزل سکونت و اطمئنانی (کتانی).

۱۸ — اشارت بالعلم، یعنی ما فوقنده حکمت تصور اولونمیان حق تعالاده بلا قید و شرط وار اولوب شك و شبهه، ضعف و فساد احتمالی بولونمیان، بجوید ده ده دیه تحری یه حاجت براقمیان اشارت.

۱۹ — جمیع احوالده حقی اشهاد.

۲۰ — صلاح دین و دنیا.

۲۱ — علم لدنی.

۲۲ — ورود الهامك بجویله تجربه سی.

۲۳ — بونلرك هپسی.

کوریلیورکه بونلرك بعضنده حکمت علم و عمل دیرکن مسئله‌یی قلب و وجدانه طایامشدر. فی الواقع علم و عمل، عقل و اراده ملاحظه اولونورکن اورنده ایکیسنك نقطهٔ تلاقیسی اولان احساسات وجدانیه‌یی حساب ایتمه‌مك طوغری اولماز. چونکه «وما یذکر الا اولوا الالباب» لب مفهومیله عقلك بو اوزنینه اشارت ایتمشدر. شعور شعور دیمك اولان وجدانده: نفسك کندی کندنده فی الحال بر بولوشیدرکه بونك لحظه‌لری اونك آنات حیاتنی تشکیل ایدر. بر لحظهٔ وجدانده هر نفس کندیسنك ایکیلك ایچنده بر وحدتی کوروردکه بری بولان نفس، بری بولنان نفسدر. بولان کیم، بولنان کیم؟ بوراده ثبات حیرت بر سر وحدت

منجلیدر. قلب دیدیکمز شی ده نفسك بو مرکز وجدانیدر. قلب جسمانی بدنده‌کی اعصاب و عضلاتك
انسجه‌سنه مالك اولدیغی کبی قلب روحانی ده بویله بر شبکهٔ فعل و انفعالدر. قلب جسمانی حرکات متوالیه‌سیله
نفس بر انقباض و انبساط مناوبه‌سی یاپیور، وجدان جسمانی‌یه بو انقباض و انبساطك حد تلاقیسنه نقل
مدیونه بولونیورسه قلب روحانی ده بویله بر تقلب معنوی توالیسی ایچنده بر انقباض و انبساط مناوبه‌سی
یاپار. و حیات معنویه بوندن آنات متلاحقه‌سی اولان لحظهٔ وجدانه مدیونه بولونورده هر ایکی معناسیله حیاتك
کوکی قلبك نمایش و تقلباته استناد ایدر. قلب جسمانینك انقباض و انبساطی ایله جکرلر هوادن
نفس آلوب ویرمه‌سنده ظاهراً نفس بر امداد آلیورسه باطناً قلب روحانی دخی انقباض و انبساطنده
روح امری ایله انفاس رحمانیه‌دن امدادینه فیضه آلیر. انفاس رحمانیه‌دن چکیلمه‌سی بر انقباض، ورودی ده
بر انبساط افاده ایدر. «والله یقبض و یبسط» انقباضدن انبساطه انتقال ایتدیکی لحظهٔ وجدانده نفسده
بر لذت، انبساطدن انقباضه انتقال ایتدیکی لحظهٔ وجدانده ده بر الم اولور. انقباض، قلبك کندینه
رجوعی، الم ده بو رجوع ایچنده حصهٔ عدمی بر طاردیشیدر. انبساط، قلبك نفس رحمانه وصولی، لذت ده
بو وصول ایچنده وجودده بر طاردیشیدر. قبض الهی، نفس امداد سابقی بوندرروب خصلت اصلیه‌سی اولان
عدمی طانیتمق ایچون اوندن قبضی کندینه ارجاع ایدن بر زیل و سوقدر، بسط الهی ده بالعکس قلبی کندندن آلوب
وجودی طانیتمق ایله بر امداددر. بوندن ایچوندرکه انسان کندی کندینه براقیلیور دیکی زمان بلکه زیاده
منقبض و متألم اولور ده کندینی هر شیئه وقف ایدر، ایتدکدن اسانه بو لحظه ده حقیقةً جزئی بر امداد
آلمق ایچون بیله قیو ریسه فرجه قیوریر. حاصلی حیات کرك ظاهرده و کرك باطنده حمد ایله بویله بر تعاقب متوالیه‌در.

انقباضدن استمدادی بر حصه، انبساطك استمدادی ده بر حصه‌در. انقباضه کلی ممات، انبساطه کلی
بر مماتدر. بری بوغار، بری حیاتلاندیرر. صحت حیات، قلبده انقباض و انبساطك حد تلاقیسنده
الم و لذتك مناوبه‌سنده، استقباله نظراً حکمت، یأس و امیدك توازننده، بین الخوف و الرجاء اعتدال
و متانتنده‌در.

حکمتك بعد معناسی ایضاح ایدیلدیکه معانی اسمیه‌سنده بر جوهری ده بو سیاقده بالمناسبه ذکر ایدیلمه

اولدیکه بعضیسنه اطلاق خاص، بعضیسنه اطلاق عام ایله حکمت نامی ویریلیر. بناءً علیه معلومات محکمه، اخلاق حمیده، صناعت نافعه، منفعت مترتبه و مقصوده، سبب و سببیت، صانع مقتدرک و یا جالب مصلحت اولانلرک هر هانکی برشئ، موجب عبرت و نصیحت اولانلرک هر هانکی برسوزی، عجائب اسرار، نبوت، سنت محکمه، عادة الله، سنت نبویه، شریعت، دین، کتاب، قرآن، انجیل، ایشته بونلرک هر برنده حکمتک معانی- اسمیه سندندر.

مقاتلدن روایت اولنیورکه: حکمت قرآنده درت وجهله تفسیر ایدیلیر:

١ — مواعظ قرآن معناسنه حکمتکه سورۀ بقره ده «وما انزل علیکم من الکتاب والحکمة یعظکم به» بو معنایه در.

٢ — فهم و علم معناسنه حکمتکه «ولقد اتینا لقمان الحکمة» کبی.

٣ — نبوت معناسنه حکمتکه سورۀ نساده «فقد اتینا ال ابرهیم الکتاب والحکمة» بقره ده «واتیه الله الملک والحکمة» بو معنایه در.

٤ — عجائب اسراریه قرآنکه سورۀ نحلده «ادع الی سبیل ربک بالحکمة» کذلک بو آیتده کی «ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا» بو معنایه در دیمشلر. فخر الدین رازی ده بو درت معنانک عند التحقیق علم معناسنه راجع اولدیغنی سویلمشدر. الخ... ابن مسعود و ضحاک و سائره دن «یؤتی الحکمة من یشاء» ده حکمتدن مراد قرآندر دیه ابن عباسدن بر روایتده «قرآنک ناسخ و منسوخی محکم و متشابهی، مقدم و مؤخری معرفتدر» دیه، ابراهیم و ابو العالیه و قتاده دن «فهم قرآن» دیه، حسندن «ورع فی دین الله» دیه، ربیع بن انسدن «خشیت» دیه تفسیر اولندیغی ده منقولدر.

بونلرده بالاده نقل ایتدیکمز معنالره ضم ایدیلنجه مجموعی یکرمی طقوز وجه تفسیره بالغ اولور. بونلرک بعضیسی معنای مصدری، بعضیسی حاصل مصدر، بعضیسی ده اسم محضه اولمقدر. اما بر قسمی علم، بر قسمی عمل، بر قسمی ده هر ایکیسنه راجع اولدیغندن بو تفصیلات قسماً مثال و تعریفه حمل ایدیلمک صورتیله مجموعی اوچ تفسیره ارجاع اولنه بیلیرکه عملاً نافعه مؤدی اولمق حیثیتیله علم، علمه مترتب اولمق حیثیتیله عمل نافع، بری ده علم و عملده

احكام، تعبير آخرله قول وفعلده اصابت ويا علم وفقه معنالريدر. بو معنالر ايسه متقارب ومتلازمدرلر.
تخصيصه هيچ بر قرينه يوقدر. لامك عهده حمليله حكمت نبوت، حكمت قرآنيه معنالرينه محتمل «من يشاء»
و «خيراً كثيرا» آنه حيوده بولا بر قرينه كبي ايسه ده اينك كرك ما قبلنه ارتباطي، كرك «وما يذكر الا
اولوا الالباب» ايله جهت نسبه اشارتي ده محتوي بولنمسي جنس وحقيقت حكمته حملني اقتضا ايله جلنه محققينك
مختارلري بوادي معنالرده معناي مصدري ويا حاصل مصدر اولارق بلا تخصيص تفسيردر. خير كثير دخي
هر حالده بو يوقاريده ايضاح ايلديكمز وجهله ايكي حيثيتك جمعنه مظهردر. نه نعمت وحتي مصلحت
معناي اساسيسنك بالفعل تحققي ده بولا متوقفدر. هر نوع حكمت، اللهك احسانيدر، فقط خير كثير
حكمت كامله‌ده در. اكمل حكمت ده خيردر.

جناب اللهك فضل ورحمتي بويله واسعدر. فقط الله تعالانك بو تذكيراتي اولوا الالباب اولان
عاقل اولان ارباب حكمت واهل علم وفقه تذكر ايدر. بونلر رياءاسي وعدالهي ايله وعد شيطانك فرقيني
فهم وتمييز ايدرلر. امر انفاقك وسائر بيانات الهيه نك نه بيوك حكمتلري محتوي اولديغني وفضل
واحسان الهينك نه قدر واسع بولنديغني تقدير ايدرلر. وسوسه شيطانيه يه آلدانه بيليرلر. چونكه
قلبلري نورلودر، عقللري چوروكدر، لبسزدرلر. بونلر باشقه الله، عليم اولديغي ايچون
[وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ] آز ويا چوق، خبيث ويا طيب، كرك الله يولنده
وكرك شيطان يولنده هر نه نيتله هر نه نفقه صرف وانفاق ايدر ويا كرك طاعت وكرك معصيت هر نه
اراده آدار نذر يا پارسه‌كز [فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ] اوني ده الله شبهه سز بيلير. اوكا كوره
يا جعفي ده بيلير، ايي يه ايي، كوتويه كوتو اجر وجزا ايدر. بناءعليه اللهدن هيچ بر شي كيزله‌نيز فقط ادبئ
معصيتي طاعت، طاعتي معصيت يرينه قويانلر، حقوق الهي، حقوق عبادي منع وتغيير ايدرك انسانه
نه غيره يه نه ده كنديسنه ظلم ايده‌نلر بيلير. چونكه [وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ] مع العموم ظالملر ايچون
انصار واعواندن هيچ بر فرد، بر يارديمجي، بر شفاعتجي يوقدر. اللهك عقابي اونلري ياقالاديغي كوره
هيچ بر طرفدن بر كيمسه ميقوب ده اونلره يارديم ايدمز واياده من. ظلم، هر حالي بر شئ حقي ولائقي

اولاده موضعنك غیریسنه قویمه دیمك اولدیغنده، حتی تحمی دیمك اجوده یاییلماسی لازم کلن انفاقلری معاصی و شروره صرف ایدرك شرنحمی اکمك ویا طاعتلره مصروف اولمسی لازم کلن نذرلری، آرافلری معصیتلره تحویل ایتمك، اموالنی کتم ایدوب بورج اولادن صدقاتی ویرمهمك، بیع ایتمك ویا نذرلرینی ایفا ایتمهمك ویا خبیث و بوزوق شیئ انفاق ایتمك، ویا ریا، سمعه ویا اذا ایله انفاق ایتمك ویا دها سائر بر صورتله حقوق اللهی ویا حقوق عبادی کتم و تغییر ایتمك صورتیله ظلم ایدنلر نهایت کندیلرینه یازیق ایتمش اولورلر. اللهك نظام حکمتی بوزنلر برکون بهمه حال عقاب و عقوبته سوق ایدیلیر و او کونده اونلره برطرفدن بر یاردم ظهور ایتمسنه احتمال یوقدر. اللهی صایمایوب اونطلملرك هرشیئه قادر اولان الله تعالادن خارج قالمغه ده مقدارلری یوقدر. علم الهی اوزدن هیچ بر نیتی، هیچ برحرکتی قاچیریه جقندن مقتضای حکمته جزای سزالری بولورلر. — بوراده «رأس الحکمة مخافة الله» مضمونی الهام واردر. زیرا اللهدن قورقمایانلر هرحالده قورقولاجق عاقبته دوشرلر. حکمتك جلب مصلحت معناسی محبة الله متوقف اولدیغی کبی اونك مقدم اولان دفع مفسدت معناسی ده مخافة اللهه مترتبدر. صایغیسز بر علاقه، سه و کرکسه دیمك آرزوسنده و سه ویمهمك قورقوسنده مترهیج اولمایان، نه والنده خوف واندیشه ایدیلمه یه لاابالی بر علاقه، محبت دکل بر اکلنجه در. محبوبك رضاسنه مغایرلق ایتمه یه واونك هرمخالفته راضی اولور، قرصه ایدرك هیچ برحرکتدن نفرت واستکراهی حساب قاتمایان و بنا علیه اولا قاچیمه هیچ بر اندیشه لکدن قورقوب چکینمه یه بر سوعیلك محبت دعواسی براویونجاقدن باشقه نه اولور؟ الك یوکسك الك حساس سوکی الك جزئی برشائبهٔ مخالفته میدان ویرمهمك اندیشه سیله تیتره یه و بو تیتره یشه الك یوکسك بر ادب و رتبهٔ الهامی آلاندن قبله کلهبیلیر. برده عزتی اولمایان محبوبك نه محبته، نه محبتده بر قیمتی یوقدر. عزتك ایلك حکمی ایسه مهابت، تعظیم و مخافت القا ایتمکدر. و مقتضای محبتی نافهم و محبتی گستاخلقه جویره بیلانع اولجه بوبر مخافته متلازم اولمایان محبت دعوالری کذب و تحکمدن باشقه هیچ برشی دکلدر. هیچ برعشقه تصور ایدیلمزکه اوده الك درین آلام و لذائذك مبارزه سنده چیقان آتشلی بر هیجانه بولنماسین. عاشق حقیقینك قلبی الك بیوك حرب معرکه لرندن دها سیج، الك بیوك ذوق و صحتلرندن

دها نشئه لیدر . هجران ایله وصالك حیاتی شمار دیغی هیچ بر لحظه عشق تصور ایده مز . الکن بقیده مثبت ومنفی ایکی ضد ازدواج ایتمدکجه بر جریان نفید حاصل اولمادیغی کبی قلبده ده الم ولذت ، مخافت ومحبت قاینا شمادقجه مجرای محبت اسنك مخافتله تطهیر ایدلدکجه نور حکمت حاصل اولماز . بنا علیه محبة الله علم وعملی نتایج حسنه یه ایصال ایدن بر کسبه حکمت ایکن مخافة الله ده اونی هر درلو فساددن قوروبان بر راس الحکمتدر . مؤخره محبت یوکسلدکجه مخافت ده یوکسلیر . ذوق ده ترقی ، خوف ترقی ایله متناسبدر . شرط حضور ، ارتباط عبادده باشقه اولدیغی کبی شرائط قربده شرائط بعدده باشقه در . بونك ایچوندر که نفس محبة الله اولان دیانتك سومسه دکل سوملمسه اولدیغی بیلنه لازم « لاخوف علیهم ولا هم یحزنون » تبشیری التقرر حالده « حسنات الابرار سیئات المقربین » ابرار ایچون حسنات صاییلان بر طاقم حرکات واردر که بونلرك مقربیندن صدوری سیئات ، قباحت صاییلیر « سؤ ادبی » هر لحظه حسناتدن سیئات اولدیغی تهلکه سی بیله کلیر که مقتضای قرب عزت اولان ال یوکسك مرتبه مخافته بولنورلر . ادب اشد واردر که کوچوکلردن صدوری ترفیع درجاته وسیله بیلنیرکن بیوکلردن صدوری عیاذاً بالله بر جنایت عظیمه اولودیر . ایشته جناب الله بایده حکمتدن صوکره بو مراتب مخافته اشارةً اولا « وما یذکر الا اولوا الالباب » ثانیاً « فان الله یعلمه » ثالثاً « وما للظالمین من انصار » دیه دلالتدن صراحته طوغری اوچ مرتبه اوزرنده بر اخطار وانذار یاپمشدر .

شمدی ، صدقه لری نصل ویرملی ؟ کیزلیمی ، آچیقمی دیه ده بر سؤال خاطره کلهبیلیر . فی الواقع اشبو « وما انفقتم من نفقة » آیتی نازل اولدیغی زمانده رسول الله « صدقه نك کیزلیسی افضل ، آشکاره سیمی ؟ » دیه صورمشلردی جواباً شو آیت نازل اولدی : [اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ] اکر صدقه لری آچیقدن علنا ویریرسه کز [فَنِعِمَّا هِيَ] [1] بو صدقه - ریا اولمامق شرطیله - نه ایی ، نه کوزل بر شیدر . [وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ] واکر اونی کیزلر ، وکیزلیجه فقرایه ویریرسه کز [فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ] بو کیزلیسی سزك ایچون بر خیردر ، وباده خیرلیدر .

---

[1] اصلی « بئسما » کبی « نعم ما » اولوب ادغام اولونمشدر .

[وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ] و سزك سيئاتكزدن ، جيركينلكلركزدن بعضيسني اورتر ، يعني الهك اورتمسنه ، مغفرتنه طرفكزدن بر سبب ، بر كفارت اولور . — «يكفّر» ابن كثير ، ابو عمرو ، عاصمدن ابو بكر شعبه ، يعقوب قرائتلرنده نونله «نكفّر» نافع ، حمزه ، كسائي ، ابو جعفر ، خلف عاشر ، قرائتلرنده نونله وجزم ايله «نكفّر» اوقونور كه «بز ده سزك سيئاتكزدن بعضيسني اورته‌رز» ديمك اولور .

صدقه ، فرضده نافله‌يه ده اطلاق اولنور . «خذ من اموالهم صدقة تطهرهم» ، «انما الصدقات للفقراء» آيتلري فرضلر حقنده اولديغي كبي «نفقة المرء على عياله صدقة = كشينك عيالنه نفقه‌سي بر صدقه‌در» حديث شريفنده ده بر فرضه اطلاق ايدلمشدر . فقط زكات يالكز فرضه اطلاق ايديلير . اهل لغت ديمشلردر كه صدقه‌نك اصلي اولان «ص د ق» ماده‌سي بو ترتيب اوزره صحت وكمال معناسنه موضوعدر . بو ماده‌نك صادقه ، صدقه كبي بوتون مشتقاتنده بو معنى واردر . حتى مهره صدقه دينلمسي ده نكاحك بونكله تكمل ايتمسندندر . زكاته صدقه اطلاق ايدلمسي ده ايكي وجهله‌در . بريسي مالك طهارتنه صحت وكمالنه سبب اولمسي ، ديكري ده ايماننه صدقه وكماله دلالت ايتمسيدر . هر صدقه‌ده بو معنالر واردر . اشبو «الصدقات» ده‌كي الف لامك استغراق ويا عهد خارجي معنالرندن هانكيسي اولديغي حقنده بر قاچ قول واردر . اكثر مفسرين عهد ايچون اولوب يالكز صدقات نافله‌يه مصروف اولديغنه قائل اولمشلردر . چونكه فرضلرده اظهار افضل اولديغي معلومدر . بو ميانده بعضيسي عهد ايچون اولمقله برابر يالكز فرضه محمول اولديغنه قائل اولمشدر . و بو تقديرده «فهو خير لكم» دها خيرلي ديمك اولمايوب بر خيردر معناسنه حمل ايلمشدر . فقط باشده حسن بصري حضرتلري اولمق اوزره ديكر بر قسم مفسرين «لام استغراق» اوله‌رق فرض ونافله‌ده اعم اولديغنه قائل اولمشلردر كه محققلرك مختاري ده بودر . ابو السعود وسائره‌نك بيانه كوره آيتده بو معنى اوزره كوزل بر اسلوب تقسيم وتوزيع واردر . اظهارك كوزل بر شي اولديغي كوستره‌ن برنجي فقره فرضلر حقنده ، اخفانك اظهاردن دها خيرلي اولديغي كوستره‌ن ايكنجي فقره ده تطوعلر حقنده اولمقدر . بر ده بر انسانك

زكاتی اظهار ایتمسی ، ثروتنك تمامنی اظهار ایتمسی دیمك اولاجغندن بعضی زمانلر وهله بعضی اشخاص
حقنده برطاقملرك حسدینی وظالملرك طمعنی تحریك ایدرك ضرره سبب اولەبیلیر . اوزمانده مالنی کیزلەمك
افضل اولاجغندن زكاتی کیزلەمك ده افضل اولور . بو جهتله اموال ده ایکی قسمدر . بریسی حیوانات ،
مزروعات کبی عموم الاطلاعده قابل اخفا اولمیان اموالدرکه بونلره اموال ظاهره دینیلیر . بونلرك فرضه
اولان صدقاتنی کیزلەمکده ده برمعنی یوقدر . دیکری نقود کبی قابل اخفا اولان اموالدرکه بونلره ده
اموال باطنه دینیلیر . برمحذور بولنمادقجه بونلرك زكاتنده ده اظهار افضلدر . فقط ذکر اولندیغی اوزره
برمحذور بولندیغی ومثلا ایچیقده ویرلدیکی زمانده محل لایقنه تسلیم اولنمەجغی تقدیرده بونی ده نافله
کبی کیزلی ویرمك افضل اولور . یوقسه تطوعده سراً ویرمك علناً ویرلکده تحسیناً افضل ، فرضده ده
علناً ویرمك کیزلی ویرلکده تحسیناً افضل اولدیغی بیان اولنمشدرکه آیتده تقسیم بو معنایه ایماً ناظردر .
[وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ] الله ده ایچیده کیزلی هرنه یاپارسەکز خبیردر . بناءً علیه الله بیلدیکی
ایچون صدقەلریکزی دنیایه اعلانه ایتمکه قالقیشمقده ده معنی یوقدر . کیزلەمك داها مخلصانه اولور ."

بو آیت جلیلەنك مضمونی اوزره صدقاتك اظهار واخفاسنده هربرینك وجه افضلیتی حقنده علی العموم
ادلهٔ شرعیەدن استقرا ایله ادبیه نتایج بر وجه آتی مغربیه طرفندن بیان اولنمشدر : صدقهٔ تطوعده
اخفانك وجه افضلیتی : اولا ، اخفا ریا وسمعەدن اوزاقدر . علیه الصلاة والسلام « لایقبل الله
من مسمع ولامراء ولامنان = الله ایشیدیرجی سمعەجیدن ، کوستریش یاپان رائیدن ، وده منتجیدن
برشی قبول ایتمز » بیورمشدر . صدقەسنی سویلەمکه واهل عالم اورتەسنده ویرمکه قالقانده ریا ، سمعه پشنده
طولاشیر . سکوت واخفا ایسه بونلردن خلاص ایدر . اعاظم اسلامیه ده صدقەلرینی ویرەجکلری فقیره بیله
بیلدیرمەمکه چالیشانلر برچوق ذوات کلمشدر . کیمی سسسز صداسز بر اعمانك الینه براقیر ، کیمی فقیرك
کچەجکی ویا اوطورەجغی یره کورەجکی وجهله قور ، فقط کندینی کوسترمز ، کیمی فقیر اویورکن البسەسنه
باغلار ، بعضیسی باشقەسنك واسطەسیله فقیره ایصال ایدرکه هپسنده مقصد ، ریادن ، سمعەدن ، منتدن
صاقینمقدر . زیرا فقیرك ویرنی کورمەسنده شائبهٔ ریا ومنت ملحوظ اولەبیلیر . ثانیاً ، صدقەسنی

گیزلی ویریلدیگی زمان بین الناس شهرت، مدح و تعظیم حصوله گلمز، بو ده نفسه زور گلیر. بناءً علیه ثوابی ده
چوق اولور. ثالثاً، علیه الصلاة والسلام بیورمشلردر که: «افضل الصدقة جهد المقل الی الفقیر فی سر.
صدقه‌نك افضلی آز شیئی اولاناك فقیره گیزلی اولارق ویردیگی جهددر یعنی کوجنك صوڭ ویردیگیدر.»
دیگر بر حدیثده «قول سرّاً بر عمل یاپار، الله ده اونی سرّاً یازار، صوڭره بو عملی اظهار ایدرسه سردن
نقل ایدر، علنیه یازار. صوڭره تقریر ایدرسه سر و علنیه‌دن ده نقل ایدر ریایه یازار.» مشهور اولان
بر حدیث شریفده ده «یوم قیامتده الله کوڭلگه‌سندن باشقه بر کوڭلگه بولونمایان او کونده الله تعالی یدی کیشیی
کوڭلگه‌سنده کوڭلگه‌لندیرر. بریسی، بر صدقه ویروب صاغ الینك ویردیگی صول الی بیلمه‌یه‌جك آدامدر. الخ...»
دیگر بر حدیث شریفده: «صدقه سر، غضب ربی سوندورور» بیورولمشدر. رابعاً، اظهار ایتمك
الی‌ده کیمسه‌یه بر طاقم ضررلر گتیرر که اخفاده بونلر یوقدر. برنجیسی: اظهارده فقیرك ناموس و حیثیتنه
طوقونور، فقریی اعلان ایتمك واردر که او فقیر بوڭا راضی اولمیه‌بیلیر. ایکنجیسی: اظهارده فقیری
برآز صوڭره گله‌جك اولان آیتده مدح ایله حال تعففدن چیقاریر، اخلاقنی بوزمه محذوری واردر.
اوچنجیسی: خلقه فقیرك صدقه آلمغه محتاج دگل ایکن آلدیغنه اینانلر غیر مشروع تلقی ایده‌بیلیرلر.
فقیر مذمته، خلق ده غیبته دوشر. دردنجیسی: بو عملیه‌ده استعلاده حیزلی اولمه اعتباریله اظهارده
فقیری بر تذلیل واوڭا اهانت معناسی واردر. حالبوکه مؤمنی تذلیل جائز دگلدر. بشنجیسی:
صدقه، هدیه مجراسنده جاریدر. حالبوکه بر حدیث شریفده: «هر کیمه بر هدیه تقدیم اولنورده یانیده
بر جماعت بولونورسه اونلر او هدیه‌یه ده اوڭا اورتاقدرلر» بیورولمشدر. بناءً علیه آچیقدن صدقه ویریلدیگی
زمان فقیرك یاننده حاضر بولونانلر اورتاقلغه اوندن برشی ویرمزسه بو اظهار یوزندن ناسزا بر حاله
گرفتار اولمش اولورکه بوڭا سبب اولمقده ده ناسزا اولور. ایشته بو وجهله بو اسباب معقوله و منقوله‌نك
صدقه‌نك اخفاسی افضل اولدیغنه دلالت ایدرلر.

صدقه‌نك اظهاری جائز اولمسنك وجهنه گلنجه: بر انسان صدقه‌سنی اظهار ایتدیگی زمان
خلقك ده کندیسنه اقتدا ایدوب صدقه ویره‌جكلرینی و بو یوزدن ده فقرانك منتفع اوله‌جغنی بیلیرسه

بو حالده اظهار اخفادن افضل اوله بیلیر. نته کیم ابن عمر رضی الله عنهدن روایت اولندیغنه کوره رسول الله
بیورمشدر که «السر افضل من العلانیة والعلانیة افضل لمن اراد الاقتداء» سر، علانیتدن افضلدر،
علانیت ده کندینه اقتدا ایدلمک مراد ایدنلر ایچون افضلدر». حکیم ترمذی محمد بن عیسی دیمشدر که انسان
خلقدن کیزلی اوله رق بر عمل یاپار، و نفسنده اونی خلقک کورمسنی ایسته‌ین بر شهوت بولندیغی حالده بو شهوتی
دفع ایدر طورورسه، بو آراده شیطان اوکا خلقک کورمسی سوداسنی القا، قلبی ده اونی فنا کوره رک دفع
ایتمکده اولدیغندن طولایی بو انسان شیطان ایله محاربه حالنده در. بو سببله بونک بو کیزلی عملی علانیتدن
یتمش قات فضله قازانیر. صوکره اللهک اویله قوللری واردر که نفسلرینی تربیه و تهذیب ایتمشلر و بناءً علیه
الله کندیلرینه انواع هدایت احسان ایلمشدر، قلبلرنده انوار معرفت تراکم ایتمش، کندیلرندن نفس وسوسه‌لری
کیتمشدر. چونکه شهوتلری اولمسه، قلبلری الله تعالینک دریای عظمتنه طالمشدر. بویله بر انسان آچیقدن
بر عمل یاپه‌جغی زمان مجاهده‌یه محتاج اولماز. زیرا شهوت نفس یاتمش، منازعهٔ نفس مضمحل اولمشدر.
بو عملی آچیقدن دیمک زمان دیکرلرینک کندینه اویوب ده نائل ثواب اولملری آرزوسندن باشقه بر مقصد
بسلمز. بو کندی تکمیل ایتمسنده باشقه‌لرینی کمال ایدرمکه سعی ایدن و بو صورتله تام وجهی فوق التمام
اولمق ایسته‌ین بر قوللردر. نته کیم الله تعالی کتابنده بر طاقم کیمسه‌لری ثنا ایتمش، اونلره «عباد الرحمن»
عنوانی ویرمش «اولئک یجزون الغرفة» دیه بونلره جنتک اک یوکسک درجه‌لرینی وعد ایلمشدر.
و بونلرک دعالرنده طلب ایتدکلری خصالی ده «وجعلنا للمتقین اماما» دیرلر دیه بیان بیورمشدر.
امت موسایی مدح ایدرکن «ومن قوم موسی امة یهدون بالحق وبه یعدلون» بیوردیغی کبی امت محمدی
«صلی الله علیه وسلم» مدح ایدرکن ده «کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر»
صوکره بر انعام تفخیم ایله «وممن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون» بیورمشدر. ایشته بونلر هدایت
پیشوالری، دین علمدارلری، خلقک افندیلریدر که خلق الله کیدرکن بونلره اقتدا ایتمک سایه‌سنده دوغرییی
بولورلر. الخ...

فرض اولاندن ماعداسنک اظهاری افضل اولمسنه کلنجه: اولا بو بابده «خذ من اموالهم صدقة» دیه

اخذه امر ويرلمشدر. بو ايسه اظهاردر. ثانياً بونك اخفاسنده كندى يه تهمت جلب ايتمك و فقرايى سوء ظنه دوشورمك تهلكه سى واردر كه اظهار بونى دفع ايده جكندن افضل اولور. نته كيم رسول الله فرض نمازلردن باشقه نمازلرينك اكثريسنى خانهٔ سعادتنده قيلارلردى. نمازده نفى تهمت ايچون فرضده اعلانك حكمى دكيشديكى كبى زكاتده ده بويله در. ثالثاً اظهار امر و تكليف الٰهى يه مسارعتى تشويق ايدر، كيزلمكه قالقيشمق ايسه واجبك اداسنه ترك التفاتى ايهام ايدر. امر الٰهى طوروركن ديكرلرينى لحاظه التفات ايتمك اساساً عيب لايقدر. بناءً عليه فرائضده اظهار، نوافلده اخفا اولادر.

زكات يالكز مؤمنلره ويريلير، چونكه او مجرد احسان دكل، حق معلوم اولان بر بورجدر. فقط بوكا قياساً محض احسان اولمق اوزره ويريله جك نافله صدقه لرده بويله ظن ايديله بيليردى. نته كيم روايت اولنديغنه كوره حضرت ابى بكرك قيزى اسماء رضى الله عنهانك اناسى قتيله ايله نينه سى مشركه اولدقلرى حالده حضرت اسمايه برشى ايستمك ايچون كلمشلر، او ده رسول اللهدن استيذان ايتمه دن سزه برشى ويرهم، چونكه سز بنم دينمده دكلسكز ديمشدى. بر ده انصاردن بعضيلرينك بنى قريظه يهوديلرينه قرابتلرى واردى، بونلر ايسه اونلره صدقه ويرمزلر و مسلمان اولمادقچه سزه برشى ويرمه يز ديرلردى. بر روايته كوره ده فقراى مسلمينك چوغالديغى بر صره ده رسول الله مسلمانلرى مشركلره صدقه ويرمكدن منع ايتمش و مشركلرك سوق احتياج ايله اسلامه كلملرينى آرزو ايتمش ايدى. بو سببلردن برى ويا هپسى طولاييسيله شو آيت نازل اولمشدر:

[لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ] يا محمد! اونلرى بالفعل يوله كتيرمك اوستكه وظيفه دكل، سن انجق كوتولكلردن نهى ايله خيره ارشاد و ترغيب ايتمكله مأمورسك، بالفعل هدايت يعنى قلبلرده هدايت خلق ايتمكه كلنجه او سنك ياپه جغك دكل [وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُ] ولكن الله هر كيمى ديلرسه بالفعل هدايت ده نصيب ايدر. يول كوسترديكى كبى يوله ده كوتورور، توفيق ويرير. تذكر نصيب ايدرك كوكلنه هدايت جهتنه سوق و اذنده هدايت ده خلق ايدر. [وَ] سز، [مَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ] هر نه خير، يعنى هر هانكى بر مال انفاق ايدرسه كز [فَلِاَنْفُسِكُمْ]

کندیکز ایچوندر . منفعتی آخره دکل ، سزه عائددر . محسن اولدیغیکز ، احسانڭ اجرینه ایره‌جک اولان
سزسکز . بناء علیه کندی منفعتکزدن طولایی صدقه ویریورسکز کیمه‌لره ده ویره ذاته متقی اولمادیغی کبی
اونلردن دیه جهتیله انتفاع ایده‌ده‌یه نفقات مشرکینه صدقه‌یی منع ایتمه‌کزده لایق دکلدر . [وَمَا
تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَاۤءَ وَجْهِ اللّٰهِ] سز یعنی سنکلر انجق وجه اللهی اصحابڭ الله رضاسنی تقدیم اولنمه
آرزوسنده باشقه بر مقصدله ویا بویله بر طلبده باشقه بر حالده انفاقده ایتمزسکز . او حالده الله‌ڭ
هر هانکی بر قولنه صدقه ویریکده نه فصل منع ایدرسکز ویا الله رضاسی ایچین لایق اولمایانه کوتو بر شی نصل
ویررسکز ؟ [وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ] هم سز هر هانکی بر خیر ، بر مال انفاق ایدرسه‌کز [يُوَفَّ
اِلَيْكُمْ] او بالنتیجه سزه قات قات اجر و ثوابیله بالغاً ما بلغ اوده‌نه‌جک [وَاَنْتُمْ
لَا تُظْلَمُونَ] سز بر ظلمه ده معروض براقیلمه‌جقسکز . وعد اولنان اضعاف مضاعف اجر و ثوابده
نه خلف کوره‌جکسکز ، نه ده بر نقصان ، یاخود بویله‌جه مثلا انفاقده تمام ایسه سزه ظلم ملحق النه
دوشمکدن ، ظلم اولنمقدن محفوظ ده قالاجقسکز . بناء علیه کرک مسلم و کرک غیر مسلم هر هانکی
بر فقیره صدقه ویریکده ، ویره‌دیککز زمانده ایسی ویریکده یاقینمایکز . مادام که الله مؤمنده یا
کافرده هر کسه رزق ویریر ، و مادام که صدقه‌لرکز الله حسابنه‌در ، او حالده مؤمنه ده کافره ده الله ایچون
تطوعاً صدقه ویره‌بیلیر و هر ایکیسنده ده اجرکزی آلیرسکز . فقط اڭ ایسی هانکیسیدر ؟ و بونلر ایچنده‌کز
بوراده هکذا اولانده صدقه‌لر کیمدن مفیددر ؟ بو جهته کلنجه ، امر و تشویق اولنان نفقه انفاق و صدقات
[لِلْفُقَرَاۤءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ] الله یولنده طوتولمش ، دین اوغرنده علم ، جهاد
و تفقه نفس ایتمه [لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ] یر یوزنده شوراده بوراده کزه‌مه‌یه
یعنی الله یولنده مشغول اولمقدن ویا خسته و عاجز کبی بر مانعدن طولایی نفقه‌لرینی قازانمغه اقتدارلری
اولمایان او فقیرلر ایچوندر که [يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ] حاللرینی تجربه ایتمه‌ین جاهل اونلری [اَغْنِيَاۤءَ
مِنَ التَّعَفُّفِ] تعففلرندن ، یعنی ایسته‌مه‌یه تنزل ایتمیوب تحمل و تجمل ایله عفتلرینی محافظه و ابرازه
ایتدکلرندن طولایی زنکین ظن ایدر . [تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْ] سن اونلری سیمالرندن ، دقت ایدرسک

زمانه حاللرینه کوره‌لر جاهل اولنلر نزاهت یوزلرینه شاهده اولنجه انلری غنی ظن ایدرلر کبی سیمالریله
طانیرسک [لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ] انسانلردن دیلنمزلر، هم [اِلْحَافًا] الحاح و ابرام ایله هیچ
دیلنمزلر. اوله اولسه بیله بعض فقرا زمانه اهلنه اظهار حال ایدرلر. — ابن مسعود رضی الله عنهدن
مرویدرکه «الله عفیف و متعفف اولانی سور. چوق دیلنن وجهه افراط ایدن، آز دیلنن
ده افراط ایدن فاحشه، یوزسز دیلنجی، مصر اولانی ده سومز. دیکر بر حدیث شریفده: «لا یفتح
احد باب مسئلة الا فتح الله علیه باب فقر ومن یستغن یغنه الله ومن یستعفف یعفه الله تعالی
لان یاخذ احدکم حبلا فیحتطب فیبیعه بمد من تمر خیر له من ان یسأل الناس» هر هانکی بر کیمسه بر دیلنجیلک
قاپیسی آچدیمی هر حالده الله اوکا بر فقر قاپیسی آچار. و هر کیم مستغنی بولنورسه الله اونی اغنا ایدر، هر
کیم ده عفتلی اولمغه چالیشیر، ایسته‌مکدن صاقینیرسه الله اوکا عفت ویرر. هر بریکزک بر ایپ آلوب اودون
کسیدن بر مقدار خرما مقابلنده صاتماسی انسانلره دیلنجیلک ایتمه‌سندن چوق دها خیرلیدر..».

برات، اصحاب صفه تسمیه اولنان فقرای مهاجرین حقنده نازل اولمشدر که درت یوز کشی قدر وار ایدی.
مدینه ده نه بر مسکنلری، نه عشیرت و اقربالری هیچ بر شیلری یوقدی، دائما مسجد نبوی یه ملازمت
ایدرلر. مسجدک صفه سنده اقامت ایدرلر، علم قرآن تحصیل ایدرلر، مواعظ و تذکیرات نبویه‌یی
استماع ایله مستفید اولورلر. هپ اوروجلی بولنورلر، حاصلی علم و عبادته صرف اوقات ایدرلر و هر زمان
بر غزا اولورسه کیدرلردی. بونلر بتون رسالتک الله یولنه وقف نفس ایتمه‌سی طلبه‌سی ایدیلر. بو طایفه
ایدی که عالم اسلامده مدرسه‌لر، هپ جوامع شریفه اطرافنده یاپیلمش و مدرسه نشینه طلبه علومدن ده
اصحاب صفه‌نک مسلکنه سلوک ایتمکده ایدیلر. تحصیل علم، عبادت، دین اوغرنده هر نوع مشاقه تحمل ایله محافظهٔ عفت
و نشر دینه خدمت، ایجابنده جهاد. مع مافیه بالاخره سورهٔ برائتده «وما کان المؤمنون لینفروا کافة
فلولا نفر من کل فرقة طائفة منهم لیتفقهوا فی الدین ولینذروا قومهم اذا رجعوا الیهم لایرجعون»
آیتیله بتون طلبهٔ علومک جهاده کیتمه‌مسی و تحصیله سکته ویرلمه‌مسی لزومی ده بیان اولنمشدر.

ابن عباس حضرتلرندن واقع اولان روایته کوره بر کون رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحاب صفه‌نک

باشلرینه طورسه . حاللرینی نظر تدقیقدن کچیرسه ایدی . فقر الفقرلرینی ، چالشقده بولندقلری زحمتلری کوردی
وقلبلرینی تطییب ایدوب بیوردیکه : «ای اصحاب صفه ! سزه بشارت ده لر اولسونکه امتمدن کیم شو سزک بولندیغکز
حال وصفتده وبولندیغی حالدن راضی اوله رق بکا ملاقی اولورسه اوبنم رفیقلریمدندر .» ایشته بوآیت ده
بونلر طولاییسیله نازل اولمشدر . وفقط حکمی عامدر . الله رضاسی ایچون دشمنه قارشی نوبت بکلینه ویا الله
رضاسی ایچون مدرسه لرده درسه چالیشانه ویا الله رضاسی ایچون خدمات عامه یه وقف نفس ایدن ودیو
احوال ایچنده مال وملکی یوقده ، محتاج اولدقلری حالده نفقه سنی کسب ودفعی بولونمایانه ویا قدرتی یتشمه ین
فقراء مؤمنینه بوآیتک حکمنده داخلدر . بونلره انفاقات وصدقات الکوزل مصرفی تشکیل ایدر .
معنانیه [وماتنفقوا من خیر] کریمه بالخاصه بونلره وکرک علی العموم ارباب احتیاجه هرهانکی بر مال
انفاق ایدر ، یاخود مالده ، جاهده ، علمده ، نصیحتده ، دلالتده ، خدمت نفسده ، احترام
واکرام وتعظیمده ، اراده وتدبیرده ، حتی احترام ایله سلامده هرهانکی بر خیر یاپارسه کز [فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ
عَلِيمٌ] هرحالده الله اونی بیلیر ، اجرینی ضایع ایتمز . بناء علیه ویرکز ، انفاق ایدیکز ، ویرکز وعلی الخصوص الله
یولنده حصر وجود ایتمیه اولان شو فقیرلره ویرکز . اخلاص وکمالکز ایله گوزه ده کیزلی ویا آچیقده
فرقی حسن نیتده ییه جک قدر یوکسلسین ، سه واذاده ، ریا ونفاقتدن صاقینوب الله رضاسی طلب
ویلدیکزه الله یولنده تثبیت ایچون کوکل خوشلغی ایله کوچکزک یتدیکی قدر ایدیرنده ویرمک عادتکز ،
خویکز ، مسلککز اولسون ده هر زمانده وهر صورتده ویرکز . چونکه [اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً] ماللرینی گیجه وگوندوز ، کیزلی واشکاره انفاق ایدرلر . یعنی
هروقت وهرصورتده انفاقده بالیبیلک ملکه سی احراز ایدنلر یوقمی ؟ [فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ]
بو انفاقلری سببیله بونلرک رب العالمین عندنده بالغاً مابلغ اجرلری واردر . [وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ] دیو بونلره بر قورقو اولمادیغی کبی هیچ بر زمانده محزون ده اولمازلر . —
ویردکلرینی دنیا وآخرت قات قات آلیرلر . بونلر قورقولردن سلامت بولورلر . دنیاده ویردکلرینه
واسف طویمایوب محزون اولدقلری کبی آخرتده ده محرومیت محزون اولورکه بونلر هر درلو حزنده وکدرده

آزاده قالیر، مسعود اولورلر . »

حضرت ابی بكر رضی الله عنه مالك اولدیغی قرق بیك دینارك اون بیكنی كیجه، اون بیكنی كوندوز اون بیكنی كیزلی، اون بیكنی علنی اولمق اوزره بر ده تصدق ایتمش ایدی. روایت بونك حقنده نازل اولمشدر دینیلیور. حضرت علی رضی الله عنه درت درهم كوشه‌سنده باشقه برشیئه مالك دكل ایكن بونك برینی كیجه، برینی كوندوز، برینی كیزلی، برینی ده آچیقدن اولمق اوزره هپسنی تصدق ایتمش ایدی. رسول الله نه بویله یاپدك دیه صورولدیغنده «ربمك وعدینه مستحق اولمق ایچون» دیمش، جواباً ده «لك ذلك = او، سنك» بویورلمش ایدیكه سبب نزولك بو اولدیغی ده مرویدر. بر روایتده بو آیتك فی سبیل الله جهاد ایچون آت بسلیوب بوكا مصرف ایدنلر حقنده نازل اولدیغی سویلنمشدر. حضرت ابی هریره بسیلی برات كوردیكی زمان بو آیتی اوقورمش. بونلردن باشقه بو آیتك عمومی اوقات واحوالده صدقه ویرن وهر حالده محتاجك احتیاجنه آگاه اولدقلری زمان تأخیر ایتمكسزین هر حال او حاجتی بیترن ویا باشقه برحال و وقته تعلیق ایتمیه‌ن ذوات حقنده تعمیم خیره ترغیب ایچون نازل اولدیغی ده نقل اولنمشدركه فخر الدین رازی «سبب نزوله دائر ذكر ایدیلن وجوهك ایچنده الك كوزلی بودر. چونكه بو آیت احكام انفاقی بیان ایدن آیتلرك صوكی اولدیغنده هیچ شبهه یوقدر كه بونده وجوه انفاقك اكملی ذكر ایدلمشدر.» دیه بونی ترجیح ایتمشدر.

حكمت وسنت الهیه‌یه نظراً بویله كیجه كوندوز، كیزلی آچیق دییوب هر زمان وهر حالده انفاقه دوام ایده‌بیلمك آز اولسون چوق اولسون انفاقك اكمل وجوهی اولان بو طرزك صاحبنك طریقه نسبته نظراً مختلف مراتبه متحملدر. بونك اساسنده اموالك انتفاع تخصیصله احتكار وادخاردن حیاتی و تداولی تأثیرلری كبی حیاتی، مالی، اقتصادی حكمتلر واردر. الك جالب دقت اولان نقطه اقتصاد فردی ایله اقتصاد عمومی‌یی تألیف ایتمكدر. جمعیتك نظام عمومیسی ثروتك تداول كلیسنه مانع وادخار شخصی حرصی تزییده مساعد اولدیغی زمان سقوط اجتماعی باشلامش اولدیغی بیلمك لازم كلیر. واو زمان اصل ایمانك اصحاب اموالنه بو بابده یوكسك وظیفه‌لر ترتب ایدركه بونلر بو نوعده كسوباتك صرفنده منتهی اوله‌بیلیر.

یعنی بو طرز انفاقده باشمه مال بوتون مالك انفاقنی مقتضی دکلدر. بالعکس بالاده کچن «یسئلونك ماذا ینفقون قل العفو» آیتی دلولنجه فرائضده نصاب نظر دقته آلنمغی کبی تطوعاتده ده طریقه نظراً کسبك اداره‌سی ایجوبه مشروط اولان مصارف ویا احتیاط سرمایه‌سی آرتیرمه نظر دقتده طوتولمسی یعنی الکسی انفاقده دوام ایجوبه انفاقده ده اعتدال و اقتصاده رعایت ایتمك ده بر شرط تشکیل ایدر. فقرانك حاجاتی دفع مرضی اللهی اولمقله دفع حاجت ایده‌مز محتاج بر حالده قالمسی مطلوب الهی دکلدر. نته‌کیم سوره‌ٔ اسراده «ولا تجعل یدك مغلولة الی عنقك ولا تبسطها کل البسط فتقعد ملوما محسورا» آیتی بو نقطه‌یی تثبیت بیورمشدر. بو حکمته مبنی اولسه کرکدر که ابن جریر طبرینك نقلنه کوره اشبو «الذین ینفقون اموالهم... ولا هم یحزنون» آیتنده قتاده شویله روایت ایتمشدر: «بونلر اهل جنتدرلر. بزه نقل ایلدی که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم «المکثرون هم الاسفلون = مکثرلر یعنی چوق ثروت طوپلایانلر الچاقدرلر» بیوردی بیوردی. اصحاب «یا نبی الله الا من = مستثنالر کیملر» دیدیلر. «المکثرون هم الاسفلون» بیوردی. «یا نبی الله الا من» دیدیلر. «المکثرون هم الاسفلون» بیوردی. «یا نبی الله الا من» دیدیلر، فقط ناقابل رد بر شکلده دونمه‌دن قورقدیلر. حضرت پیغمبر ده سعادتله اشارت ایدرك «ایچمه مالیله صاغنده و صولنده شویله و شویله، اوکنده شویله و آرقه‌سنده شویله دییه اطراف اربعه‌سنه انفاق ایدرك مالنه حکم ایدن مستثنا، بونلرده پك آز. ایشته بونلر اللهك فرض قیلدیغی و راضی اولدیغی یولده اسراف، املاق، تبذیرسز، فسادسز انفاق ایدنلردر.» بیوردی. دیمك اولیورکه اقتصاد و اعتدال بو آیتده‌کی انفاقده ده معتبردر. فقط بالذات آیتك اطلاقی آز ویا چوق اولان موجود جمیع مالك انفاقنی مقتضی اولماسیله برابر مانع ده کورولمیور. نته‌کیم سبب نزولده ذکر اولندیغی اوزره حضرت عثمانك یاپدیغی بو قبیلدندر. ولو نقطه نظردن کلیات موضوع بحث ده دکلدر. بوندن ایجوبه بو اطلاقك قید اقتصاد ایله تقییدی ذکر اولنان آیتلرده بریله ویاخود دیکر بر نص ایله صددده جنسنه ویا تخصیصی اقتضا ایده‌جکدر. بوندن ایجوبه بعض مفسرین «ان تبدوا الصدقات» ده بورایه قدر اولان آیتلر سوره‌ٔ براءه‌ده‌کی تفصیل زکات آیتلری نازل اولمازدن اول معمول اولوب براءه نازل اولنجه اوکا

فقرایه ویردیکنی نقل ایتمشدر. لکن بو بارهده کی صدقات، مختاره کوره زکات و نافله دن اعم اولدیغی
جهتله بو بابده دخی شامل اوله بیلیر. شو حالده بو بارهده کی انفاق، فرضه، واجبه، نافله هر نوع
انفاقه متناول اولمق و عینی زمانده انفاقک اکمل وجوهنی ده متضمن بولنمق حیثیتیله اطلاقی اوزره اخذ
اولنوب سبب انفاق اولان حاجتک مقتضیاتنه ازمنه و امکنه نک، اشخاص و احوالک ایجابنه کوره تطبیقی
اصحاب انفاقک حکمت و کمالنده کی درجات متفاوته لریله متناسب عرفان و اجتهادلرینه براقلمق دها موافق
اوله جقدر. زمانه اولورکه اولاد و عیال، دین و دولت اوغرنده بتون اموالنی صرف و انفاقی قاعدهٔ اقتصادک
بیله دائرهٔ شمولنه کیرر. صوکره مال اولسه اولسه جانک بر بوینغاسی حکمنده در. حال بوکه توکلاً علی الله
فدای حیاته بیله کیدلمسی لازم کلیر ادیه وظیفهٔ انسانیه واردرکه بوکبی یرلرده انفاقه کلی البته دها خفیف
قالیر. دیکر جهتدن "لاسرف فی الخیر" خیرده اسراف اولماز دخی بیورلمشدر. فقط بو درجهٔ عالیه
الک بیوک ارباب کمالک شانیدرکه بونلر "ویؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة" مدحینه
مظهردرلر. بونده مصاب اوله بیلمک درجه ده صبر و تحمل، قوت قلبیه مالک اولمایوب یا دیگر جهتده
بالنتیجه متأثر و پشیمان اوله جق اولانلر بتون مالنی انفاق ایتمه لری تهلکه ده سالم اولمادیغی ایمان کندی
حقلرنده بر خیر تشکیل ایتمز. نعوذ بالله بالآخره کفره قدر منجر بیله اوله بیلیر. زیرا بوکبیلر حقنده
"کاد الفقر ان یکون کفرا" بیورلمشدر. بو خصوصده شخصی قیمت قدر وحتی دها زیاده محیط اجتماعینک
دخی بیوک بر اهمیتی واردر. چونکه فضیلت شامل اولان و افرادی کندی حقلرنده باشقه هیچ اندیشه یه سوق ایتمین
بر محیط ایچنده خیرخواه و فضیلتکار انسانلر معاذالله یا بوز ولمایه بوغولوب بوغولوب کیتمه یه محکومدرلر.
بو مشکلاتک اختلاصنی اقتحام ایتمک ایسه توحید ربانی ایله یوکسلن بر قوهٔ قدسیه یه متوقفدر. و ایشته
قرآنک باشده بری انفاقات حقنده دوام ایده کلن بیانات بلیغه سی ده بر موجب حکمت انسانلری نسج
بویله بر نیاسه ایشول بویله بر اجتماعیت تأسیس ایده جک "وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم
الی التهلکة" مضمونجه نیجه نیجه تهلکه لری اوکله یه جک بر اخلاق قدسی تعلیمی ناطقدرکه آخرتده موعود
اولان اجر و ثوابات مضاعفه اخلاق الهیه ایله تخلق ایدرک نیابت الهیه شرفنی بخش ایده جک اولان

بو خصوصده ده بویله‌در . بناءً علیه رهبر و مصلح اوله‌بیله‌جك خواصك دها طوغروسی خواص خواصك ملكات مصلحانه‌سیله اونلره بیر دار الحجه عوامك سلطات حالوسی اصلاحی سعادت اوله‌بیله‌جكی کبی دور اصلاح ایله دور صلاحك ده احاطه‌سنده تفاوت بولنه‌بیلیر . و بو نقطهٔ نظردن انفاق‌كی عوام ایچون خیر محضه وحتی وظیفه بیله اوله‌بیلیر . شوده اونوتولمامه ایجاب ایدرکه صرف انفاقات خیریه یوزندن افلاس ایتمسه ، پریشان اولمسه بر زنگینه تصادف ایدلمشدر . حال بوکه هوای نفسانی یولنه صرف ایدیلن غیر مشروع انفاقات ایله نیجه خانمانلر سوندیكی دائما مشهوددر . حتی معاملات تجاریه‌ده‌كی افلاسلرك اكثریسی و بلكه هپسی بر طرفده نفقهٔ فاحشه ایله حرص کیرشیله معاملات فاسده‌دن ، دیکر طرفده سوء ادخار و احتكارك ایجاب ایتدیكی حبس ثروت و تضییق اعمالدن نتائج‌در که بونلرك جمله‌سی « الشیطان یعدكم الفقر ویأمركم بالفحشاء » مضمونه داخلدرلر . تداول ثروتی تعمیم و تسریع ایدن انفاقات خیریه‌ده ایسه بو تهلكه‌لرك هیچ بری یوقدر . بونلرده « والله یعدكم مغفرة وفضلا » حكمی جاریدر . یعنی انفاقات خیریه بر حال مثمردر . شو قدر که بونك ثمرات مختلفه‌سنده‌كی ازدیاد و تنمیه اشخاصك و احوالك اختلافیله مختلف اوله‌بیله‌جكی کبی بر طاقم کیمسه‌لرده بو ثمره‌لرك ادراکی قدر صبر و تحمل بولونه‌بیلیر . بونك ایچون صورت عمومیه‌ده انفاقه همت ایدیلدیكی زمانده بالاده بیان اولندیغی اوزره « ملوم محسور » قالمامه ایچون سنه‌یه آزاده بر صورتده اقتصاد و اعتدال اونوتلمامه لازم کلیر . فقط بشریت غافل هوا و هوسی یولنده نتیجه‌سز ، ثمره‌سز ، استهلاك محض اولان نیجه مصارف بیهوده ایله اموالنی اسراف ایتمکده افراط ایدرده انفاقات خیریه‌یه کلنجه بورده اقتصاد و اعتدال شویله طورسون قرقده بر زكاتی ویرمکده بیله قاچینیر . اویله‌لری واردر که اویونه مالارنده آووچ آووچ پاره‌لری هوایه آتمقده قورقمازده بر طرفده دولتك و ملتك آلكیسیغی ایسته‌دیكی دوشونمز ، فقیرلرینه یوقسوللقده یقوراناته همشیره‌لرینك ، هم جنسلرینك قورصاغنه بر لقمه اكمك یتشدیرمکده بیله چكینیر ، قیصقانیر . فضله اولورده اوطه قاریشیق کوریورسك ایشته سن ایچسك ، به طوقوم ، سن ایکیرسك به زوده دیرم کبی بر حس غرور و افتخار ایله حیاتیم ده پابالاره . دوشونمزکه فردك سفالتی ، هیأت اجتماعیه‌نك سقوطیدر . و هیأت اجتماعیه‌نك سقوط و سفالتی ایسه نتیجه بتون افرادینه ساریدر . دوشونمزکه بر انسانك محیطنده‌كی

سفالت و احتیاج کندی سفالت و احتیاجیدر . بو حاللرده کی کیمسه‌لر خانه‌لرینه کیدرلر . عائله‌سنده ، قاریسنده ، قوڭشوسنده ، همشهریلرنده ، هم جنسلرنده کی آچلقدن ، خسته‌لقدن ، فلاکتدن هیچ‌سی انسانلق کندی بوجود دینده‌کی رخنه‌لردر . فقرالرك کوزلری اوکنده ، آچیق لوقانطه‌لرك سوسلی ماصه‌لرنده ویاخود ولوله‌های وصولی اطرافی چینلایان کوسمو پولیت خانه‌لر ایله صالونلرنده حیات عمومیه‌یه کوز یوماراق قهقهه‌لر ییوب ایچیله ، ثروت اسراف ایدن ارباب غفلت دوشونمز که فضله‌جه یدیکی هر لقمه بلکه بر فقیرك برایکی کونلك قوت لایموتی اولوردی . برلقمه بلکه بر کیمسه‌لرك عمر حیاتنده چکیلمه‌سه ، حیز دیریلمه‌سه برجهله سعی و عمل بولونوردی . دوشونمز که هر قهقهه بر جوره ارباب احتیاجك عیفه‌سنده روحنی قاپاناجقدر ، اهل عفتك قوهٔ تحمله‌لرینی حیاتلانه‌جقدر ، ناموسلرینی فساده ، سرقت و شقاوته سوق ایده‌جك بر ضراب هیجانه اوله‌بیلیر .

اوت ، قوت نه در بیلمزسك ای مغرور نخوت سن
آنده بر مشت قدرت بیڭنکی بوم مسار کسه

اکثریت بو خصلت غافلده ایکن مع الامتلاء انفاقه ترغیب ، اعتدالی تأمینه ایله صلاح و موازنهٔ اجتماعیه‌یی استهداف و تأمینه ایدیلیر . اوندن صوکره انفاقده افراط ایله زنکینلرك فقیرلشمه‌سی باشلادیغی و بو موازنهٔ اجتماعیه‌نك بوزولدیغی زمانه کلنجه ده «ولا تبسطها کل البسط» ارشادینه لزوم واردر . انسان دوشونملیدر که هیچ بر کیمسه‌نك کسبی نعمتنك علت کافیه‌سی دکلدر . بونده اولا خالقك موهبهٔ فطریه‌سی واردر . هر طوغان چیر چیپلاق ، فقیر و محتاج اولاراق طوغار ، عمور کشاده اولانلر بو سفرهٔ خلقته قونار . بر سنه‌گی دفع ایتمکه قدرتی یوقکن اطرافنده کندینه نصیبی قدر نعمت بولونور . بولونان نعمتدن آلوب هضم ایده‌جك قابلیتده تجسم ایدیلیر . فریادلرینه جاذبه‌لی ، مؤثر نغمه‌لر قونولور ، اطرافنده بونلره جواب ویره‌جك قدرتی تعبیه ایدیلیر . نه صورتله اولورسه اولسون دورکیسه قدر یاشاسه اولا هیچ بر فرد یوقدر که بولرده خالی قالمسه بولنسون ، بناءعلیه هر کسب برنجی رتبه‌ده خالقك بر انعامینه بورجلیدر . بو صورتله دفتر حیاتك ایلك حسابی ذمت صحیفه‌لرینده آچیلیر . ثانیاً حیات لرزده هر کسب بر جوره کسبدن حصهٔ تعاونه مدیوندر .

هیچ بر کسب فردی تصور اولنمازکه اونده جمعیتك بر ضمانی، دیگر ادعجمعیتك بر علاقهٔ اکتسابی قاریشماسین. بونسویه طوغری، صوفره سنده قارنی طویورورکن اونه قاریشیدیگی براجنبی تصور اوده بوندسه برحقی بولنمادیغنی ادعا ایدیور. اکتسابات غیر مشروعه‌یی قاله آلمیه‌لم. فقط ان حقوقی اولان اکتساباتك مبادله‌لر اساسنه مستند اولدیغی تصور ایدلدیکی زمانده بیع وتجارت ضرورت واحتیاجله علاقه‌دار اولان مبادله‌لرك تام بر موازنه اوزرنده یوروده‌جکی وبناءعلیه بو یوزدن توزیع اموالده برچوق احتیقلق تراکم اتمیه‌جگی ضروری بولنه‌جغی کبی ثروت عمومیه‌ده حصه‌سی نسبتیله ایده امثالسز بر طاقیم اعمال ومساعینك حیات دنیاده قابل مبادله امثال واتماثلی بولنمیه‌جغی ده تأمل ایدیلیرسه هر بینه لقمه‌نك بیك دره حقوقیله علاقه‌دار اولدیغی وبو حقوقك اداسی مبادله قانونلرندن باشقه انفاقات خیریه قانونیله ممکن اوله‌بیله‌جکی آکلاشیلمه قولای اولور. احتمال که بر لقمه‌نك قاریشوسنده بو تقوزینه حق بر فقیر اولنی قاتیله، جانیله تأمینه ایده بر شهیدك یادروسی ویا باباسیدر. بوکره ده اوطماسه نفع حیات ایچون یارادلمسه اولان مالی حبس واتلاف ایدرك ده افنای حیات ایتمك نه بیوك حق تلفیدر. غفلت بشریه ایله براجه ودرنیه وظیفه‌لری دوشونمیه‌رك زنکینلرك برچوغی ثروتلری بوشه بوشه صرف ویاکلیدك برلرده حبس ایتمکده ذوق آلیر. هیئات اجتماعیه سبله دارندن اولادن اولانده فقراسیله کرکی کبی علاقه‌دار اولماز. اغنیا ایله فقرا آراسنده جدال وخصومت احداث ایدر. جمعیتك صلاحنی بوزار ویا النتیجه کندیلرینه ظلم ایتمش اولورلر.

بوراده بالخاصه بوسو استعمالك اصلاحی صورت مطلقه‌ده مطلوب اولدیغندن عمومی اصلاحی تقریب ایچون آیت خواص الابرك انفاقه کی ایه ایشاره متوجه اولان مقام دلالتیه اوزرنده وارد اولمشدر. قرآنك دها برچوق یرلرنده انفاقك متنوع حیثیتلرینی کوسترجك آیتلر کله‌جکدر. بوراده قرآنك انفاقی اخلاقی واجتماعی حیثیتیله برابر دها زیاده اقتصادی نقطهٔ نظردن تعلیم ایدیشلرینه اول بزه شونی کوستریورکه کسب واستحصالی تنظیم ایتمك ایچون اولاده غایهٔ استحصال اولان انفاقی تنظیم وتداولی تسریع وتعمیم ایتمك لازمدر. زمانمزده علم اقتصاد اربابنك «استهلاك = قونسوماسیون» تعبیر ایتدکلری انفاق، صورت عمومیه‌ده ایکی نوعه آیریلیر. بریسی، فردی، اجتماعی هیچ بر منفعت ترتب

ایتمه‌یه عبث و یا مضر و خبیث انفاقلردر که استهلاک محضه اولان بو انفاقاته ده حق تعالی منع و تحذیر بیورمشدر. دیگری، هرهانکی بر منفعت حیاتیه‌یه مصروف اولان انفاقات مفیده‌در که اموالی حیاته قلب ایتمک دیمک اولان بو انفاقات حد ذاتنده استهلاک دکل غایه‌ٔ استحصالدر. و بو استحصال نه قدر عمومی، نه قدر تمیز ایسه قیمتی ده اوقدر یوکسکدر. مساعیی غذاء حیات ابدیه‌یه قلب ایدوب ده دنیا و آخرتده خوف و حزندن قورتولمق ایسته‌ینلر بو خیریه، بو اخلاقیه، بو اجتماعیه، بو طبیعیه اقتصاده سلوک ایتملی، بونلره متناسب کسب و استحصاله سعی و اقدام ایلملیدر.

بوندن تمام ضدینه کیدنلرک احوالنه گلنجه:

اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَاۤءَهُ
مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰۤئِكَ اَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ● يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ
اَثٖيمٍ ● اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ● يَا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا
اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ● فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ
مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ● وَاِنْ
كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ●
وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فٖيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ●

مال شریفی

ربا ییه‌ن کیمسه‌لر شیطانک چارپدیغی کیمسه نصل قالقارسه اویله قالقارلر . بو ایشته اونلرک « بیع
طبیعی ربا کبیدر » دیدکلری یوزندن . حالبوکه الله بیعی حلال قیلدی ، ربایی حرام . بوندن بویله کیم
ربی طرفندن کندینه بر اوکوت کلیرده ربادن وازکچرسه آرتق کچمشی اوکا ، و حقنده حکم الله‌ه عائددر . هرکیم ده
دونوب یکیدن آلیرسه ایشته اونلر اصحاب ناردرلر ، هپ اوراده قالاجقلردر ● الله ربایی محو ایدر ، صدقه‌لری ده
نمالاندیرر . هم الله دبال بولدیغی نصرانکارلک هیچ بریئی سومز ● ایمان ایدوب ایی ایشلر یاپان و نماز
قیلوب زکات ویرن کیمسه‌لرک ربلری عندنده اجرلری شبهه‌سز کندیلرینکدر ، و اونلره بر قورقو یوقدر ، و حزین
اولاجق دکلدرلر ● ای ایمان ایدنلر ! اللهدن قورقیک و ربا حسابندن قالان بقیه‌یی براقیک
اگر حقیقه مؤمن ایسه‌کز ● یوقسه اگر یاپمازسه‌کز او حالده الله و رسولنه سطله بر حرب اولدیغنی بیلک
و اگر توبه ایدرسه‌کز رأس المال‌لریکز سزکدر ، نه ظالم اولورسکز نه ده مظلوم ● و شایه بورجلی صیقینتیده ایسه
او حالده بر قولایلغه انتظار . بونکله برابر تصدق ایتمککز حقکزده داها خیرلیدر ، اگر بیلیرسه‌کز ● هم قورقیک
اویله بر کوندن حاضرلایک که او کونده دوندیریلوب اوکونده الله‌ه کوتوریله‌جکسکز ، صوکره هرکس قازاندیغی تماماً اوده‌نه‌جک
و هیچ بر ظلمه اوغرامایه‌جقلر ●

قراآت : « فَأْذَنوا » عاصمدن ابوبکر شعبه ایله حمزه قراآتنده همزه‌نک مدی و ذالک کسریله
« فآذِنوا » . « مَیسره » نافع قراآتنده « س » نک ضمیله « مَیسُرة » . « تصدّقوا » مخففدن
ماعداسنده « ص » لک ده شده‌سیله « تصّدّقوا » ، « ترجعون » ابوعمرو و یعقوب قراآتنده « تا » نک
فتحی و « ج » لک کسریله « تَرجِعون » اوقونور .

ربا ، اصل لغتده زیاده لکندن ، فضل لازمنه معناسنه مصدر اولوب فائضه دیدیکمز زیاده‌یه مخصوص
اسمی اولمشدر . لسان شرعیده بر عقد مواضعه ضمننده عوضسز قالان هر هانکی بر فضل دیمکدر . ربا ده بر
معامله‌ده هم عوضده قصدده هم عوضسز لک صورتنده بر یالانجیلق ایله برتانه‌ضیدر . بنا علیه بر عقد معاوضه

ضمننده اولمایجه ربا تصور اولنه‌ماز . جنسی اولیوسی بر اولانه شیلر بربرلریله مبادله ایدلدیکی زمان
ایکی بدل جنسنده‌کی تفاضل تحقق ایده بیله‌جکندن اوقت زیاده تحقق ایدر . عقد معاوضه‌نک اساسی
مالی مالی بالتراضی مبادله دیمک اولدیغنه نظراً بیع منفعت دیمک اولان اجاره ده بو احتمالده‌در . گرچه
بیع منفعتاً بیع افاده ایدر . فقط بو بیع بر رکن لازمی ایکی عقدک ثمره‌سی اولدیغندن عوضسز اولماز . اون
غروشه آلنان بر شی اون بر غروشه صاتیلدیغی زمان آرتیق بر غروشه کار دینیلیر . ربا ایسه بر عقد ضمننده اولور .
بر عقدده جنس و مقداری متحد ایکی مال بر برینه تقابل ایدیریلرک مبادله ایدلسه اولدیغی حالده آراده بر طرفه
بدلسز بر فضله تحقق ایتدیمی ایشته بوده ربادرکه بدلی اولمه‌اوزره ویرلدیکی حالده قارشیلغی یوقدر .
مثلا برینه بدلی بالاخره آلمق اوزره قرضاً اون لیرا ویردیکز ، خرج ایتدی . بر مدت صوکره برینه اون لیرا
گتیروب ویردی ، ویردیکی آنده بو معامله بیع صرف صورتیله ایکی اون لیرایی بر مبادله‌در . بونلر جنس و مقدارده
تماماً متقابلدر . فقط اون لیرا برینه مثلا اون لیرا اون غروش ویریرسه بو اون غروش آچیقده بدلسز
ویرلمش بر زیاده‌در . ایشته بو آیت نازل اولدیغی زمانده بویله آلتون ویا گوموش نقود اقراضیله ربا دور جاهلیه
ویرینده معروف ایدی . حتی اغنیاسنک مع الاکثر دیکلری ابجه‌ایکی ضعف ربا دیمکدی . بری دیکرینه بر وعده ایله
آلتون ویا گوموش بر مقدار پاره اقراض ایدر ، و مدت بیتینجه مقدار استقراضه آنلرده‌کی تراضیه گوره بر
مقدار زیاده ده شرط ایدردی ، بو آیت نازل اولدیغی زمانده جاهلیتده ال مشهور اولان ربا بو ایدی .
هر حالده بر بورجه وعده حلول ایتدیکی زمانده بورجلی ویره‌منسه آلاجقلیسی «ویره‌میه‌جکم اربا ایت
یعنی آرتیر» دیردی . بر مقدار دها ربا ضم ایدیلیر و بو صورتله وعده تکرار تکثیر و بورجک مقداری
آرتاردی . و آره آره اصلنک بر ویا بر قاچ مثلی بولوردی . اصل دینه رأس المال و زیاده‌سنه ربا تعبیر
ایدیلیردی . هر وعده‌نک تجدیدنده ضم ایدیلجک ربانک یالکز رأس المال حسابیله ویا اولکینک رأس المال حملیه
مجموعی اوزرینه یوروتولمسی ده شکل تراضی‌یه تابع اولوردیکه زمانمز تعبیرنه گوره بری بسیط فائضه ، بری
مرکب فائضه دیمکدر . و ربانک رأس المال گیبی اضعاف مضاعفه اولمسی فائضه مرکبده دها سریع اولمقله برابر
ایکیسنده ده واقع اولور . جهانک بوگونکی فائضه معاملاتی ده ماهیةً دور جاهلیه‌نک بو عادتندن باشقه

برشی دكلدر . زیاده ، زیاده فائضه بعضاً ربینك داشلنك چوغالمسی ربا آزالسه یه یالكیت معنالری
تبدیل ایتمز . ایشته عرف عربده ربا ، نام مناسبیله زمانمزده نقودك فائضی ویا كذشته ویا نماسی تعبیر
اولنان فضلدر . بونك فرقنده یاشقه دیوناتده تطبیقی دخی بوبلدر . شبهه یوقدركه لغةً بونك
الك مناسب اسمی ربا ، زیاده ، فضل ، آرتق اولمه‌سی لازم كلیر . بوكا فائضه ویا نما اطلاقی « انما البیع
مثل الربوا » دیدكلری بیع وتجارته تشبیهاً دیلمسی یالكز براطلاقدر . ربانك زیادهٔ نقودده تعارف
اولان بو معناسی شرعده دیكر اموال ونسیئه‌یه دخی تشمیل اولنمشدر . نته كیم « انما الربا فی النسیئه »
حدیث شریفی موجبنجه مبادلات صرافیه‌ده مجرد نسیئه یعنی ویره‌سی باشقه باشقه ربادر . كذلك « الحنطة
بالحنطة مثلاً بمثل یداً بید والفضل ربا والشعیر بالشعیر مثلاً بمثل یداً بید والفضل ربا الخ »
دیه خرمالی ، طوزی ، آلتونی ، كموشی ، حاصلی آلتی شیئی عینی وجهله صایان مشهور حدیث شریفده فضل هم
یداً بید پیشینه ولهم مثلاً بمثل مساوی مقابل اولمدیغنده مساوی اولدیغی حالده پیشینه اولماسه صورتیله تحقق
ایدن فضلك صرف ویره‌سی اولمقده عبارت زیادهٔ حكمیه‌یی شمولی تشخیص ایلیه‌در . بونكله برابر بو حدیثده
ربانك آلتونه كموشه نقودده یاغدرا شیلرده دخی تحقق كوسترلمشدركه بونلر عرف لغتده ربا دیه معدود
دكل ایدی . بناءً علیه ربا كلمه‌سی معناء عرفیسنده تعمیماً منقول براسم شرعی اولمشدر . بویله اولدیغی شونكلده
بیلنیركه حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه « ان من الربا ابواباً لاتخفی ، منها السلم فی السن » = ربانك
كیزلی اولمیان برطاقم ابوابی واردركه سنده یعنی حیوانده سلم بونجمله دندر . » بیورمشدركه بو برطرفدن
ربانك ابواب جعفریسی دخی بولندیغنی ایماء ایتدیكی كبی دیكر طرفدن ده عرف لغتده ربا اطلاقده بیلمیه‌ونته كیم
بوكونده دخی فائضه تعبیر اولونمیان حیواناتده سلم معاملاتك حكمی اولمیان ابواب ربادن بولندیغنی تصریح
ایتمشدر . احكام قرآنده بیان اولندیغی اوزره ینه حضرت عمر دیمشدركه « ربا آیتی قرآنك الصوك
نازل اولان آیتلرندندر . » حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بونی بزه تماماً بیان ایتمدن ارتحال ایتدی .
بناءً علیه « دعوا الربا والریبة » = ربایی وریبه‌یی براقیكز یعنی بیانات موجوده‌یه نظراً ربا اولدیغی
اچیقدن معلوم اولانلری براقدیغكز كبی ربایی ، ربا شبهه‌سی بولنانلری ده براقیكز . » بوكا بناءً دركه

اسلامده «الحلال بين والحرام بين وبينهما امور مشتبهات دع ما يريبك الى ما لا يريبك» حدیث نبویسی
مقتضاسنجه مع العموم شبهاتدن احتراز بر ذنب، بر تقوی مسئله‌سی اولدیغی حالده بالخاصه شبهه ربادن احتراز
واجبات‌دن اولمشدر. بوندن ایچوندر که علم فقهده «شبهة الربا ربادر، زیرا ربادده شبهه معتبردر.» دیه
بر قاعده واردر. مسلمانلرك بونی بیلمه‌سی ایجاب ایدر. ذکر اولنان التی ماده‌سنه حدیثك نصوص سائره‌نك
استقراسنه ائمهٔ حنفیه‌نك استنباطنه گوره گرك نقود گرك سائر اموالده ربانك علتی، مقیاسی ایکی شیدر:
جنس، مقدار. فقط شافعیه نقوددن ماعداسنده بونلرده باشقه طعمی، مالکیه ده قوت معناسی علاوه ایلمشلردر.
احکام ربا، بعثت سنه‌نك صوك سنه‌لرنده و فتح مکه صره‌لرنده نازل اولمشدر. و حتی تطبیقات
عمومیه‌سی اعلانی حجة الوداعه مصادف بولنمشدر. بو صره‌لرده «الیوم اکملت لکم دینکم واتممت
علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا» آیت موجبنجه دین اسلامك دور کمالی بولونوردی. اولا
سورهٔ آل عمرانده‌کی «یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا الربوا اضعافا مضاعفة» بعده بو آیتلر نازل اولدی
بونده گوستریر که ربانك رفعی بر غایه‌ی نظردر. ربا جاری اولان هیئات اجتماعیه هنوز تکمل ایتمه‌مشدر
و تکمل ایتمیه اقوام و ملتلرده ربا رفع اولنه‌میه‌جقدر. اخلاق دینیه‌سی یوکسلمدکجه، تعاون اجتماعیسی
آنلرده تکمل ایتمدکجه، اجتماعیاتده تغلب و تحکمدن قورتولوب دائرهٔ اخوته گیرمدکجه اولان جمعیت
ربادن قورتوله‌مازلر. قورتولمادقجه ده مرفه‌حال اولان کمال اخلاقی و اجتماعی‌یی بوله‌مازلر، منافع عامه‌یی
منافع خاصه تصادمنی رفع ایده‌مزلر. لکن هانکی بر هیئات اجتماعیه‌ده فائضسز یاشانه‌بیلمز حسی حیوغالمه‌یه
و فائضسز شرعیته چاره‌لر آرانمغه باشلادیمی اوراده سقوط و انحطاط و دورهٔ جاهلیه‌یه ارتجاع باشلامشدر
افراط ایله ابام قابیسی آچار. بوگونکی جمعیت بشریه‌نك ربادن قورتوله‌بیلمه‌سی جدی بر صلاح اجتماعی
اکتساب ایتمه‌سنه متوقفدر. فقر ازالوب صلاح اجتماعی ایلرولدکجه فائضلر تنزل ایده‌جك و بر گونده قالقوب
قالقه‌جقدر. فقط ربا دوام ایتدکجه ده ثروتلر انحصاردن قورتوله‌میه، فقر ازاله‌میه‌جقدر. عمومی
نقاط نظرلر بوگونك دنیاسنده فائضك رفعی بر فکرده اولورده دوشونمك باشلامه‌سی ده طوغرودی
تمایلات حاضره هنوز رفعی دگل تنزیلی ارزورنده طولاشه‌بیلمکده‌در. ایشته بو ده دنیانك هنوز تحقق

ابتدیده‌ن بری بو اساسه، بو طرفدن اجتماعیت اسلامیه‌ده تحقق ایتمش ایدی. بو صورتله قرآن ودین اسلام
حال حاضرده‌کی بتون بشریته دخی ال اوزاتمش بر تکامل الهامی بخش ایده‌جک بر کتاب سببیه، بر قانون الهیدر.
اقتصاد علمی تأثیریله انجق بونده انفاق خیر اصولی تعمیم ایدیه جمعیتلر فقرک تداویسی اخص آمال اتخاذ ایله.
بالعکس توزیع اموالده ربا اصوللرینی ترویج ایدن جمعیتلر دخی ثروتک انحصاریله فقرک تعمیمی استهداف
ایدرلر. فائضجی رباخوار انجق دائما بر محتاج کورمک ایستر. وکذا ربا بر بل ویرلرده اکثرینه اجیرین بر فضله
اولدیغی ایچوندر محتاجک احتیاجی تزاید ایدر سعی وعملی تقاصر ایدر غضب ایدرک طولاییسیله تشدید ایدر.
وحقیقتده او جمعیت رباجیلره منحصر اولور. فقرا قسمی نه قدر فضیلتکار اولورسه اولسون جمعیتک خارجنه
اغنیا ضعیفتنده بر آتیلیر. بونده او جمعیتی متمادیاً اختلاله سوروکلر. نامشروع مقصدلرده طوغان
افراط اختلال ایله فقرای سیدده استناد ایدن اختلالک ایسه عظیم فرقی واردر. رحمت الهیه اغنیا وفقرانک
بر تعاونده صمیمی ایچنده مسند حلقه‌سنده متنعم اولمه‌لرینی اقتضا ایدر که بونک ضدینه حرکت ایدن وقارشیلرنده
فقرا احداث ایتدکه متنعم اولمه جنبنی فهم ایدن جمعیتلر هیچ بر زمان اضطراب واختلال اجتماعیدن قورتولامازلر.
بوکون توزیع اموالده ربایی اعتیاد ایدن جمعیتلرک افرادی ایچونده ربا ترتیبلرک آتیوقلری حسرت چکیلیر
بر احتیاج حالنی آلیر. او زمان ده رأس المال مالکی فضیلتکار فردلرده بونده توقفی متعسر اولور.
هیسی چاره وناچار بو حرجک دیشلری آراسنده ازیلیر کیدر. او زمان ده بو شکلاتی اقتحام ایدوب ده
اوراسنده کیده‌رک بر نفس آلدیره بیلن اعاظم بالاده‌کی «لهم اجرهم عند ربهم ولا خوف علیهم
ولا هم یحزنون» بشارتنه مصداق اولورلر. رباجیلر ایسه ابدی بر صرعه اختلال اختلاجاتی ایچنده
قیوراتیرلر کیدرلر. ایشته حق تعالی بونلرک بو حاللرینی بیان ایچون بویوریورکه:
[اَلَّذ۪ينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا] ربا ییینلر، یعنی فائضه معامله‌سی یاپانلر ویا بو صورتله ثروت
استحصال ایدنلر ده محتاجلرک قاننی ایچوب اللرینه کیچن دنیا استحصالی نفع عامه‌دن حرص خاصه تحویل
ایدن حقیقتده استحصالدن زیاده استهلاکه خدمت ایدن والحاصل انفاقات خیریه‌یه سدّ ایدنلر تماماً
فنایه کیدنلر [لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذ۪ي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ] صرعه‌دن

جسدنده قالقامازلر. انجق يوم قيامتده شيطان چارپمش، صرعلی ويا دلی كبی پريشانلق ايچنده قالقارلر.
— اساساً طوقونمق ديمك اولان «مس» لسان عربده دليرمك معناسنده ده كليدر. وجنونه، صرعليه
ممسوس دينيلير. بونلر كنهنه ايرلمز اسباب خفيه دن نشأت ايدن فنالق اولديغی ايچون جن، شيطانه
نسبت ايديلرك جن طوتمش، شيطان چارپمش دينلديكی ده عموماً معلومدر. بونلرك جن وشيطانه
نسبتی حقيقتی مجازمی مسئلهسی موضوع مناقشه اولمش ايسه ده اصل معنا آشكاردر كه فنالغك وحشتی
واسباب سريه يه تعلقی گوسترلمشدر. بونلر ربا ايله سعی وعمل اربابنك ثمرهٔ مساعيسنی آلوب كيندكلرندن حيات
ايچنده ياتار، سريع بر انتباه ايله قالقاماز. اكثريسی ياتاقلرنده شيطان چارپمش كبی ساعتلرجه گرنشيرك
اغزينی گوزينی اگرك سنه‌لرجه قالقار. حياتلری فكر ربا ايله ده مجهز كبی، دوشدكلری زمان
بلكلرينی دوغرولتامازلر. فقط اصل مسئله بو دكل، بونلر قيامتده ده ربا ايله طولدردقلرندن طولايی
بر حديث نبويده ده بيان اولنديغی اوزره قبرلرندن قالقاركن عموميتله صرعه لی ويا مجنون حالنده قالقه‌جقلر
وبو حال اونلرك علامت فارقه‌لری اوله‌جقدر. ليلهٔ معراجده رسول الله رباجيلری آيتك تصويری وجهله
گورمش، بونلر كيم ديه صورديغی زمان جبرائيل بو آيتی اوقومشدر.

[ذَلِكَ] او عقاب [بِاَنَّهُمْ] اساساً شو سببدندر كه بونلر [قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبٰوا] بيع باشقه دكل انجق ربانك مثليدر. اولا تماثل واولا ملحقدر ديه اعتقاد ايتديلر
بيعه ربانك حقيقتده كی فرقلرينه رغماً قياس مع الفارق صورتيله ايكيسنی جنس واحددن بر معامله
اعتبار ايتدكدن باشقه بونكله ده قناعت ايتميوب ربايی اصل، بيعی اوكا بكزه‌ر واونك جريانی تعقيب
ايتمسی لازم كلير بر فرع كبی فرض ايتمشلر وبو اعتقاد ايله حركت ايلمشلردر. ايشته فنالغك باشی ربايی
بيعه تشبيه وقياس ايله ايكيسنی متماثل نوع واحد اعتبار ايتدكدن صوكره بو تشبيهی عكس ويا قلب ايله ربايی اصل
وبيعی فرع اعتبار ايدوب ساده ربا بيع كبی دكل بالعكس بيع ربا كبيدر. «انما البيع مثل الربوا» ديمشلر
وبويله بر تقدير فكری ايله ربايی بيعه بر اساس ايتمسه كبی استحلال ايلمشلر اولمشدر كه بونلر بر طرفدن بيع ايله
ربانك فرقنی قالديرمق ادعاسنده بولنور، ديكر طرفدن ده بو فرقی معكوس بر صورتده تثبيت ايدرلر. —

نفسه بو تشبیهك تشبیه مقلوب ویا تشبیه معكوس اولمسی حقنده اداره كلام ایتمشلر. فقط آیتك ظاهرنده جمله تشبیه معكوس صورتیله بر قیاس معكوس اولمسی احتمالی ایلمشدر كه برینه كوره مبالغةً ربانك اصل كبی فرضنه، دیكرینه كوره ده اصل ادعا ایدلمسنه اولدیغی آكلاشیلیر.

نقود هر نوع اموالك سریعاً واسطهٔ مبادله‌سی اولنجه، بیع ومبادله‌نك تكرر وتوالیسی ده بالنتیجه اموالك بر سبب ربح ونماسی بولنمق اعتباریله نقود طوغریدن طوغری‌یه ده بالفعل بر نما یاپمیامسه بیله تقدیراً وبالقوه نامی فرض ایدیلیر. بو شمّاده بولیدر. بو بهانه ایله رباجیلر برینه بر پاره ویردكلری زمانه ویردكلری پاره‌نك بالفعل موجود اولمیان نمای تقدیریسنی ذهناً ملاحظه ایله تخیل اولنان منفعت موهومه‌سنی عوضنده كوستره‌رك برینه فائضه دینلن بر زیادهٔ محققه آلیرلر. دعوی مبادله دعواسیدر. فقط حقیقتده بدللرك بریسی وار دیكری بر موهومدر. آلنان فائضه كوردیلور، بیلینیر، معینه بر مال اوندن بدلی فرض ایدیلن شی ایسه نه كوردیلور، نه طوتولور، نه بیلینیر، نه هنوز موجوددر، نه محققدر، انجق شویله اولوب بیلیردی، بویله اولابیلیردی دیه فرق اولنه بیلن نامتناهی فرضیات ایچنده طولاشان بر قوه، بر خیالدر. خیال ایسه حقیقته تقابل ایتدیكی زمان هیچدر. خیالك حقیقت ایله مبادله‌سی ده بر مبادلهٔ خیالیه‌دن باشقه بر شی دكلدر. بیع ایسه بر مبادلهٔ حقیقیه‌در. حقك مقتضاسی ده خیالی خیال، حقیقتی حقیقت طانیمقدر. رباجی ایسه كوزه تم دیكنده بو مبادلهٔ خیالیه‌یی بر مبادلهٔ حقیقیه اولان بیعه بكزه‌ته‌رك قارشیسنده‌كنه «ربا بیع كبیدر، بن بو فائضه‌یی مجاناً آلمیورم، بیع كبی بر مبادله ایله آلیورم» دیه كوستریر. وبونی بیع منفعت اولان اجاره كبی بر شی تخیل ایدیرمك ایستر. حال بوكه اجاره‌ده منفعت متحققدر، رباده موهومدر. رباجینك مبادله ادعاسی آلتونك شیمدیسنی آلتونه صاتمقدن ده‌ها خیالی بر مبادله‌در. رباجی آلتونه شویله بر باقار: «بن بو یوزك نزاوله چیقارسه‌م ده هر حالده بر آلیش ویریش ایتسه‌م نه‌لر قازانیردم، ایشته شو اون لیرالی بونه بو منفعتیله صاتا ویریورم، حالبوكه بو منفعتی شوقدر سنه‌ده، سنه قازاندیده بو مدت نهایتنده بو اون لیرا اون لیرا ومنفعتی مقابلنده ده شوقدر لیرا آلیرم اوندن ده مجموع اون كسور لیرا كتیر» دیر، اونده ینه «بابه صاتانه قدر ایلك ایتدم» دیه بر سنت ده یاپار. اوندوالی فقیرده

بکه قازانیرم اسه یله الیه، قازانابیلرسه فائضجی یه ویرر. قازانامازسه محو اولور کیدر. بع مافیه
رباجیلر «ربا بیع کبیدر» سوزنده قالمسه اولسه‌لر حقیقته قارشی بیوک بر خطاده اولاجق بو سوزلری، بو
حالت روحیه‌لری جمعیت بشریه ایچون بالنسبه اهون‌شر اولوردی. زیرا او زمان بیعک اصل و اساس اولدیغی
قبول و اعتراف ایتمش اوله‌جقلرندن فائضه معاملاتی ممکن اولدیغی قدر مبادلهٔ حقیقیه‌یه تقریب ایتمکه چالیشیرلردی.
او زمان بتون معاملات تجاریه‌ده رباجیلک اولمازدی، فائضه صحیح و سالم تجارتلرده یاپیله بیلیردی. ارباب سعی و عمل
او قدر ضرره دوشمز، ثروتلرده تماماً انحصاره اوغرایوب قالمازدی. حال بوکه رباجیلر کندی نفسلرنده «ربا
بیع کبیدر = الربوا مثل البیع» دیمکله قالمازلر. اونلر شو قناعتده درلر: «معاملاتده اصل مقصد نفع عام
دکل راحتله زیاده قازانمقدر. زیاده قازانمانک اک قیصه، اک راحت یولی ده فائضجیلکدر. فائضه‌ده
کار محقق و قوی، بیعده موهوم و ضعیفدر. بیع کبی متعدد عقدلرک، مختلف مساعی و زحمتلرک توالیسندن
صوکره حاصل اوله‌جق کار ایله بر عقدده حاصل اوله‌جق کار آراسنده کی فرق آشکاردر. صوکره حقیقی اولان
اشیا و منافعک مبادله‌سنده حقیقةً جبه کارده بر قوهٔ ایجادیه یوقدر. انسانلره خیالی حقیقة قلب ایتدیکی
زمانلرده جبری بر کار یاپمش اولور، بیع و اوکا متفرع اولان بتون مبادله‌لر، هپ ربح و کار ایچون
واسطه‌لردر. و بیع یالکز ربح و تجارت ایچوندر. تجارتلره منافع عمومیه‌یه خدمت دکل منافع عمومیه‌یی چیکمکدر.
حاصلی بیعک اصل ماهیتی مبادله ایله بدلنه تملک دکل ربح و تجارتدر. خالص ربح ایسه ربادر. بناءً علیه
تجارتک کوکی و باشی بیع دکل ربادر. ربا بیعه بکزه‌مز دکل، انجق بیع ربایه بکزه‌ر. «انما البیع مثل
الربوا» بیع، صولدن ایسه ربا اولورسه حلال اولملیدر» دیرلر. وهیچ بر استحصال یاپمادن پاره‌لرینی آرتیرمق
ایسترلر. بونک ایچون پاره‌نک منفعتی دیدکلری زمانده انجق ربایی دوشونورلر. پاره‌لرینک
فائضنی حساب ایتمه‌دن هیچ بر ایشه کیریشمزلر. فائضه قالقارسه تجارت طورور دیرلر. کندیلرینی تاجرلرک
اک بیوکی صایارلر. فائضه ایشنه قاریشمادن تجارت یاپانلره تجار دیمزلر. حال بوکه تجاری یاشاتان
فائضجیلر دکل، فائضجیلری یاشاتان اونلره تابع تجاردر. فائضه دوشونمه‌یه کیمسه شو یوزده بش
کار ایله کیریشمک ایسترسه رباجیلر یوزده اون ایله بیله اوسه طوتمغه راضی اولمازلر. فقط دیکرلرینی

افلاس ایدیوب ده فائضه پاره‌سنی قیرلاتمه ایچون درلو درلو اندیشه‌لر چویره‌رك بر سرت جنونلره بیله
قاپیلیرلر. برکره معاملات تجاریه‌نك اصل و اساسی فائضه قراری ویریلدیکی آرتق ربا بتون مبایعاته
حاکم اولور. ربایه تکرار تیلمه دن، فائضه حسابی قاریشمه‌دن هیچ بر بیع یاپیلماز. مقصود بالذات اولان
اموال ایله واسطه اولان نقود آراسنده‌کی توازن، اموالك علیهنه، اثمانك لهنه بوزولمغه باشلار. سعی و عملك
تراکم فائضه قناللرنده ربا جیلرك اللرنده طوپلانیر، تدریجاً ثروت انحصاره اوغرار، استهلاکات مقصوده
میدانه کلیر، سرمایه دارلر لهنه استهلاك قیمتندی آرتار. بالذات مستحصلر حسابنه استحصال قیمتنده دوشر،
متوسطلر ایکیسی آراسنده تمادیاً بوجالار. باقاریسکز هم مال وار هم ده سرمایه، بونکله برابر اضطرابات
و احتراصات چوغالدقجه چوغالمشدر. طوقلار آز، آچلر چوق، کوللنلر آز، آغلایانلر چوقدر. ربالر
قدریالی اولسه پاره‌سی اولمیانه قیمتی صاتیلیر. دیرکه سعی و عمل اربابی ایله سرمایه دار آراسنده عنصه و کیسه
باشلار، بر طرفده سرمایه‌سز مستحصلر نقودك واسطه مبادله اولمسی علیهنده افکار و حسیات بسله‌یه‌رك، اموالك
بلاواسطه مبادله‌سنی آرزو ایتمه‌یه باشلار. دیکر طرفده منابع نقود رعی بتون واسطه‌لریله بونی ضبط و یا
افنا ایده بیلمك ایچون هر جهتده اسارت آلتنه آلمغه چالیشیر. کیت کیده سرمایه‌دن، استحصالدن محروم
اولانلرده چوغالیر. بونزده ده رباخوارلك حسی اویانیر. طیشندن باقیلدیغی زمان مسعود و محتشم
ظن ایدیلن بر هیأت اجتماعیه، ایچنده چوروسه، قورتلانمشدر. سکوت ایچنده، قیملدانمه احتمالی یوقدر کبی
کورونن عنصرلر روحلرنده‌کی ضجانه اضطراب ایله پاتلامغه حاضردر. شیطانلر ده بوندن استفاده‌یه قالقار.
بتون بو فنالقلره سبب اولان رباجیلر دهشتلی بر صرعه جنت حالنده بتون حقیقتدن خیال و بتون املاکی [?]
پایمال اولور. بو صرعه اویله‌دیر که «انما البیع مثل الربوا» دیدکلری زمان دماغلرینه کیزلنه‌رك جنتك بر
تنفذ ایده جکدرکه قیامت صغراده اولماز سه قیامت وسطاده، اولماز سه قیامت کبراده مطلقه بو
عقابی کوره جکدر. تصحیح اعتقاد ایله توبه ایتمدکجه بو نتیجه‌دن قورتولوشه یوقدر. بلاغت قرآنیه
نشایانی حیرتدرکه ادات حصر آلتنده بر تشبیه معکوس افاده ایدن «انما البیع مثل الربوا» جمله جنونیه‌سی
بو قدر معانی‌لی نزده [?] ایتمه‌سه و احتیاجات عامه‌یی دفع و تعاون و تقوایه خدمت ایچون موضوع و مشروع اولان

بوتون مبادلات عموميه و معاملات تجاريه‌يي ربانك تحت انحصارينه ويرمك و جريان حقوقي و اجتماعيي
مسئلهٔ اقتصاد و انفاقات خيريه غايه‌سندن چويرمك و مساعئ عامه‌يي احتراصات خاصه‌يه خادم قيلمق و حقيقتك
خياله ارجاع ايدلمك استنيله‌يه رباجيلرك بر نوع جنت ايله علاقه‌دار اولدقلرينه بو احوال روحيه‌لري كوسترير.

اوت رباجيلر «انما البيع مثل الربوا» ديكده و بو قياسي مشروعيت اتمكده درلر [وَاَحَلَّ اللّٰهُ
الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا] حال بوكه الله بيعي حلال، ربايي حرام قيلدي، بونلر متماثل دكل بربرينه تماماً
ضددرلر. حكم الهينك نصي بويله ايكن اونلرك نظرنده نص عكس ايديلير. ــ نص الهي قارشيسنده
قياسات فاسده ايله بيعي ربايه و يا ربايي بيعه قياس ايتمه‌يه و بونلري بربرينه قاريشديروب حرامي حلال،
حلالي حرام يابمايه كيمسه‌نك حقي يوقدر. الله، ضد اولانلري ايله طوغرويي، خيال ايله حقيقتي نصل تفريقه
و بونلرك فرقي قالديرمغه قدرتي هيچ بر كيمسه‌يه نصل ويرمه‌مش ايسه بر مبادلهٔ حقيقيه و صحيحه اولان بيع ايله بر مبادلهٔ وهميه
و كاذبه اولان ربانك ضديتي رفعه و حل و حرمتي قاريشديرمغه قالقيشمق ده بويله‌در. ضد اولانلري نور ايله
ظلمتي بربرينه مماثل فرض ايتمك نصل بر جنت ايسه ربا ايله بيعي متماثل عد ايتمك ده بويله‌در.

عقل و ادراكلري كمالكزه مسنه و هنوز ارشاد الهي كنديلرينه واصل اولمامسه بولنانلر نه ايسه،
فقط بويله آچيق و بليغ اخطارات ربانيه‌نك ورودندن صوكره ده بو سوداده ايرياميوب وسايط
باطله ده اصرار ايدنلر احوال روحيه‌لري شيطانه چارپلمش مجنونه و مصروع كبي اولمازده نه اولور؟.
بناءعليه [فَمَنْ جَاۤءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى] كنديسنه ربندن بويله بر موعظه، بر نصيحت و اخطار
كلوب ده رباجيلقدن وازكچه هركيم اولورسه اولسون [فَلَهُ مَا سَلَفَ] كچمش اولان ربا
آرتقسي اونك كنديسنكدر. او فسخ اولنماز، استردادينه قالقيشلماز، حكم ماقبله شامل دكلدر. [وَ
اَمْرُهُۤ اِلَى اللّٰهِ] و اونك حكمي ده الله قالمشدر. حالده امر الهي‌يي ديكله ديكلنه طولايي درجهٔ اخلاص
و ندامتنه كوره ماجور قيلار، ماضيسنده ده ديلرسه مغفرت ايدر، ديلرسه ايتمز، اوني اتمجه او بيلير. شو
قدر كه قبول توبه حقنده‌كي وعدينه نظراً عفوي مرجودر. [وَمَنْ عَادَ] هركيم ده دونرسه، يعني
اسكي حاله دونوب ده ربايي تحليل ايتمه‌يه باشلارسه [فَاُو۬لٰۤئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ]

ایشته بونلر اصحاب ناردرلر، جهنمه صوقوله‌جقلردر، اوراده ابدیاً قالیرلر.»

بو نص قرآنده ماهیت ربا ایله ماهیت بیع و مواضعه بیننده اویله قطعی بر فرق و تضاد تثبیت ایلمشدرکه بو تقابل و تقسیم «الربوا» ده‌کی الف لامی عهد خارجی‌یه حمل ایله «اضعافاً مضاعفه» گبی بر نوعنه حصر ایتمکه استطاعه براقماشدر. بناءً علیه ربا مفهومی ایله بیع مفهومی ایچه تصور ایدلدکدن صوکره بونلری یکدیگرینه قاریشدیرمغه استطاعه یوقدر. حتی بیع، بیع اولدیغی حیثیتدن حلال، ربا، ربا اولدیغی حیثیتله حرامدر. ربا قاریشدیرلمه یاپیلمسه اولان بیعلره کلنجه؛ بونلرده تمیز ایدیلمک قاریشماسندن حقیقةً جمع اولان حکم معلومه تابع اولدیغی معلومدر. بعده‌سی تمیز اولانز. بر قطره نجاست قاریشمسه صویی نصل ایچمزلرسه بوده اویله‌در. نته‌کیم بر حدیث شریف موجبنجه «حلال ایله حرام اجتماع ایدنجه حرام تقدیم اولنور» قاعده‌سی ده بونی ناطقدر. ربا حرام و باطل اولنجه ربا و اوکبی مفاسد قاریشان بیع ده فاسد اولورکه تفصیلی فقهه عائددر. بالاده گوردیگی اوزره شرع نقطهٔ نظرندن آیتده‌کی مفهوم ربا مجملدر. بونی مکمّل اولدیغی قدر بیانات نبویه‌دن اکلامق و استنباط ایلمک لازم کلیر. انجق عرف لغت نظراً معلوم اولان بر شکل ربا واردرکه اوده نقودده جریان ایدن فائضدر. و بونک منطوق – آیتده دخولی هر درلو شبهه‌دن آزاده‌در. آیتک بونده مبداسی منحصر اولان دلالت شرعیه‌سی باشلیجه یوقاریده ذکر ایدیلن مشهور اشیاء ستّه حدیثیله «انما الربوا فی النسیئة» حدیث شریفی ایله تفسیر ایدیلمک اقتضا ایدرسه‌ده وعده ایله نقداً فائض ایدن آلنان مشهور فائضک حرمتی آیتک بالذات موجب قطعیسندن مستفاددر. شو حالده کرک گیده وعید، کرک کلاجک اولان علانه حرب و سائره انذارلری تأمل ایدلدیکی زمانده هیچ بر سوء شبهه ایتمهمک لازم کلیرکه حیات اجتماعیه‌نک صلاحی تحری ایدن جلب ایدن اوزنده صرف نظر ایدوب ده بیانات قرآنیه‌نک ضدینه اولارق ربانک حوف طرفدار جواز تحرینه قالقیشمقده فائده دگل عظیم ضرر و خطر موجوددر. انجق مع الاطلاق فرض نقطهٔ نظرندن دوشونلدیکی زمانده لهو فردک جریانه اجتماعی توقیف و یا تخویدا اقتدار ادعا ایدنه حکمنده بعضاً احوالده و بعضاً اشخاصی ایچون بونک «فمن اضطر غیر باغ و لا عاد» مدلولنجه سوء اضطرار ایله اکل میته قبیلندن بر حکم تابع اوله بیله‌جکی موضوع بحث اولسه و بونک ایچون برده ایتام و ارامل و اونلر حکمنده اولان عجزه

و مسلمانلر بیننده حیلهٔ شرعیه نامی ویریلن دور اصولنه مساغ بولندیغی قبول ایدلسه ایدی که بوده استعمالنده قطع نظرله معنادن زیاده بر شکل ایشیدر. و بویله بر وضع اضطرارییه دوشمک شبهه یوقدر که کیمسه ایچون شایان تمنی دکلدر. بناءً علیه ربا دردی بر مرض فردی اولمقدن زیاده بر مرض اجتماعیدر. و بونک ایچون تداوی اجتماعیسی ایله تعقیب اولنان غیر متکامل جمعیتلرده ساری بر صورتده استیلا ایدر. نظام طوغری یوروین جمعیتلرده ده عکسی واقع اولور که بدایت اسلامده بو شکل، قیصله محرم اولان یکرمی سنه ظرفنده حاصل اولمور ایسه و ایکی اوچ سنه ظرفنده رفع ربا تطبیق ایدیلمشدر.

بعضیلری ربانک تحریمی ایچون بروجه آتی اسباب متعدده ذکر ایتمشلردر:

۱ـــ بالاده منفهم اولدیغی اوزره ربا، انسانک مالنی عوضسز اخذ ایتمکدر. یوز لیرایی یوز بر لیرایه پیشین ویا ویره‌سی صاتمق هر حالده اشطاردر که بر لیرانی قارشیلقسز المقدر. انسانک مالی ده حاجتی ایله علاقه‌دار اولدیغندن بیوک حرمتی حائزدر. نبی کریم رسول الله «حرمة مال الانسان کحرمة دمه» = انسانک مالنک حرمتی قانک حرمتی کبیدر» بیورمشدر. بناءً علیه انسانک مالنی عوضسز اخذ ایتمک حرام اولمق لازم کلیر. عجبا او یوز لیرا رأس المالک بر مدت ذمتده ابقاسی بر لیرانک عوضی دکلمیدر؟ برده بو کوندن پیشین اولورسه اوندن غروشه صاتیلدیغی بر شیئی بر آی صوکره ویره‌سیه اولورسه اون بر غروشه صاتمقده جائز اولمایور می؟ خایر، بر لیرا صاغلام بر لیرادر. یوز لیرانک ذمتده طورمسی ایسه موهوم و اعتباری بر طورمشدر که بو طورمسه بر منفعت اوله‌بیلجکی کبی عینیه زماننده بر ضرر ده اوله‌بیلیر. حتی بوندن طولاییدر که ربانک انسانک مالنی عوضسز المقده قالمایوب عوضلی نامی ویریلن کبی بر اخلاقسزلغی بر یالانجیلغی ویر نوع ساخته‌کارلغی متضمندر. بو قارشی کوستریلن تراضینک بر طرفی حقیقتده رضا دکل بر کرهدر. بونک ایچون بر لیراسی طوقوز یوزده طوقوزده ویا صدقه اولورسه ویرن کیمسه ایله فائضه ویرلرده ویرن کیمسه‌نک احوال قلبیه‌لرنده نه بیوک تفاوت واردر. بریسی ال یوکسکلک ذوقنه ایرسه بر ثواب اولورسه منشرح اولورکن دیکری مالنی حیاتی ویرسه بر بیچاره وضعیتده اضطراب ایچنده‌در. بیده‌کی ویره‌سی، پیشینه فرقنه کلنجه، اکر آلنان ویریلن بدلین بر جنسدن دکل ایسه‌لر بو فرق هانکی بر عقدده یکدیکرینه

تقابل ایده‌جکلری و یالکز بر برلریله اولچوله‌جکلری زمان آرالرنده تفاضل فرقنه استناد یوقدر. او تفاضل
بو مبادله‌ده دکل عقددن خارج اولان اولچونجی بر مقیاسه نظراً ثابت اوله‌بیلیر. بونک ایچون‌ده یالکز بر
عقد بیع هیچ بر زمان ربح افاده ایتمز. بلکه ربح بر شی اوزرینه توالی عقودک نتیجه‌سیدر. تجارتده
بویله عقود متوالیه ایله اشتغال ایدرلر. شو اون غروشه شو آنده و شو عقدده بر اوقه بغدای تام مقابل
اوله‌بیله‌جکی کبی دیکر بر کونده و دیکر بر عقدده اون اوقه بغدایه تقابل ایدر. و غروش ایله بغدای آراسنده
جنسلرینک و صنفلرینک تخالفندن طولایی طرفینه هر زمان ایچون‌ده سوه سوه حقیقی بر مبادله یاپه‌بیلیر.
و هیچ بری مقصدینه نظراً بر شی ضایع ایتمش اولماز. بو، بونلردن برینه بر ضرر تأثیر ایتمش اولورسه اوده
یالکز بونده دکل. بونلرک دها اولکی بر عقدک مقابله‌سیندندر. یعنی اون اوقه‌یی اون غروشه صاتانک احتمالکه
مقدما اونی بش غروشه آلمشدر. بالعکس بر اوقه‌یی اون غروشه صاتانده یکرمی غروشه آلمش اوله‌بیلیر.
و بیع صورتیله معاملات تجاریه‌ده‌کی کار و ضرر هپ بویله‌در. یوقسه اشیای مختلفه آراسنده‌کی بر مبادله‌ده اساساً
و بالذات دوشونولدیکی زمان نه کار نه ضرر تصور ایدیلمز. انجق بر تعادل دوشونوله‌بیلیر و اولیدر.
دیکر اسباب فساد بر طرفه ایدیلیرسه ماهیت بیع بویله‌در. انجق بو بیعی بغدای ایله بغدایه، آلتونک آلتونه مبادله‌سی
کبی متجانس شیلرده ایسه او زمان هر برینک مقداری یکدیکرینک مقیاسی اوله‌جغندن بونلرک پیشه دکل
ویره‌سی اولسون آرالرنده تفاضل بر اوقه اون ایله ایکی اوقه اونک. کذلک بر لیرا ایله ایکی لیرانک مبادله‌سنک
اولدیغی کبی درحال تعینه ایدر. و کوزه باتار. بونک ایچون‌ده بونلر مساوی بیله اولسه‌لر بری بر کون صوکره ویریلش
بولونجه بر کونک تأخر و یا تقدم بر فضله‌لوه تشکیل ایدر. و بو آرتیه بیع اولماز محضا ربا اولور. ذاتاً
اقراضات ده بو قبیلدن اولدیغی ایچون‌ده ربادر. بناءً علیه ربایی بونله بزه ترک تحلیل ایتمک بر مصادره‌در.
بونک ایچون‌ده اشیای سته حدیثیله بو معنی ربای عرفی‌یه منضم اولارق آیریجه بیان ایدلمشدر.

٢ — ربا انسانلری جداً کسب و تحصیل ایله اشتغالدن منع ایدر. چونکه هر هانکی بر صورتله
بش اون غروشه پاره صاحبی اولمش بولنان بر کیمسه فائض‌جکله پاره‌سی پیشین یا ویره‌سی آرتیرمق طالعی
بولونجه آرتق معیشتی فائزه ایچون‌ده آز و یا چوق قولای بر یول بولمش اولور. و او زمان زحمتلی اولان

تجارت، صنعت ایله قازانمق کلفتنه تحمل ایده‌مه‌یه‌جکلر باشلار. بو ایسه بیوک استحصالاته قابلیتی
بر چوقلرینک تشبثات فعالیتنده سعی و عمل عاملینک محرومیتنه و بناءً علیه خلقک منافع عمومیه‌سنک انقطاعنه
سبب اولور. حال بوکه مصالح عالم انجق تجارت، حرفت، صنعت، عمران ایله کسب انتظام ایدر. بیوک
ساعیلرک، بیوک سرمایه‌لرک دخی علاقه‌دار اولدیغی بو نقطهٔ نظردن سرمایه‌لری تزیید ایچون ربانک ده
منافع عمومیه‌یه خدمت ایده‌جکی ادعا اولنه‌ماز. چونکه بو تزیید یالکز ربا ده بکله‌نه‌جک اولورسه سعی
و عمله هیچ التفات ایدلمه‌مش اولور. حال بوکه عمرانات و منافع عمومیه نقوده بر واسطه اولمه‌لرنده متوقف
ایسه سعی و عمل بالذات بر علت اولمه‌لرنده متوقفدر. بناءً علیه سرمایه صاحبلرینک تقدیرلریله بر سعی
و عمللری ده دیکرلرینه منضم اولدیغی تقدیرده حاصل اوله‌جق نتیجه ایله بونلرک سعی و عمللرینک موقعی دکل قسماً
اولسون ربایه ترک ایدرک دیکر ارباب ساعیلرک سعیلرینی استهلاک ایتمکله حاصل اوله‌جق نتیجه ایله آسمان
فرقلر بیوکدر. اکر عالم تجارتده ربا ایله ارائهٔ اقتدار ایده‌ن سرمایه‌دارلرک فائضجیلک قدرتی
اللرنده اولدیغی زمانده قیمت تجاریه‌لرینک قابلیه جمعی فرصه اولسه‌ده بونلرک اساساً قیمتلی عناصر بقیه‌ده
اولمادقلرینی قبول ایتمک و اوزمانده بو بیوک سرمایه‌لری اللرنده حبس ایتمکه مقتدر اولمامه‌لری لازم کلیر.
بو ده اکر بو سرمایه‌دارلر جداً اقتدار تجاریلی حائز کیمسه‌لر ایسه اوزمانده رباجیلق بونلرک ساعیانه
حقیقیه‌لرندن عالم تجارتی و یا صناعتی محروم ایدیور دیمکدر.

٢ — رباجیلق انسانلر بیننده احتیاجه کوره قرض حسنه صورتیله خیر و سعادتک انقطاعنه
سبب اولور. چونکه ربا حرام و ممنوع اولنجه مثلی مثلنه قرض ویرن انسانلر هم مؤتسه‌ک ید هم ده
بو وضعیت، اخلاق و امنیت عمومیه‌ده استقامتک توسعه و هیئات اجتماعیه‌نک رفاهنه سبب اولور.
هر کس استهلاکی نسبتنده اوده‌مه‌یه مجبور اوله‌جغندن بو رجی تأدیه‌یه دها زیاده ناموس و غیرت ایله
چالیشیر. و شبهه یوقدرکه اوده‌ینه اوده‌بر اوده‌مه‌یه مجبور اولانلر ده باتانه بو رجلری چوغنی باتمقدیده
قورتولور. ربا جریان ایتدیکی صورتده ایسه محتاج اولانلرک احتیاجی بر لیرایه ایکی لیرا بورجلانمه‌یه
سوق ایده بیلیر. و بو واسطه ایله بو لایه‌ناره صاحبلری ده بونی وسیله طوتارق، قرض حسنه استنکاف ایتمه‌یه باشلارلر.

بو صورتله بين الناس ايولك، احسان، مواسات حسلرى سيلنمه‌يه، يرينه حرص و تمع فكرلرى تخم اتمه‌يه يوز طوتار، بيوك فلاكت اولور.

٤ — ربانى تجويز ايتمك زنكينه فقرا و ضعفادن فضله بر مال آلمق حقنى اعطا ايتمكدركه بو ده مرحمت حسنك رحمته منافيدر. بو بر قاچ سبب، ربانك انقطاعنه خير خصلتنه حسنيتنده ده تماماً اشعار ايدر.

٥ — بونلرك هر برى ربانك قبح و شناعتنى افاده ايدن نصلرك كوسترمكلرى ايله عند الله و رشده تمام حكمتى اولمديغنده اقتضا ايتمز. احتمال كه بونك معلوم اولميان دها بر چوق مفاسدى واردر. اصل حرمت ربا نص ايله ثابت اولمشدر. و جميع تكاليفك حكمتنى مكلف اولانلرك خلقك معلومى اولمسى ده واجب دكلدر. بناءً عليه بر سبب و حكمتى بيلمه‌سه‌لر بيله ربانك قطعياً حرام اولديغنى طانيمق واجب اولور.

حاصلى ربا، بر چوق وجوه ايله تحريف صرف و حقيقتدر. بونده واسطه‌لى مقصد، مقصودى واسطه فرض ايدرلر، بر شيئى كنديسيله هم مقايسه ايتمك هم ده كنديسنه انقلابه و مساواتى رفع ايتمه‌يه چاليشمق كبى بر تناقضه محال واردر. اون ليرا اون ليرا ايله هم ئولچولمك هم ده اون بر ليرا صاحب ايلمك صرف و حقيقتك خلافنه ال بويله بر تناقضدر. بونك ايچوندر ربا حقيقتده حقه بر موجوديت ويرمك ايستيه‌رك و نهايت كندى نمايلاتى مبدأ صرف و حقيقت فرض ايتمك ايسته‌ين بر ناقصدن شمار ايدر. بونك ايچوندر ربايه طرفدار اولانلر دائما موضوعات حقوقيه‌لى حقيقت مقايسه‌سى اولمديوب بشريتك قوانينه حق خلافنه اختراعات عنديه‌سى كبى تلقى ايدن ايچنده بولنور. جناب الله ده ربانك وضع بشرى ايله دكل وضع الهى ايله حرام اولديغى و بناءً عليه بونى حلال عد ايدنلرك صرعه‌دن قورتولميه‌رق نهايت سوء ابدى آتشنى بويله ابتلاسنى و يالكز توبه كار اولانلرك خطالرى عفو اوله‌بيله‌جكنى بيان بيورمشدر. ايشته بو قدر بويله بر جزاء اولان ربانى بر كره فرض ايدوب ده آرقه‌سندن توشمامليدر. صوكره ربا جبيدر ظن ايتديكى كبى ربا اموالى آرتيرر صدقات اكسيلتير ده دكلدر. بالعكس:

﴿يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ﴾ الله مالى آرتيرر ظن ايديلن ربايى تدريجاً اكسيلته

اكسيلمه نهايت محو ايدر: ربا ايچنده آيك اون دردى گبى پارلاق گورولسه ده تدريجاً هلال گبى كوچوله كوچوله نهايتنده گوزلردن نهان اولور. بالعكس مالى اكسيلتير ظن ايديلن صدقه‌لرى اربا ايدر، نماءلاندیرر. ربا اموالى استحصال ايده‌جك حياتى قوروتيجى بر بيدر. نهايت رأس المالك ده باتمسنه سبب اولور. حالبوكه صدقه‌لر اجر وحيات وبركت اولور. [وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ] وجناب الله، حرامى حلال طانيمقده اصرار ايدن بر كافر [اَثِيمٍ] حيوه گنه‌كار كيمسه‌لرك هيچ برينى سومز. او، توبه‌كارلرى سوور، اونلردن راضى اولور. ربا ايسه بر كافرانه ويك آثمانه بر فعلدر.

بوكا مقابل [اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ] ايمان ايدوب ايى اشلر، صالح عمللر ياپانلر وعلى الخصوص [وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ] نمازلرينى طوغرى درست قيلوب زكاتلرينى ويرن كيمسه‌لر يوقمى؟ هرحالده [لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ] بونلرك ربلرى عندنده اجرلرى واردر. [وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ] بونلره گله‌جك بر قورقو يوقدر، بر ضايعاتدن محزون ده اولميه‌جقلردر.

[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا] اى اهل ايمان [اِتَّقُوا اللّٰهَ] اللهدن قورقيكز، عقابندن قورونوكز. «فله ما سلف» حكمنجه گچمشه اولان ربانك مقبوضه مخصوص اولديغنه غفلت ايتميكز. [وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا] ده قبض ايديلمه‌مش قالمش اولان ربا بقيه‌سنى براقيكز. [اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ] اگر سز حقيقةً مؤمن ايسه‌كز بونى ياپارسكز. زيرا ايمان كامل عملى مستلزم ايدر. [فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا] شايد ياپمازسه‌كز، يعنى اللهدن قورقمازده ربانك حرام اولديغنه اينانماز ويا اينانيرده ترك ايتمزسه‌كز [فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ] الله ورسولى طرفندن بر حرب بيلديرلمش اولسون. ياخود - آذنوا قرائتنه گوره - الله ورسولى طرفندن كنديكزه حرب اعلان ايديكز.»

بوراده ربانى ترك ايتميندن گرك ربا حلالدر اعتقادينه عودت ايتمسه رده ويا نقض عهد ايتمش اولسون. گرك حرمته ايمان ايدر وفقط ايمانيله عمل ايتمز مؤمن فاسق اولسون ايكيسنه ده الله تعالى

اعلان حرب امر ایتمشدر. چونکه بونلر زکاتی انکار و یا ویرمکدن امتناع ایدنلر کبی یا مرتد و یا باغیدرلر.
خارجیلر کبی طاغیلردر. اعلان حرب هر وقت ایجوب ضرورت اولمادیغی حالده بونلره اعلان حرب علی الاطلاق
واجب قیلنمشدر. دیمک اولیور که ربا ده صاحبنی تابعیت اسلامیه‌ده بولنانلرک هیئتنه قارشو عصیانه بر
وظیفه‌ء فردیه اولمقدن باشقه صورت عمومیه‌ده ربا معامله‌سنی قالدیرمقده مسلم بر وظیفه‌ء اجتماعیه‌در.
چونکه ربا اویله بر فتنه‌در که حیات اجتماعیه‌ده جریان ایتدکجه بر تک افراددن اونی اجتنابی متعسر و بلکه
متعذر اولور. فی الواقع دار کفرده بولنان بر مسلمانه مسلم ایله غیر مسلم بیننده ربانک حرمتی ساقط اوله‌جغی
مذهب حنفیده مصرحدر. بالخاصه بو حکمتدن ناشی اولسه کرکدر که عصر سعادتده امت اسلامیه مرتبه‌ء کمالنی
بولوب ده حرباً استطاعتنی اکتساب ایتدکجه حرمت ربا اعلان ایدلمشدر. بناءً علیه حکومت اسلامیه ربا
معامله‌سی یاپان فردلری تعزیر و ترتیب ایدر. بونلر فرد و یا جماعت حالنده حکومته قارشی قیام ایدرسه
اونلره اعلان حرب عموم مسلمانلرک وظیفه‌ء دینیه‌لری اقتضاسندندر. مع مافیه بوکونکی مسلمانلر بو وظیفه‌لرینی
اونوتمش و بونک تطبیقی خصوصنده اجتماعی استطاعتلرینی ضایع ایتمش بر حال تذبذبده بولندقلرندن
باخصوص ربادن قاچمق فردی بر وظیفه کبی قالمش، جمعیتده کلی رواجی ده بونلرک وضعیتلرینی تشکیل ایتمشدر.
قرآن بویله ربالی ترک ایتمیندیلر الله طرفندن اعلان حربه استحقاقلرینی بیان ایتمکله بو جرمک نه بیوک بر
جنایت اولدیغنی آکلاتیور که لسان قرآنده «الله و رسولنه حرب» تعبیری بعضاً حقیقةً حربه
بعضاً ده جرمک عظمتنی و مذنبک تصویری ایجون مقام انذارده مجازاً اولارق قوللانیلیر. و بوراده
هر ایکی تفسیر وارد اولمشدر. دیمک که ربا اولان یرده هر حالده اولاجقدر. فالحاصل بیننده و یا دیرلر
مادی و معنوی حرب الهیه آنلره قالیه‌جقدر. بونک ایجون بر حدیث نبویده «لعن الله آکل الربا و موکله»
الله ربا ییه‌نی و ییدیرنی لعنتلدی» یعنی لعنتلسین بیورلمشدر.

بو بویله [وَاِنْ تُبْتُمْ] واکر ربانک حرمتنه ایمان ایله ربایه توبه ایدرسه‌کز [فَلَكُمْ
رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ] رأس المالکز سزکدر. اونی آلیرسکز اوصه‌تلر [لَا تَظْلِمُونَ
وَلَا تُظْلَمُونَ] ظلم ایتمزسکز، ظلم ده ایدلمزسکز. یعنی نه زیاده آلیرسکز نه اکسیک. فقط

توبه ایتمزسه‌کز اربته اوکزده ده یافلمکز ده طوغرولی حرب الهی ایله هدرده لو ضایعاته اوغرار، رأس المالکزه
دهی بتون اموالکزه بیله غیب ایدر. کنذیکزه یازیق ایتمش اولورسکز.»

«یا ایها الذین امنوا» دیه باشلایان بو آیتک مسلمان اولوب ده مقدما یاپدقلری ربا معامله‌لرندن
قصوزه قبضه ایتمدکلری آلاجقلری قالمش اولانلر برقاچ کیمسه‌لر حقنده نازل اولدیغی آکلاشیلیور.
دها خصوصی اولمق اوزره بر ده آتی برقاچ سبب نزول روایت ایدلمکده در.

مقاتلک روایتنه کوره طائفده ثقیف قبیله‌سندن بنو عمرو بن عمیر دینیلن مسعود، عبد یالیل،
حبیب، ربیعه نامنده کی درت برادر حقنده نازل اولمشدر که بونلر مکه‌ده بنی مخزوم‌دن بنی مغیره
مداینه یه ربا یاپارلردی. رسول الله طائفی فتح ایتدیکی زمان بو درت قارداش مسلمان اولمشدر، صوکره
بنی مغیره‌ده کی آلاجقلرینک فائضلرینی ایسته‌مشلردی، بنی مغیره اسلامده فائضه ویرمکدن امتناع
ایتدیلر، فتحدن صوکره مکه والیسی بولنان عتاب بن اسیده مراجعت اولندی. دیگر روایته کوره ثقیفک
حضرت پیغمبر ایله طائف محاصره‌سنده خلعه اوزرنده رباده اولانه کرک آلاجق کرک ویره‌جکلرینک
موضوع یعنی متروک و ساقط اولدیغی مندرجیدی. عتاب بن اسید رضی الله عنه رسول الله یازدی، او زمان
بو آیت نازل اولدی. بناءعلیه رسول الله بونی یازوب عتاب بن اسیده «راضی اولورلرسه فبها یوقسه حرب
اعلان ایت» دیه امر ایتدی. عطا و عکرمه‌نک بیانلرینه کوره عم نبی حضرت عباس ابن عبد المطلب ایله داماد نبی
حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنهما مشترک اولرق خرما سلمی یاپمشلر، یعنی وقتی کلنجه خرما ویرلمک اوزره
پیشین پاره ویرمشلردی، طوپلامه وقتی کلنجه بر قسمنی قبض ایتمشلر، متباقیسنه ده فائضه ضم ایلمشلردی.
بو آیت نازل اولدی. سدینک روایتنه کوره حضرت عباس ایله حضرت خالد بن ولید جاهلیه‌ده شریک
اولرق ربا ایله ویره‌سیه معامله یاپیورلردی. اسلام کلدیکی زمان فائضلی پک چوق آلاجقلری
واردی، بو آیت بونلر حقنده نازل اولدی.

کتب احادیثده روایت صحیحه ایله تخریج اولندیغنه کوره: ابن عمر له جابر رضی الله عنهما بالذات
حضرت پیغمبردن شویله روایت ایتمشلردر که رسول الله «حجة الوداع» کونی مکه‌ده یعنی جابرک تعبیری

وجهله عرفاتده کی خطبهٔ سنیه‌لرنده «ان کل ربا کان فی الجاهلیة فهو موضوع واول ربا اضعه ربا العباس بن عبد المطلب» = جاهلیتده اولان ربالرک هپسی باطل و ساقطدر. ایلک ابطال ایده‌جکم ربا ده عباس بن عبد المطلبک رباسیدر» بیورمشلر ایدی. مکه و طائفک فتحی هجرتک سکزنجی سنه‌سنده اشبو حجة الوداع ده اوننجی سنه‌سنده واقع اولمش و بر قاچ آی صوکره اون برنجی سنه ابتداسنده وفات پیغمبری وقوع بولمش ایدی. بوندن آکلاشیلیر که اشبو ربا آیتنک مکه ده ایلک تطبیقات فعلیه‌سی بو خطبه ده اعلان بیورلمش و منصوص آیت وجهله مقبوضی تنفیذ و غیر مقبوضی ابطال ایدلمشدر. بنا علیه حضرت عباسک فائضلری آیتک بالخاصه سبب نزولی دکلسه بیله عمومی اولان حکمنک مکه ده ایلک بورده تطبیقی اولمشدر.

بو آیت مسلمان اولان کفارک احکامی حقنده بیوک بر اساسدر. بونلرک زمان کفرلرنده احکام اسلامیه‌یه مخالف و فقط کندیلرنده معتبر اولمش اولان یاپدقلری سابقه معامله‌لر اساسندن فسخ و نقض ایدلمز. لکن بعد الاسلام واقع اولاجق اولان نتائجی، احکام اسلامیه‌یه کوره حل اولنور. مثلا کندیلرنده جائز و فقط اسلامده غیر جائز بر نکاح عقد ایتمش بولنسلر بو منعقددر. لکن اوراده تعقیب اولنماز. مثلا حال کفرده قاردشی نکاح ایتمش ده داخل اولمش بولنسه بو نکاح سابقه نظراً منعقددر. ویرلمه مهر کیری آلنماز، فقط بعد الاسلام ابقا ده ایدلمز، بینلری تفریق اولنور. مهر ویرلمامش ایسه هر شی بیله ویریلیر.

ایشته عباره‌سی ربایه متعلق ایسه ده بو آیت، دلالتی اعتباریله مسائل سائره‌ده ده حکم اساسدر. کذلک حجة الوداع خطبه‌سی ده بو حکمده احکام اساسدر. ازجمله بو دلالت ایدیور که دار حربده واقع اولان عقدلر فاسد اولرسه یاپلمش اولسه‌لر بیله فتحدن صوکره اعتراض ایله اساسندن فسخ ایدلمز. زیرا معلومدر که آیتک نزولی ایله مکه ده غیر مقبوض ربالرک ابطالی اعلان ایدن بو خطبهٔ نبویه آراسنده مکه‌نک فتحندن اول جریان ایتمش بر طاقم عقود ربا وار ایدی. دیمک که بر دار حربده مسلمانلر دیکرلری آراسنده واقع اولان عقدلر او دار حربی مسلمانلرک فتحندن صوکره اساسندن فسخ ایدلمز. مقبوض اولانلر اعاده اولنماز. اشبو ربا احکامنده اولدیغی کبی فاسد قسم اداره ده اولنماز. یعنی حکم فتح ما قبله شامل اولماز. انجق ما بعدینه نفاذ اولنور. بو بیاناتدن شو نتیجه‌لری آلابیلیرز. اولا، آیت ربانک نزولی سائره حجة الوداع

دكل، فتح مكه دن اول بر از تقدم ایسه، ثانیاً، ربا ایچون فردی ویا عامی اعلان حرب وظیفه‌سی دار حربده
دكل، دار اسلام ایچنده و تابعیت اسلامیه‌یی قبول ایتمش اولانلره نظراً بر حکمدر. مسلمانلرك وظیفه‌سی
دار حربه ربانك لغویتی تكلیف ایچون حرب اعلانه ایتمك دكل، كندی مملكتلرنی مسلم ویا غیر مسلم كیم اولورسه
اولسون ربا فتنه‌سنه معروض‌ده براقمیه‌رق اونلری ده محافظه ایتمكدر. بونك ایچون «یا ایها الذین امنوا اتقوا
الله» دیه خطاب بیورلمش «یا ایها الناس» دینلمه‌مشدر. مؤمنلرك ولایتی ده دار اسلامه عائددر.
دار حربه تجاوز ایتمز. بو معنایه بنادركه رسول الله تابعیت اسلامیه‌ده بولونمیانلره ترك ربایی تكلیف ایتمدیکی
حالده ذمت اسلامه گیرن نجران نصاراسنه ربا یمه‌مك وربا یه‌نه ذمتی یوق اولمق اوزره عهد ویرسه
و «ویا ربایی ترك ایدرسكز ویا الله ورسولنه حرب معلومكز اولسون» دیه ده یازارق بو آیتك مضمونی
تبلیغ بیورمشدر. زیرا دار اسلامده اهل ذمتك عهدی، معنویه نقطهٔ نظرندن اهل اسلامك ایمانی
مقامنده‌در. واهل ذمت عبادت ایله دكل فقط معاملات ایله مكلفدر.

والحاصل دار اسلامده ربا معامله‌سی یاپانلر كرك سائقهٔ كفر وارتداد ایله یاپسینلر، كرك
سائقهٔ فسق وعصیان ایله یاپسینلر، هر ایکی صورتده ده اللهك ورسولنك حربنه مستحقدر. فقط توبه
ایدنلرده رأس المالری بلا زیاده ولا نقصان محفوظدر. شو قدر كه بونك درحال اداسی ده مدیونك
یسارینه مشروطدر. [وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ] واگر مدیون ذو عسرت بولنورسه [فَنَظِرَةٌ
اِلٰى مَيْسَرَةٍ] او حالده حکم بالضروره حال یسره انتظاردر. اوحالده ویره‌بیله‌جك بر حاله گلنجه‌یه قدر
مهلت ویرمك لازم گلیر. [وَاَنْ تَصَدَّقُوا] و بوكبی بورجلولره آلاجقكزی تصدق ایدرسكز [خَيْرٌ
لَكُمْ] سزك ایچون مهلت ویرمكدن ده‌ها خیرلیدر. ثوابی ده‌ها چوقدر. [اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ] اگر
بیلیرسه‌كز بویله یاپارسكز. — بو آیتك حکمی بالدلاله توبه ایدنلره شاملدر. بوده احکام ربانیه‌ده بر
اساسدر. بونك ایچون مدیونك عسرتی تحقق ایدرسه حبس ایدلمز، مدیون اولان فقیرلره بورجندن
قورتولملری ایچون معاونت وتصدق ایتمك ده بویله بر خیر تشکیل ایدر.

ای اهل ایمان [وَاتَّقُوا يَوْمًا] اویله بر گونه قورقیكز كه [تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ]

او گونده الله‌ه ارجاع اولنه‌جقسڭز - یاخود - رجوع ایده‌جكسڭز . [ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ] صوڭره هر نفس قازاندیغنی بالتمامًا تمامیله اودەنه‌جك [وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ] و بونلر ظلم ایدلمشده اولمیه‌جقلردر . بو قیامتده نه ثوابًا نه عذاب و عقوبتده هیچ وجهله اولسونلر بونلره مظلوم بولونمیه‌جق چونكه كندی قازاندیقلرینی آلاجقلردر . »

ابن عباس حضرتلرندن مرویدركه بو آیت قرآنڭ ان صوڭ نازل اولان آیتیدر . شویله‌كه رسول الله‌ڭ حج ایتدیكی زمانده آیت كلاله یعنی « یستفتونك قل الله یفتیكم فی الكلالة » آیتی نازل اولمشدی ، صوڭره عرفاتده وقفه‌ده ایكن « الیوم اكملت لكم دینكم واتممت علیكم نعمتی » نازل اولدی ، صوڭره‌ده شو « واتقوا یوما ترجعون فیه الی الله » نازل اولدی . و جبریل علیه السلام « یا محمد بونی بقره‌ده ایكیوز سكسانجی آیتك باشنه قوی » دیدی و بوندن صوڭره رسول الله سكسان بر گون یاشادی كه یكرمی بر گونده و یا یدی گونده ، یاخود اوچ ساعت یاشادیغی ده سویلنمشدر . ایلی و یا كولو عمللرده ابدیه‌ده ترتب ایده‌جك اجر و جزا احكاملرینك قازانجی اولمق اوزره عندالله دفترلرینه قید اولنمسی بر قرض و تعهد مثابه‌سنده بولندیغندن صوڭ نازل اولان بو آیتك وفاتی و یا یوم قیامتی اخطار ایدرك نازل اولمسی پك معنیدار اولدیغی كبی بونك بالخاصه ربا بحثنی تعقیب ایدرك مداینات احكامی بیانه قید اولنمسی ده غایت بلیغ و معنیداردر .

احكام انفاقده ، و سائط كسبده اولان بیع و ربا احكامنده ، بورده احكام مداینات تنجیز اولنسه ده اینه اول امرده تعهد و ذمت دینلن حیثیت انسانیه ایله قائم بر وصف بولنمسی اولمغله جناب حق بونی بالذات میثاق الٰهی تحتنه آلدرده حیات ال بیوك مؤیده‌سی اولان حس دینه و تقوایه ربط ایتمسه و فقط بونی نقودك تكسب حیله‌لری مانع اولمجه سنفی بر صورتده قرار قیاسی ایجیدر بوندن صوڭره عم الاطلاق مداینات و ثائق تحریریه ربطی و اصول كتابت ایله درجه عالیده بولنسانه توثیقات ظاهره‌سنی و دیگر احكام اساسیه‌سنی بیان ایدرك بیورمشدركه :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ

بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ
وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـٔاً فَاِنْ كَانَ الَّذ۪ي عَلَيْهِ
الْحَقُّ سَف۪يهاً اَوْ ضَع۪يفاً اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ
وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ
مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ
الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغ۪يراً اَوْ كَب۪يراً اِلٰٓى اَجَلِه۪
ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً
حَاضِرَةً تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا
وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَه۪يدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ
بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ● وَاِنْ كُنْتُمْ
عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِباً فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضاً فَلْيُؤَدِّ
الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ
قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌ ●

مآل شريفى

اى او بتون ايمان ايدنلر! معين بر وعده ايله بر بورجلاشديغكز وقت اونى يازيك، هم
آراكزده طوغرى ولقلطاننسه بر يازى بيلن يازسين. بر يازى بيلن ده كنديسنه الله اوكرتديكى كبى
يازمقدن قاچينماسين ده يازسين؛ بورجه كنديسى اوزرنده اولان آدام سويله‌يوب يازديرسين
و هر بر ربى الله دن اجتناب ايدرك اوندن بر شى اكسيلتمسين؛ شايد بو رجلى بر سفيه ويا كوچوك
ويا كنديسى سويله‌يوب يازديره‌ميه‌جق ايسه وليسى طوس طوغرى سويله‌يوب يازديرسين، ارككلركزدن ده ايكى جنازى

شاهد ده یاپیڭ . شایاد ایکیسی ده ارکك اولمیورسه او زمان طوغرولقنه امین اولدیغڭز شاهدلردن بر ارکك ایله ایکی قادین که برى اونوتورسه دیگری خاطرلاتسین . شاهدلر ده چاغیرلدقلرنده قاچینماسینلر ، سز یازمقدن ده آز اولسون چوق اولسون اونى وعده سنه قدر یازمقدن اوصانمایڭ . بو ، الله یاننده دها موافق اولدیغى کبى هم شهادتى ایچون دها صاغلام ، هم شبهه یه دوشمه مڭز ایچون ده دها اوڭوریشیلیدر . مگر که آراڭزده الدن اله دونر ایده جگڭز بر تجارت اولسون ، او زمان بونى یازمامڭزده سزه بر باس یوقدر ، آلیش صاتیش یاپدیغڭز وقت ده شاهد طوتڭ . بر ده نه یازانه نه ده شهادت ایدنه ضرر ویرلمسین ، اگر ایدرسه ڭز او مطلقا کندیڭزه طوقونه جق بر فسق اولور . هپڭز الله دن قورقڭ ، الله سزه علم اوگرتیور والله هر شیئى بیلیر ● واگر سفرده ایسه ڭز ، بر یازیجى ده بوله مادیڭزسه او وقت قبض ایدیلمش رهنلر . بونڭله اگر بریڭز دیگرینه امین اولمشسه کندیسنه امانت ایدیلن آدام ربى اولان الله دن قورقسون ده اونڭ ده کى امانتنى تأدیه ایتسین . بر ده شهادتى کتم ایتمیڭ ، اونى کیم کتم ایدرسه مطلقا اونڭ قلبى وبال ایچنده در . والله هر نه یاپارسه ڭز بیلیر ●

قرائت — «ان تضل» حمزه قرائتنده همزه نڭ کسریله «ان تضل» ، «فتذکر» ابن کثیر ، ابوعمرو ، یعقوب قرائتلرنده «ذ» نڭ سکونى و «ك» شده سز اولارق «فتذکر» حمزه قرائتنده ده «ر» نڭ ضمیله «فتذکرُ» ، «تجارة حاضرة» عاصم قرائتندن ماعداسنده رفعیله «تجارةٌ حاضرةٌ» ، «ولا یضار» ابو جعفر قرائتنده «ر» شده سز ، «فرهان» ابن کثیر وابو عمرو قرائتلرنده ده «ر» و «ه» نڭ ضمیله الفسز «فرهن» اوقونور .

بو بورجى آیه آیت سراسنه تعبید اولنورکه قرآنده الڭ اوزون آیت بودر . بر روایتده سبب نزولى سلم یعنى پیشین ثمن ایله ویره سیه مال آلمه ایسه ده حکمى هر نوع بیع وسائر ایناته شاملدر . آنجق اهل لغت دیمشلردرکه قرض دینڭ غیریدر . بناءً علیه بو آیتده کى شرط ، اصل قرضه شامل اولمامسى لازم گلیر . فقهاده

قرضه، برائت، امانت، نهایت بیع صرفدر. اونك تأدیه‌سی بر وقت تعیینیله تعیین اولنه‌ماز.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ای ایمان ایدنلر! [إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى]
بر اجل مسمایه، یعنی کوننه، آینه، سنه‌سنه تعیینله معلومیت افاده وجهالتی رفع ایده‌جك صورتده تعیین ایدلمش بر وقته قدر
هرهانکی بر بورجله معامله یاپدیغکز وقت [فَاكْتُبُوهُ] او بورجی یازیکز. بناءً علیه الله تعالی
حرام قیلدی دیه بو بورجله ویره‌سیه معامله‌لرك هپسنی حرام قیلمسه فضله اتمه‌ملیدر. بو جمله‌دن بیلیرسکز.
فقط الیسه ویریشده بو اجلك وعده‌سی معلوم اولملی، بر ده یازیلارق توثیق ایدلملیدر. [وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ] و بو طرفینه هیچ بر بیرینه میل ایتمه‌جك، هم اسویه ایکی طرفك ده
حقوقنی اولدیغی کبی کوزه‌ته‌رك یازه‌بیله‌جك بر طرفسز بر کاتب عدل آراکزده یازسین. یوقسه یکدیگریکزك غیابنده
هر بریکز کندی کندینه ویا کاتب خصوصیسی ایله کندی دفترینه ویالکز کندی حسابنه یازدیره‌بیلیرسه‌ده بونکله
اکتفا ایدلمسین. [وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ] مراجعت اولنان هیچ بر کاتب ده
اللهك اوکا اوکرتدیکی کبی — یعنی تحریری وثائقده تحریر اصول کتابته توفیقاً یاخود ده سنه بیلدیرلدیکی
اوزره عدل وحقانیت دائره‌سنده یاخود بر احسان الهی اولان قدرت کتابتك شکرانه‌سی اولارق
— یازمقدن امتناع ایتمه‌سین [فَلْيَكْتُبْ] ده او ده یازسین. — بونی یازمق
فرض کفایه‌در. تعیین ایدنجه فرض عین اولور. بوندن ایجوندر که حکومتك کاتب دیوانی، تعیین اوزره کاتب عدل
تعیین ایتمه‌سی ده وظائفندندر. و بویله کاتبدن مراجعت وقوعنده یازمه‌لری فرض عیندر. [وَلْيُمْلِلِ
الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ] و حق، اوزرنده بولنان، یعنی مدیون اولان طرف املا ایتسین، چونکه
یازیلاجق سندك مضمونی اونك اقراری بولنه‌جق، شهادت ده اونك علیهنه اوله‌جقدر. او حالده
ضبط اولنه‌جق افاده، مقرك تقریری اولملی، سندی او ویرملیدر. —

املال، املا کلمه‌سنك اصلی دیمار. اوفیدر که اوزره سویلیه‌رك یازدیرمق دیمکدر. —
بوندن شو ده آکلاشیلیرکه بویله بر مرافعه‌ده بو جمله سنده یطلبی بو رجلی طرف تکلیف ایتملی، او یازدیرمیلیدر.
بناءً علیه تماماً املا ایتسین یازدیرسین [وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ] و املا ایدرکن کاتبه وسائره ده وه‌دکل

ربّی اولان اللّهدن قورقسون ده [وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئاً] او حقدن ذرّه قدر برشی تنقيص
ايتمه‌سين. افاده سنده جهت وجهته يه حاجت يوقده ويا بعضی قيود ورافعه درج ايدرك وقعه‌نك حالاً
ويا استقبالاً جريانه ماهيتنی دكيشديرمه‌سين [فَاِنْ كَانَ الَّذٖى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفٖيهاً
اَوْ ضَعٖيفاً اَوْ لَا يَسْتَطٖيعُ اَنْ يُمِلَّ] ايدرسه، اوزرنده بورج اولان بورجلی مالنی اسراف ايدن
ابله خفيف عقللی برسفيه ياخود صغير ويا معتوه بر ضعيف ياخود ديلسزلك، طوتوقلق، جهالت
وسائره كبی هرهانكی برسببدن طولايی بالذات سويليوب يازديرمغه كوجی يتمز بر كيمسه ايسه [فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ] ولیسی، يعنی اونك يرينه ايشنه باقان ولیسی اولورسه، وصيسی، وكيلی، ترجمانی
ياخود ولی ديه اولابيلن دائنی، عدل وحقانيت وجهله املا ايتسين، اوبا يازديرسين. يازديغكز بورجی
بربر يازيكز [وَاسْتَشْهِدُوا شَهٖيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ] هم ده سز مؤمنلردن ارككلريكزدن
لايق ايكی شاهد اشهاد ايديك عندالاقتضا بوكا شهادت ايتمه‌لرينی طلب ايديكز. — «من الرجال»
بيورولميوب ده «من رجالكم» بيورولمسی، چوجقلرك، كذلك مؤمنلر عليهنه غير مؤمنلرك شهادتی
كافی اولمادیغنی اكلاتيور. يعنی سزك رجالكزدن، رجال مؤمنيندن اولميان ارككلر سز مؤمنلر عليهنه
شهادته كافی كلمز. [فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ] اكر ايكی اركك اولمازسه [فَرَجُلٌ
وَامْرَاَتَانِ] بر اركك ايله ايكی قادين شاهد اولسونلر. اويله كه بونلر [مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ]
شهادتلرينه راضی اوله‌جغكز، سزجه عدالت ووثوقلری معلوم شاهدلردن بولونسونلر. يوقسه كيفما اتفق
بر اركك ايله ايكی قادينك وكذلك ايكی اركك شهادتی معتبر اولماز. ديكر بر آيتده «واستشهدوا
ذوی عدل منكم» بيورولديغی كبی عدالت ده شرطدر. صوكره بر اركك يرينه ايكی قادين اولسونكه
[اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى] بريسی اونوتاجق اولورسه بريسی ديكرينه تذكير
واخطار ايتسين، ياخود — حمزه قرائتنه كوره — بريسی اونوتورسه، شاشيررسه بريسی ديكرينه خاطرلاتسين
— يعنی شهادتده اهليتك شرطلرندن بريسی ده حقيله ضبط وحفظدر. اختلاله مرضيه‌سی اولميانلرك شهادتی
معتبر اولميه‌جغی كبی احمقلرده ويا ضبطنده خلل بولونانلرك دخی شهادتی معتبر دكلدر. فقط ضبط ايچون ده

اولسنده آخرینه قدر هر لحظه حافظه‌سنده طوتمقده ده شرط دکلدر . اوقدرکه اداء شهادت ایده‌جکی صره‌ده
حقیله تذکر وتحفظ ایتمسی بولنسون ده ، دیمک که بر وقعه‌یی دفترینه قید ایدن بونی بر مدت اونوتسه ده صوکره
او دفتره مراجعت ایتدیکی زمان ذهننده ایجه خاطرلارسه شهادت ایده بیلیر . کندی کندینه « قید ایتمشم اما
حالا اونی خاطرلایه‌میورم » دیورسه ایده‌من . شاهدلرک اخطاره تابع اولمسی ده ایی اولماز . اونوتمامه شاهد
کندیلکندن خاطرلایه بیلملی . نصاب شهادتک لااقل ایکی اولمسی ده ریب وتهمتی ، احتمال خطا ونسیانی برطرف
ایدن ضبطک وعدالتک قوتنی تقویه ایتدیرمک ایچوندر . ایشته صورت عمومیه‌ده ملاحظه ایدلدیکی زمان
ارککه نسبته قادینلرده قوت ضبط ناقص واحتمال نسیانه غالبدر . بویله اولمیانلری بولنه بیلیرسه ده اعتبار
جنسه واکثره‌در . بونی شویله ملاحظه ایده بیلیرز : اولا ، قادینلرک فطرتنده حساسیت غالبدر ، وغلبه حساسیت
کثرت تأثراتی استلزام ایدر ، کثرت تأثر ایسه اسباب نسیاندندر . وضبط وحفظ ایشی ساده‌جه بر ذکا مسئله‌سی
دکلدر . برچوق ذکی انسانلر واردرکه زیاده حساسیتلرندن وکثرت تأثرلرندن ناشی حافظه‌سنه اعتماد اولنه‌ماز .
ثانیاً ، قادینده انفعالیت غالبدر . حادثات آفاقیه اونی درجه ثانیه‌ده علاقه‌دار ایدر . طوغروسی معاملات
ومداینات ناس کبی آفاقی وقایع ایله مشغول اولمه ویا اشتغال ایلمک قادینلرک ایچون اوزون ایده‌جک بر کمال
دکلدر . بونلر اساس اعتباریله ارککلرک ایشی اولملیدر . بناءعلیه قادینه تکلیف بر قادینه اولمه اوزره دوشوندیکی
زمان بوکبی حادثات خارجیه‌یی مستقلاً تعقیب ایدن شهادت ایده‌بیله‌جک صورتده ضبط وحفظ ایله
اشتغالدن آزاده قالمه وبوکبی ایشلرده رأساً سوق ایدلمه‌مک ایجاب ایدر . ثالثاً ، قادینده حیا وحجاب
غالبدر ، وغالب اولملیدر . اونک قیمت نوعیه‌سی اک جزئی برمشغولیتله ضایع اولور . بونک ایچون ده وقایع
مخاطره‌لری قادینده ارککدن آزدر . بوشرائط آلتنده بر قادینه شهادت تحمیلی اونی اضرار وازعاج ایتمکدر .
رابعاً ، قادینک فطرتی وکمال نوعیسی ارککه متقابل اولدیغندن ارککلشمک قادینه ایچون برزللدر . بوکا
بنادرکه قادینلاشمه متخنث رجالک شهادتی معتبر اولمدیغی کبی ارککلشمه مترجل نسوانک شهادتی ده
جائز دکلدر . بونلرک ایکیسی ده کمال نوعیلرندن اوزاقلاشمه ، سقوط ایتمشدر . بویله قلب حقیقته
متمایل اولانلرک شهادتلرنده ده تحریف جهتی تهمتندن آزاده قالاماز . شو حالده فطرت جهتی قادینک کمالیله

ارککك کمالنی بالوجوه تعزیه ایتمسی بولندیغندن ده قادینك واقعات خارجیه‌یه عائد ضبطنده نقصانی احتمالی فضله برینك کمال توثیقی مقتضاسیدر. بونك ایچون شهادت ایشنده وقایعی قادینده ارککدن زیاده اونوته بیلیر. لکن اونوتدقدن صوکره تکرار حقیقیه تذکر وتخطر ایده بیلیرسه شهادت ایتمسی ممکن اولور. قادینی رأساً ضبط ووقایعه مجبور طوتمق روا اولمادیغی کبی لدی الایجاب اونلره تحمیل ایدیلن شهادتی ده حسب البشریه اونوتدیغی زمانده اونی خارجی تخطره‌لرله تخطره سوق ایتمك ده روا دکلدر. بناءً علیه بر ارککك مقابلنده یالکز بر قادینه تحمیل شهادت ایجاب ایتمك موافق اولماز. انجق بویله ایکی قادین اولدقلری زمانده برینك اونوتدیغی دیکری، دیکرینك اونوتدیغی ده اوبریسی اونوتمامش اوله بیله‌جکلرندن بونلر ادای شهادتده اول خارجی هیچ بر اخطاره تابع و محتاج اولقسزین بیکدیکریله حسابلاشارق کندی کندیلرینه متقابل اخطارات ایله ضبطلرینی تقویه و تثبیت ایده بیلیر و بو صورتله هم کندی حیثیتلرینی، هم ده تحمیل اولندقلری حقی محافظه ایده بیلیرلر. شایه هیچ اونوتمامش بولونورلرسه ضبطلرنده داها قوتلی اولور. شو حالده بو تذکیر و اخطار محکمه‌ده ادای شهادت صره‌سنده اولمامق دییه اکلاشلمالیدر. چونکه بو حال شهادتك قبولنه مانع اوله بیلیر. ایشته بر طرفدن قادینك فطرتنك و حقوقنك بر طرفدن ده مشهود بهك محافظه‌سی و تأییدی نقطهٔ نظرندن ارککلرك واقف اوله بیله‌جکلری امورده قادینه اشهاد ایدلمملی، قادینلره وظیفهٔ شهادت تحمیل اولونمامالیدر. بویله امورده ارکك بولونمیوبده قادینه مراجعت ضرورتی حاصل اولنجه‌ده بو وظیفه بر ارکك مقابلنده بر قادینه دکل ایکی قادینه تحمیل ایدیلیر. شو حالده ارککلرك مطلع اولملری جائز اولمایان خصوصاتده یالکز قادینلرك اخباریله وحتی صره‌سنه کوره بر قادینك اخباریله ده عمل جائز اولور. مثلا قادینلر حمامنده جریان ایدن بر حادثه‌نك شاهدلری انجق قادین اوله بیلیر. و بر چوجغك آناسندن ولادتی بر قابله‌نك خبریله ثابت اولور.

[وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُوا] بر ده شاهدلر هر نه وقت شهادته دعوت اولونورلرسه امتناع ایتمسینلر، ،، — بناءً علیه کرك تحمل و کرك ادا اولسون شهادت ایچون وقوع بولان دعوته اجابت فرض کفایه‌در. هیچ کیمسه کیتمزسه هرکس آثم اولور، کیدن بولونورده مقصد حاصل اولورسه دیکرلری

شاهددن قورتولور . باشقەسى بولونمامازسە دە معين كيمسەلرك كتابتنە احتياج تحقق ايدرسە او وقت بونلرك
شهادت ايچون دعوتە اجابت ايتمەلرى فرض عين اولور . بعض علماء بو تفصيلى ياپمقسزين مطلق ، بعضلرى دە يالڭز
ادايە مخصوص اولدیغنى بيان ايتمشلر وبرچوقلرى ايكنجى حكمى التزام ايلەمشلر ايسەدە احكام قرآنده بيان اولندیغى اوزرە حكم
مطلقدر . و « اذا ما دعوا » امردر . بونك سبب نزولندە قتادەدن « بو خصوصدە بر آدم اوبا اوبا
طولاشير ، كيمسە الديرمازدى ، بو نازل اولدى » ديە روايت ايدلمشدر . بناءً عليه ادا فريضەسى دها مهم اولمقلە
برابر احتياج وقوعندە كرك تحمل وكرك اداى شهادت فرض عين اولور . — معنى بويلە يازيڭز . [وَ
لَا تَسْـَٔمُوٓا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ] ديون اولسون كوچوك اولسون
اودينى وياحقى اجلنە واريجەيە قدر يازمقدن اوصانمايڭز ، آز اولسون چوق اولسون يازيڭز واجل وتاريخ
واريجەيە قدر بوتون مفرداتى واوصافيلە يازيڭز ، هرحقى واضح اولسون « آزدر ، اهميتى يوقدر ، جانم شو
حقى بليدر ، يازمەيە لزوم يوقدر » ديمەيڭز ، يازيڭز وتفصيلاً يازيڭز اوشانوبدە باشدن صاوميەيڭز .
— بو فقرە بالادەكى « فاكتبوه » امرينك بر توضيح وتأكيدى اولمق اوزرە كاتبلرە خطاب كبى تفسير
اولونيور . فقط بونك دها شموللى اولەرق سند تحريرندن باشقە كرك دائنە وكرك مديونە طرفندن دينك
آيريجە كندى دفترلرينە قيدينى ، كذلك شاهدلرك دخى شهادتى تحمل ايتدكلرى حقى ضبط ايچون ممكن اولدیغى
قدر يازمەلرينى احتفاظ ايلە هم طرفينە ، هم كاتبلرە ، هم شاهدلرە خطاب اولمسى دە محتملدر . وما بعدينە
نظراً بزجە بو معنى سياقە دها موافق كورونيور . چونكە : اى مؤمنلر [ذٰلِكُمْ] بويلە تفصيلاً يازيلمسى
اوچ فائدەيى تضمن ايدر . اولا ، بو [اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ] الله عندندە اعدلدر ، الڭ زيادە عدل
واستقامتدر . وثيقە اساسە اولان تقوانك ايجاباتنە پك موافقدر . ثانياً [وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ]
واقامۀ شهادتە دە قوتلى بر مداردر . ثالثاً [وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوٓا] قوشقويە ، شبهەيە دوشمەمكزە
اڭ ياقين بر سببدر . ديمك ، حقى بو صورتلە توثيق ايتمكزى ؟ جنسندە ، مقدارندە ، مدتندە ، شاهدلرندە
بريبريكزە قارشى وضعيت اخلاقيە وحقوقيە واجتماعيەكزدە اهميت حاصل ايدر . شبهەدن قورتولور ،
بقيەسى اوزرندە بولونمش بولورسڭز . اوحالدە بونلرى يازيڭز [اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً

تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ] مگر که یاپه‌جغڭز ایسه آراڭزده پشین آلوب ویره‌جگڭز تماماً پیشین
حاضر بر تجارت معامله‌سی اولسه‌ده [١] یاخود مگر که ایکی طرفدن آراڭزده پشین آلوب ویره‌جگڭز حاضر
بر مال تجارت بولنسه‌ده. او زمان [فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا] اونی
یازمامڭزده سزه بر بأس وضرر یوقدر. — دیمک که نه یازمسنده ضرر شی دکلدر. مشترکاً کاتب عدل
حضورنده سند تحریرینه لزوم یوقسه‌ده بر احتمال قارشی خصوصی بر صورتده ویا اجمالاً بیلدیکرینه بر مختصره اولونه
او ذره ممکن اولدیغی قدر یازیلیورسه فنا اولماز. لکن یازی بیلمه‌ین اکثر ناس ایچون بونده حرج
ومشکلات بولندیغی، بو بابده فائده‌دن بیوک ضرر گتیره بیله‌جکی جهتله بونلر برینه بیوریلیورکه یازمامڭزده
بأس یوقدر اما [وَاَشْهِدُوٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ] ولو پیشین اولسه‌ده بر مبایعه، بر آلیم صاتیم یاپدیغڭزده
اشهاد ایدیڭز، شاهد حضورنده عقداً یاپیڭز، هر کسدن کیزلی بر صورتده یاپمایڭز. — معاملات
واموال تجاریه شبهه‌دن سالم اولسه‌ده. چونکه خرسزلق مال قاچیریلیور، آلیسه ویریسه یاپیورسڭز. بونلر
ایچون مبایعاتده کوز اوکنده یاپیلمسی امنیت وحقوق نقطه نظرندن هر حالده بر احتیاطدر. جمهور مفسرینه
بیان ایدیورلرکه بو آیتده‌کی ندب احتیاط ایچوندر. [وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ] برده
نه کاتب، نه شاهد، اضراره قالقیشماسین، عندالمراجعه اجابت اتمه‌مک ویا کتابت وشهادتی تحریف
وتغییر ایلمک کبی اخلاقسزلقله اصحاب حقوقی ضررلاندیرماسین. یاخود — «لا یضار» مجهول
صیغه‌سی اولدیغنه کوره — نه کاتب، نه شاهد، اضرار ایدلمسین، بونلره کتابت ویا شهادت کبی بر وظیفه
دینیه تحمیل اولنورکن کندیلرینه مهم اولان ایشلرندن آلیقونیلامسین ویا تعییب ایدلمسین حدودندن چیقلوب
زیاده تکلیفاتده بولنمه، یاخود کاتبه اجرتنی ویرمه‌مک کبی بر صورتله ضررده ویرلمسین [وَاِنْ
تَفْعَلُوا] واکر اضرار یاپارسڭز [فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ] بو هر حالده سزڭ ایچون
بر فسقدر، حق تعالی‌یه اطاعتدن چیقمقدر. بونی یاپمایڭز [وَاتَّقُوا اللّٰهَ] اللهدن قورقیڭز
عقابندن قورونڭز، وقایه‌سنه کیریڭز [وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ] الله سزه دها زیاده علم اوکره‌ته‌جک
مصالحڭزی تضمن ایدن احکامی، معارفی بیلدیره‌جکدر. [وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] الله هر شیئه

علیم در . بناءً علیه امرلرینه اطاعت ، نهیلرندن اجتناب ، وعدینه اعتماد ، کندینی تعظیم ایله حقوق ده
ومعاملاتکزده توثیقه ایدیکز . اساسی توثیقه ، دین و تقوی اولدیغنی اونوتمایکز .

[وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا] و شاید سفرده اولور
ده برکاتب ده بولامازسه‌کز [فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ] او زمانده وثیقه‌لریکز قبض ایلمش رهنلردر .
- گرچه رهنه آیتی بیلمک بو زمان بو شرطلره منحصر دکلدر . حضرده کاتب و کتابت ممکن ایکن ده دخی
رهن آلمق صحیح و جائزدر . فقط کاتب بولنمدیغی ، سند و کتابت ایله توثیقه امکان اولمادیغی زمانده حصه
تعیینه ایدر . بناءً علیه بو شرطلر رهنک صحت و جوازینه دکل ، توثیقه ایچون تعیینینک شرطیدر . یعنی
بو شرطلک « سفرده اولماز و یا کاتب بولورسه‌کز رهن آلامازسکز » دیه مفهوم مخالفی معتبر دکلدر .
منطقاً معلومدرکه مقدمک نقیضی تالینک نقیضنی استلزام ایتمز ، ایجون شرط بولندیغی زمانده مشروط
لازم کلیر . شوحالده سفر و کاتب بولنمامسی رهنک شرط جوازی و صحتی دکل ، شرط وجوب و یا ندبیدر .
و بو شرطلرده اساس ، کاتبک بولنمامسی حسبیله کتابتک امکانسزلغیدر . سفر بونک سبب عادی و اکثریسیدر
تعبیر آخرله احترازی دکل ، قید وقوعیدر . دیکر اسباب معذرتده بویله در . حضرده کاتب بولنمازسه حکم
ینه بویله اولاجقدر . حضرده رهنک جوازی ، فعل نبوی ایله ده ثابتدر . چونکه رسول الله حال حضرده زرهلی
کومولکنی رهن ایتمشدر . مع ما فیه آیت شونی کوستریورکه سند و کتابت ایله توثیقه ممکن اولدقجه مؤمنلر بینده کی
مداینات ده رهن طلب ایتمک جائز اولسه ده مندوب اولمیه‌جقدر . مکرکه بر معذرت بولنسون . بوراده
آکلاشیلیورکه رهنک تمام اولسی ایچون قبضی شرطدر . مقبوض اولمیانده رهن بر توثیقه افاده ایتمز .
ذاتاً رهنک معناسنده حبس ایتمک واردر . شوحالده رهنک بر حصه‌ء شائعه اولسی ده طوغرو اولماز .
البته اساس اولمق اوزره مداینات ومعاملاتده اوچ نوع توثیقه واردر . کتابت ، اشهاد ،
رهن . فقط دین و تقوی حقی تثبیت و احقاقه خدمت ایدن بوکبی توثیقاته مانع اولمالی ، حق
ضائع اولملیدر . مؤمنلر مداینات ومعاملاتده بو توثیقاته رعایت ایتملی و بو صورتله مال حلالی
محافظه ، هلاک و ضیاعدن صیانت ایدن طریق مشروع ایله کسب و استحصاله سعی ایتملیدرکه انسان

بو سایه‌ده فی سبیل الله انفاقه قدرتیاب اولسون. مغضوب الٰهی اولان ربادن اشخاصی سعادتیله مالنیسیه ده
تقوایه دوامی ممکن اولابیلسین. گورولیور که حقوق و دیونی بو سایه‌ده الك بیوك تأمینات حق تعالایه
انقیاد ایله احکامنه اعتصام بخش ایدن حسن دیانت و تقوادر. بو اولمایجه دیگر توثیقات تالیه‌نك فوائدی
پك محدوددر.

ایمدی [فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا] بعضکز بعضکزه، بعضیکز دیگر بعضیکزی دیوریزه
تماماً امنیت ایدر، رهن آلماز، بر توثیقاته هیچ بر لزوم گورمزسه [فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ]
امنیت اولنان کیمسه ده امانتی تأدیه ایتسین، امنیته لایق اولدیغنی بحق اثبات ایلسین. » — دیمك اولیور که
بالاده امر اولنان اوچ توثیقدن هیچ بری یاپیلمیوب ده علی الاطلاق امنیت ایتمك دخی جائزدر. او حالده
بونك مقابلی اولان بالاده‌کی «فاکتبوه» و «اشهدوا» امرلری «فرهان مقبوضة» ملازمه‌سی
وجوب ایچون دگل ندب ایچوندر. زیرا وجوبه محمول اولورسه او وجوبك بونکله منسوخ اولمسی اقتضا
ایدهجکدر. فی الحقیقه حسن، شعبی، حکم بن عیینه کبی بعضی مفسرین بونك اوکندکینك ناسخ اولدیغنی روایت
ایتمشدر. لکن ابن عباس حضرتلری آیت مداینه‌ده نسخ یوقدر، محکمدر دیه تصریح ایتدیکی و بو آیتك نزولی
اوکندن مؤخر اولدیغنه دائر بر صراحت ده بولنمادیغی و حال بو که تاریخ مؤخر اولمادقجه نسخ بولنمیه‌جغی
جهتله جمهور مفسرین بوراده نسخ بولنمادیغنه اتفاق ایتمشلردر. اکثریسی اشبو جواز امنیتك ناسخ دگل،
قرینهٔ ندب اولدیغنه، عطا، ابن جریج، نخعی کبی بعضیلری ده بو جواز «وان کنتم علی سفر ولم تجدوا
کاتبا» شرطنه مربوط و کاتب بولنماسی حالنه مترتب بولنمسنه گوره رهنك ندبنه قرینه اولورسه ده اطلاق تقدیرنده
امرلرك ندبه حملنی اقتضا ایتمیه‌جکندن حال اطلاقده کتابت و اشهادك واجب اولدیغنه قائل اولمشلردر.

احکام قرآنده ابوبکر رازینك بیاننه نظراً فقها مذهب اولدرده‌در. فقط اگر اولورسه اولسون امنیت
ایدیلن شخص امانتی بحقیله ادا ایتمك فرض اولدیغنی بیلسین [وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ] دائما اولان الله تعالادن
قورقسون ده امنیتی هیچ بر وجهله سوء استعمال ایتمسین [وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ] سز ده
شهادتی کتم ایلمیکز، ای شاهدلر لدی الحاجه ادای شهادتدن هم امتناع ایتمیکز، هم ده گوروب بیلدیکگز

صوره و حقيقتی كيزله مه يڭز. الله ديور: سز ده نفسڭزده معلوم و مشهود يڭز اولانی بو جهتی انكار ايله مه يڭز

زيرا [وَمَنْ يَكْتُمْهَا] هر كيم شهادتی كتم ايدرسه [فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ] هر حالده اونڭ قلبی

كناهكار بر كيمسه‌در. كتم شهادت كناهی اويله ظاهری و خارجی بر عضوڭ كناهی دكل، بالذات محل ايمانه

اولان قلب و نفسڭ بر كناهيدر. بناءً عليه اڭ بيوك كبائردندر. كذا، معنيده بزلكيا قيدر. —

نته كيم ابن عباسدن مرويدركه «اكبر كبائر الله‌ه شرك، يالانجی شاهدلك و كتم شهادتدر.» كتم شهادت

بويله بر قلب كناهيدر. [وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ] الله ايسه شهادت و يا كتم شهادت كبی كيزلی

آچيق ظاهر و يا باطنده هر نه ياپارسه‌ڭز تماميله بيلير. هر بريڭڭ جزاسنی ويرر، مراقبه قلبده قالانه

كيزلی شيدر كيم بيله جك ديه مه يڭز. زيرا:

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ
اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ●

مآل شريفى

الله‌ڭدر هپ كوكلرده كی و يرده كی، سز نفسلريڭزده كنی آچيغه‌ڭزده كيزلسه‌ڭزده الله

اونڭله سزی حسابه چكر، صوڭره ديلديكنه مغفرت ايدر ديلديكنه ده عذاب، والله هر شيئه قديردر ●

قرائت — «فيغفر لمن» نافع، ابن كثير، ابو عمرو، حمزه، كسائی، خلف عاشر قرائتنده

«ر» نڭ جزميله «ويعذب من» ابو عمرو، عاصم، ابو جعفر، يعقوبدن ماعداسنده «ب» نڭ جزمی

و «ميم» ه ادغاميله و ابو جعفر و ورشده ادغامسز جزم ايله اوقونور. معنا فرقی يوق كبيدر.

سبب نزول — بو آیتك سبب نزولنده ایکی روایت واردر. بریسی، کتم و اقامهٔ شهادت حقنده نازل اولمشدر. دیکری، مؤمنلردن کافرلری ولی اتخاذ ایدوب تقلید ایدنلر حقنده نازل اولمشدر. زیرا اثم قلبك کفره ایرمه‌سی سیاقی درکاردر.

[لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ] بوتون کوکلرده و یرده بولنان هر شی بلا قید و شرط اللهکدر. بوتون حقیقتلری و نظام موجودیتلری ایله اونك مخلوقی، اونك ملکیدر. اونك تحت تصرف و تدبیرنده‌در. بوتون کائنات علم الهیده کیزلی هیچ بر شی تصور اولنه‌ماز، او هپسنی بیلیر، سزده بونلرده داخل اولدیغکز ایچون سزك ایچیکزده طیشیکزده هر حالکزی بیلیر. [وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ] و سز نفسلریکزده ثابت اولانی اظهار ایتسه‌کز، اخفا ایتسه‌کز هر ایکی تقدیرده [يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ] اونکله سزی الله حسابه چکر. بناءً علیه نه آچیقده نه کیزلی هیچ بر فنالق یاپمیکز. — «ما فی انفسكم» اطلاقیله نفسك هر درلو احوال و افعال و کیفیاتنه محتملدر. ارادات و احساسات و تمایلات، تصورات و تحولات و افکار و هر نوع خواطر و وسوسه‌لر، ریب و اعتقاد، اخلاق و ملکات و حالات و حرکات، اختیاری و غیر اختیاری، مستقر و غیر مستقر، الحاصل نفسده بولنان هر شی بونده داخل اوله بیلیر. فقط اولاً سابقه، کتم شهادت کبی فنالقه دائر اولدیغنده الی اولانلر ظاهراً محاسبه‌دن خارج کبی کورونور. ثانیاً «فی انفسكم» ظرف مستقر، ثابت و مستقر اولانلرده ظهور اولدیغنده بردن بره اولوب زائل و غیر مستقرلر خارج کورونیور. ثالثاً: اظهار و اخفا، افعال اختیاریه‌دن اولدقلری ایچون انسانك اراده‌سیله علاقه‌سی اولان اعمال ظاهره و باطنه داخل اولوب غیر ارادی اولانلر محاسبه‌دن خارج قالیر. زیرا محاسبه مطلقا ظهور و خفا تقدیرلرینه دکل انسانك اظهار و اخفاسی تقدیرلرینه مترتبدر. بو ایسه باطن حال کسب و نیت اولور. بویله اولمیانك ظهور و خفاسی بالذات الله تعالینك اظهار و اخفاسنه مستنددر. لکن کوتولك کوتولك اولدیغنده حد ذاتنده سبب الم و عذابدر. بونك ایچونده هر نه صورتله اولورسه اولسون انسانده ظهوری بر عذابدر. حال عذری منذوری بر عذابدر. بونده محاسبه اولمقده ده صلاحی تأثیر ایتمز. او زمانده بونی تأثیر ایده‌جك اولان تجدید

اللهك اخفاسی دخی مغفرتدر . بونك ایچوندر كه انسانلر مغفرت الهیه‌یه احتیاجدن قورتوله‌مازلر . حاصلی انسانلرك هیچ برشیئی اللهدن كیزلی قالماز . بونلرده كندیلرینك اظهار واخفاسیله اراده واختیارلری تعلق ایدنلرك حسابنی الله صورار ، مسئول ایدر ، ایدرده [فیغفر لمن یشاء ویعذب من یشاء] مسئولیت نتیجه‌سی اینجه‌ده صوڭره دیله‌دیكنه مغفرت ایدر ، دیله‌دیكنه ده عذاب ایدر . بنا برین عذابی محض عدالت ، مغفرتی ده محض فضل واحسان اولور . گرچه مغفرت عذابه مقدمدر ، لكن بونلر حكم مشیتله جریان ایتدیگنده مغفرت كیمه ، عدالت كیمه نصیب اوله‌جغنی اللهدن باشقه كیمسه بیلمز . بو حقیقت قارشوسنده انسانه دوشن ، قسمتدن نه عدالت حقیقیه‌یی تقدیرده استحقاقلری عذاب اولماسی ایچون ظاهر وباطنده هر درلو فنالقلردن صاقینوب ایمانه كامل ایله حسناته صاریلمق ومحاسن وفضائلی اعتیاد ایدرك گوزل خویلره اتصاف ایتمك ، كندیلرنده چیركین شیئلر ، حرص ، ملك ، اخلاق دگل ، حال اولورده بیله بولنماملی ، نفسنده هر فنالغی دفعه چالیشملیدر . بونلر نفس ملكه اولور دیمكدر [والله علی كل شیء قدیر] الله هر شیئه قادر ، هم پك زیاده قادردر . انسانلری وبارز محتویاتیله سماوات وارضده كی شیئلری هیچیدن بیلوب خلق وایجاد ، افنا واماته ایتدیگی گبی اولنلری تكرار احیا ایدوب خفی ، جلی كچمش حسابی صوروب ایلره ایی ، كوتولره كوتو اجر وجزا ویرمگه ، مستحق عذاب اولانلری مغفرت ایتمگه ده قادردر » .

ذات وصفات الهیه‌یی انفس وآفاقده بوتون عالمینی اشهاد وبوتون احكام شهادت وعلم عقبنده « لله ما فی السموات وما فی الارض » جمله‌سیله آیة الكرسی‌یه بر ارجاع نظری محتوی اولان بو آیت كریمه قلب جرمی اولان كتم شهادت گناهنك مجازاتی اثبات مناسبتیله یوقاریده‌كی سوره‌نك متضمن اولدیغی آیات ودلائلك ، تكالیف واحكامك فذلكه‌سیله عمومی بر محاسبه‌سنی یاپه‌رق هدف بیانی اركان ایمانه وبالخاصه مسئله آخرته توجیه ، بونی ده اصل دین اولان معرفة الله مسئله‌سنه وبالخاصه صفات الهیه‌دن علم واراده وقدرت حقیقتنه ربط ایتدیگی صره‌ده تكرار دیه‌لم بدیع بر ترجیع بند نشوه‌سی ویرن « والله علی كل شیء قدیر » فاصله‌سیله سوره‌نك آخرینی تا یوقاریسنده ایلك خطاب عام اولان « یا ایها الناس اعبدوا » آیتنك اولنه باغلایه‌رق وبوصورتله بوتون متنوع ومتعدد بیانات وخطاباتك مجموعنی اول وآخری متناسب بر خطاب عامده توحید ایده

برنسخ بابی اولشدر. بنا علیه بونلرکه سوره نک اولنده او خطابی حاوی اوله رق مقدم اولان دیباجه سنه مقابل بر خاتمه یه
باشلانمش اولیورکه بو خاتمه اوچ آیته بالغ اولاجقدر. بونلره «خواتیم سورة البقره» دینلیر. بونلردن
برنجیسی بالاده اک زیاده تفرقه و شقاقیه حقنده کی ادله سنه آیته ناظردر. بونی متعاقب بونلرک بعضی
خفایاسنی دخی ایضاح ایده جک ایکی آیتده سوره نک تا باشنه تناسبنی تماماً کوسترمک و اوراده ایمان
وسائر اوصاف ایله بالقوه تصویر اولنان متقیه مفلحینی بوراده بالفعل تعیین و تثبیت ایله رک «لاریب
فیه هدی للمتقین ... الخ ... واولئک هم المفلحون» مضمونه نظراً هدایت و تبلیغات الهیه نک نصل بر
فیضه و ثمره ویردیکنی دوره حکمی و بناءً علیه ایمانک حقیقة، غیبک شهودده نصل کچدیکنی و کچمکلی تثبیت
بر صورتده اکلاتمه و نهایت فاتحه ده کی «اهدنا الصراط المستقیم الخ ...» دعاسنک بر صورت انکشافی
تجلی ایتدیرمک اوزره بیوریلیورکه؛

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّٰهِ
وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ● لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا
إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا
أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا
وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلٰينَا
فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ●

مآل شریفی

پیغمبر، ربندن نه ایندیریلدیسه اوڭا ایمان کتیردی، مؤمنلر ده هر بری «الله وملائکه سنه

وكتابلرینه وپیغمبرلرینه ؛ «پیغمبرلردن هیچ بریسنك آراسنی آییرمایز» دیه ایمانه كلدیلر. وشویله دیدیلر: «سمعنا واطعنا، غفرانكی دیلرز یاربنا! سكادر كیدیشمز» ● الله كیمسه‌یه وسعندن اوته تكلیف یاپماز. هركسك قازاندیغی لهنه، یوكلندیكی علیهنه‌در. یاربنا! اگر اونوتورسه‌ق ویا قصدیمز اولمیه‌رق یاپارسه‌ق بزی مؤاخذه بیورما. یاربنا! هم بزه، بزدن اولكیلره یوكلدیكك كبی آغیر یوك یوكلمه. یاربنا! هم ده بزه طاقتمز اولمیانی یوكلتمه. وبزدن گناهلریمزی عفو بیور، وبزلره مغفرتكی روا، رحمتكی عطا قیل. سنسك مولامز، بزی منصور بیور، ارتق سنی طانیمایانه قارشی، قدرالسویه كافرلر ●

قرائت — «وكتبه» حمزه، كسائی، خلف عاشر قرائتنده مفرد اولارق «كتابه» «لانفرق» یعقوب قرائتنده «یا» ایله «لایفرق» اوقونور.

سبب نزول — روایت اولندیغنه گوره «وان تبدوا ما فی انفسكم او تخفوه» آیتی نازل اولنجه اصحابه پك شدتلی گلدی. طوپلانوب رسول اللهك حضورینه واردیلر، دیز چوكدیلر: «یا رسول الله صلاة، صوم، جهاد، صدقه كبی طاقتمز یتن عمللرله مكلف اولورده، شمدی ایسه بو آیت انزال اولندی حالبوكه بزم بوكا گوجمز یتمه‌جك» دیدیلر، و «هر بریمز كندی گوكلنده اوله‌رشیلر قونوشورکه دنیالری ویرسه‌لر بونلرك قلبنده بولنمسی آرزو ایتمز» دیه انسانك بلا اختیار معروضی اولدیغی خاطرات وتصور بحث ده ایتدیلر. حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم «سز ده اولكی اهل كتاب كبی سمعنا وعصینا می دیمك ایسته‌یورسكز؟ «سمعنا واطعنا غفرانك ربنا والیك المصیر» دییكز» بیوردی. بونی اوقومغه، هپسی برده اوقومغه باشلادیلر. اوقودقجه دیللری یومشادی. او زمان «آمن الرسول» آیتی نازل اولدی. بونلر الله‌ه تضرع ونیاز ایله استغفار والتجاده دوام ایتدكلرنده طولایی بر مدت صوكره ده «لایكلف الله نفسا الا وسعها» آیتی نازل اولوب تكلیف مالایطاق اندیشه‌لرینی ازاله ایتدی. دیمك كه اصحاب «ان تبدوا ما فی انفسكم او تخفوه یحاسبكم به الله» نظم جلیلك بوتون احتمالات ظاهره وخفیه‌سنی نظر دقته آلمشلر، وبوجهتك مستلزم اولدیغی انشائی تكلیفك عزم واراده‌یه اقتران ایتمیه‌ن خواطر نفسیه‌یی دخی

شمولی احتمالنده قورقمشلر وکندیلرنجه آیتک تکلیف مالایطاق اولمسی لازم کله جکنه حکم ایدوب رسول اللهه

هر احتمالی قطع ایله بو حکمی وتأویلی تأییده جلب بر بیانه آرامشلردی. بوکا قارشی اول اراده اطاعت مطلقه

واستغفار وتضرع ایله امر اولونجه درحال اطاعت ایتدیلر. نفسلرنده ضروری اولان اندیشه خواطرینجه ده

تکلیف الهی دائرهسینک نه کبی اطلاقنه محسن تلقی ایدیلر. الله تعالی ده اولا بونلرک ایمانلرینی کمال تکلیف

وتوسع وطاعت وکمال ضراعت ایله ربنا ربنا دیه استغفار ومحضرا کندیسنه التجا وعرضه رحالت

ایتمهلرینی مدح وثنا ایدرک تطییب ودعالرینه دوام ایجوده ترغیب. ثانیا بر صورت صوکره کمال رفقه ولطفنی

اظهار ایدوب «لایکلف الله نفسا الا وسعها» اقتضاسیله ارزو وتأویللرینه کوره بیانه حکم ایتمسیله اضطرارلرینه

سبب اولان مسئولیت خواطر اندیشهسنی ازاله ایلمشدر که ایشته طاعتک والله التجانک ثمرهسی دائما بویله

رفع اندیشه ورفع اضطراردر. حسن ومجاهد وابن سیرینده وبر روایتده ابن عباسدن روایت اولندیغنه

کوره «آمن الرسول» بو ایکی آیت، جبریل واسطهسیله نازل اولمامش، رسول الله بونلری لیله معراجده

بلاواسطه استماع ایتمشدر. بناء علیه سوره بقره مدنیدر، انجق بو ایکی آیت مستثنا. مع هذا دیگر بر روایتده

ابن عباس وابن جبیر وضحاک وعطا «بونلرده مدینهده جبریل ایله نازل اولدی» دیمشلردر. کلامک

معناسنه :

[آمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪] او پیغمبر، یعنی بو کتاب منزلک تبلیغنه مأمور

اولان او پیغمبر خاص، بالاده «عبدنا»، «وانک لمن المرسلین»، «ورفع بعضهم درجات»

اوصافیله معلوم بولنان او رسول معظم محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ربندن کندینه انزال ایدیلنک هپسنه

ایمان ایتدی، رسالتنی شبهه ایلدکی بو ایمان وایقان ایله یاپدی، ربندن کلنه هم او اینانمش [وَالْمُؤْمِنُونَ]

هم ده اونک امتی اولان دیو قارتیده اوصاف عمومیهلری بیان ایدیلن او مؤمنلر [كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ

وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪] هر بری الله والالهک ملکلرینه وکتابلرینه ـ باخصوص کتابنه

ـ پیغمبرلرینه اللهک اولدیغی حیثیتیله ایمان کتیردی «قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل الخ»

کبی امرلره توفیقا [لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪] بز اللهک پیغمبرلرندن هیچ بریسنک آراسنی

آییرمایز ، بریلك پیغمبرلکنی تصدیقده ، دیگرینی تکذیب ایدرك آرالرینی تفریق ایتمه‌یز . هپسنی درجه‌لرینه گوره پیغمبر
طانیرز (تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض آیتنه باقه) دیه ایمانه ایتدیلر . [وَقَالُوا] دیوایمان
ایله شویله دیدیلر [سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا] دیکلدك و اطاعت ایتدك ، حقیقتنه قولاق ویردك
بلادك و کرهاً دکل طوعاً رضامزله سوه سوه طوتدق [غُفْرَانَكَ رَبَّنَا] غفرانکی یاز ایدرز بزم !
— نه قدر اطاعت ایتسه‌ك یه قصوریمز چوقدر ، هله خاطرات نفسانیه‌دن قورتوله‌میورز [وَإِلَيْكَ
الْمَصِيرُ] عاقبت وارەجغمز مرجع ده آنجق سنسك ، سنده‌ن کلدیکمز کبی دونوب دولاشوب ینه سکا کله‌جکز ،
بوللوم . آخرت ، بعثمده یاربی ! بولوندن صوکره دونولوب سکا وارەجغز ، سکا حساب ویرەجك
سنده ، دیلدیکیگه مغفرت ، دیلدیکیگه عذاب ایده‌جکسك ، ایشته بز شمدی سکا التجا ایدیورز و مغفرتکی
ایسته‌یورز . » — بونلر اللهك تکلیفلرینی بویله کوزل بر حسن اطاعت ایله تلقی ایدوب اجرته انقیاده و بو تقوا
ایله اللهدن طلب غفران ایدنلر بوندن طولایی رحمت الهیه‌دن شو التفات ایله جوابه نائل اولدیلر :
[لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا] الله کیمسه‌یه وسعنده‌ن باشقه‌سنی تکلیف ایتمز — ایده‌مز دکل
ایتمز ، اللهك تکلیفی قوللرك وسعی قدر ، و حتی طاقتك ماورنده اولور . طاقتی تضییق ایلمز ، حرج
ومشقت ویرمز ، تکلیفلری اوقدر کوچلری کتیسه کتیسه یه‌ك بایابیلیرلر . نته‌کیم « یرید الله بکم الیسر
ولا یرید بکم العسر » بیورمشدر . دیه‌مه‌یسه‌دور ، اونده حرج یوقدر . بویله اولسی ده طاقت بشریه
تکلیف قدرتی اولمادیغندن دکل محضا فضل و رحمتندندر . بو صورتله اللهك تکلیفده بخشه ایتدیکی قدرت
وطاقت یاپیلمه تکلیفدن ده‌کنیشدر . بو سایه‌ده اونلره وظیفه‌لرینی یاپدقدن صوکره دیکلنه‌جك و یا تکلیف
خیرلر یاپمه‌یه مساعد قدرتده قالابیله‌جکدر . نته‌کیم فرائضی ایفادن صوکره دها نافله‌لر یاپه‌مازلر . مثلا
کونده بش وقت نمازدن ماعدا نافله‌لر کوره‌مزلر . کرچه تکلیف ، اراده‌ی تحمیل کلفت دیمکدر . هر کلفت
ایسه بر قدرت صرفنی اقتضا ایدر . و بو حکمتله هر تکلیف بر قدرت ممکنه ایله مشروطدر . فقط او تکلیفك
بو قدرتی تضییق ایتمه‌مسی ده شرطدر . یعنی هر فردك تکلیفی وسعیله ، قدرتیله اولمه‌سی لازم کلیر .
بناء علیه افرادك قدرتلری متفاوت اولدیغندن قدرت و استطاعتلری فضله اولانلرك مراتب تکلیفنده ده

فضله اولەجقدرکه عدالت و مساوات محفوظده بولور. مثلا مالی اولمایه زکاتله مکلف اولمیه‌جغی کبی
مختلف زنکینلرک زکاتلرنده ده برنسبت دائره‌سنده مختلف اولور. کیمی اون، کیمی یوز ویرر، فقط
هپسی ده عینی نسبت داخلنده مثلا قرقده بردر. قدرت حسابلرینه کوره نفوس باشنه تمام السویه بولشدر
دیمک بو اساسه منافیدر. کذلک امت طوبینه توجه ایدن فرض کفایه تکالیفنک افراده توجهی ده بویله‌در.
چونکه برشخصک عهده‌سنه توجه ایدن تکالیفک مجموعی حساب ایدلدیکی زمانده دخی قدرتی کوزه‌دیلیر.
بونک ایچون بعضی تکالیفده بلاحرج قدرت ممکنه‌دن باشقه برده قدرت میسره دینیلن، یعنی دها زیاده
قولایلق اساسنه استناد ایدن قدرت ده شرط اولمشدر. والحاصل بو آیت حکمت تشریعک اک بیوک اساسنی
ذکر ایتمشدر. تکلیف مکلفک وسعیله متناسبدر. [لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ]
هرکسک کسب ایتدیکی لهنه، اکتساب ایتدیکی ده علیهنه‌در. کسب و اکتساب لغتده و قرآنده بر معنایه قوللانیلدیغی
کبی فرقلی اوله‌رق ده قوللانیلیر. قاموسده دخی کوسترلدیکی اوزره اولا کسب، اکتساب، تکسب
طلب رزقدر. یعنی انتفاع ایده‌جک، حظ آله‌جق بر شی ایسته‌مک و آرامقدرکه بولمق و الده ایتمش اولمق
شرط دکلدر. تورکجه‌سی چالیشمق اولور. کسب ایله اکتسابک فرقی اولماینجه برینک لهه، برینک علیهه اولمسی
آنجق متعلقندن نشأت ایده‌بیلیر. بو نقطهٔ نظردن «ما كسبت» ده‌کی ما «ما اكتسبت» ده‌کی
مانک معنالرینی تعمیم ایدیورک اوکی اللهک تکلیف ایتدیکی خیر، ایکنجی نهی ایتدیکی شر ایله تفسیر ایدلمشدر.
ثانیاً، کسب، اصابت یعنی طلبنی اوستنه دوره دوره ب ایسته‌دیکنه نائل اولمقدرکه تورکجه قازانمق دیمکدر. اکتساب
ایسه کرک اصابت ایتسین کرک ایتمه‌سین مع الاطلاق تصرف و اجتهاد یعنی چالیشوب چابالامقدر. بناءً علیه
کسبده بر وجهله اعم و بر وجهله اخصدر. بو مناسبتله تکرر مقامنده قوللانیله بیلیر. ثالثاً کسب قازاندیرمق
معناسنه کلیرکه اوزمان ایکی مفعوله تعدی ایدر «كسبت فلانا المال» فلانه مال قازاندیردم دینیلیر.
شو حالده اکتساب بو معنایه تقابل ایتدیکی زمانده بالمطاوعه قازانمق، یعنی باشقه‌سنک قازاندیرمه‌سیله
قازانمق دیمک اولور. بو معنایه اساسی اولمق اوزره راغب شونی ده بیان ایدرکه کسب هم کندی و هم
باشقه‌سی ایچون قازانوب آلدیغنه، اکتساب ایسه صرف کندیسی ایچون استفاده ایتدیکنه دینیلیر. بناءً علیه کسب

اكتساب دكلدر. فقط هر اكتساب كسبدر. بونلر خير داخلنده، شر داخلنده، طبخ واطبخ كبيدر الخ....
بوندن ايچوندر اكتساب شهوت ايله كسب ايسه حكمت ايله عملده فرد اولور. ايشته بو معنالردن هر برى اعتباريله
«لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت» متعدد معنالر افاده ايدر.

١ — هر نفسك ايسته ديكى، يا پديغى ايلك كندى لهنه، كندى منفعتنه در. صوكنده ثوابى انجق كنديسنك اوله جقدر. بالعكس يا پديغى كوتولك، بوكلفتلكى ووبال كندى عليهنه، كندى ضررينه در. عاقبت عذابى كنديسنه عائددر. «من عمل صالحا فلنفسه ومن اساء فعليها» هر كسك يا پديغى ايلك كنديسنه يا پديغى فنالق ده كنديسنه در. الهى تكليفلرده ده ايكى قسمدر. بريسى ظاهرده ويا باطننده ويا هر ايكيسنده يا پيلماسى تكليف ايتديكى اوامردر. بونلر خير وحسناتدر. ديكرى يا پيلماسى تكليف ايتديكى نواهيدركه بونلرده شر وسيئاتدر. اولكيلرك فعلى منفعت، تركى ضرردر. بركيلرك فعلى ضرر، تركى منفعتدر. بونلرك منفعت وضررلرنده الله دكل مكلفلره در. بناءً عليه تكليف الهى وسعكوره اولدوغى كبى بر قولايلغى مشتمل اولدقدن باشقه هر مكلفك صرف ايده جكى وسعى ضررينه صرف ايتديروب تماماً منفعتنه تخصيص ايتديرمك كبى بر فائده مخصوصه ورحمت فاضله يى ده متضمندر. بوندن ايچوندر الله قوللرينه هيچ بر تكليفده بولنماسه دها بيوك بر رحمت اولمازميدى كبى بر وسوسه خاطره كلمه سين. رحمت وعنايت الهيه قوللرينه داعياً شهوت ايله ضرر اكتسابندن نهى ايتمكله وايرى منفعت كسب ايله مكلف طوتمغه مساعد اولماز. ضررلر منفعتلرله متقابلدر. ضرر ملحوظ اولسه ايدى منفعت ملحوظ اولمازدى. تكليف ضرر ايچون دكل ضررلردن صيانت ومنفعت سوقه ايچوندر. كلفت نعمته كوره در. بو حكمته مبنيدركه الله ويرديكى قدرت وطاقتدن فضله بر تكليف ياپماز، يا پارسه منفعتدن زياده ضرر، نعمتدن زياده كلفت تحميل ايتمش اولور. بو ايسه آرتق تكليف اولرق قالماز، تعذيب اولور. بونى ده عدل ورحمت الهيه تكليفى قبول ايتمه ينك بر جزاسى اولرق تعيين بيورمشدر. بونده طولاييدركه «عليها ما اكتسبت» بيورلمشدر. بو جهتله تكاليف الهيه يه تماماً «سمعنا واطعنا» ديمه يه رك وفوائدينه حدود دائره سنده كسب ياپميانلر عاقبت بويله بر تعذيبه كرفتار اولورلر. نته كيم آخرتده «ادخلوا ابواب جهنم» امرى بويله لره

تكليف ما لا يطاق صورتنده بر تعذيبدر . بونك دنياده ده مثالى يوق دكلدر . قوانينه جبر ايله
عمل ايتمه‌ين ملتلر و يا فردلر بويله بر ذلّه مورد وصل اولمشلردر . و بوندن صوكره كى دعالرك تعليمنده
بو حكمتك علاقه‌سى واردر . الله تعالى قوللرينك راساً بويله بر ضررلرينه راضى اولماديغندن اونلرى تكليف
ايتمه‌سى و تكليفى ويرديكى وسع ايله متناسب يا پمسى و عدالتى ايله كلفتى نعمته تقابل ايتديرمشدر . مادامكه
بويله‌در ، او حالده انسانلر ده نعمته كوره كلفته قاتلانمق و حتى تكليفدن فضله قالاندن قدرت
و طاقتى تحمل ايتمك برده بلا تكليف نافله عبادات و خير و حسنات صرف ايدوب نعمت و منفعتى تزييد
ايلمك يارارشدر . بو صورتله «لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت» هم فائده‌سى تكليفى باب ايله تكليفاتى
قبول سوقنه ، هم ده فائده‌سنده ما عدا تطوعات و نوافله تشويقى متضمندركه بوكا ندب تعبير اولنور .

٢ — «هر نفسك قازانديغى يعنى يولسز ايسته‌يوب اصابت ايتديكى منفعتنه ، عكسنه و يا كور
كورينه چالشوب بولوشديغى ضررينه‌در» . بنا عليه وسعه كوره تكليف او منفعتى جلب و بو ضررى
دفع حكمتنه مستنددر . زيرا تكليف اولمازسه انسان عاطل اولور ، تكليف وسعه كوره اولمازسه او
زمانده بونغوشور طورور . هر ايكيسى ده ضرر اولور . بر ده الله وسعه كوره تكليف يا پماسه
خير و نعمته وصول ايچون يا يول تعيين ايتمسه و يا كوسترمسه اولوردى . او زمان انسانلر بوش يره
ايسته‌مسه‌لر بيله يا بوشه بوشنه و يا كور كورينه اوغراشير طورورلردى . طاقتندن فضله تكليف يا پسه
او طاقتى تشمز ، كسب اولمازدى ، چالشدقجه بوشنه كيدردى . هر ايكى صورتده الله قوللرينك خيرينى
ايسته‌مسه ضررلرينى ايسته‌مش اولوردى كه بو ده رحمان رحيمك رحمتنه منافيدر . بو معنايه كوره كسب
و اكتسابك متعلقنده شر اساساً موضوع بحث بيله اولميه‌بيلير . هر ايكى «ما» خير ديه عبارت اوله‌بيلير كه
برى الكيده خير ، برى ده الكثيرده خيردر . يعنى يولسز خير قازانمق منفعت محضه‌در . شر شويله طورسون
خير قازانايم ديه كور كورينه چالشوب بولوشمه بيله مضرتدن خالى دكلدر . چونكه نتيجه بوشه چيقارسه
مساعى هدر اولور ، احتمالكه دها بويوك تهلكه‌يه ، شره كيدر . جهالت بونك ايچون ضرردر . ايشته
وسعه كوره تكليف الهى خيرك يولنى كوسترمكله او منفعتى تأمين ايتمسه و ضررى اتلاف ايتديريور

بو ضرردن ده صیانت ایلمشدر.

٣ — «هر نفسك هم كندی و هم باشقه‌لری ایچون قازانوب آلدیغی صرف كندی لهنه‌در.» اصل قازانچ بویله قازانچدر كه خیر بولادرلر. خیر هر حالده صاحبنكدر. بالعكس شهوت و حرصه محكوم و مغلوب اولاراق «به به» دیه یالكز كندیسی ایچون قازاندیغی ده ضرر ینه‌در. زیرا او كندی كندینه یاشایاماز، قازانمق ایچون بیله آخره محتاجدر. بناءً علیه تكلیف الهی بو منفعتی تأمینه و او ضرری دفع ایچوندر. بونده حقوق ماسقه دیگرانك گوزل بر توفیقی واردر.

٤ — «انسانك قازاندیغی صرف كندی لهنه‌در، حقوقه و منفعت تأمینه ایدر، فقط دیگرینك قازانجی یاشاسی ده علیهنه‌در.» دقیقه بو ربح، محكومیت اقتضا ایدر. بو عقباده بغلاده خیرلیدر. بناءً علیه تكلیفك وسعه گوره اولمسنده مكلفی بو سعلاده صیانت و تأمینه حقوقه واردر. بونك ایچون جناب الله انفاقده خیر، مبادله صحیحه تكلیف ایتمیه، تسالده، ربادن، تجاوزدن نهی ایلمشدر.

اكثریتله تفسیرده بوردت معناده برجنسی اوزرینه یورودشلر، بركیدن هر برینی بر وجه ایله اوڭا الحاقه ایلمشدردر. بناءً علیه اصل تفسیر اولكیدر، زیرا اتوبه اسرار تكلیفی محتوی و اوضحدر.

شمدی جناب الله «سمعنا واطعنا غفرانك ربنا واليك المصير» دیه مؤمنلرك تضرع والتجاسنه قارشی التفات ایله بو جوابی ویردی. بر تحقیقی بیان ایله اونلرك حلجاتی تسكینه ایتدی. بو صورتله كلام الله یالكز رسولی ایله دگل اوڭا بر وجه مشروع ایمان ایدن امتی ایله ده بر مكالمه و مناجات شكلنده تجلی ایتدی كه بو اسلوب بالخاصه فاتحه ده سبقت ایتمشدی. بو، قرآنه اوقویانه و دیاكلیانه مؤمنلرك آره‌ده كندیلری جناب الله ایله بالذات مكالمه حالنده بولدقلری كبی بیوك بر نعمت انطاقی تضمین ایدر. بو مرتبه ده اخلاص و طاعت حسیله حضور الهی یه التجا ایدنر یالكز شرف خطابه نائل اولمقله قالمیوب حضور باریده رخصت كلام مالك اولوب سوز سویلمك، بالذات دیدك دیه بیلمك شرفنه ده مظهر اولمقدردر.

ایشته بو مقام و مسائلك قوت و شرفنی گوسترمك ایچون جناب الله اوڭا استینافاً بر جواب اولارق بو كلامی

بر فاصله ایله مقابل بر طرفدن ده یه اونلرك سوزلری و اونلره ده خطاب اولنیور ایسه کبی بر سیاقده
ایراد بیورلمشدر. چونکه اطلاقیله «سمعنا واطعنا» دیینه مؤمنلر آرادقلری بو جوابی بولیور و حقیقی
اولوبده دیمال قبول و اقرار ایله تکرار ایده جکلری زمانده عیناً سویلیه جکلردر. اساس مضمونی ده کندیلرینه
دوشونجه لرینه موافق اولدیغندن بو آیت دخی باشده یه باشه اونلرك مقول قوللری اولاجقدر. بو نکته ایله بو آیت
دخی اونلرك لساننده خطاب ایدیلیور ایسه ده یا اونلرك دعالری آراسنده بر جمله معترضه اوله رق بولنیور ایسه
کبی بر طرز متشابهده سوق بیورلمشدر. بو طرز وصلت ایله بر تکلیفی بیان ایدن بو جوابلرینه تکلیف
مالایطاق اولمیه جغنی و بالعکس وسع ایله و تخفیف مطلوب اولدیغنی تبشیر ایدرکن عینی زمانده تکلیف
مالایطاقك حد ذاتنده استطاعتی اشتباه ایتمسه ده بو نکته‌یه بر کسبك قیمتی و نعمتك کلفته کوره اولدیغنی
افهام ایدرك تکلیفندن آرتانه طاقتدن بلا تکلیف کسب خیره صرف اولنمسنه ترغیب و تشویق ایله «لایزال
عبد المؤمن یتقرب الی بالنوافل» حدیث قدسیسی مضمونی آکلاتمش اولدیغندن «لها ما کسبت» ترکیبیله
«علیها ما اکتسبت» انذارینك تحت تأثیرنده تکرار بر عزم اطاعت و خوف معصیت ایله دعا و التجایه
باعث اولمقله بو جمله جوابیه عینی اسلوبده دعوتلرینه موافق غایت لطیف بر مطلوبی حاوی دعالرله
ختام ویرلمش، شمدی ده شویله دیکز دیه ارتصریح اولنمش رده بوده اونلری دعالرینك آخری صورتنده
تعلیم بیورلمشدر. بونك اجزیه‌ی بوراده نحوی نقطهٔ نظرندن اوچ وجه واردر: بریسی، «سمعنا
واطعنا» دن سوره‌نك نهایتنه قدر مجموعی «قالوا» نك مقولی اولمسی. ایکنجیسی، یه بویله اولوب انجق
لا یکلف الله نفسا الا وسعها لها ما کسبت وعلیها ما اکتسبت» آراده جملهٔ معترضه حالنده بولنمسی،
اوچنجیسی، بوندن صوکره بر «قولوا» تقدیر اولنمقدر. یعنی ای مؤمنلر شو حالده دعاده کسب ایلیکزده
شویله دیکز «رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا» یا ربنا اونوتور ایسه‌ك ویا خطا ایدرسك
بزی مؤاخذه ایتمه - یعنی وسعمز نسبتنده تکلیف ایتدیکك وظیفه‌لری حسن ادایه و حتی کوجمز یتدکجه دها
زیاده خیرلر کسب ایدرك ترقی ایتمکه نیتلی باشده بر جنس طاعت و اشتیاق ایله عزم ایتدك، فقط فرضه قیلدیغك
وظیفه‌لرده بر مقتضای البشریه اونوتور ویا شاشیرو بر شی یاپمیه یاخود حرام قیلدیغك منع ایتدیکك شیلرده

برینه قصدیمز اولمه رغمه دوشمش، خطا ایدرسك بوده ترك خیر ویا فعل شر قبیلندن بر اکتساب اوله بیله جکدر. «وعلیها ما اکتسبت» ایله متعلق اولدیغندن بونلردن ده مؤاخذه محتملدر. بناءً علیه نسیان وخطانك کندیسندن ده اسبابندن ده، نه ده بونلردن بری سببیله اکتساب ایتمش اولدیغمز ترك خیر ویا فعل شردن بزلری محرومه دنیا وآخرتده مجازات ایلمه».

نسیان وخطا ایکی نوعدر. بریسی، صاحبی معذور کوروله بیلیر، دیکری ده کورولمز. مثلا بر کیمسه اوزرنده بر نجاست کورسه ده ازاله سنی تأخیر ایلسه، صوکره اونوتوب نماز قیلسه معذور اولماز. کوردوکی کبی ازاله ایتمه دیکندن طولایی تقصیر ایتمش اولور، لکن کورمزسه معذوردر. کذلك بر کیمسه بر آوده تفنك آتسه ده بر انسانی وورسه، اورادا انسان بولنه بیله جکنی ویا بولندیغی صورتده اوكا اصابت ایدوب ایتمه جکنی حسابه قاتمامسه ویا بو خصوصده لازم کلن تقیداته رعایت ایتمزسه ایسه معذور اولماز. کذلك انسان وظیفهٔ دینیه وشرعیه سنی بیلمکه چالیشماز ویا بیلدکدن صوکره ده اونوتمامق ایچون تکرار تکرار مطالعه ایلمزده اونوتورسه نسیانده معذور اولماز. بونك ایچون ده بالاده اصول توشیه کوسترلمشدر. بناءً علیه بالذات نسیان وخطانك بعضلرنده احتراز وسع بشرك خارجنده ایسه ده بعضلرنده بویله دکلدر. بناءً علیه «الا وسعها» على الاطلاق مؤاخذه احتمالنی رفع ایتمزسه، بونلرك «وعلیها ما اکتسبت» ده دخوللری ملحوظ بولنمشدر. دیمك اکر مسئله مشکلدر. نسیان وخطا ایله یاپیلسه اولان فنالق حد ذاتنده مضر، عند الشرع و وسع داخلنده درلر. اونوتورسه ویا خطا ایدرك یوتولمسه اولان بر زهرك ضرری یوقدر دینلمیه جکی کبی بونلرده بویله در. سیئات ومعاصی طبعی زهر کبی مضردر. خطا بر قویویه دوشمك تهلکه اولدیغی کبی خطا بر بنك کوزینی چیقارسه ده بر ضرردر. حاصلی هیچ نسیان وخطا یاپیلسه وسع بشردن خارجده اولسه بونلر سبب اولدقلری فنالك عند الله یعنی حد ذاتنده کی نتایجی دکیشدیرمز. «وعلیها ما اکتسبت» ده داخل اولورلر. بونك ایچون ده انسانلر بونلردن ممکن اولدیغی قدر توقی ایده ده مکلفدرلر، قتل خطاده اولدیغی کبی خطانك منشئنده بعضی احکام تکلیفیه واردر. نسیان وخطا حقوق عباده کی ضررك ضمانه مانع اولماز. بونلره اشاره درکه «لا تكلفنا» دینمزسه «لا تؤاخذنا» دینلمشدر. بو صورتده کرك خطا ونسیانده وکرك اسبابی تقدیرنسنده

كرك نتايج مترتبه سنده عدم تكليف وكرك عموم الابتلاده عدم مؤاخذه استدعا اولنمشدر. و بو تعليم ، بر وعدى ده تضمن ايلمشدر. نته كيم « رفع عن امتي الخطأ والنسيان » حديث شريفي بونكله علاقه داردر. اوت نسيانه و خطايه دوشمرزده كوتو برشيدر. فقط لطفكله بونلردن بزى مؤاخذه ايتمه [رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا] يا ربنا ! بزه بزدن اولكى امتلره يوكلتديكك كبى آغر يوك ده يوكلمه ، بزى عصيان و عصيانه مستعد كبى بايه — يعنى بزدن اولكيلره يابديغك كبى بزده ده قيد التماس ، تضييق ايتمه ، زور تحمل ايديلير آغر يوك ويرمه . شدتلى ميثاقلر ، كرانبها عهدلر ، تكاليف شاقه ، شدتلى احكام و قوانين و مجازات آلتنده بولندرمه ، بالنتيجه مكلفلرى مسخ ايدرك مايمونلره خنزيرلره چويره جك حيثيتنده قويمه ، بزم احكام و حيات عموميه مزده تضييقلر ، شدتلر اولماسين ربنا .

اِصر ، اصل لغتده آشه و حبس معناسيله علاقه دار اولوب آلتنده كينى يرنده طوتان آغر يوك و باغ ديمكدر كه يوك و روح كبى آغر ميثاقه ، زور تحمل ايديلير عهد و تابعيته ، كذلك رحم و قرابت اطلاق ايديلير . آكلاشيليور كه تاريخلرده كورولديكى اوزره يهود و نصارى كبى امم سالفه ده شدتلى احكام و تكاليف واردى . سفرلرك بيانلرينه نظراً مثلا يهوديلر كوننده اللى وقت نماز قيلمه ، مالنك دردده برينى ويركى ويرمك ، پيسلك بولاشان البسه يى كسمك ، وطنلرندن چيقارلمه ، بر چوق خصوصاتده قصاصه اعدام جزاسى تطبيق ايلمك ، توبه ايچون انتحار ايله مكلف طوتولمه ، بر عصيانه اوزرينه قصاصه جزا ويرلمك ، اكثريا خطا واقع اولورسه حلال اولان طعاملردن بعضلرينى تحريم ايلمك كبى احكام واردى . تفسير قفال ده ديمشدركه « يهوديلرك اللرنده تورات ديه ادعا ايتدكلرى كتابك سفر خامسى مطالعه ايديليرسه اونلرك نه قدر شدتلى احكام نه قدر شدتلى ميثاقلرده تابع طوتولدقلرى ، دها بر چوق عجائبات ايله برابر كورولور . ايشته بونلر بويله تضييقات و تشديداته حيثيتلرى بيان ايتديلركه اوده فضل و رحمت الهيه ده كلجك اولان « ويضع عنهم اصرهم والاغلال التي كانت عليهم » آيتلرى بونلرى ازاله ايدر » الخ ...

« لا يكلف الله نفسا الا وسعها » بيورولدقدنصوكره بو دعايه نه حاجت واردى ؟ ديلمسين .

چونکه اولا وسع طاقتدن کنیشه ایسه ده طاقت معناسنه استعمالی ده مشهوردر. اوحالده تکلیفک طاقت ایله متناسب اولمسی ده محتمل بولنور. بوده تضییق وشددنده باشقه برشی دکلدر. امم سالفه ده بونک وقوعی ده ثابتدر. بناءً علیه بو احتمالک رفعیله وسعک ظاهر اولان معناسی ده تثبیت استحکام ایدلمشدر. ثانیاً حمل، تکلیفدن مندرج اعمدر. بونلر بالذات تشریع وتکلیف الهی اولارق دکل تکلیف حقک خلافنه کیدن فرعونه وسائره کبی جبابره نک تسلطیله مخصدتریه اولمسی ده ممکندر. بونک ایچوندر «حمل» تعبیر اولنمشدر بورده نک باشندن بری کلمه بنی اسرائیل قصه لرنده هر ایکی جهت ده احضار اولنمشدر. یعنی معنا شو دعاده دخی زیاده ملحوظدر:

[رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ] یاربنا بزه طاقتمز اولمیان شیلرده تحمیل ایتمه، هیچ چکیلمز، طاقت کتیریلمز، تکلیفی اولورسه یاپیلماز، مصیبت واختلالی سوق ایدر. تکوینی اولورسه تعذیب اولور. محو واضمحلال ایدر. مالایطاق بلالر، سور آلتنده اینکلتمه ای قادر ربمز.» ——

چونکه سن هرشیئه قادرسک، بزی رحمتکدن طولایی تکلیف اولارق یاپمازسک. امتحاناً ویا عاصیلره غضبکدن طولایی تعذیباً یاپه بیلیرسک. هرشی سنک مشیتکده در. بناءً علیه بزه نه تکلیفاً، نه امتحاناً نه تعذیباً مالایطاق تحمیل ایتمه. حاصلی «لا یکلف الله نفسا الا وسعها» تبشیرات محمدیه در. بو یسر وتخفیفک، بو امته بخشیده ایتدیکک فیضه ایماننده، حسن طاعت واخلاص وحسن اراده، اتباع حق کبی خصائل فاضله ایله متناسبدر. البته بو قانونی طانیمایانلر بونک سایه سندن بشارتی حقیقیه ایسته ینلر علی الاطلاق سائر تکلیفلرده چیقه بیلمه جک دکلدر. او زمان اونلره بر بر لرینک تقاضای شهوتی اولان وجهله وحقوقده، وسع وطاقت دیکرلرینه تکلیفلر یاپیده جقلر، کافر اولنلر تکلیفسز یاشایه جق، فقط حقه تابع اولمادیغندن خلقه حقسز تکلیفلر یاپه جق وبالمقابله حقسز تکلیفلر آلتنده قاله جقلردر که بوده یعنی زماننده عدل وحقک تقاضاسی اولارق سنک بر تحمیلک اوله جقدر. بو نقطهٔ نظردن عالمده کی هر قومک کندینه کوره بر قانونی واردر. واو قانونده بالاجمال بر تحمیل الهی یه مستنددر. شو قدرکه مؤمنلرکی مستقیم واثر رحمت، کافرلرکی غیر مستقیم واثر عدل وغضبدر. مؤمنلره عدالت اولارق

کافره عدالت اولماز، کافره عدالت اولانده مؤمنده عدالت اولماز. بوتون بو لیاقت امتك روحنده و قلبنده در. قلب ایسه «یارب» سن رحمان ذو الجلالك ایکی پارمغی آراسنده در، دیدیکك کبی تقلیب ایدرسك. بناءً علیه بزه دینده سلامت، تکالیف احکام ایچنده، طریق مستقیمدن آیرمه، بوندن آیرلمغه، رحمتکدن جدا دوشمگه تحمل ایده‌مه‌یز. بزی بویله دایانیلماز دردلره معروض براقما بزی! اونوتمه دیی، بو حمل و تحمیلی یاپمه ده [وَاعْفُ عَنَّا] بزدن ده گناهلریمزك آثارینی عفو ایله ازاله ایت، اعتراف ایدرزکه بز امرلریکه اطاعتی بوتون اخلاصمزله تعهد ایتمش اولدیغمز حالده ینه قصورلردن گناهلردن خالی دگلز. بتون سعیمز اساس اعتباریله بر نعمتکك شکرینی ادا ایده‌مز. صرف ایتدیگمز، ایده‌بیلدیگمز وسع و طاقت اساساً سنك انعامکدر. اونك صرفنده حاصل اولاجق منافع ده بزه بخش ایلدیگك اولدیغی حالده بز اونی تماماً سنك یولکده صرف ایتمك لازم گلیرکن بز طوتیورز ده اونکله سنك رضاکه مخالف اولرق کندیمزه ضررلر بیله یاپیورز. سرمایه کسب اولرق ویردیگك اراده و قدرتمزی، عقل و فکرلریمزی تماماً توحید ایدوب ده هپسنی منافعمز یوللرینه صرف ایده‌میورز. بونك ایچون دیله‌دیگمز دیگرلری استحقاقمزدن دگل فضل و رحمتکدن امید ایده بیلیرز. حال بوکه واقع اولدقده، بزدن ده هر هانکی بر صورتله صادر اولان گناهلر علم الهیکده ثابتدر. اونلرك اراده ازاله‌سی ممتنعدر. فقط سن کمال قدرتکله اونلرك بزه متوجه اولان نتایجنی بزدن سیله بیلیرسك. زیرا مسبب الاسباب، مؤثر حقیقی سنسك. بزم کوتو فعلمز ایله نتایجی آراسنده‌کی ارتباطی سن محو ایده بیلیرسك. بزدن اونلری عفو ایتدیکدن باشقه [وَاغْفِرْ لَنَا] بزه مغفرت ده ایت، عیبلریمزی علم الهیکده گیزله، اورت باصدیر. ایللر ایچنده بزی رسوای ایتمه، بونکله برابر [وَارْحَمْنَا] رحمتکله بزه انعام ده ایت [أَنْتَ مَوْلَانَا] سن بزم مولامزسك، صاحب و مالکمز، ولی امورمز، نصیرمزسك «الله ولی الذین آمنوا» بیوردك. بناءً علیه [فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ] او کافر گروهنه قارشی بزه نصرت احسان ایت، مادةً، معناً مدافعه‌مزده و اعلاء کلمه‌ده بزی غالب و مظفر ایله».

علیه الصلاة والسلام افندیمز بو دعالرله دعا ایتدیکی زمان طرف الهیدن «ایکی یاپدم»

بیورلیغی مسلم و ترمذی ده روایت ایلمشدر . ایلریده‌کی سوره‌لرده ده بونلره جوابلر کوره‌جکز .
ازجمله سورهٔ آل عمرانده بونلرک دعاسنه بر جواب اولورجه باشلایه‌جقدر . کتب ستهٔ ده ابن مسعوددن
روایت اولنان بر حدیث نبویده بیورلمشدر که : « هر کیم کیجه‌لین سورة البقره دن ایکی آیتی اوقورسه
اوکا کفایت ایدر » . حاکم و بیهقینک ابوذردن تخریج ایتدکلری دیکر بر حدیث شریفده ده فخر کائنات
بیورمشدر که : « الله تعالی سورهٔ بقره‌یی ایکی آیتله ختام ایردیردی که بونلری بکا عرشک آلتنده‌کی
بر خزینه‌دن ویردی ، بونلری اوکره‌نیکز ، قادینلریکزه ، اوغوللریکزه ، بلدیکز ، تعلیم ایدیکز ،
چونکه بونلر هم صلاتدر ، هم قرآندر ، هم دعادر » . حضرت عمر ایله حضرت علی رضی الله عنهمادن
مرویدر که : هر بری « عاقل بر آدام کورمزدم که سورهٔ بقره‌نک آخرنده‌کی بو آیتلری
اوقومادن اویوسون » دیمشلردر . « جبریل رسول الله‌ه سورهٔ بقره‌نک آخرنده
« آمین » تعلیم ایتدی » دیه ده ابو میسره دن مرویدر . همامز جناب الله
بزلری ده بو دعالرک معنالرینی فهم و مقتضاسنه اتباع ایله
وعد ایتدیکی فیضه اجابتنه بول بول نصیبلرله
کامیاب بیورسون .

آمین

تم